

KRIVIČNO PRAVO – opšti i posebni dio
Dr Nedeljko Stanković

AUTOR:

Akademik prof. dr Nedeljko Stanković

Recenzenti:

Akademik prof. dr Branko Vučković

Akademik prof. dr Vesna Vučković

Prof. dr Mirko Kulić

Izdavač:

Evropski univerzitet Brčko distrikt BiH

049 590 605 www.eubd.edu.ba

Urednik:

Prof. dr. Albina Fazlović

Lektor:

Prof. dr Kojo Simić

Dizajn korica:

Jasmin Avdić

Odlukom Senata Evropskog univerziteta Brčko distrikt BiH broj 8-6/2023 od 10.02.2023. godine knjiga *Krivično pravo, opšti i posebni dio*, autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića prihvaćena je kao osnovna udžbenička literatura za istoimeni predmet.

Štampa: Markos, Banja Luka

Tiraž: 500

ISBN 978-99955-99-65-2

Dr Nedeljko Stanković

**KRIVIČNO PRAVO
- OPŠTI I POSEBNI DIO**

Brčko, 2023.

SADRŽAJ

PREGOVOR	25
OPŠTI DIO	27
DIO PRVI: KRIVIČNO PRAVO I NAUKA KRIVIČNOG PRAVA	29
GLAVA PRVA: KRIVIČNO PRAVO	31
1. POJAM I OSNOVNE KARAKTERISTIKE KRIVIČNOG PRAVA	33
2. ULOGA KRIVIČNOG PRAVA U SUZBIJANJU KRIMINALITETA	34
3. ODNOS KRIVIČNOG PRAVA PREMA DRUGIM GRANAMA PRAVA	35
3.1. ODNOS PREMA USTAVNOM PRAVU	36
3.2. ODNOS PREMA GRAĐANSKOM PRAVU	36
3.3. ODNOS PREMA UPRAVNOM PRAVU	37
3.4. ODNOS PREMA PRIVREDNOM PRAVU	38
3.5. ODNOS PREMA PREKRŠAJNOM PRAVU	38
3.6. ODNOS PREMA RADNOM I SOCIJALNOM PRAVU	39
4. MEĐUNARODNO KRIVIČNO PRAVO	39
5. ISTORIJSKI RAZVOJ KRIVIČNOG PRAVA	41
5.1. PERIOD PRVOBITNE LJUDSKE ZAJEDNICE	42
5.2. PERIOD ROBOVLASNIČKIH DRŽAVA	42
5.3. PERIOD FEUDALIZMA	43
5.4. PERIOD KAPITALIZMA	45
5.5. PERIOD SOCIJALIZMA	45
5.6. RAZVOJ KRIVIČNOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI	46
GLAVA DRUGA: NAUKA KRIVIČNOG PRAVA	49
1. POJAM NAUKE KRIVIČNOG PRAVA	51
1.1. PREDMET, METOD I ZADATAK NAUKE KRIVIČNOG PRAVA	51
2. SISTEM NAUKE KRIVIČNOG PRAVA	52
2.1. SISTEM NAUKE OPŠTEG DIJELA KRIVIČNOG PRAVA	52
2.2. SISTEM NAUKE POSEBNOG DIJELA KRIVIČNOG PRAVA	53
3. KLASIFIKACIJA NAUKE KRIVIČNOG PRAVA	53
3.1. PRAVNE KRIVIČNE NAUKE	54
3.2. VANPRAVNE KRIVIČNE NAUKE	54
3.3. POMOĆNE KRIVIČNE NAUKE	55
4. ISTORIJSKI RAZVOJ NAUKE KRIVIČNOG PRAVA	56
4.1. RAZVOJ NAUKE KRIVIČNOG PRAVA DO POJAVE KLASIČNE ŠKOLE	57
4.2. KLASIČNA ŠKOLA	58
4.3. ANTROPOLOŠKA ŠKOLA	59

4.4.	POZITIVNA ŠKOLA	61
4.5.	SOCIOLOŠKA ŠKOLA	63
4.6.	ŠKOLA NOVE DRUŠTVENE ODBRANE	64
4.7.	TENDENCIJE U SAVREMENOJ NAUCI KRIVIČNOG PRAVA	65
DIO DRUGI: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO		67
GLAVA PRVA: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI		69
1.	CILJEVI KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA I KRIVIČNOPRAVNA PRINUDA	71
1.1.	FUNKCIJE KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA	71
1.2.	OSNOV I GRANICE KRIVIČNOPRAVNE PRINUDE	72
2.	IZVORI KRIVIČNOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI	72
2.1.	NEPOSREDNI IZVORI KRIVIČNOG PRAVA	73
2.1.1.	<i>Podjela krivičnih zakona .....</i>	<i>74</i>
2.1.2.	<i>Struktura krivičnih zakona .....</i>	<i>74</i>
2.1.3.	<i>Tumačenje krivičnih zakona .....</i>	<i>75</i>
2.1.4.	<i>Analogija .....</i>	<i>77</i>
2.2.	OSTALI IZVORI KRIVIČNOG PRAVA	78
2.2.1.	<i>Podzakonski akti .....</i>	<i>78</i>
2.2.2.	<i>Običaj .....</i>	<i>79</i>
2.2.3.	<i>Sudska praksa .....</i>	<i>79</i>
2.2.4.	<i>Nauka krivičnog prava .....</i>	<i>80</i>
3.	VAŽENJE KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA	80
3.1.	VREMENSKO VAŽENJE KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA	80
3.2.	VAŽENJE ENTITETSKOG KRIVIČNOG ZAKONA I KRIVIČNOG ZAKONA BRČKO DISTRIKTA PREMA MJESTU IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA	83
ODJELJAK PRVI: KRIVIČNO DJELO		91
GLAVA PRVA: POJAM I ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA		93
1.	POJAM KRIVIČNOG DJELA	95
2.	ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA	95
2.1.	RADNJA	96
2.2.	POSLEDICA	96
2.3.	PROTIVPRAVNOST DJELA	97
2.4.	ODREĐENOST DJELA U ZAKONU	97
2.5.	KRIVICA	98
3.	UZROČNOST	98
4.	OPŠTI POJAM KRIVIČNOG DJELA I POSEBNI POJAM KRIVIČNOG DJELA	99
5.	OBJEKT KRIVIČNOG DJELA	100
6.	SUBJEKT KRIVIČNOG DJELA	101

GLAVA DRUGA: OSNOVI KOJI ISKLJUČUJU POSTOJANJE KRIVIČNOG DJELA	103
1. DJELO MALOG ZNAČAJA.....	105
2. NUŽNA ODBRANA	105
3. KRAJNJA NUŽDA	106
4. SLUŽBENO OVLAŠĆENJE	107
5. NAREĐENJE PRETPOSTAVLJENOG	108
6. PRAVO DISCIPLINSKOG I VASPITNOG KAŽNJAVANJA	109
7. SAMOPOVREDA	109
8. PRISTANAK POVRIJEĐENOG	110
9. PRINUDA, SILA I PRIJETNJA	111
10. ZABLUDA	114
GLAVA TREĆA: STADIJUMI IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA.....	119
1. OPŠTA IZLAGANJA O STADIJUMIMA IZVRŠENJA KRIVIČNIH DJELA	121
2. DONOŠENJE ODLUKE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNOG DJELA	122
3. PRIPREMNE RADNJE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNOG DJELA	123
4. POKUŠAJ KRIVIČNOG DJELA	124
5. NEPODOBAN POKUŠAJ.....	128
6. DOBOVOLJNI ODUSTANAK OD IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA	130
GLAVA ČETVRTA: MJESTO I VRIJEME IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA	133
1. MJESTO IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA	135
2. VRIJEME IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA	137
GLAVA PETA: STICAJ KRIVIČNIH DJELA	141
1. JEDINSTVO KRIVIČNOG DJELA I STICAJ KRIVIČNIH DJELA.....	143
2. POJAM I VRSTE STICAJA	144
2.1. IDEALNI STICAJ.....	144
2.2. REALNI STICAJ.....	145
2.3. PRIVIDNI STICAJ	146
2.3.1. <i>Prividni idealni sticaj.....</i>	<i>146</i>
2.3.2. <i>Prividni realni sticaj .....</i>	<i>149</i>
3. POVRAT	153
GLAVA ŠESTA: PODJELE KRIVIČNIH DJELA.....	157
1. OPŠTA IZLAGANJA O PODJELAMA KRIVIČNIH DJELA	159

2.	OPŠTA KRIVIČNA DJELA I POLITIČKA KRIVIČNA DJELA	159
3.	PODJELA KRIVIČNIH DJELA NA ZLOČINE, PRESTUPE I ISTUPE	161
4.	PODJELA KRIVIČNIH DJELA S OBZIROM NA TRAJANJE POSLJEDICE	161
	ODJELJAK DRUGI: ODGOVORNOST ZA KRIVIČNO DJELO	163
	GLAVA PRVA: POJAM I ELEMENTI ODGOVORNOSTI ZA KRIVIČNO DJELO	165
1.	POJAM ODGOVORNOSTI ZA KRIVIČNO DJELO	167
2.	ELEMENTI ODGOVORNOSTI ZA KRIVIČNO DJELO	167
	GLAVA DRUGA: URAČUNLJIVOST	171
1.	POJAM I OSNOV URAČUNLJIVOSTI	173
2.	UTVRĐIVANJE NEURAČUNLJIVOSTI	174
3.	DUŠEVNA POREMEĆENOST	176
4.	MOGUĆNOST RASUĐIVANJA I ODLUČIVANJA	179
5.	BITNO SMANJENA URAČUNLJIVOST	180
6.	ACTIONES LIBERAE IN CAUSA	183
	GLAVA TREĆA: KRIVICA	187
1.	POJAM KRIVICE	189
2.	TEORIJE O KRIVICI	191
3.	OBLICI KRIVICE	192
3.1.	UMIŠLJAJ	192
3.2.	NEHAT	197
4.	ODGOVORNOST ZA KVALIFIKOVANA KRIVIČNA DJELA	202
4.1.	ODGOVORNOST ZA KRIVIČNA DJELA KVALIFIKOVANA TEŽOM POSLJEDICOM	202
4.2.	ODGOVORNOST ZA KRIVIČNA DJELA KVALIFIKOVANA NAROČITOM OKOLNOŠĆU	203
	ODJELJAK TREĆI: SAUČESNIŠTVO	205
	GLAVA PRVA: POJAM I OBLICI SAUČESNIŠTVA	207
1.	POJAM I ELEMENTI SAUČESNIŠTVA	209
2.	PRAVNA PRIRODA SAUČESNIŠTVA	211
3.	OBLICI SAUČESNIŠTVA	214
3.1.	IZVRŠILAŠTVO I SAIZVRŠILAŠTVO	215
3.2.	PODSTREKAVANJE	218
3.3.	POMAGANJE	220
3.3.1.	<i>Pojam pomaganja .....</i>	<i>220</i>
3.3.2.	<i>Elementi pomaganja .....</i>	<i>222</i>

3.3.3.	<i>Vrste pomaganja</i>	223
3.3.4.	<i>Odgovornost i kažnjivost pomagača</i>	224
3.3.5.	<i>Neuspjelo pomaganje i pomaganje kao samostalno djelo</i>	224
3.4.	ORGANIZOVANJE ZLOČINAČKOG UDRUŽENJA.....	225
GLAVA DRUGA: KRIVIČNA ODGOVORNOST SAUČESNIKA		227
1.	OSNOVNA PRAVILA.....	229
2.	POSEBNA PRAVILA O ODGOVORNOSTI SAIZVRŠILACA, PODSTREKAČA I POMAGAČA.....	229
3.	PRAVILA O ODGOVORNOSTI ORGANIZATORA ZLOČINAČKOG UDRUŽENJA.....	230
ODJELJAK ČETVRTI: KRIVIČNE SANKCIJE		233
GLAVA PRVA: POJAM I VRSTE KRIVIČNIH SANKCIJA		235
1.	POJAM KRIVIČNIH SANKCIJA	237
2.	VRSTE KRIVIČNIH SANKCIJA UOPŠTE	240
3.	VRSTE KRIVIČNIH SANKCIJA U KRIVIČNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE	242
GLAVA DRUGA: KAZNE		245
1.	POJAM KAZNE	247
2.	OPRAVDANOST KAZNE.....	248
3.	SVRHA KAZNE	251
4.	VRSTE KAZNI I NJIHOVA PODJELA	254
5.	SMRTNA KAZNA	256
6.	ZATVOR.....	258
7.	RAD U JAVNOM INTERESU	263
8.	USLOVNI OTPUST	264
9.	NOVČANA KAZNA	266
10.	KONFISKACIJA IMOVINE.....	270
11.	ODMJERAVANJE KAZNE	272
11.1.	POJAM I SISTEM ODMJERAVANJA KAZNE	272
11.2.	INDIVIDUALIZACIJA KAZNE	273
11.3.	OLAKŠAVAJUĆE I OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI.....	275
11.4.	KVALIFIKATORNE I UBLAŽAVAJUĆE OKOLNOSTI	278
11.5.	UBLAŽAVANJE KAZNE.....	279
11.6.	OSLOBOĐENJE OD KAZNE	281
11.7.	ODMJERAVANJE KAZNE U SLUČAJU POVRATA	283
11.8.	ODMJERAVANJE KAZNE ZA KRIVIČNA DJELA U STICAJU.....	286
11.9.	ODMJERAVANJE KAZNE OSUĐENOM LICU.....	287

11.10. URAČUNAVANJE PRITVORA I RANIJE KAZNE.....	289
GLAVA TREĆA: MJERE UPOZORENJA	291
1. OPŠTA IZLAGANJA O USLOVNOJ OSUDI I SUDSKOJ OPOMENI.....	293
2. USLOVNA OSUDA.....	294
2.1. POJAM USLOVNE OSUDE.....	294
2.2. USLOVNA OSUDA U KRIVIČNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE	296
2.3. OPOZIVANJE USLOVNE OSUDE.....	300
2.4. DEJSTVO USLOVNE OSUDE.....	303
3. SUDSKA OPOMENA	304
3.1. POJAM SUDSKE OPOMENE	304
3.2. USLOVI ZA IZRICANJE SUDSKE OPOMENE	304
3.3. DEJSTVO SUDSKE OPOMENE	305
GLAVA ČETVRTA: MJERE BEZBJEDNOSTI	307
1. POJAM MJERA BEZBJEDNOSTI I NJIHOV NASTANAK	309
2. PRAVNA PRIRODA MJERA BEZBJEDNOSTI	311
3. MJERE BEZBJEDNOSTI U KRIVIČNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE	312
3.1. OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE	313
3.2. OBAVEZNO LIJEČENJE OD ZAVISNOSTI	315
3.3. ZABRANA VRŠENJA POZIVA, DJELATNOSTI ILI DUŽNOSTI	317
3.4. ZABRANA UPRAVLJANJA MOTORNIM VOZILOM	319
3.5. ODUZIMANJE PREDMETA	321
3.6. ZABRANA PRIBLIŽAVANJA I KOMUNIKACIJE SA ODREĐENIM LICEM	322
3.7. OBAVEZAN PSIHOSOCIJALNI TRETMAN	323
3.8. UDALJAVANJE IZ ZAJEDNIČKOG DOMAĆINSTVA	324
3.9. ZABRANA PRISUSTVOVANJA ODREĐENIM SPORTSKIM PRIREDBAMA	325
GLAVA PETA: ZASTARJELOST	327
1. POJAM I VRSTE ZASTARJELOSTI.....	329
2. ZASTARJELOST KRIVIČNOG GONJENJA	331
3. ZASTARJELOST IZVRŠENJA KAZNE	336
4. ZASTARJELOST IZVRŠENJA MJERA BEZBJEDNOSTI	338
5. NEZASTARIJEVANJE KRIVIČNOG GONJENJA I IZVRŠENJA KAZNE.....	338
GLAVA ŠESTA: AMNESTIJA I POMILOVANJE	341
1. OPŠTA IZLAGANJA O AMNESTIJI I POMILOVANJU	343
2. AMNESTIJA	344
3. POMILOVANJE	345

ODJELJAK PETI: KRIVIČNE SANKCIJE ZA MALOLJETNIKE	347
GLAVA PRVA: KRIVIČNE SANKCIJE ZA MALOLJETNIKE	349
1. SPECIFIČNOSTI MALOLJETNIČKOG KRIMINALITETA I MJERE ZA NJEGOVO SPRJEČAVANJE	351
2. KRIVIČNOPRAVNI POLOŽAJ MALOLJETNIH IZVRŠILACA KRIVIČNIH DJELA	353
3. MJERA UPOZORENJA I VASPITNE PREPORUKE	354
4. KRIVIČNE SANKCIJE PREMA MALOLJETNICIMA	357
4.1. VRSTE I SVRHA KRIVIČNIH SANKCIJA PREMA MALOLJETNICIMA.....	357
4.2. VASPITNE MJERE	358
4.2.1. <i>Opšte karakteristike i vrste vaspitnih mjera .....</i>	<i>358</i>
4.2.2. <i>Mjere upozorenja i usmjeravanja.....</i>	<i>361</i>
4.2.3. <i>Mjere pojačanog nadzora .....</i>	<i>363</i>
4.2.4. <i>Zavodske mjere .....</i>	<i>365</i>
4.2.5. <i>Obustava izvršenja i zamjena odluke o izrečenoj vaspitnoj mjeri .....</i>	<i>367</i>
4.3. MALOLJETNIČKI ZATVOR	368
4.3.1. <i>Opšte karakteristike i uslovi za izricanje maloljetničkog zatvora .....</i>	<i>368</i>
4.3.2. <i>Odmjeravanje i izricanje kazne maloljetničkog zatvora .....</i>	<i>369</i>
4.3.3. <i>Zastarjelost izvršenja kazne maloljetničkog zatvora, davanje podataka iz kaznene evidencije, brisanje osude i rehabilitacija .....</i>	<i>371</i>
4.4. MJERE BEZBJEDNOSTI	372
4.5. IZRICANJE KRIVIČNIH SANKCIJA PUNOLJETNIM LICIMA ZA DJELA KOJA SU UČINILA KAO MALOLJETNICI	373
ODJELJAK ŠESTI: REHABILITACIJA I KAZNENA EVIDENCIJA, PRAVNE POSLJEDICE OSUDE, ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM	375
GLAVA PRVA: REHABILITACIJA I KAZNENA EVIDENCIJA	377
1. REHABILITACIJA	379
2. KAZNENA EVIDENCIJA I BRISANJE OSUDE	380
GLAVA DRUGA: PRAVNE POSLJEDICE OSUDE I ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM	385
1. PRAVNE POSLJEDICE OSUDE	387
2. POJAM ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI	389
3. NAČIN ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI	390
4. ZAŠTITA OŠTEĆENOG LICA.....	392
ODJELJAK SEDMI: ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DJELA	393
1. OPŠTE NAPOMENE	395
2. MODELI KRIVIČNE ODGOVORNOSTI PRAVNIH LICA.....	397

3. ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DJELA U NAŠEM ZAKONODAVSTVU	398
3.1. OSNOVI I GRANICE ODGOVORNOSTI PRAVNOG LICA ZA KRIVIČNO DJELO	398
3.2. ODGOVORNOST ZA KRIVIČNO DJELO PRI PROMJENI STATUSA PRAVNOG LICA	400
3.3. ODGOVORNOST PRAVNOG LICA ZA POKUŠAJ, PRODUŽENO KRIVIČNO DJELO I SAUČESNIŠTVO PRAVNIH LICA	400
3.4. KRIVIČNE SANKCIJE ZA PRAVNA LICA	401
3.4.1. <i>Kazne za pravna lica</i>	401
3.4.2. <i>Mjere bezbjednosti za pravna lica</i>	403
3.5. ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI OD PRAVNOG LICA, PRAVNE POSLJEDICE OSUDE PRAVNOG LICA I ZASTARIELOST KRIVIČNOG GONJENJA I IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA IZREČENIH PRAVNIM LICIMA	404
POSEBNI DIO	405
UVOD	407
GLAVA PRVA: KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA I KRIVIČNA DJELA PROTIV IZBORNIH PRAVA	411
I OPŠTE KARAKTERISTIKE	413
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	414
1. POVREDA RAVNOPRAVNOSTI ČOVJEKA I GRAĐANINA (ČLAN 145 KZ BIH, ČLAN 177 KZ FBIH, ČLAN 139 KZ RS I ČLAN 174 KZ BD BIH)	414
2. SPRJEČAVANJE POVRATKA IZBJEGLICA I RASELJENIH LICA (ČLAN 146 KZ BIH, ČLAN 178 KZ FBIH, ČLAN 148 KZ RS I ČLAN 175 KZ BD BIH)	416
3. PROTIVPRAVNO LIŠENJE SLOBODE (ČLAN 147 KZ BIH, ČLAN 179 KZ FBIH, ČLAN 143 KZ RS I ČLAN 176 KZ BD BIH)	417
4. POVREDA PRAVA NA PODNOŠENJE ŽALBI I MOLBI (ČLAN 148 KZ BIH, ČLAN 192 KZ FBIH, ČLAN 158 KZ RS I ČLAN 189 KZ BD BIH)	420
5. NEDOZVOLJENO KORIŠĆENJE LIČNIH PODATAKA (ČLAN 149 KZ BIH, ČLAN 193 KZ FBIH, ČLAN 157 KZ RS I ČLAN 190 KZ BD BIH)	421
6. USKRAĆIVANJE BIRAČKOG PRAVA (ČLAN 150 KZ BIH, ČLAN 194 KZ FBIH, ČLAN 217 KZ RS I ČLAN 191 KZ BD BIH)	422
7. POVREDA SLOBODE OPREDJELJENJA BIRAČA (ČLAN 151 KZ BIH, ČLAN 195 KZ FBIH, ČLAN 218 KZ RS I ČLAN 192 KZ BD BIH)	423
8. PREVARA PRI GLASANJU (ČLAN 152 KZ BIH, ČLAN 196 KZ FBIH, ČLAN 193 KZ BD BIH) / ZLOUPOTREBA BIRAČKOG PRAVA (ČLAN 219 KZ RS)	424
9. POVREDA TAJNOSTI GLASANJA (ČLAN 153 KZ BIH, ČLAN 197 KZ FBIH, ČLAN 221 KZ RS I ČLAN 194 KZ BD BIH)	425
10. IZBORNA PREVARA (ČLAN 154 KZ BIH, ČLAN 198 KZ FBIH, ČLAN 222 KZ RS I ČLAN 195 KZ BD BIH)	426

11. UNIŠTENJE IZBORNIH ISPRAVA (ČLAN 155 KZ BIH, ČLAN 199 KZ FBIH, ČLAN 223 KZ RS I ČLAN 196 KZ BD BIH).....	427
12. PRINUDA (ČLAN 141 KZ RS)	428
13. OTMICA (ČLAN 180 KZ FBIH, ČLAN 142 KZ RS I ČLAN 177 KZ BD BIH).....	429
14. IZNUĐIVANJE ISKAZA (ČLAN 181 KZ FBIH, ČLAN 328 KZ RS I ČLAN 178 KZ BD BIH) 430	
15. ZLOSTAVLJANJE U OBAVLJANJU SLUŽBE (ČLAN 182 KZ FBIH I ČLAN 179 KZ BD BIH) / ZLOSTAVLJANJE, MUČENJE I DRUGO NELJUDSKO I PONIŽAVAJUĆE POSTUPANJE (ČLAN 149 KZ RS).....	431
16. UGROŽAVANJE SIGURNOSTI (ČLAN 183 KZ FBIH, ČLAN 150 KZ RS I ČLAN 180 KZ BD BIH).....	432
17. NARUŠAVANJE NEPOVREDIVOSTI STANA (DOMA) (ČLAN 184 KZ FBIH, ČLAN 151 KZ RS I ČLAN 181 KZ BD BIH).....	434
18. POVREDA TAJNOSTI PISMA ILI DRUGE POŠILJKE (ČLAN 186 KZ FBIH, ČLAN 153 KZ RS I ČLAN 183 KZ BD BIH)	435
19. NEOVLAŠĆENO PRISLUŠKIVANJE I TONSKO SNIMANJE (ČLAN 188 KZ FBIH, ČLAN 155 KZ RS I ČLAN 185 KZ BD BIH)	437
20. SPRJEČAVANJE ILI OMETANJE JAVNOG OKUPLJANJA (ČLAN 190 KZ FBIH I ČLAN 187 KZ BD BIH) / POVREDA PRAVA NA JAVNO OKUPLJANJE (ČLAN 164 KZ RS).....	438
GLAVA DRUGA: KRIVIČNA DJELA PROTIV INTEGRITETA BOSNE I HERCEGOVINE, PROTIV USTAVNOG PORETKA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, PROTIV USTAVNOG UREĐENJA REPUBLIKE SRPSKE I PROTIV STATUTOM UTVRĐENOG PORETKA BRČKO DISTRIKTA BIH	441
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	443
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	444
1. NAPAD NA USTAVNI POREDAK (ČLAN 156 KZ BIH, ČLAN 149 KZ FBIH, ČLAN 279 KZ RS I ČLAN 149 KZ BD BIH).....	444
2. UGROŽAVANJE TERITORIJALNE CJELINE (ČLAN 157 KZ BIH, ČLAN 150 KZ FBIH, ČLAN 279 KZ RS I ČLAN 150 KZ BD BIH).....	445
3. SPRJEČAVANJE BORBE PROTIV NEPRIJATELJA (ČLAN 158 KZ BIH, ČLAN 152 KZ FBIH, ČLAN 284 KZ RS I ČLAN 152 KZ BD BIH).....	446
4. SLUŽBA U NEPRIJATELJSKOJ VOJSCI (ČLAN 159 KZ BIH, ČLAN 153 KZ FBIH, ČLAN 285 KZ RS I ČLAN 153 KZ BD BIH)	447
5. POMAGANJE NEPRIJATELJU (ČLAN 160 KZ BIH, ČLAN 154 KZ FBIH, ČLAN 286 KZ RS I ČLAN 154 KZ BD BIH)	448
6. PODRIVANJE VOJNE I ODBRAMBENE MOĆI (ČLAN 161 KZ BIH, ČLAN 155 KZ FBIH I ČLAN 288 KZ RS)	449

7. ORUŽANA POBUNA (ČLAN 162 KZ BIH, ČLAN 156 KZ FBIH, ČLAN 283 KZ RS I ČLAN 155 KZ BD BIH)	450
8. ŠPIJUNAŽA (ČLAN 163 KZ BIH, ČLAN 157 KZ FBIH, ČLAN 291 KZ RS I ČLAN 156 KZ BD BIH).....	451
9. ODAVANJE TAJNIH PODATAKA (ČLAN 164 KZ BIH) / ODAVANJE TAJNE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, ODNOSNO REPUBLIKE SRPSKE, ODNOSNO BRČKO DISTRIKTA BIH (ČLAN 158 KZ FBIH, ČLAN 292 KZ RS I ČLAN 157 KZ BD BIH)	454
GLAVA TREĆA: KRIVIČNA DJELA PROTIV ČOVJEČNOSTI I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM I KRIVIČNA DJELA TERORIZMA.....	459
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	461
II POJEDINA KRIVIČNA DELA	462
1. GENOCID (ČLAN 171 KZ BIH).....	462
2. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI (ČLAN 172 KZ BIH).....	463
3. RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA (ČLAN 173 KZ BIH)	465
4. RATNI ZLOČIN PROTIV RANJENIKA I BOLESNIKA (ČLAN 174 KZ BIH)	467
5. RATNI ZLOČIN PROTIV RATNIH ZAROBLJENIKA (ČLAN 175 KZ BIH)	468
6. ORGANIZOVANJE GRUPE LJUDI I PODSTREKAVANJE NA IZVRŠENJE KRIVIČNIH DJELA GENOCIDA, ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I RATNIH ZLOČINA (ČLAN 176 KZ BIH)	469
7. PROTIVPRAVNO UBIJANJE I RANJAVANJE NEPRIJATELJA (ČLAN 177 KZ BIH) ...	470
8. PROTIVPRAVNO ODUZIMANJE STVARI OD UBIJENIH I RANJENIH NA RATIŠTU (ČLAN 178 KZ BIH)	471
9. POVREDE ZAKONA ILI OBIČAJA RATA (ČLAN 179 KZ BIH).....	471
10. POVREDA PARLAMENTARA (ČLAN 181 KZ BIH)	472
11. NEOPRAVDANO ODLAGANJE POVRATKA RATNIH ZAROBLJENIKA (ČLAN 182 KZ BIH)	473
12. UNIŠTAVANJE KULTURNIH, ISTORIJSKIH I RELIGIJSKIH SPOMENIKA (ČLAN 183 KZ BIH)	473
13. ZLOUPOTREBA MEĐUNARODNIH ZNAKOVA (ČLAN 184 KZ BIH).....	474
14. MEĐUNARODNA TRGOVINA LJUDIMA (ČLAN 186 KZ BIH)	474
15. UZIMANJE TALACA (ČLAN 191 KZ BIH, ČLAN 200 KZ FBIH, ČLAN 305 KZ RS I ČLAN 197 KZ BD BIH)	476
16. NEOVLAŠĆENI PROMET OPOJNIM DROGAMA (ČLAN 195 KZ BIH)	477
17. OTMICA AVIONA ILI BRODA ILI ZAUZIMANJE FIKSNE PLATFORME (ČLAN 197 KZ BIH)	478

18. TERORIZAM (ČLAN 201 KZ BIH, ČLAN 201 KZ FBIH, ČLAN 299 KZ RS I ČLAN 198 KZ BD BIH).....	479
19. FINANSIRANJE TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI (ČLAN 202 KZ BIH, ČLAN 202 KZ FBIH, ČLAN 300 KZ RS I ČLAN 199 KZ BD BIH).....	481
GLAVA ČETVRTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV PRIVREDE, JEDINSTVA TRŽIŠTA, POSLOVANJA I SIGURNOSTI PLATNOG PROMETA, TE KRIVIČNA DJELA IZ OBLASTI CARINA I POREZA	485
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	487
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	489
1. POVREDA RAVNOPRAVNOSTI U VRŠENJU PRIVREDNE DJELATNOSTI (ČLAN 204 KZ BIH, ČLAN 241 KZ FBIH I ČLAN 235 KZ BD BIH)	489
2. NESAVJESNO PRIVREDNO POSLOVANJE (ČLAN 242 KZ FBIH I ČLAN 236 KZ BD BIH) 490	
3. LAŽNI STEČAJ / ZLOUPOTREBA LAŽNOG STEČAJA (ČLAN 244 KZ FBIH, ČLAN 252 KZ RS I ČLAN 238 KZ BD BIH).....	491
4. ZLOUPOTREBA U STEČAJNOM POSTUPKU / ZLOUPOTREBA U STEČAJNOM POSTUPKU ILI POSTUPKU RESTRUKTURIRANJA (ČLAN 245 KZ FBIH, ČLAN 253 KZ RS I ČLAN 239 KZ BD BIH)	492
5. OŠTEĆENJE POVJERILACA (ČLAN 246 KZ FBIH, ČLAN 254 KZ RS I ČLAN 240 KZ BD BIH) 493	
6. ZLOUPOTREBA OVLAŠĆENJA U PRIVREDNOM POSLOVANJU/ NEZAKONITO POSTUPANJE U PRIVREDNOM POSLOVANJU (ČLAN 247 KZ FBIH, ČLAN 248 KZ RS I ČLAN 241 KZ BD BIH)	494
7. SKLAPANJE (ZAKLJUČENJE) ŠTETNOG UGOVORA (ČLAN 252 KZ FBIH, ČLAN 255 KZ RS I ČLAN 246 KZ BD BIH).....	495
8. STVARANJE MONOPOLISTIČKOG POLOŽAJA NA TRŽIŠTU (ČLAN 253 KZ FBIH I ČLAN 247 KZ BD BIH)	496
9. ODAVANJE I NEOVLAŠĆENO PRIBAVLJANJE POSLOVNE TAJNE (ČLAN 254 KZ FBIH, ČLAN 259 KZ RS I ČLAN 248 KZ BD BIH).....	497
10. FALSIFIKOVANJE ILI UNIŠTENJE POSLOVNIH ILI TRGOVAČKIH KNJIGA ILI ISPRAVA (ČLAN 261 KZ FBIH, ČLAN 262 KZ RS I ČLAN 255 KZ BD BIH)	498
11. OBMANJIVANJE KUPACA / POTROŠAČA (ČLAN 265 KZ FBIH, ČLAN 272 KZ RS I ČLAN 259 KZ BD BIH)	499
12. KRIVOTVORENJE NOVCA (ČLAN 205 KZ BIH).....	500
13. KRIVOTVORENJE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI (ČLAN 206 KZ BIH, ČLAN 256 KZ FBIH, ČLAN 353 KZ RS I ČLAN 250 KZ BD BIH).....	501

14. KRIVOTVORENJE ZNAKOVA ZA VRIJEDNOST (ČLAN 207 KZ BIH, ČLAN 258 KZ FBIH, ČLAN 355 KZ RS I ČLAN 252 KZ BD BIH).....	503
15. KRIVOTVORENJE ZNAKOVA ZA OBILJEŽAVANJE ROBE, MJERA I TEGOVA (ČLAN 208 KZ BIH, ČLAN 259 KZ FBIH, ČLAN 357 KZ RS I ČLAN 253 KZ BD BIH)	504
16. PRANJE NOVCA (ČLAN 209 KZ BIH, ČLAN 272 KZ FBIH, ČLAN 263 KZ RS I ČLAN 265 KZ BD BIH)	505
17. PORESKA UTAJA (ČLAN 210 KZ BIH, ČLAN 273 KZ FBIH, ČLAN 264 KZ RS I ČLAN 267 KZ BD BIH)	508
18. NEDOZVOLJENA TRGOVINA (ČLAN 212 KZ BIH, ČLAN 267 KZ FBIH, ČLAN 271 KZ RS I ČLAN 261 KZ BD BIH)	510
19. KRIJUMČARENJE (ČLAN 214 KZ BIH)	511
20. CARINSKA PREVARA (ČLAN 216 KZ BIH)	512
GLAVA PETA: KRIVIČNA DJELA KORUPCIJE I KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE I DRUGE ODGOVORNE DUŽNOSTI	515
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	517
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	518
1. PRIMANJE POKLONA / DARA / MITA I DRUGIH OBLIKA KORISTI (ČLAN 217 KZ BIH, ČLAN 380 KZ FBIH, ČLAN 319 KZ RS I ČLAN 374 KZ BD BIH).....	518
2. DAVANJE POKLONA / DARA / MITA I DRUGIH OBLIKA KORISTI (ČLAN 218 KZ BIH, ČLAN 381 KZ FBIH, ČLAN 320 KZ RS I ČLAN 375 KZ BD BIH)	521
3. ZLOUPOTREBA POLOŽAJA ILI OVLAŠĆENJA (ČLAN 220 KZ BIH, ČLAN 383 KZ FBIH, ČLAN 315 KZ RS I ČLAN 377 KZ BD BIH).....	523
4. PRONEVJERA (U SLUŽBI) (ČLAN 221 KZ BIH, ČLAN 384 KZ FBIH, ČLAN 316 KZ RS I ČLAN 378 KZ BD BIH)	524
5. PREVARA U SLUŽBI (ČLAN 222 KZ BIH, ČLAN 385 KZ FBIH, ČLAN 317 KZ RS I ČLAN 379 KZ BD BIH)	526
6. POSLUGA (U SLUŽBI) (ČLAN 223 KZ BIH, ČLAN 386 KZ FBIH, ČLAN 318 KZ RS I ČLAN 380 KZ BD BIH)	527
7. NESAVJESTAN RAD U SLUŽBI (ČLAN 224 KZ BIH, ČLAN 387 KZ FBIH, ČLAN 322 KZ RS I ČLAN 381 KZ BD BIH)	528
8. ODAVANJE SLUŽBENE TAJNE (ČLAN 388 KZ FBIH, ČLAN 323 KZ RS I ČLAN 382 KZ BD BIH).....	529
9. KRIVOTVORENJE SLUŽBENE ISPRAVE / FALSIFIKOVANJE ILI UNIŠTAVANJE SLUŽBENE ISPRAVE (ČLAN 226 KZ BIH, ČLAN 389 KZ FBIH, ČLAN 349 KZ RS I ČLAN 383 KZ BD BIH)	530
10. PROTIVZAKONITA NAPLATA I ISPLATA (ČLAN 227 KZ BIH, ČLAN 390 KZ FBIH, ČLAN 326 KZ RS I ČLAN 384 KZ BD BIH).....	531

11. PROTIVZAKONITO OSLOBOĐENJE LICA LIŠENOG SLOBODE (LICA KOME JE ODUZETA SLOBODA) (ČLAN 228 KZ BIH, ČLAN 391 KZ FBIH, ČLAN 327 KZ RS I ČLAN 385 KZ BD BIH)	532
GLAVA ŠESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA	533
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	535
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	536
1. NEPRIJAVLJIVANJE KRIVIČNOG DJELA ILI UČINIOCA (ČLAN 230 KZ BIH, ČLAN 345 KZ FBIH, ČLAN 332 KZ RS I ČLAN 339 KZ BD BIH)	536
2. NEPRIJAVLJIVANJE LICA KOJE JE OPTUŽENO OD STRANE MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA (ČLAN 231 KZ BIH).....	537
3. POMOĆ UČINIOCU POSLIJE UČINJENOG KRIVIČNOG DJELA (ČLAN 232 KZ BIH, ČLAN 346 KZ FBIH, ČLAN 333 KZ RS I ČLAN 340 KZ BD BIH)	538
4. POMOĆ LICU OPTUŽENOM OD STRANE MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA (ČLAN 233 KZ BIH)	539
5. LAŽNO PRIJAVLJIVANJE (ČLAN 234 KZ BIH, ČLAN 347 KZ FBIH, ČLAN 334 KZ RS I ČLAN 341 KZ BD BIH)	540
6. DAVANJE LAŽNOG ISKAZA (ČLAN 235 KZ BIH, ČLAN 348 KZ FBIH, ČLAN 335 KZ RS I ČLAN 342 KZ BD BIH)	541
7. POVREDA TAJNOSTI POSTUPKA (ČLAN 237 KZ BIH, ČLAN 350 KZ FBIH, ČLAN 337 KZ RS I ČLAN 344 KZ BD BIH).....	542
8. KRŠENJE ZAKONA OD STRANE SUDIJE (ČLAN 238 KZ BIH, ČLAN 357 KZ FBIH, ČLAN 346 KZ RS I ČLAN 351 KZ BD BIH).....	544
9. NEIZVRŠENJE SUDSKE ODLUKE (ČLAN 239 KZ BIH, ČLAN 351 KZ FBIH, ČLAN 341 KZ RS I ČLAN 345 KZ BD BIH).....	545
10. OTKRIVANJE IDENTITETA ZAŠTIĆENOG SVJEDOKA (ČLAN 240 KZ BIH, ČLAN 352 KZ FBIH, ČLAN 338 KZ RS I ČLAN 346 KZ BD BIH)	546
11. OMETANJE RADA PRAVOSUĐA (ČLAN 241 KZ BIH).....	548
12. POBUNA LICA LIŠENIH SLOBODE (ČLAN 354 KZ FBIH, ČLAN 343 KZ RS I ČLAN 348 KZ BD BIH)	548
13. BJEKSTVO LICA LIŠENOG SLOBODE (ČLAN 355 KZ FBIH, ČLAN 344 KZ RS I ČLAN 349 KZ BD BIH)	549
GLAVA SEDMA: KRIVIČNA DJELA POVREDE AUTORSKIH PRAVA	551
I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	553
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	553
1. ZLOUPOTREBA AUTORSKIH PRAVA (ČLAN 242 KZ BIH).....	553
2. NEDOZVOLJENO KORIŠĆENJE AUTORSKIH PRAVA (ČLAN 243 KZ BIH)	555

GLAVA OSMA: KRIVIČNA DJELA PROTIV ORUŽANIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE	557
I OPŠTE KARAKTERISTIKE	559
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	561
1. NEIZVRŠENJE I ODBIJANJE IZVRŠENJA NAREĐENJA (ČLAN 246A KZ BIH).....	561
2. ODBIJANJE PRIMANJA I UPOTREBE ORUŽJA (ČLAN 246B KZ BIH)	562
3. PROTIVLJENJE NADREĐENOM (ČLAN 246C KZ BIH)	562
4. NAPAD NA VOJNO LICE U OBAVLJANJU SLUŽBE (ČLAN 246F KZ BIH).....	563
5. ZLOSTAVLJANJE PODREĐENOG ILI MLAĐEG (ČLAN 246G KZ BIH)	564
6. PODNOŠENJE NEISTINITIH PRIJAVA I IZVJEŠTAJA (ČLAN 246H KZ BIH)	564
7. NEPREDUZIMANJE MJERA ZA ZAŠTITU VOJNE JEDINICE (ČLAN 246I KZ BIH) ...	565
8. SAMOVOLJNO UDALJENJE I BIJEG IZ VOJNE JEDINICE ILI SLUŽBE (ČLAN 246O KZ BIH)	566
9. PRELAZAK I PREDAJA NEPRIJATELJU (ČLAN 246R KZ BIH)	567
10. NEISPUNJENJE DUŽNOSTI ZA VRIJEME BORBE (ČLAN 246S KZ BIH)	568
11. NEOSIGURANJE VOJNE JEDINICE (ČLAN 246X KZ BIH).....	568
GLAVA DEVETA: DOGOVOR, PRIPREMANJE, UDRUŽIVANJE I ORGANIZOVANI KRIMINAL	571
I OPŠTE KARAKTERISTIKE	573
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	573
1. DOGOVOR ZA IZVRŠENJE KRIVIČNOG DJELA (ČLAN 247 KZ BIH, ČLAN 338 KZ FBIH, ČLAN 364 KZ RS, ČLAN 332 KZ BD BIH).....	573
2. PRIPREMANJE KRIVIČNOG DJELA (ČLAN 248 KZ BIH, ČLAN 339 KZ FBIH I ČLAN 333 KZ BD BIH)	574
3. UDRUŽIVANJE RADI ČINJENJA KRIVIČNIH DJELA (ČLAN 249 KZ BIH, ČLAN 340 KZ FBIH, ČLAN 365 KZ RS I ČLAN 334 KZ BD BIH).....	575
4. ORGANIZOVANI KRIMINAL (ČLAN 250 KZ BIH, ČLAN 342 KZ FBIH, ČLAN 366 KZ RS I ČLAN 336 KZ BD BIH).....	577
GLAVA DESETA: KRIVIČNA DJELA PROTIV ŽIVOTA I TIJELA	581
I OPŠTE KARAKTERISTIKE	583
II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	584
1. UBISTVO (ČLAN 166 STAV 1 KZ FBIH, ČLAN 124 KZ RS I ČLAN 163 STAV 1 KZ BD BIH)	584
2. TEŠKO UBISTVO (ČLAN 166 STAV 2 KZ FBIH, ČLAN 125 KZ RS I ČLAN 163 STAV 2 KZ BD BIH)	585

3.	UBISTVO NA MAH (ČLAN 167 KZ FBIH, ČLAN 126 KZ RS I ČLAN 164 KZ BD BIH)	586
4.	UBISTVO IZ NEHATA (ČLAN 168 KZ FBIH, ČLAN 128 KZ RS I ČLAN 165 KZ BD BIH)	588
5.	UBISTVO DJETETA PRI POROĐAJU (ČLAN 169 KZ FBIH, ČLAN 127 KZ RS I ČLAN 166 KZ BD BIH)	588
6.	NAVOĐENJE NA SAMOUBISTVO I POMAGANJE U SAMOUBISTVU (ČLAN 170 KZ FBIH, ČLAN 129 KZ RS I ČLAN 167 KZ BD BIH)	589
7.	PROTIVPRAVNI PREKID TRUDNOĆE (ČLAN 171 KZ FBIH, ČLAN 130 KZ RS I ČLAN 168 KZ BD BIH)	591
8.	TEŠKA TJELESNA POVREDA (ČLAN 172 KZ FBIH, ČLAN 132 KZ RS I ČLAN 169 KZ BD BIH)	592
9.	LAKA TJELESNA POVREDA (ČLAN 173 KZ FBIH, ČLAN 131 KZ RS I ČLAN 170 KZ BD BIH)	595
10.	UČESTVOVANJE U TUČI (ČLAN 174 KZ FBIH, ČLAN 135 KZ RS I ČLAN 171 KZ BD BIH)	595
11.	NAPUŠTANJE NEMOĆNOG LICA (ČLAN 176 KZ FBIH, ČLAN 137 KZ RS I ČLAN 173 KZ BD BIH)	596
	GLAVA JEDANAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV POLNE SLOBODE I MORALA	599
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE	601
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	602
1.	SILOVANJE (ČLAN 203 KZ FBIH, ČLAN 165 KZ RS I ČLAN 200 KZ BD BIH)	602
2.	SPOLNI ODNOS S NEMOĆNIM LICEM (ČLAN 204 KZ FBIH, ČLAN 167 KZ RS I ČLAN 201 KZ BD BIH)	604
3.	SPOLNI ODNOS ZLOUPOTREBOM POLOŽAJA (ČLAN 205 KZ FBIH, ČLAN 168 KZ RS I ČLAN 202 KZ BD BIH)	606
4.	SPOLNI ODNOS S DJETETOM (ČLAN 207 KZ FBIH, ČLAN 172 KZ RS I ČLAN 204 KZ BD BIH)	607
5.	RODOSKRVNENJE (ČLAN 213 KZ FBIH, ČLAN 193 KZ RS I ČLAN 210 KZ BD BIH)	609
	GLAVA DVANAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I OMLADINE	611
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE	613
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	614
1.	DVOBRAČNOST (ČLAN 214 KZ FBIH, ČLAN 181 KZ RS I ČLAN 211 KZ BD BIH)	614
2.	OMOGUĆAVANJE SKLAPANJA NEDOZVOLJENOG BRAKA (ČLAN 215 KZ FBIH, ČLAN 182 KZ RS I ČLAN 212 KZ BD BIH)	615

3.	VANBRAČNA ZAJEDNICA S MLAĐIM MALOLJETNIKOM (ČLAN 216 KZ FBIH, ČLAN 184 KZ RS I ČLAN 213 KZ BD BIH)	615
4.	ODUZIMANJE DJETETA ILI MALOLJETNIKA (ČLAN 217 KZ FBIH, ČLAN 185 KZ RS I ČLAN 214 KZ BD BIH)	616
5.	PROMJENA PORODIČNOG STANJA (ČLAN 218 KZ FBIH, ČLAN 186 KZ RS I ČLAN 215 KZ BD BIH)	617
6.	ZAPUŠTANJE ILI ZLOSTAVLJANJE DJETETA ILI MALOLJETNIKA (ČLAN 219 KZ FBIH, ČLAN 187 KZ RS I ČLAN 216 KZ BD BIH)	618
7.	NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI (ČLAN 222 KZ FBIH, ČLAN 190 KZ RS I ČLAN 218 KZ BD BIH).....	620
	GLAVA TRINAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV ZDRAVLJA LJUDI.....	623
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	625
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	626
1.	PRENOŠENJE ZARAZNE BOLESTI (ČLAN 225 KZ FBIH, ČLAN 194 KZ RS I ČLAN 221 KZ BD BIH)	626
2.	NESAVJESNO LIJEČENJE (ČLAN 229 KZ FBIH, ČLAN 197 KZ RS I ČLAN 225 KZ BD BIH)	627
3.	NEDOZVOLJENO PRESAĐIVANJE DIJELOVA LJUDSKOG TIJELA (ČLAN 231 KZ FBIH, ČLAN 200 KZ RS)	628
4.	NEPRUŽANJE MEDICINSKE POMOĆI (ČLAN 232 KZ FBIH, ČLAN 198 KZ RS, ČLAN 226 KZ BD BIH)	630
5.	NADRILJEKARSTVO (ČLAN 233 KZ FBIH, ČLAN 199 KZ RS I ČLAN 227 KZ BD BIH)	631
6.	PROIZVODNJA I STAVLJANJE U PROMET ŠKODLJIVIH ŽIVOTNIH NAMIRNICA (ČLAN 234 KZ FBIH, ČLAN 204 KZ RS I ČLAN 228 KZ BD BIH)	632
7.	NEOVLAŠĆENA PROIZVODNJA I STAVLJANJE U PROMET OPOJNIH DROGA (ČLAN 238 KZ FBIH, ČLAN 207 KZ RS I ČLAN 232 KZ BD BIH)	633
8.	POSJEDOVANJE I OMOGUĆAVANJE UŽIVANJA OPOJNIH DROGA (ČLAN 239 KZ FBIH, ČLAN 208 KZ RS I ČLAN 233 KZ BD BIH).....	635
	GLAVA ČETRINAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV RADNIH ODNOSA	639
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	641
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	641
1.	POVREDA PRAVA IZ RADNOG ODNOSA (ČLAN 280 KZ FBIH, ČLAN 209 KZ RS I ČLAN 274 KZ BD BIH)	641
2.	POVREDA PRAVA IZ SOCIJALNOG OSIGURANJA (ČLAN 282 KZ FBIH, ČLAN 212 KZ RS I ČLAN 276 KZ BD BIH)	643

3.	ZLOUPOTREBA PRAVA IZ SOCIJALNOG OSIGURANJA (ČLAN 283 KZ FBIH, ČLAN 213 KZ RS I ČLAN 277 KZ BD BIH)	643
4.	NEPREDUZIMANJE MJERA ZAŠTITE NA RADU (ČLAN 285 KZ FBIH, ČLAN 214 KZ RS I ČLAN 279 KZ BD BIH)	644
	GLAVA PETNAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV IMOVINE	645
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	647
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	648
1.	KRAĐA (ČLAN 286 KZ FBIH, ČLAN 224 KZ RS I ČLAN 280 KZ BD BIH)	648
2.	TEŠKA KRAĐA (ČLAN 287 KZ FBIH, ČLAN 226 KZ RS I ČLAN 281 KZ BD BIH)	649
3.	RAZBOJNIČKA KRAĐA (ČLAN 288 KZ FBIH, ČLAN 228 KZ RS I ČLAN 282 KZ BD BIH) 651	
4.	RAZBOJNIŠTVO (ČLAN 289 KZ FBIH, ČLAN 227 KZ RS I ČLAN 283 KZ BD BIH)	652
5.	UTAJA (ČLAN 290 KZ FBIH, ČLAN 229 KZ RS, ČLAN 284 KZ BD BIH).....	653
6.	OŠTEĆENJE TUĐE STVARI (ČLAN 293 KZ FBIH, ČLAN 240 KZ RS I ČLAN 287 KZ BD BIH) 655	
7.	PREVARA (ČLAN 294 KZ FBIH, ČLAN 230 KZ RS I ČLAN 288 KZ BD BIH)	656
8.	IZNUDA (ČLAN 295 KZ FBIH, ČLAN 232 KZ RS, ČLAN 289 KZ BD BIH)	658
9.	UCJENA (ČLAN 296 KZ FBIH, ČLAN 233 KZ RS I ČLAN 290 KZ BD BIH).....	659
10.	ZELENAŠTVO (ČLAN 298 KZ FBIH, ČLAN 235 KZ RS I ČLAN 292 KZ BD BIH).....	660
11.	PALJEVINA (ČLAN 301 KZ FBIH, ČLAN 243 KZ RS I ČLAN 295 KZ BD BIH).....	662
12.	ZLOUPOTREBA OSIGURANJA (ČLAN 302 KZ FBIH, ČLAN 273 KZ RS I ČLAN 296 KZ BD BIH).....	663
	GLAVA ŠESNAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV ŽIVOTNE SREDINE, POLJOPRIVREDE I PRIRODNIH DOBARA	665
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....	667
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....	668
1.	ZAGAĐIVANJE ŽIVOTNE SREDINE (ČLAN 303 KZ FBIH, ČLAN 370 KZ RS I ČLAN 297 KZ BD BIH)	668
2.	UGROŽAVANJE ŽIVOTNE SREDINE OTPADOM (ČLAN 305 KZ FBIH, ČLAN 371 KZ RS I ČLAN 299 KZ BD BIH)	670
3.	NESAVJESNO PRUŽANJE VETERINARSKÉ POMOĆI (ČLAN 308 KZ FBIH, ČLAN 383 KZ RS I ČLAN 302 KZ BD BIH).....	672
4.	NEPOSTUPANJE PO PROPISIMA ZA SUZBIJANJE BOLESTI ŽIVOTINJA I BILJA (ČLAN 310 KZ FBIH, ČLAN 381 KZ RS I ČLAN 304 KZ BD BIH)	673

5. ŠUMSKA KRAĐA (ČLAN 316 KZ FBIH, ČLAN 224A KZ RS I ČLAN 310 KZ BD BIH) 674
6. PROTIVZAKONITI LOV (ČLAN 319 KZ FBIH, ČLAN 392 KZ RS I ČLAN 313 KZ BD BIH) 675
7. PROTIVZAKONITI RIBOLOV (ČLAN 320 KZ FBIH, ČLAN 393 KZ RS I ČLAN 314 KZ BD BIH) 676

GLAVA SEDAMNAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV OPŠTE SIGURNOSTI LJUDI I IMOVINE 679

I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....681

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....682

1. IZAZIVANJE OPŠTE OPASNOSTI (ČLAN 323 KZ FBIH, ČLAN 394 KZ RS I ČLAN 317 KZ BD BIH) 682
2. UNIŠTENJE ILI OŠTEĆENJE VAŽNIH PRIVREDNIH OBJEKATA ILI JAVNIH NAPRAVA (ČLAN 324 KZ FBIH, ČLAN 397 KZ RS I ČLAN 318 KZ BD BIH) 683
3. OŠTEĆENJE ZAŠTITNIH NAPRAVA NA RADU (ČLAN 325 KZ FBIH, ČLAN 396 KZ RS I ČLAN 319 KZ BD BIH) 685
4. NEPROPISNO I NEPRAVILNO IZVOĐENJE GRAĐEVINSKIH RADOVA (ČLAN 326 KZ FBIH, ČLAN 395 KZ RS I ČLAN 320 KZ BD BIH).....686
5. NEPROPISNI PREVOZ EKSPLOZIVNOG ILI ZAPALJIVOG MATERIJALA (ČLAN 329 KZ FBIH, ČLAN 407 KZ RS I ČLAN 323 KZ BD BIH).....688

GLAVA OSAMNAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV BEZBJEDNOSTI JAVNOG SAOBRAĆAJA 689

I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....691

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....692

1. UGROŽAVANJE JAVNOG SAOBRAĆAJA (ČLAN 332 KZ FBIH, ČLAN 402 KZ RS I ČLAN 326 KZ BD BIH) 692
2. NESAVJESTAN NADZOR NAD JAVNIM SAOBRAĆAJEM (ČLAN 335 KZ FBIH, ČLAN 405 KZ RS I ČLAN 329 KZ BD BIH) 693
3. NEPRUŽANJE POMOĆI LICU POVRIJEĐENOM U SAOBRAĆAJNOJ NESREĆI (ČLAN 337 KZ FBIH, ČLAN 406 KZ RS I ČLAN 331 KZ BD BIH) 694

GLAVA DEVETNAESTA: KRIVIČNA DJELA PROTIV JAVNOG REDA I PRAVNOG SAOBRAĆAJA.....697

I OPŠTE KARAKTERISTIKE.....699

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA.....700

1. SPRJEČAVANJE SLUŽBENOG LICA U VRŠENJU SLUŽBENE RADNJE (ČLAN 358 KZ FBIH, ČLAN 306 KZ RS I ČLAN 352 KZ BD BIH).....700

2.	UČESTVOVANJE U GRUPI LJUDI KOJA SPRIJEČI SLUŽBENO LICE U VRŠENJU SLUŽBENE RADNJE (ČLAN 360 KZ FBIH, ČLAN 307 KZ RS I ČLAN 354 KZ BD BIH)	701
3.	ORGANIZOVANJE OTPORA (ČLAN 361 KZ FBIH I ČLAN 355 KZ BD BIH)	702
4.	NEUČESTVOVANJE U OTKLANJANJU OPŠTE OPASNOSTI (ČLAN 365 KZ FBIH, ČLAN 401 KZ RS I ČLAN 359 KZ BD BIH)	703
5.	SKIDANJE ILI POVREDA SLUŽBENOG PEČATA ILI ZNAKA (ČLAN 366 KZ FBIH, ČLAN 311 KZ RS I ČLAN 360 KZ BD BIH)	703
6.	ODUZIMANJE ILI UNIŠTENJE SLUŽBENOG PEČATA ILI SLUŽBENIH SPISA (ČLAN 367 KZ FBIH, ČLAN 312 KZ RS I ČLAN 361 KZ BD BIH)	704
7.	LAŽNO PREDSTAVLJANJE (ČLAN 369 KZ FBIH, ČLAN 313 KZ RS I ČLAN 363 KZ BD BIH) 705	
8.	SAMOVLAŠĆE (ČLAN 370 KZ FBIH, ČLAN 314 KZ RS I ČLAN 364 KZ BD BIH)	705
9.	FALSIFIKOVANJE ISPRAVE (ČLAN 373 KZ FBIH, ČLAN 347 KZ RS I ČLAN 367 KZ BD BIH) 706	
10.	NAVOĐENJE NA OVJERAVANJE NEISTINTOG SADRŽAJA (ČLAN 375 KZ FBIH, ČLAN 351 KZ RS I ČLAN 369 KZ BD BIH)	708
11.	NADRIPISARSTVO (ČLAN 377 KZ FBIH I ČLAN 371 KZ BD BIH)	709
	GLAVA DVADESETA: KRIVIČNA DJELA PROTIV BEZBJEDNOSTI RAČUNARSKIH PODATAKA	711
	I OPŠTE KARAKTERISTIKE	713
	II POJEDINA KRIVIČNA DJELA	714
1.	OŠTEĆENJE RAČUNARSKIH PODATAKA I PROGRAMA (ČLAN 393 KZ FBIH, ČLAN 407 KZ RS I ČLAN 387 KZ BD BIH)	714
2.	RAČUNARSKA PREVARA (ČLAN 395 KZ FBIH, ČLAN 410 KZ RS I ČLAN 389 KZ BD BIH) 716	
3.	OMETANJE RADA SISTEMA I MREŽE ELEKTRONSKE OBRADJE PODATAKA (ČLAN 396 KZ FBIH I ČLAN 390 KZ BD BIH)	717
4.	NEOVLAŠĆENI PRISTUP ZAŠTIĆENOM SISTEMU I MREŽI ELEKTRONSKE OBRADJE PODATAKA (ČLAN 397 KZ FBIH, ČLAN 411 KZ RS I ČLAN 391 KZ BD BIH)	717
5.	RAČUNARSKA SABOTAŽA (ČLAN 398 KZ FBIH, ČLAN 408 KZ RS I ČLAN 392 KZ BD BIH) 719	
	RECENZIJE	721
	LITERATURA	725

PREDGOVOR

Udžbenik Krivično pravo obuhvata dva dijela – opšti i posebni. Oba dijela su fokusirana prvenstveno na pozitivnopravna rješenja koja su prisutna u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine čine četiri krivična zakona, koja nerijetko predviđaju sasvim oprečna rješenja za odgovarajuće područje primjene, a naročito poslije 2017. godine i reforme krivičnog zakonodavstva u Republici Srpskoj. Ovo je autoru predstavljalo poseban izazov prilikom sistematizacije i interpretacije važećih rješenja, ali se iskreno nada da će čitaoci na prilagođen i lak način steći sliku o svim značajnim institutima krivičnog prava. Autor je takođe nastojao da udžbenik napiše što jednostavnijim jezikom kako bi studenti bolje usvojili gradivo.

Sadržaj knjige odgovara nastavnom planu i programu Pravnog fakulteta Evropskog univerziteta Brčko distrikt i Pravnog fakulteta Evropskog univerziteta „Kallos“ Tuzla i namijenjen je za izučavanje krivičnog prava u sklopu održane nastave na tim fakultetima. Pored ovoga, udžbenik može poslužiti i za pripremanje pravosudnog ispita, kao i u krivičnopravnoj praksi u sudu, tužilaštvima i sl.

Autor je zahvalan za sve kritike i sugestije za ispravljanje grešaka koje su se eventualno potkrale.

U Brčkom, decembra 2022. godine

A U T O R
Akademik prof. dr Nedeljko Stanković

OPŠTI DIO

DIO PRVI: KRIVIČNO PRAVO I NAUKA KRIVIČNOG PRAVA

Glava prva: KRIVIČNO PRAVO

1. Pojam i osnovne karakteristike krivičnog prava	33
2. Uloga krivičnog prava u suzbijanju kriminaliteta	34
3. Odnos krivičnog prava prema drugim granama prava	35
3.1. Odnos prema ustavnom pravu	36
3.2. Odnos prema građanskom pravu	36
3.3. Odnos prema upravnom pravu	37
3.4. Odnos prema privrednom pravu	38
3.5. Odnos prema prekršajnom pravu	38
3.6. Odnos prema radnom i socijalnom pravu	39
4. Međunarodno krivično pravo	39
5. Istorijski razvoj krivičnog prava	41
5.1. Period prvobitne ljudske zajednice	42
5.2. Period robovlasničkih država	42
5.3. Period feudalizma	43
5.4. Period kapitalizma	45
5.5. Period socijalizma	45
5.6. Razvoj krivičnog prava u Bosni i Hercegovini	45

1. Pojam i osnovne karakteristike krivičnog prava

Krivično pravo je termin kojim se označava jedna grana pozitivnog zakonodavstva određene države, kao i jedna grana pravne nauke, tj. nauke krivičnog prava. Krivično pravo je zakonsko pravo, tj. pravo koje je zasnovano na zakonu. Jedini pravni akt kojim se može propisati krivičnopravna norma jeste zakon. Dakle, krivično pravo predstavlja skup zakonskih propisa o krivičnim djelima i sankcijama kojima se određena ponašanja predviđaju kao krivična djela i za njihove izvršioce propisuju kazne i druge krivične sankcije.¹ Sredstvo kojim se krivično pravo koristi da bi ostvarilo zaštitu određenih vrijednosti je, prije svega, prijetnja određenim sankcijama, odnosno kaznama. Krivično pravo ograničava se samo na ljudska ponašanja koja su zakonom propisana kao krivična djela.

Krivično pravo kao određena grana prava² predstavlja sistem pravnih pravila (normi) kojima se u pojedinoj državi uređuje zaštita određenih interesa dominantnih političkih struktura i bitnih kulturnih vrijednosti od ponašanja pojedinaca kojima se ti interesi i vrijednosti vrijeđaju ili ugrožavaju. Ova zaštita ostvaruje se utvrđivanjem koja ljudska ponašanja predstavljaju krivična djela i propisivanjem krivičnih sankcija koje se primjenjuju na učinioce takvih djela. Posredstvom krivičnog prava štite se i određene opšte kulturne vrijednosti cjelokupne ljudske zajednice, koje su našle svoj izraz i u međunarodnim aktima, kao što su: Povelja UN, Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka, brojne multilateralne konvencije, i sl. U tom kontekstu može se istaći iskaz da postoje određene sličnosti u krivičnim pravima savremenih država bez obzira na njihovu različitu društvenu i političku strukturu. Tako se danas u svim savremenim državama štiti krivičnim pravom napad na život čovjeka i njegov tjelesni integritet, dostojanstvo, ličnost, sloboda kretanja i govora, imovina, i dr. Stoga se u svim krivičnim zakonodavstvima predviđaju krivična djela kao što su ubistvo,

---

¹ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 17.

² *Pravna enciklopedija*, IŠKRO, Savremena administracija, Beograd, 1979, str. 603.

tjelesna povreda, silovanje, krađa, razbojništvo i dr. Pored navedenih sličnosti između krivičnih zakonodavstava, među njima postoje i suštinske razlike koje proizilaze iz razloga što krivično pravo predstavlja jedan od značajnih instrumenata za zaštitu konkretnog društvenog i političkog sistema pojedine države. Zato je bitno istaći da je savremeno krivično pravo vezano za pojedinu državu i bitan je činilac njenog pravnog sistema. Iz navedenih iskaza uočava se da je osnovna svrha krivičnog prava zaštita vitalnih interesa određene države, pri čemu su sredstva zaštite sankcije kojima se država služi. Krivično pravo predstavlja krajnje sredstvo kome društvena zajednica pribjegava.

Krivično pravo s jedne strane možemo shvatiti kao jednu granu pozitivnog zakonodavstva određene države, a s druge kao posebnu naučnu disciplinu³, koja ima svoj predmet i metod. Naučnim metodama se krivično pravo izučava kao sistem pozitivnih krivičnopравnih propisa, utvrđujući njegove bitne principe, pojmove i institute i povezujući ih u usklađeni sistem. Kao savremena naučna disciplina, krivično pravo se nužno oslanja i na naučna saznanja drugih naučnih disciplina, posebno onih koje za predmet naučnog istraživanja imaju kriminalne pojave.⁴

2. Uloga krivičnog prava u suzbijanju kriminaliteta

Istorijski razvoj društva pokazuje da su se na svim nivoima razvoja, u različitim istorijskim periodima, kršila društvena pravila. Ta kršenja su bila različita i odnosila su se na različite oblasti društvenog života. Pojava u društvu koja se manifestuje u vršenju društveno opasnih djela za koja su predviđene krivične sankcije, naziva se kriminalitet. Kriminalitet se pojavljuje još u pretklasnom društvu. Međutim, o organizovanom suzbijanju kriminaliteta može se govoriti samo od vremena nastanka država, jer su se tek u tim uslovima mogli donositi zakoni i propisivati krivične sankcije za djela koja su društveno opasna i neprihvatljiva.

---

³ Ibid.

⁴ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 18.

Svaka država, smatrajući kriminalitet kao štetnu i opasnu društvenu pojavu, preuzima razne mjere za suzbijanje ove pojave. Cilj krivičnog prava jeste suzbijanje kriminaliteta, odnosno pružanje zaštite najznačajnijim dobrima i vrijednostima od ponašanja koja ih povređuju ili ugrožavaju. Kada se posmatra uloga krivičnog prava u suzbijanju kriminaliteta, može se istaći, da ono ima posebnu ulogu, po kojoj se bitno razlikuje od drugih grana prava i naučnih disciplina.

3. Odnos krivičnog prava prema drugim granama prava

Pravni sistem svake države se sastoji od pojedinih grana prava. Krivično pravo čini dio tog jedinstvenog sistema, koje ima određen stepen samostalnosti kao i druge grane prava, zbog čega je nužno povezano sa ostalim granama prava. Krivično pravo je javno pravo. Kod njegove primjene država nastupa kao vlast, jer *ius puniendi*, tj. pravo na kažnjavanje, pripada državi.

Odnos pravnog sistema svake države prema pojedinim granama prava može se definisati kao odnos cjeline prema dijelovima. Povezanost krivičnog prava sa drugim granama prava proističe iz okolnosti da se krivična djela javljaju u raznovrsnim društvenim sferama i djelatnostima, koje su uređene pravilima drugih grana prava i kojima faktički krivično pravo pruža odgovarajući stepen zaštite. U tom kontekstu možemo navesti shvatanje prema kom se „...kazneno pravo iscrpljuje u sankcioniranju normi drugih grana prava. Još je Rousseau zaključio da su „kazneni zakoni u svojoj biti manje posebna vrsta zakona nego sankcija svih drugih“, te je to i „navelo Bindinga da utvrdi kako kazneno pravo ima akcesorni karakter“.⁵ Naime, isti autori naglašavaju da „...norme koje oblikuju pravna dobra koja se štite u kaznenom pravu ne pripadaju kaznenom pravu, nego su mu zadane; kazneno pravo propisuje samo kazne za povrede tih

---

⁵ P. Novoselec, I. Bojanić, *Opći dio kaznenog prava*, četvrto, izmijenjeno izdanje, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2013, str. 9-10.

dobara i na taj način jača norme iz drugih pravnih područja“.⁶ U narednim podnaslovima istaći ćemo bitna svojstva odnosa krivičnog prava i drugih grana prava.

3.1. Odnos prema ustavnom pravu

Ustav je pravni akt najvišeg ranga u svakoj zemlji, tako da svi ostali pravni akti moraju biti usklađeni sa načelima koja su u njemu proklamovana. Predmet ustavnog prava kao posebne grane prava su osnovni društveni, politički, ekonomski i drugi bitni odnosi u okviru određene države, na određenom prostoru i vremenu, državne ustanove i institucije, organi i drugi subjekti i organizacije. Po sadržaju, ustavno pravo čine norme ustavnopravnog karaktera, koje nisu jednom za svagda utvrđene, već podliježu promjenama u skladu sa političkim procesima u okviru neke države.

Razgraničenje između ustavnog prava i drugih grana prava nije lako odrediti, s obzirom da je teško definisati koje su osnovne odredbe o državnoj organizaciji, koje spadaju u ustavno pravo, a koje nisu. Ustavi, a naročito savremeni, po pravilu sadrže i osnovne odredbe iz svih ostalih pravnih grana, pa tako i iz krivičnog prava.

Ustavno pravo je primarno u odnosu na druge grane prava. Kada se razmatra odnos između krivičnog i ustavnog prava, treba imati u vidu njihovu različitu prirodu i nemogućnost ustavnog prava da svojim odredbama zaštiti ustavom utvrđeni poredak bez normi krivičnog prava. U tom kontekstu možemo istaći postojanje visokog stepena međuzavisnosti između krivičnog i ustavnog prava.

3.2. Odnos prema građanskom pravu

Odnos krivičnog i građanskog prava ogleda se u tome što krivično pravo štiti određene odnose koji su zasnovani po građanskom pravu. Naime, većina autora s punim pravom smatra da je građansko pravo šire i obimnije od krivičnog prava, imajući u vidu regulativu građanskog prava odnosno normiranje određenih

---

⁶ Ibid. str. 10.

društvenih odnosa, definisanje određenih pojmova, koje imamo i u građanskom i krivičnom pravu. Primjeri koji se često navode su definisanje pojmova: svojine, stvari, oduzimanje, prisvajanje i sl. To su kategorijalni pojmovi koji vode porijeklo iz građanskog prava, ali koja krivično pravo, kao grana prava i naučna disciplina, koristi. Iste pojmove krivično pravo upotrebljava upodobljene, s obzirom na predmet i metod svoje naučne discipline, odnosno prilagođava ih, mijenja i dopunjuje, saglasno svojim potrebama.

3.3. Odnos prema upravnom pravu

Upravno pravo predstavlja jednu od grana prava, odnosno pravnog sistema države. Ovom granom prava i naučnom disciplinom, u skladu sa predmetnom i metodskom određenosti, obuhvata se nekoliko grupa opštih pravnih normi kojima se reguliše: a) organizacija javne uprave; b) djelatnost javne uprave; c) kontrola nad zakonitošću rada javne uprave, i d) upravno-pravni položaj sredstava kojima javna uprava raspolaže. Kao što se uočava iz prethodnih iskaza, upravno pravo ima za svoj predmet regulisanje organizacije i rada javne uprave. Pravilno obavljanje javnih službi nalaže i njegovu krivičnopravnu zaštitu. Iz ovih razloga postoji uska povezanost krivičnog prava i upravnog prava, koja se ispoljava i kroz veliki broj inkriminacija kojima se štiti javna služba, kako od napada iznutra, tako i od napada spolja. U tom kontekstu, npr. „...propisivanjem krivičnih djela protiv službene ili druge odgovorne dužnosti javna služba štiti od napada iznutra.... primanje i davanje mita, protivzakonito posredovanje... pronevjera, posluga i nesavjestan rad u službi.“⁷ S druge strane, javna uprava se „...štiti i od napada spolja, inkriminacijom kao što su sprječavanje službene osobe u vršenju službene radnje..., skidanje ili povreda službenog pečata ili znaka.“⁸

---

⁷ Z. Tomić, *Krivično pravo I*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008, str. 35.

⁸ Ibid.

3.4. Odnos prema privrednom pravu

Privredno pravo predstavlja skup pravnih normi kojima se regulišu privredni poslovi i položaj preduzeća u datom privrednom sistemu. Na osnovu navedenog proizlazi da se ista oblast uređuje određenim pozitivnopravnim propisima, a posebno normama autonomnog privrednog prava. Savremeno krivično pravo usko je povezano sa privrednim pravom, pri čemu posebno imamo u vidu razgraničenje krivičnih djela od privrednih prestupa. Ove dvije grane prava, povezuju privredna krivična djela koja dovode do šteta velikih razmjera, čiji su načini činjenja često veoma složeni. Takva djela su smještena u posebnu grupu i preko njih se štiti privreda, privredno poslovanje i sigurnost platnog prometa. U nekim zemljama je došlo do stvaranja posebne krivičnopravne discipline, koja se negdje naziva „privredno krivično pravo“, ili „poslovno krivično pravo“.⁹

Krivičnim pravom štite se odnosi u privredi. U odredbama o pojedinim krivičnim djelima protiv privrede koriste se pojmovi privrednog prava, kao što su: na primjer, stečaj, nesposobnost za plaćanje, monopolistički položaj na tržištu, nelojalna konkurencija, firma, žig, zaštitni znak, spoljnotrgovinski promet, ček, mjenica, itd“.¹⁰

3.5. Odnos prema prekršajnom pravu

U pravnoj teoriji ne postoji opšta saglasnost prilikom definisanja pojma prekršaja. Prema nekim autorima, to su specijalna krivična djela, tj. najlakše vrste krivičnih djela; ili upravno-kaznena djela ili „policijsko nepravo“ djelo. Osnovni problem predstavlja razgraničenje u razlici između krivičnih djela i prekršaja u kvantitativnom ili kvalitativnom smislu. U tom kontekstu i iz tih razloga, prekršaji nisu inkorporirani u sistem krivičnih djela kao njihov lakši oblik. Prema zakonskim definicijama prekršaji predstavljaju povrede javnog poretka za koje se predviđaju

---

⁹ Ibid.

¹⁰ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Opšti deo*, petnaesto izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1988, str. 15.

prekršajne kazne (zatvor i novčana kazna) i zaštitne mjere. Krivična djela su društveno opasna djela, prekršaji su povrede javnog poretka i kao takve predstavljaju povrede društvene discipline.¹¹ Razlika između krivičnog djela i prekršaja je u objektu zaštite.¹² Kažnjavanjem za krivično djelo zaštićuju se osnovne društvene vrijednosti i odnosi, a kažnjavanjem za prekršaj zaštićuje se javni poredak.

3.6. Odnos prema radnom i socijalnom pravu

Oblast radnih odnosa i socijalno pravo su posebne grane prava i posebne naučne discipline. Kod većine autora postoji opšta saglasnost da ove dvije oblasti uživaju krivičnopravnu zaštitu kroz određen broj krivičnih djela. Grupa krivičnih djela protiv radnih odnosa obuhvata inkriminacije kojima se štiti ravnopravnost u zapošljavanju i prava koja pripadaju zaposlenom iz radnog odnosa, prava koja mu pripadaju za vrijeme privremene nezaposlenosti, kao i pravo koje pripada zaposlenom na osnovu pravosnažne sudske odluke kojom je odlučeno o vraćanju radnika na rad. Socijalno pravo ostvaruje svoju krivičnopravnu zaštitu kroz inkriminaciju povrede prava iz socijalnog osiguranja i zloupotrebe prava iz socijalnog osiguranja.

4. Međunarodno krivično pravo

O počecima međunarodnog krivičnog prava može se govoriti još od rimskog prava. Pored prava koje je važno za Rimljane (*ius civile*) uspostavljeno je i pravo za strance (*ius gentium*). U srednjovjekovnom pravu od posebnog značaja bila je doktrina *Bartolusa* (1314.—135.7), prema kojoj delinkventa treba podvrgnuti sudu i pravdi prema mjestu izvršenja krivičnog djela. Razvoju međunarodnog krivičnog prava doprinijela su suđenja

---

¹¹N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1983, str. 12

¹² N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 23.

međunarodnih vojnih sudova u Nirnbergu i Tokiju. Međutim, to nije bio prvi korak u osnivanju međunarodnog krivičnog suda. Ta ideja potekla je od strane Švajcarca Gustave-a Moynier 1872. godine. Njegova ideja doživjela je priznanje po okončanju I svjetskog rata. U Versajskom mirovnom ugovoru iz 1918. godine bilo je predviđeno (čl. 227 i 228) da savezničke sile pobjednice u ratu mogu suditi pred vojnim sudovima licima okrivljenim za djela izvršena tokom I svjetskog rata. Do primjene navedenih odredaba Versajskog ugovora o miru nije došlo, ali su one odigrale značajnu ulogu u daljem razvoju međunarodnog krivičnog prava.

U pravom smislu razvoj međunarodnog krivičnog prava započinje nakon II svjetskog rata kada počinje i savremena faza njegovog razvoja. Moskovska deklaracija od 30.10.1943. godine, prethodila je osnivanju Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu i Tokiju. Nakon dugih pregovora ovaj sud je osnovan 18.10.1945. godine u Nirnbergu gdje mu je i bilo sjedište. Pred sudom su se našla 24 oficira nacističke Njemačke, dok je pred Tokijskim sudom bilo optuženo 28 japanskih funkcionera.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju osnovan je Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN-a broj 827 od 25.05.1993. godine, a Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 955/94 od 08.11.1994. godine osnovan je Međunarodni krivični sud za Ruandu. Oko osnivanja ovih sudova bilo je dosta osporavanja, jer su osnovani mimo uobičajene procedure.

Nastojanje međunarodne zajednice za formiranjem jednog stalnog međunarodnog krivičnog suda urodila je plodom 1998. godine. Stalni međunarodni krivični sud osnovan je u Rimu 17.07.2002. godine, kada je usvojen i njegov Statut. Statut Međunarodnog krivičnog suda (poznat kao Rimski Statut), stupio je na snagu 01.07.2002. godine nakon što ga je ratifikovalo 60 država (predviđen broj po Statutu). Međunarodni krivični sud svečano je otvoren 11.03.2003. godine kada su sudije položile zakletvu. Prema Statutu ovaj sud je *stalno međunarodno pravosudno tijelo* koje je ovlašćeno da vrši svoju nadležnost nad licima osumnjičenim za izvršenje najtežih zločina koje priznaje međunarodna zajednica u cjelini. Zadatak stalnog Međunarodnog krivičnog suda je da obezbijedi da izvršioци najtežih međunarodnih zločina ne ostanu nekažnjeni. Međunarodni krivični sud čine: a)

Predsjedništvo; b) pretresno vijeće; c) raspravno vijeće; d) žalbeno vijeće; e) Kancelarija tužioca, i f) sekretarijat.

Nadležnost Međunarodnog krivičnog suda određena je Statutom. Sud je nadležan za: a) ratne zločine; b) zločine protiv čovječnosti; c) zločine genocida, i d) zločine agresije. Sjedište Međunarodnog krivičnog suda je u Hagu, s tim što ono može da bude i na drugom mjestu gdje se za to ukaže potreba. Sud je sastavljen od 18 sudija, s tim što na prijedlog predsjedništva skupština država članica Međunarodnog krivičnog suda taj broj može povećati. Statutom su određeni kriterijumi za izbor sudija (eminentnost u struci i dr.). Predviđen je dosta složen postupak izbora sudija sa dvije liste od koje jednu čine stručnjaci iz oblasti krivičnog prava, a drugu oni iz oblasti međunarodnog prava (prije svega međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava), s tim što se bira nešto veći broj sudija koji imaju iskustvo u oblasti krivičnog prava. Svaka država članica može da predloži kandidate za sudiju, a izbor se vrši tajnim glasanjem na sjednici Skupštine država članica. Sudije moraju biti državljani različitih zemalja. Skupštinu država članica Međunarodnog krivičnog suda čine predstavnice zemalja koje su prihvatile Statut. Svaka zemlja ima po jednog predstavnika u skupštini, odnosno jedan glas prilikom odlučivanja. Skupština ima više važnih nadležnosti od kojih posebno treba istaći to da je ona nadležna i za izmjene i dopune Statuta Međunarodnog krivičnog suda, odnosno ima ulogu koju u nacionalnim pravnim sistemima ima zakonodavno tijelo.

5. Istorijski razvoj krivičnog prava

Istorijski razvoj društva pokazuje da su na svim stepenima društvenog razvoja pojedinci kršili pravila društvenog života.¹³ Kršenje normi zajedničkog života i određena reakcija zajednice na takvo ponašanje postojali su, praktično, od samog nastanka ljudskog društva.¹⁴ U prvim periodima ljuskog društva ne može se

---

¹³ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo SRJ, Opšti dio*, Beograd, 1994, str. 16.

¹⁴ B. Čejović, M. Kulić, *Krivično pravo*, Beograd, 2011, str. 33.

govoriti o istorijskom razvoju krivičnog prava, jer tada nije postojala organizovana zajednica u obliku države, a niti pravo kao instrument državne vlasti.

5.1. Period prvobitne ljudske zajednice

Period prvobitne ljudske zajednice nastaje sa nastankom čovjeka i traje sve do stvaranja prvih država. U prvobitnoj zajednici postojalo je samo običajno krivično pravo. Ono što treba posebno istaći jeste da je u ovom periodu postojala organizovana primjena kazne, ali ne u licu države, već u licu zajednice koja počiva na krvnoj vezi (bratstvo, pleme). Svodilo se na kažnjavanje pripadnika druge grupe, a ostvarivalo se osvetom koja se sastojala u istrebljenju cijele grupe kojoj je pripadao onaj koji je tu osvetu izazvao, ili ubijanjem nekog od pripadnika te grupe kojoj pripada učinilac. I ovo su zastarjeli običaji tzv. krvne osvete koja je tipična za privatnu pravdu i koja se očuvala i do danas u nekim dijelovima svijeta, kao npr. na Korzici, Kosovu i Metohiji i dr. Prekršaji pravila društvenog života u ovom periodu bili su veoma primitivni i uglavnom su se svodili na napade protiv života i tijela.

5.2. Period robovlasničkih država

Period robovlasništva obuhvata period istorije ljudskog društva od skoro četiri hiljade godina. Unutar tog perioda imamo države koje su vrlo rano formirane (npr. Egipat, Vavilon itd.), a neke mnogo kasnije (npr. Grčka i Rim). Pojavom države otpočinje period javne reakcije na zabranjena ponašanja i država je postepeno preuzimala u svoje ruke pravo kažnjavanja (*ius puniendi*). Na taj način država je ograničavala područje privatne reakcije. Nastankom prvih država nastali su i prvi zakonici. Njstariji i najpoznatiji je Hamurabijev zakonik koji je u XVII vijeku p.n.e. donio vavilonski kralj Hamurabije. Taj zakonik se ističe surovošću kazni. Glavna je bila smrtna kazna. Pored smrtne kazne, predviđene su bile i tjelesne kazne sa raznim okrutnim načinima izvršenja, kao i novčana kazna. U Hamurabijevom zakoniku prvi put je bilo izričito propisano tzv. talionsko načelo, koje se obično formulira kao „oko za oko, zub za zub“, što bi značilo da

kažnjavanje ne smije preći onu mjeru zla koja je ostvarena zločinom.¹⁵ To pravilo je primjenjivala i rimska država iz doba rane republike u V vijeku p.n.e. Tako je u *Zakonu dvanaest tablica* bio predviđen talion, odnosno odmazda. Osuđivani je bio žrtvovan podzemnim bogovima.¹⁶ To se načelo danas doživljava kao surovo, ali u vrijeme u kome je nastalo, ono je predstavljalo određeni napredak, jer je izražavalo zahtjev prema kojem kazna mora biti proporcionalna težini krivičnog djela.

Podaci o krivičnom pravu robovlasničkih država zasnivaju se na pravnim izvorima iz tog vremena, koji su malobrojni. Rijetkost predstavljaju očuvani kompletni tekstovi pojedinih zakonskih spomenika (kao npr. Hamurabijev zakonik i Zakon dvanaest tablica). Rimsko pravo je dalo veliki doprinos razvoju krivičnog prava, ali je taj doprinos mnogo manji u odnosu na doprinos koji je ovo pravo dalo razvoju građanskog prava.

5.3. Period feudalizma

Period feudalnih država obuhvata period od pada Rimskog carstva krajem V vijeka, pa do izbivanja prvih buržoaskih revolucija u XVII i XVIII vijeku. Taj period, koji je trajao trinaest vijekova, istoričari obično dijele na tri dijela: rani feudalizam od V do XI vijeka, period procvata feudalizma, koji je trajao od XI do XV vijeka, i period raspadanja feudalizma od XVI do XVII vijeka. Kao opštu karakteristiku krivičnog prava država srednjeg vijeka možemo utvrditi da je u okviru ovih trinaest vijekova ostvaren znatan progres krivičnog prava. Napredak je ostvaren utoliko što je robu pružena krivičnopravna zaštita života i tjelesnog integriteta, ali je ipak ponegdje još ostavljena mogućnost da se ne kažnjava za ubijanje robova (npr. U Vizantiji u IX vijeku).¹⁷ U doba ranog feudalizma (od V do XI vijeka) ponovo se javlja krvna osveta, ali isto tako i otkupnina, s tim što je sada za svako krivično djelo tačno određena visina otkupnine. Odredbe o visini otkupnine, kao i o

---

¹⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 26-27.

¹⁶ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1983, str. 33.

¹⁷ *Ibid.* str. 35.

drugim kaznama bile su određene u pisanim zbornicima koji su se zvali *leges barbarorum* ili narodne pravde.

U periodu procvata feudalizma (od XI do XV vijeka) posebnu ulogu ima Katolička crkva. Na početku pod njenu sudsku nadležnost pripadali su samo sveštenici, da bi se ta nadležnost kasnije proširila na sva lica koja bi izvršila neko krivično djelo protiv crkve. Ta nadležnost postepeno je počela da obuhvata i druga krivična djela. Katolička crkva je formirala poseban sud za suđenje jereticima. Sa svojim kanonskim pravom Katolička crkva je postala bastion feudalizma, a sudski procesi koje je vodila, kao i drastično kažnjavanje, dali su pečat cjelokupnom razvoju krivičnog prava u ovom periodu.¹⁸

Period raspadanja feudalizma (od XVI do XVIII vijeka) obilježen je oštrim sukobljavanjima starog – feudalnog i novog – buržoaskog društva. U oba slučaja, oštrica represije usmjerena je prema seljaku, a istovremeno Katolička crkva nastoji da zadrži točak istorije i spriječi uspostavljanje novog, tada progresivnog, kapitalističkog poretka na ruševinama feudalnog poretka.

U borbi protiv seljačkih ustanika ponikao je i najznačajniji spomenik krivičnog prava srednjeg vijeka – *Opšti njemački krivični zakonik* izdat od njemačkog cara Karla V (*Constitutio Criminalis Carolina* – CCC), po njemu skraćeno nazvan *Karolina*. Ovaj period koji je označen kao period raspadanja feudalizma, poznat je i po sudskoj samovolji i po surovosti kažnjavanja. Svrha kazne je bila neutralizacija učinilaca i u zastrašivanju javnosti. Smrtna kazna bila je glavna kazna, a praćena je raznim oblicima mučenja. Krivično pravo feudalne Njemačke uglavnom se izgrađivalo na osnovima Karoline, dok je u Francuskoj sve više prodiralo rimsko pravo. U ovom periodu donijeti su još neki poznati krivični zakoni, kao što su Kodeks Filipa II Španskog iz 1566. godine, francuska Kriminalna ordonansa iz 1670. godine, Zbirka zakona donijeta u Rusiji 1648. godine, bavarski Krivični zakonik iz 1751. godine, austrijski Krivični zakonik Marije Terezije 1768. godine i pruski Krivični zakonik iz 1794. godine.

---

¹⁸ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 37.

5.4. Period kapitalizma

Kraj feudalizma u cijeloj Evropi označila je Francuska revolucija iz 1789. godine. Kapitalizam donosi nove ideje slobode i jednakosti za sve, a ove ideje su bile moto nove buržoaske klase. Navedene ideje uticale su na razvoj krivičnog prava. Dolazi do zahtjeva za reformom krivičnog prava, naročito u pravcu humanizacije krivičnog prava, odnosno u pravcu humanijeg postupanja prema učinocima krivičnih djela. 1791. godine donijeta je poznata Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, koja je sve navedene ideje buržoaske klase pretvorila u ustavna načela.

Prvi krivični zakonik u vrijeme kapitalizma donijet je 1791. godine u Francuskoj. Zakonik sadrži princip srazmjernosti, tj. da izrečena kazna mora da bude srazmjerna učinjenom krivičnom djelu. Pod uticajem ovog zakonika donijeti su švajcarski Krivični zakonik 1799. godine, pruski Krivični zakonik 1851. godine i drugi krivični zakonici.

U periodu poslije Prvog svjetskog rata dolazi do noveliranja manje-više svih krivičnih zakonodavstava u svijetu, pa je to karakteristika savremenog krivičnog prava u kome, iz dana u dan u skoro svakoj zemlji, dolazi do izmjena i dopuna krivičnog zakonodavstva.¹⁹ Donijeti su mnogi krivični zakonici, između ostalih, Krivični zakonik Španije 1927. godine, Krivični zakonik Italije 1930. godine i Krivični zakonik Švajcarske 1937. godine.

Nakon Drugog svjetskog rata veliki broj zemalja je donio nove krivične zakonike, a neki postojeći su doživjeli značajne izmjene.

5.5. Period socijalizma

Period socijalizma počinje izbijanjem velike Oktobarske revolucije 1917. godine, kada je srušen kapitalistički poredak u Rusiji. Ako se govori o razvoju krivičnog prava u periodu

---

¹⁹ Ibid. str. 39.

socijalizma, onda se misli na razvoj krivičnog prava u Sovjetskom Savezu, kao prvoj zemlji socijalizma u svijetu.

5.6. Razvoj krivičnog prava u Bosni i Hercegovini

Kada govorimo o razvoju krivičnog prava Bosne i Hercegovine, moramo se osvrnuti na razvoj krivičnog prava bivše Jugoslavije, koji se može podijeliti u više faza od njenog nastanka 1918. godine, pa do njenog kraja koji je počeo 1992. godine. Prvi period je od 1918. godine, pa do početka Drugog svjetskog rata 1941. godine. U drugi period spada vrijeme od Narodnooslobodilačkog rata do 1945. godine. Treći period obuhvata period od kraja Drugog svjetskog rata do 1951. godine, četvrti od 1951. do 1977. godine, a peti od 1977. godine do raspada Jugoslavije 1992. godine.

Kraljevina Jugoslavija donosi 29. januara 1929. godine Krivični zakon koji stupa na snagu 1. januara 1930. godine, a koji je rađen po uzoru na njemačke projekte iz tog vremena. U drugom periodu, izbijanjem Narodnooslobodilačkog rata 1941. godine, prestalo je da važi krivično pravo stare Jugoslavije. Antifašistička vlast u nastajanju stvarala je svoje pravo koje je bilo ograničeno na ostvarenje neodložnih političkih ciljeva. U trećem periodu – od kraja Drugog svjetskog rata (1945.), pa do 1951. godine, stvarana je nova Jugoslavija. U ovom periodu donijeto je više zakona. Krivični zakonik – opšti dio (OKZ) donijet je 4. decembra 1947. godine, a bio je na snazi od 1948. do 1951. godine. U četvrtom periodu donijet je Krivični zakonik 1951. godine. Nedostatak ovog zakonika bio je što je za veliki broj krivičnih djela predviđao smrtnu kaznu. Peti period počinje donošenjem Ustava SFRJ 21. februara 1974. godine. Najznačajnija promjena u ovom periodu bila je što je napuštena koncepcija jedinstvenog krivičnog zakonodavstva na cijeloj teritoriji SFRJ. Nakon toga, donijeti su krivični zakoni federalnih jedinica, koji su stupili na snagu 1. jula 1977. godine. Raspadom bivše Jugoslavije došlo je do potpunog osamostaljenja bivših federalnih jedinica u samostalne države.

Razvoj krivičnog prava u Bosni i Hercegovini može se sagledati kroz tri faze. Prva faza je period od izdvajanja Bosne i Hercegovine iz sastava bivše Jugoslavije i njenog konstituisanja u

samostalnu državu početkom 1992. godine, do kraja rata (Dejtonskog sporazuma krajem 1995. godine). Druga faza počinje od kraja 1995. godine, pa do 2003. godine. Treća faza počinje od 2003. godine, donošenjem Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u januaru te godine. Zatim su u 2003. godini krivične zakone donijeli entiteti i Brčko distrikt.

Prva faza razvoja krivičnog prava samostalne i suverene Bosne i Hercegovine nastala je u ratnim uslovima. Zbog ratnih okolnosti, tako važna i osjetljiva pravna oblast kao što je krivično pravo, nije se moglo u tako kratkom roku reformisati u smislu da se izgradi novo autonomno krivično zakonodavstvo. Zato je preuzeto krivično zakonodavstvo bivše Jugoslavije.

Druga faza razvoja krivičnog prava u Bosni i Hercegovini otpočinje završetkom rata i potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma krajem 1995. godine. Dejtonskim ustavom nije bilo jasno riješeno pitanje zakonodavne nadležnosti u oblasti krivičnog prava. Zatraženo je mišljenje Venecijanske komisije koja je zaključila da u toj oblasti nadležnost imaju državni, entitetski, pa čak i kantonalni zakonodavci. Tako je iz Ustava Federacije Bosne i Hercegovine proizlazilo da u nadležnost Federacije spada uređenje samo manjeg broja krivičnopravnih pitanja, kao što je terorizam, kriminalitet koji se odnosi na proizvodnju i promet opojnih droga, organizovani kriminalitet i tzv. međuentitetski kriminal, dok je uređenje problematike svih ostalih krivičnih djela u nadležnosti kantona, što znači da je svaki kanton mogao donijeti svoj krivični zakon. Ovakvo rješenje podjele zakonodavne nadležnosti u Federaciji smatralo se neprihvatljivim, zbog čega su se kantoni odrekli svoje zakonodavne vlasti u uređenju krivičnopravne materije i svoju nadležnost prenijeli po tom pitanju na Federaciju. Na osnovu toga donijet je Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu u novembru 1998. godine. Republika Srpska je 2000. godine donijela Krivični zakonik Republike Srpske, koji je stupio na snagu u oktobru te godine, a nešto kasnije Brčko distrikt Bosne i Hercegovine donosi svoj Krivični zakon. Svi navedeni zakoni uz manje razlike i neke inovacije su uglavnom bili izgrađeni po uzoru na krivično zakonodavstvo bivše Jugoslavije, pri čemu je svaki od njih važio samo na jednom dijelu Bosne i Hercegovine.

Treća faza razvoja krivičnog prava u Bosni i Hercegovini otpočela je u januaru 2003. godine. Odlukom Visokog predstavnika nametnut je Krivični zakon Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu 1. marta 2003. godine. Po donošenju KZ BiH, donijeti su novi entitetski krivični zakoni i KZ Brčko distrikta BiH, koji su stupili na snagu 1. jula i 1. avgusta iste godine. Tako je Bosna i Hercegovina prvi put dobila svoje autonomno krivično zakonodavstvo. Zajedno sa entitetskim i krivičnim zakonodavstvom Brčko distrikta ono obuhvata cjelokupnu krivičnopravnu materiju i tako čini jedan cjelovit krivičnopravni sistem koji se primjenjuje na teritoriji Bosne i Hercegovine. U tom smislu taj sistem bi se mogao nazvati i kao „krivično zakonodavstvo u BiH“.²⁰

---

²⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 32.

Glava druga: NAUKA KRIVIČNOG PRAVA

1. Pojam nauke krivičnog prava	51
1.1. Predmet, metod i zadatak nauke krivičnog prava	51
2. Sistem nauke krivičnog prava	52
2.1. Sistem nauke Opšteg dijela krivičnog prava	52
2.2. Sistem nauke Posebnog dijela krivičnog prava	53
3. Klasifikacija nauke krivičnog prava	53
3.1. Pravne krivične nauke	54
3.2. Vanpravne krivične nauke	54
3.3. Pomoćne krivične nauke	55
4. Istorijski razvoj nauke krivičnog prava	56
4.1. Razvoj nauke krivičnog prava do pojave Klasične škole	57
4.2. Klasična škola	58
4.3. Antropološka škola	59
4.4. Pozitivna škola	61
4.5. Sociološka škola	63
4.6. Škola nove društvene odbrane	64
4.7. Tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava	65

1. Pojam nauke krivičnog prava

Nauka krivičnog prava predstavlja sistem pojmova o institucijama krivičnog prava. Ova nauka predstavlja prvenstveno oblast pravne nauke. Imajući u vidu da kriminalitet nije pojava isključivo pravne prirode, već da ima svoju društvenu dimenziju, može se reći da nauka krivičnog prava predstavlja nauku koja u svojim proučavanjima mora uvijek da polazi od činjenice da se radi o društvenoj pojavi koja, kroz odredbe krivičnog prava, ima i svoju pravnu stranu.

1.1. *Predmet, metod i zadatak nauke krivičnog prava*

Nauka krivičnog prava se ne bavi neposredno kriminalitetom kao društvenom pojavom, već krivičnopravnim normama kojima je kriminalitet kao negativna društvena pojava zakonom pravno fiksirana, pa se može reći da se nauka krivičnog prava bavi kriminalitetom s njegovog pravnog gledišta. Sto znači ova nauka treba da doprinese poboljšanju i usavršavanju borbe protiv kriminaliteta primjenom krivičnih sankcija.

Predmet kojim se krivično pravo bavi, sastoji se iz tri elementa: krivično djelo, učinilac krivičnog djela i krivična sankcija. Krivično pravo pokušava da između njih uspostavi odnos koji će omogućiti da se kriminalitet svede na najmanju mjeru. Nauka krivičnog prava ne može se ograničiti isključivo na obradu i izlaganje krivičnog prava onakvog kakvo jeste, tj. *de lege lata*, već treba da se bavi i krivičnim pravom *de lege ferenda*, što znači da treba da predlaže nova rješenja za buduće pravo, kojim bi se poboljšala i usavršila borba protiv kriminaliteta.

Polazeći od glavnog predmeta nauke krivičnog prava, tj. od pravnih normi kojima su pojedina ponašanja označena kao krivično djelo, kojima su propisane sankcije za ta djela i uslovi za njihovu primjenu, dolazi se i do posebnih metoda kojima se nauka služi. Metodi mogu da budu različiti, a zavise od izvršenog krivičnog djela i ličnosti izvršioca krivičnog djela. Učinilac krivičnog djela nije

lice koje treba samo kazniti, već kome treba pomoći da nađe svoje mjesto u društvu.

Zadatak krivičnog prava sastoji se u zaštiti društva od kriminaliteta. Zaštita se ostvaruje tako što krivično pravo predviđa i primjenjuje određene krivične sankcije prema učinocima krivičnih djela.

2. Sistem nauke krivičnog prava

Da bi obezbijedila potpuno i pravilno razumijevanje i primjenu krivičnog prava, nauka krivičnog prava mora imati svoj sistem. Opšteprihvaćena klasifikacija nauke krivičnog prava je i njegova podjela na *opšti i posebni dio*.

2.1. Sistem nauke Opšteg dijela krivičnog prava

Opšti dio krivičnog prava naučno se ranije obrađivao u dva osnovna sistema, i to: dvodiobni (bipartitni, dihotomni) kao tradicionalni sistem, i trodiobni (tripartitni, trihotomni) koji se razvio početkom prošlog vijeka. Razlika između ova dva sistema je u različitim shvatanjima opšteg pojma krivičnog djela.

a) *Dvodiobni ili bipartitni* predstavlja tradicionalni sistem i potiče od predstavnika klasične škole, kojeg je postavio Anselm Foerbah, a prihvatio ga je i Franc List kao osnivač sociološke škole i niz drugih predstavnika tog naučnog pravca krajem XIX vijeka. Po ovom sistemu, postoje samo dva osnovna krivičnopravna pojma: krivično djelo i kazna (odnosno krivična sankcija). Bipartitni sistem je bio dominantan i u bivšoj Jugoslaviji.

b) *Trodiobni ili tripartitni* sistem postavio je početkom XX vijeka Toma Živanović i prema njemu postoje tri osnovna krivičnopravna pojma, i to: krivično djelo, krivac i kazna (odnosno krivična sankcija). Obrazlažući svoje shvatanje profesor Živanović upozorava da je krivac zasebno pravno biće (autor krivičnog djela)

koje je, pored krivičnog djela i kazne, potrebno uvesti u sistem krivičnog prava.

Ako se ovaj problem posmatra s pozicije savremene nauke krivičnog prava, vidi se da oba sistema imaju svoje dobre i loše strane. Tripartitni sistem danas je gotovo napušten.

2.2. Sistem nauke Posebnog dijela krivičnog prava

Nauka Posebnog dijela krivičnog prava predstavlja sistem pojmova o krivičnim djelima i krivičnim sankcijama predviđenim u Posebnom dijelu krivičnog zakonodavstva. Zadatak nauke Posebnog dijela krivičnog prava sastoji se u klasifikaciji krivičnih djela i u proučavanju pojedinih krivičnih djela analizom njihovih zakonskih bića i objašnjenjem njihovih elemenata.

Nauka Posebnog dijela krivičnog prava ne mora da usvoji sistem krivičnih djela kakav je dat u krivičnom zakonodavstvu, već može da stvori svoj sistem.

3. Klasifikacija nauke krivičnog prava

Podjela nauke krivičnog prava na dva dijela i dalje podrazumijeva nauku krivičnog prava kao jedinstvenu cjelinu. To znači da nauka Posebnog dijela krivičnog prava ne može da svoj zadatak ostvari ukoliko se zapostavi znanje nauke Opšteg dijela krivičnog prava, niti bi nauka Opšteg dijela krivičnog prava bila u stanju da svoj cilj - zaštitu društva od kriminaliteta, postigne bez korišćenja nauke Posebnog dijela krivičnog prava.²¹ Nauke koje se bave ovim problemom, dijele se na tri vrste: 1) *pravne krivične nauke*; 2) *vanpravne krivične nauke*, i 3) *pomoćne krivične nauke*.

---

²¹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 58.

3.1. Pravne krivične nauke

U pravne krivične nauke, pored nauke krivičnog materijalnog prava, spadaju jos i sljedeće nauke, i to: 1) *nauka krivičnog procesnog prava*; 2) *nauka krivičnog izvršnog prava, odnosno penologija*; 3) *kriminalna politika*; 4) *uporedno krivično pravo*, i 5) *međunarodno krivično pravo*.

Nauka krivičnog procesnog prava izrađuje sistem znanja o formalnom ili procesnom krivičnom pravu određene države. Dakle, nauka krivičnog procesnog prava proučava krivični postupak počev od izvršenja krivičnog djela, pa do donošenja sudske odluke.

Nauka krivičnog izvršnog prava ili penologija se prvobitno bavila proučavanjem i iznalaženjem najboljih metoda izvršenja kazni lišenja slobode. Danas se bavi proučavanjem izvršenja svih kazni i mjera sigurnosti.

Kriminalna politika predstavlja nauku koja, polazeći od rješenja datih u postojećem krivičnom pravu, ispituje njihove pozitivne i negativne strane i daje prijedlog takvog sistema krivičnog prava koji će pružiti najveće izgleda za uspješnu borbu protiv kriminaliteta.²²

Uporedno krivično pravo, odnosno nauka uporednog krivičnog prava bavi se sistematskim proučavanjem pojmova i instituta krivičnog prava u pojedinim pravnim sistemima.

Međunarodno krivično pravo, odnosno nauka međunarodnog krivičnog prava, bavi se sistematskim proučavanjem pojmova i instituta međunarodnog krivičnog prava.

3.2. Vanpravne krivične nauke

U ovu grupu krivičnopravnih nauka spada čitav niz nauka koje nisu pravne prirode, ali imaju važnu ulogu u zaštiti društva od

---

²² Ibid. str. 59.

kriminaliteta. Tu spadaju: 1) *kriminologija*; 2) *kriminalistika*, i 3) *kriminalna statistika*;

Kriminologija se bavi pitanjima kao što su: šta je kriminalitet, koliko je kriminaliteta u društvu i kakva su kretanja kriminaliteta, koliko ljudi postanu žrtve kriminaliteta i koji su ljudi skloniji da postanu žrtve krivičnih djela, kao i od čega se sastoji krivično djelo.²³ Ona se dijeli na: a) kriminalnu etiologiju, koja se bavi proučavanjem uzroka i faktora kriminaliteta; b) kriminalnu fenomenologiju, koja proučava pojavne oblike kriminaliteta; c) kriminalnu sociologiju, koja izučava društvene faktore kriminaliteta, i d) kriminalnu biologiju ili antropologiju, koja se bavi izučavanjem bioloških faktora kriminaliteta.

Kriminalistika je nauka koja pronalazi, usavršava i primjenjuje određene naučne ili na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva koja su najpodesnija da se krivično djelo otkrije i razjasni, otkrije i učini dostupnim izvršilac i obezbijede činjenice koje mogu da posluže kao dokaz, kao i da se spriječi izvršenje planiranih krivičnih djela.²⁴ Ona se tradicionalno shvata kao policijska nauka čiji je osnovni zadatak prikupljanje dokaza, razrješavanje krivičnog djela i otkrivanje ili identifikacija izvršilaca krivičnih djela. Kriminalistika se dijeli na kriminalističku tehniku, kriminalističku taktiku i kriminalističku metodiku.²⁵

Kriminalna statistika stvara sistem evidencije kriminaliteta da bi se dobio što bolji uvid u obim, strukturu i kretanje kriminaliteta. Na taj način se stvaraju uslovi za njegovo suzbijanje i sprječavanje.

3.3. Pomoćne krivične nauke

U grupu pomoćnih krivičnih nauka spadaju nauke koje su uglavnom medicinske prirode, i to: 1) *sudska medicina*; 2) *sudska psihijatrija*, i 3) *sudska psihologija*.

---

²³ B. Petrović, G. Meško, *Kriminologija*, Sarajevo, 2008, str. 17.

²⁴ N. Korajlić, A. Dautbegović, *Osnovi Kriminalistike*, Travnik, 2012, str. 15.

²⁵ V. Vodinelić, *Kriminalistika*, Beograd, 1978, str. 1-2.

Sudska medicina je naučna disciplina koja predstavlja sistem znanja medicinskih nauka koje su od značaja za krivično pravo. Sudska medicina se dijeli na više disciplina od kojih za krivično pravo poseban značaj imaju: 1) tantologija, odnosno nauka o smrti i uzrocima koji dovode do nastupanja smrti; 2) traumatologija, koja proučava tjelesne povrede, utvrđuje njihove vrste i procjenjuje njihovu težinu; 3) toksikologija, koja se bavi proučavanjem otrova i njihovog dejstva na ljudski organizam, kao i tragova koje ostavljaju, i 4) seksologija, koja se bavi proučavanjem seksualnih odnosa, devijacija kod spolnih odnosa ili spolnih nastranosti.

Sudska psihijatrija, koja se još naziva i sudska ili forenzička psihopatologija, je nauka koja proučava psihičke poremećaje pojedinaca koji su u sukobu sa zakonom.

Sudska psihologija je nauka o psihičkim zbivanjima u krivičnom postupku.²⁶

4. Istorijski razvoj nauke krivičnog prava

Iako je nauka krivičnog prava neraskidivo vezana za krivično pravo, pa se u tom smislu kada je riječ o razvoju nauke krivičnog prava govori i o razvoju samog krivičnog prava, ipak se ove dvije stvari mogu razdvojiti.²⁷ Nauka krivičnog prava je uvijek nudila obrazložene prijedloge za rješenje svih sukoba u krivičnom pravu, a njih je bilo malo, i još uvijek postoje.

Istorijski razvoj nauke krivičnog prava nije dug onoliko koliko razvoj krivičnog prava, a sam razvoj nauke krivičnog prava može se podijeliti na više perioda.

---

²⁶ M. Aćimović, *Uvod u psihologiju krivičnog postupka*, Beograd, 1974.

²⁷ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 62.

4.1. Razvoj nauke krivičnog prava do pojave Klasične škole

Nauka krivičnog prava, za razliku od krivičnog prava, nastala je prilično kasno, tj. početkom XII vijeka. Poznato je da su se još u staroj Grčkoj pojedini mislioci bavili i problemima krivičnog prava. Platon je iznosio svoja zapažanja o problemu smrtne kazne, dok je Aristotel proučavao probleme uzroka kriminaliteta i odgovornosti. Tek po osnivanju prvih univerziteta, krajem XI i početkom XII vijeka u Italiji, može se govoriti o pojavi nauke krivičnog prava. U drugoj polovini XVI vijeka, nauka krivičnog prava već je dostigla takav stepen razvoja da se krivično pravo predaje na univerzitetima kao poseban predmet. Sve to dovelo je do naglog razvoja nauke krivičnog prava, ne samo u Italiji, već i u Francuskoj, Španiji, Holandiji i Njemačkoj.

Krivično pravo dobija mnogo veći značaj u periodu raspadanja feudalnog društva koji traje od početka XV do kraja XVIII vijeka, koji je obilježen oštrim sukobljavanjem starog feudalnog i novog buržoaskog društva. U to vrijeme feudalna klasa grubom silom guši sve češće seljačke ustanke. I Katolička crkva nastoji da uz pomoć inkvizicije spriječi uspostavljanje novog poretka na kapitalističkim osnovama i takvim proizvodnim odnosima. U borbi protiv seljačkih ustanika nastao je *Opšti njemački krivični zakonik* za vrijeme vladavine njemačkog cara Karla V. Taj zakonik imao je veliki značaj za razvoj njemačkog krivičnog prava, a takođe i za druga evropska krivična zakonodavstva. Za ovaj period karakteristična je inkvizicija Katoličke crkve u Španiji i Holandiji. Negativan uticaj kanonskog prava Katoličke crkve je i u tome što je ono u materijalnom krivičnom pravu dovelo do pojave mnogih religioznih krivičnih djela, a kao posljedica te strašne zablude došlo je do spaljivanja hiljada nedužnih žena kao vještica. Interesantan je podatak da je, na primjer, čuveni Karpucov, kao sudija, izrekao smrtnu kaznu u oko 20.000 slučajeva, između ostalog, i za krivična djela jeresi, vraćanja i sl. U savremenim državama, za razliku od toga, odbrana prava čovjeka i građanina stoji u prvom planu svih preokupacija krivično-pravne nauke.²⁸

---

²⁸ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 28.

4.2. Klasična škola

U nauci krivičnog prava krajem XVIII i početkom XIX vijeka najvažniji predstavnici klasične škole bili su Anselm Fojerbah (1775.-1833.) i Čezare Bekarija (1738.-1794.). Fojerbah je posebno poznat i značajan po tome što je postavio svoju teoriju o cilju kazne koja je nazvana „*teorijom generalne prevencije psihološkom prinudom*“. Po njegovom mišljenju, kazna sama sebi nije cilj, odnosno nije sredstvo za ispaštanje učinioca krivičnog djela, već preventivno sredstvo kojim se sprječava vršenje krivičnih djela. Poznata su njegova učenja koja se odnose na opšte probleme umišljaja i nehata, sticaja krivičnih djela, te učenja o zabludi i posebnim slučajevima zablude. Fojerbah je bio redaktor bavarskog Krivičnog zakonika iz 1813. godine. Ovaj zakonik izvršio je veliki uticaj na krivično pravo i zakonodavstva drugih zemalja. Anselm Fojerbah se po mišljenjima nekih pisaca smatra osnivačem nauke krivičnog prava uopšte.

U Milanu 1764. godine pojavljuje se knjiga „*O zločinu i kaznama*“ koju je napisao Italijan Čezare Bekarija. U knjizi se kritikuje krivično pravo i pravosuđe feudalne epohe i daje se niz pozitivnih prijedloga za novu izgradnju krivičnog prava. On se zalaže da se kazna izriče samo na osnovu zakona i ona treba da ima za cilj popravljavanje učinioca. Provodio je principijelnu borbu protiv smrtne kazne, jer je smatrao da je nelogična, jer država primjenjuje ubistvo radi kažnjavanja za ubistvo. U okviru klasične škole postojalo je jedno posebno krilo, koje se nazivalo reakcionarnim, a predstavnici tog krila bili su Emanuel Kant (1724.-1804.) i Georg Vilhelm Fidrih Hegel (1770.-1831.). Prema njihovom shvatanju kazna ne treba da ostvaruje nikakav cilj ni u pogledu izvršioca, ni u pogledu društvene zajednice. Kazna je sama sebi cilj.²⁹ Kant tvrdi da je jedini zadatak kazne uspostava moralnog poretka koji je narušen izvršenjem krivičnog djela, a kazna to postiže jedino pravednom odmazdom. Po Hegelu, zlo pričinjeno kaznom mora da bude jednako zlu koje je proizvedeno krivičnim djelom, a to se u suštini opet svodi na odmazdu.

Početak XIX vijeka u razvoju krivičnog prava može se pratiti stalni sukob između načela odmazde i načela korisnosti

---

²⁹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1983, str. 46.

kazne. Klasična škola je krivično djelo smatrala ispoljavanjem slobodne volje čovjeka, te samim tim nije poklanjala pažnju uzrocima kriminaliteta, smatrajući da se borba kriminaliteta iscrpljuje primjenom kaznene represije, dok se porast ili opadanje kriminaliteta isključivo tumačilo kao negativni ili pozitivni rezultat kaznene represije. Klasična škola je dala veliki doprinos razvoju krivičnog prava, a posebno joj se priznaju dvije velike zasluge, i to:

-prvo, što je učvrstila, razvila i afirmisala načelo zakonitosti kao jedno od fundamentalnih načela krivičnog prava, i

-drugo, što je u nauci krivičnog prava razvila krivičnopravnu dogmatiku do visokog stepena, jer je razradila njene osnovne pojmove i institute i povezala ih u logičan i koherentan sistem.³⁰

Dakle, klasična škola krivičnog prava je ponikla u borbi za zaštitu zakonitosti i ličnosti, što je, u stvari, predstavljalo sadržaj političkog programa revolucije.³¹

4.3. Antropološka škola

Opšti razvoj nauke u XVIII i početkom XIX vijeka imao je uticaja i na razvoj nauke krivičnog prava. S druge strane, porast kriminaliteta u svijetu bio je evidentan. Tako je poznati sociolog Gabrijel Tard (Gabriel Tarde) smatrao da društvo ima veliku ulogu kod formiranja ponašanja kriminalaca, uz uvažavanje i mogućnosti pojedinca da donose odluku u smjeru činjenja kriminalnog djela.³² Najznačajniji Tardov doprinos je ideja o profesionalnom počiniocu krivičnog djela.³³ U svom djelu *Uporedni kriminalitet*, koje je publikovano 1886. godine, dao je podatak da je samo u Francuskoj u periodu od 1815. do 1880. godine kriminalitet porastao gotovo tri puta. U drugim zemljama taj porast bio je još izraženiji. Ovakvo stanje dovelo je do zaključka da suzbijanje kriminaliteta ne može da se postigne samo reformama u oblasti krivičnog prava i

---

³⁰Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 80.

³¹ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 28.

³² Ibid. str. 34.

³³ Ibid. str. 34.

zakonodavstva, za koje se zalagala Klasična škola, već da je neophodno učiniti nešto više. Trebalo je dublje pozabaviti se problematikom učinioca krivičnog djela i uzroka koji su ga natjerali da izvrši krivično djelo, što je bio glavni nedostatak učenja Klasične škole. Zato počinje traženje novih naučnih puteva i metoda, koji bi bili u stanju da osiguraju uspješnu borbu protiv kriminaliteta kao socijalno-patološke pojave.

Dolazi do pojave tzv. "novih škola" u krivičnom pravu. To se ostvarilo i pojavom tzv. italijanskih škola: antropološke i pozitivne. Iako ove dvije škole u svojim stavovima imaju dosta zajedničkog, zbog čega ima mišljenja da se radi o jednoj, ipak se radi o dvjema školama u nauci krivičnog prava. Prvi je ovu tezu postavio i razradio Čezare Lombroso (Cezare Lombroso, 1836.-1909.), italijanski ljekar – psihijatar, specijalista za sudsku medicinu u svom poznatom djelu „Čovjek zločinac“ iz 1876. godine, čime je utemeljio tzv. antropološku školu u nauci krivičnog prava. Lombroso je dugo bio zatvorski ljekar u Torinu gdje je izvršio antropološka mjerenja nad velikim brojem osuđenih, i došao do uvjerenja da kod njih postoji veliki broj fizičkih i psihičkih anomalija i na osnovu toga postavio tezu o zločincima kao posebnoj vrsti ljudskog roda. Polazna tačka njegove teorije je teza o urođenoj zločinačkoj prirodi čovjeka – o rođenom zločincu. Svaki zločinac se može prepoznati po urođenim biološkim (tjelesnim i duševnim) obilježjima (npr. tjelesnim: po konstrukciji lobanje, niskom čelu, izbrazdanom licu, maljavost po cijelom tijelu, razvijenosti vilice, rijetkosti zuba, bujnosti kose, dužini ruku itd.) koja su svojstvena samo zločincima.³⁴

Ovakva teorija je od prvog momenta podvrgnuta oštroj kritici, jer naučno nije bila održiva. Lombroso u svojim kasnijim radovima odustaje od svog prvobitnog stanovišta, a teze su kasnije i naučno oborene. Lombrozova zasluga je u tome što je on, makar i svojim naučno netačnim tezama, skrenuo pažnju na ličnost učinioca krivičnog djela i usmjerio buduća istraživanja u tom pravcu, što je rezultiralo razvojem kriminologije kao samostalne naučne discipline.³⁵ U svom učenju Lombroso polazi od stava da je zločin prirodna pojava koja je, sama po sebi, neizbježna. Osnovni

---

³⁴ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1983, str. 52.

³⁵ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 81.

uzrok kriminaliteta leži u samoj ličnosti krivca. Antropološka škola smatra da se uzroci kriminaliteta mogu otkloniti primjenom određenih medicinskih mjera. Ova škola je u krivično pravo unijela stav da treba proučavati ličnost učinioca krivičnog djela kao realnog i konkretnog bića. Antropološka škola je, za razliku od klasične, otišla u drugu krajnost. U potpunosti je zapostavila krivično djelo, a predlagala je da se krivično pravo zamijeni medicinskom naukom, što je naišlo na snažan otpor i odbačeno kao nerealano.³⁶

4.4. Pozitivna škola

Ideje koje je zastupao Čezare Lombrozo bile su inspiracija za naučnike, a prije svih Enrika Ferija i Rafaela Garofala. Enriko Feri (Enrico Ferri, 1856.-1928.) je svoja shvatanja izložio u knjizi „*Kriminalna socijologija*“ koja se pojavila 1881. godine. Rafaela Garofalo (Raffaele Garofalo, 1852.-1924.) je svoje ideje izložio u knjizi „*Kriminologija*“, koja je objavljena 1885. godine, čime je dao ime novoj nauci. Doktrina koju je razvio Feri kritikujući učenje klasične škole, nazvana je „*Italijanskom pozitivnom školom*“ krivičnog prava.

Enriko Feri smatra da u genezi zločina postoje tri faktora, i to: a) individualni; b) fizički, i c) socijalni.

- a) Antropološki ili individualni uzroci su uzroci koji se nalaze u ličnosti samog krivca. U pitanju su anomalije inteligencije i emocija, kao i faktori lične prirode – obrazovanje, rasa, dob, pol, itd.
- b) Fizički uzroci, imaju veliki značaj u nastanku kriminaliteta. Feri je tvrdio da na kriminalitet utiču godišnja doba, klimatski uslovi, temperatura, tlo itd.
- c) Socijalni faktori vode porjeklo od socijalne sredine u kojoj krivac živi. Tu spadaju društveni odnosi, organizacije pravosuđa, religija, obrazovni sistem, porodica itd.

Da bi se pravilno razumio problem uzroka kriminaliteta, važno je da se oni posmatraju svi zajedno kao jedna cjelina. Svi

---

³⁶ Lj. Jovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 1995, str. 54.

delinkventi po Feriju dijele se na dvije kategorije, i to na krivce iz endogenih ili unutrašnjih razloga i krivce iz vanjskih ili egzogenih, a posebno socioloških razloga. Feri je dalje izveo podjelu svih delinkvenata na: rođene, duševno bolesne, iz strasti, iz navike i slučajne. Rođeni zločinci su oni kod kojih prevladavaju oznake degeneracije na koje je ukazao Lombrozo. Duševno bolesni delinkventi su oni koji krivično djelo čine pod uticajem neke duševne bolesti. Delinkventi iz strasti krivično djelo izvršavaju pod uticajem jake strasti, a nakon izvršenja krivičnog djela kod njih nastupa grižnja savjesti. Za delinkvente iz navike predlažu se iste mjere kao i za rođene krivce. Oni su postali kriminalci zbog djelovanja sredine i zbog moralne slabosti da se odupru iskušenju da izvrše zločin. Slučajni delinkventi po prirodi nemaju tendenciju ka vršenju krivičnih djela, a čine ih kad se nađu u iskušenju u koje su dovedeni ili zbog ličnog stanja ili zbog socijalne sredine i okolnosti u kojima su se našli ili žive.

Feri je za rođene zločince predviđao mjere doživotne deportacije ili oduzimanje slobode na neodređeno vrijeme u specijalizovanim ustanovama, ali nije prihvatao smrtnu kaznu. Za duševno bolesne delinkvente smatra da ih treba liječiti odvojeno od nedelinkvenata duševnih bolesnika koji se liječe u duševnim bolnicama. Delinkvente iz navike treba izjednačiti sa slučajnim, a ako su povratnici, treba ih izjednačiti sa rođenim zločincima. Za slučajne delinkvente bi u lakšim slučajevima došla u obzir naknada štete, a u težim slučajevima to bi bila internacija u poljoprivredne kolonije na neodređeno vrijeme.³⁷

Moglo bi se navesti nekoliko osnovnih ideja italijanske pozitivne škole. Smatrali su da ne postoji sloboda volje. Delinkventi su u osnovi abnormalna bića, a uzroke treba tražiti u nepravilnim uslovima pod kojima se odvijaju njihove psihičke funkcije. Psihičke devijacije ili anomalije pojedinih delinkvenata često su praćene i fizičkim abnormalnostima ili anomalijama. Kriminalitet je društvena pojava, a na njega utiču tri faktora, i to: individualni (antropološki, biološki), fizički i socijalni. Vršiti se kategorizacija delinkvenata u više tipova, od kojih su glavni: rođeni, duševno bolesni, iz navike, iz strasti i slučajni. Prema tipu delinkventa treba primijeniti one mjere koje najbolje odgovaraju opasnosti izršioca, a ne težini djela

---

³⁷Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 83.

koje je počinio. Sankcije prema delinkventu treba da traju dok traje i opasnost delinkventa. Kako je stanje opasnosti osnova za primjenu sankcije, to znači da krivično pravo obuhvata i duševno bolesne delinkvente.

4.5. Sociološka škola

Ideja za reformu krivičnog prava javlja se u drugoj polovini XIX vijeka, a poseban značaj ima doktrina čiji su osnivači trojica profesora krivičnog prava, i to prije svih, berlinski profesor Franc fon List (*Franz Eduard Ritter von Liszt*), profesor Adolf Prens iz Belgije i Holanđanin profesor Van Hamel. Oni su osnovali Međunarodnu uniju za krivično pravo. Ova unija je okupila one koji su mislili da sukob između Klasične škole i italijanskih škola treba prevazići tako što bi se priznalo da nisu u pravu ni jedni ni drugi. Ova unija je poznata kao Socijološka škola, a njen zadatak je bio da teoretski postave i razrade ideje na kojima treba da se zasniva takva kriminalna politika koja može ostvariti najbolje rezultate u suzbijanju kriminaliteta. Unija je djelovala do Prvog svjetskog rata, a 1924. godine prerasta u Međunarodno udruženje za krivično pravo koje postoji i danas. Sociološka škola definiše tri grupe krivaca, a to su: 1) *slučajni krivci*; 2) *krivci iz navike*, i 3) *abnormalni krivci*.

1) *Slučajni krivci* su oni koji vrše krivična djela pod uticajem društvenih uzroka, a nazivaju se još trenutnim ili akutnim krivcima.

2) *Krivci iz navike* su krivci koji krivična djela vrše pretežno pod uticajem individualnih, tj. unutrašnjih uzroka.

3) *Abnormalni krivci* su krivci kod kojih preovlađuju unutrašnji faktori. Tu spadaju: alkoholičari, toksikomani, krivci kod kojih postoje neki simptomi degeneracije, itd.

Sociološka škola daje ovakvu klasifikaciju krivičnih djela:

1) *Krivična djela koja predstavljaju akutni kriminalitet*, gdje spadaju djela izvršena pod uticajem društvenih faktora;

2) *Krivična djela koja predstavljaju hronični kriminalitet*, gdje spadaju krivična djela izvršena pod dejstvom individualnih faktora.

Sociološka škola uvela je niz pozitivnih shvatanja u nauku krivičnog prava, počev od dualiteta krivičnih sankcija i potrebe

njihove individualizacije, pa do sistema mjera prevencije.³⁸ Ova škola je izvršila jak uticaj na zakonodavstva tog vremena. Učenju Sociološke škole zamjera se nedovoljna razrađenost učinilaca krivičnog djela, a najveća zamjerka upućuje joj se u odnosu na problem osnova odgovornosti.

4.6. Škola nove društvene odbrane

Raspadom Međunarodne unije za krivično pravo, dolaskom fašizma u Evropi i tek nakon Drugog svjetskog rata, javlja se pokret društvene odbrane u Italiji. Kao inicijator javlja se italijanski advokat Filippo Gramatika (*Filippo Gramatica*) koji je u Đenovi osnovao Centar za izučavanje društvene odbrane. Na kongresu koji je održan u Liježu 1949. godine, a na inicijativu F. Gramatika osnovano je Međunarodno udruženje društvene odbrane. Kasnije je Sociološka škola predložila niz mjera zaštite, a sve sa ciljem odbrane društva od kriminaliteta.

Međunarodno udruženje društvene odbrane poznato je još pod imenom Nova društvena odbrana. Svoje ideje F. Gramatika je teoretski razradio i sistematski izložio u svojoj knjizi „Principi društvene odbrane“ koja je objavljena 1961. godine. Zbog svojih radikalnih ideja o krivičnom pravu, zahtijevao je radikalnu izmjenu krivičnog prava. Ta njegova koncepcija koju je izložio poznata je kao ekstremna struja nove društvene odbrane, odnosno đenovska struja ili đenovsko krilo.³⁹ Ekstremna struja nove društvene odbrane smatra da bi tradicionalni sistem krivičnog prava trebalo zamijeniti novim sistemom društvene odbrane. Smatrali su da treba potpuno ukinuti pojmove krivičnog djela, delikventa, krivične odgovornosti i kazne i zamijeniti ih sasvim novim pojmovima - antisocijalnost, mjere liječenja i prevencije i subjektivizam. Ova shvatanja F. Gramatike izazvala su brojne oštre kritike, pri čemu se isticalo da su ona ekstremna i neralna. Među predstavnicima ekstremne struje bilo je čak i prijedloga da se krivično pravo u potpunosti ukine. Umjerena struja Nove društvene odbrane, smatra da se krivično pravo ne može zamijeniti nekim novim sistemom mjere društvene odbrane, ali se slažu da u krivično pravo treba

---

³⁸B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 85.

³⁹F. Gramatica, *Principes de defenese sociale*, Paris, 1964.

uvesti novine. Suština učenja umjerene struje Nove društvene odbrane može se svesti na sledeće zahtjeve: neohodno je izvršiti „dejuridizaciju“ krivičnog prava, što bi značilo oslobađanje krivičnog prava od metafizičkih i apstraktnih pojmova, kao i od pravnih fikcija i apriorizma; učinilac krivičnog djela ne treba da bude podvrgnut krivičnom pravosuđu radi ispaštanja i osveta, već da bi se prema njemu primijenio istinski tretman resocijalizacije s obzirom na to da efikasna zaštita društva od kriminaliteta mora da se zasniva na mjerama, odnosno tretmanu koji ne smije da bude represivan.⁴⁰ Neophodno je da se obezbijedi takav način da bi se delinkvent uključio u društvo kao njegov koristan član.

4.7. Tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava

Istorijski razvoj nauke krivičnog prava pokazuje da je u poslednja dva vijeka pa do danas zabilježila ogroman napredak. Takođe se može vidjeti da ni jedna od tih koncepcija kao isključiva nije prihvaćena za sva vremena, iz razloga što se krivično pravo i nauka krivičnog prava moraju razvijati uporedo sa opštim razvitkom i drugih nauka, a posebno onih koji se dotiču i problema kriminaliteta. Ovo znači da u nauci krivičnog prava ne mogu biti postavljena neka pravila koja ne bih bila podložna mjenjanju i dopunjavanju i koja bi ostala neizmjenjana za sva vremena. Činjenica je da je krivično pravo u stalnom razvoju a zadatak nauke krivičnog prava je da doprinese tom kontinuiranom procesu usavršavanja krivičnog prava. Danas takođe postoje određeni pravci i određena načelna saglasnost u rješavanju osnovnih problema krivičnog prava, a postoje i kombinacije različitih shvatanja, pa su na taj način stvoreni mješoviti pravci a to su: neoklasicizam i neopozitivizam itd.

Savremeno krivično pravo karakteriše i činjenica da se sve više napušta ideja o kazni kao odmazdi za učinjeno djelo, što se jasno vidi iz toga što sve veći broj zemalja ukida smrtnu kaznu i na njeno mjesto kao supstitut stavlja kaznu lišenja slobode u raznim oblicima, kao što su doživotni zatvor ili dugotrajni zatvor, a sve više se naglašava orijentacija na specijalnu ili generalnu prevenciju kao glavni cilj kazne, jer preventivne mjere treba da budu osnovne i

---

⁴⁰ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 87.

najvažnije u suzbijanju kriminaliteta.⁴¹ Sve u svemu, današnja nauka krivičnog prava razvija se na širokom međunarodnom planu i okuplja naučnike iz gotovo svih zemalja svijeta.⁴²

---

⁴¹ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 95.

⁴² F. E. Riter fon List, *Njemačko krivično pravo (prevod)*, Beograd, 2006, str. 26.

DIO DRUGI: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO

Glava prva: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI

1. Ciljevi krivičnog zakonodavstva i krivičnopravna prinuda	71
1.1. Funkcije krivičnog zakonodavstva	71
1.2. Osnov i granice krivičnopravne prinude	72
2. Izvori krivičnog prava u Bosni i Hercegovini	72
2.1. Neposredni izvori krivičnog prava	73
2.1.1. Podjela krivičnih zakona	74
2.1.2. Struktura krivičnih zakona	74
2.1.3. Tumačenje krivičnih zakona	75
2.1.4. Analogija	77
2.2. Ostali izvori krivičnog prava	78
2.2.1. Podzakonski akti	78
2.2.2. Običaj	79
2.2.3. Sudska praksa	79
2.2.4. Nauka krivičnog prava	80
3. Važenje krivičnog zakonodavstva	80
3.1. Vremensko važenje krivičnog zakonodavstva	80
3.2. Važenje entitetskog krivičnog zakona i Krivičnog zakona Brčko distrikta prema mjestu izvršenja krivičnog djela	83

1. Ciljevi krivičnog zakonodavstva i krivičnopravna prinuda

Zakonodavstvo služi zaštiti društvenih odnosa u određenoj društvenoj zajednici i njihovom razvoju, što znači da cjelokupno zakonodavstvo ima određenu svrhu, određeni cilj i zadatak. Krivično zakonodavstvo obezbjeđuje zaštitu društva i njegov razvoj primjenom krivičnih sankcija prema licima koja povređuju ili ugrožavaju osnovne vrijednosti jednog društva.

Krivični zakon ima zadatak da građanima na koje se primjenjuje garantuje najveću moguću sigurnost.⁴³

1.1. Funkcije krivičnog zakonodavstva

U teoriji krivičnog prava se govori o zaštitnoj funkciji krivičnog zakonodavstva. Zaštitna funkcija krivičnog zakona sastoji se u tome da krivični zakon stalno djeluje kao jedno od sredstava borbe protiv kriminaliteta, čime zaštićuje one osnovne individualne i opšte društvene vrijednosti koje se vršenjem krivičnih djela povređuju ili ugrožavaju. Kada se određuju krivična djela i propisuju kazne za ta djela, time krivično zakonodavstvo ima zadatak da ukazuje koja su ponašanja društveno opasna, a samim tim utiče se na građane da shvate koja su djela dozvoljena i nedozvoljena. Funkcije krivičnog zakonodavstva po svojoj sadržini nisu iste u svim državama. Razlikuju se u mjeri u kojoj su različiti osnovi iz kojih proizlaze ove funkcije. Prije svega, razlike proističu iz društveno-ekonomskog uređenja i političkog sistema.

---

⁴³ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2016, str. 5.

1.2. Osnov i granice krivičnopravne prinude

Krivičnopravna prinuda treba da bude primijenjena samo kada je ona stvarno potrebna za zaštitu osnovnih vrijednosti društva. U načelu ta prinuda se primjenjuje radi sprječavanja društveno opasnih djela. Među društveno opasnim djelima ima kažnjivih i nekažnjivih. Zato se inzistira od zakonodavca da se pojedina ponašanja kao krivična djela zakonom moraju što preciznije odrediti, a da zakonska bića krivičnih djela moraju biti jasno i razumljivo formulisana da bi svakome unaprijed bilo jasno šta se zakonom dozvoljava, šta se naređuje, a šta zabranjuje.

Krivični zakon mora stupiti na snagu prije nego što je krivično djelo učinjeno, jer samo tako može doći do njegove primjene. Zabranjuje se retroaktivna primjena krivičnog zakona. Prema tome, kazna koja je propisana ne može se pooštovati bez izričitog zakonskog ovlašćenja, a može se izreći samo ako je zakonom bila propisana prije izvršenja krivičnog djela, pod uslovom da se donošenjem novog zakona ne radi o blažoj kazni.

2. Izvori krivičnog prava u Bosni i Hercegovini

Pitanje izvora krivičnog prava ima veliki pravni i društveno-politički značaj. U istorijskom razvoju društva, nisu bili rijetki slučajevi da je krivično pravo služilo kao instrument klasne i međuklasne borbe i da je krivično pravo služilo isključivo interesima vladajućih klasnih grupacija, koje su zahtijevale da pitanje krivičnog prava bude regulisano najvišim pravnim aktima. Deklaracijom o pravima čovjeka od 1789. godine ovaj zahtjev je bio prihvaćen u cjelini. Od početka devetnestog vijeka i u ustave svih zemalja unosi se princip da se krivična djela i krivične sankcije određuju samo zakonom. Iz opšte definicije krivičnog prava proizilazi da je ono zakonsko pravo i da se samo zakonom mogu utvrđivati načela i uslovi za primjenu kazne i drugih krivičnih sankcija. Kako je krivično pravo zakonsko pravo, pod njegovim izvorima podrazumijevaju se prvenstveno *formalni izvori*, tj. oni

zakonski propisi koji sadrže krivičnopravne norme. Međutim, za pravilno razumijevanje krivičnog, kao i svakog drugog prava, samo na osnovu toga se ne vidi od kuda "izviru" same krivičnopravne norme.⁴⁴ Potrebno je razlikovati izvore u materijalnom od onih u formalnom smislu. Prema tome, izvori krivičnog prava u formalnom smislu su pravni akti u kojima su sadržane krivičnopravne norme, tj. norme kojima su određena ponašanja predviđena kao krivična djela sa sankcijama za učinioce tih djela.

Svi izvori krivičnog prava mogu se podijeliti prema jednom kriterijumu na nacionalne i međunarodne, prema drugom na neposredne i posredne, prema trećem na glavne ili osnovne i sporedne ili dopunske. Zakon je glavni i neposredni izvor krivičnog prava u Bosni i Hercegovini jer se krivična djela i krivične sankcije mogu propisivati samo zakonom, a izričito je navedeno da se nikome ne može izreći kazna ili druga krivičnopravna sankcija, ako to djelo nije već zakonom ili međunarodnim pravom predviđeno kao krivično djelo, i to prije nego što je učinjeno i za koje zakonom nije bila propisana kazna (KZ BiH čl.3).

U Bosni i Hercegovini s obzirom na donosioca, zakoni mogu biti državni, entitetski, distriktni i kantonalni. Zakonske izvore krivičnog prava u Bosni i Hercegovini čine četiri krivična zakona, i to: Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Krivični zakonik Republike Srbske i Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Ovi zakoni sadrže isključivo krivičnopravne odredbe, tako oni čine opšte krivično zakonodavstvo u BiH.

2.1. *Neposredni izvori krivičnog prava*

Iz opšte definicije krivičnog prava proizlazi da je ono zakonsko pravo, i samo se zakonom mogu utvrđivati načela i uslovi za primjenu kazne i drugih krivičnih sankcija.

U Bosni i Hercegovini zakon je jedini neposredni izvor krivičnog prava, a svaki drugi propis ili opšti akt koji bi određivao

---

⁴⁴M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Banja Luka, 2015, str. 45.

krivično djelo i krivičnu sankciju bio bi neustavan i ne bi se mogao primijeniti.

2.1.1. Podjela krivičnih zakona

Krivični zakoni se mogu podijeliti na osnovu različitih kriterijuma.

1) Prema licima na koja se primjenjuju, krivični zakoni se dijele na opšte i posebne. Opšti krivični zakoni primjenjuju se na sva lica, dok se posebni primjenjuju samo na određena lica, odnosno na lica koja posjeduju određena svojstva. To su, na primjer, krivični zakoni kojima se reguliše odgovornost vojnih lica, službenih lica, itd.

2) Prema materiji koju regulišu, krivični zakoni se dijele na glavne i sporedne. Glavni krivični zakoni su oni koji regulišu samo pitanja iz oblasti krivičnog prava. U pitanju su krivični zakoni u pravom smislu te riječi. Sporedni krivični zakoni su oni koji regulišu neko pitanje koje nije iz oblasti krivičnog prava, već iz neke druge oblasti, ali koji sadrže i krivične sankcije za povredu propisa koje predviđaju.

3) Prema svom obimu, krivični zakoni se dijele na osnovne i dopunske. Osnovni krivični zakoni su oni koji regulišu izvjesna pitanja iz oblasti krivičnog prava, a dopunski koji dopunjuju osnovni krivični zakon pa služe kao njegov dodatak. Kao dopunski krivični zakon može da se pojavi, na primjer, zakon koji reguliše pitanje amnestije ili pomilovanja.

2.1.2. Struktura krivičnih zakona

Krivični zakoni, s obzirom na prirodu i sadržinu pitanja koja regulišu, dijele se na Opšti i Posebni dio.

1. Opšti dio krivičnog zakona sadrži propise koji regulišu opšte principe kaznene politike, kao i uslove za postojanje

krivičnog djela, odgovornosti učinilaca krivičnih djela i sistem krivičnih sankcija. Opšti dio krivičnog zakona primjenjuje se u odnosu na sva krivična djela.

Propisi koji su sadržani u Opštem dijelu krivičnog zakona mogu da budu dvojake prirode: deklarativni i konstitutivni. Deklarativne prirode su oni propisi koji postavljaju izvjesne principe od opšte važnosti za cjelokupno krivično zakonodavstvo. To su, na primjer, propisi koji se odnose na pitanje funkcije, odnosno zadatka krivičnog zakonodavstva, zatim propis koji sadrži princip zakonitosti, propis koji reguliše pitanje svrhe kažnjavanja, itd. Konstitutivne prirode su oni propisi koji regulišu pojedine opšte institute krivičnog prava, ili osnov i opšte uslove odgovornosti, sistem krivičnih sankcija, itd.

2. Posebni dio krivičnog zakona sadrži propise koji regulišu pojedina krivična djela. Na primjer, krivična djela ubistva, krivična djela silovanja, itd.

Propisi Posebnog djela krivičnog zakona sadrže dva elementa: dispoziciju i sankciju. Dispozicija daje pojam određenog krivičnog djela, kao pretpostavku koja mora biti ispunjena da bi se primjenila krivična sankcija. Sankcija sadrži vrstu i visinu sankcije koja se može izreći učinocu određenog krivičnog djela.

2.1.3. Tumačenje krivičnih zakona

Zakon je kod nas jedini izvor prava kojim se pojedina ponašanja mogu propisati kao krivična djela sa kaznama za ta djela. Od pravilnog tumačenja u velikoj mjeri će zavistiti i ostvarenje zakonitosti, a samo tumačenje ima veliki značaj u krivičnom pravu. Postoji više vrsta tumačenja, i to: 1) *prema subjektu ili organu koji tumači zakon*, 2) *prema načinu ili metodu na koji tumači zakon*, 3) *prema obimu tumačenja*.

1) *Prema subjektu ili organu koji tumači zakon, razlikujemo: a) autentično, b) sudsko, c) doktrinirano.*

a) *Autentično tumačenje zakona je utvrđivanje njegovog pravog smisla. Ovo pravilo važi i za tumačenje svake*

krivičnopravne odredbe. Tumačenje zakona ima izvanredan značaj za primjenu prava, jer od njegovog pravilnog tumačenja zavisi i njegovo ostvarenje.⁴⁵ Kako autentično tumačenje potiče od samog zakonodavca, to se tumačenje naziva još i obaveznim, jer tumačenje koje daje zakonodavac obavezuje sve organe koji primjenjuju krivični zakon, kao što su sudovi, tužilaštva, organi unutrašnjih poslova, pravobranilaštva itd, a isto tako se odnosi i na građane na koje se taj zakon primjenjuje, ukoliko učine neko krivično djelo koje je kao takvo propisano u zakonu.

b) *Sudsko tumačenje* je ono koje dolazi od sudova kada primjenjuju krivični zakon na konkretne slučajeve. Ono se odnosi samo na predmetni slučaj koji se raspravlja od strane suda i kao takav nema obavezujući karakter. Sudsko tumačenje je veoma značajno, jer daje pravac u sprovođenju u život krivičnopravnih odredbi, ali ovo tumačenje nema obavezan karakter.⁴⁶

c) *Doktrinirano tumačenje* je tumačenje koje daju pojedine ustanove (naučni institute, katedre, itd.), i pojedini naučnici u svojim teoretskim radovima. Ono, takođe, nije obavezujuće, ali je od velikog značaja koji se ogleda u tome što doprinosi unapređenju pravilne primjene zakona.

2) *Prema načinu ili metodi na koji se tumači zakon, razlikujemo: a) gramatičko, b) logičko, c) istorijsko, d) komparativno, e) sistematsko, i f) teološko ili evolutivno tumačenje.*

a) *Gramatičko* tumačenje vrši se primjenom gramatičkih pravila, naročito pravila sintakse, (pravila o izražavanju misli na određenom jeziku). Od toga kako su upotrijebljene izvjesne riječi, zavisi pravi smisao krivičnog zakona.

b) *Logičko* tumačenje zasniva se na zakonima logike pa se smisao krivičnog zakona utvrđuje na osnovu opštih pravila mišljenja i zaključivanja. Tom prilikom koriste se raznovrsni logičko-pravni argumenti. Logičkim tumačenjem izvodimo, na primjer, zaključak o primjenjivanju opšteg minimuma, odnosno

---

⁴⁵ N. Srzentić, A. Stajić, *Krivično pravo, Opšti i posebni dio*, Sarajevo, 1970, str. 25.

⁴⁶ Ibid. str. 25.

maksimuma kazne kada u opštem zakonskom propisu nije predviđen posebni minimum, odnosno maksimum kazne.

c) *Istorijsko* tumačenje vrši se na osnovu materijala koji su korišćeni u period pripremanja jednog zakonskog teksta, prije njegovog donošenja.

d) *Komparativno* tumačenje znači tumačenje pomoću upoređivanja istog propisa objavljenog na raznim jezicima u autentičnom tekstu.

e) *Sistematsko* tumačenje je takovo tumačenje pri kom se upoređuju i dovode u međusobnu vezu pojedini propisi, istog ili različitog zakona.

f) *Teološko ili evolutivno* tumačenje (od grčkog “telos”- cilj, svrha) je osnovna glavna ili “krunska” metoda tumačenja koju ostale metode samo preciziraju i dopunjuju. Prema toj metodi suština tumačenja je u pronalaženju svrhe zakona (*ratio legis*), pa je ispravno samo ono tumačenje zakona koje odgovara njegovoj svrsi.

3) *Prema obimu tumačenja razlikujemo, a) restriktivno i b) ekstenzivno.*

a) *Restriktivno*, odnosno usko tumačenje krivičnog zakona postoji onda kada se upotrebljenim izrazima, tj. rječima da uži smisao, a samim tim, jednom krivičnom zakonu daje se uži smisao, odnosno uži opseg.

b) *Ekstenzivno*, odnosno široko tumačenje je takvo tumačenje kojim se nejasno upotrijebljenim izrazima u zakonu, daje širi smisao. Na taj način jedan krivični zakon, odnosno njegove odredbe dobijaju širi opseg, tj. širi domašaj svoje primjene, jer se mogu primjenjivati na veći broj različitih situacija.

2.1.4. Analogija

Analogija ima dvostruko značenje. Primjenjuje se kao jedan od načina tumačenja zakona ili kao jedan način stvaranja prava.

Analogija u krivičnom pravu nije u potpunosti zabranjena. Analogija je zaključivanje na osnovu sličnosti kojim se rješava konkretan slučaj u okviru zakona. Ovakava analogija je slična ekstenzivnom tumačenju. Između analogije i ekstenzivnog tumačenja nužno je napraviti granicu. Ekstenzivno tumačenje u krivičnom pravu je dozvoljeno, a analogija je, po pravilu, zabranjena. Analogija u krivičnom pravu ima za cilj da upotpuni smisao zakona. Cilj ekstenzivnog tumačenja je drugačiji.⁴⁷ Područje zabranjene analogije opredijeljeno je garantivnom funkcijom krivičnog prava i funkcijom načela zakonitosti i ima za svrhu da se u što većoj mjeri otkloni moguća samovolja i arbitrarnost u primjeni krivičnog zakona, kako bi se građani zaštitili od takvih postupaka - zabrana na štetu učinioca (*analogia in malam partem*).⁴⁸ Nije isključena svaka mogućnost tumačenja putem analogije, dozvoljena je u segmentima ili dijelovima krivičnog prava koji nisu dovoljno krivično pravno regulisani (npr. razlozi koji mogu dovesti do isključenja protivpravnosti). Ovakvu analogiju treba primjenjivati s oprezom. Kada propustom zakonodavca određeno rješenje nije sadržano u zakonu, a što bi moglo imati štetne posljedice po učinioca, tada bi se trebalo analognim tumačenjem u korist učinioca to otkloniti. Za razliku od analogije, ekstenzivno tumačenje je dopušteno. Ekstenzivno tumačenje uvijek predstavlja rješenje koje je u okvirima zakona. U praksi granica između analogije i ekstenzivnog tumačenja nisu tako jasne, a često su i veoma sporne.

2.2. Ostali izvori krivičnog prava

2.2.1. Podzakonski akti

Podzakonski akti organa državne uprave samo izuzetno mogu biti izvori krivičnog prava, i to u dva slučaja: kada krivični zakon upućuje na njih, ili kada su u krivičnom zakonu predviđene samo sankcije za povredu njihovih odredaba. U pitanju su pojedine odredbe krivičnih zakona koje su blanketne prirode, odnosno odredbe koje ne predviđaju sva obilježja bića krivičnog djela već upućuje na odredbe nekog podzakonskog akta.

---

⁴⁷ A. Trajnin, *Učenje o biću krivičnog djela*, Beograd, 1949, str. 143.

⁴⁸ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 60.

2.2.2. Običaj

U periodu dok još nisu bile oformljene države kao pravne organizacije, sukobi do kojih je dolazilo u odnosima između pojedinaca ili grupa bili su regulisani običajima. Povrede određenih vrijednosti smatrane su nedozvoljenim ponašanjem, pa su za njih, na osnovu običaja, izricane kazne.

Nastajanjem država, nije bilo moguće odmah donijeti i sve neophodne krivične zakone, pa su određeni odnosi i dalje bili regulisani običajima. U takvim uslovima država je običajnim pravilima davala karakter pravnih pravila, za čije su nepoštovanje bile predviđene sankcije. Ovakvo stanje nije ni do danas sasvim iščezlo. Neka običajna pravila su u potpunosti stekla karakter pravnih pravila, pa se više i ne spominju kao običaji. Međutim, u savremenom krivičnom pravu običaji ne predstavljaju izvor krivičnog prava. Oni mogu da budu od značaja jedino kod tumačenja krivičnih zakona. Na primjer, ukoliko se kao obilježje nekog krivičnog djela pojavljuje okolnost koja je od značaja u nekoj oblasti prava u kojoj običajno pravo još uvijek ima značajnu ulogu, onda običaj može da se pojavi kao poseban izvor prava.

2.2.3. Sudska praksa

U savremenom krivičnom pravu sudska praksa se ne smatra izvorom krivičnog prava. Jedini izuzetak predstavljaju zemlje anglosaksonskog pravnog područja, u kojima sudska praksa, predstavlja važan izvor krivičnog prava. Međutim, i u ovim zemljama pisani krivični zakoni sve više postaju izvori krivičnog prava.

Sudska praksa, naročito viših sudova, može, međutim, da bude značajan činilac u primjeni krivičnog zakona. Naime, viši sudovi mogu svojim odlukama u znatnoj mjeri da utiču na ujednačavanje prakse nižih sudova, odnosno, u krajnjoj liniji, na pravilnu primjenu odredaba krivičnog zakona.

2.2.4. Nauka krivičnog prava

Nauka krivičnog prava nije izvor prava. Stavovi koji se sreću u teoriji krivičnog prava ne mogu da utiču na to da se jedno ponašanje smatra ili ne smatra krivičnim djelom.⁴⁹ To može da bude predviđeno jedino u krivičnom zakonu.

Međutim, nauka krivičnog prava utiče na razvoj i reformu krivičnog prava, odnosno zakonodavstva. Prijedlozi za reformu krivičnog prava, po pravilu, potiču iz nauke krivičnog prava koja, kritički proučavajući postojeća rješenja u krivičnom pravu, odnosno zakonodavstvu, daje obrazložene zahtjeve za izmjene krivičnog prava, koji se često prihvataju.

3. Važenje krivičnog zakonodavstva

Svaki krivični zakon važi u određeno vrijeme i na određenom mjestu. Njegovo važenje i primjena je posebno aktuelno krivičnopravno pitanje u zemljama gdje se krivični zakoni često mijenjaju. Oni obuhvataju različit prostor i različita lica. Krivični zakon, kao ni bilo koji drugi zakon, nije univerzalan, i on djeluje u određenom vremenu, na određenom prostoru i prema određenim licima. Tako se razlikuju tri vrste važenja krivičnih zakona: *vremensko, prostorno i personalno* važenje.

3.1. Vremensko važenje krivičnog zakonodavstva

Pod vremenskim važenjem krivičnog zakona podrazumijevamo važenje krivičnog zakona s obzirom na vrijeme izvršenja krivičnog djela, tako da svaki krivični zakon ima svoj vijek, odnosno svoj početak i kraj važenja. Za njegovo pravilno razumijevanje potrebno je prethodno razjašnjenje pojmova *vremena važenja zakona, vremena izvršenja krivičnog djela* i

---

⁴⁹ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2016, str. 60.

vremenskog važenja zakona. Krivični zakon, kao i svaki drugi zakon, je smješten u određeno vremensko razdoblje, koje ima svoj početak i vrijeme trajanja. Početak važenja krivičnog zakona je dan njegovog stupanja na snagu, što se, po pravilu, utvrđuje na osnovu dana objavljivanja u službenom glasniku. Krivični zakon može stupiti na snagu na dva načina, i to izričito i prećutno. Izričito stupa na snagu onog dana koji je određen zakonskim propisom (koji je sastavni dio samog zakona). U drugom slučaju, zakon stupa na snagu prećutno prema opštem pravilu, što znači osmog dana po objavljivanju u službenom glasniku. Vrijeme od objavljivanja zakona u službenom glasniku, pa do njegovog stupanja na snagu naziva se *vacatio legis*. To vrijeme može biti kraće i duže u zavisnosti od obima zakona, značaja zakona i složenosti materije koja se nekim krivičnim zakonom uređuje. Kad se radi o bitnijim ili složenijim zakonima, *vacatio legis* je obično duži, čime se ostavlja više vremena građanima da se što bolje upoznaju s njegovim odredbama.

Kao i svi zakoni, i krivični zakoni ne traju vječno. Kako imaju svoj početak, u jednom određenom trenutku, oni prestaju da važe. Krivični zakon važi do dana stupanja na snagu novog zakona, a prestaje na dva načina, i to izričito i prećutno. Na izričit način krivični zakon prestaje da važi na osnovu zakonskog propisa koji određuje dan prestanka njegove važnosti. Prestanak važnosti može da bude već određen pri donošenju zakona (unaprijed ograničeno vremensko važenje nekog zakona), ili naknadnim zakonskim propisom, koji izričito može da stavi van snage određeni krivični zakon. Krivični zakon može da prestane važiti i ako nema nikakvu klauzulu o prestanku važenja ranijeg krivičnog zakona, ali je očigledno da, donošenjem novog krivičnog zakona, raniji krivični zakon prestaje da važi. Iz svega navedenog se može zaključiti da krivični zakon važi onoliko dugo dok ne bude ukinut novim zakonom, koji ga na izričit ili prećutan način ukida.

Značaj važenja krivičnih zakona najbolje će se razumjeti ako se ima u vidu pravilo da se na učinioca krivičnog djela primjenjuje onaj zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Sud utvrđuje prvo vrijeme izvršenja krivičnog djela, a potom utvrđuje koji je krivični zakon važio u to vrijeme i taj zakon će sud primijeniti u konkretnom slučaju. Prema tome, učiniocu krivičnog djela se sudi na osnovu krivičnog zakona koji je važio u vrijeme izvršenja

krivičnog djela. U slučaju da se dogodi da jedan krivični zakon prestane da važi, ili da se zamijeni novim krivičnim zakonom, postavlja se pitanje kako uskladiti ovaj sukob između starog i novog krivičnog zakona? U krivičnom pravu važi pravilo po kome, ako je poslije učinjenja krivičnog djela zakon izmjenjen jednom ili više puta, primjenit će se zakon koji je najblaži za učinioca. Ovdje se postavlja jedan novi problem, a to je utvrđivanje koji je od dva navedena zakona blaži za učinica krivičnog djela. Ovo pitanje se ne rješava *in abstracto*, već *in concreto*, a to znači da se do odgovora ne dolazi apstraktnim upoređivanjem strogosti pojedinih krivičnih zakona, već u odnosu na konkretnog učinioca i konkretno krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Pri upoređivanju koji je krivični zakoni blaži u konkretnom slučaju moraju se primjenjivati u cjelini, odvojeno jedan od drugog, a ne uzima se samo sankcija koja je za to krivično djelo propisana u starom i novom krivičnom zakonu. Presuda treba da se zasniva samo na jednom zakonu, a nikako na varijanti "mješovitih" zakona koja bi činila kombinaciju starog i novog zakona, jer bi se tada radilo o nekom nepostojećem zakonu. Prema tome, možemo utvrditi da krivični zakon ima samo izuzetno retroaktivnu snagu, i to ako je blaži za učinioca krivičnog djela. Da bi se utvrdilo koji je blaži od dva navedena krivična zakona, primjenjuju se sljedeća pravila:

a) blaži je onaj zakon koji učinjeno djelo ne predviđa kao krivično djelo;

b) ako oba zakona predviđaju učinjeno djelo kao krivično, blaži je onaj zakon koji sadrži neki od osnova isključenja protivpravnosti;

c) ako bi po oba krivična zakona postojali krivično djelo i krivična odgovornost, tada bi blaži bio onaj zakon koji u konkretnom slučaju predviđa oslobađanje od kazne (obavezno ili fakultativno), a takvi osnovi su npr. prekoračenje granice nužne odbrane ili krajnje nužde, pravna zabluda itd.

d) ako kažnjivost učinioca postoji po oba zakona, blaži je onaj zakon koji za konkretan slučaj predviđa sporednu kaznu, ako oba zakona predviđaju sporednu kaznu, blaži je onaj zakon koji predviđa blažu vrstu sporedne kazne.⁵⁰

---

⁵⁰B.Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 175.

e) blaži zakon je onaj koji ne predviđa nikakve pravne posljedice osude za konkretno krivično djelo, odnosno onaj zakon koji predviđa blaže pravne posljedice osude.⁵¹

Pri utvrđivanju blažeg krivičnog zakona poseban problem nastaje ako sud zaključi da su oba krivična zakona jednaka za učinioca, onda će se primjeniti raniji krivični zakon, jer je pravilo da se primjenjuje krivični zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela, dok se novi krivični zakon primjenjuje izuzetno, pod uslovom da je blaži za učinioca.

Blaži zakon ima da se primijeni sve dok se ne donese pravosnažna presuda. Ukoliko bi izmjena krivičnog zakona uslijedila poslije izricanja pravosnažne sudske presude, za učinioca krivičnog djela ta izmjena nema nikakav značaj, pa čak i kada bi taj novi krivični zakon za njega bio blaži. Takođe, načelno primjena blažeg zakona dolazi u obzir u onim slučajevima kada se učiniocu ponovo sudi. Postavlja se pitanje šta sa primjenom tzv. "međuzakona", odnosno ako se u "konkurenciji" nalaze najmanje tri zakona, i to "stari", koji je važio za vrijeme učinjenja krivičnog djela, "novi", onaj koji važi u vrijeme presuđenja, i treći koji je međuzakon. Od učinjenog krivičnog djela pa do presude, može da protekne, nekoliko godina ili decenija, u kom period se zakon može više puta izmijeniti. Odgovor na ovo pitanje nalazi se u odredbi čl. 4. st. 2. KZ BiH, kojom je propisano da ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmjeni zakon, primijenit će se zakon koji je blaži za učinioca.

3.2. Važenje entitetskog krivičnog zakona i Krivičnog zakona Brčko distrikta prema mjestu izvršenja krivičnog djela

U savremenom svijetu koji je podijeljen na više suverenih država, krivični zakoni ograničeni su na područje države koja ga je donijela. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, kao i svaki drugi državni zakon, važi na cijelom području Bosne i Hercegovine, dok entitetski zakoni i zakoni Brčko distrikta BiH važe na području određenog entiteta i Brčko distrikta BiH. Kada se govori o prostornom važenju krivičnog zakona misli se na njegovu primjenu

---

⁵¹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1983, str. 112.

s obzirom na mjesto izvršenja krivičnog djela (*ratione loci*), i u vezi sa tim pitanjem postoje dvije grupe pravila. Jedna grupa pravila se odnosi na važenje krivičnog zakonodavstva u slučajevima izvršenja krivičnih djela na teritoriji jedne države i tada se primjenjuju pravila u okviru te države. Drugom grupom pravila uređuje se pitanje važenja i primjene krivičnog zakonodavstva na slučajeve izvršenja krivičnih djela u inostranstvu. Pitanje primjene jednih i drugih krivičnih zakona veoma je značajno s obzirom na mogućnost sukoba oko prostorne, odnosno mjesne nadležnosti.

Kod određivanja *prostornog važenja krivičnih zakona* neke države uzimaju se u obzir tri elementa, i to: a) državna teritorija na kojoj je krivično djelo učinjeno, b) državljanstva pripadnosti učinioca krivičnog djela, i c) na čiju štetu je učinjeno krivično djelo. U zakonodavnoj praksi postoje četiri principa koji regulišu prostorno važenje krivičnih zakona. To su: 1) *teritorijalni*, 2) *personalni*, 3) *realni*, i 4) *univerzalni princip*. Svaki od ovih principa primjenjuje se u određenim slučajevima.

Po *teritorijalnom principu* krivično zakonodavstvo BiH važi za svakog ko na njoj teritoriji izvrši krivično djelo bez obzira na državljanstvo učinioca (čl. 11 KZ BiH, čl.12 KZ FBiH, čl.10 KZ RS, čl.12 KZ BD BiH). Kada se utvrdi da je krivično djelo učinjeno na našoj teritoriji, primjena našeg krivičnog zakonodavstva je obavezna bez obzira da li je učinilac naš državljanin, stranac ili lice bez državljanstva, da li je djelo izvršeno protiv naše ili neke druge države, prema našem ili stranom državljaninu, protiv naših ili dobara neke druge zemlje ili međunarodne organizacije. Pod teritorijom Bosne i Hercegovine podrazumijeva se suhozemna teritorija, obalno more, i vodene površine unutar njenih granica, kao i vazdušni prostor nad njima (čl. 1 st. 2 KZ BiH). Teritorijalni princip, s obzirom na mjesto učinjena krivičnog djela, dopunjen je sa još dva principa. Naime, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na domaćem plovilu, bez obzira gdje se plovilo nalazilo u vrijeme izvršenja krivičnog djela (čl. 8 st. 2 KZ BiH), kao i prema svakome ko počini krivično djelo u domaćem civilnom vazduhoplovu dok leti ili u domaćem vojnom vazduhoplovu, bez obzira gdje se vazduhoplov nalazio u vrijeme izvršenja krivičnog djela (čl. 8 st. 3 KZ BiH). Principi zakona zastave broda i zakona registracije aviona znače asimiliranje plovila i zrakoplova s teritorijom države kojoj

pripadaju.⁵² Kad je u pitanju otvoreno more, tu se radi o prostoru koji pravno nije ni pod čijom jurisdikcijom, pa je stoga pravo i obaveza države čiju zastavu brod vije, da na takvom prostoru obezbjeđuje primjenu prava, odnosno vrši krivičnopravnu vlast. Ženevskom konvencijom o otvorenom moru iz 1958. godine ovakvo rješenje je opšte prihvaćeno. Osobama koje imaju imunitet po međunarodnom običajnom ili ugovornom pravu (npr. šefovi stranih država, diplomatski i konzularni prestavnici, funkcioneri, pa čak i pripadnici stranih oružanih snaga i dr.) prema tim osobama se ne mogu primjenjivati naši krivični zakoni, niti te osobe mogu odgovarati pred našim domaćim sudovima.

Personalni princip kao kriterijum za svoju primjenu uzima državljanstvo, pa je poznat i pod nazivom princip nacionalnosti. Ovaj princip primjenjuje se, dakle, prema domaćim državljanima. Isključiva primjena teritorijalnog principa značila bi da bi domaći državljani koji su učinili krivično djelo u inostranstvu, mogli da izbjegnju primjenu krivičnih zakona domaće države. Da se to ne bi desilo, uveden je u krivično pravo i ovaj princip. Tako se krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje prema državljaninu Bosne i Hercegovine koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine poćini bilo koje krivično djelo, ako se poćinilac krivićnog djela zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izrućen (ćl. 9 st. 2 i 5 KZ BiH).

Realni princip se primjenjuje onda kada je izvršenjem krivićnog djela povrijećeno neko pravno dobro domaće države. Realni princip usvojen je u našem krivićnom zakonodavstvu (ćl. 12. st. 1 i 3 KZ BiH, ćl.13 st. 1 i 3 KZ FBiH, ćl. 13 st. 1 i 3 KZ BD BiH, ćl. 122. KZ RS). Realni princip javlja se u dvije varijante, kao obligatorno primaran i kao supsidijaran, (npr. u odredbi ćl. 12. st. 1. KZ BiH predvićena jedna varijanta tog principa prema kojoj je on obligatorno primarnog karaktera, ali u odredbi stava 3. tog ćlana zakona predvićena druga njegova varijanta gdje on ima supsidijarani karakter). Što znaći, da se na osnovu odredbe ćl. 12. st. 1. KZBiH, krivićno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje prema svakom licu, domaćem ili stranom državljaninu i prema osobi bez državljanstva, ako izvan njene teritorije ućini: bilo koje krivićno djelo protiv integriteta Bosne i Hercegovine (tzv.

---

⁵² Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 167.

politički delikti), krivično djelo falsifikovanja domaćeg novca, krivotvorenja znakova za obilježavanje robe, krivično djelo za koje je Bosna i Hercegovina obavezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava (međunarodnih ili međudržavnih ugovora), krivično djelo protiv službene osobe u institucijama Bosne i Hercegovine u vezi sa njenom službom. Ovaj princip je obligatorno primaran, što znači da on isključuje primjenu pravila „*ne bis in idem*“ i kod nas bi se morao pokrenuti i voditi krivični postupak za navedena krivična djela izvršena u inostranstvu, bez obzira da li je za to krivično djelo u inostranstvu vođen krivični postupak ili je već dovršen, ali pod uslovom da nije nastupila zastara gonjenja za to krivično djelo. Primijenila bi se na takvog učinioca samo odredba čl. 57 KZ BiH tako da bi se samo izvršilo uračunavanje pritvora i izdržane kazne u inostranstvu u kaznu koju bi mu za isto krivično djelo izrekao domaći sud.

Kada je u pitanju supsidijarni karakter, odredba čl. 12 st. 3 KZ BiH, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancima koji van teritorije Bosne i Hercegovine učine prema njoj ili njenom državljaninu krivično djelo koje nije navedeno u odredbi stava 1. tog člana (ako nije obuhvaćeno realnim principom kao obligatorno primarnim). Ovdje primjena našeg krivičnog zakonodavstva ne dolazi uvijek, već samo ako su ispunjeni određeni zakonski uslovi, koji su propisani u odredbi čl. 12 st. 5 KZ BiH, prema kojoj će se naše krivično zakonodavstvo u takvim slučajevima primijeniti samo ako se takav stranac kao učinilac zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izručen.

Univerzalni ili princip eksteritorijalnosti je danas široko prihvaćen i primjenjuje se u slučajevima kada ne može da se primijeni ni jedan drugi princip, pa je očigledno riječ o principu dopunskog karaktera. On ima svoj osnov u potrebi da se zasluženom kazne svi učinioci težih krivičnih djela. Naime, može da se desi da, iz različitih razloga, ne može da se primijeni neki od navedenih principa prostornog važenja krivičnih zakona. U takvim slučajevima dolazi do izražaja solidarnost međunarodne zajednice, odnosno međunarodna saradnja koja za cilj ima kažnjavanje učinilaca krivičnih djela. Iz tog razloga, ovaj princip je poznat i pod imenom principa svjetskog pravosuđa.

U tom smislu, u članu 9 st. 3 i 4 KZ BiH predviđeno je da se krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počini bilo koje krivično djelo, ako se počinitelj krivičnog djela zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izručen, kao i prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema stranoj državi ili prema strancu počini krivično djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako se počinitelj zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine i ne bude izručen drugoj državi.

DIO TREĆI
KRIVIČNO PRAVO – OPŠTI DIO

Odjeljak prvi: KRIVIČNO DJELO

Glava prva: POJAM I ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA

1. Pojam krivičnog djela	95
2. Elementi krivičnog djela	95
2.1. Radnja	96
2.2. Posljedica	96
2.3. Protivpravnost djela	97
2.4. Određenost djela u zakonu	97
2.5. Krivica	98
3. Uzročnost	98
4. Opšti pojam krivičnog djela i posebni pojam krivičnog djela	99
5. Objekt krivičnog djela	100
6. Subjekt krivičnog djela	101

1. Pojam krivičnog djela

Krivično djelo je društvena pojava koja predstavlja protivdruštvenu djelatnost. To je ono djelo koje je zakonom predviđeno i koje je skrivljeno.⁵³ U nauci krivičnog prava poznato je više podjela pojma krivičnog djela. Na prvom mjestu, razlikuju se formalni i materijalni pojam krivičnog djela, a u okviru ove podjele postoje mnogobrojna i različita shvatanja o tome šta jeste krivično djelo. Pojam krivičnog djela koji sadrži elemente zajedničke za sva krivična djela je opšti pojam krivičnog djela. Osim opšteg pojma postoji i pojam određenog (posebnog) krivičnog djela koji nazivamo bićem krivičnog djela.⁵⁴ U teoriji krivičnog prava opredjeljena su dva pojma krivičnog djela i to: *a) formalni, i b) materijalni.*

Formalni pojam krivičnog djela različito se određuje s obzirom na to da li na krivično djelo treba gledati kao na povredu norme, ili kao na pojavu u spoljnom svjetu. Prema shvatanju Škole prirodnog prava, objekt krivičnog djela je subjektivno pravo koje pripada svakom čovjeku i koje je nepovredivo.⁵⁵

Materijalnom pojmu krivičnog djela u nauci krivičnog prava posvećena je daleko manja pažnja nego formalnom pojmu krivičnog djela, a i ovdje su mišljenja podijeljena. Savremena teorija pri utvrđivanju pojma krivičnog djela smatra da pojam krivičnog djela treba da sadrži i formalne i materijalne elemente. Oni čine jedinstvo bez koga se pojam krivičnog djela ne može utvrditi ni shvatiti, što znači da bi neka djelatnost predstavljala krivično djelo, neophodno je da ima određeni materijalni sadržaj.

2. Elementi krivičnog djela

Osnovni elementi krivičnog djela su oni elementi koji su zajednički za sva krivična djela i koji ulaze u opšti pojam krivičnog

---

⁵³ Z. Stojanović, *Krivično pravo*, Beograd, 2014, str. 32.

⁵⁴ *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1987, str. 1319.

⁵⁵B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 97.

djela. Opšti pojam krivičnog djela ima sledeća četiri elementa, a to su: 1) *djelo (radnju čovjeka)*, 2) *protivpravnost*, 3) *predviđenost krivičnog djela u zakonu*, i 4) *krivicu*. Ako se problem gleda u odnosu na logički redosled, onda se na prvom mjestu nalazi ljudsko ponašanje, odnosno radnja koja prouzrokuje određenu posledicu. Prvo mora da postoji ponašanje, da bi se onda moglo govoriti o njegovim obilježjima.

2.1. Radnja

U pogledu radnje krivičnog djela postoji više teorija. Da bi postojalo krivično djelo, mora da postoji određeno ponašanje čovjeka, koje se ispoljava kao činjenje ili propuštanje (nečinjenje) gdje je došlo do izvjesnih promjena u spoljnom svjetu. Da bi postojalo krivično djelo mora da postoji *radnja – uzročni odnos i posljedica*. Radnje se mogu manifestovati u vidu činjenja i u vidu nečinjenja. Činjenje je voljni tjelesni pokret, a nečinjenje je voljno propuštanje da se izvrši neka radnja na koju je učinilac obavezan.

Moguće je razlikovati više vrsta radnji krivičnog djela. Osim radnje izvršenja koju preduzima izvršilac, postoji i radnja saučesništva koju preduzima saučesnik (saizvršilac, podstrekač, pomagač).⁵⁶ Od radnje izvršenja treba razlikovati pripremne radnje, koje ne ulaze u biće krivičnog djela.

2.2. Posljedica

Postojanje krivičnog djela predpostavlja postojanje posljedice. Bez postojanja posljedice nema ni društveno opasnog djela, pa ni krivičnog djela. Posljedica nastaje kao rezultat radnje, i ona uvijek pogađa izvjesnog subjekta koji se u krivičnom pravu naziva *pasivni subjekt*. Pasivni subjekt može da bude fizičko ili pravno lice. Radnja krivičnog djela uvijek prouzrokuje neku vrstu posljedice, s tim da ta posljedica nije u svim slučajevima neophodna za postojanje krivičnog djela. Posljedica se može manifestovati u povredi ili ugrožavanju nekog dobra. Kod nekih krivičnih djela posljedica se može uočiti, odnosno čulima zapaziti,

---

⁵⁶ Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2014, str. 35.

pošto se posljedica može ispoljiti i kao subjektivni doživljaj (npr. osjećaj uvrijeđenosti pri nanošenju uvrede) ili kao povreda odnosno ugrožavanje nematerijalnih vrijednosti kao zaštitnih objekata krivičnog djela (npr. kod nekih krivičnih djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine). Posljedicu koja pogađa zaštitni objekt procjenjuje zakonodavac kada donosi odluku o tome da li će neko ponašanje predvidjeti kao krivično djelo ili neće.

2.3. Protivpravnost djela

Ukoliko neko ponašanje sadrži sve elemente propisane u zakonskom opisu bića krivičnog djela, samim tim je i protivpravno, odnosno protivi se nekoj pravnoj normi koja zabranjuje ili koja naređuje određeno ponašanje. Pojam protivpravnosti je različito tumačen. Srzentić-Stajić-Lazarević smatraju da je protivpravnost, kao element krivičnog djela, protivnost ma kojoj normi sadržanoj u pravnim propisima određene države.⁵⁷

Određenost krivičnog djela u zakonu predstavlja osnovu za protivpravnost. Ono zasniva protivpravnost, pa se stoga javlja kao njegova pretpostavka. Jedno zabranjeno ponašanje može biti protivpravno jer je protivno pravu, ali to još ne znači da je ono krivično djelo. Tako, na primjer, nehatno oštećenje tuđe stvari, kršenje propisa o cijenama, nevraćanje duga, krađa jedne jabuke, itd., predstavljaju zabranjena i protivpravna ponašanja, jer su protivna pravu, ali nisu krivična djela, jer nisu protivpravna u krivičnopravnom smislu.

2.4. Određenost djela u zakonu

Protivpravnosti u krivičnom pravu nema ukoliko u zakonu nema predviđenosti djela kao krivičnog djela. Ukoliko je, dakle, jedno djelo određeno u zakonu kao krivično djelo, ono je istovremeno i protivpravno. Koja će ponašanja biti predviđena u krivičnom zakonu kao krivična djela zavisi od mnogih uslova. Predviđenost u zakonu neke radnje, odnosno ljudskog ponašanja kao krivičnog djela u stvari znači ostvarenje bitnih elemenata

---

⁵⁷ *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1987, str. 1326.

zakonskog opisa nekog krivičnog djela. Predviđanjem krivičnih djela u krivičnom zakonu, društvo se štiti od učinilaca krivičnih djela.

2.5. Krivica

Krivica pretpostavlja postojanje protivpravnog djela, jer izvan toga krivica i krivična odgovornost ne postoje. Tek ako je utvrđeno da određeno čovjekovo ponašanje predstavlja protivpravno djelo, pristupa se utvrđivanju krivice kao uslova za odgovornost i kažnjavanje učinioca. Da bi se postavila granica između dozvoljenog i nedozvoljenog, kroz opšti pojam krivičnog djela određuju se uslovi pod kojima se jedno ljudsko ponašanje smatra zabranjenim i kažnjivim. To je značajno za osjećanje pravne sigurnosti pojedinca, jer oni unaprijed znaju do koje se granice proteže zona njihovog slobodnog ponašanja, a kad ulaze u zonu kažnjavanja.⁵⁸ Samo čovjek koji je kriv može biti kažnjen. Za krivično djelo kriv je počinitelj koji je u vrijeme počinjenja djela bio uračunljiv, koji je postupao sa namjerom, ili iz nehata, kad je zakonom propisano kažnjavanje i za taj oblik krivice, a bio je svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da je njegovo djelo zabranjeno.⁵⁹

3. Uzročnost

Pitanje uzročnosti se ne postavlja kod svih krivičnih djela. Između radnje i posljedice mora postojati jedan određeni odnos koji se ogleda u tome što uslijed određene radnje nastupa određena posljedica.⁶⁰ Taj odnos nazivamo *uzročnom vezom* (uzročnost), a radnju koja je proizvela posljedicu nazivamo *uzrokom* (npr. ako jedna osoba puca iz vatrenog oružja u drugo

---

⁵⁸Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, *Komentar Krivičnog zakona Crne Gore*, Cetinje, 2004, str. 31.

⁵⁹ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet, Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 76.

⁶⁰N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1988, str. 142.

lice i ubije ga, tada između radnje lica koje je pucalo i usmrti drugog lica, postoji uzročna veza, jer se pucanje od strane prvog lica u odnosu na smrt drugog lica pojavljuje kao uzrok smrti. Problem uzročnosti ne javlja se kod svih, već samo kod materijalnih krivičnih djela, tj. djela koja se smatraju dovršenim tek nastupanjem određene posljedice koja je sadržana u njihovom zakonskom opisu. Postavlja se pitanje može li nečinjenje, odnosno pasivno držanje bilo šta proizvesti ili prouzrokovati, o tome postoje različita mišljenja. Jedni smatraju da nečinjenje ne može biti uzrok posljedice, (npr. List), dok drugi polaze od stava da i nečinjenje može biti uzrok posljedice, jer i sama pasivnost može da znači prouzrokovanje ako je ona jedan od uslova za nastupanje posljedice, kako npr. smatra Toma Živanović. Vladajuće mišljenje kod nas je da nečinjenje jednog lica može da bude uzročno povezano sa posljedicom, ako bi aktivno činjenje tog lica otklonilo nastupanje posljedice. Ovo je u skladu sa učenjem da i nečinjenje u jednom vrijednosnom smislu može imati iste efekte kao i činjenje. Ono je u tom smislu izjednačeno sa činjenjem.

4. Opšti pojam krivičnog djela i posebni pojam krivičnog djela

Kao što je rečeno, osnovni elementi krivičnog djela su: djelo (radnja čovjeka), protivpravnost, predviđenost krivičnog djela u zakonu i krivica. Ovi elementi su zajednički za sva krivična djela i čine pojam krivičnog djela koji važi za sva krivična djela. Međutim, osim navedenih elemenata, koji daju opšti pojam krivičnog djela, pojedina krivična djela imaju i svoje posebne, specifične elemente, koji formiraju pojmove samo tih krivičnih djela. Na primjer, krivično djelo ubistva, ili krivično djelo krađe, posjeduju, uz navedene elemente opšte prirode, i neke elemente specifične samo za njih. Na osnovu ovih specifičnih elemenata, koji važe samo za krivična djela kojima pripadaju, može se vršiti međusobno razlikovanje pojedinih krivičnih djela. Ovaj pojam je u nauci krivičnog prava poznat pod nazivom biće krivičnog djela, pod kojim se podrazumijeva skup elemenata određenog krivičnog djela,

odnosno to je skup posebnih elemenata krivičnog djela, koji u osnovi predstavljaju konkretne oblike pojedinih opštih elemenata.

5. Objekt krivičnog djela

Svakim krivičnim djelom ugrožava se neka društvena vrijednost, koja se naziva objekt krivičnog djela. Pošto se te društvene vrijednosti u isto vrijeme i štite krivičnim sankcijama, nazivaju se i zaštitni objekt krivičnog djela. Postoje dvije vrste objekta krivičnog djela – *zaštitni objekt* (objekt krivičnopravne zaštite), i *objekt radnje* krivičnog djela.

Zaštitni objekt je, u stvari, ono dobro ili interes protiv kojeg je krivično djelo upravljeno i kojim se krivičnim pravom pruža zaštita. Postoje neka dobra koja su krivičnopravno zaštićena u svim državama bez obzira na politička uređenja. To su npr. život čovjeka, njegov tjelesni integritet, osnovna prava i slobode čovjeka, zdravlje i sl. Međutim, ta dobra nisu u svim državama jednako zaštićena. Ta zaštita se razlikuje od države do države. Koji će se društveni odnosi smatrati posebno značajnim zavisi, u prvom redu, od samog društva i njegovog društveno-političkog uređenja.

Ovako određen zaštitni objekt krivičnog djela jeste zaštitni objekt za sva krivična djela određena krivičnim zakonom. Zato se ovako dat objekt krivičnog djela naziva opštim zaštitnim objektom krivičnog djela. Međutim, može se govoriti i o zaštitnom objektu određene grupe krivičnih djela, kada je u pitanju *grupni zaštitni objekt*. Prema tome, pod grupnim zaštitnim objektom podrazumijevaju se određeni društveni odnosi, odnosno dobra i interesi koji se štite kod određene grupe krivičnih djela. Imajući ovo u vidu, sva krivična djela u krivičnom zakonu svrstana su u određene grupe. Drugim rječima, sva krivična djela kojima se povređuju određeni društveni odnosi, odnosno dobra i interesi svrstavaju se u jednu istu grupu. Grupni zaštitni objekt jedne grupe krivičnih djela predstavlja, ujedno, zaštitni objekt svih krivičnih djela koja spadaju u tu grupu.

Pod objektom radnje krivičnog djela podrazumijeva se predmet prema kome je upravljena radnja krivičnog djela. Objekt, odnosno predmet prema kome se vrši krivično djelo može da bude stvar, životinja, ili čovjek. Kao što se vidi, predmet krivičnog djela obuhvata stvari i bića.

Objekt radnje krivičnog djela djeli se na gramatički objekt i napadni objekt. *Gramatički objekt* krivičnog djela predstavlja predmet na kome se vrši radnja krivičnog djela. Na primjer, kod krivičnog djela falsifikovanja novca, to je novac koji se falsifikuje, odnosno lažni novac. *Napadni objekt* krivičnog djela je predmet protiv kojeg je upravljena radnja krivičnog djela. Na primjer, kod krivičnog djela krađe, napadni objekt je svojina nad pokretnom stvari, dok je sama pokretna stvar koja se oduzima – gramatički objekt.

Razlikovanje, u objektu radnje gramatičkog i napadnog objekta ne sreće se kod svih krivičnih djela. Kod nekih krivičnih djela, jedan isti predmet, odnosno objekt, predstavlja i napadni i gramatički objekt. Tako, na primjer, kod krivičnog djela ubistva to je čovjek.

Kod nekih drugih krivičnih djela postoje sva tri navedena objekta: gramatički i napadni objekt, kao objekti radnje krivičnog djela, i zaštitni objekt krivičnog djela. Na primjer, kod krivičnog djela lažnog prijavljivanja, lažna prijava koja se podnosi predstavlja objekt na kome se vrši krivično djelo – gramatički objekt; lažno prijavljeni predstavlja lice (objekt) protiv koga je upravljena radnja krivičnog djela – napadni objekt; pravosuđe, čiji se rad ometa izvršenjem krivičnog djela – predstavlja zaštitni objekt krivičnog djela.

6. Subjekt krivičnog djela

U krivičnom pravu razlikuju se dvije vrste subjekta krivičnog djela. To su: aktivni i pasivni subjekt.

Aktivni subjekt je učinilac krivičnog djela. Krivično djelo i učinilac su neraskidivo međusobno povezani. Kao subjekt krivičnog djela javlja se čovjek, odnosno fizičko lice. Međutim, u teoriji krivičnog prava vode se diskutuje o tome da li može i pravno lice da bude subjekt krivičnog djela.

Pasivni subjekt krivičnog djela predstavlja ono lice koje je povrijeđeno ili ugroženo izvršenjem krivičnog djela. To je žrtva krivičnog djela.

Glava druga: OSNOVI KOJI ISKLJUČUJU POSTOJANJE KRIVIČNOG DJELA

1. Djelo malog značaja	105
2. Nužna odbrana	105
3. Krajnja nužda	106
4. Službeno ovlašćenje	107
5. Naređenje pretpostavljenog	108
6. Pravo disciplinskog i vaspitnog kažnjavanja	109
7. Samopovreda	109
8. Pristanak povrijeđenog	110
9. Prinuda, sila i prijetnja	111
10. Zabluda	114

1. Djelo malog značaja

Nije svako ponašanje čovjeka, koje odgovara nekom zakonskom opisu, krivično djelo. Krivični zakon BiH u članu 23 predviđa institut „beznačajnog djela“. Prema ovoj odredbi, nije krivično djelo ono djelo koje, iako sadrži obilježja krivičnog djela određena zakonom, zbog prirode i težine djela, ili načina izvršenja djela, ili neznatnosti ili nepostojanja štetnih posljedica, odnosno pribavljene imovinske koristi i niskog stepena krivice počinioca, predstavlja beznačajno djelo. Tako, na primjer, uzimanje jabuke iz komšijskog voćnjaka nije krađa.

Pretpostavke za primjenu instituta djela malog značaja su: 1) da su ostvarena sva bitna obilježja bića krivičnog djela; 2) da je stepen krivice učinioca nizak; 3) da su štetne posljedice izostale ili da su neznatne, i 4) da opšta svrha krivičnih sankcija ne zahtijeva izricanje krivične sankcije. Djelo mora biti bagatelno i u objektivnom i u subjektivnom smislu.⁶¹

2. Nužna odbrana

Nužna odbrana (*inculcata tutela*) je osnov koji isključuje postojanje krivičnog djela, tj. djelo učinjeno u nužnoj odbrani nije krivično djelo. Prema zakonskoj definiciji, nužna je ona odbrana koja je neophodno potrebna da učinilac od sebe ili drugog odbije istovremeni ili direktno predstojeći protupravni napad, a koja je srazmjerna napadu (čl. 24 st. 2 KZ BiH).

Obično se kaže, da je kod nužne odbrane u sukobu pravo sa nepravom. Na taj način, kroz institut nužne odbrane se potvrđuje i afirmiše pravo, odnosno princip da pravo ne treba ustupiti pred nepravom, čime se obezbjeđuje premoć prava nad nepravom. Nužna odbrana u slučaju izazvanog napada ipak podliježe određenim ograničenjima. Ona je isključena onda kada je

---

⁶¹Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2014, str. 54.

napad isprovociran da bi se zlopotrijebilo pravo na nužnu odbranu. U slučaju prekoračenja nužne odbrane postoji krivično djelo. Prekoračenje (ekscēs) granice nužne odbrane (st. 3) postoji onda kada su ostvareni svi uslovi odbrane i napada, osim onoga koji zahtijeva da je odbrana bila neophodno potrebna. Izvršilac koji prekorači granice nužne odbrane može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinio zbog jake razdraženosti ili straha izazvanog napadom, može se i osloboditi od kazne.

Iz zakonske definicije nužne odbrane proizlazi da nužna odbrana ima dva elementa. To su napad i odbijanje napada. Ova dva elementa, svaki za sebe, moraju da ispunjavaju određene uslove da bi se izvršena odbrana mogla smatrati nužnom odbranom u smislu krivičnog prava.

3. Krajnja nužda

Krajnja nužda (*necessitas*) kao i nužna odbrana, isključuje postojanje protivpravnosti, tj. predstavlja opšti osnov za isključenje postojanja krivičnog djela. Prema važećim odredbama naših krivičnih zakona uzima se da „nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno u krajnjoj nuždi“ (čl. 25 st.1 KZ BiH; čl. 27 st. 1 KZ FBiH; čl. 27 st.1 KZ RS, i čl. 27 st. 1 KZ BD BiH). Krajnja nužda postoji kad je djelo učinjeno da učinilac od sebe ili drugog otkloni istovremenu ili direktno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pri tom učinjeno zlo nije veće od zla koje je prijetilo.

Poznati su npr. slučajevi krajnje nužde kad se lice iz zapaljenog broda koji tone na otvorenom moru tjelesno povrijedi drugi radi spašavanja sebe. Neki autori zbog sličnosti krajnje nužde i nužne odbrane, smatraju da je nužna odbrana, u stvari, samo poseban slučaj krajnje nužde, jer se kod nužne odbrane opasnost sastoji u protivpravnom napadu čovjeka koja se otklanja povredom napadačevih dobara, dok se kod krajnje nužde radi o

svim ostalim oblicima opasnosti.⁶² Pored sličnosti, između tih instituta postoje bitne razlike. Kod krajnje nužde, a i kod nužne odbrane, postoji opasnost za neko dobro. Razlika je u tome što se kod nužne odbrane radi o sukobu prava i neprava, a kod krajnje nužde radi se o sukobu (koliziji) dva prava, jednog koje se spašava, a drugog koje se svjesno žrtvuje radi spašavanja dobra koje je ugroženo. To znači da se kod krajnje nužde uvijek radi o izboru između dva zla.

Postavlja se pitanje opravdanja krajnje nužde kad se radi o dva dobra jednake vrijednosti (npr. dva života). Ako se postavi pitanje, koje od ova dva dobra iste vrijednosti treba sačuvati, tu je društvo ravnodušno za ishod u sukobu dva jednaka interesa.

Izvršilac koji sam izazove opasnost ali iz nehata, ili prekorači granice krajnje nužde, može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima, može se i osloboditi od kazne (čl. 25 st. 3 KZ BiH). Nema krajnje nužde ako je izvršilac bio dužan izložiti se opasnosti (čl. 25 st. 4 KZ BiH).

4. Službeno ovlaštenje

Pri vršenju službene dužnosti često se ostvaruju obilježja krivičnih djela, kao npr. ubistva, povrede (lake i teške), narušavanje nepovredivosti stana, protivpravno lišavanje slobode itd. Naše važeće krivično zakonodavstvo ne sadrži takvu posebnu odredbu u opštem djelu, kao poseban osnov isključenja protivpravnosti. Da bi vršenje službene dužnosti isključilo protivpravnost preduzetog djela, ono mora ispunjavati određene uslove. Kao prvo, mora da postoji posebno ovlaštenje službenog lica da izvrši određenu radnju. Službeno lice treba ovu radnju da vrši na osnovu zakona i u slučajevima posebno predviđenim u zakonu, gdje treba da bude predviđen ne samo slučaj kada ovakva radnja može da se izvrši, već i sam postupak njenog izvršenja. Ovakva radnja treba da se vrši isključivo u interesu službe. Ako nije ispunjen bilo koji od ovih

---

⁶² N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2016, str. 83.

uslova, vršenje službenog ovlašćenja ne može da bude osnov koji isključuje protivpravnost, te bi se preduzeto djelo smatralo krivičnim djelom.

5. Naređenje pretpostavljenog

Naređenje pretpostavljenog se uglavnom vezuje za krivična djela protiv oružanih snaga. Ovdje se, u stvari, radi o jednom posebnom slučaju službenog ovlašćenja kao osnova koji isključuje protivpravnost. U oružanim snagama disciplina mora da bude čvršća, što znači da se podčinjenom, po pravilu, ne može dati pravo da ispituje opravdanost naređenja. U našem krivičnom zakonodavstvu ovo pitanje je riješeno posebnom odredbom koja se nalazi u grupi krivičnih djela protiv Oružanih snaga Bosne i Hercegovine (čl. 246ww KZ BiH), koja nosi naziv *Odgovornost za krivično djelo učinjeno po naređenju nadređenog*. Prema ovoj odredbi nema krivičnog djela ako njegova zakonska obilježja ostvari podređeni po naređenju nadređenog, a to naređenje dato je u okviru službene dužnosti, osim ako se naređenje odnosi na činjenje genocida, ratnog zločina, zločina protiv čovječnosti ili drugog krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža kazna, ili ako je očigledno da se izvršenjem naređenja čini krivično djelo.

Iz navedenog proističe da postupanje po naređenju nadređenog, u pravilu ne isključuje protivpravnost učinjenog djela, već je to moguće samo kao izuzetak u veoma malom broju slučajeva. Službena naređenja u drugim službama nemaju stepen obaveznosti koji imaju naređenja u oružanim snagama. Ovdje se primjenjuje pravilo da je službenik dužan da upozori svog nadređenog na nezakonitost njegovog naređenja, jer on nije u obavezi da ga izvršava, ako bi njegovo izvršenje bilo krivično ili neko drugo nedopušteno djelo. U svakom slučaju službeno lice koje je dužno da postupa po naređenju je u obavezi da preduzme sve što je po zakonu ili nekom drugom propisu dužan preduzeti da ne dođe do izvršenja naređenja koje znači ostvarenje krivičnog

djela, jer će u protivnom, zajedno sa nadređenim, odgovarati za njegovo izvršenje.⁶³

6. Pravo disciplinskog i vaspitnog kažnjavanja

U savremenom krivičnom pravu, za razliku od ranijeg shvatanja, fizičko kažnjavanje učenika nije dozvoljeno. Kada se radi o roditeljima koji prema roditeljskom pravu imaju i pravo i obavezu da odgajaju svoju djecu, otuda im pripada i pravo da u okviru toga mogu svoju djecu ponekad i kažnjavati, ali pod uslovom da se to kreće u granicama koje zakon priznaje, tj. u shvatanjima koja su vladajuća u datom društvu.

Fizičko kažnjavanje učenika u školama, od strane učitelja i profesora nije dozvoljeno, a zakon za nedolično ponašanje učenika u školama predviđa određene pedagoške mjere, kao što su opomena, ukor, pa do premještanja u neku drugu školu. Isto tako, takva djela nemaju opravdanje ni u odnosima između supružnika, čiji se odnosi baziraju na načelu potpune ravnopravnosti.

7. Samopovreda

U starijoj teoriji krivičnog prava postojalo je mišljenje da titular svog pravnog dobra može tim pravnim dobrom u potpunosti raspolagati, na osnovu pravila (*qui suo iure utitur, neminem laedit*) ko vrši svoje pravo nikome ne škodi.⁶⁴ Danas samopovreda predstavlja osnov koji djelimično isključuje protivpravnost. Samopovreda, ne isključuje protivpravnost ako se njome povređuje neki društveni interes (npr. ako neko lice nanese sebi tjelesnu povredu, to nije protivpravno djelo, ali ako je to učinilo da bi sebe oslobodilo vojne obaveze, onda to djelo jeste protivpravno i kao takvo predstavlja krivično djelo).

---

⁶³M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 172.

⁶⁴B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 150.

8. Pristanak povrijeđenog

Kao jedan od osnova koji isključuje postojanje krivičnog djela u pravnoj literaturi pominje se i pristanak povrijeđenog. Postoje mišljenja da kad povrijeđeni pristane na povredu nekog njegovog dobra, i to prije izvršene povrede ili u toku samog izvršenja, onda učinjena povreda ne predstavlja krivično djelo. To polazi od načela *volenti non fit iniuria* koje potiče još iz rimskog prava, prema kojem onome ko pristaje ne čini se nepravda.⁶⁵ Primjena tog načela danas ima ograničen domet, tj. može dovesti do isključenja protupravnosti samo u onim slučajevima u kojima su u pitanju dobra kojima povrijeđeni može sam slobodno raspolagati. Drugim riječima, iako čovjek živi u društvu kao pojedinac, on je istovremeno i član tog društva, pa prema tome njegova dobra nisu isključivo njegova. Ovdje postoji interes društva, kao što je ljudski život. Krivičnim djelom ugrožavanja javnog prometa (čl. 332. KZ FBiH), štite se individualna dobra kao što su život, tjelesni integritet i imovina, ali se sa njim štiti i sigurnost prometa kao opšte dobro, pa pristanak suvozača na ugrožavanje time što je pristao da ga vozi teško pijani vozač ne isključuje protupravnost djela u slučaju prometne nesreće u kojoj je on zadobio teške tjelesne povrede. Ako žrtva pristane na usmrćenje (eutanzija) iz sažaljenja, ipak će se ovdje raditi o ubistvu (čl. 166. St. 1. KZ FBiH).

Dakle, u tijesnoj vezi sa pravom na život stoji pravo na eutanziju, odnosno „ubistvo iz milosrđa“ koristi se još izraz i pomoć samrtniku.⁶⁶

Međutim, s obzirom da pristanak oštećenog na ubistvo može, pod određenim uslovima, učiniti samo privilegovanim. U našem krivičnom pravu pristanak povrijeđenog nije predviđen kao opšti osnov koji bi isključivao protivpravnost učinjenog djela. Pristanak povrijeđenog kao osnov isključenja protivpravnosti ima značaja i kod povreda pri sportskim takmičenjima, gdje dolazi do izuzetno teških povreda koje mogu rezultirati i smrtnim posljedicama. U ovom slučaju isključena je protivpravnost ako su

---

⁶⁵ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 397.

⁶⁶ N. Stanković, Dž. Hadžić, A. Fazlović, *Osnove zdravstvenog prava*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2019, str. 98-99.

povrede nanesene iz nehata i uz poštivanje sportskih pravila. Ukoliko je do povrede došlo iz grube nepažnje ili zbog nepoštivanja sportskih pravila ili je u pitanju povreda koja je nanesena umišljajno odnosno namjerno, onda protivpravnost djela ostaje (npr. u boksu je namjerno zadat nepropisan udarac ili u fudbalu je namjerno učinjen prekršaj koji je doveo do preloma noge protivniku).⁶⁷

Razlozi nekažnjivosti postoje i u slučajevima tjelesnih povreda do kojih dolazi pri ljekarskim, a posebno hirurškim, intervencijama, jer takvi zahvati po pravilu predstavljaju ostvarenje obilježja krivičnog djela tjelesne povrede. U krivičnopravnoj teoriji u pogledu ljekarskih intervencija mišljenja nisu jedinstvena, kao i kod sportskih takmičenja, ali su one mnogo brojnije i ostavljaju vidljive posljedice. Ljekarske operacije se vrše u cilju poboljšanja zdravlja bolesnika, što znači da su one neophodne. Medicinska nauka propisuje uslove pod kojima se ove operacije moraju obavljati, a ti uslovi su sledeći: 1) da je operacija izvršena u cilju poboljšanja zdravlja bolesnika; 2) da je obavljena po pravilima medicinske nauke; 3) da je obavljena od strane kvalifikovanog medicinskog osoblja, i 4) da postoji pristanak bolesnika na operaciju.⁶⁸ Ispunjavanjem ovih uslova, smatra se da ljekarske operacije ispunjavaju svoju društveno korisnu ulogu. Pristanak bolesnika predstavlja samo jedan od uslova koji mora da bude ispunjen da bi postojao osnov koji isključuje protivpravnost ljekarskih operacija. O krivičnom djelu u ovakvim slučajevima može se govoriti samo onda kad se liječnička intervencija ne preduzima u svrhu liječenja, već u neku drugu svrhu (npr. oduzimanje dijelova ljudskog tjela radi presađivanja, razni eksperimenti i sl.).

9. Prinuda, sila i prijetnja

U nekim stranim krivičnim zakonicima postoje posebne odredbe prema kojima je isključena kažnjivost ako je učinilac izvršio krivično djelo prinuđen silom ili prijetnjom. Takve zakonske odredbe ne postoje u našem zakonodavstvu, ali imaju značaja i za naše krivično pravo, jer pod određenim uslovima mogu dovesti do

---

⁶⁷ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 174

⁶⁸ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 154.

isključenja postojanja krivičnog djela. U opšte osnove isključenja krivice spadaju: 1) *prinuda*, 2) *sila*, i 3) *prijetnja*.

1) *Prinuda*

Zaštitini objekt krivičnog djela prinude jesu sloboda odlučivanja i sloboda djelovanja kao jedna od osnovnih prava čovjeka. Prinuda, prije svega, predstavlja obilježje niza krivičnih djela (npr. krivičnog djela prinude, krivičnog djela otmice, krivičnog djela iznuđivanja iskaza, itd.).⁶⁹ Prinuda može biti različita tj. *prava prinuda*, koja dolazi od prirodnih uzroka i *neprava prinuda*, koja dolazi od čovjeka. Po svom dejstvu, prinuda može da bude a) *fizička*, i b) *psihička*.

a) *Fizička prinuda* sastoji se u djelovanju na fizičku stranu ličnosti učinioca, odnosno na njegov tjelesni integritet, uslijed čega učinilac preuzima određeno ponašanje, što znači da je fizički prinuđen da preuzme određeno ponašanje. Fizička prinuda može da dolazi i od prirode i od čovjeka. Na primjer, ako se jedno lice oklizne na ledu, pa u padu prouzrokuje tjelesnu povredu drugog lica, onda je do takvog ponašanja došlo uslijed prirodne sile u fizičkom smislu, a lice koje je nanijelo tjelesnu povredu drugom licu nije učinilo krivično djelo. Ukoliko bi neko lice gurnulo učinioca, pa ovaj pod tim uticajem nanese tjelesnu povredu trećem licu, situacija bi bila ista, ali bi se ovdje radilo o fizičkoj prinudi koja dolazi od čovjeka.

b) *Psihička prinuda* se sastoji u djelovanju na psihičku stranu ličnosti učinioca, uslijed čega on preuzima određeno ponašanje. I ovdje prinuda, može da bude dvojaka, isto kao i kod fizičke prinude.

2) *Sila*

Sila je upotreba snage prema nekom licu, koja je upravljena na to da lice izvrši određenu radnju (činjenja ili nečinjenja).⁷⁰ Sila može da bude apsolutna ili neodoljiva (*vis absoluta*), i kompulzivna ili odoljiva (*vis compulsiva*), a one se razlikuju po svojim

---

⁶⁹B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 210.

⁷⁰N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1988, str. 177.

učiniocima. Apsolutna sila postoji samo onda ako je bila neodoljiva, tj. ako se prisiljeni nije mogao suprotstaviti sili. To znači da osoba koja se nalazi pod uticajem neodoljive sile uopšte nema mogućnosti izbora svog ponašanja. Neodoljivost sile procjenjuje se posebno u svakom slučaju, uzimajući u obzir kako objektivnu situaciju tako i subjektivne mogućnosti prisiljenog da se suprostavi sili. Primjenom kompulzivne sile prinuđeni nije bio lišen mogućnosti donošenja odluke o činjenju i nečinjenju, ali je odluka koju ta osoba donosi od nje iznuđena primjenom sile. Kompulzivna sila može biti *neposredna i posredna*. *Neposredna odoljiva sila* je ona koja se upotrebljava prema onom licu koje se prinuđava na određeno činjenje i nečinjenje. *Posredna odoljiva sila* je ona koja se posredno upotrebljava prema nekom trećem licu (obično prema bliskim srodnicima prinuđenog), da bi se na posredan način uticalo na volju prisiljivanog.

3) *Prijetnja*

Prijetnja je izjava nekog lica kojom stavlja drugom licu u izgled neko zlo koje je podobno da utiče na lice kome se prijeti u pravcu preduzimanja određene radnje. Lice kojem se prijeti nalazi se pred alternativom ili da učini određenu radnju (činjenje ili nečinjenje) ili da prihvati zlo koje mu se prijeti. Za postojanje prijetnje nije bitno da li je osoba koja prijeti zaista i spremna da svoju prijetnju i ostvari, kao i što ne mora postojati ni mogućnost da se upućena prijetnja stvarno i realizuje. Da bi mogla da se smatra osnovom koji isključuje krivicu, prijetnja treba da ispunjava određene uslove.

Prijetnja, prije svega, treba da je ozbiljna, da je stvarna i da je ostvarljiva, i to sa gledišta lica kome se prijeti (može se prijetiti i praznim pištoljem ukoliko lice kome se prijeti ne zna da je taj pištolj prazan). Najzad, prijetnja treba da je neotklonjiva, tj. da se nije mogla izbjeći ni na jedan drugi način. Za postojanje prijetnje nebitno je i da li se zlo kojim se prijeti odnosi na osobu kojoj se prijeti ili na neku treću osobu. Okolnost da je krivično djelo učinjeno pod uticajem prijetnje svakako je od značaja kao okolnost kod odmjeravanja kazne (u smislu olakšavajuće okolnosti).⁷¹ Posebno treba imati u vidu da uticaj prijetnje ima sličnosti sa izvršenjem

---

⁷¹B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 213.

krivičnog djela u krajnjoj nuždi. Dok krajnja nužda isključuje protivpravnost djela kao element objektivne prirode, prijetnja isključuje krivicu, tj. subjektivni element krivičnog djela.

10. Zabluda

U pravnoj nauci zabluda (*error*) se obično definiše kao neznanje ili pogrešno znanje o nekoj okolnosti. Postoje dvije vrste zablude: 1) *stvarna zabluda*, i 2) *pravna zabluda*.

1) *Stvarna zabluda (error facti)*. Prema zakonskim odredbama o stvarnoj zabludi nije krivično odgovorna osoba koja u vrijeme učinjenja krivičnog djela nije bila svjesna nekog njegovog zakonom propisanog obilježja, ili koja je pogrešno smatrala da postoje okolnosti prema kojima bi, da su one stvarno postojale, to djelo bilo dopušteno. Ako se ta pogrešna ili nepotpuna predstava odnosi na neku stvarnu okolnost, tada se ta zabluda naziva stvarnom zabludom. U krivičnom pravu razlikujemo dvije vrste stvarne zablude, i to: a) stvarnu zabludu u užem smislu, i b) stvarnu zabludu u širem smislu.

a) Stvarna zabluda u *užem* smislu postoji kada je učinilac imao pogrešnu predstavu o nekoj stvarnoj okolnosti koja ulazi u obilježje krivičnog djela, odnosno kada učinilac nije bio svjestan nekog stvarnog obilježja krivičnog djela. Stvarana zabluda u užem smislu postoji, na primjer, kada jedno lice ne znajući da je zaraženo nekom polnom bolešću, pa vršenjem obljube zarazi drugo lice. Ovdje postoji zabluda o vlastitoj polnoj zaraženosti, tj. stvarna okolnost fizičke prirode. Takođe, stvarna zabluda u užem smislu postoji ako određena osoba oduzme tuđu pokretnu stvar, pogrešno smatrajući da je ta stvar napuštena. Ovdje se radi o zabludi u pogledu svojine nad stvari koju oduzima.

b) Stvarna zabluda u *širem* smislu postoji kada je učinilac bio svjestan svih obilježja krivičnog djela, ali je imao pogrešnu predstavu o nekoj stvarnoj okolnosti koja bi, ako bi zaista postojala, isključivala protivpravnost krivičnog djela. Stvarna zabluda u širem

smislu će postojati ako određena osoba nanese tjelesne povrede drugoj osobi, pogrešno smatrajući da ta druga osoba prema njoj preduzima protivpravni napad. Ta osoba je bila svjesna da drugoj osobi nanosi tjelesne povrede, ali je smatrala da djelo vrši u nužnoj odbrani, što je dozvoljeno, jer djelo koje je učinjeno u nužnoj odbrani nije krivično djelo zato što nije ni protivpravno ni društveno opasno.

Stvarna zabluda (u užem i širem smislu) je negacija umišljaja, a učinilac koji izvrši krivično djelo u stvarnoj zabludi ne može nikada biti učinilac krivičnog djela s umišljajem. Međutim, stvarna zabluda (u užem i širem smislu) ne isključuje uvijek postojanje nehata. Moguće je da je određeni učinilac bio u zabludi uslijed nehata, uslijed svoje nepažnje, nemara ili neopreznosti. S obzirom na to da li je učinilac bio dužan i da li je mogao da ima pravilnu predstavu o stvarnim okolnostima ili nije bio dužan i nije mogao da o tim okolnostima ima pravilnu predstavu, stvarna zabluda može biti *otklonjiva i neotklonjiva*.

Otklonjiva stvarna zabluda je ona zabluda kada je učinilac mogao i bio dužan da ima pravilnu predstavu o stvarnim obilježjima krivičnog djela. Ona ne isključuje nehatnu krivicu, ako je učinilac bio u zabludi uslijed nehata. Postojeće krivično djelo učinjeno iz nehata kad zakon takvo krivično djelo predviđa.

Neotklonjiva stvarna zabluda isključuje ne samo umišljaj, nego i nehat, što znači da učinilac koji je u neotklonjivoj zabludi nije krivično odgovoran. Neotklonjiva stvarna zabluda postoji onda kada učinilac nije bio dužan i nije mogao da izbjegne zabludu u pogledu neke stvarne okolnosti koja predstavlja obilježje krivičnog djela. Opšti zaključak o krivičnopravnom dejstvu, značaju ili učincima stvarne zablude bio bi da stvarna zabluda, u užem i širem smislu, isključuje krivičnu odgovornost u svim slučajevima, osim u slučaju otklonjive zablude u odnosu na krivično djelo, tj. u vrijeme preduzimanja radnje ili propuštanja one radnje koju je bio dužan preduzeti.

U teoriji krivičnog prava poznati su *posebni slučajevi stvarne zablude*, koji se karakterišu nekim posebnim obilježjima. U posebne slučajeve stvarne zablude spadaju: a) *zabluda o predmetu*; b) *zabluda o licu ili osobi*, i c) *zabluda o uzročnoj vezi*.

aa) Zabluda o predmetu (error in objecto) postoji kada učinilac prilikom izvršenja djela pogrešno drži da djelo izvršava prema jednom predmetu, a izvrši ga prema drugom predmetu. Na primjer, kod krivičnog djela krađe od značaja je zabluda o tome da li je jedna stvar tuđa ili nije, ali nije od značaja koja tuđa pokretna stvar je u pitanju.⁷²

bb) Zabluda o licu ili osobi (error in persona) smatra se samo jednim oblikom zablude o predmetu, s tom razlikom što se ovdje radi o tome da je objekt krivičnog djela čovjek. Ovaj oblik zablude postoji kad učinilac izvrši krivično djelo prema jednoj osobi, pogrešno smatrajući da se radi o drugoj osobi. Na primjer, ako učinilac puca na jedno lice, a pri tome je ubijeđen da puca u drugo lice, takva zabluda nije od krivičnogpravnog značaja i ne isključuje njegovu krivicu. Ovo znači da će učinilac u svakom slučaju odgovarati za krivično djelo ubistva izvršenog s umišljajem. Ono što je učinilac u zabludi mislio ne uzima se u obzir pri kvalifikaciji, ali to može da bude od značaja kod odmjeravanja kazne.

cc) Zabluda o uzročnoj vezi (aberatio icitus) postoji onda kada se radnja nekog krivičnog djela preduzima prema jednom predmetu ili licu, a posljedica krivičnog djela nastupi prema drugom predmetu ili licu. Tako, na primjer, učinilac puca iz vatrenog oružja na jednu osobu s umišljajem da je liši života, ali prilikom pucanja se oklizne i pogodi i usmrti drugu osobu, a ne onu koju je htio. Postavlja se pitanje za koje će krivično djelo učinilac odgovarati u ovakom slučaju. U teoriji po ovom pitanju postoje dva stava.

aaa) Po jednom mišljenju učinilac će odgovarati za umišljajno ubistvo lica koje je ubijeno, pošto od značaja nije to što posljedica nije nastupila na objektu koji je bio obuhvaćen umišljajem učinioca.

bbb) Po drugom shvatanju, neće postojati umišljajno ubistvo drugog lica, već sticaj pokušaja ubistva prvog lica i nehatnog ubistva drugog lica.

---

⁷² B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 216.

Ovo drugo shvatanje uglavnom prihvata i teorija i sudska praksa.

2) *Pravna zabluda (error iuris)* podrazumijeva nepostojanje svijesti o tome da se čini krivično djelo, odnosno da se preduzima pravom zabranjeno ponašanje. Kod pravne zablude učinilac pogrešno smatra da ono što čini nije pravno zabranjeno. On je u zabludi u odnosu na zabranu koju je u konkretnom slučaju morao da poštuje. Razlika između stvarne i pravne zablude je u tome što kod stvarne zablude učinilac nije svjestan onoga što čini (npr. da polno zaražava drugog). Kod pravne zablude on je svjestan što čini, ali ne zna da je to što čini pravno nedopušteno, tj. ne zna da je to propisano kao krivično djelo (npr. ne zna da čini krivično djelo utaje ako prisvoji novac koji mu je isplaćen greškom ovlašćenog lica). Prema tome, kod stvarne zablude učinilac ne zna šta radi, a kod pravne zablude on ne zna da ono što radi ne smije raditi. Ukoliko, na primjer, učinilac misli da je neko ponašanje predviđeno kao prekršaj, tada pravne zablude nema. Ima situacija kada učinilac zaista nije bio u stanju da zna za neki krivičnopravni propis, odnosno da je njegovo ponašanje krivično djelo. Ovdje se onda primjenjuje drugo pravilo: nemoguće nikog ne može obavezati (*ad impossibilia nemo obligatur*). Pravna zabluda označava stanje učinioca u kome on iz opravdanih razloga nije znao da je djelo koje preduzima krivično djelo. Ova zabluda postoji u slučajevima kada:

- učinilac nije znao da je njegovo ponašanje predviđeno u krivičnom zakonu kao krivično djelo;

- učinilac nije znao da je njegovo ponašanje protivpravno;

- učinilac pogrešno smatra da postoji neka okolnost prilikom izvršenja krivičnog djela, koja njegovo ponašanje čini dozvoljenim, i

- kada učinilac nije znao da postoji neka norma koja upotpunjuje blanketno biće krivičnog djela.

Pravna zabluda može još da bude: *otklonjiva i neotklonjiva*.

Otklonjiva pravna zabluda je zabluda uslijed nehata i ona postoji u onim slučajevima u kojima je učinilac prema okolnostima

u vrijeme učinjenja djela mogao da zna da je djelo koje čini zabranjeno.

Neotklonjiva pravna zabluda je uvijek zabluda iz opravdanih razloga i ona postoji kada učinilac nije bio dužan i nije mogao da zna da je njegovo djelo zabranjeno.

Glava treća: STADIJUMI IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA

1. Opšta izlaganja o stadijumima izvršenja krivičnih djela	121
2. Donošenje odluke za izvršenje krivičnog djela	122
3. Pripremne radnje za izvršenje krivičnog djela	123
4. Pokušaj krivičnog djela	124
5. Nepodoban pokušaj	128
6. Dobrovoljni odustanak od izvršenja krivičnog djela	130

1. Opšta izlaganja o stadijumima izvršenja krivičnih djela

Od trenutka kad se kod neke osobe (učinioca) rodi misao da izvrši krivično djelo pa do momenta izvršenja djela, tj. do nastupanja zabranjene posljedice uslijed preduzete radnje, može postojati nekoliko stadijuma koji se razlikuju po svom krivičnoppravnom značaju.

Prvi stadijum se sastoji u stvaranju odluke da se izvrši krivično djelo. Učinioc, ako je moguće odmah pristupa ostvarenju odluke, koja u nekim slučajevima može predstavljati savršeno krivično djelo, a u nekim slučajevima su nužni međustadijumi (npr. nedostaju sredstva za izvršenje ili mu na putu stoje neke prepreke koje treba prvo otkloniti, pa stoga prvo mora da izvrši pripreme). Kada izvrši pripreme, učinilac pristupa radnji izvršenja krivičnog djela. Tom radnjom učinilac može da ostvari zabranjenu posljedicu i tako izvrši krivično djelo (*svršeno krivično djelo*), ali ako ne uspije da prouzrokuje posljedicu, onda to djelo ostaje u pokušaju (*pokušaj krivičnog djela*). Najzad, posljednji stadijum u izvršenju krivičnog djela predstavlja svršeno (konzumirano) krivično djelo. Ovom fazom učinilac krivičnog djela u potpunosti ostvaruje svoju odluku da izvrši krivično djelo, jer je krivično djelo u potpunosti ostvareno. Kod nehatnih krivičnih djela ovi stadijumi nisu mogući, jer nema pripremnih radnji ni pokušaja, što znači da su nehatna krivična djela moguća samo kao dovršena krivična djela.

Kao što se vidi, kod umišljajnih krivičnih delikata može se govoriti o putu do izvršenja krivičnih djela ili o kriminalnom putu (*iter criminis*). Uobičajeno se smatra da postoje četiri moguća stadijuma (ili faze) u ostvarenju krivičnog djela, i to: a) *donošenje odluke*; b) *pripreme radnje*; c) *pokušaj*, i d) *dovršeno krivično djelo*.

Da bi se ostvarilo krivično djelo mogući su svi stadijumi, ali nisu svi nužni, dok kod nehatnih krivičnih djela ovi stadijumi nisu mogući, jer kod takvih delikata ne postoji odluka da se izvrši neko

krivično djelo, pa, prema tome, nema ni pripremnih radnji, a ni pokušaja koji podrazumijevaju postojanje takve odluke.

2. **Donošenje odluke za izvršenje krivičnog djela**

Prvi stadijum u izvršenju krivičnog djela predstavlja donošenje odluke da se izvrši krivično djelo. Kada se donese odluka da se izvrši neko krivično djelo, još uvijek se ne može govoriti o postojanju krivičnog djela. Sama odluka, odnosno volja da se učini krivično djelo, ukoliko time nije prouzrokovana nikakva promjena u spoljnom svijetu, nema značaja u krivičnom pravu. Ma kakva bila zločinačka odluka jednog lica da učini krivično djelo, ta odluka nije kažnjiva sve dok ostaje u sferi psihičkih akata, odnosno sve dok nije spolja vidljiva.⁷³

I kada se ta odluka saopšti drugom licu ili žrtvi krivičnog djela, ni taj akt nije kažnjiv, ukoliko se saopštavanje odluke da se izvrši krivično djelo ne iznosi drugom licu u cilju postizanja saglasnosti, odnosno sporazuma sa tim licem da se krivično djelo izvrši zajedničkom djelatnošću, pod uslovom da takav sporazum zaista bude sklopljen.

Drugi izuzetak od pravila da se saopštavanje odluke da se izvrši krivično djelo ne smatra kažnjivim stadijumom u izvršenju krivičnog djela postoji onda kada se saopštavanje ove odluke pojavljuje kao prijetnja licu kome se to čini. Međutim, ni ovdje nije riječ o kažnjavanju donijete, odnosno saopštene odluke da se izvrši krivično djelo, već o posebnom krivičnom djelu koje se izvršava usmenom prijetnjom drugom licu. To je, na primjer, slučaj kod krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti.

Pokušaj je radnja kojom se pokušava izvršiti krivično djelo, ali preduzetom radnjom učinilac ne prouzrokuje zabranjenu posljedicu, već djelo ostaje u pokušaju.

---

⁷³ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 95.

Dovršeno krivično djelo postoji kada učinilac preduzetom radnjom izvršenja ostvari zabranjenu posljedicu.

Samo donošenje odluke o izvršenju krivičnog djela ne predstavlja krivično djelo, i takva aktivnost nije kažnjiva sve dok ostaje u sferi psihičkih akata, tj. sve dok nije spoljno vidljiva. Ma kako bila čvrsta odluka, ona se može izmijeniti, a teško bi se mogla i dokazati. Međutim, od trenutka kad se prešlo na prvu radnju, na prvi akt kojim se priprema krivično djelo, može se postaviti pitanje postojanja krivičnog djela, jer u tom slučaju već imamo određenu manifestaciju u spoljnom svijetu.⁷⁴

3. Pripremne radnje za izvršenje krivičnog djela

U nekim slučajevima *pripremne radnje* su nužan preduslov za izvršenje krivičnog djela. Učinilac ne može odmah pristupiti izvršenju krivičnog djela, već je potrebno da izvrši neke pripremne radnje, odnosno da neke prepreke koje mu stoje na putu otkloni, ili mu nedostaju sredstva za izvršenje krivičnog djela.

Učinilac, prije nego što će preći na izvršenje krivičnog djela, može preduzeti određene radnje koje će mu omogućiti i olakšati da krivično djelo izvrši. Takve radnje mogu biti: pribavljanje sredstava, (nabavka oružja, alata ili neke otrovne supstance), uklanjanje prepreka (trovanje psa, isključenje alarmnog sistema radi kasnije provale u neki objekat), planiranje i organizovanje izvršenja krivičnog djela, kao i druge radnje kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog djela, a koje ne predstavljaju radnju izvršenja krivičnog djela.

Pripremne radnje nisu neophodni stadijum u izvršenju svakog krivičnog djela. Može da se desi da jedno lice poslije donijete odluke odmah pristupi izvršenju krivičnog djela. Prema tome,

---

⁷⁴ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 1990, str. 179.

moguće je da do pripremnih radnji uopšte ne dođe. Pripremske radnje, po pravilu, ne predstavljaju kažnjiv stadijum izvršenja krivičnog djela, ukoliko u krivičnom zakonu nije drugačije propisano. I kada kod učinioca ovih radnji postoji namjera za izvršenjem djela, to još ne znači da će djelo biti i izvršeno, jer se od njihovog izvršenja učinilac u međuvremenu može predomisli. Nekažnjavanjem za pripremske radnje on se dodatno motiviše da se „vрати na obalu prava“ i odustane od izvršenja djela.⁷⁵ Tako da se iz samih pripremnih radnji ne može sa sigurnošću zaključiti da postoji odluka za izvršenje nekog krivičnog djela. I ako je u krivičnom pravu prihvaćeno pravilo načelne nekažnjivosti pripremnih radnji, sva zakonodavstva u manjoj ili većoj mjeri odstupaju od ovog stava i izuzetno predviđaju kažnjavanje za pripremske radnje. Kažnjavanje je predviđeno tamo gdje mogu da budu veće društvene opasnosti, jer iz tih radnji može dalje da dođe do izvršenja određenih krivičnih djela.⁷⁶ Tako npr. stvaranje jedne bande za vršenje krivičnih djela razbojništva bi predstavljalo veću društvenu opasnost.

4. Pokušaj krivičnog djela

Sljedeća faza izvršenja krivičnog djela jeste pokušaj krivičnog djela. U ovoj fazi učinilac s umišljajem preduzima radnju izvršenja kojom već ulazi u stadijum izvršenja. Pokušaj krivičnog djela postoji kad je izvršenje krivičnog djela sa umišljajem započeto, ali nije dovršeno, ili je radnja izvršenja dovršena, ali nije nastupila zabranjena posljedica (čl. 26. st. 1. KZ BiH). Iz ove definicije u prvom redu slijedi zaključak da je pokušaj krivičnog djela moguć samo ako je djelo preduzeto sa umišljajem (direktnim ili eventualnim), dok kod nehatnih krivičnih djela pokušaj nije moguć.⁷⁷

---

⁷⁵ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 181.

⁷⁶ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 97.

⁷⁷ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 104.

Pokušaj, dakle, predstavlja jedan od mogućih vidova okončanja stadijuma izvršenja. U tom smislu on se javlja kao skraćeni proces dovršenja krivičnog djela. Kod pokušaja krivičnog djela potrebno je da su ispunjena sljedeća tri uslova, i to: a) *da postoji umišljaj (direktni ili eventualni) kao oblik krivnje; b) da je započeto činjenje krivičnog djela, i c) da nije nastupila posljedica krivičnog djela.*

a) *Postojanje umišljaja* je prvo bitno obilježje pokušaja. Ovo znači da kod pokušaja na subjektivnom planu uvijek mora postojati umišljaj. Umišljaj postoji i onda kada nisu ostvarena sva obilježja krivičnog djela zbog neispunjenja nekog vanjskog uslova (npr. postojaće pokušaj teške krađe ako izvršilac provali u neki zatvoreni prostor s namjerom da ukrade određenu stvar, ali tu stvar ne nađe u tom prostoru). Pokušaj može postojati samo ako kod izvršioca postoji konačna odluka da dovrši djelo, a ako takve odluke nema, onda nema ni pokušaja.

b) Smatra se da je *započeto činjenje krivičnog djela* kada je preduzeta radnja koja je obilježje bića konkretnog krivičnog djela, odnosno kada je preduzeta radnja činjenja. To znači da se učinilac svojom radnjom više ne nalazi u fazi pripremanja krivičnog djela, već da je ušao u fazu izvršenja. Ovdje je riječ o povlačenju granice između nekažnjivog i kažnjivog ponašanja, s obzirom da stadijum pripremanja, po pravilu, ne podliježe kažnjavanju.

c) Treće obilježje pokušaja je *da nije nastupila posljedica krivičnog djela*, odnosno da djelo nije dovršeno. Krivično djelo nije dovršeno onda kada radnja učinjenja nije dovršena ili kad je ta radnja dovršena, ali nije nastupila posljedica. Nastupanje posljedice predstavlja, po pravilu, jasan dokaz da se radi o dovršenom krivičnom djelu, a ne o pokušaju koga karakteriše izostanak posljedice krivičnog djela. Pokušaj krivičnog djela može postojati kako onda kad je radnja izvršenja započeta, tako i onda kad je radnja izvršenja završena, ali uvijek pod pretpostavkom da posljedica nije nastupila.⁷⁸

---

⁷⁸ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 105.

Imajući u vidu činjenicu da li je radnja izvršenja samo započeta ili je ona i dovršena, razlikujemo: *nesvršeni pokušaj krivičnog djela* i *svršeni pokušaj krivičnog djela*.

-*Nesvršeni pokušaj krivičnog djela* postoji ako je radnja izvršenja započeta, ali nije dovršena niti je posljedica nastupila (npr. lice A zamahne nožem na lice B, ali iz bilo kojeg razloga ne dovrši radnju izvršenja, tj. ne udari nožem u lice B).

-*Svršeni pokušaj krivičnog djela* postoji kada je radnja svršena, ali je iz bilo kojih razloga posljedica izostala (npr. lice A puca na lice B, ali ga ne pogodi).

Podjela pokušaja na nesvršeni i svršeni je od značaja za rješavanje nekih pitanja kod dobrovoljnog odustanka i za odmjeravanje kazne. Po pravilu, za nesvršeni pokušaj kazna će biti blaža nego za svršeni (npr. prilikom odmjeravanje kazne jedna je situacija ako je izvršilac otkočio pušku i nanišanio, ali ipak nije pucao, a sasvim druga, ako je pucao, ali potencijalnu žrtvu nije pogodio).

Kvalifikovani pokušaj. Kvalifikovanim pokušajem smatra se takav pokušaj krivičnog djela pri kome je radnjom kojom je pokušano izvršenje krivičnog djela ostvareno biće nekog drugog krivičnog djela, koje je zakonom određeno kao posebno krivično djelo. Tako, na primjer, postojao bi kvalifikovani pokušaj krivičnog djela ubistva kada bi učinilac pucao na drugog sa umišljajem da ga liši života, ali je tom radnjom nanijeta samo teška tjelesna povreda. Ovo djelo bilo bi kvalifikovano kao pokušaj krivičnog djela ubistva, a ne kao svršeno krivično djelo teške tjelesne povrede. U svim slučajevima učinilac odgovara za pokušaj onog krivičnog djela koje je bilo obuhvaćeno njegovim umišljajem, a ne za ono djelo koje je on ostvario preduzetom radnjom. Okolnost da je pokušajem jednog krivičnog djela ostvareno biće drugog krivičnog djela nije bez značaja, jer će se ta okolnost uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne za pokušano krivično djelo, s tim da će se u vidu imati i kazna koja je propisana za djelo koje je ostvareno pri pokušaju drugog težeg krivičnog djela.

U teoriji krivičnog prava smatra se da postoje određena krivična djela kod kojih *nije moguć pokušaj*, ali isto tako postoje

krivična djela kod kojih je sporno da li može da postoji pokušaj. U vezi s ovim možemo razlikovati dvije grupe krivičnih djela.

Prvu grupu čine ona krivična djela, kod kojih izvršenjem pokušaja postoji svršeno krivično djelo. Tu su neka djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine (npr. napad na ustavni poredak iz čl. 156. KZ BiH, ugrožavanje teritorijalne cjeline iz čl. 157. KZ BiH, kao i dovođenje Federacije u položaj potčinjenosti ili ovisnosti iz čl. 151. KZ FBiH). Kod ovih krivičnih djela pokušaj nije moguć, nego se odmah ostvaruje svršeno krivično djelo.

Drugu grupu krivičnih djela čine ona kod kojih pokušaj nije moguć zbog prirode samog krivičnog djela (npr. nije moguć pokušaj krivičnog djela učestvovanja u tuči, neprijavljanja pripremanja krivičnog djela itd.). Kod ovih krivičnih djela može da se radi ili o svršenom krivičnom djelu ili da krivičnog djela uopšte nema, dok je mogućnost njihovog pokušaja isključena.

U teoriji krivičnog prava sporno je pitanje zašto se kažnjava za pokušaj, kad nije došlo do povrede nekog dobra. Po ovom pitanju uglavnom se ističu tri stanovišta. Prema *subjektivnoj teoriji* izvršilac se treba kazniti za pokušaj zato što je ispoljio svoju zločinačku volju. Prema *objektivnoj teoriji* kažnjava se pokušaj zato što on predstavlja opasnost za neko dobro. Prema *subjektivno-objektivnoj teoriji* se za pokušaj kažnjava i zbog opasnosti koja je uslijed preduzete radnje nastupila za neko zaštićeno dobro, kao i zbog opasnosti samog učinioca koji je tu radnju preduzeo. Danas preovladava ova mješovita teorija. U našem krivičnom zakonodavstvu, odgovor kada će se kazniti i za pokušaj sadržan je u odrebi čl. 26. st. 1. KZ BiH⁷⁹, kao i u odredbama o pokušaju krivičnog djela u entitetskim, odnosno krivičnom zakonodavstvu Distrikta.⁸⁰

Treba imati u vidu da pokušaj nije kažnjiv kod svih krivičnih djela. Pokušaj krivičnog djela uvijek će se kazniti ako se za to krivično djelo može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna,

---

⁷⁹ Krivični zakon BiH objavljen je u „Službenom glasniku BiH“, broj: 3/03, 32/03-ispr, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18 i 46/21.

⁸⁰ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 304.

(npr. pokušaj krađe, pokušaj silovanja itd.), dok za pokušaj drugog krivičnog djela samo kad zakon izričito propisuje kažnjavanje za pokušaj. Sud treba da kazni učinioca koji je pokušao izvršenje krivičnog djela prema odredbi čl. 26. st. 2. KZ BiH, kao i u odgovarajućim odredbama u entitetskom, odnosno krivičnom zakonodavstvu Distrikta. Kada započeto djelo nije dovršeno, ostavljena je mogućnost blažeg kažnjavanja, a da li će doći u nekom konkretnom slučaju uopšte do ublažavanja kazne i u kojoj mjeri, zavisice od svih okolnosti koje se odnose na konkretan slučaj.

Za pripreme radnje i pokušaj zajedničko je to što ni kod pripremljenih radnji ni kod pokušaja nije nastupila posljedica, a razlika je u tome što pripreme radnje predstavljaju preduzimanje takvih radnji kojima se priprema izvršenje krivičnog djela, dok se kod pokušaja preduzima radnja izvršenja, tj. ostvaruje se jedno od obilježja bića krivičnog djela.⁸¹ U cilju rješenja problema razgraničenja pripremljenih radnji od radnje izvršenja krivičnog djela, bolje rečeno od pokušaja krivičnog djela, u teoriji krivičnog prava postoje tri teorije: objektivna, subjektivna i objektivno-subjektivna.

Po objektivnoj teoriji, pokušaj krivičnog djela postoji samo ako je preduzeta radnja koja je u zakonu označena kao radnja krivičnog djela. Po subjektivnoj teoriji, pokušaj krivičnog djela postoji čim je objelodanjena zločinačka volja učinioca. Objektivno-subjektivna (mješovita) teorija u određivanju pojma pokušaja uvažava kako njegovu objektivnu, tako i subjektivnu dimenziju. Zato se suština pokušaja prema ovim teorijama sastoji kako u napadu na zaštićena dobra, tako i u ispoljenoj volji učinioca koja je ostvarena kroz taj napad.

5. Nepodoban pokušaj

Postoje situacije kad je izvršenje krivičnog djela praktično nemoguće, iako je preduzeta radnja izvršenja, jer ne može doći do

---

⁸¹ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 104.

nastupanja posljedice koja je element krivičnog djela, zbog toga što sredstva kojima se preduzima radnja izvršenja, ili objekt prema kojem se ta radnja preduzima, nisu podobni da dovedu do nastupanja posljedice. Tako npr. nepodoban pokušaj radnje u pogledu objekta (predmeta) postoji kad se pokuša ubistvo na lešu, a u pogledu sredstava kad je u namjeri lišenje života učinilac okinuo iz prazne puške. Dok nepodoban pokušaj i u pogledu objekta radnje i u pogledu sredstava postoji npr. kada učinilac pomoću nekog napitka koji nema nikakvog dejstva pokuša pobačaj na ženi koja nije bremenita.⁸²

Nepodoban pokušaj krivičnog djela može biti nesvršeni i svršeni (npr. nesvršeni nepodobni pokušaj postojao bi kad učinilac započne da vrši pobačaj na ženi koja nije trudna, pa u tome bude spriječen, dok bi svršeni nepodobni pokušaj bio pokušaj ubistva na lešu). Kod nepodobnog pokušaja učinilac se nalazi u zabludi u pogledu postojanja obilježja krivičnog djela. U starijoj teoriji razlikovale su se dvije vrste nepodobnog pokušaja, i to: a) *apsolutno nepodoban pokušaj*, i b) *relativno nepodoban pokušaj*.

a) *Apsolutno nepodoban pokušaj* postojao bi u slučaju kad su objekt ili sredstvo radnje takvi da i pored preduzete radnje uopšte ne može doći do nastupanja posljedice, a ni pod kojim uslovom nije moglo doći ni do izvršenja krivičnog djela (npr. pokušaj ubistva na lešu ili pokušaj prekida trudnoće na ženi koja nije trudna).

b) *Relativno nepodoban pokušaj* bi postojao kad su sredstva ili objekat uopšte podobni da proizvedu posledicu (npr. s obzirom na objekt, relativno nepodobni pokušaj postoji u slučaju kad se pokuša ubistvo lica pucanjem kroz prozor u prostoriju u kojoj bi se to lice trebalo nalaziti, a to lice je prije kratkog vremena izašlo iz prostorije ili kad lopov zavuče ruku u tuđi, prazan, džep, s obzirom na sredstvo, učinilac baci bombu na gomilu ljudi, ali bomba ne eksplodira, jer učinilac nije znao kako da aktivira bombu).

Kažnjavanje za nepodoban pokušaj. Još uvijek je u nauci krivičnog prava sporno da li treba nepodoban pokušaj posmatrati kao pokušaj. *Objektivna teorija* smatra da kod nepodobnog

---

⁸² N. Srzentić, N. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 106.

pokušaja nema pokušaja, jer je radnja izvršenja nemoguća. Tom radnjom ništa nije proizvedeno, a i nije moglo da se proizvede. Postoje primjeri nepodobnog pokušaja koji ukazuju na očiglednu opasnost (npr. pucanje kroz prozor u sobu iz koje tek što je izašlo lice koje je učinilac htio da ubije). Relativno nepodoban pokušaj ipak je pokušaj i da za takav pokušaj treba kazniti. Prema *subjektivnoj teoriji*, nepodoban pokušaj jeste pokušaj krivičnog djela. Ovdje se ispoljava zločinačka volja u radnji učinioca. Treba kazniti i za apsolutno nepodoban i relativno nepodoban pokušaj krivičnog djela. Pri uređivanju kažnjavanja za nepodoban pokušaj krivičnog djela, naš zakonodavac je uspostavio četiri moguća oblika, prema kojima se učinilac može: a) *kazniti u granicama propisane kazne*; b) *kazniti ublaženom kaznom*; c) *kazniti kaznom koja je ublažena van granica ublažavajuće kazne* (čl. 50. KZ BiH), i d) *potpuno oslobođanje od svake kazne*. Koju od navedenih opcija će sud prihvatiti, zavisi od okolnosti konkretnog slučaja.

6. Dobrovoljni odustanak od izvršenja krivičnog djela

Najčešće krivično djelo ostaje u pokušaju kad je izvršenje krivičnog djela bilo onemogućeno ili spriječeno uslijed uticaja nekih spoljnih okolnosti, nezavisnih od volje učinioca. Međutim, može se dogoditi da i sam učinilac koji je započeo izvršenje krivičnog djela dobrovoljno odustane od izvršenja ili otkloni posljedicu.⁸³ Takve situacije se nazivaju dobrovoljni odustanak od izvršenja krivičnog djela, i on mora biti dobrovoljan, mada je učinilac bio svjestan kada je donio odluku da može nesmetano dovršiti započeto djelo. Ako je učinilac odustao od daljeg izvršenja krivičnog djela uslijed nekih spoljnih uticaja, u tom slučaju dobrovoljni odustanak neće postojati, (npr. obijač na samom početku izvršenja krivičnog djela utvrdi da ne može obiti kasu). Uobičajeno je da se smatra da cilj postojanja instituta dobrovoljnog odustanka od izvršenja krivičnog djela (teorija zlatnog mosta) da se učinilac stimuliše da ne dovrši započeto krivično djelo, na taj način što mu se stavlja u izgled mogućnost oslobođenja od kazne (vraćanje na obalu prava). Za

---

⁸³ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 108.

odustajanje se ne ulazi u motive ili pobude zbog kojih je učinilac odustao (npr. da li je učinilac odustao iz straha da ne bude uhvaćen, iz kajanja, iz sažaljenja prema žrtvi, religijske pobude itd.). Odustanak mora biti dobrovoljan i on se mora sastojati u prekidanju radnje izvršenja koja je bila započeta, tj. sprječavanju posljedice ako je radnja izvršenja već dovršena. U svakom slučaju, bitno je da je izostala posljedica koja je trebala da nastupi uslijed preduzete radnje. Ukoliko je posljedica ipak nastupila, tada nema dobrovoljnog odustanka, bez obzira koliko se učinilac trudio da spriječi njeno nastupanje, njegov uzaludni napor može mu se uzeti u obzir kao olakšavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne za učinjeno krivično djelo. Stoga kod dobrovoljnog odustanka treba praviti razliku između *svršenog* i *nesvršenog pokušaju*.

Kod *nesvršenog* pokušaja, kad je radnja izvršenja započeta ali nije dovršena, za dobrovoljni odustanak se traži da učinilac prekine započetu radnju i da bi se na taj način prekinulo dovršenje djela (npr. izvršilac nanišani i otkoči pušku, ali ne opali, jer je odustao od izvršenja ubistva). Kod *svršenog* pokušaja nije dovoljno samo pasivno držanje učinioca, već je potrebna njegova aktivna radnja u sprječavanju da ne nastupi posljedica (npr. učinilac baci u vodu osobu koja je neplivač, pa se pokaje, predomisli, skoči u vodu i izvuče tu osobu). Bitno je da je otklanjanje posljedice nastupilo uslijed preduzete radnje učinioca, ali pri tom nije važno da li je učinilac sam spriječio nastupanje posljedice, ili je to sprječavanje posljedice učinjeno preko trećih lica koje je učinilac pozvao u pomoć. Dobrovoljni odustanak kod *svršenog* pokušaja moguć je samo kod krivičnih djela kod kojih posljedica nastupa poslije kraćeg ili dužeg vremena od dovršenja radnje (temporalni delikti). Npr. učinilac baci u vodu osobu koja je neplivač, ta se osoba ne utapa odmah, nego se neko vrijeme bori sa vodom za održavanje života. Kod tzv. momentalnih delikata dobrovoljni odustanak nije moguć, jer kod takvih djela potpuno je jasno da je djelo ostalo u pokušaju. Npr. učinilac puca i promaši žrtvu. U tom slučaju nije moguć dobrovoljni odustanak, već djelo ostaje u pokušaju. Dobrovoljni odustanak nije moguć ni kod krivičnih djela kod kojih je pokušaj obuhvaćen pojmom *svršenog* krivičnog djela, kod kojih se samim preduzimanjem radnje ostvaruje dovršeno krivično djelo (npr. napad na ustavni poredak, učestvovanje u tuči, itd.).

Učinitelj koji je pokušao učiniti krivično djelo, ali je dobrovoljno odustao od izvršenja, prema odredbi čl. 28. st. 1. KZ BiH može se osloboditi od kazne, ali je naš zakonodavac ostao na liniji mješovito objektivno-subjektivne teorije po pitanju kažnjivosti. I kod dobrovoljnog odustanka sudu stoji na raspolaganju više mogućnosti, a to su: *a) kažnjavanje u granicama propisane kazne; b) kažnjavanje ublaženom kaznom; c) kažnjavanje kaznom koja je ublažena van granica ublažavajuće, i d) potpuno oslobađanje od svake kazne.* Sud će se odlučiti za jednu od navedenih mogućnosti, a odluka će zavisiti od svih okolnosti konkretnog slučaja, gdje poseban značaj ima činjenica da li se radi o dobrovoljnom odustanku od nesvršenog ili svršenog pokušaja.

Ako se radi o slučaju dobrovoljnog odustanka od izvršenja krivičnog djela, učinitelj će se kazniti po odredbi čl. 28. st. 2. KZ BiH, ako preduzete radnje čine neko drugo samostalno krivično djelo. Ova odredba se ne odnosi na nesamostalna krivična djela koja su sadržana u pokušanom krivičnom djelu, a to su djela koja su u prividnom idealnom sticaju s pokušanim krivičnim djelom (npr. kod pokušaja silovanja ostvareno je biće krivičnog djela bludnih radnji).

Glava četvrta: MJESTO I VRIJEME IZVRŠENJA KRIVIČNOG DJELA

1. Mjesto izvršenja krivičnog djela 135
2. Vrijeme izvršenja krivičnog djela 137

1. Mjesto izvršenja krivičnog djela

Radnja izvršenja krivičnog djela i posljedica krivičnog djela nastupaju, po pravilu, u jednom mjestu. Mjesto izvršenja krivičnog djela značajno je za rješavanje više krivičnopravnih pitanja. Nisu rijetke situacije gdje je radnja učinjenja preduzeta na jednom mjestu, a da je posljedica nastupila na drugom mjestu. Na primjer, postavljanje eksplozivne naprave u avion izvrši se u jednoj zemlji, a do eksplozije i pada aviona dođe u drugoj zemlji. To su tzv. *distanciona krivična djela*, čija se radnja preduzima u jednom, a posljedica nastupi na drugom mjestu, pri čemu se može desiti da se ta mjesta nalaze na teritoriji različitih država ili različitih federalnih jedinica koje imaju krivičnopravne ingerencije u sastavu jedne države. Važno je određivanje mjesta učinjenja krivičnog djela (*locus commissi delicti*), jer od toga zavisi rješavanje više krivičnopravnih pitanja. Kao prvo pitanje postavlja se pitanje prostornog važenja krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine u odnosu na neko strano krivično zakonodavstvo. Postoje tri teorije o rješavanju pitanja koje će se mjesto smatrati mjestom izvršenja: a) *teorija djelatnosti*; b) *teorija posljedice*, i 3) *teorija ubikviteta ili jedinstva*.

a) Po *teoriji djelatnosti* smatra se da je mjesto učinjenja krivičnog djela ono mjesto gdje je učinilac preduzeo radnju (činjenja ili nečinjenja) izvršenja krivičnog djela. Po ovoj teoriji smatra se da je za mjesto izvršenja bitna jedino radnja, a mjesto nastupanja posljedice je često rezultat čiste posljedice, jer je mogla nastupiti i na svakom drugom mjestu (npr. ako je jedna osoba povrijeđena na jednom mjestu, a od nanijetih povreda podlegne u bolnici u koju je donijeta, a koja se nalazi na drugom mjestu). Iz samih praktičnih razloga prihvatljivije je za mjesto izvršenja uzeti preduzimanje ili propuštanje radnje, jer se na tom mjestu dokazi o izvršenom krivičnom djelu mogu lakše prikupiti.

b) Prema *teoriji posljedice*, koja se kod nas naziva još i *teorija uspjeha*, kao mjesto izvršenja krivičnog djela smatra se ono mjesto gdje je nastupila zabranjena posljedica, jer tek nastupanjem posljedice postoji svršeno krivično djelo. Krivično djelo je jedan

cjelovit i jedinstven fenomen, a ono je definitivno ostvareno tek u momentu nastupanja posljedice. Dakle, kod ovog shvatanja mjesto preduzimanja radnje nema nikakvog značaja.

c) Prema *teoriji ubikviteta ili jedinstva (ubique – svuda, na svakom mjestu)*, mjestom izvršenja smatra se i jedno i drugo mjesto, odnosno smatra se kako ono mjesto gdje je preduzeta radnja, tako i mjesto gdje je nastupila zabranjena posljedica. Sva obilježja krivičnog djela su međusobno povezana i kao takva imaju jednak značaj, i nema razloga da se mjestu gdje je radnja preduzeta prizna veći značaj, nego mjestu gdje je posljedica nastupila i obrnuto. Dakle, teorija ubikviteta u savremenom krivičnom zakonodavstvu je najšire prihvaćena, iz razloga što najbolje osigurava zaštitu interesa pojedinih država, jer ono uvijek omogućava primjenu internog (domaćeg) prava. U našem krivičnom zakonodavstvu (čl. 23. KZ BiH, čl. 24. KZ FBiH, čl. 20. KZ RS, čl. 24. KZ BD BiH), prihvaćena je ova teorija. Prema odredbi čl. 23. st. 1. KZ BiH krivično djelo je učinjeno kako u mjestu gdje je učinilac radio ili bio dužan da radi, tako i u mjestu gdje je posljedica činjenja ili nečinjenja potpuno ili djelimično nastupila.⁸⁴ Pri određivanju mjesta izvršenja naš zakonodavac pridaje jednak značaj mjestu gdje je učinilac radio (delikti činjenja) ili bio dužan da radi (delikti nečinjenja), kao i mjestu gdje je nastupila posljedica.

Kad su u pitanju krivična djela nečinjenja, mjesto izvršenja djela je ono mjesto u kojem je učinilac bio dužan da djeluje kako bi otklonio nastupanje posljedice, a i kao mjesto gdje je nastupila posljedica zbog nepreduzimanja dužne radnje. Kod ovih djela nekada to može biti i mjesto u kojem se učinilac uopšte nije nalazio, ali je trebao tu biti kako bi preduzeo dužnu radnju kojom bi spriječio nastupanje posljedice, a koja može opet da nastupi u nekom trećem mjestu (npr. Lice A koje živi u mjestu B ugovorom se obaveže da će se starati, tj. njegovati nepokretnog bolesnika koji živi u mjestu C, pa nekoliko dana propusti vršenje te obaveze, uslijed čega to lice u teškom stanju bude prebačeno u bolnicu u mjesto D, gdje je i umro). Kada su u pitanju višedjelatna krivična djela, trajna, produženo i kolektivno krivično djelo, kod kojih se više vremenskih i prostorno odvojenih djela smatra kao jedno krivično

---

⁸⁴ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 284.

djelo, kao mjesto učinjenja se smatra svako mjesto u kojem je preduzimana radnja učinjenja koja ulazi u sastav pojedinih takvih djela, kao i mjesto nastupanja svake pojedinačne posljedice. Kada je u pitanju *saučesništvo* (čl. 23. st. 3. KZ BiH), za određivanje mjesta izvršenja krivičnog djela mjerodavno je kako mjesto gdje je djelovao izvršilac, tako i mjesto gdje je djelovao ili je bio dužan djelovati saučesnik, kao i mjesto gdje je nastupila posljedica, odnosno mjesto gdje je prema umišljaju saučesnika posljedica trebala da nastupi.⁸⁵ Prema tome, kod saučesništva se mjestom učinjenja smatra, ne samo mjesto radnje i posljedice, već i mjesto u kojem su preduzete pojedine saučesničke radnje, kao i mjesto u kojem je prema umišljaju pojedinih saučesnika trebala da nastupi posljedica njihovih radnji. Određivanje mjesta izvršenja kod saučesništva u našem zakonodavstvu vrši se primjenom teorije jedinstva ili ubikviteta, a naš zakon, kao i većina zakona drugih zemalja, ne određuje mjesto izvršenja krivičnog djela kada je u pitanju saučesništvo.

2. Vrijeme izvršenja krivičnog djela

Postavljanje pravila po kome će se određivati u kom se vremenu smatra da je krivično djelo učinjeno, potrebno je za slučaj kad je od preduzimanja radnje, pa do nastupanja posljedice protekao izvjesni vremenski razmak i gdje se postavlja pitanje po kom će se momentu određivati vrijeme izvršenja.⁸⁶ Posebno pravilo prema kojem će se određivati vrijeme učinjenja nekog krivičnog djela (*tempus commissi delicti*) potrebno je kod tzv. *temporalnih delikata*, tj. krivičnih djela kod kojih između preduzete radnje i nastupjele posljedice postoji izvjestan vremenski interval.⁸⁷

Odgovornost učinioca utvrđuje se prema krivičnom zakonu koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela, tako da od tog vremena počinje da teče zastarjelost krivičnog gonjenja. Prema

---

⁸⁵ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 179.

⁸⁶ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970., str. 112.

⁸⁷ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 286.

vremenu izvršenja krivičnog djela utvrđuje se starost učinioca koja je okolnost odlučna za utvrđivanje krivične odgovornosti i primjenu krivične sankcije za učinjeno krivično djelo, kao i neuračunljivost učinioca. Vrijeme izvršenja je značajno i za ona krivična djela kod kojih je vrijeme izvršenja posebno obilježje bića krivičnog djela. Događa se da se radnja i posljedica krivičnog djela vremenski razlikuju, odnosno da posljedica krivičnog djela nastupa u kraćem ili dužem vremenskom periodu poslije izvršenja krivičnog djela, pa se postavlja pitanje kad je izvršeno krivično djelo. Stoga vrijeme izvršenja krivičnih djela predstavlja jedan od bitnih momenata u pogledu utvrđivanja odgovornosti i kažnjivosti učinioca krivičnih djela. Dakle, utvrđivanje vremena kada je jedno krivično djelo izvršeno od značaja je iz više razloga, i to radi:

1) vremenskog važenja krivičnog zakona, odnosno radi njegove primjene na konkretan slučaj, jer se na učinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u *vrijeme* učinjenja krivičnog djela (čl. 4 st. 1 KZ BiH);

2) procjene uračunljivosti učinioca, jer nije uračunljiva osoba koja *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela nije mogla da upravlja svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja (čl. 34 st. 1 KZ BiH);

3) isključenja krivične odgovornosti u slučaju neotklonjive stvarne zablude, jer nije krivično odgovorna osoba koja *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela nije bila svjesna nekog njegovog zakonom propisanog obilježja, ili koja je pogrešno smatrala da postoje okolnosti prema kojima bi, da su one stvarno postojale, to djelo bilo dopušteno (čl. 37 st.1 KZ BiH);

4) zastarjelosti krivičnog gonjenja, jer zastarjelost počinje teći *od vremena* učinjenja krivičnog djela (čl. 15 KZ BiH);

5) isključenja primjene krivičnog zakonodavstva prema djeci, jer se naše krivično zakonodavstvo ne primjenjuje prema djetetu koje *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela nije navršilo četrnaest godina života (čl. 12 KZ BiH);

6) primjene krivičnih sankcija prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, jer se maloljetniku koji je *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela navršio četrnaest godina, a nije navršio šesnaest godina života (mlađi maloljetnik), mogu izreći samo odgojne mjere, dok se maloljetniku koji je *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela navršio šesnaest, a nije navršio osamnaest godina života (stariji maloljetnik) mogu izreći odgojne mjere po zakonu propisanim uslovima, a izuzetno mu se može izreći i kazna maloljetničkog zatvora (čl. 80 st. 2 i 3 KZ BiH);

7) isključenja mogućnosti izricanja sankcija upozorenja, tj. sudske opomene i uslovne osude maloljetnim učiniocima krivičnog djela, tj. osobama koje *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela nisu imale navršenih osamnaest godina života (čl. 80 st. 5 KZ BiH);

8) kažnjavanja starijih maloljetnika, onih sa navršenih šesnaest, a nenavršenih osamnaest godina života *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela, jer se takav maloljetnik može kazniti samo ako je krivično odgovoran i ako je učinio krivično djelo s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina, a zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano da mu se izrekne vaspitna mjera (čl. 95 KZ BiH).

9) isključenja mogućnosti izricanja kazne dugotrajnog zatvora mlađim punoljetnim osobama, jer se ta kazna ne može izreći učiniocu koji *u vrijeme* učinjenja krivičnog djela nije navršio dvadesetjednu godinu života (čl. 42b st. 3 KZ BiH), i

10) stoga što je vrijeme učinjenja konstitutivno obilježje nekih krivičnih djela, jer ta djela mogu postojati samo ako su učinjena u tačno naznačeno vrijeme. Takva djela su: pomaganje neprijatelju, nepostupanje po zdravstvenim propisima za vrijeme epidemije, čedomorstvo, protivzakoniti lov, protivzakoniti ribolov, ratni zločin protiv civilnog stanovništva, ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika i sl.

Prema odredbi čl. 22 KZ BiH krivično djelo je učinjeno u vrijeme kada je učinilac radio ili bio dužan da radi, bez obzira na to kad je posljedica činjenja ili nečinjenja nastupila. Naše zakonodavstvo, kao i većina savremenih stranih krivičnih zakonodavstava, opredijelilo se za teoriju djelatnosti, tako što je

vrijeme izvršenja krivičnog djela vezalo samo za jedan momenat, a to je vrijeme preduzimanja radnje (komisivni delikti), odnosno vrijeme propuštanja dužne radnje (omisivni delikti). Kod krivičnih djela nečinjenja vrijeme učinjenja djela vezano je za vrijeme propuštanja radnje koju je učinilac bio dužan preduzeti (npr. kod neprijavlivanja krivičnog djela ili učinioca to je momenat od kojeg nema više mogućnosti za blagovremeno otkrivanje krivičnog djela ili njegovog učinioca). Kod krivičnog djela nepružanja pomoći, to je momenat od kojeg više nema mogućnosti da se, bez opasnosti za sebe ili drugog, pruži pomoć osobi koja se nalazi u direktnoj životnoj opasnosti. Dakle, vrijeme učinjenja krivičnog djela kod komisivnih delikata je vrijeme kad je učinilac radio, dok kod omisivnih delikata to je vrijeme kad je učinilac bio dužan da radi. Ovdje se kao vrijeme učinjenja krivičnog djela smatra cijelo vrijeme trajanja radnje. Postavlja se pitanje koji će se zakoni primijeniti na učinioca u konkretnom slučaju, od kog momenta će se računati rokovi zastarjelosti krivičnog gonjenja, kao i pitanje od kojeg momenta će se utvrđivati starosna dob učinioca. Kao odlučujući momenat se smatra završetak radnje, tj. posljednje radnje (npr. kod onih krivičnih djela kod kojih se više odvojenih radnji prema zakonu uzimaju kao jedna radnja učinjenja, tj. kao jedno krivično djelo. To su krivična djela koja se izvršavaju sa više fizički i vremenski odvojenih radnji koje se stapaju u jednu radnju učinjenja, jer sve te radnje čine jednu prirodnu jedinstvenu cjelinu. Kod trajnih krivičnih djela kao vrijeme učinjenja smatra se cijelo vrijeme trajanja protivpravnog stanja, a za odluke koje se odnose na primjenu zakona, zastarjelost, starosnu dob učinioca bitan momenat je onaj kad je prestalo protivpravno stanje. Kod produženog i kolektivnog krivičnog djela kao vrijeme izvršenja uzima se momenat preduzimanja posljednje radnje koja ulazi u sastav produženog i kolektivnog krivičnog djela. Saučesnik je krivično djelo učinio u vrijeme kad je radio ili bio dužan da radi, pa bi, prema tome, za saučesnika bilo relevantno vrijeme kad je preduzeo radnju saučesništva, bez obzira na to kad je preduzeta radnja izvršenja.

Glava peta: STICAJ KRIVIČNIH DJELA

1. Jedinstvo krivičnog djela i sticaj krivičnih djela	143
2. Pojam i vrste sticaja	144
2.1. Idealni sticaj	144
2.2. Realni sticaj	145
2.3. Prividni sticaj	146
2.3.1. Prividni idealni sticaj	146
2.3.2. Prividni realni sticaj	149
3. Povrat	153

1. Jedinstvo krivičnog djela i sticaj krivičnih djela

Kod izvršenja krivičnog djela, najčešći je slučaj da učinilac jednom radnjom prouzrokuje jednu posljedicu (npr. jednim udarcem nanese tešku tjelesnu povredu drugom licu), ili sa više radnji učini više krivičnih djela za koja mu se sudi istovremeno (npr. ako osoba A jednim pucnjem iz vatrenog oružja liši života osobu B, a drugim pucnjem nanese tešku tjelesnu povredu osobi C). Prilikom izvršenja krivičnog djela, mogući su, međutim, i drugi slučajevi.⁸⁸ Ima slučajeva kada učinilac sa više radnji prouzrokuje jednu posljedicu, i tako ostvari samo jedno krivično djelo (npr. osoba A nekoliko puta puca iz puške i tom radnjom prouzrokuje smrt lica B, i time izvrši krivično djelo ubistva). S gledišta krivičnog prava, tj. krivičnog zakona, u ovom slučaju postoji *jedinstvo radnje*, s obzirom da je nastupila samo jedna posljedica, odnosno u pitanju je *jedinstvo krivičnog djela* u krivičnopravnom smislu. Dešava se da učinilac jednom radnjom prouzrokuje samo jednu posljedicu, s tim da ta posljedica traje duže (npr. prouzrokovana tjelesna povreda traje duže ili kraće), ali to ne utiče na *jedinstvo* datog krivičnog djela.

Postoje slučajevi kada učinilac krivičnog djela sa dvije ili više radnji prouzrokuje dvije ili više posljedica, i samim tim izvrši više krivičnih djela. I u ovom slučaju postoji *jedinstvo krivičnog djela*, iz razloga što zakon spaja ova krivična djela (tzv. složeno krivično djelo), u jedno *jedinstveno krivično djelo*.

Sticaj krivičnih djela postoji kada jedno lice sa jednom ili više radnji učinjenja ostvari obilježja dva ili više krivičnih djela za koja mu se istovremeno sudi, s tim da mu se kazna prethodno utvrđuje za svako pojedinačno krivično djelo, pa u jedinstvenom postupku i sa jednom presudom izriče jedna jedinstvena kazna za sva učinjena krivična djela (čl. 53. st.1. KZ BiH).

---

⁸⁸ F. E. Riter fon List, *cit. djelo*, str. 261.

2. Pojam i vrste sticaja

Kako smo mogli vidjeti iz prethodnih izlaganja, sticaj krivičnih djela postoji onda kada je učinilac izvršio više krivičnih djela i kada se za sva djela zajednički sudi, odnosno kada ni jedno djelo nije ranije presuđeno.⁸⁹ Sticaj krivičnih djela može biti: a) *idealni* i b) *realni*.

2.1. *Idealni sticaj*

Idealni sticaj krivičnih djela postoji kada je učinilac sa jednom radnjom učinio više krivičnih djela. Idealni sticaj naziva se još i formalni sticaj krivičnih djela. Dakle, kod idealnog sticaja učinilac preduzima samo jednu radnju, činjenje ili nečinjenje, i tom radnjom prouzrokuje više posljedica, i time izvrši više krivičnih djela, ali mu se prilikom izricanja kazne izriče jedinstvena kazna za sva krivična djela koja je učinio.

Iz navedenog jasno proizlazi da zakon idealni sticaj smatra kao sticaj krivičnih djela, što je opravdano. Ako učinilac jednom radnjom prouzrokuje više posljedica, nema nikakvog razloga da se ne prizna da je učinilac u takvom slučaju učinio više krivičnih djela. Za postojanje idealnog sticaja potrebno je, na prvom mjestu, da je učinilac preduzeo samo jednu radnju izvršenja. Drugi uslov za postojanje idealnog sticaja jeste da je izvršenom radnjom prouzrokovano više posljedica, tj. da je izvršeno više krivičnih djela. Postoje dva oblika idealnog sticaja, s obzirom na vrste krivičnih djela koja se mogu u njemu naći, i to: a) *homogeni ili istovrsni*, i b) *heterogeni ili raznovrsni*.

a) *Homogeni ili istovrsni* idealni sticaj postoji onda kada učinilac jednom radnjom učini više posljedica iste vrste (istovrsnih) krivičnih djela. Npr. učinilac jednom istom radnjom prouzrokuje dvije tjelesne povrede na dvije osobe.

---

⁸⁹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 235.

b) Heterogeni ili raznovrsni idealni sticaj postoji onda kada učinilac jednom radnjom prouzrokuje više raznovrsnih krivičnih djela. Npr. kada jednom radnjom učinilac prouzrokuje smrt jednog lica i tjelesnu povredu drugog lica. Razlikovanje homogenog od heterogenog idealnog sticaja nije od značaja za postojanje samog sticaja, a može da bude samo od značaja kod odmjeravanja kazne.

2.2. Realni sticaj

Za razliku od idealnog, realni (materijalni) sticaj postoji kada je učinilac sa više radnji (činjenja ili nečinjenja) učinio više krivičnih djela, koja mogu biti prostorno i vremenski odvojena. Npr. učinilac jednim udarcem nanese tjelesnu povredu jednom licu, a nakon određenog vremena i drugom licu. Za realni sticaj karakteristično je da se radi o više krivičnih djela jednog učinioca za koje mu nije suđeno, tj. da se radi o više djela za koja mu se istovremeno sudi. Kao i kod idealnog sticaja, i realni sticaj može biti: *a) homogeni ili istovrsni, i b) heterogeni ili raznovrsni.*

a) Homogeni ili istovrsni realni sticaj postoji kada učinilac sa više radnji učini više istovrsnih krivičnih djela (npr. provalne krađe, prevare, razbojništva, itd.).

b) Heterogeni ili raznovrsni realni sticaj postoji kada učinilac s više radnji učini više raznovrsnih krivičnih djela (npr. kad jednom radnjom izvrši ubistvo, a drugom radnjom izvrši silovanje). Kod realnog sticaja nije bitno koliko je vremena proteklo između pojedinih krivičnih djela. Isto tako, nebitno je da li su sva djela učinjena na jednom mjestu ili na različitim mjestima. Kao i kod idealnog sticaja, za postojanje realnog sticaja potrebno je da se ispune dva uslova. Prvi uslov se sastoji u tome da učinilac treba da preduzme više radnji izvršenja, i sa tim radnjama prouzrokuje više posljedica koje su obilježje više krivičnih djela. Drugi uslov koji mora da bude ispunjen da bi postojao realni sticaj jeste da učiniocu u vrijeme izvršenja posljednjeg krivičnog djela nije izrečena pravosnažna sudska presuda ni za jedno ranije učinjeno krivično djelo, tj. da mu se istovremeno sudi za sva izvršena krivična djela.

Zajedničko i za idealni i realni sticaj je da je prouzrokovano više krivičnopравnih posljedica, dok se razlika ogleda u tome što su ove posljedice kod idealnog sticaja prouzrokovane jednom radnjom, a kod realnog sticaja sa više radnji. Ne pojavljuju se u praksi, po pravilu, teškoće u razlikovanju idealnog od realnog sticaja.

2.3. *Prividni sticaj*

Problematiku sticaja krivičnih djela čini vrlo složenom razlikovanje pravog od prividnog sticaja krivičnih djela. Za razliku od pravog idealnog i realnog sticaja krivičnih djela, postoje i situacije u kojima samo naizgled postoji sticaj, a u stvari postoji samo jedno krivično djelo. Postoje dvije vrste prividnog sticaja, i to: *a) prividni idealni sticaj, i b) prividni realni sticaj.*

2.3.1. *Prividni idealni sticaj*

Prividni idealni sticaj krivičnih djela postoji naročito u slučajevima kada između tih djela postoji odnos specijaliteta, supsidijariteta, konzumpcije, inkluzije ili alternativiteta. Prema tome, idealni sticaj krivičnih djela je prividan kad se jednom radnjom ostvari biće više krivičnih djela, ali se, i pored toga, smatra da je učinjeno samo jedno krivično djelo, i učinocu se sudi i biva kažnjen samo za jedno krivično djelo.

Prividni idealni sticaj pojavljuje se u više oblika. To su: *a) specijalitet; b) supsidijaritet; c) konzumpcija; d) inkluzija, i e) alternativitet.* U zakonu prividni sticaj se uopšte ne spominje, već je to pravna i doktrinirana kategorija koja je stvorena u sudskoj praksi, a kao takva razrađena u krivičnopравnoj teoriji. Zbog pravilne pravne kvalifikacije učinjenog djela, potrebno je razlikovanje prividnog od pravog sticaja. Kod prividnog sticaja postoji samo jedno krivično djelo, a kod pravog idealnog i realnog sticaja postoje dva ili više krivičnih djela.

a) Specijalitet postoji u slučaju kada se jedno djelo pojavljuje kao poseban oblik nekog drugog, opšteg krivičnog djela. U tom

slučaju se primjenjuje pravilo *lex specialis derogat legi generali* (posebni zakon derogira ili ukida opšti zakon). U takvim slučajevima ne postoje dva krivična djela, tj. opšti i posebni oblik, već samo posebni oblik određenog krivičnog djela, iako su jednom radnjom ostvarena oba krivična djela (npr. krivično djelo ubistva i krivično djelo ubistva bremenite žene). Ovo drugo krivično djelo se, u odnosu na krivično djelo ubistva, pojavljuje kao specijalni vid krivičnog djela ubistva, pa se i sam propis koji reguliše to krivično djelo pojavljuje kao specijalni propis u odnosu na propis koji reguliše krivično djelo ubistva. Između ova dva krivična djela sticaj je samo prividan, a učinilac će uvijek odgovarati samo za jedno djelo, tj. za njegov posebni oblik.

b) *Supsidijaritet* je prividni sticaj koji postoji kad jedno krivično djelo predstavlja prethodni stadijum drugog krivičnog djela. Npr. ako jedno lice učestvuje u tuči i u krivičnom djelu teške tjelesne povrede, i ako to lice jednom radnjom izvrši oba krivična djela, postojaće samo krivično djelo teške tjelesne povrede. U tom slučaju je prethodno djelo supsidijarno naknadnom djelu kao primarnom. Dakle, u ovom slučaju prethodni stadijum je određen kao posebno krivično djelo ako se kriminalna radnja na njemu zaustavi. Ako se kriminalna radnja nastavi, prethodni stadijum gubi svoju samostalnost u krivičnom pogledu i postaje sastavni dio krivičnog djela koje je ostvareno ukupnom djelatnošću. U slučaju da se jedno djelo pojavljuje kao primarno u odnosu prema drugom kao supsidijarnom djelu, onda se po pravilu *lex primaria derogat legi subsidiarie*, ima primijeniti primarni, a ne supsidijarni zakon. Suština supsidijariteta je u djelimičnom preklapanju bića dva krivična djela. Supsidijaritet može biti *formalni ili zakonski i materijalni*.

Formalni ili zakonski supsidijaritet postoji u slučaju kad zakon izričito upućuje na primjenu jednog krivičnog djela samo onda ako nisu ostvareni uslovi za primjenu nekog drugog krivičnog djela. Npr. učinilac će se kazniti za bludne radnje, samo ako nije učinjen ni pokušaj krivičnih djela silovanja, spolnog odnosa s nemoćnom osobom, spolnog odnosa zloupotrebom položaja ili prinude na spolni odnos. Ovdje se radi o krivičnim djelima primarnog karaktera u odnosu na bludne radnje koje su supsidijarnog karaktera.

Materijalni supsidijaritet proizilazi iz same prirode određene odredbe i njenog odnosa prema odredbama kojima su inkriminisana druga krivična djela, a utvrđuje se njenim tumačenjem. Na primjer, krivično djelo učestvovanja u tuči je po svojoj prirodi supsidijarno u odnosu na krivična djela ubistva i teške tjelesne povrede. Propisivanjem ovog krivičnog djela obezbjeđuje se kažnjavanje onih učesnika u tuči koji nisu preduzeli radnju kojom je neko lišen života ili kojom je drugom nanijeta teška tjelesna povreda. Oni učesnici u tuči, koji su svojim radnjama izvršili ubistvo ili nanijeli tešku tjelesnu povredu, neće se primjenjivati odredba o učestvovanju u tuči, već odredbe o ubistvu ili teškoj tjelesnoj povredi, jer su te odredbe primarne u odnosu na odredbu o učestvovanju u tuči, koja je supsidijarna.

c) *Konzumpcija* postoji kada biće jednog krivičnog djela redovno u potpunosti obuhvata biće nekog drugog krivičnog djela, pod uslovom da nije riječ specijalitetu. Konzumpcija postoji samo u onim slučajevima u kojima se izvršenje jednog krivičnog djela ne može zamisliti bez izvršenja nekog drugog krivičnog djela. Npr. lice A nanese licu B više udaraca od kojih neki rezultiraju teškim tjelesnim povredama, a neki lišavanjem života. Tada lice A neće odgovarati za teške tjelesne povrede, već samo za ubistvo, jer će teške tjelesne povrede biti konzumirane ubistvom.

Postoje slučajevi kada se sa više radnji učinjenja ostvari više krivičnih djela, s tim da jedno glavno konzumira ostala krivična djela. Ovakve situacije postoje kod tzv. *nekažnjivog prethodnog djela i nekažnjivog naknadnog djela*.

Nekažnjivo prethodno djelo je ono djelo čije je nepravdo u tolikoj mjeri obuhvaćeno nepravom drugog kasnijeg djela da se uzima da je dovoljno izvršioca kazniti samo za to kasnije djelo.⁹⁰ Tako bi nekažnjivo prethodno djelo postojalo npr. kada izvršilac prethodno ukrade ključ koji mu je kasnije poslužio za izvršenje provalne krađe.

Nekažnjivo naknadno djelo je ono djelo koje učinilac izvršava poslije ostvarenja prethodnog djela, pod uslovom da ono po svojoj suštini može da samo predstavlja realizaciju prethodnog

---

⁹⁰ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 325.

djela. Npr. učinilac ukrade auto, i to auto krije u garaži. Ovdje učinilac sa dvije radnje ostvaruje obilježja dva krivična djela. Prvo, krivično djelo krađe, a drugo, krivično djelo prikrivanja. U ovom slučaju krivično djelo prikrivanja će biti konzumirano krivičnim djelom krađe.

d) *Inkluzija* je poseban oblik konzumpcije gdje se neko djelo, koje se ostvaruje kroz neko teže djelo, ukazuje kao bagatelno u odnosu na to teže djelo. Npr. kod ubistva pucanjem iz pištolja dolazi do ostvarenja bića krivičnog djela oštećenja tuđe stvari oštećenjem odjeće žrtve. Kod inkluzije je prateće djelo bagatelno, tj. zanemarivo u odnosu na glavno ili teže krivično djelo. Dakle inkluzija predstavlja pravni izraz za nekažnjivo prateće djelo.

e) *Alternativitet* je slučaj kada se dva ili više bića javljaju kao ravnopravna i potpuno je nebitno da li će se uzeti da postoji jedan, drugi ili treći oblik tog krivičnog djela. Alternativitet se javlja kad se radi o ostvarenju više kvalifikovanih oblika jednog te istog krivičnog djela, a preduzimanjem samo jedne radnje učinjenja. Npr. ako je učinjeno teško ubistvo na okrutan način, a radi prikrivanja drugog krivičnog djela. U ovom slučaju postoji samo jedno krivično djelo, i to djelo teškog ubistva.

2.3.2. Prividni realni sticaj

Prividni realni sticaj krivičnih djela postoji u slučaju kada je sa više radnji izvršeno više krivičnih djela, ali sa gledišta krivičnog zakona ipak postoji samo jedno krivično djelo, ukoliko su ispunjeni određeni uslovi. Razlika koja se pojavljuje između pravog i prividnog realnog sticaja ogleda se u tome što se kod pravog realnog sticaja sa više radnji ostvaruje više krivičnih djela, pa se kazna posebno utvrđuje za svako od tih djela, a izriče jedna jedinstvena kazna za sva ta učinjena djela, a kod prividnog realnog sticaja takođe se sa više radnji ostvaruju obilježja više krivičnih djela, ali se zbog povezanosti radnji smatra da postoji samo jedno krivično djelo, a učinilac se kažnjava kaznom koja je propisana za to krivično djelo.

Oblici prividnog realnog sticaja su: a) *složeno krivično djelo*; b) *kolektivno krivično djelo*, i c) *produženo krivično djelo*. Postoje

mišljenja da osim ovih oblika u prividni realni sticaj spada tzv. nekažnjivo naknadno djelo.

a) *Složeno krivično djelo* postoji onda kada je samo zakonsko biće jednog krivičnog djela sastavljeno iz dva ili više krivičnih djela. U ovakvom slučaju, na prvi pogled, postoje dva ili više krivičnih djela, sa svim obilježjima neophodnim za postojanje krivičnog djela, ali pošto ih zakon spaja u jedno krivično djelo, tu nema sticaja, tj. postoji samo jedno, složeno krivično djelo. Složeno krivično djelo npr. postoji kod krivičnih djela razbojničke krađe i razbojništva. Riječ je o složenim krivičnim djelima, zato što se i u jednom i u drugom slučaju radi o krivičnim djelima koja se sastoje iz prinude i krađe, a i prinuda i krađa smatraju se samostalnim krivičnim djelima. U navedenom slučaju u pitanju je tzv. pravo složeno krivično djelo, jer oba djela iz njegovog sastava predstavljaju krivična djela. Međutim, osim o pravom složenom krivičnom djelu, može se govoriti i o nepravom složenom djelu, odnosno složenom krivičnom djelu u širem smislu. Nepravo složeno krivično djelo postoji onda kada je krivično djelo sastavljeno iz više prouzrokovanja, ali se samo jedno od njih smatra krivičnim djelom, dok se drugo, ili više njih, ne smatraju krivičnim djelom - tačnije rečeno, mogu da budu krivična djela, samo pod određenim uslovima, na primjer, krivično djelo silovanja, sastoji se iz prinude (koja je krivično djelo) i obljube (koja, po pravilu, ne predstavlja krivično djelo, ali može to da bude ukoliko su ispunjeni posebni uslovi).⁹¹

Ako neko lice učini dva ili više krivičnih djela koja ne čine jedno složeno krivično djelo, kazna se utvrđuje za svako krivično djelo posebno, a izriče se jedinstvena kazna, i to po posebnim pravilima koja se primjenjuju kod odmjeravanja kazne za krivična djela u sticaju. Kada se radi o više krivičnih djela koja čine složeno krivično djelo, kazna se odmjerava po opštim pravilima o odmjeravanju kazne, jer je u pitanju jedinstveno krivično djelo.

b) *Kolektivno krivično djelo* predstavlja skup više istih krivičnih djela vezanih zajedničkim psihičkim stanjem učinioca, koja se javljaju kao pravno jedinstvo krivičnog djela ili kao sticaj krivičnih djela, ali uvijek kao jedinstvo krivičnog djela u kriminološkom

---

⁹¹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 242.

pogledu. Kolektivno krivično djelo može da se javi kao jedinstveno krivično djelo ili kao sticaj krivičnih djela, ukoliko se ono posmatra sa aspekta krivičnog zakona. Međutim, ako se problem kolektivnog krivičnog djela posmatra sa kriminološkog aspekta, odnosno s aspekta društvene opasnosti učinioca krivičnog djela, onda ovdje ne postoji sticaj, već se radi o jedinstvenom krivičnom djelu. Znači, i ovdje je u pitanju jedan oblik prividnog realnog sticaja.

Sva krivična djela iz sastava kolektivnog krivičnog djela međusobno su povezana u jednu cjelinu, odnosno jedinstvo, zajedničkim psihičkim stanjem učinioca. Svako pojedinačno krivično djelo iz sastava kolektivnog krivičnog djela ima svoj osnov u istom psihičkom stanju učinioca.

U zavisnosti od prirode psihičkog stanja učinioca, razlikuju se sljedeći oblici kolektivnog krivičnog djela: 1) *kolektivno krivično djelo u vidu zanata*; 2) *kolektivno krivično djelo u vidu zanimanja*, i 3) *kolektivno krivično djelo iz navike*.

Kolektivno krivično djelo u vidu zanata postoji onda kada se psihičko stanje, zajedničko za sva krivična djela, sastoji u riješenosti učinioca da vršenjem istih krivičnih djela obezbijedi sebi *stalni izvor prihoda*. Znači, kod učinioca postoji namjera da vršenje krivičnih djela bude takoreći njegov zanat, koji će mu obezbijediti sredstva za opstanak.

Kolektivno krivično djelo u vidu zanimanja postoji onda kada je učinilac spreman da više puta izvrši više istih krivičnih djela. Na taj način, ovakav njegov stav izražava, u stvari, njegovu spremnost da vršenje krivičnih djela bude njegovo zanimanje kojim će se baviti duže vrijeme. Za razliku od kolektivnog krivičnog djela u vidu zanata, da bi postojao ovaj oblik kolektivnog krivičnog djela, nije neophodno da kod učinioca postoji namjera da vršenjem krivičnih djela obezbijedi sebi neophodna sredstva za egzistenciju, ali može od toga imati neku imovinsku korist. U našem krivičnom zakonodavstvu postoje takva djela, kod kojih je zakonodavac radnju učinjenja odredio kao „*bavljenje*“ određenom djelatnošću (npr. nadripisarstvo, nedozvoljena trgovina zlatom, nadriljekarstvo itd.). Da bi postojala navedena krivična djela nije dovoljna samo jednokratno preduzimanje njihovih radnji učinjenja, nego se te radnje moraju u više navrata ponoviti.

Kolektivno krivično djelo iz navike postoji kada je učinilac pokazao sklonost za vršenje takvih ili sličnih djela, odnosno kada je kod njega zbog ponavljanja nekog krivičnog djela stvorena navika za vršenjem tog djela, i kao takva predstavlja sastavni dio njegovog života. Naše krivično zakonodavstvo ne sadrži ni jedno kolektivno djelo iz navike, za razliku od ranijeg krivičnog zakonodavstva koje je poznavalo jedno takvo krivično djelo nasilničkog ponašanja (siledžijstvo, huliganstvo).

c) Produženo krivično djelo, prema odredbi člana 54 stav 2 KZ BiH, je učinjeno kad je učinilac s umišljajem učinio više istih ili istovrsnih krivičnih djela koja s obzirom na način učinjenja, njihovu vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti koje ih povezuju čine jedinstvenu cjelinu. Zakonske odredbe o sticaju krivičnih djela neće se primijeniti kada učinilac učini produženo krivično djelo. Kada se radi o produženom krivičnom djelu istih zakonskih obilježja, sud će izabrati vrstu i mjeru kazne koja je propisana za to krivično djelo. Ako se radi o istovrsnim krivičnim djelima, sud će izabrati vrstu i mjeru kazne koja je propisana za najteže od tih djela. Produženo krivično djelo predstavlja jedinstvo, a ne sticaj krivičnih djela. Ono je pravna konstrukcija koja je proizvod sudske prakse i njenih potreba. Kada sud izrekne presudu, on njome obuhvata sva krivična djela koja ulaze u sastav produženog krivičnog djela.

Za postojanje produženog krivičnog djela potrebno je da budu ispunjeni sljedeći uslovi: 1) *istovjetnost ili istovrsnost krivičnih djela*; 2) *vremenska povezanost učinjenih djela*; 3) *identičan ili sličan način izvršenja*; 4) *umišljaj kao oblik krivice*, i 5) *druge stvarne okolnosti koje izvršena djela povezuju u jedinstvenu cjelinu*.

Istovjetnost ili istovrsnost krivičnih djela znači da je izvršilac preduzetim radnjama ostvario obilježja više istih ili istovrsnih krivičnih djela. Više istih krivičnih djela postoji kada je ostvareno više djela iste pravne kvalifikacije (npr. više krađa). Više istovrsnih krivičnih djela postoji kada se radi o više krivičnih djela koja su iste vrste, ali različite pravne kvalifikacije, u kom slučaju se sva ta djela kvalifikuju prema najtežem djelu. Na primjer, više istovrsnih

krivičnih djela postoji kada jedno lice izvrši krađu, sitnu krađu i tešku krađu, pa bi to lice odgovaralo za tešku krađu.

Vremenska povezanost učinjenih djela postoji kada se više krivičnih djela izvrši u kraćem vremenskom periodu. Da li postoji vremenska povezanost faktičko je pitanje. Ona će npr. postojati ako izvršilac svakodnevno u roku od deset dana izvrši krivično djelo krađe.

Identičan ili sličan način izvršenja postoji kada sve pojedinačne radnje predstavljaju jedinstvenu cjelinu.

Za postojanje produženog krivičnog djela potrebno je da je izvršilac sva djela iz konstrukcije produženog krivičnog djela izvršio sa *umišljajem* kao oblikom krivice.

Za postojanje produženog krivičnog djela potrebno je da postoje i *druge stvarne okolnosti* koje izvršena djela povezuju u jedinstvenu cjelinu. Te okolnosti ne moraju postojati u svakom konkretnom slučaju. Tako, na primjer, kod nekih krivičnih djela treba da bude ispunjen uslov identiteta oštećenog, kao što je slučaj sa krivičnim djelom silovanja, pošto ovo krivično djelo može biti produženo samo ako se radi o istoj ženi.

3. Povrat

Povrat postoji onda kada učinilac koji je ranije osuđivan ponovo učini krivično djelo. Za razliku od realnog sticaja, gdje se takođe radi o tome da jedno lice učinilo dva ili više krivičnih djela (za njih mu se istovremeno sudi), ovdje se radi o već osuđivanom licu koje poslije izdržane kazne ponovo učini krivično djelo. Umjesto da sankcija na učinioca djeluje preventivno, učinilac na njenu primjenu reaguje ponovnim vršenjem krivičnog djela, što znači da je ponavljanje krivičnog djela dokaz veće neprilagođenosti učinioca krivičnog djela uslovima života na slobodi. Za krivično pravo je, razumljivo, najvažniji krivičnopravni pojam povrata. Međutim, ništa manje značajni nije ni kriminološki i penološki

pojam.⁹² U kriminološkom smislu, povrat postoji čak i onda kada ranije krivično djelo nije ni otkriveno, a za kriminološki pojam povrata bitno je samo to da je učinilac učinio novo krivično djelo. Povrat u penološkom smislu označava svako ponovno dolaženje učinioca u kazneno-popravnu ustanovu. Dakle, povratniku u kazneno-popravnom domu treba posvetiti posebnu pažnju, a raniji učinjeni propusti u njegovom prevaspitanju da se otklone kako do ponovnog dolaska učinioca u kazneno-popravnu ustanovu ne bi došlo. Najpoznatije su sljedeće vrste povrata: 1) *pravi i prividni povrat*; 2) *opšti i posebni povrat*; 3) *vremenski određen i vremenski neodređen povrat*, i 4) *prost povrat i povrat iz navike*.

Podjela na *pravi i prividni povrat* izvršena je s obzirom na to da li je učinilac koji je učinio novo krivično djelo već izdržao kaznu za ranije učinjeno krivično djelo. Pravi povrat bi postojao onda ako bi učinilac poslije izdržane kazne ponovo učinio novo krivično djelo. Prividni povrat postojao bi ako je učinilac učinio novo krivično djelo poslije izrečene presude za ranije učinjeno krivično djelo, bez obzira na to da li je ili nije izdržao kaznu za ranije učinjeno krivično djelo.

Opšti i posebni povrat razlikuju se prema prirodi izvršenog krivičnog djela. Opšti (generalni) povrat postoji onda kada je novo krivično djelo različite prirode u odnosu na ranije učinjeno krivično djelo. Posebni (specijalni) povrat postoji onda kada je novo učinjeno krivično djelo iste prirode kao prethodno učinjeno krivično djelo.

Vremenski određen i vremenski neodređen povrat razlikuju se u pogledu vremenskog razmaka koji postoji između izvršenja novog krivičnog djela i izvršenja prethodnog krivičnog djela. Kod vremenskog povrata postoji tačno određen vremenski razmak između dva učinjena krivična djela (od trenutka izricanja osude ili od trenutka kada je izdržana kazna). Vremenski neodređen povrat je onaj gdje nije od značaja vremenski razmak između dva učinjena krivična djela.

---

⁹² B.Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 133.

Prost povrat i povrat iz navike razlikuju se po prirodi krivičnih djela i po prirodi psihičkog stanja učinioca krivičnog djela. Prost povrat postoji onda kada se kod ocjene povrata više uzimaju priroda, jednorodnost ili raznorodnost krivičnih djela, dok povrat iz navike postoji kada se on određuje na osnovu prirode psihičkog stanja učinioca. U savremenom krivičnom pravu aktuelan je povrat iz navike. Za postojanje povrata ne postavljaju se nikakvi uslovi osim da je učinilac najmanje jedanput ranije osuđivan, a sam povrat predstavlja fakultativnu otežavajuću okolnost.

Glava šesta: PODJELE KRIVIČNIH DJELA

1. Opšta izlaganja o podjelama krivičnih djela 159
2. Opšta krivična djela i politička krivična djela 159
3. Podjela krivičnih djela na zločine, prestupe i istupe 161
4. Podjela krivičnih djela s obzirom na trajanje posljedice 161

1. Opšta izlaganja o podjelama krivičnih djela

Krivična djela su međusobno veoma različita i mogu se grupisati prema različitim kriterijumima. Ona se mogu svrstati u različite grupe, a sve u zavisnosti od različitih kriterijuma, kao što je radnja (*krivična djela činjenja i krivična djela nečinjenja*), posljedica (*krivična djela povrede i krivična djela ugrožavanja*), svojstvo učinioca (*opšta i posebna, te svojeručna ili vlastoručna*), trajanje protivpravnog stanja (*trajna i trenutna*), težina krivičnog djela (*zločini, prestupi i istupi*), prema prirodi (*opšta krivična djela i politička krivična djela*) i slično, koji služi kao osnov njihove podjele.

2. Opšta krivična djela i politička krivična djela

Opšta krivična djela (*delicta communia*) su ona krivična djela čiji izvršilac može biti svako lice i prepoznatljiva su po tome što njihov opis u dispoziciji djela počinje sa „ko“ (npr. prevara, ubistvo, krađa). Ova krivična djela postoje u krivičnom pravu oduvijek i ista su u svim državama, bez obzira na vrijeme u kome se posmatraju i bez obzira na društveno-političko uređenje tih država. Politička krivična djela nisu oduvijek poznata u krivičnom pravu. Njihovo izdvajanje u posebnu vrstu krivičnih djela nastalo je u Francuskoj poslije 1830. godine.⁹³ Politička krivična djela spadaju u evolutivni kriminalitet zbog toga što vrlo često podliježu promjenama. Međutim, u nauci krivičnog prava ne postoji saglasnost o pojmu političkog krivičnog djela.⁹⁴ U vezi sa ovim pojmom nastale su dvije teorije: a) objektivna, i b) subjektivna.

a) Po objektivnoj teoriji politička krivična djela su takva djela koja su uperena protiv postojanja države i protiv njenog opstanka. U ta krivična djela spadaju sva krivična djela kojima se napada

---

⁹³ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 202.

⁹⁴ V. Kambovski, *Kazneno pravo, Opšti dio*, Skopje, 2004, str. 456.

društveno-politički sistem određene države, i kao takva ona se pojavljuju kao krivična djela političke prirode.

b) Po subjektivnoj teoriji treba poći od pobude učinioca kod određivanja političkog krivičnog djela. Prema tome, svako krivično djelo može da se pojavi kao političko krivično djelo pod uslovom ako ga je učinilac izvršio iz političkih pobuda. Po pitanju koja se krivična djela smatraju političkim, usvojeno je stanovište koje stoji na sredini između objektivne i subjektivne teorije. Prema ovom stanovištu tzv. čisto političko krivično djelo je ono djelo koje je izvršeno iz čisto političkih pobuda ili je upravljeno protiv nekog dobra političke prirode.

Politička krivična djela se dijele na: aa) prava politička krivična djela, i bb) neprava politička krivična djela.

aa) Prava politička krivična djela (čista ili apsolutna politička krivična djela) jesu ona krivična djela koja se po svim svojim obilježjima pojavljuju kao krivična djela političke prirode. U ova krivična djela bi, na primjer, spadalo krivično djelo pozivanja na nasilnu promjenu ustavnog uređenja.

bb) Neprava politička krivična djela (mješovita ili relativna politička krivična djela) su ona obična krivična djela koja su izvršena iz političkih pobuda, ili su upravljena protiv nekog političkog dobra. Ona se dijele na: kompleksna politička krivična djela i koneksna politička krivična djela.

-Kompleksna politička krivična djela su ona obična krivična djela koja se, u određenom slučaju, pojavljuju kao napad na neko dobro političke prirode, pa se zbog toga smatraju posebnom, samostalnom vrstom datog krivičnog djela. Ovdje bi, na primjer, spadalo krivično djelo povrede ugleda strane države – ono je inače obično krivično djelo uvrede, ali dobija karakter političkog krivičnog djela zato što je upravljeno protiv političkog dobra.

-Koneksna politička krivična djela su ona obična krivična djela koja se pojavljuju kao priprema, ili kao sredstvo za izvršenje političkog krivičnog djela. Takvo je, na primjer, krivično djelo diverzije.

3. Podjela krivičnih djela na zločine, prestupe i istupe

Podjela krivičnih djela u stranom zakonodavstvu, naročito u starijem, vrši se na tri vrste krivičnih djela, i to na zločine, prestupe i istupe. Ovakva podjela potiče još iz francuskog krivičnog zakonika iz 1791. godine. Vrsta kazne propisana u zakonu bila je mjerodavna da li će jedno krivično djelo biti zločin, prestup ili istup.

-Zločini su ona krivična djela za koja je u krivičnom zakonu predviđena najteža kazna.

-Prestupi su zaprijećeni blažom kaznom, zato što su to lakša krivična djela od zločina.

-Istupi su najlakša krivična djela i za njih su predviđene najblaže kazne.

Ovakva trodiobna podjela krivičnih djela napuštena je u nekim krivičnim zakonodavstvima, a usvojena je dvodiobna podjela (švajcarska) na prestupe i istupe. I ovakva dvodiobna podjela krivičnih djela je bila izložena kritici, gdje se prigovaralo da istupi nisu krivična djela, već posebna vrsta delikata. U našem krivičnom zakonodavstvu ovakva ili slična podjela ne postoji. Kod nas, iako ne izričito, zakonodavac razlikuje krivična djela prema njihovoj težini, tako što lakšim krivičnim djelima smatra krivična djela za koja je predviđena kazna zatvora do pet godina, dok težim krivičnim djelima smatra ona djela za koja je predviđena kazna zatvora preko pet godina.

4. Podjela krivičnih djela s obzirom na trajanje posljedice

Sva krivična djela prema trajanju posljedice mogu se podijeliti u tri grupe, i to: 1) trenutna krivična djela; 2) trajna krivična djela, i 3) krivična djela stanja.

-Trenutnim krivičnim djelima smatraju se ona djela koja po svojoj prirodi ne spadaju u trajna krivična djela, odnosno ona djela kod kojih se radnja i posljedica krivičnog djela vremenski poklapaju (npr. krivično djelo ubistva, kod koga se radnja i posljedica poklapaju), što je slučaj kod većine krivičnih djela. Dakle, trenutno krivično djelo postoji kada je posljedica krivičnog djela nastupila u potpunosti. Ovdje je zanemarljiv vremenski razmak između preduzete radnje i nastupile posljedice krivičnog djela. Trenutna krivična djela se smatraju svršenim samim tim što je nastupila njegova posljedica, a učinilac poslije nastupanja posljedice ne može ni da otkloni tu posljedicu, niti da produži njeno trajanje.

-Trajna krivična djela su takva krivična djela kod kojih posljedica može da traje duže ili kraće vrijeme, ali to trajanje posljedice ulazi u sam pojam krivičnog djela. Po svojoj prirodi trajno krivično djelo je trajno bez obzira da li je u konkretnom slučaju protivpravno stanje duže vremena trajalo (npr. protivpravno lišenje slobode, bjekstvo iz oružanih snaga), ili vrlo kratko vrijeme. Trajna krivična djela mogu biti izvršena i nečinjenjem (npr. izvršilac ostane u inostranstvu da bi izbjegao vojnu obavezu). Bez obzira koliko je dugo trajalo protivpravno stanje, kod trajnog krivičnog djela uvijek se radi o jednom krivičnom djelu.

-Krivična djela stanja su ona krivična djela kod kojih prouzrokovana posljedica traje kraće ili duže vrijeme, ali ovo trajanje posljedice nije od krivičnogpravnog značaja za pojam svršenog krivičnog djela, ni u formalnom ni u materijalnom smislu.⁹⁵ Ne postoji potpuna saglasnost u teoriji krivičnog prava o tome da li krivična djela stanja mogu da postoje kao samostalna vrsta krivičnih djela. Smatra se da se ovdje radi o trenutnim krivičnim djelima čije izvršenje može, po svom nastupanju, da ima štetno dejstvo, duže ili kraće vrijeme.

---

⁹⁵ F. E. Riter fon List, *cit. djelo*, str. 265

Odjeljak drugi: ODGOVORNOST ZA KRIVIČNO DJELO

Glava prva: POJAM I ELEMENTI ODGOVORNOSTI ZA KRIVIČNO DJELO

1. Pojam odgovornosti za krivično djelo 167
2. Elementi odgovornosti za krivično djelo 167

1. Pojam odgovornosti za krivično djelo

Krivične sankcije mogu se primijeniti prema učiniocu krivičnog djela ako je ovaj imao određena psihička svojstva i određeni psihički odnos prema učinjenom djelu. Da bi se prema učiniocu koji izvrši krivično djelo mogla primijeniti krivična sankcija, potrebno je da se utvrdi i njegova krivična odgovornost. Smatra se da je jedno lice krivično odgovorno, tj. da postoji krivična odgovornost onda kada je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela imao takva psihička svojstva i takav psihički odnos prema djelu da mu se ono može staviti na teret. Na osnovu ova dva elementa, takvom licu se učinjeno djelo može staviti na teret i može mu se izreći odgovarajuća krivična sankcija. Krivična odgovornost ne postoji ako učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela, nije bio u stanju da shvati značaj svog djela, odnosno nije bio uračunljiv. Prema tome, bez uračunljivosti i krivice nema krivičnog djela.

2. Elementi odgovornosti za krivično djelo

Uračunljivost i krivica su osnovni elementi odgovornosti za krivično djelo. U elemente subjektivne prirode spadaju i *uračunljivost i krivica*. Moglo bi se reći da je krivična odgovornost skup subjektivnih uslova, koji karakterišu učinioca krivičnog djela kao uračunljivog i krivog. Međutim, postoji i jedno šire shvatanje krivične odgovornosti, prema kome bi se sadržaj krivične odgovornosti određivao objektivno-subjektivno, tako da bi se krivična odgovornost sastojala od dvije komponente: objektivne i subjektivne.⁹⁶

Objektivnu komponentu bi činilo krivično djelo, a subjektivnu – uračunljivost i krivica. Krivična odgovornost postoji ako je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i ako je bio kriv.

---

⁹⁶ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 124.

Krivica je veza između krivičnog djela i učinioca. Te veze nema kod učinioca koji nije kriv. Osim što krivica znači vezu između krivičnog djela i izvršioca krivičnog djela, istovremeno sa uračunljivošću ona stvara odgovornost za krivično djelo, kao vezu između krivičnog djela i krivične sankcije. Kad za neko lice kažemo da je krivično odgovoran, uvijek se tada pretpostavlja da je ono izvršilo i društveno opasno djelo, koje je u zakonu predviđeno kao krivično djelo.⁹⁷ Dakle, krivica je i terminološki i suštinski centralni pojam. Ona je i osnov i uslov krivične odgovornosti. Odgovara se zbog toga što je učinilac kriv za ono što je učinio ili propustio da učini, a ne zbog samog djela. Prema tome, krivična odgovornost je termin kojim se ukazuje na to da je neko učinio krivično djelo, a sud odlučuje o krivici, tj. da li je za njega odgovoran. U subjektivnom smislu pojam krivične odgovornosti poklapa se sa pojmom „krivice“.

Naše pozitivno krivično zakonodavstvo ograničava krivičnu odgovornost na uračunljivost i krivicu. Drugim riječima, učinilac je kriv ako je krivično djelo učinio s umišljajem, a kriv je i ako je krivično djelo učinio iz nehata, ako to zakon izričito propisuje (čl. 33 KZ BiH, čl. 35 KZ FBiH, čl. 28 KZ RS, čl. 35 KZ BD BiH). Uračunljivost i krivica su dva osnovna elementa krivične odgovornosti. Uračunljivost i krivica podložni su stepenovanju, pa i krivična odgovornost u zavisnosti od uračunljivosti i krivice podložna je stepenovanju. Ovo znači da postoji veći ili manji stepen krivične odgovornosti, koji zavisi kako od stepena uračunljivosti, tako i od stepena krivice.

Kod uračunljivosti se polazi od pretpostavke da je svako uračunljiv, a ona se utvrđuje samo onda kada se pojavi sumnja u pogledu uračunljivosti izvršioca u konkretnom slučaju i uvijek se utvrđuje njegova neuračunljivost, a ne uračunljivost. To znači da bez uračunljivosti ne može postojati ni krivica. Umišljaj je uvijek redovan oblik krivice koji dovodi do krivične odgovornosti, dok se za učinjeno krivično djelo iz nehata odgovara samo onda kada je to zakonom propisano. Krivična odgovornost je osnovna pretpostavka za primjenu kazne i prema starijim maloljetnicima, dok je kazna izuzetna sankcija koja se prema starijim maloljetnicima primjenjuje,

---

⁹⁷ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 130.

a primjenjuje se samo kada se utvrdi krivična odgovornost maloljetnika. Kod utvrđivanja krivične odgovornosti maloljetnika potrebno je utvrditi da li kod njega postoje određena psihička svojstva i određeni psihički odnos. Kaznom maloljetničkog zatvora prema odredbi čl. 95 KZ BiH može se kazniti samo krivično odgovoran stariji maloljetnik koji je učinio krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko pet godina. Sud će, pored ostalih okolnosti koje utiču na visinu kazne, uzeti u obzir stepen krivične odgovornosti takvog maloljetnog učinioca, kao i stepen njegove duševne razvijenosti.

Glava druga: URAČUNLJIVOST

1. Pojam i osnov uračunljivosti	173
2. Utvrđivanje neuračunljivosti	174
3. Društvena poremećenost	176
4. Mogućnost rasuđivanja i odlučivanja	179
5. Bitno smanjena uračunljivost	180
6. <i>Actiones liberae in causa</i>	183

1. Pojam i osnov uračunljivosti

Uračunljivost je jedan od uslova krivične odgovornosti. Uračunljivost je svojstvo normalnog i duševno zdravog čovjeka da ispravno rasuđuje, tj. da shvati značaj određenog djela, te da se u skladu sa time i ponaša, što ga čini podobnim da bude krivično odgovoran za krivično djelo. Da bi postojala krivična odgovornost određene osobe mora se prije svega utvrditi da li je ta osoba u vrijeme izvršenja krivičnog djela mogla kontrolisati svoje postupke, da li je bila u mogućnosti da rasuđuje i odlučuje o svojim postupcima. Za krivicu (*vinost*) učinioća obavezno je da je on bio uračunljiv u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno da je bio sposoban za rasuđivanje i odlučivanje. Bez uračunljivosti nema ni krivične odgovornosti, pa ni kažnjivosti. Uvijek se polazi od pretpostavke uračunljivosti, pa se stoga ne definiše uračunljivost nego neuračunljivost. Ovakva vrsta vještačenja se preduzima ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog, odnosno optuženog ili da osumnjičeni, odnosno optuženi, učinio krivično djelo zbog ovisnosti od alkohola ili opojnih droga, ili zbog duševnih smetnji nije sposoban učestvovati u postupku.⁹⁸ Dakle, vještačenje psihijatrijskim pregledom okrivljenog obavezno se određuje ako se pojavi sumnja da je isključena ili umanjena uračunljivost okrivljenog.⁹⁹

U savremenom krivičnom zakonodavstvu ovakvo rješenje je opšteprihvaćeno. Ovakvo rješenje je logično s obzirom da je neuračunljivost u praksi dosta rijetka, i polazi se od pretpostavke da je učinilac uračunljiv, a samo izuzetno, kada se posumnja u učiniočevu uračunljivost, sud je u obavezi da utvrđuje da li je učinilac uračunljiv ili neuračunljiv. Sud se, dakle, nikada neće upuštati u ispitivanje postojanja uračunljivosti, već pristupa sa negativne strane definisanju uračunljivosti, i takvo rješenje je svakako pravilnije i praktičnije. Preko uračunljivosti određuje se krug osoba koje uopšte mogu biti krive i krivično odgovorne. Da bi neki pojedinac bio kriv i krivično odgovoran i kažnjiv, prije svega,

---

⁹⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 646.

⁹⁹ Ibid. str. 648.

on mora raspolagati određenim intelektualnim i voljnim sposobnostima.

Kod uračunljivosti se ispituje da li je neka osoba sposobna za rasuđivanje i odlučivanje, dok se kod krivice (*vinosti*) utvrđuje unutrašnji psihički odnos te osobe prema konkretno učinjenom krivičnom djelu. Uračunljivost se sastoji iz dva elementa: *a) sposobnosti rasuđivanja, i b) sposobnosti odlučivanja*. Ako kod jednog lica postoji sposobnost *odlučivanja i rasuđivanja*, ono se smatra uračunljivim. Uračunljivost se uvijek procjenjuje prema stanju u vrijeme izvršenja krivičnog djela i u odnosu na konkretno krivično djelo. Neko lice u jednom momentu može biti sposobno da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima, a u drugom ne, a isto tako u jednom momentu može shvatiti značaj određenog djela, dok u odnosu na neko drugo djelo bude neuračunljiv.¹⁰⁰

2. Utvrđivanje neuračunljivosti

U krivičnoj teoriji i krivičnom zakonodavstvu za utvrđivanje neuračunljivosti poznata su tri metoda, i to: *a) psihološki metod; b) biološki metod, i c) mješoviti ili biološko-psihološki metod*.

a) Prema *psihološkom metodu* potrebno je ispitati da li je na strani učinioca postojala mogućnost shvatanja značaja svog djela i da li je mogao upravljati svojim postupcima i vladati svojom voljom. Ovom metodom se neuračunljivost utvrđuje na osnovu nenormalnog obavljanja psihičkih funkcija, bez obzira na uzroke koji do toga dovode.

b) Prema *biološkom metodu* određivanje neuračunljivosti vrši se na osnovu određenih anomalija duševnih stanja koja su postojala kod učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Prema ovoj metodi dovoljno je postaviti, odnosno utvrditi da kod učinioca

---

¹⁰⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 133.

postoji određena duševna bolest, s tim da nije potrebno utvrđivanje uticaja takvog stanja na psihičke funkcije rasuđivanja i odlučivanja. Ovom metodom se, dakle, utvrđuje uzrok koji dovodi do psihičkih smetnji na planu rasuđivanja i odlučivanja, ali ne i same te psihičke smetnje kao njegove posljedice.

c) Kod *mješovitog metoda* za utvrđivanje neuračunljivosti koriste se i psihološke i biološke osnove neuračunljivosti, tj. neuračunljivost se utvrđuje primjenom psihološkog i biološkog metoda. Jedino primjena oba navedena kriterijuma može dovesti do pravilnog odgovora u pogledu uračunljivosti, neuračunljivosti ili nekog smanjenog oblika uračunljivosti neke osobe.

Po našem krivičnom zakonodavstvu pri određivanju neuračunljivosti prihvata se *mješoviti ili psihološko-biološki metod* (čl. 34 st. 1 KZ BiH; čl. 29 KZ RS; čl. 36 st. 1 KZ FBiH; čl. 36 st. 1. KZ BDBiH). Prema tim odredbama nije uračunljiva ona osoba koja u vrijeme učinjenja krivičnog djela nije mogla da shvati značaj svog djela ili nije mogla da upravlja svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja. Iz ovoga se vidi da neuračunljivost ima svoju psihološku i biološku osnovu.

Prema krivičnom zakonu psihološki osnov isključenja uračunljivost je alternativno postavljen. On se sastoji ili u nemogućnosti shvatanja značaja svog djela ili u nemogućnosti upravljanja svojim postupcima. Za postojanje neuračunljivosti dovoljno da je isključena samo jedna od tih mogućnosti.

Biološki osnov neuračunljivosti prema našem zakonu javlja se u tri oblika: *a) duševna bolest; b) privremena duševna poremećenost, i c) zaostali duševni razvoj.* Za neuračunljivost je dovoljan jedan, i to bilo koji od ova tri navedena oblika. Da bi postojala neuračunljivost potrebno je da se ispuni kumulativno najmanje po jedna alternativa iz psihološkog i biološkog osnova.

3. Duševna poremećenost

Pod duševnim poremećajem podrazumijevamo takvo duševno stanje čovjeka u kome ne mogu da se pravilno (normalno) ostvaruju psihički procesi (jedan ili više njih), već dolaze do izražaja razni poremećaji nagona, osjećajnosti, opažanja, pamćenja, mišljenja, rasuđivanja i djelatnosti ili drugačije rečeno, gdje dolaze do izražaja simptomi duševnih poremećaja.¹⁰¹

Uzroci duševnih poremećaja (*eciološki faktori*) mogu da budu *endogene* (npr. nasljedstvo, povreda zametka, oboljenja žlijezda sa unutrašnjim lučenjem itd.) i *egzogene* prirode (npr. mehaničke povrede, oboljenje mozga, stres, šok, dejstvo nekih socijalnih faktora kao što je rat itd.). Duševne poremećenosti mogu se klasifikovati s obzirom na njihove uzročnike na četiri grupe: a) *slaboumnosti*; b) *duševne poremećenosti uslijed oštećenja mozga u toku života*; c) *duševne poremećenosti uslijed endogenih oboljenja*, i d) *psihopatije*.

Društvene nenormalnosti s obzirom na potrebe sudske psihijatrije dijele se na tri grupe, i to: a) *duševna zaostalost (oligophrenia)*; b) *duševna oboljenja (psychosis)* i *duševni poremećaji*, i c) *psihopatija (duševne nastranosti)*.

Kao osnov isključenja uračunljivosti, određujući duševne poremećenosti, krivični zakon, kao osnov za isključenje uračunljivosti, smatra: 1) duševna oboljenja (trajna ili privremena); 2) privremene duševne poremećenosti, i 3) zaostali duševni razvoj.

Da bi se ta stanja mogla procjenjivati prema savremenom stanju medicinske nauke pojmovi su namjerno široko postavljeni. Krivični zakon poremećenosti određuje kao osnov isključenja uračunljivosti. One mogu biti *patološkog i nepatološkog* karaktera.

Trajna i patološka duševna oboljenja su poremećenosti patološkog karaktera, kao što i *privremena duševna poremećenost* može biti patološkog karaktera (npr. sve poremećenosti izazvane

---

¹⁰¹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1983, str. 215.

trovanjem), ali to nije uvijek slučaj (npr. razna afektivna stanja, hipnoza i sl.). Patološkog karaktera je *zaostali duševni razvoj* (nerazvijenost mozga), s tim da ova poremećenost može biti i nepatološkog karaktera (izolovanost od društva i sl.). Kod nekih duševnih bolesti poremećenost se pojavljuje samo privremeno, kada se radi o tzv. tranzitornoj duševnoj poremećenosti.

1) *Duševna oboljenja* mogu biti trajna ili privremena. Pod *trajnim duševnim oboljenjima* podrazumijevaju se ona kod kojih ne postoji mogućnost izlječenja (npr. kod tih bolesti ne javljaju se periodi duševnog zdravlja, nego samo privid, kao što je slučaj sa šizofrenijom).

Privremena duševna oboljenja su ona koja se javljaju povremeno i razvijaju u određenim intervalima, gdje se periodi zdravlja smjenjuju sa periodom bolesti (npr. manično-depresivna psihoza). Kod njih postoji mogućnost da se oboljenje izliječi. U periodima zdravog intervala učinilac se može smatrati duševno zdravim.

Od društvenih bolesti treba razlikovati duševne nastranosti (psihopatije) koje ne spadaju u duševno oboljenje. Psihopata nije u stanju da svojom voljom kontroliše svoje emocije i nagone. Kod psihopata se abnormalnost (nastranost) ispoljava u području osjećanja i volje, i one opredjeljuju njegove odluke i uopšte njegovo ponašanje. Reakcije psihopata na spoljne nadražaje su izuzetno jake i redovno nisu praćene odgovarajućim intelektualnim sposobnostima. Psihopate su uglavnom uračunljive, s tim da kod njih mogu da nastupe tranzitorna (prolazna) psihička stanja koja su slična psihotičnim stanjima kod duševnih oboljenja. Samo u takvim stanjima psihopata može biti neuračunljiv.

2) *Privremena duševna poremećenost* obuhvata normalna i prolazna psihička stanja, koja su izazvana raznim uzrocima, gdje dolazi do poremećaja psihičkih funkcija, posebno svijesti, a koje može dostići toliki stepen da onemogućava shvatanje značaja preduzetog djela i upravljanje postupcima. Prolazne duševne poremećenosti mogu da nastupe uslijed hipnoze, mjesečarstva, potresa mozga, trovanja itd. U krivičnom pravu poseban značaj imaju akutna trovanja alkoholom, kao i dejstvo opojnih droga. Privremenu duševnu poremećenost mogu da izazovu razni afekti,

tj. uzbuđenja, strah, gnjev, radost, tuga itd. Afekti mogu biti simptomi duševnih oboljenja, ali mogu nastupiti nezavisno od duševnih oboljenja, kada može nastupiti neuračunljivost uslijed privremene duševne poremećenosti izazvane afektom. Svaki afekt ne izaziva privremenu duševnu poremećenost. Neuračunljivost izazivaju afekti koji su tolikog intenziteta da mogu potpuno da prekinu psihičke procese, tj. koji dovode do tzv. šoka.

3) *Zaostali duševni razvoj* je nenormalno psihološko stanje nastalo uslijed nedovoljne psihičke razvijenosti nekog lica u odnosu na stepen razvijenosti koji bi prema svom uzrastu trebalo da ima.¹⁰² Zaostali duševni razvoj ima sličnosti sa duševnim bolestima iz razloga što se i kod njega najčešće radi o stanju čiji je uzrok oboljenje mozga. Stepenn duševne zaostalosti ovih lica može biti različit (npr. debili, imbecili, idioti). Takođe, i uzroci duševnog razvoja mogu biti različiti (npr. povreda nervnog sistema, poremećaj u embrionalnom razvoju, defektnost pojedinih čula, izolovanost od socijalne sredine i sl.). Neki zaostalim duševnim razvojem smatraju i senilnost. Zaostali duševni razvoj može biti praćen i posebnim psihotičnim stanjem (npr. šizofrenim stanjem, halucinacijama, sumanitim idejama i sl.). I u ovakvim slučajevima osnov za isključenje uračunljivosti jeste duševna bolest. Treba razlikovati duševnu razvijenost djece i maloljetnika od zaostalog duševnog razvoja. Djeca i maloljetnici nisu dostigli punu duševnu zrelost iz razloga što je u toku proces njihovog sazrijevanja, ali u odnosu na svoj uzrast ne zaostaju u duševnom razvoju. Eventualna nepotpuna duševna razvijenost mlađih punoljetnih lica ne može se izjednačiti sa zaostalim duševnim razvojem, te ova nepotpuna duševna razvijenost ne predstavlja osnov za neuračunljivost, nego će se tu primijeniti određene vaspitne mjere.

---

¹⁰² N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 648.

4. Mogućnost rasuđivanja i odlučivanja

Mogućnost shvatanja svog djela predstavlja mogućnost rasuđivanja, odnosno shvatanja stvarnog i društvenog značaja djela. Dok mogućnost upravljanja svojim postupcima znači mogućnost odlučivanja o preduzimanju ili nepreduzimanju određenih radnji. Za isključenje uračunljivosti, a time i krivične odgovornosti, i pored nekog oblika duševne poremećenosti, obavezno treba utvrditi da je kod takve osobe bila isključena mogućnost rasuđivanja ili mogućnost odlučivanja. Prema tome, mogućnost rasuđivanja, odnosno shvatanja svog djela naziva se još intelektualnim elementom uračunljivosti. I danas u krivičnopravnoj teoriji je sporno šta obuhvata sposobnost rasuđivanja, tj. sposobnost ili mogućnost da se shvati značaj svog djela.

Kad se kaže značaj djela, postoje mišljenja da se misli na pravni značaj djela, dok se po drugom mišljenju ne misli samo o pravnom, već i o antisocijalnom značaju djela. Preovladava mišljenje da učinilac mora da bude svjestan stvarnog (realnog) značaja svog djela, odnosno da bude svjestan društvenog i pravnog značaja djela.¹⁰³ Učinilac koji je uračunljiv mora imati pravilnu predstavu o prirodnom značaju djela. Učinilac mora na osnovu opšteg iskustva biti svjestan djelovanja prirodnih zakona. Pa samim tim, osoba koja nije sposobna za psihičke procese, odnosno koja nije sposobna da sagleda sebe i svoj odnos prema sredini kojoj pripada, ne može biti uračunljiva. Jednostavno rečeno, isključena je uračunljivost kod osobe koja nije u stanju da shvati šta radi i šta sve svojom radnjom može prouzrokovati. S druge strane, od uračunljive osobe se traži da je sposobna da rasuđuje, odnosno da razlikuje koje je djelo štetno ili korisno po društvene vrijednosti, tj. da shvati šta čini napad na društvena pravila ponašanja koja su nužna za zajednički ili društveni život. Za postojanje uračunljivosti je dovoljna mogućnost rasuđivanja o značaju djela, a nebitno je da li je učinilac i stvarno mogao da rasuđuje o značaju djela.

---

¹⁰³ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 137.

Mogućnost odlučivanja je mogućnost učinioca da voljno preduzme određenu radnju, pa se ovaj element naziva još voluntarističkim elementom, ili zakonskom terminologijom – mogućnost upravljanja svojim postupcima. Postoji uska veza između mogućnosti odlučivanja i mogućnosti rasuđivanja, jer svakom odlučivanju prethodi rasuđivanje. Postoje slučajevi kada neka osoba ima mogućnost da shvati značaj svoga djela, a da pri tom nije u stanju da upravlja svojim postupcima. Dakle, volja je prije svega vlast nad sobom, tj. sposobnost upravljanja sobom i sposobnost da se dođe do postavljenog cilja, da se stvar dovede do kraja. Ako se utvrdi da osoba nije mogla da vlada svojim postupcima, takva osoba se neće smatrati uračunljivom, pa samim tim neće biti ni krivično odgovorna (npr. lica bolesna od epilepsije, nekih oblika psihopatije, poremećaja seksualnog nagona, itd.). U ovim slučajevima unutrašnji nagoni da se učini djelo mnogo su jači od snage koja se suprotstavlja njegovom učinjenju, i u takvim slučajevima isključena je mogućnost da se vlada svojim postupcima. Prema tome, samo kumulativno ispunjenje i intelektualne i voljne komponente može dovesti do uračunljivosti, a samim tim i do krivične odgovornosti. Ove dvije komponente psihološke osnove neuračunljivosti su postavljene alternativno. Dakle, mogućnost odlučivanja predstavlja i mogućnost rasuđivanja, a učinilac koji nije sposoban da rasuđuje, ne može ni da upravlja svojim postupcima.

5. Bitno smanjena uračunljivost

Uračunljivost i neuračunljivost su stanja koja su od značaja za pitanje krivične odgovornosti. Uračunljivost dovodi do krivične odgovornosti, dok neuračunljivost isključuje krivičnu odgovornost. Pored uračunljivosti i neuračunljivosti, kao stanja koja su značajna za postojanje ili nepostojanje krivične odgovornosti, u našem pravu kao zakonska kategorija postoji i prelazno stanje, u kome učinilac krivičnog djela nije potpuno uračunljiv, a niti potpuno neuračunljiv. Takvo stanje se naziva stanje bitno smanjene uračunljivosti. Naše krivično pravo poznaje dva takva stanja, i to: a) stanje bitno smanjene uračunljivosti, i b) smanjenu uračunljivost.

Prema tome, između stanja uračunljivosti i neuračunljivosti mogu postojati prelazna stanja u raznim stepenima, u kojima ne postoji ni potpuna uračunljivost, a niti potpuna neuračunljivost. S druge strane, neuračunljivost i smanjena uračunljivost se utvrđuju zasebno za svaki konkretan slučaj. Učinilac koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio bitno smanjeno uračunljiv je krivično odgovoran, s tim da ga sud može blaže kazniti. Iz izloženog se vidi da smanjena uračunljivost nije osnov za isključenje krivične odgovornosti. Pojam smanjena uračunljivost spada u relativno novije institute krivičnog prava. Postoje slučajevi da je učinilac koji je izvršio više krivičnih djela, a da u odnosu na jedno krivično djelo bude neuračunljiv ili smanjeno uračunljiv, a da u odnosu na druga krivična djela bude neuračunljiv. U starijem zakonodavstvu pojam smanjene uračunljivosti nije bio poznat. Predstavnicima klasične škole nisu poznavali ovaj institut, već su smatrali da izvršilac može biti samo potpuno uračunljiv ili potpuno neuračunljiv. Kada se počelo raspravljati o ovom problemu, mišljenja o potrebi ovog instituta su bila podijeljena. Ovaj institut je nastao kao rezultat praktičnih potreba, kako bi se došlo do odgovora na pitanje na koji bi se način riješio problem krivične odgovornosti abnormalnih delinkvenata, osoba u podmakloj životnoj dobi, alkoholičara, nedovoljno duševno razvijenih osoba, psihopata, itd. U krivičnom pravu danas niko više ne postavlja pitanje opravdanosti instituta smanjene uračunljivosti. U našim krivičnim zakonima stanje bitno smanjene uračunljivosti postoji kod onog učinioca krivičnog djela čija je sposobnost da shvati značaj svog djela ili sposobnost da upravlja svojim postupcima u vrijeme učinjenja krivičnog djela bila bitno smanjena zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja (čl. 34 st. 2 KZ BiH; čl. 36 st. 2 KZ FBiH; čl. 31 KZ RS; čl. 36 st. 2. KZ BD BiH). Smanjena uračunljivost je, u stvari, podvrsta uračunljivosti. Što znači da je bitno smanjeno uračunljiva osoba uračunljiva osoba. Lice u ovakvom stanju nije potpuno psihički poremećeno da bi se moglo smatrati neuračunljivim, ali nije ni takvog duševnog stanja da bi se moglo smatrati potpuno psihički zdravom osobom. Zato se ovakvo stanje naziva bitno smanjena uračunljivost.

Bitno smanjena uračunljivost utvrđuje se na isti način kao i neuračunljivost, tj. biološko-psihološkom metodom. Prema tome,

ovdje se prvo mora utvrditi da li postoji koja od bioloških osnova, pa tek onda kakav je njihov uticaj na psihičko stanje učinioca. Zakon ne daje precizan odgovor na pitanje gdje je granica na kojoj prestaje puna uračunljivost, a nastupa bitno smanjena uračunljivost, a ni nauka krivičnog prava na to ne daje precizan odgovor, zato ostaje da se osnov za razgraničenje traži u vrsti i stepenu onih duševnih poremećaja koji dovode do smanjenja sposobnosti rasuđivanja, odnosno odlučivanja. Kod utvrđivanja uračunljivosti sud će redovno konsultovati sudske vještake. Kako se polazi od pretpostavke da je svaki odrastao čovjek, a koji je učinilac krivičnog djela, normalan i uračunljiv, stoga se u krivičnom postupku ne ispituje u svakom konkretnom slučaju da li je učinilac uračunljiv. Uračunljivost se ispituje samo kada se posumnja u duševno zdravlje učinioca krivičnog djela.

Bitno smanjena uračunljivost ne obuhvata stanje nedovoljne duševne razvijenosti, tako da se ovaj institut ne odnosi na maloljetnike koji nisu dovoljno duševno razvijeni. Krivični zakon ne sadrži nedovoljnu duševnu razvijenost kao osnov bitno smanjene uračunljivosti. Primjena bilo kakve, pa makar i blage kazne kao krivične sankcije, mogla bi krajnje negativno uticati na maloljetnika i na njegov dalji psihički razvoj, formiranje karaktera i njegov ukupan budući život.

Maloljetni učinioci krivičnih djela, s obzirom na svoj duševni razvoj mogu biti ili uračunljivi ili neuračunljivi, ali nikako ne mogu biti smanjeno uračunljivi. Izvršioци koji su učinili krivično djelo u stanju bitno smanjene uračunljivosti su, takođe, krivično odgovorni, ali ih sud može blaže kazniti. Osobama koje su same sebe dovele u takvo stanje (npr. upotrebom alkohola, opojnih droga, i sl.), neće se vršiti ublažavanje kazne (čl. 34 st. 4 KZ BiH). Naše krivično zakonodavstvo prihvata fakultativno, i to ograničeno ublažavanje kazne za krivična djela koja su učinjena u stanju bitno smanjene uračunljivosti, pa se takav učinilac može kazniti u granicama kazne propisane za to krivično djelo, a može se i blaže kazniti. Učiniocu koji je krivično djelo učinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti, uz izrečenu kaznu ili uslovnu osudu, može se izreći i mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja, ako to sud procijeni da bi uzroci takvog stanja mogli i u buduće djelovati na učinioca da učini novo krivično djelo (čl. 71 st. 1 KZ BiH).

6. Actiones liberae in causa

Da bi neuračunljivost bila osnov za isključenje krivične odgovornosti potrebno je da je učinilac bio neuračunljiv u vrijeme izvršenja krivičnog djela, tj. preduzimanja radnje (*tempore criminis*). Znači da bi postojala odgovornost, učinilac krivičnog djela mora da bude uračunljiv i kriv. Učinilac, kod koga u vrijeme izvršenja krivičnog djela nisu postojale uračunljivost i krivica, ne može da bude odgovoran. U tom smislu krivično pravo poznaje jedan izuzetak, a on se odnosi na one situacije kada se učinilac sam doveo u stanje u kome nije mogao shvatiti značaj svog djela ili nije mogao upravljati svojim postupcima, iako je bio svjestan ili je mogao i morao biti svjestan da u takvom stanju može počinuti krivično djelo. Onda je takav učinilac krivično odgovoran i ako je krivično djelo učinio u neuračunljivom stanju. U slučajevima kada učinilac sam sebe doveo u stanje neuračunljivosti, i u takvom stanju učini krivično djelo, te radnje koje je preduzeo u neuračunljivom stanju nazivaju se *actiones liberae in causa*, i one kao takve predstavljaju samostalni institut krivičnog prava.¹⁰⁴

U našem krivičnom pravu ovakve situacije označavaju se kao „skriviljena ili samoskriviljena neuračunljivost“. Bez značaja je da li su krivična djela počinjena s direktnim ili eventualnim umišljajem ili iz svjesnog ili iz nesvjesnog nehata. U teoriji krivičnog prava dugo je bilo sporno pitanje da li je učinilac odgovoran za posljedice koju je prouzrokovao u neuračunljivom stanju, pošto su teorija i praksa zauzimale suprotna stanovišta. Starija zakonodavstva redovno nisu sadržavala propise o odgovornosti za ova djela, ali to shvatanje je davno napušteno. Bitnim se smatralo stanje uračunljivosti u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Danas vlada mišljenje da je u vezi odgovornosti za *actiones liberae in causa* bitno samo to da je učinilac sam sebe doveo u neuračunljivo stanje, da je ostvario uzrok posljedice i da je pri tome skriviljeno postupao, odnosno da je posljedica rezultat njegovog umišljajnog ili nehatnog postupanja. Ovo stanovište se zasniva na tome da je učinilac krivičnog djela bio u uračunljivom stanju kada se odlučio

---

¹⁰⁴ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 655.

na izvršenje svog djela. Zato se koristi skraćena latinska formulacija, koja u prevodu znači da se radi o djelima koja su slobodna u odluci (uzroku), ali ne i izvođenju, tj. izvršenju (*actiones liberae in causa, seu ad libertatem relatae*). Učinioci su krivično odgovorni zbog toga što u neuračunljivom stanju na neki način sami sebe koriste kao sredstvo za izvršenje krivičnog djela kao što mogu i neku drugu neuračunljivu osobu iskoristiti za učinjenje djela. O samoskrivljenoj neuračunljivosti u našem krivičnom zakonodavstvu uzima se da je krivično odgovoran učinilac koji je najčešće upotrebom alkohola i droga, ali to može biti i na neki drugi način (npr. tableta za spavanje, farmakoloških ili psihotropnih supstanci), doveo sebe u stanje u kojem nije mogao shvatiti značaj svog djela ili upravljati svojim postupcima, ako je u vrijeme dovođenja u to stanje djelo bilo obuhvaćeno njegovim umišljajem ili je u odnosu prema krivičnom djelu kod učinioca postojao nehat, a zakon za takvo djelo predviđa krivičnu odgovornost i za nehat (čl. 34 st. 3 KZ BiH, čl. 36 st. 3 KZ FBiH, čl. 30 KZ RS, čl. 36 st. 3 KZ BD BiH). Da bi postojao ovaj institut, potrebno je da se ispuni nekoliko uslova, i to: a) da je učinilac prije nego što se doveo u stanje privremene neuračunljivosti bio uračunljiv; b) da se upotrebom alkohola, droga, ili na neki drugi način (npr. upotrebom lijekova), sam stavio u stanje privremene neuračunljivosti; c) da prije dovođenja u stanje privremene neuračunljivosti kod učinioca postoji krivnja u odnosu na kasnije učinjeno djelo u stanju neuračunljivosti, i d) da je stanje skrivljene ili samoskrivljene neuračunljivosti uzročno povezano s učinjenim djelom. Dakle, neće postojati odgovornost za djelo koje je učinjeno u stanju skrivljene ili samoskrivljene neuračunljivosti ako je učinilac bio neuračunljiv i prije nego što je počeo sa upotrebom opojnih sredstava (npr. zbog duševne bolesti, prinude, obmane, neotklonjive zablude itd.). Za postojanje *actiones liberae in causa* potrebno je da su ispunjeni svi ovi uslovi. Kod nehatnih *actiones liberae in causa* učinilac se dovodi u neuračunljivo stanje sa umišljajem ili iz nehata, ali prije nego što se doveo u takvo stanje, kod njega je postojao svjesni ili nesvjesni nehat u odnosu na krivično djelo koje će kasnije biti učinjeno u neuračunljivom stanju, s tim da zakon predviđa kažnjivost i za nehat. Svjesni nehat će postojati, na primjer, kada osoba u alkoholisanom stanju nanese teške tjelesne povrede drugom licu, ali je u vrijeme konzumiranja alkohola znala da je u takvom stanju sklona nasilju zbog čega je predviđala da može učiniti krivično djelo, ali je i pored svega držala

da će se savladati i da krivično djelo neće učiniti. Nesvjesni nehat će postojati, na primjer, ako osoba nije znala da u pijanom stanju može učiniti krivično djelo, ali je na osnovu svog sopstvenog iskustva iz ranijeg ponašanja u pijanom stanju, mogla i morala predvidjeti takvu mogućnost. Stanje bitno smanjene uračunljivosti ne može imati uticaj na ublažavanje kazne, iz razloga što potpuna neuračunljivost ovdje ne isključuje krivičnu odgovornost, pa prema tome, nema ni razloga da se ublaži kazna učiniocu koji je bio samo bitno smanjeno uračunljiv.

Glava treća: KRIVICA

1. Pojam krivice	189
2. Teorije o krivici	191
3. Oblici krivice	192
3.1. Umišljaj	192
3.2. Nehat	197
4. Odgovornost za kvalifikovana krivična djela	202
4.1. Odgovornost za krivična djela kvalifikovana težom posljedicom	202
4.2. Odgovornost za krivična djela kvalifikovana naročitom okolnošću	203

1. Pojam krivice

Za kažnjavanje izvršioca nekog djela nije dovoljno samo da je učinjeno djelo protivpravno. Zahtijeva se još i da je učinilac kriv za to djelo. Samo čovjek koji je kriv može biti kažnjen za djelo koje je počinio, što predstavlja prelaz iz objektivne prema subjektivnoj odgovornosti, i označava kriterijum razgraničenja slučajnih štetnih akata čovjeka i onih njegovih postupaka koji imaju značenje krivičnih djela. Za krivično djelo kriv je počinilac koji je u vrijeme izvršenja djela bio uračunljiv, koji je postupao sa namjerom ili iz nehata, kada je zakonom propisano kažnjavanje i za taj oblik krivnje, a bio je svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da je njegovo djelo zabranjeno.¹⁰⁵

Krivica je, dakle, skup subjektivnih okolnosti koje su prisutne kod učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela. U tom smislu, krivica se određuje kao skup subjektivnih uslova na strani učinioca djela, neophodnih da bi mu se izvršeno djelo moglo „stavljati na teret i da bi mu se mogla izreći kazna“.¹⁰⁶ Za postojanje krivičnog djela nije dovoljno da postoje samo objektivni elementi krivičnog djela, već je potrebno da ono ispunjava još jedan uslov, a to je da postoji subjektivni element. Učinjeno djelo predstavlja samo jedan uslov za primjenu kazne. Ovaj je uslov po svojoj prirodi objektivnog karaktera, a da bi se primijenila kazna, nužno je da se ispuni i neki subjektivni, odnosno psihički odnos učinioca prema učinjenom djelu. Samo ponašanje koje prouzrokuje određenu posljedicu svjedoči o postojanju krivičnog djela kao objektivne pojave, dok psihički element osvjetljava krivično djelo kao psihičku pojavu. Psihički element potvrđuje da između preduzete radnje i nastupile posljedice postoji psihička, tj. subjektivna uzročnost.

Uračunljivo lice biće odgovorno za svoje djelo ako je prema tom djelu imalo psihički odnos. Takav odnos koji se ispoljava u svijesti ili volji učinioca naziva se krivica (*vinost*). Kod krivice se utvrđuje da li je učinilac bio svjestan određenog – konkretnog djela

---

¹⁰⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 144.

¹⁰⁶ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, str. 57

i da li je to djelo htio. Savremena krivična prava zasnivaju krivičnu odgovornost na načelu subjektivne odgovornosti učinioca djela, za razliku od objektivne odgovornosti, koja je u historiji krivičnog prava poznata i koja je značila da je učinilac bio odgovoran za učinjeno djelo samo zato što je zabranjenu posljedicu prouzrokovao, pri čemu je bio bez značaja njegov odnos prema toj posljedici.¹⁰⁷

Krivicu je najautentičniji izraz legitimnosti krivičnog prava i državnog prava na kažnjavanje, pa se ona ponekad označava kao most između djela i učinioca ili kao vrata na koja učinilac ulazi u krivično pravo.¹⁰⁸ Ovo načelo u današnjem krivičnom pravu redovno se izražava kroz maksimu „*nulla poena sine culpa*“, što bi značilo da nema kazne bez krivice. Krivica je individualna kategorija i ona predstavlja skup uslova pod kojim učinilac može biti proglašen odgovornim za učinjeno djelo, i bez kojih mu se dato djelo ne može staviti na teret, niti pripisati u krivicu. Svijest i volja su osnovni elementi krivice. Za razliku od procjene uračunljivosti, kod krivice se utvrđuje da li je učinilac bio svjestan svog djela i da li je to djelo htio, ili se na neki drugi način sa time složio, a kod uračunljivosti se utvrđuje da li je učinilac uopšte mogao shvatiti značaj svog djela i da li je mogao upravljati svojim postupcima u vrijeme učinjenja krivičnog djela. Prema tome, krivica je svijest i volja prema određenom krivičnom djelu, dok je uračunljivost sposobnost za tu svijest i volju, pa se na osnovu toga ispituje kod uračunljivosti ispravnost psihičkog aparata učinioca, dok se kod krivice, polazeći od pretpostavke da je psihički aparat ispravan, ispituje kakav je psihički odnos učinioca postojao prema djelu.

Krivica se ne smije pretpostavljati. Ona se mora dokazati, a sam teret dokazivanja pada na optužbu, odnosno na onog ko optužuje, a ne na onog koji je optužen. Optuženi ne mora dokazati svoju nevinost, dok je zadatak suda da utvrdi da je optuženi kriv. Uračunljivost se uvijek pretpostavlja, odnosno polazi se uvijek od pretpostavke uračunljivosti, a samo se izuzetno utvrđuje, kada se pojavi osnovana sumnja da se radi o neuračunljivom učiniocu, pa se ni tada ne utvrđuje uračunljivost, nego neuračunljivost. Zato se krivica nikad ne smije pretpostaviti, nego se u svakom konkretnom slučaju mora utvrditi.

---

¹⁰⁷ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 140.

¹⁰⁸ S. Frank, *Teorija kaznenog prava, Opšti dio*, Zagreb, 1955, str.137.

2. Teorije o krivici

Krivicom se bave psihologija i sudska medicina, ali ona predstavlja problem kojim se bavi i nauka krivičnog prava. Postoji više različitih teorija o shvatanja krivice, a kao osnovne su psihološko, normativno i normativno-psihološko shvatanje krivice.

Prema *psihološkoj teoriji* polazi se od shvatanja da je krivica kategorija psihološke prirode, odnosno da je to psihički odnos učinioca prema djelu koji se izražava kroz umišljaj ili nehat. Najstarije teorije o pojmu krivice ili vinosti su psihološke teorije koje su nastale krajem XIX i početkom XX vijeka. U to vrijeme ovo je bilo jedino shvatanje krivice. Psihološko shvatanje krivice imalo je veliki značaj za krivično pravo, jer je na osnovu ovog shvatanja u teoriji i zakonodavstvu krivičnog prava uspostavljen sistem subjektivne odgovornosti. Za krivično pravo psihološki pravac je bio od velikog značaja, jer su putem psihološke analize utvrđivani elementi pojedinih oblika krivice. Prema psihološkoj teoriji krivica ima dva osnovna oblika, a to su umišljaj i nehat. Ukoliko nema umišljaja i nehata, nema ni krivice.

Predstavnici *normativne teorije* na početku XX vijeka u Njemačkoj (Frank, Goldschmidt) stavili su prigovor da je psihološka teorija prevaziđena kada je u pitanju nesvjesni nehat, koji zasigurno ima svoju normativnu komponentu. Kod nesvjesnog nehata uopšte ne postoji neki psihički odnos učinioca prema djelu.

Prema *normativno-psihološkoj teoriji* krivica obuhvata kako psihološke, tako i normativne elemente u njihovoj međusobnoj povezanosti. Ona predstavlja kombinaciju svijesti o djelu kao faktičkom, odnosu realnom događaju u spoljnom svijetu i svijesti o njegovoj nedopuštenosti, odnosno protivpravnosti. Na ovaj način, krivica učinioca predstavlja, ne samo kategoriju psihološke prirode, već i izraz nepoštovanja određenih društvenih, odnosno pravnih normi. Samim tim što je učinilac preduzeo izvjesno ponašanje protivno određenoj normi, on je tu normu, koja je regulator datih društvenih odnosa, zanemario, odnosno, u krajnjoj liniji ne poštujući tu normu, on je zanemario postojeći pravni poredak.

3. Oblici krivice

U našoj krivičnopravnoj teoriji i zakonodavstvu krivica se shvata kao određeni psihički odnos učinioca prema učinjenom djelu. Taj psihički odnos se ispoljava kroz postojanje određenih unutrašnjih psihičkih procesa na osnovu određenog psihičkog stanja, odnosno na osnovu uračunljivosti. Krivica se ispoljava u svoja dva osnovna oblika, a to su *umišljaj*, kao redovan i teži, i *nehat*, kao izuzetan i lakši oblik krivice.

3.1. Umišljaj

Umišljaj (*dolus*) je teži oblik krivice i on se uvijek zahtijeva za postojanje krivičnog djela, ali izuzetno, kod nekih krivičnih djela predviđen je i nehat kao blaži oblik krivice. Za krivična djela učinjena sa umišljajem uvijek se kažnjava, a za krivična djela izvršena iz nehata učinilac se kažnjava samo onda kada je zakonom izričito propisano kažnjavanje za nehatno izvršenje nekog konkretnog krivičnog djela. Za krivicu učinioca obavezno je da je on bio uračunljiv u vrijeme izvršenja djela, odnosno da je u to vrijeme bio sposoban za rasuđivanje i odlučivanje. Iz zakonske definicije umišljaja proizlaze dvije vrste umišljaja, i to: direktni i eventualni.

Krivično djelo je učinjeno sa direktnim umišljajem onda kada je učinilac bio svjestan svoga djela i htio njegovo izvršenje, dok eventualni umišljaj postoji onda kada je učinilac bio svjestan da može učiniti djelo, pa je na to pristao. U praksi je najveći broj krivičnih djela koja su učinjena sa umišljajem, a samo mali broj je krivičnih djela koja su učinjena iz nehata. Kod nehatnih krivičnih djela kod kojih zakon predviđa odgovornost i kažnjavanje i za njihovo nehatno učinjenje, kazne su uvijek mnogo blaže za razliku od kazni koje su propisane za umišljajne oblike tih djela. Umišljaj je određivan na različite načine.¹⁰⁹ U vezi sa ovim pitanjem postoje tri teorije: 1) teorija svijesti; 2) teorija volje, i 3) mješovita ili kompromisna teorija.

---

¹⁰⁹ V. Kambovski, *cit. djelo*, str. 560.

1) Prema *teoriji svijesti (predstave)* smatra se da umišljaj postoji ako je učinilac predvidio posljedicu svoje radnje, tj. da je imao svijest ili predstavu o posljedici koja će nastupiti uslijed njegove radnje. Suština teorije predstave ogleda se u tome da je učinilac posljedicu samo predvidio, pri čemu za postojanje umišljaja nije bitno da li je učinilac htio ili želio nastupanje posljedice.

2) Prema *teoriji volje (voluntarističkoj teoriji)* za postojanje umišljaja je bitno da se utvrdi da je učinilac htio posljedicu. To znači da kod učinioaca treba da postoji volja u odnosu na prouzrokovanu posljedicu koja predstavlja obilježje krivičnog djela, a potpuno je nebitno da li je učinilac predvidio mogućnost nastupanja posljedice. Dakle, neće postojati umišljaj ako učinilac nije htio da nastupi posljedica kao rezultat njegove radnje i pored toga što je njeno nastupanje predvidio kao moguće.

3) Kako teorija svijesti i teorija volje imaju svoje nedostatke, obje ove teorije u svom čistom obliku dovode do nelogičnih rješenja, pa se pristupilo novom rješenju, tako što je izlaz pronađen u kompromisu, u smislu odstupanja od čistih oblika ka prihvatanju nekog srednjeg rješenja. *Mješovita ili kompromisna teorija* nastala je kao kompromis zbog nedostataka kod teorije svijesti i teorije volje u određivanju oblika krivice. Iz razloga kako bi teorija svijesti i teorija volje u svojim najčistijim oblicima u praksi dovodile do zaključaka koji nisu prihvatljivi, rješenje je nađeno na sredini između ove dvije teorije.

U našem krivičnom zakonodavstvu po rješenju koje je prihvaćeno, krivično djelo je učinjeno s umišljajem kad je učinilac bio svjestan svog djela i htio njegovo učinjenje ili kad je bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, pa je pristao na njeno nastupanje. Iz navedene zakonske definicije vidi se da naš zakonodavac nije isključivo usvojio ni teoriju svijesti, a niti teoriju volje, već je preuzeo u njihovom jedinstvu obje teorije, tj. prihvaćena je jedna varijanta kompromisne koncepcije (čl. 35 KZ BiH; čl. 37 KZ FBiH; čl. 32 KZ RS; čl. 37 KZ BD BiH). U ovakvom rješenju prepliću se elementi svijesti i elementi volje u svom zajedničkom psihičkom odnosu učinioaca prema djelu, međusobno se uslovljavajući.

Prihvatanje samo svijesti ili samo volje ne bi bilo dovoljno za određenje pojma umišljaja. Prema tome, vidljivo je da zakonodavac nije u potpunosti odredio sadržaj umišljaja kao oblika krivice, nego je odredio samo donju i gornju granicu tog oblika krivice. Donja granica je pri tom posebno važna, jer se pomoću nje razgraničava umišljaj kao teži od nehata, kao lakšeg oblika krivice.

Naše krivično zakonodavstvo predviđa dva oblika umišljaja, i to *direktni i eventualni*. Kada je učinilac preduzeo radnju radi ostvarenja nekog cilja, odnosno izvršio djelo radi ostvarenja nekog cilja, tada u odnosu na to djelo umišljaj dobija neki svoj teži ili kvalifikovani oblik (npr. kod genocida, u „cilju da potpuno ili djelimično istrijebi nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku skupinu ljudi“, čl. 171 KZ BiH).

Direktni umišljaj (dolus directus) postoji kada je učinilac bio svjestan svog djela i htio njegovo učinjenje. Direktni umišljaj se karakteriše intenzitetom volje učinioca. Učinilac je htio izvršenje krivičnog djela onda kada je prouzrokovanje određene posljedice svrha djelatnosti koju preduzima.¹¹⁰ Kada je u pitanju lična okolnost kao osnovno obilježje djela, kod učinioca tada mora postojati svijest o mogućnosti da ta okolnost kod njega postoji (npr. polna zaraženost i prenošenje polne bolesti), te ukoliko se učinilac uprkos toj svijesti (znanju) ne uzdrži od radnje kojom će drugog polno zaraziti, onda on tu posljedicu hoće ili želi i u takvom slučaju učinilac je postupao s direktnim umišljajem. Sva krivična djela, gdje se po zakonu traži „znanje“ učinioca u odnosu na neku okolnost ili neku činjenicu, izvršavaju se, po pravilu, sa direktnim umišljajem, iako postoje mišljenja da se takva djela mogu izvršiti i sa eventualnim umišljajem. Direktni umišljaj se sastoji iz dva elementa: elementa svijesti (da je svjestan svog djela) i element volje (da je učinilac htio njegovo izvršenje).

Element svijesti (predstave ili intelektualni element) postoji ako je učinilac predvidio posljedicu svoje radnje, tj. ako je bio svjestan posljedice koju će njegova radnja prouzrokovati. Elementi svijesti sadržani su u svjesnosti učinioca svoga djela ili svijesti da uslijed njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena

---

¹¹⁰ Lj. Lazarević, B. Maljković, I. Kitarović, *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1995, str.700.

posljedica. Učinilac treba takođe da je svjestan i drugih obilježja koja ulaze u pojam krivičnog djela, npr. objekt krivičnog djela, vrijeme i mjesto izvršenja krivičnog djela, sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, način na koji je izvršeno i sve druge okolnosti koje čine tzv. stvarne okolnosti krivičnog djela. Stvarne okolnosti djela odnose se na: *stvarne okolnosti fizičke prirode* (vrijeme, mjesto, sredstvo, način izvršenja krivičnog djela), i *stvarne okolnosti pravne prirode* (gdje spadju sve okolnosti pravne prirode koje predstavljaju obilježje bića krivičnog djela). Da je učinilac htio posljedicu, može se zaključiti na osnovu različitih činjenica. Tako se može zaključiti da je učinilac htio posljedicu ako je svoju djelatnost usmjerio baš na postizanje određene svrhe (npr. ubistvo iz ljubomore, ubistvo iz bezobzirne osvete itd.). Učinilac je posljedicu htio i u slučaju ako je posljedica sredstvo za postizanje svrhe (npr. ubistvo radi naslijeđa, kada je naslijeđe svrha, a sredstvo je ubistvo). Učinilac je htio posljedicu ako je svjestan da će se uz posljedicu koja je svrha ili sredstvo postizanja svrhe sigurno ostvariti i druga tzv. uzgredna posljedicu (npr. osoba A da bi lišila života osobu B baci eksplozivnu napravu u prostoriju u kojoj se nalazi osoba B, s tim da se u toj prostoriji nalaze još i osobe C, D i E. Svrha je ubistvo osobe B, a učinilac je svjestan da posljedica mora nastupiti i u pogledu i ostalih prisutnih osoba). Učinilac je htio posljedicu i onda kada je svjestan da će izvjesna posljedica (dalja) nastupiti po ostvarenju njegove svrhe (npr. neko ubije majku koja doji bebu, svjestan je da će i dijete uslijed postojećih okolnosti umrijeti zbog nedostatka hrane i njege koja mu je potrebna).

Element volje (voluntaristički element) sastoji se u htijenju izvršenja djela ili pristajanju na nastupanje zabranjene posljedice. Ukoliko on tu posljedicu nije želio neće postojati umišljaj. Uz glavnu posljedicu krivičnog djela može da dođe do nastupanja i drugih posljedica, te se postavlja pitanje da li pored htijenja glavne posljedice kod učinioca postoji htijenje i te druge posljedice. Smatra se da postoji htijenje učinioca i onda kada je on svjestan da će poslije nastupanja posljedice koja je proizvod njegove namjere, odnosno cilja, nastupiti i neka druga, dalja posljedica. Na primjer, ako učinilac ubije skretničara u trenutku kada treba da naiđe voz, pa uslijed toga voz izleti sa šina, jasno je da je kod učinioca postojalo htijenje ne samo u odnosu na smrt skretničara, već i u odnosu na izlijetanje sa šina kao obilježje krivičnog djela ugrožavanja javnog saobraćaja.

Eventualni umišljaj (dolus eventualis) postoji kada je učinilac bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je pristao na njeno nastupanje (čl. 35 KZ BiH). Intenzitet elemenata svijesti i volje slabije je izražen nego kod direktnog umišljaja. Dakle, učinilac je svjestan da postoji mogućnost da učini krivično djelo, ali nije siguran da će do njega doći. I kod eventualnog umišljaja svijest mora da obuhvati sve bitne elemente bića krivičnog djela. Voljni element kod eventualnog umišljaja ispoljava se u blažoj formi nego kod direktnog umišljaja. Razlikovanje koje postoji između direktnog i eventualnog umišljaja je bitno zbog toga što ima krivičnih djela koja se mogu izvršiti samo direktnim umišljajem, s tim da ima, ali u manjoj mjeri, krivičnih djela koja se mogu izvršiti samo sa eventualnim umišljajem.

Jedan od najvećih i najbitnijih problema kod umišljaja, može se reći i u krivici u cjelini, jeste razgraničenje eventualnog umišljaja i svjesnog nehata. Element svijesti je isti, dok postoji razlika u pogledu elementa volje. Učinilac kod eventualnog umišljaja pristaje da učini krivično djelo, a kada je u pitanju svjesni nehat on neće nastupanje posljedice, ne pristaje na krivično djelo. Kod određivanja pojma pristajanja i danas je aktualna Frankova metoda (npr. da li bi učinilac podmetnuo požar u stambenoj zgradi da je znao da će time prouzrokovati smrt lica koje se nalazilo u zgradi), ako se od toga uzdrži, onda je tu riječ o svjesnom nehata, a ako ne, onda je riječ o eventualnom umišljaju. Frankova formula predstavlja relativno preciznu granicu između eventualnog umišljaja i svjesnog nehata, ali njena primjena u praksi je neznatna. Ovdje se radi o dvostrukom hipotetičkom pitanju, ali na koje je u konkretnom slučaju teško dati odgovor, tj. koji se uopšte ne može utvrditi. U praksi je uvijek lakše utvrditi kada postoji direktan umišljaj, odnosno kada je učinilac htio izvršenje krivičnog djela, dok je mnogo teže utvrditi kada je samo pristao na nastupanje posljedice. I kod učinioca koji postupa sa eventualnim umišljajem postoji svijest o načinu, sredstvu, vremenu i mjestu učinjenja krivičnog djela, dakle, svijest o modalitetima radnje učinjenja.¹¹¹ I kod učinioca koji postupa sa eventualnim umišljajem, kada je u pitanju način i sredstvo učinjenja, postoji svijest da tim načinom ili tim sredstvom može dovesti do nastupanja posljedice

---

¹¹¹ Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 455.

(npr. nesavjesno liječenje). Kada je u pitanju prouzrokovanje posljedice nekim činjenjem ili nečinjenjem, tada ne postoji svijest kod učinioca o sigurnosti prouzrokovanja zabranjene posljedice, nego kod njega postoji samo svijest o mogućnosti da uslijed preduzete radnje može doći do posljedice.

Osim direktnog i eventualnog umišljaja, postoje i druge vrste umišljaja koje nisu određene u krivičnom zakonu, ali su od značaja u sudskoj praksi. Tu spadaju: a) predumišljaj (*dolus praemeditatus*); b) momentalni umišljaj (*dolus repentinus*); c) istovremeni ili prethodni umišljaj (*dolus antecedens*), itd.

a) Predumišljaj (*dolus praemeditatus*) postoji onda kada je učinilac smišljeno donio odluku, tj. promišljeno, hladnokrvno, i pored dovoljno vremena imao mogućnost da temeljno rezmisli o svom djelu, ali se on ipak odlučio da realizuje svoje odluke.

b) Momentalni umišljaj (*dolus repentinus*) nastaje bez prethodnog razmišljanja o krivičnom djelu, odluka se donosi trenutno, na mah, kao direktan odgovor na provokaciju.

c) Istovremeni ili prethodni umišljaj (*dolus antecedens*) je umišljaj koji prethodi radnji učinjenja i istovremen je sa radnjom učinjenja i on se može izjednačiti sa opštim pojmom umišljaja.

3.2. Nehat

U odnosu na umišljaj, nehat (*culpa*) je lakši i po nastanku mlađi oblik krivice. Za krivičnu odgovornost i kažnjavanje učinioca se uglavnom zahtijeva umišljaj. Umišljajni izvršilac krivičnog djela želi i hoće izvršenje određenog krivičnog djela i pristaje na posljedicu takvog djela. Dugo se smatralo da je kažnjavanje opravdano samo onda kada se radi o voljnim radnjama čovjeka, pa iz tog razloga nehat kao opšti oblik krivice dugo nije postojao. Danas nehatna krivična djela imaju sve veći značaj radi toga što savremeno društvo stvara u sve većoj mjeri uslove za njihovo nastajanje. Prvo se u krivici pojavio svjesni nehat, a tek početkom XX vijeka dolazi do pojave i nesvjesnog nehata. Nehat se razlikuje od umišljaja po voljnom elementu. Kada postupa umišljajno

učinilac hoće, želi i pristaje na nastupanje posljedice, a kada postupa iz nehata, on to djelo ne želi.

U našem krivičnom pravu, ako se pođe od psihološkog shvatanja krivice, tada određivanje nehata zavisi od toga da li se prihvata teorija svijesti ili teorija volje. Prema teoriji svijesti (*luxuria*) svjesni nehat u sebi sadrži dva elementa: svijest o mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice i pretpostavku da posljedica neće nastupiti ili da će se moći otkloniti. Prema teoriji volje (*negligentia*) nesvjesni nehat postoji kada je posljedica nastupila, a učinilac je nije htio niti želio, ali je bio neoprezan u preuzimanju svoje radnje. Učinilac u ovom slučaju nije pristao na posljedicu, ali je mogao uz određeni napor da procijeni da će ona nastupiti. Prema našem krivičnom zakonodavstvu krivično djelo učinjeno je iz nehata kad je učinilac bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je olako držao da ona neće nastupiti ili da će je on moći spriječiti, ili kad nije bio svjestan mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice, iako je prema okolnostima i svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao da bude svjestan te mogućnosti (čl. 36 KZ BiH; čl. 38 KZ FBiH; čl. 33 KZ RS; čl. 38 KZ BD BiH). Naš zakonodavac u određivanju krivnje iz nehata u osnovi ima u vidu psihološke elemente, iz razloga što nehatni učinilac mora imati određeni psihički odnos prema svom djelu. Razgraničenje između umišljaja i nehata nalazi se u voluntarističkim elementima. Umišljajni učinilac se saglašava sa posljedicom ili u formi htijenja ili u formi pristajanja na posljedicu, dok kod nehata se učinilac uopšte ne saglašava sa nastupanjem posljedice niti sa izvršenjem krivičnog djela. On radnju preduzima ili ne preduzima samo zato što misli da do posljedice neće uopšte doći ili će je on moći spriječiti. Naše krivično zakonodavstvo poznaje dvije vrste nehata, i to: a) *svjesni nehat (luxuria-samopouzdanje)*, i b) *nesvjesni nehat (negligentia-nemar)*.

a) *Svjesni nehat (luxuria-samopouzdanje)* sadrži u sebi dva elementa: *svijest o mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice, i pretpostavku da posljedica neće nastupiti ili da će se moći otkloniti*.¹¹² Kod svjesnog nehata učinilac olako drži da posljedica neće nastupiti ili ako nastupi da će je on moći otkloniti (npr. osoba A se nepažljivo igra sa pištoljem u prisustvu više ljudi, misleći da

---

¹¹² Lj. Lazarević, B. Maljković, I. Kitarović, *cit. djelo*, str. 701.

se ništa neće desiti, ali ipak dođe do povrede nekog od prisutnih). Učinilac kod ovog oblika krivice (vinosti) predviđa mogućnost prouzrokovanja posljedice radnjom koju preduzima, i samim tim predviđa mogućnost da postoji neko stvarno obilježje krivičnog djela koje izvršava, s tim da se on ne saglašava sa postojanjem tog stvarnog obilježja, jer on na njih ne pristaje. Iz toga slijedi da se razlika između eventualnog umišljaja i svjesnog nehata ispoljava u unutrašnjem stavu učinioaca prema posljedici, odnosno prema stvarnom obilježju.¹¹³ Prema tome, kod eventualnog umišljaja učinilac pristaje, dok kod svjesnog nehata ne pristaje na posljedicu. Iz ovoga proizilazi da kod svjesnog nehata učinilac nema volju da izvrši djelo. Svjesni nehat predstavlja pogrešnu procjenu u samom predviđanju nastupanja posljedice, tj. pogrešnu procjenu o njenom izostanku. Nasuprot okolnosti na kojima se zasniva učiniočeva predstava o mogućnosti nastupanja posljedice, moraju da postoje okolnosti na kojima on zasniva svoju procjenu da posljedica neće nastupiti. Za postojanje *eventualnog umišljaja* mora se utvrditi „pristajanje“, jer se samo tako po zakonu može utvrditi donja granica umišljaja. *Svjesni nehat* predstavlja pogrešnu kalkulaciju u predviđanju nastupanja ili izostajanja posljedice, tj. olako držanje da posljedica neće nastupiti ili pouzdati se u svoju naknadnu intervenciju da će posljedicu spriječiti. Sporno je razgraničavanje (Frankova formula) između *eventualnog umišljaja* i *svjesnog nehata*, s obzirom da je umišljaj uvijek teži oblik krivnje. Sporni slučajevi moraju se uvijek smatrati svjesnim nehatom, prema pravilu *in dubio pro reo*. Za postojanje nehata uvijek se moraju utvrditi konstitutivni elementi, a i sam nehat je oblik krivnje koji dovodi do krivične odgovornosti i kažnjivosti. Dakle, svijest učinioaca kod svjesnog nehata i eventualnog umišljaja je potpuno ista, odnosno ona obuhvata sve one elemente svijesti koji se traže i za eventualni umišljaj. U svakom konkretnom slučaju sud mora utvrditi da li postoji svjesni nehat učinioaca sa svim svojim elementima i obilježjima, i kad sa sigurnošću utvrdi postojanje, tek onda sud može donijeti presudu.

b) Nesvjesni nehat (negligentia-nemar) postoji kao oblik krivnje (*vinosti*) kada učinilac nije bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može doći do nastupanja zabranjene posljedice, iako je prema okolnostima i prema svojim ličnim

---

¹¹³ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 246.

svojstvima bio dužan i mogao da bude svjestan te mogućnosti. Nesvjesni nehat je negativno određen prema intelektualnom i voljnom elementu (učinilac nije svjestan mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice), a kod svjesnog nehata intelektualni element je pozitivno određen (učinilac je svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može doći do nastupanja zabranjene posljedice), dok mu je voljni elemenat negativno određen. Nesvjesni nehat je u suštini neoprezno ili nepažljivo ponašanje pri preduzimanju određene radnje ili (kod nečinjenja) propuštanju radnje koju je trebalo preduzeti, odnosno odsustvo pažnje koja se zahtijeva od normalnog prosječnog čovjeka.¹¹⁴

Nemarnost ili nepažnja kod učinioca može se procjenjivati po različitim kriterijumima: objektivnom, subjektivnom i oba ta kriterijuma zajedno. Prema *objektivnom* kriterijumu uzima se u obzir pažnja kojom bi, u datim okolnostima, postupao svaki prosječan čovjek. Ukoliko učinilac nije postupao s pažnjom prosječnog čovjeka koji bi mogao kao prosječan da predvidi mogućnost nastupanja posljedice, tada će on, ukoliko je prosječno sposoban, odgovarati za krivično djelo učinjeno iz nesvjesnog nehata. Prema *subjektivnom* kriterijumu uzima se pri ocjeni nepažljivosti isključivo ličnost učinioca krivičnog djela, sa njegovim psihičkim mogućnostima, njegova lična svojstva, lične okolnosti, itd. Osoba koja zbog svojih ličnih nedostataka, a kojih nije ni svjesna, nije u mogućnosti da predvidi mogućnost nastupanja posljedice, takva osoba ne može biti odgovorna za nehatno počinjenje nekog krivičnog djela. U našoj teoriji i sudskoj praksi nepažnja se utvrđuje kumulativno (mješovito) i po objektivnom i po subjektivnom kriterijumu što znači da se ova dva kriterijuma dopunjuju, ali i međusobni ograničavaju.

Iz svega izloženog proizlazi da je nužno da se prvenstveno utvrdi da li je učinilac bio dužan da predvidi nastupanje posljedice, a u pozitivnom slučaju moraće se pristupiti i daljem utvrđivanju da li je učinilac mogao da predvidi posljedicu, pa tek ukoliko se i ovo pozitivno utvrdi – postoji nehat.¹¹⁵

---

¹¹⁴ Lj. Lazarević, B. Maljković, I. Kitarović, *cit. djelo*, str. 702.

¹¹⁵ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 201.

Kao poseban oblik nehata, u teoriji je poznat i tzv. *profesionalni ili pozivni nehat* koga karakteriše to što učinilac u preduzimanju radnje nije imao onaj stepen pažnje u predviđanju posljedice koji se zahtijeva u obavljanju profesije kojom se on bavi.¹¹⁶ Ovdje je riječ, dakle, o nehata lica koja su po svom pozivu ili zanimanju dužna da imaju pojačanu pažnju pri obavljanju svojih poslova (npr. profesionalni vozači, ljekari, vještaci, mineri i dr.) Profesionalni nehat je nesvjesni nehat, ali ne opšteg, već specifičnog karaktera, u smislu svojstva ličnosti koja se pojavljuje kao učinilac krivičnog djela.¹¹⁷ Neki zakoni profesionalni nehat predviđaju kao teži oblik nehata.

U krivičnopravnoj teoriji postoji stepenovanje jednog i drugog nehata po težini nepažnje, analogno njegovom stepenovanju u građanskom pravu. Tako postoji: 1) teški ili grubi nehat; 2) laki nehat, i 3) veoma laki nehat. Teški ili grubi nehat (*culpa lata*) postoji u slučaju kada je nastupila posljedica koja je mogla biti predviđena od svakog prosječnog čovjeka. Laki nehat (*culpa levis*) postoji kada se radi o predviđanju posljedice od strane opreznog i pažljivog čovjeka. Veoma laki nehat (*culpa levissima*) postoji kada se radi o predviđanju posljedice od strane opreznog čovjeka.

Kao i kod umišljaja, zakon ne pravi razliku u pogledu krivične odgovornosti između svjesnog i nesvjesnog nehata. Ipak svjesni nehat je teži oblik krivice, ali u nekim slučajevima može biti i drugačije.

---

¹¹⁶ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 249.

¹¹⁷ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 202.

4. Odgovornost za kvalifikovana krivična djela

U praksi postoje situacije kada učinilac izvrši neko krivično djelo ali da iz njega proizađe teža posljedica od one koja u takvim slučajevima redovno nastupa. Takođe postoje situacije da učinjenje nekog krivičnog djela prate posebne okolnosti koje to djelo čine težim. Ovdje je riječ o krivičnim djelima koja, osim osnovnog, imaju i teže oblike u slučaju da iz osnovnog djela nastane teža posljedica za koju zakon predviđa težu kaznu. Ovdje se razlikuju dva slučaja o kojima se u teoriji krivičnog prava mnogo diskutuje. To su: pitanje odgovornosti za krivična djela kvalifikovana težom posljedicom i odgovornost za krivična djela kvalifikovana naročitom okolnošću.

4.1. *Odgovornost za krivična djela kvalifikovana težom posljedicom*

Za razliku od našeg ranijeg krivičnog zakonodavstva, danas važeće zakonodavstvo ne sadrži navedenu odredbu o odgovornosti za težu posljedicu, ali to ne znači da se pravilo koje je u njoj bilo sadržano i danas ne može primjenjivati. Danas se takođe propisana teža kazna može izreći samo ako se utvrdi krivnja učinioca u odnosu na tu težu posljedicu. Postoji veći broj krivičnih djela kada je iz tog djela proizašla teža posljedica za koju zakon propisuje težu kaznu, ali se ta kazna može izreći samo pod uslovom ako je učinilac u odnosu na tu posljedicu postupao iz nehata (npr. izvršilac hoće da žrtvu teško tjelesno povrijedi, ali uslijed te posljedice, dolazi do njene smrt iako učinilac to nije htio). Ako je u odnosu na težu posljedicu postojao umišljaj učinioca, tada se to rješava primjenom pravila koja važe za slučaj krivičnih djela, ukoliko ta teža posljedica, sama po sebi, ne predstavlja krivično djelo. Za krivična djela kvalifikovana težom posljedicom zakon, po pravilu, uvijek propisuje težu kaznu od one koja bi bila izrečena da se radi o sticaju krivičnih djela, ako se radi o nehatnom prouzrokovanju teže posljedice. Ako prema takvoj posljedicu nema

ni nehata, već se ona može pripisati slučaju, tada nema ni krivične odgovornosti.¹¹⁸

Ukoliko se ne bi mogao utvrditi nehat u odnosu na težu posljedicu, učinilac bi tada mogao da odgovara samo za osnovno krivično djelo koje je počinio iz nehata. Može se zaključiti, s obzirom na izuzetke, da je za krivičnu odgovornost za krivična djela kvalifikovana težom posljedicom potreban najmanje nehat učinioca u odnosu na tu težu posljedicu. Prema tome, u odnosu na težu posljedicu nehat može biti svjesni ili nesvjesni, dok osnovno djelo može biti učinjeno s umišljajem ili iz nehata.

4.2. Odgovornost za krivična djela kvalifikovana naročitom okolnošću

Krivični zakon, po pravilu, ne sadrži posebne odredbe o krivičnoj odgovornosti za krivična djela kvalifikovana naročitim ili posebnim okolnostima, iako sadrži čitav niz odredbi u kojima je za pojedina krivična djela propisana teža kazna ako su ona učinjena pod posebnim okolnostima.¹¹⁹ Učinilac će biti odgovoran za teži oblik osnovnog krivičnog djela, koje je kvalifikovano naročitom okolnošću, ako je ta okolnost bila u njegovom umišljaju. Na primjer, kod krivičnog djela ubistva, ukoliko je krivično djelo izvršeno radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete, koristoljublja ili iz drugih niskih pobuda, postojaće teško, tj. kvalifikovano ubistvo, a kao motiv pojavljuje se naročita okolnost.

Krivična odgovornost za djela kvalifikovana naročitom okolnošću utvrđuju se na osnovu umišljaja.

---

¹¹⁸I. Kitarović, D. Simić, S. Živković, *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1984, str. 1243.

¹¹⁹Z. Tomić, *cit. djelo*, 2008, str. 470-471.

Odjeljak treći: SAUČESNIŠTVO

Glava prva: POJAM I OBLICI SAUČESNIŠTVA

1. Pojam i elementi saučesništva	209
2. Pravna priroda saučesništva	211
3. Oblici saučesništva	214
3.1. Izvršilaštvo i saizvršilaštvo	215
3.2. Podstrekavanje	218
3.3. Pomaganje	220
3.3.1. Pojam pomaganja	220
3.3.2. Elementi pomaganja	222
3.3.3. Vrste pomaganja	223
3.3.4. Odgovornost i kažnjivost pomagača	224
3.3.5. Neuspjelo pomaganje i pomaganje kao samostalno djelo	224
3.4. Organizovanje zločinačkog udruženja	225

1. Pojam i elementi saučesništva

Saučesništvo postoji u slučaju kada u ostvarenju nekog krivičnog djela učestvuje više lica. Lica koja učestvuju u ostvarenju nekog krivičnog djela nazivaju se saučesnici. Kod saučesništva se ne podrazumijeva samo učešće više lica u izvršenju radnje krivičnog djela, nego samo doprinos tom izvršenju, odnosno učešće više lica u jednom krivičnom djelu, s tim da je njihova uloga drugačija.¹²⁰

U većini slučajeva, krivično djelo izvršava samo jedno lice, u kom slučaju postoji samo jedan učinilac krivičnog djela, dok je saučesništvo oblik zajedničkog izvršenja krivičnog djela od strane više lica. Za razliku od saizvršilaštva, gdje se svi učesnici nalaze u poziciji izvršilaca, kada se radi o saučesništvu oni preduzimaju radnje koje su upravljene na izvršenje ili omogućavanje izvršenja krivičnog djela, a te radnje se nalaze van bića krivičnog djela. Radnjama koje preduzimaju saučesnici samo se daje doprinos pri izvršenju krivičnog djela, a to djelo ostvaruje njegov izvršilac. Kada se kod izvršenja jednog krivičnog djela pojavljuje više lica, ali u različitim ulogama, onda njihove uloge nisu od istog međusobnog značaja u odnosu na prouzrokovanu posljedicu. Neka lica u izvršenju krivičnog djela pojavljuju se kao saizvršioци, dok druga lica, iako ne učestvuju u samoj radnji izvršenja doprinose svojom djelatnošću nastupanju posljedice, tj. izvršenju krivičnog djela. Takva lica nazivamo saučesnicima, odnosno sva lica koja učestvuju na bilo koji način u izvršenju krivičnog djela nazivaju se saučesnicima. Iz navedenog se može zaljučiti da saučesništvo predstavlja takve radnje kojima se umišljajno učestvuje u krivičnom djelu koje izvršava drugo lice. Prema tome, učestvovanje više lica u ostvarenju krivičnog djela može se pojaviti na različite načine.

Prema načinu učešća u izvršenju krivičnog djela saučesnici se mogu podijeliti na: *a) saizvršioce; b) podstrekače; c) pomagače, i d) organizatore zločinačkih udruženja*. Posljednja tri oblika saučesništva nazivaju se saučesništvo u užem smislu, a svi oblici

---

¹²⁰ N. Stanković, *Međunarodno krivično pravo*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2018, str. 77.

predstavljaju saučesništvo u širem smislu.¹²¹ Da bi se radilo o saučesništvu, među učesnicima krivičnog djela mora da postoji, tj. mora da je ostvarena neophodna veza. Dakle, ovdje pored objektivne veze, koja se sastoji u zajedničkom ostvarenju bitnih elemenata krivičnog djela, između više lica mora postojati i subjektivna veza da bi se radilo o saučesništvu. Kod tih lica mora da postoji svijest da zajednički djeluju. U savremenom krivičnom zakonodavstvu problem saučesništva se različito rješava u zavisnosti od same kaznene politike određene države u određeno vrijeme.

Za postojanje saučesništva uopšte, kako u užem tako i u širem smislu, obavezno je postojanje nekih elemenata, odnosno uslova. U praksi se dešava da više lica učestvuje u izvršenju jednog istog krivičnog djela, ali da ipak ne postoji saučesništvo u smislu krivičnog djela, zbog neispunjenja uslova koji se smatraju bitnim sa gledišta krivičnog prava. Da bi postojalo saučesništvo treba da postoje sljedeći elementi, i to: 1) *objektivni element*; 2) *subjektivni element*, i 3) *postojanje glavnog djela*.

a) *Objektivni element* sastoji se u tome da, iako su u pitanju posebne odvojene djelatnosti različitih lica, te djelatnosti moraju predstavljati jedinstvenu cjelinu u smislu da su sve one doprinjele nastupanju zabranjene posljedice. Ovo znači da se objektivna veza saučesništva sastoji u zajedničkom rezultatu radnji svih učesnika. Ove radnje se mogu pojaviti u vidu podstrekavanja i pomaganja i one kao takve nemaju karakter radnje izvršenja. Saučesnik svojom radnjom neposredno ne izvršava djelo, ali uzima učešće na posredan način, kroz radnje koje su izvan bića krivičnog djela. Saučesništvo neće postojati ukoliko nema učešća, tj. ako neko lice svojim radnjama nije dalo doprinos u ostvarenju djela.

b) *Subjektivni element* kod saučesnika ogleda se u svijesti svih učesnika o zajedničkom djelovanju, što znači da saizvršioци moraju da znaju jedan za drugog, a isto tako i podstrekači moraju da znaju za izvršioce. Prema tome, na strani saučesnika mora postojati svijest da zajedno sa drugim dobrovoljno učestvuje u ostvarenju jednog krivičnog djela i preduzimanju radnje koja je usmjerena na izvršenje krivičnog djela. Pomagač mora biti svjestan

---

¹²¹I. Kitarović, D. Simić, S. Živković, *cit. djelo*, str. 1248.

kome i za šta pomaže, odnosno pruža pomoć, a podstrekač treba biti svjestan koga i na koje krivično djelo podstrekava. Izvršilac ne mora biti uvijek svjestan da se na izvršenje krivičnog djela odlučio pod uticajem drugog, niti da mu je neko pri izvršenju djela pomagao. Za postojanje saučesništva u užem smislu, pored objektivnog i subjektivnog elementa nužno je i postojanje krivnje i to samo u slučaju ako su postupali sa umišljajem. Ako se radi o nečinjenju, onda saučesništvo, po pravilu, ne postoji.

c) Postojanje glavnog djela i njegovog izvršioca je bitan element, jer bez glavnog djela nema ni saučesništva. Da bi postojalo saučesništvo po ovom elementu, potrebno je da je djelo izvršeno ili pokušano, da su preduzete kažnjive pripremne radnje, odnosno da je glavni učinilac ušao u kriminalnu ili kažnjivu zonu svojim radnjama.

2. Pravna priroda saučesništva

Pravna priroda saučesništva je jedno od najvažnijih i najkompleksnijih pitanja koje se postavlja u vezi sa saučesništvom. O pitanju osnova odgovornosti saučesnika postoje mnogobrojna i različita mišljenja, odnosno teorije. Sve te teorije mogu se, najprije, svrstati u dvije velike grupe: u monističke i pluralističke teorije.

-Monističke teorije predstavljaju tradicionalno shvatanje pravne prirode saučesništva, koje je i danas prihvaćeno od većine teoretičara, a i u većini krivičnih zakonodavstava u svijetu. Ove teorije polaze od stava da se osnov odgovornosti svih saučesnika nalazi u krivičnom djelu izvršioca u kome učestvuju i ostali saučesnici. Dakle, postoji jedno jedinstveno krivično djelo izvršioca, i ono je osnov odgovornosti svih saučesnika koji su, na bilo koji način, učestvovali u njegovom izvršenju. Krivično djelo ostaje jedinstveno i pored sticaja više lica u njegovom izvršenju. Kao takvo, izvršeno krivično djelo predstavlja zajednički osnov odgovornosti svih saučesnika.

Po ovoj teoriji, kod svakog krivičnog djela u kome je učestvovalo više saučesnika postoji, prije svega, glavna (principalna) radnja kojom se izvršava krivično djelo. Pored nje, postoje i druge radnje koje su uzgredne, odnosno pomoćne ili zavisne (akcesorne) u odnosu na glavnu radnju. Ovim radnjama se krivično djelo ne izvršava, već se samo doprinosi njegovom izvršenju. Prema tome, lice koje je izvršilac glavne, principalne radnje jeste izvršilac krivičnog djela. Izvršioци ostalih, znači uzgrednih, odnosno pomoćnih ili akcesornih radnji, nisu izvršioци krivičnog djela. Oni su samo saučesnici u izvršenju tog djela. Sa gledišta uzročnog odnosa, samo glavna radnja uzrokuje posljedicu krivičnog djela i smatra se njenim uzrokom. Radnje saučesnika su pomoćne ili akcesorne radnje i nemaju karakter uzroka posljedice krivičnog djela, već predstavljaju samo uslov koji doprinosi njenom nastupanju.

Imajući u vidu sve što je naprijed iznijeto, radnje saučesnika, pošto su zavisne od radnje izvršioца, kažnjavaju se samo uslovno, tj. ukoliko se kažnjava radnja izvršenja. Iz iznijetih razloga, monističke teorije, odnosno teorije o jednoj radnji izvršenja nazivaju se još i principalnim teorijama o saučesništvu, odnosno akcesornim teorijama, ili teorijama o zavisnoj prirodi saučesništva. Uobičajen je naziv - *teorije akcesornosti*.

Teorije o akcesornoj prirodi saučesništva su opšteprihvaćene u teoriji krivičnog prava. Postoji, dakle, samo jedno krivično djelo, i svi saučesnici u tom krivičnom djelu odgovaraju za to krivično djelo. Pri tome, izvršilac (odnosno saizvršioци) odgovara za izvršenje krivičnog djela, dok ostali saučesnici odgovaraju samo za saučesništvo, zavisno od načina doprinošenja nastupanju posljedica krivičnog djela (za podstrekavanje ili za pomaganje). Svi oni uvijek odgovaraju za učešće u jednom istom krivičnom djelu. Prema tome, odgovornost saučesnika je zavisne prirode u odnosu na postojanje krivičnog djela u kome svi oni učestvuju.

Među pristalicama monističkih teorija, međutim, ne postoji saglasnost o tome koji uslovi vezani za krivično djelo, čijem se izvršenju doprinosi, treba da budu ispunjeni da bi došlo do odgovornosti saučesnika. Drugim riječima, pitanje je za koja obilježja krivičnog djela treba da se veže odgovornost saučesnika, i

da od njih zavisi. O ovom pitanju, u okviru monističkih teorija postoje tri teorije: a) teorija ekstremne akcesornosti; b) teorija limitirane akcesornosti, i v) teorija minimalne akcesornosti.

a) Po *teoriji ekstremne akcesornosti*, da bi postojala odgovornost saučesnika, potrebno je da je krivično djelo u kome učestvuju, ostvareno u cjelini, sa svim svojim obilježjima. Prema tome, potrebno je da je krivično djelo svršeno i da postoje svi njegovi elementi, odnosno obilježja – kako subjektivne tako i objektivne prirode. To, između ostalog, znači da je odgovornost izvršioca uslov koji mora biti ispunjen da bi došlo do odgovornosti saučesnika.

b) Po *teoriji limitirane akcesornosti*, odgovornost saučesnika zavisi samo od toga da li je izvršilac izvršio protivpravnu radnju za koju krivični zakon predviđa određenu kaznu. Ova teorija je zastupljena u većini krivičnih zakonodavstava u svijetu, pa i u našem krivičnom zakonodavstvu.

c) Po *teoriji minimalne akcesornosti*, odgovornost saučesnika vezuje se samo za preduzimanje radnje izvršenja krivičnog djela, bez obzira da li je ta radnja protivpravna ili ne. Po ovoj teoriji, saučesnici su odgovorni čim je izvršilac preuzeo radnju krivičnog djela.

Kao što je i ranije rečeno, u našem krivičnom pravu i zakonodavstvu prihvaćena je teorija limitirane akcesornosti. Prema tome, da bi postojala odgovornost saučesnika, dovoljno je da je izvršilac preuzeo protivpravnu radnju za koju krivični zakon predviđa određenu kaznu. Znači, dovoljno je ostvarenje objektivnog elementa krivičnog djela. To znači da saučesnici mogu da budu odgovorni bez obzira što izvršilac protivpravne radnje nije odgovoran. Za njihovu odgovornost dovoljan je uslov da je izvršilac izvršio, ili bar pokušao da izvrši takvu radnju (pod uslovom da je u zakonu predviđeno i kažnjavanje za pokušaj tog krivičnog djela).

-*Pluralističke teorije* polaze od stava da su, sa gledišta uzročnog odnosa, sve radnje svih saučesnika u jednom krivičnom djelu od istog značaja. Znači, zastupnici ove teorije usvajaju stav o istovjetnom uzročnom značenju svih uslova koji doprinose nastupanju posljedice krivičnog djela (*teorija conditio sine qua*

non). Svaki saučesnik u izvršenju jednog krivičnog djela odgovoran je, na osnovu svoje sopstvene radnje, kao da je sam izvršio krivično djelo. Prema tome, krivično djelo se u podjednakoj mjeri može pripisati svakom saučesniku koji je učestvovao u njegovom izvršenju. Jedini izuzetak od ovog pravila odnosi se na pomagače, odnosno pomaganje, koje se u izvjesnim slučajevima može pojaviti u vidu uslova, a ne uzroka nastupile posljedice krivičnog djela.

Smatrajući da su radnje svih saučesnika koji su učestvovali u izvršenju krivičnog djela od istog uzročnog značaja, ove teorije smatraju da je saučesništvo samostalan osnov odgovornosti, a ne osnov koji zavisi od izvršilaštva. Iz tog razloga, ove teorije su poznate pod imenom *teorija o samostalnoj prirodi saučesništva*.

Pošto svaki saučesnik odgovara za svoje djelo, a ne za djelo izvršioca, to kod saučesništva nije riječ o jedinstvenom krivičnom djelu, već postoji onoliko krivičnih djela koliko ima saučesnika. Na taj način, ovdje se razlikuju: krivično djelo izvršioca, za koje odgovara izvršilac; krivično djelo podstrekača, za koje odgovara podstrekač, i krivično djelo pomagača, za koje odgovara pomagač. Znači, postoji onoliko krivičnih djela koliko ima saučesnika u tom djelu, pa je odgovornost svakog od njih samostalna, drugim riječima nezavisna u odnosu na odgovornost ostalih saučesnika.

Kao što je već rečeno, u savremenom krivičnom pravu usvojene su monističke teorije, odnosno pretežno teorije limitirane akcesornosti. To je slučaj i u našem krivičnom pravu. Međutim, postoje izvjesni izuzeci u kojima se usvaja stav pluralističkih teorija, odnosno teorija o samostalnoj prirodi saučesništva.

3. Oblici saučesništva

Postoje četiri oblika saučesništva i četiri vrste saučesnika. Više lica mogu učestvovati u jednom krivičnom djelu na razne načine. Na primjer, kada u jednom slučaju dva ili više lica zajednički izvršavaju krivično djelo, u tom slučaju svi oni su

saizvršioci krivičnog djela (npr. saizvršilaštvo postoji kada dva lica zajednički izvrše krađu, silovanje, razbojništvo ili ubistvo). Pored izvršioca ili saizvršioca u ostvarenju krivičnog djela mogu učestvovati i druga lica od kojih neka mogu podsticati izvršioca da izvrši krivično djelo, dok mu neka mogu pomagati da izvrši to krivično djelo, kada u ostvarenju tog djela postoji saučesništvo u obliku podstrekavanja ili podsticanja i pomaganja. Ako u izvršenju krivičnog djela učestvuje više lica, ali su samo neka od njih izvršioci, dok druga učestvuju u krivičnom djelu na posredan način, onda je moguće da neka od tih lica navode izvršioca na izvršenje krivičnog djela, druga mu pomažu u izvršenju krivičnog djela, a treća organizuju zločinačka udruženja za vršenje krivičnih djela.¹²² Ovdje se, dakle, pored saizvršioca kao saučesnici pojavljuju još pomagači, podstrekači i organizatori.

3.1. Izvršilaštvo i saizvršilaštvo

U izvršenju jednog krivičnog djela različita lica mogu učestvovati u veoma različitim ulogama. Izvršilac krivičnog djela je ono lice koje učestvuje u radnji izvršenja krivičnog djela. Ako samo jedno lice učestvuje u radnji izvršenja krivičnog djela, onda se ono naziva izvršiocom krivičnog djela. Riječ je, dakle, o izvršilaštvu. Međutim, u izvršenju radnje krivičnog djela može učestvovati više lica. U takvom slučaju, svako od ovih lica se pojavljuje u ulozi izvršioca krivičnog djela. Pošto svi oni ravnopravno učestvuju u izvršenju radnje krivičnog djela, oni se nazivaju saizvršiocima. U pitanju je saizvršilaštvo. Saizvršilaštvo podrazumijeva učešće više lica u izvršenju radnje krivičnog djela.¹²³

Za postojanje saizvršilaštva potrebno je da su ispunjena dva uslova, jedan objektivne i jedan subjektivne prirode.

Prvi uslov za postojanje saizvršilaštva je da su sva lica, odnosno *svi učesnici, učestvovali* u izvršenju krivičnog djela. Na taj način, svaki od učesnika u krivičnom djelu pojavljuje se kao izvršilac krivičnog djela, a svi oni kao saizvršioci. Nije neophodno

---

¹²² N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 170.

¹²³ N. Stanković, *Međunarodno krivično pravo*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2018. str. 76.

da svi saizvršiocu učestvuju u izvršenju svih djelatnosti koje su neophodne da bi se izvršilo krivično djelo. Tako, na primjer, kod krivičnog djela razbojništva, neki učesnici mogu učestvovati u upotrebi sile ili prijetnje, a drugi u oduzimanju stvari. U takvom slučaju, svi oni se smatraju saizvršiocima. Za postojanje saizvršilaštva, takođe nije nužno da svi učesnici u izvršenju krivičnog djela učestvuju od samog početka, pa do potpunog izvršenja krivičnog djela. Može da postoji sukcesivno saizvršilaštvo, onda kada jedan saizvršilac nastavlja izvršenje krivičnog djela započetog od drugog saizvršioca. Može da postoji čak i slučajno saizvršilaštvo, onda kada se izvjesna lica, na primjer, slučajni prolaznici, pridruže drugim saizvršiocima koji su ranije već započeli izvršenje krivičnog djela, pa to izvršenje nastave zajedničkom djelatnošću.

Drugi uslov, odnosno element saizvršilaštva, subjektivne je prirode. Neophodno je da kod svih saizvršilaca postoji *svijest o zajedničkoj saradnji* u izvršenju krivičnog djela. Prema tome, kod svakog učesnika mora da postoji svijest da krivično djelo vrši u zajedničkoj saradnji sa ostalim učesnicima. Ukoliko kod nekog učesnika ne postoji ova svijest o zajedničkoj saradnji, on može da se pojavi samo u ulozi izvršioca, ali ne i u ulozi saizvršioca. Svijest o zajedničkoj saradnji, kao što je već rečeno, nije krivica kao psihički odnos učesnika prema djelu koje je izvršio. Svijest o saradnji je samo svijest o zajedničkoj akciji. S druge strane, krivica učesnika sastoji se u određenom psihičkom odnosu svakog od njih prema krivičnom djelu, odnosno njegovoj radnji i posljedici. Krivica se posebno utvrđuje za svakog učesnika, što znači da može biti različita, pojedinačno posmatrano.

U izvršenju većine krivičnih djela koja vrši više lica, kao izvršilac krivičnog djela može da se pojavi i samo jedno lice, odnosno jedan izvršilac. Takvo saizvršilaštvo u krivičnom djelu za čije izvršenje nije nužno učešće više lica, naziva se *nepravo ili fakultativno saizvršilaštvo*. Velika većina krivičnih djela su takve prirode, pa samim tim saizvršilaštvo kao oblik izvršenja krivičnih djela predstavlja nepravo saizvršilaštvo. Postoje i krivična djela koja može izvršiti jedno lice, ali ih može izvršiti i više lica kao

saizvršio. Tako se, na primjer, krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti najčešće i vrši od strane više lica.¹²⁴

Postoje, međutim, izvjesna krivična djela za čije je izvršenje neophodno učešće više lica, odnosno više saizvršilaca. Takvo saizvršilaštvo se naziva pravim ili *nužnim saizvršilaštvom*. Krivična djela nužnog saizvršilaštva dijele se na dvije grupe: na unilateralna krivična djela nužnog saizvršilaštva i na bilateralna krivična djela saizvršilaštva.

Unilateralna (konvergentna) krivična djela nužnog saizvršilaštva su ona krivična djela kod kojih je za izvršenje krivičnog djela nužno učešće više lica, ali tako da se radnje svih saizvršilaca kreću u istom pravcu. Drugim riječima, svi saizvršioци teže istom cilju. To je, na primjer, slučaj kod krivičnog djela pobune lica lišenih slobode.

Bilateralna (divergentna) krivična djela nužnog saizvršilaštva su ona krivična djela za čije je izvršenje takođe nužno učešće više lica, ali tako da se djelatnosti pojedinih saizvršilaca kreću u suprotnim pravcima. Ova krivična djela postoje kada radnje nužnih saizvršilaca idu jedna prema drugoj (na primjer, kod krivičnog djela dvobračnosti) ili jedna protiv druge (na primjer, kod krivičnog djela učestvovanja u tuči).

U teoriji krivičnog prava, u vezi sa saizvršilaštvom, postavlja se pitanje granice odgovornosti saučesnika, odnosno dokle se proteže odgovornost u slučaju kada više lica zajedničkom djelatnošću izvrši krivično djelo. Problem odgovornosti saizvršilaca regulisan je, na prvom mjestu, pravilima koja postavlja teorija krivičnog prava. Tek potom može se govoriti o pravilima kojima se reguliše odgovornost saizvršilaca, a koja su predviđena u krivičnom zakonodavstvu.

Saizvršioци odgovaraju za krivično djelo koje je izvršeno u zajedničkoj saradnji. Prema tome, svaki od njih odgovara samo za krivično djelo koje je izvršio u zajedničkoj saradnji sa ostalim saizvršioциma. Za krivično djelo koje nije bilo obuhvaćeno sviješću

---

¹²⁴ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014. str. 175.

o zajedničkoj saradnji, saizvršioci ne odgovaraju. To je tzv. eksces saizvršilaštva. Na primjer, ako postoji svijest o zajedničkoj saradnji za izvršenje krivičnog djela krađe, pa jedan od saizvršilaca, pri tome, izvrši krivično djelo ubistva, saizvršilac, odnosno svi saizvršioci kod kojih krivično djelo ubistva nije bilo obuhvaćeno sviješću o zajedničkoj saradnji, neće odgovarati za to ekscesno krivično djelo. Prema tome, svaki saizvršilac je odgovoran u granicama svoje krivice.

3.2. Podstrekavanje

Podstrekavanje predstavlja psihički uticaj na neko lice kako bi se ono navelo da donese odluku o počinjenju krivičnog djela.¹²⁵ Radnja podstrekavanja se sastoji u navođenju drugog lica (izvršioca) da donese odluku o izvršenju krivičnog djela, a glavni cilj podstrekavanja je da se kod drugog lica stvori odluka da se izvrši krivično djelo. Neki autori u našoj teoriji pojam podstrekavanja određuju kao umišljajno izazivanje ili učvršćivanje odluke kod podstreknutog da preduzme protivpravnu radnju kojom će ostvariti obilježje bića nekog krivičnog djela.¹²⁶ Samo navođenje treba da se vrši tako dugo dok podstrekavano lice nije donijelo odluku da izvrši određeno krivično djelo. Ukoliko je navođeno lice već ranije samo donijelo odluku da izvrši krivično djelo na koje se navodi, u tom slučaju neće postojati podstrekavanje kao uzrok odluke da se izvrši krivično djelo.¹²⁷

Ukoliko je podstrekavano lice već imalo čvrstu odluku da izvrši krivično djelo, neće postojati podstrekavanje, ako ga drugo lice podrži u tome, ali bi takvo ponašanje podstrekača imalo karakter neuspjelog podstrekavanja. Ako bi se podstrekavano lice nalazilo u dilemi, da li da izvrši određeno krivično djelo ili ne, u tom slučaju navođenje se može pojaviti kao uzrok donijete odluke da se krivično djelo ipak izvrši. Iz ovoga slijedi da se razlikuju dva oblika podstrekavanja – prvi, kada kod podstrekavanog nije

---

¹²⁵ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 344.

¹²⁶ N. Srzentić, A. Stajić, *Krivično pravo FNRJ, Opšti dio*, Beograd, 1957, str. 367.

¹²⁷ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 177.

postojala odluka, i drugi, kada se podstrekavani dvoumio, odnosno imao dilemu ili se kolebao.

Podstrekavanje se može vršiti od strane jednog ili više lica. Ako podstrekavanje vrši više lica, tj. više lica svjesno i voljno utiče na donošenje ili učvršćenje odluke kod postrekavanog, tada se oni smatraju sapodstrekačima (npr. kod krivičnog djela ubistva djeteta pri porođaju, kada najbliža rodbina majke vanbračnog djeteta savjetuju ovoj da ga se „oslobodi“).

Najčešće način podstrekavanja nije u zakonu tačno određen, ali to može biti nagovaranje, izražavanje želje, zapovijest, molba, prijetnja (koja ne podrazumijeva dovođenje drugog u stanje krajnje nužde), obećanje novčane ili druge naknade itd.

Podstrekavanje će postojati ako je podstrekač kod nekog lica stvorio takvu odluku da je na osnovu nje i zbog nje krivično djelo izvršeno. Podstrekavanje se mora odnositi na određeno lice i na određeno krivično djelo, što bi značilo navođenje učinioca da izvrši određeno krivično djelo, i to s umišljajem. Podstrekavanje na vršenje neodređenih krivičnih djela nije dovoljno. Zastupano je shvatanje u našoj starijoj literaturi da je podstrekavanje radnja upravljena na izazivanje, odnosno prouzrokovanje odluke da se izvrši krivično djelo, a preduzimanje radnje da bi se „ojačala već postojeća riješenost“ predstavlja psihičko pomaganje.¹²⁸

Moguće je podstrekavanje na postrekavanje ili lančano postrekavanje (npr. lice A. nagovori lice B. da nađe osobu koja će ubiti osobu X. za određenu novčanu naknadu, nakon čega lice B. angažuje plaćenog ubojicu C. koji i ubije osobu X. U tom slučaju lice C. je učinilac teškog ubistva iz koristoljublja, dok su lica A. i B. postrekači na ubistvo).¹²⁹ Kada se radi o lančanom podstrekavanju, podstrekač ne mora poznavati učinitelja, pa ni sve posrednike ukoliko ih ima više. Dovoljno je da poznaje slijedećeg podstrekača. Podstrekavanje sa umišljajem je kažnjivo dok je

---

¹²⁸ T. Živanović, *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, Opšti dio*, I knjiga, Beograd, 1935, str. 180-187.

¹²⁹ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 345.

nehatno podstrekavanje nekažnjivo, sem u slučaju ako ne predstavlja neko samostalno nehatno krivično djelo.

Kada neko podstrekava drugog na izvršenje krivičnog djela, a djelo ne bude ni pokušano, postoji neuspjelo podstrekavanje. Tako, na primjer, postojaće neuspjelo podstrekavanje kada predstavnik osiguravajućeg društva predloži nekom licu da mu osigura kuću na visoki iznos, a onda da zajedno zapale tu kuću i da naplate štetu, ali to lice odbije to da učini.

Podstrekavanje može *biti neposredno i posredno*. *Neposredno podstrekavanje postoji* u slučaju kada podstrekač neposrednim djelovanjem na izvršioca navodi ga da izvrši krivično djelo. To je najčešći oblik podstrekavanja. *Posredno podstrekavanje postoji* u slučaju kada podstrekač posredno, preko drugog lica, utiče na svijest i volju izvršioca, tj. trećeg lica. Posredno podstrekavanje je donekle sporno, ali u teoriji preovladava shvatanje da je i to podstrekavanje, jer i u takvom slučaju postoji uzročna veza između radnje posrednog podstrekača i izvršioca. U nekim slučajevima podstrekavanje je propisano kao posebno krivično djelo (npr. pozivanje na nasilnu promjenu ustavnog uređenja).

3.3. Pomaganje

3.3.1. Pojam pomaganja

Pored podstrekavanja, pomaganje predstavlja drugi oblik saučesništva, koji po svom značaju ništa nije manji od podstrekavanja. Pomaganje je umišljajno pružanje pomoći nekom licu da izvrši krivično djelo.¹³⁰ Drugim riječima, pomaganje je preduzimanje takve radnje kojom se s umišljajem doprinosi izvršenju protivpravne radnje drugog lica, s kojom radnjom ovo lice ostvaruje obilježje nekog bića krivičnog djela.¹³¹ Radnja pomaganja se sastoji u omogućavanju izvršenja krivičnog djela. Ta radnja može da bude i u stvaranju uslova da izvršilac može da ostvari

---

¹³⁰ I. Kitarović, D. Simić, S. Živković, *cit. djelo*, str. 1253.

¹³¹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 270.

svoje krivično djelo. Pomagač samo djeluje prije ili u toku izvršenja krivičnog djela, s tim da ne preduzima radnju izvršenja ni djelimično, jer bi u tom slučaju bio izvršilac, tj. saizvršilac tog djela, a ne pomagač. Ako se posmatra s aspekta uzročnosti, pomaganje se, slično podstrekavanju, javlja samo kao uslov posljedice krivičnog djela, a ne kao njen uzrok. Razlika između podstrekavanja i pomaganja se sastoji u tome što se podstrekavanje vrši toliko dugo dok određeno lice ne donese odluku da izvrši krivično djelo, a pomaganje postoji onda kada se pomaže određenom licu da izvrši krivično djelo, tj. kada mu se omogućava izvršenje krivičnog djela, s tim da je to lice već ranije donijelo odluku da krivično djelo izvrši. Da bi predstavljale pomagačke radnje, te radnje moraju doprinositi ostvarenju krivičnog djela, odnosno one moraju imati značajnog uticaja u njegovom izvršenju, tj. moraju potpomagati njegovo izvršenje.¹³²

Cilj podstrekavanja sastoji se upravo u prouzrokovanju odluke da se izvrši krivično djelo. Međutim, kod pomaganja jedno lice je donijelo odluku da izvrši krivično djelo pa mu se to samo omogućava, na način da mu se obezbijede određeni uslovi, kako bi on tu svoju odluku i ostvario. Pomaganja ne može biti prije nego što se izvršilac odlučio na radnju izvršenja. Preduzeta radnja u takvom slučaju može da predstavlja podstrekavanje, a mogla bi da ima karakter pomaganja da je učinjena poslije odluke od strane izvršioca (npr. davanje savjeta kako da se određeno djelo izvrši, ako se savjeti daju prije odluke izvršioca o izvršenju, predstavlja podstrekavanje, ukoliko se savjeti daju poslije donijete odluke izvršioca – postojaće pomaganje). Za postojanje krivičnog djela nije bitno da li će pomaganje stvarno doprinijeti i u kojoj mjeri će doprinijeti izvršenju djela. Pomagač nema vlast nad djelom, jer od njega ne zavisi hoće li učinilac učiniti krivično djelo, za razliku od saizvršioca, on ne mora biti ni u kakvom dogovoru s učiniocem, pa je pomaganje moguće i kada učinilac za njega i ne zna, kada se radi o tzv. potajnom pomaganju.¹³³ Prema našem zakonodavstvu, kažnjivo je samo umišljajno pomaganje. Moguće je da nastane i nehatno pomaganje, ali ono po zakonu nije kažnjivo.

---

¹³² Džon R.V.D. Džouns, Stiven Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2006, str. 416.

¹³³ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 347.

3.3.2. Elementi pomaganja

Za postojanje pomaganja, potrebno je da postoje određeni elementi ili određeni uslovi. Kao prvo, treba da je preduzeta radnja pomaganja, što znači da je nekom licu omogućeno da izvrši radnju krivičnog djela. Kao pomaganje u izvršenju krivičnog djela smatra se naročito, davanje savjeta ili uputstava kako da izvrši krivično djelo, stavljanje učiniocu na raspolaganje sredstva za izvršenje krivičnog djela, stvaranje uslova ili otklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog djela, kao i unaprijed obećano prikrivanje krivičnog djela, učinioca, sredstava kojima je krivično djelo izvršeno, tragova krivičnog djela ili predmeta pribavljenih krivičnim djelom. Uslov da se navedene djelatnosti smatraju pomaganjem je samo da je izvršilac već donio odluku da izvrši krivično djelo.¹³⁴ Pomaganje predstavlja radnju koja doprinosi izvršenju krivičnog djela, ali ne i samo izvršenje krivičnog djela. Postoji granica do koje ide doprinos pomaganja. Ukoliko radnja pomaganja pređe određenu granicu, tada bi se radilo o izvršenju krivičnog djela.¹³⁵

Pomaganje može da bude od strane jednog ili više lica. Ukoliko je od strane više lica, tada bi se radilo o sapomagačima. Po pravilu, pomaganje može da bude izvršeno prije izvršenja krivičnog djela ili u toku samog njegovog izvršenja. Pomagač mora djelovati prije ili za vrijeme učinjenja krivičnog djela. Ako se pomaže prije učinjenja krivičnog djela, dovoljne su radnje tzv. pripreme radnje, s tim da je učinilac bar ušao u zonu kažnjivog pokušaja (npr. pomagač u silovanju je vlasnik stana koji je učinioca i djevojku, a koja je kasnije u tom stanu silovana, automobilom dovezao u svoj stan, otvorio im vrata i tamo ih ostavio).

Pomaganje koje je izvršeno nakon učinjenog djela (*auxilium post delictum*) više nije pomaganje kao oblik saučesništva, nema nikakvog doprinosa u izvršenju djela. Pružanje pomoći poslije izvršenog krivičnog djela nazivamo prikrivanje, a sam pomagač ne bi bio krivično odgovoran, sem u slučaju ako se u takvoj njegovoj radnji ne stiču i obilježja nekog samostalnog krivičnog djela, koje je predviđeno u krivičnom zakonu. Izuzetno se može pojaviti

---

¹³⁴ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 286.

¹³⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 175.

pomaganje kao oblik saučesništva poslije izvršenja krivičnog djela, ali je ono unaprijed obećano (npr. obećano skrivanje), jer je to oslonac kojim se rukovodi izvršilac. Pomaganje treba razlikovati od doticaja s krivičnim djelom ili međupomoći. Međupomoć je pomaganje koje se vrši poslije preduzimanja radnje izvršenja krivičnog djela, ali prije nastupanja posljedice krivičnog djela. Prema tome, i ovakvo pomaganje smatra se oblikom saučesništva.

Pomaganje, kao i podstrekavanje može da se izvrši samo sa umišljajem. Prema tome, pomaganje se vrši uvijek određenom licu i za određeno krivično djelo, dok pomaganja neće biti ako su stvorene mogućnosti za izvršenje krivičnog djela neodređenom broju lica.

3.3.3. Vrste pomaganja

Radnje pomaganja predstavljaju pripremne radnje koje se preduzimaju prije izvršenja djela, a mogu se sastojati u pribavljanju sredstava, uklanjanju prepreka, davanju savjeta ili uputstava, unaprijed obećavanju prikrivanja, kao i obliku drugih radnji kojima se olakšava izvršenje krivičnog djela. Kao i kod podstrekavanja, i pomaganje se može izvršiti na različite načine. Zavisno od načina na koji se to čini, mogu se razlikovati: fizička i psihička pomaganja, neposredno i posredno pomaganje, kao i pozitivno i negativno pomaganje.

Fizičko pomaganje je svako objektivno pomaganje u izvršenju krivičnog djela. To, u prvom redu, može biti stavljanje izvršiocu na raspolaganje sredstva za izvršenje krivičnog djela i otklanjanje prepreka za izvršenje djela (npr. nabavka oružja i oruđa, stavljanje na raspolaganje prevoznih sredstava, čuvanje straže itd.). *Psihičko pomaganje* je svako jačanje volje glavnog učinioca, a može se sastojati u davanju savjeta učiniocu, predočavanju koristi učiniocu, hrabrenju izvršioca, unaprijed obećavanju prikrivanja krivičnog djela, učinioca, sredstava kojim je djelo izvršeno itd. Psihičko pomaganje ima sličnosti sa podstrekavanjem, jer se i ono sastoji u psihičkom uticaju na učinioca. Razlika je u tome što kod pomaganja pomagač stupa na scenu tek kada je izvršilac već donio odluku da izvrši krivično djelo.

Neposredno i posredno pomaganje može biti u zavisnosti od toga da li se ono čini direktno izvršiocu ili se vrši preko drugih lica.

Pozitivno i negativno pomaganje su vrste pomaganja s obzirom na vrstu radnje kojom se ono vrši. Pozitivno je ono pomaganje koje se preuzima činjenjem, dok je negativno pomaganje ono koje se vrši nečinjenjem. Prema tome, za razliku od podstrekavanja, pomaganje se može izvršiti činjenjem i nečinjenjem.

3.3.4. Odgovornost i kažnjivost pomagača

Pomaganje je umišljajno podupiranje tuđeg krivičnog djela, i tu se po pravilu najčešće radi o direktnom umišljaju, ali je dovoljan i eventualni umišljaj. Pomagač, za razliku od postrekača, može se i blaže kazniti. Razlog blažeg kažnjavanja je što pomagač nije autor krivičnog djela, a do samog izvršenja krivičnog djela bi vjerovatno došlo i bez pomagača, ali je pomagač u tom izvršenju dao određeni doprinos. Kažnjavanje pomagača, zavisice od konkretnog slučaja, imajući sve okolnosti pod kojima je izvršeno krivično djelo, odnosno koliko je pomagač doprinio izvršenju krivičnog djela. Dakle, pomagaču se može ublažiti kazna iako je pomognuti ostvario svršeno krivično djelo iako je djelo ostalo u pokušaju. Pomagaču i izvršiocu kazne ne moraju biti jednake. Pomagač se redovno blaže kažnjava ali postoje situacije kada se pomagač može strožije kazniti od izvršioca.

3.3.5. Neuspjelo pomaganje i pomaganje kao samostalno djelo

Neuspjelo pomaganje ili pokušaj pomaganja, za razliku od podstrekavanja, nije kažnjivo, iz razloga što izvršilac nije ni otpočeo sa radnjom izvršenja djela, tj. nije ušao u kažnjivu zonu. Neuspjelo podstrekavanje se kažnjava za razliku od neuspjelog pomaganja, iz razloga što je podstrekavanje teži oblik saučesništva od pomaganja. Ponekad zakon, ipak, odstupa od ovog pravila i predviđa kažnjavanje i za neuspjelo pomaganje, kada se pomaganje predviđa kao samostalno krivično djelo. U nekim

slučajevima podstrekavanje i pomaganje su predviđeni kao posebna krivična djela. Razlog za to je da se u nekim slučajevima pomaganje posebno inkriminiše ili se želi predvidjeti strožije kažnjavanje, s obzirom da djelo u kojem se pomaže samo po sebi nije kažnjivo (npr. krivično djelo pomaganja neprijatelja za vrijeme rata od strane građanina BiH iz čl. 160. KZ BiH).

3.4. Organizovanje zločinačkog udruženja

Organizatorom zločinačkog udruženja se smatra onaj koji je radi vršenja krivičnog djela stvorio ili iskoristio organizaciju, bandu, zavjeru, grupu ili drugo udruženje radi vršenja krivičnih djela.¹³⁶ Organizovanje zločinačkih udruženja je poseban oblik saučesništva, i ovakvo mišljenje nije usamljeno. Za odgovornost učinioca kao organizatora zločinačkog udruženja potrebno je da je stvorio neko udruženje bilo kog oblika ili da je u istu svrhu iskoristio neko već postojeće udruženje, da postoji plan zločinačkog udruženja i da je učinjeno jedno ili više krivičnih djela. Da bi postojala organizacija, to podrazumijeva svako udruživanje više lica bez obzira na njihov broj i na organizacionu strukturu, kao i stepen povezanosti.¹³⁷ Ovakva udruživanja u krivičnom zakonu nazivaju se banda, grupa ili zavjera. *Banda* je udruživanje više lica radi vršenja krivičnih djela koja pojedinačno unaprijed još nisu određena. *Grupa* je udruživanje najmanje tri lica radi vršenja krivičnih djela, kod kojih nema neke intimne povezanosti, kao kod zavjere, ili organizovanosti i trajnosti održavanja kao kod bande. *Zavjera* je dogovor s drugim radi izvršenja određenog krivičnog djela, u kojoj postoji potpuna podudarnost ciljeva.

Lice ili organizator koji je iskoristio neko zločinačko udruženje ili organizaciju odgovoran je za sva krivična djela koja su proizašla iz zločinačkog plana tog udruženja ili organizacije. Organizator će odgovarati samo za izvršena krivična djela, ali ne i za ona koja su obuhvaćena planom, a nisu izvršena. Organizator zločinačkog udruženja neće odgovarati za ekscese članova udruženja, ali organizator će uvijek odgovarati za izvršena krivična

---

¹³⁶ *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1987, str. 1353.

¹³⁷ *Ibid.* str. 1353.

djela bez obzira da li je učestvovao u njihovim izvršenjima.¹³⁸ Krivična odgovornost saučesnika zasniva se na opštim principima o krivičnoj odgovornosti, a za odgovornost ovih lica traži se određeni oblik krivice, dok za nehatno podstrekavanje i pomaganje ne postoji krivična odgovornost.

---

¹³⁸ I. Kitarović, D. Simić, S. Živković, *cit. djelo*, str. 1254.

Glava druga: KRIVIČNA ODGOVORNOST SAUČESNIKA

1. Osnovna pravila 229
2. Posebna pravila o odgovornosti saizvršilaca, podstrekača i pomagača
.....229
3. Pravila o odgovornosti organizatora zločinačkog udruženja 230

1. Osnovna pravila

Pravilo je da se odgovornost i za saučesnike utvrđuje na osnovu uračunljivosti i krivice. Prema tome, isto kao i kod neposrednih izvršilaca i kod saučesnika krivična odgovornost postoji ako su u vrijeme izvršenja krivičnog djela bili uračunljivi i krivi. Individualna krivična odgovornost vrijedi i kod saučesništva, jer svaki saučesnik odgovara prema stepenu svoje krivice, bez obzira u kojoj mjeri odgovaraju drugi učesnici i da li oni uopšte odgovaraju. Prema tome, odgovornost saučesnika je nezavisna, pa samim tim odgovornost jednog saučesnika nije uslovljena odgovornošću drugog učesnika. Dakle, odgovornost saučesnika za učinjeno krivično djelo, pa i samo saučesništvo, nezavisno će postojati od toga da li postoji krivica izvršioca. Što znači da se ne traži krivica izvršioca (*limitirana akcesornost*), već je dovoljno da je izvršilac ostvario sve objektivne elemente krivičnog djela. Uvijek su krivično odgovorni izvršilac i saizvršilac krivičnog djela, ne samo za djelo izvršeno sa umišljajem, već i za nehatno krivično djelo kada to zakon propisuje, dok saučesnici odgovaraju samo ako su učestvovali u izvršenju krivičnog djela sa umišljajem. Umišljaj je, dakle, jedini oblik krivice koji povlači odgovornost za podstrekavanje, pomaganje ili organizovanje zločinačkog udruženja. Za svakog saučesnika krivična odgovornost je nezavisna i ona se za svakog posebno utvrđuje. Ovo znači da se i kod saučesništva podrazumijeva da svako odgovara za svoje postupke, nezavisno od postupaka drugih lica.

2. Posebna pravila o odgovornosti saizvršilaca, podstrekača i pomagača

Kada se radi o saizvršilaštvu ono je moguće ne samo kada svi saizvršioци postupaju sa umišljajem, nego je i kada neki od njih postupaju iz nehata, a može postojati i kada svi postupaju iz nehata. Krivica kod svakog saizvršioца se samostalno utvrđuje i to za svako konkretno djelo, a prema posljedici kao rezultatu njihovog

zajednčkog djelovanja (npr. prilikom istovara kamiona više lica zajednički spuštaju drvenu gredu i tom prilikom slučajno tjelesno povrijede prolaznika). Za utvrđivanja krivice svakog saizvršioca potrebno je utvrditi da li je on lično bio svjestan, tj. da li je bio dužan i mogao da bude svjestan mogućnosti nastupanja posljedice, s obzirom na cjelokupno njihovo zajedničko djelovanje.¹³⁹

U daljem postupku, ako je svijest postojala, se utvrđuje za svakog saizvršioca da li je posljedicu htio, da li se saglasio sa njenim nastupanjem ili je olako držao da do nje neće doći. Na ovakav način će se utvrditi ko je od saizvršilaca postupao sa umišljajem, a ko iz nehata.

Iz ovoga se vidi da svaki saizvršilac odgovara u granicama svog umišljaja odnosno nehata. Ima situacija kada se zajedničko djelo svih izvršilaca, a u odnosu na pojedine izvršioce različito kvalifikuje. Na primjer, kada muž i žena neposredno poslije porođaja zajednički liše života svoje dijete, dok je kod žene još trajao poremećaj izazvan porođajem, i muž i žena su izvršioци krivičnog djela, s tim da je otac izvršilac krivičnog djela ubistva, dok je majka izvršilac krivičnog djela ubistva djeteta pri porođaju.

3. Pravila o odgovornosti organizatora zločinačkog udruženja

Malo se pažnje posvećivalo u krivičnom zakonodavstvu i u nauci krivičnog prava pitanjima odgovornosti organizatora zločinačkih udruženja. Organizovanje zločinačkih udruženja je relativno nov oblik saučesništva. Organizator zločinačkog udruženja odgovara, po pravilu, za radnje članova, a koji imaju položaj izvršioca. Kada se radi o podstrekavanju i pomaganju, ova teorija se ne može u cjelini prihvatiti, jer organizator može biti odgovoran i za samostalno krivično djelo organizovanja zločinačkih udruženja.¹⁴⁰ Prema tome, on odgovara za svoje radnje, iako

---

¹³⁹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 297.

¹⁴⁰ Ibid. str. 300.

krivično djelo nije učinjeno od strane članova organizacije. Dakle, lični odnosi organizatora, kao i kod podstrekača i pomagača, mogu biti od uticaja na isključenje krivične odgovornosti, samim tim i na oslobađanje od kazne, pa i na odmjeravanje kazne.

Radi sprovođenja u život jednog plana, tako što računa da će se ovaj plan ostvariti pomoću članova udruženja, organizator preuzima samim tim radnju saučesništva, radnjom stvaranja ili iskorišćavanja organizacije, bande, ili nekog drugog udruženja. U ovom slučaju odgovornost organizatora postoji za sva krivična djela koja su proistekla iz plana zločinačkog udruženja. Postojanje jednog udruženja za vršenje krivičnih djela predstavlja opasnost za društvo. Organizator neće biti odgovoran za izvršena krivična djela ako između krivičnih djela koja su izvršena od strane članova udruženja i krivičnih djela koja mogu proizaći iz plana ne postoji nekakva stvarna veza. Ukoliko je organizator neposredno učestvovao kao izvršilac, podstrekač ili pomagač, a zbog nemogućnosti postojanja sticaja između pojedinih oblika saučesništva u jednom krivičnom djelu, organizator u ovakvim slučajevima će odgovarati kao organizator i kazniće se kao da ih je sam učinio.

Odjeljak četvrti: KRIVIČNE SANKCIJE

Glava prva: POJAM I VRSTE KRIVIČNIH SANKCIJA

1. Pojam krivičnih sankcija	237
2. Vrste krivičnih sankcija uopšte	240
3. Vrste krivičnih sankcija u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine	242

1. Pojam krivičnih sankcija

Kriminalnim radnjama se nanosi određena šteta društvu. Zbog toga je kriminal društveno negativna radnja i zbog toga je neophodno da društvo na takvo ponašanje odgovori nekom mjerom, a koja bi imala za cilj sprječavanje daljeg vršenja krivičnih djela. Ni jedna država, bez obzira na društveno-političko uređenje i oblik vladavine, nije imuna od kriminala kao negativne društvene pojave.¹⁴¹ Pojedinci ili grupe kriminalnim radnjama povređuju ili ugrožavaju najznačajnije društvene vrijednosti, pa se takvim ponašanjima ugrožava i država zavisno od prirode djela. Svako društvo se bori protiv društveno negativnih pojava, a posebno društvenog opasnog ponašanja, tako što preduzima određene mjere za suzbijanje kriminala. Kroz istoriju krivičnog prava uvijek se nametao problem kako reagovati na krivično djelo. Da bi se suzbio kriminalitet u svakom društvu se preduzimaju odgovarajuće mjere, koje su različitog karaktera. Neke od tih mjera su usmjerene na otklanjanje uzroka koji dovode do kriminaliteta, to jest mjere prevencije kriminaliteta, dok druge mjere imaju prinudni karakter.

Prema tome, svako društvo preduzima određene mjere za suzbijanje kriminaliteta, koje se mogu podijeliti na preventivne i prinudne. Preventivne mjere se mogu podijeliti na opšte i posebne. Cilj preduzimanja ovih mjera je da do kriminala uopšte ne dođe. Prinudne mjere podrazumijevaju primjenu prinude prema učinocima krivičnih djela. Prinudne mjere se nazivaju *krivičnim sankcijama*. Sveukupnost ovih mjera u određenom zakonodavstvu čini *sistem krivičnih sankcija*.

Pošto sud utvrdi da je optuženi učinio krivično djelo, mora mu se izreći neka mjera ili sankcija. Kroz istoriju društva, kazna je bila jedina krivična sankcija. Kazna se kroz vremenski period mijenjala po težini, dužini trajanja i prema samom načinu izvršenja. Vremenom su pored kazne uvedene i druge krivične sankcije. Sistem krivičnih sankcija spada u najznačajnija pitanja krivičnog prava, jer je on po svom značaju glavni dio krivičnog prava. *Krivične sankcije su zakonom predviđene represivne mjere koje se*

---

¹⁴¹ Lj. Lazarević, B. Maljković, I. Kitarpović, *cit. djelo*, str. 720.

*s ciljem suzbijanja kriminaliteta primjenjuju prema učiniocu protivpravnog djela koje je u zakonu predviđeno kao krivično djelo na osnovu odluke suda donijete nakon sprovedenog krivičnog postupka.*¹⁴²

Za društvo su sankcije od izuzetnog značaja, a takođe i za pojedinca koji je pogođen krivičnim djelom. Kako je već rečeno, krivične sankcije su se tokom razvoja društva i krivičnog prava kroz istoriju mijenjale. Napuštane su neke stare koje nisu odgovarale potrebama društva datog vremena, a prihvatane nove krivične sankcije. Pod krivičnopравnim sankcijama podrazumijevaju se sve državne mjere izrečene u krivičnom postupku učiniocima krivičnih djela ili protivpravnih radnji koje se sastoje u gubitku ili ograničenju njihovih prava.¹⁴³ Uopšte posmatrano, krivične sankcije su mjere društvenog reagovanja prema učiniocima krivičnih djela, a njihov zajednički cilj je zaštita društva od kriminaliteta. Dakle, represivnost krivičnih sankcija se ogleda u tome što one predstavljaju određeno zlo za učinioca krivičnog djela ili prijetnju zlom.¹⁴⁴ Na ovakav način sprječava se dalje vršenje krivičnih djela onima koji su to već učinili, a opominju potencijalni učinioци. U teoriji krivičnog prava govori se o određivanju ovog pojma u *formalnom i u materijalnom smislu*.

Pod *formalnim pojmom krivičnih sankcija* podrazumijevaju se mjere koje se preduzimaju prema učiniocu krivičnih djela koje izriče sud zbog učinjenog krivičnog djela samo u slučajevima i pod uslovima koji su određeni u zakonu. Krivične sankcije se međusobno razlikuju (npr. sankcija može biti dugotrajni zatvor, ali i sudska opomena), ali postoje i neka opšta, zajednička obilježja svih krivičnih sankcija, koja se sastoje u sljedećem:

- a) sve krivične sankcije imaju zajedničku opštu svrhu koja se sastoji u tome da se njihovom primjenom štiti društvo od kriminaliteta;
- b) krivične sankcije, po pravilu, obuhvataju lišavanje ili ograničavanje sloboda ili prava učinioca krivičnog djela;

---

¹⁴² Z. Stojanović, *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 2006, str. 255.

¹⁴³ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 366.

¹⁴⁴ Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2006, str. 255.

- c) krivične sankcije moraju biti predviđene u zakonu koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela (*nulla poena sine lege*);
- d) samo se učiniocu krivičnog djela može izreći sankcija;
- e) samo sud može izreći krivičnu sankciju, i
- f) da bi sud izrekao krivičnu sankciju, prethodi sudski postupak u kome se utvrđuje postojanje uslova za izricanje određene sankcije.

Izrečene krivične sankcije izvršavaju se po službenoj dužnosti, ukoliko je potrebno i primjenom mjera prinude, s tim da učinilac krivičnog djela nije u prilici da sam o tome odlučuje.

Prema *materijalnom pojmu krivičnih sankcija*, pod krivičnim sankcijama se podrazumijevaju mjere društvenog reagovanja prema učiniocima krivičnih djela, koje imaju za cilj zaštitu društva od kriminaliteta.¹⁴⁵

Sva navedena obilježja krivičnih sankcija određena su, odnosno predstavljaju sredstvo zaštite društva od kriminaliteta. Ta obilježja kojima se krivične sankcije određuju i kao mjere društvenog reagovanja protiv učinilaca krivičnih djela, predstavljaju osnovna obilježja bez kojih bi krivične sankcije izgubile svoju društvenu sadržinu.¹⁴⁶ Društvo učiniocu krivičnog djela stavlja do znanja da je njegovo ponašanje štetno za zajednicu, te da je njegovo ponašanje odraz nediscipline učinioca, odnosno učiniočevo nepoštovanje određenih normi, koje društvo nalaže. Dakle, društvo normama ograničava ponašanje pojedinaca u opštedruštvenom interesu. Svaki pojedinac mora da se ponaša u skladu sa normama i da se pokorava društvenoj disciplini. Prema tome, društvenom disciplinom društvo se čuva od napada ili ugrožavanja pojedinaca, dok same krivične sankcije imaju u tome važnu ulogu.

Materijalno-formalni pojam krivičnih sankcija nastao je kao posljedica stava da samo formalni pojam krivičnih sankcija, kao i samo materijalni pojam krivičnih sankcija, nisu u stanju da u potpunosti osvijetle jedan ovako kompleksan fenomen.

---

¹⁴⁵ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 300.

¹⁴⁶ Ibid. str. 300.

Posmatrano na ovaj način, krivične sankcije predstavljaju sredstvo kojima se štiti društvo od kriminaliteta, a sankcije izriče sud učiniocima krivičnih djela, u slučajevima i pod uslovima koji su određeni u zakonu.

2. Vrste krivičnih sankcija uopšte

Krivična sankcija je mjera krivičnopravne prinude koju sud izriče učiniocu krivičnog djela u zakonito sprovedenom postupku, radi zaštite društva od kriminaliteta, koja se sastoji u lišavanju ili ograničavanju određenih sloboda i prava ili u upozorenju učinioca da će biti lišen ili ograničen slobode ili prava ako ponovo izvrši krivično djelo. U istorijskom razvoju, skoro do kraja XIX vijeka jedina krivična sankcija bila je kazna, gdje su dominirale u prvo vrijeme tjelesne kazne, smrtna kazna ili neki drugi vid tjelesnog kažnjavanja. Posebne sankcije za maloljetne učinioce krivičnih djela počinju se propisivati tek krajem XIX i početkom XX vijeka, ali su u prvo vrijeme nazvane mjere bezbjednosti, a kasnije vaspitno-popravne mjere. Daljim razvojem strukture krivičnih sankcija, nastavljen je uvođenjem mjera bezbjednosti, koje su bile namijenjene učiniocima krivičnih djela kod kojih postoji određen stepen duševne poremećenosti.

Feudalno krivično zakonodavstvo je karakteristično za surovo kažnjavanje, a za posljedicu nije imalo smanjivanje kriminaliteta, nego, naprotiv, njegov porast. Zbog toga se pristupilo razmišljanju da se pored kazne uvedu i druge krivične sankcije, ali s tom razlikom da bi se po sadržini i po cilju razlikovale od kazne. I danas kazne predstavljaju najvažniju vrstu krivičnih sankcija. Broj kazni koje se izriču za krivična djela, u poređenju sa brojem izrečenih krivičnih sankcija druge vrste, govori da se kazne primjenjuju i danas u najvećem broju. Opšta svrha krivičnih sankcija je, u stvari, ostvarivanje zaštitne funkcije krivičnog prava. Pored opšte svrhe svih krivičnih sankcija, svaka vrsta, tj. tip sankcije ima i svoju posebnu svrhu. Krivične sankcije u osnovi se mogu svrstati u tri osnovne grupe ili vrste, i to: kazne, mjere bezbjednosti i vaspitne mjere, pod uslovom da se kazna i mjera

koje se zamjenjuju uzmu kao jedna grupa sankcija. Ako se mjere opominjanja ili upozoravajuće sankcije uzmu kao poseban tip sankcije, tada će se raditi o četiri vrste sankcije, i to: kazne, mjere bezbjednosti, mjere upozorenja i vaspitne mjere. U današnjem krivičnom zakonodavstvu može se reći da je vladajući *pluralistički sistem* krivičnih sankcija. Navedeni pluralistički sistem u suštini zasniva se na dualističkoj osnovi. Kao osnovni model krivičnih sankcija predviđen za punoljetne učinioce krivičnih djela je *dualistički sistem*.

Dualistički sistem sankcija, kao jedan izraz moderne kaznene politike koja teži ostvarenju i uvažavanju, kako retribucije, tako i prevencije u primjeni mjera krivičnog prava, vladajući je u krivičnom pravu Evrope i Južne Amerike. U našoj literaturi se udomaćio naziv „*sistem dvostrukog kolosijeka*“ što je prevod njemačkog naziva *Zweispurigkeit* (dvostruki kolosjek).¹⁴⁷ Osnivač takvog sistema bio je švajcarski pravnik *Carl Stooss (1849.-1934.)*, koji ga je prvi put primijenio u prednacrta švajcarskog Krivičnog zakonika iz 1839. Dualistički sistem sankcija nastao je zbog saznanja o neprilagođenosti kazne utemeljene na krivnji da osigura zaštitu društva od svih tipova učinioca. Nekada se dualistički sistem u realnosti svodi na *monistički*, jer se u izvršenju kazne i mjere bezbjednosti zamjenjuju ili međusobno isključuju, što se dešava kada se izriču i kazna i mjera bezbjednosti koja se sastoji u oduzimanju slobode, pri čemu se redovno prvo izvršava mjera bezbjednosti koja posve zamijeni, odnosno isključi primjenu kazne zatvora (tzv. *vikijarski sistem*, lat. *vicarius-zemaljski*).¹⁴⁸ Prema tome, u dualističkom sistemu kazna je osnovna i glavna krivična sankcija, i ona je namijenjena krivično odgovornim učiniocima, a sama kazna je limitirana krivicom učinioca. Ovo isto važi kada su u pitanju upozoravajuće sankcije, kao što su uslovna osuda i sudska opomena kao zamjene za kaznu.

---

¹⁴⁷ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 368.

¹⁴⁸ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 312.

3. Vrste krivičnih sankcija u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine

U našem krivičnom pravu sistem krivičnih sankcija je *pluralistički*, a sastoji se od četiri vrste krivičnih sankcija, i to: *kazni, mjera upozorenja, mjera bezbjednosti i vaspitnih mjera*. Ukoliko bi se kazne i mjere upozorenja uzele kao jedna grupa sankcija, s obzirom na njihovu međusobnu povezanost, onda su u pitanju tri grupe ili vrste sankcija.¹⁴⁹ Mjere bezbjednosti su preventivnog karaktera i njihova svrha je sprječavanje mogućnosti ponovnog vršenja krivičnog djela. Vaspitne mjere primjenjuju se prema maloljetnicima kao specijalna vrsta mjera bezbjednosti. Maloljetnički zatvor je posebna vrsta kazne koja je prilagođena prema maloljetnicima kao posebnoj kategoriji učinilaca.

Pored ovih sankcija, naše krivično pravo poznaje i još neke mjere, s tim da te mjere nemaju karakter krivičnih sankcija. To su, dakle, krivičnopravne mjere svoje vrste (*sui generis*) ili parapenalne krivične sankcije. Te mjere mogu da ozbiljno ograničavaju prava učinioaca (npr. mjera oduzimanja imovinske koristi).

Pravne posljedice krivične osude sastoje se u gubitku određenih prava. Kada je učinilac osuđen za određeno krivično djelo kaznom zatvora, može mu biti zabranjeno obavljanje određenih dužnosti, zanimanja ili funkcija na određeni period poslije izdržane, oprostene ili zastarjele kazne zatvora. Prema tome, ovdje se radi o mjerama koje tek nakon izdržane kazne djeluju.

Mjera oduzimanja imovinske koristi je specifična mjera i ona se bazira na principu pravičnosti. Niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. To je osnovno načelo, pa je stoga i predviđeno da sud po službenoj dužnosti utvrđuje, ukoliko se radi o imovini pribavljenoj izvršenjem krivičnog djela, takva se imovina oduzima. U današnjem krivičnom pravu, mjera oduzimanja imovinske koristi sve više dobija na značaju, pogotovo kada se radi

---

¹⁴⁹ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 313.

o finansijskom i različitim oblicima organizovanog kriminaliteta. Mjera oduzimanja imovinske koristi ima prvorazredno mjesto u suzbijanju kriminaliteta.

Glava druga: KAZNE

1. Pojam kazne	247
2. Opravdanost kazne	248
3. Svrha kazne	251
4. Vrste kazni i njihova podjela	254
5. Smrtna kazna	256
6. Zatvor	258
7. Rad u javnom interesu	263
8. Uslovni otpust	264
9. Novčana kazna	266
10. Konfiskacija imovine	270
11. Odmjeravanje kazne	272
11.1. Pojam i sistem odmjerenja kazne	272
11.2. Individualizacija kazne	273
11.3. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti	275
11.4. Kvalifikatorne i ublažavajuće okolnosti	278
11.5. Ublažavanje kazne	279
11.6. Oslobođenje od kazne	281
11.7. Odmjeravanje kazne u slučaju povrata	283
11.8. Odmjeravanje kazne za krivična djela u sticaju	286
11.9. Odmjeravanje kazne osuđenom licu	287
11.10. Uračunavanje pritvora i ranije kazne	289

1. Pojam kazne

Kazna je najstarija krivična sankcija, koja je nastala iz krvne osvete i kompozicije kao prvobitnih oblika društvenog reagovanja na nedozvoljena ponašanja pojedinaca.¹⁵⁰ U razvoju krivičnog prava sistem kazni se mijenjao zavisno od stepena društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja društva i od oštine klasnih suprotnosti i klasne borbe u datom društvu.¹⁵¹ Danas je krivično pravo nezamislivo bez krivične sankcije tipa kazne. Ona je još i sada nezaobilazno sredstvo odbrane društva od kriminaliteta, zaštite važnih zajedničkih i individualnih dobara od opasnih vidova kriminaliteta.¹⁵² Danas je sistem krivičnih sankcija proširen i obogaćen drugim vrstama krivičnih sankcija. Međutim, kazna je i dalje ostala najvažnija krivična sankcija. Ne postoji ni jedna država danas koja bi se odrekla kazne. Bez kazne krivično pravo je nezamislivo i ono bi izgubilo, odnosno promijenilo svoj karakter. Kazna je prisilna mjera kojom društvo reaguje prema onima koji ne poštuju pravni poredak. Teorija krivičnog prava odavno se bavi pitanjem kako opravdati kaznu, u čemu je njena bit i koja je njena svrha. U periodu XIX i XX vijeka oblikovale su se tri teorije o svrsi kazne – apsolutne, relativne i mješovite. Kod kazne, kao i kod krivičnih sankcija, moguće je razlikovati njen *formalni*, *materijalni* i *materijalno-formalni* pojam.

U *formalnom* smislu kazna predstavlja mjeru oduzimanja ili ograničavanja izvjesnog prava koje pripada učiniocu krivičnog djela, a koju izriče sud u slučajevima i pod uslovima koji su određeni u zakonu. Iznijeta definicija kazne određuje pojam kazne sa pravnog, odnosno krivičnopravnog aspekta. Međutim, ovaj pojam kazne je nedovoljan da objasni suštinu i pravo značenje kazne, jer zapostavlja njenu društvenu sadržinu, odnosno njen društveni značaj.

---

¹⁵⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 191.

¹⁵¹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 314.

¹⁵² M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 314.

U *materijalnom smislu* kazna predstavlja mjeru zaštite društva od kriminaliteta, koja za cilj ima sprječavanje učinioca da i u buduće vrši krivična djela, i njegovo popravljanje, kao i očuvanje određene društvene discipline građana. Ovakav pojam kazne određuje samo njeno značenje s gledišta njene sadržine i svrhe. Pri tome se, međutim, zapostavlja pravni karakter kazne, što je nedopustivo zato što je kazna fenomen koji ima i svoju pravnu, odnosno krivičnopravnu prirodu.

U *materijalno-formalnom smislu* kazna predstavlja mjeru zaštite društva od kriminaliteta, koja za cilj ima sprječavanje učinioca da i u buduće vrši krivična djela, kao i razvijanje određene društvene discipline građana, a koja predstavlja oduzimanje ili ograničavanje izvjesnog prava koje pripada učiniocu krivičnog djela, i koju izriče sud u slučajevima i pod uslovima određenim u zakonu. Ovo bi bio opšti pojam kazne. To istovremeno znači da svaka kazna ima svoj posebni pojam koji se karakteriše posebnim elementima.

Na osnovu iznijetih elemenata dolazimo do sljedeće definicije kazne. *Kazna je krivična sankcija koju izriče sud prema krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela radi zaštite određenih društvenih vrijednosti u određenoj društvenoj zajednici, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju pravnih dobara učinioca krivičnog djela.*¹⁵³

2. Opravdanost kazne

Vrlo davno, od najranijih vremena se, naime, postavilo pitanje po kom osnovu društvo ili vladajuća klasa u društvu ima pravo da kažnjava učinioca krivičnog djela. Prema nekim autorima ne treba se baviti toliko kažnjavanjem počinioca kriminalnih djela, koliko suzbijanjem krivičnih djela.¹⁵⁴

---

¹⁵³ N. Srzentić, A. Stajić, *cit. djelo*, 1970, str. 204.

¹⁵⁴ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 23.

Osim u nauci krivičnog prava, o ovom pitanju raspravljalo se i u filozofiji, političkim i drugim društvenim naukama. I danas je ovo pitanje najsporniji segment opšte problematike kažnjavanja. Kako smo već vidjeli iz izlaganja o pojmu kazne, kazna predstavlja zlo koje se nanosi učiniocu krivičnog djela, a ono se sastoji u oduzimanju određenih prava koja su pripadala učiniocu. O pravnom osnovu kazne postoje četiri grupe teorija, i to: 1) idealističke; 2) teorije društvenog ugovora; 3) pravne teorije, i 4) sociološke teorije.

1) Po shvatanju predstavnika *idealističkih (metafizičkih, spiritualističkih) teorija*, osnov kazne nalazi se u apsolutnoj pravdi. Apsolutna pravda je misaona kategorija i zahtijeva da svaki učinilac krivičnog djela bude kažnjen za djelo koje je učinio. Na taj način kazna predstavlja odmazdu društva prema učiniocu, odnosno vraćanje jednog zla drugim zlom. Apsolutna pravda može da bude zasnovana na različitim osnovima, pa se idealističke teorije dijele na tri: a) teoriju božanske pravde; b) teoriju moralne pravde, i c) teoriju zakonske pravde.

Po *teoriji božanske pravde*, pravni osnov apsolutne pravde, a to znači pravni osnov kazne, nalazi se u božanskom pravu na kaznu. Ova teorija je jedna od najstarijih teorija o pravnom osnovu kazne i nastala je u periodu raspadanja prvobitne ljudske zajednice i pojave prvih država.

Prvi začeci *teorije moralne pravde* sreću se kod Platona, ali je njen pravi i najznačajniji zastupnik Emanuel Kant. Po Kantovom shvatanju, u svijetu postoji univerzalni sistem moralnih normi, koji je dat od same prirode. Taj sistem moralnih normi ima svoj osnov u zdravom razumu, odnosno u shvatanju koja su ponašanja dozvoljena, a koja nisu. Pošto svaki pojedinac koji živi u jednom društvu poznaje taj moralni sistem, to se u slučaju povrede moralnih normi, izvršenjem krivičnog djela, kazna javlja samo kao sredstvo za povredu moralne norme. Svaka povreda moralne norme mora da bude kažnjena. Kazna je nužnost, i kao takva kategorički imperativ zdravog razuma. Kantovo shvatanje se očigledno zasniva na izjednačavanju morala i krivičnog prava, što ne mora uvijek biti slučaj: niti su sve povrede moralnih normi krivična djela, niti je svako krivično djelo, samim tim, i povreda moralne norme.

Teorija zakonske pravde potiče od Hegela. Po njegovom shvatanju, pravni osnov kazne nalazi se u pozitivnom pravu. Pozitivno pravo, kao rezultat apsolutne pravde, nepovredivo je. Svaka povreda tog nepovredivog prava mora se neutralisati da bi se uspostavilo prvobitno stanje u kome je pravo bilo nepovredivo. Neutralizacija povrede nepovredivog prava može da se izvrši samo jednom novom povredom, odnosno kaznom prema učiniocu krivičnog djela kao povrediocu nepovredivog prava. Prema tome, krivično djelo je negacija prava i, kao takvo, predstavlja prvu suprotnost nepovredivosti prava. Kazna je negacija krivičnog djela.

Sve navedene teorije apsolutne pravde pokušavaju da pomoću apstraktnih, etičkih ili logičkih konstrukcija objasne osnov kazne i zamagle klasni karakter prava i vlasti. Zbog toga su one nenaučne i neprihvatljive.

2) Zastupnici *teorija društvenog ugovora* bili su Grocijus, Hobs, Bekarije i drugi. Najpoznatiji zastupnik ovih teorija bio je Žan-Žak Ruso. Ruso ističe da je čovjek po svojoj prirodi savršeno biće koje se kviri u društvu čim zapadne u ekonomsko i političko ropstvo, vršeći često i zločine.¹⁵⁵ Po ovim teorijama, prilikom stvaranja države, pojedinci su sklopili ugovor sa državom. Po tom ugovoru, članovi društva, odnosno pojedinci prenijeli su na državu svoje pravo da se obračunavaju sa učiniocima krivičnih djela. Prema tome, pravni osnov prava države da primijeni kaznu nalazi se u odredbama ovog ugovora, tj. ugovorne je prirode.

3) Po *pravnim teorijama*, pravni osnov državnog prava da primijeni kaznu nalazi se u samom pravu. Nastankom države nastalo je i pravo kao instrument za zaštitu države i njenih interesa. U samom pravu, odnosno pravnim normama, svoj osnov i opravdanje ima i pravo države na kaznu. Pravo daje državi niz ovlašćenja, između ostalog i ovlašćenje da primijeni kazne protiv učinilaca krivičnih djela. Država ima pravo da od svojih građana zahtijeva poslušnost, odnosno poštovanje prava koja njoj pripadaju. Odatle proizlazi i njeno pravo da kazni neposlušnost, tj. da primijeni kaznu prema onima koji ne poštuju pravne norme. Ove

---

¹⁵⁵ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 27.

teorije poznate su još i pod imenom normativističkih teorija. Njihov najpoznatiji zastupnik je Binding.

Pravnim teorijama zamjera se što pravo na kaznu objašnjavaju na osnovu samog prava, a ne polazeći od funkcije koju to pravo ima u društvu. Prema tome, njihovo objašnjenje pravnog osnova kazne nedovoljno je.

Sociološke teorije nalaze pravni osnov kazne upravo u društvenoj ulozi krivičnog prava. Prema ovim teorijama kazna je korisna i neophodna kao sredstvo za održavanje pravnog poretka. Među najpoznatijim predstavnicima ovakvog shvatanja bili su Bentam i Feri, koji su tvrdili da se kazne primjenjuju radi odbrane društva i njihovih interesa. Enriko Feri (1856.-1929.) je jedan od najznačajnijih kriminologa ranog pozitivizma, koji je u svom djelu opovrgavao ideju o postojanju solobodne volje, odnosno tvrdnju da za slobodnu volju nema prostora u krivičnom pravu.¹⁵⁶ Ovakve teorije mogu se smatrati najprihvatljivijim.

3. Svrha kazne

U krivičnom pravu, pa i u drugim društvenim naukama, već dugo vremena predmet naučnog razmatranja je svrha kazne. Kažnjavanje učinilaca krivičnih djela nametnulo je pitanje kakva je svrha kažnjavanja, odnosno šta društvo kažnjavanjem postiže kroz lišavanje i ograničavanje određenih sloboda i prava učinioaca krivičnog djela. O ovom pitanju postoje tri grupe teorija, i to: 1) apsolutne teorije; 2) relativne teorije, i 3) mješovite teorije.

1) Po *apsolutnim teorijama*, svrha kazne sastoji se u odmazdi za izvršeno krivično djelo. Sa gledišta države, odnosno društva koje primjenjuje kaznu, kazna ima za cilj vraćanje jednog zla drugim zlom. Učiniac je izvršenjem krivičnog djela nanio jedno zlo, pa se kaznom koja mu se izriče, i njenim izvršenjem, to zlo

---

¹⁵⁶ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 35-36.

vraća. Država, odnosno društvo na taj način vrši odmazdu prema učiniocu krivičnog djela. Sa gledišta učinioca krivičnog djela, kazna ima za cilj njegovo ispaštanje. Odmazda i ispaštanje predstavljaju isključive, odnosno apsolutne ciljeve kazne. Prema tome, kazna je sama sebi cilj, a ne sredstvo za postizanje nekih drugih ciljeva, što znači da se učinilac krivičnog djela kažnjava zbog toga što je krivično djelo učinio, a ne zbog toga da to ne bi u buduće činio.

U okviru apsolutnih teorija o svrsi kazne razlikuju se tri podgrupe: a) teorija božanske pravde; b) teorija moralne pravde, i c) teorija zakonske pravde.

Po *teoriji božanske pravde*, odmazda koja se vrši prema učiniocu krivičnog djela, vrši se u ime božanske pravde. Bog je taj u čije ime država, odnosno društvo vrši osvetu prema učiniocu krivičnog djela zbog zla koje je nanio. Sa gledišta učinioca, primjenom kazne njemu se nanosi patnja da bi se time prinudio da traži oprostaj od božanstva zbog svojih grešaka, i da bi se molio za pomirenje s njim.

Po *teoriji moralne pravde*, odmazda se vrši u ime vječite i nepromjenjive moralne pravde. Po Kantu, kazna je akt pravednosti koji se mora izvršiti bez obzira da li se, pri tome, kaznom može postići i neki drugi cilj osim odmazde.

Po *teoriji zakonske pravde*, odmazda ima za cilj uspostavljanje prava koje je povrijeđeno krivičnim djelom. Prema tome, uspostavljanje nepovredivosti prava jedini je cilj kazne, i ono se može postići samo ako se učiniocu kaznom nanese zlo.

Teorije o apsolutnoj svrsi kazne očigledno su stvar prošlosti.

2) *Relativne teorije* nastale su kao odgovor na shvatanje apsolutnih teorija o tome da je cilj kazne odmazda prema učiniocu krivičnog djela i njegovo ispaštanje. Relativne teorije u svom učenju polaze od suprotnog stava. Prema ovim teorijama kazna nije sama sebi cilj, već samo sredstvo za postizanje drugih ciljeva. Ti drugi ciljevi su opravdani samo onda kada vode zaštiti društva od kriminaliteta. Prema tome, cilj kazne je sprječavanje krivičnih djela u budućnosti – dakle, prevencija, a ne odmazda.

U okviru relativnih teorija, sporno je pitanje na koji način se može najefikasnije postići zaštita društva od kriminaliteta, kao cilj kazne i kažnjavanja. Po ovom pitanju nastale su tri teorije.

Prema jednom shvatanju, zaštita društva od kriminaliteta najbolje se postiže dejstvom kazne na samog učinioca krivičnog djela, da ne bi u buduće vršio krivična djela. S obzirom da, prema ovom shvatanju, kazna treba da bude okrenuta isključivo prema učiniocu krivičnog djela, ove teorije se nazivaju *teorijama individualne ili posebne prevencije*.

Po drugom shvatanju, zaštita društva od kriminaliteta najefikasnije se ostvaruje dejstvom kazne na sve pojedince – znači ne samo na one koji su već izvršili krivično djelo, već i na one koji se pojavljuju kao potencijalni učinioci krivičnih djela. Suština svrhe kazne upravo se sastoji u takvom njenom djelovanju. Ove teorije se nazivaju *teorijama generalne ili opšte, odnosno kolektivne prevencije*.

Prema trećem shvatanju, svrha kazne koja se iscrpljuje u zaštiti društva od kriminaliteta, najbolje se postiže djelovanjem kako na samog učinioca krivičnog djela, tako i na sve ostale, potencijalne učinioce krivičnih djela. Prema tome, po ovom shvatanju, treba spojiti zahtjeve teorija individualne prevencije i teorija generalne prevencije. Ovdje je, dakle, riječ o *spojnim (eklektičkim) relativnim teorijama*. Kao što je već rečeno, spojne relativne teorije treba strogo razlikovati od spojnih teorija koje sjedinjuju zahtjeve apsolutnih i relativnih teorija, a nazivaju se još i mješovitim teorijama.

3) *Mješovite teorije* o cilju kazne preovladavaju u savremenoj teoriji krivičnog prava i one polaze od shvatanja da svrha kažnjavanja podrazumijeva, tj. predstavlja sintezu apsolutnih i relativnih teorija. Tradicionalnim teorijama o svrsi kazne upućene su kritike, pošto ni jedna od njih sama za sebe nije u stanju dati zadovoljavajući odgovor, tako da početkom XX vijeka nastaju mješovite teorije. Kombinovanjem ciljeva apsolutnih i relativnih teorija postiže se najefikasnije dejstvo kazne. Mješovite teorije i danas preovladavaju u teoriji i praksi. Danas je prevaziđeno shvatanje da se odmazda, odnosno kazna sastoji u retribuciji i ispaštanju učinioca krivičnog djela, i da se odmazda vrši u ime

neke apsolutne pravde.¹⁵⁷ Da bi učinilac prihvatio kaznu kao pravednu, ona mora biti izrečena na osnovu krivnje, a sama visina kazne se utvrđuje na osnovu stepena krivnje. Osnovna svrha kazne treba da bude u individualnoj prevenciji. Ona se postiže prevaspitavanjem učinilaca krivičnih djela, odnosno njihovom resocijalizacijom.¹⁵⁸ Značaj generalne prevencije kazne je u tome što ona utiče ne samo na građane, već i na potencijalne učinioce krivičnih djela. Ona takođe vaspitno djeluje na njih u smislu razvijanja društvenog morala i društvene discipline. Osnovna svrha kazne je prevaspitavanje učinioca, a ne odmazda i ispaštanje. Ovakvo shvatanje došlo je do izražaja na I kongresu Ujedinjenih nacija za sprječavanje zločina i postupanje sa prestupnicima, održanom 1955. godine u Ženevi.

Svrha kažnjavanja u našem krivičnom zakonodavstvu sastoji se u sprječavanju učinioca da čini krivična djela, uticanje na druge da ne čine krivična djela, izražavanje društvene osude za krivično djelo i neophodnosti poštovanja zakona. U našem krivičnom zakonodavstvu model svrhe kažnjavanja temelji se na mješovitim teorijama o svrsi kažnjavanja. Nikada se kazna ne smije izricati samo zbog toga da bi se učiniocu vratilo zlo za ono zlo koje je on nanio vršenjem krivičnog djela.

4. Vrste kazni i njihova podjela

Tokom istorijskog razvoja, a i u savremenom krivičnom pravu, prihvaćeni su različiti sistemi kazni koji se razlikuju od jednog do drugog krivičnog zakonodavstva u broju i sadržini kazne. Broj i vrste kazni u nekom krivičnom zakonodavstvu jedne određene države zavise od obima kriminaliteta i potreba krivičnopravne zaštite te države. Po broju kazni naš zakonodavni sistem spada u relativno jednostavne sisteme iz razloga što obuhvata samo pet vrsta kazni, i to: a) *kazna doživotnog zatvora*;

---

¹⁵⁷ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 317.

¹⁵⁸ *Ibid.* str. 318.

b) kazna dugotrajnog zatvora; c) kazna zatvora; d) novčana kazna, i e) kazna oduzimanja vozačke dozvole. Do reforme krivičnog zakonodavstva u Republici Srpskoj, kada je kazna dugotrajnog zatvora zamijenjena kaznom doživotnog zatvora i kada je dodata kazna oduzimanja vozačke dozvole, bio je još jednostavniji i obuhvatao je samo tri vrste kazni. U kazne lišenja slobode spadaju kazna zatvora, kazna dugotrajnog zatvora i kazna doživotnog zatvora, pa se po tom osnovu može reći da postoje samo tri vrste kazni. Smrtna kazna u našem pravnom sistemu je nepoznata, ali je ona još uvijek aktuelna u svjetskim razmjerama. Iz ranijeg zakonodavstva smrtna kazna je prvo zamijenjena kaznom doživotnog zatvora, a kasnijim izmjenama kaznom dugotrajnog zatvora. Naš kazneni sistem je sveden na mali broj kazni, ali je kao takav, ipak, dosta fleksibilan (npr. pod određenim uslovima, sud može učiniocu umjesto zapriječene kazne izreći uslovnu osudu ili ublažiti mu kaznu, pa čak ga i osloboditi od kazne i sl). Samo za krivično odgovorne i punoljetne učinioce krivičnih djela važi sistem kazni. Maloljetnim učiniocima krivičnih djela samo pod određenim uslovima može se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Teža vrsta kazne je zatvorska kazna, a novčana kazna i kazna oduzimanja vozačke dozvole predstavljaju lakše kazne u našem sistemu kazni. U teoriji krivičnog prava, poznato je više podjela kazni, zavisno od kriterijuma prema kome se vrši podjela. Prema samostalnosti u izricanju, kazne se dijele na *glavne i sporedne kazne*.

Glavna kazna je, po pravilu, kazna zatvora, ali isto tako i novčana kazna može biti glavna. Glavne kazne su takvog karaktera da se samo njihovom primjenom u cjelosti može ostvariti svrha kažnjavanja.¹⁵⁹ Ovo znači da krivični sud, kada propisuje kaznu zatvora za određeno krivično djelo, može izreći i novčanu kaznu kao glavnu kaznu. Dakle, glavna kazna se izriče uvijek samostalno, dok se novčana kazna može izreći i kao sporedna kazna uz kaznu zatvora kao glavnu kaznu.

Sporedne kazne mogu biti samo novčane kazne i kazna oduzimanja vozačke dozvole, i to su one kazne kojima se u potpunosti ne može postići svrha kažnjavanja, i kao takve one se mogu izricati samo uz glavnu kaznu, odnosno sa njima se pojačava ili dopunjava dejstvo glavne kazne. Prema tome, kazna

---

¹⁵⁹ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 319.

zatvora se može izreći samo kao glavna kazna, a kada se radi o novčanim kaznama, one se mogu izreći i kao glavna, i kao sporedna kazna, dok se kazna oduzimanja vozačke dozvole može izreći smao kao sporedna kazna. Sporedne kazne su one kazne koje se ne mogu izreći samostalno, što znači da se izriču samo uz glavnu kaznu i na taj način sporedne kazne su dopuna glavnih kazni. Ukoliko se za jedno krivično djelo propisuje više vrsta kazni, u tom slučaju samo se jedna od njih može izreći kao glavna kazna. Kazna zatvora ni u kakvoj kombinaciji ne može biti izrečena kao sporedna kazna.

5. Smrtna kazna

Smrtna kazna (*poena capitalis*) je kroz istoriju bila najvažnija kazna, kako u drevnom, tako i u srednjovjekovnom pravu, s tim da se smrtna kazna izvršavala često uz dodatno mučenje. Smrtna kazna je najteža vrsta kazne i ona se sastoji u lišavanju života učinioca krivičnog djela. Pitanje o ukidanju smrtne kazne je odavno predmet raspravljanja u nauci krivičnog prava i van nauke krivičnog prava. Krajem XVII vijeka pojavio se abolicionizam, tj. pokret za ukidanje smrtne kazne u okviru filozofije prosvjetiteljstva, gdje je Čezare Bekarija imao poseban uticaj. U krivičnom pravu ne postoji ni jedan drugi problem u kome su toliko zainteresovani pravници, filozofi, psiholozi, etičari i drugi naučnici iz raznovrsnih struka. Postavlja se pitanje da li je smrtna kazna opravdana i da li društvo, odnosno država ima pravo da pojedincu oduzme život. Glavni argument za ukidanje smrtne kazne je sljedeći: smrtna kazna je okrutna. Ona je necivilizacijska i nemoralna. Kako god da se smrtna kazna izvršava, ona je okrutna. I najblaži oblik, smrtonosna injekcija, izaziva strah u očekivanju izvršenja, a samo davanje injekcije od strane medicinskog osoblja je u suprotnosti sa medicinskom etikom. Izvršavanje smrtne kazne je necivilizacijski, jer se sama država spušta na nivo kriminalca samim izvršavanjem. Život je najveće dobro, to je najveća dragocjenost i niko ga nema pravo oduzeti, pa ni država. Iz toga razloga je nemoralna. Nije dokazano sa kriminalnopolitičkog gledišta da smrtna kazna utiče

na smanjenje kriminaliteta i kao takva nije potrebna, jer se neutralizacija teških zločinaca može postići na drugi način.

Pristalice smrtne kazne kao argumente za smrtnu kaznu ističu da je ona mjera društvene odbrane od nepopravljivih i posebno opasnih učinilaca krivičnih djela, te da je ona izraz pravednosti i kao takva kod najtežih krivičnih djela jedino može dati punu pravdu žrtvama i njihovim najbližima. Smrtnom kaznom se djeluje generalno preventivno na potencijalne učinioce i umiruje javnost. Neke države su ukidale smrtnu kaznu, ali su iste ponovo uvedene.

Tek nakon Drugog svjetskog rata započinje proces ukidanja smrtne kazne, koji je na kraju obuhvatio sve evropske zemlje. U međunarodnom krivičnom pravu smrtna kazna je bila napuštena poslije Drugog svjetskog rata. Smrtna kazna je bila propisana u bivšoj Jugoslaviji za mnoga krivična djela, kako za vojna i politička, tako i za međunarodne zločine i kvalifikovana ubistva, ali se rijetko izricala. Smrtna kazna spada u red onih problema koji neprestano zaokupljaju čovjekov duh, njegovu savjest i njegovu svijest.¹⁶⁰ Ni u jednom slučaju smrtna kazna nije predviđena kao jedina vrsta kazne, pa i u najtežim slučajevima krivičnih djela. Uvijek je bila predviđena alternativno uz kaznu strogog zatvora, tako da je sud imao izbora između ove dvije kazne. O problemu smrtne kazne raspravlja se vijekovima, a borba argumentima za i protiv nimalo ne gubi na svojoj aktuelnosti.

U Bosni i Hercegovini smrtna kazna više ne postoji u krivičnom zakonodavstvu. Stupanjem na snagu Dejtonskog sporazuma smrtna kazna i doživotni zatvor su automatski otpali kao mogućnost izricanja i izvršenja, osim u slučaju rata ili neposredne ratne opasnosti (čl. 1. i 2. Protokola br. 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama). Definitivno smtna kazna je ukinuta Protokolom br. 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama iz 2002. godine (Viljnus, 3. maj 2002. godine).¹⁶¹ Reformom krivičnog zakonodavstva u

---

¹⁶⁰ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 320.

¹⁶¹ Član 1. Ukidanje smrtne kazne: Smrtna kazna se ukida. Niko se ne može osuditi na smrtnu kaznu ili pogubiti.

Republici Srpskoj tokom 2021. godine vraćena je kazna doživotnog zatvora.

6. Zatvor

Bez obzira na njene nedostatke i kritike koje joj se upućuju, kazna zatvora se danas smatra ključnom kaznom u svim državama i zauzima najznačajnije mjesto u sistemu krivičnih sankcija. Ona je propisana za najveći broj krivičnih djela i samim tim ona je najvažniji odgovor na teška krivična djela (kao što su djela sa elementima nasilja, organizovanog kriminala, terorizma, plaćena ubistva, trgovine drogom) i smatra se najdjelotvornijim sredstvom za suzbijanje povrata. Ova sankcija značila je najpogodniju mjeru za krivično zakonodavstvo za zamjenu surovih tjelesnih kazni srednjovjekovnog perioda, zatvaranjem učinioca krivičnog djela, što je u to vrijeme, po pravilu, značilo dugotrajno lišavanje slobode. Izbjegavalo se, s jedne strane, njegovo tjelesno kažnjavanje, a, s druge strane, onemogućavalo se da se za duže vrijeme ponovo izvrši krivično djelo.¹⁶² Istorijski gledano, kazna zatvora se pojavljuje iza smrtne kazne, tjelesnih kazni, pa čak i novčane kazne.

Prihvatanje kazne lišenje slobode u krivičnim zakonodavstvima i sudskoj praksi vezuje se tek za početak XIX vijeka. U krivičnom pravu lišavanje slobode odavno je poznato, ali je služilo kao mjera za obezbjeđenje prisutnosti okrivljenog prije suđenja, a služilo je i kao jedan od načina utjerivanja civilnih dugovanja u slučaju da se pojavljivalo kao kazna. Tada se to svodilo na mučenje osuđenika, koje je služilo njegovom uništenju. Prvi uređeni zatvor koji je trebalo da služi popravljajući osuđenika pojavljuje se krajem XVI vijeka u Holandiji, a tek kasnije i u drugim evropskim državama, i uglavnom se svodilo na bezobzirno iskorišćavanje zatvoreničkog rada. Do značajnih pokušaja humaniziranja zatvora, koji su se ogledali u specifičnim sistemima nastalim na angloameričkom području, ponudio je pensilvanijski ili filadelfijski sistem. Kao kazna lišenja slobode, zatvor je

---

¹⁶² B. Vučković, V. Vučković, *Krivično pravo Crne Gore*, Tivat, 2011, str. 189.

predstavljao veliki napredak (npr. u Španiji tokom XV i XVI vijeka na smrt osuđenih je bilo preko tristo hiljada, pa je kazna zatvora, kao lišavanje slobode uopšte, prihvaćena kao veliko olakšanje za ljudski rod). Kazna lišenja slobode danas zauzima najznačajnije mjesto u sistemu krivičnih sankcija, jer je praksa pokazala da ova kazna predstavlja najpogodniju mjeru kažnjavanja. Ovakva vrsta kazne objedinjava najviše uslova koji se traže od kazne da bi bila pravedna i adekvatno primjenjivana. Može se izricati u različitom trajanju i tako individualizirati prema težini djela i krivcu. Samo izvršenje se može prilagoditi karakteru osuđenih lica. Opoziva je i ima personalni karakter više nego ostale kazne. Prihvatljiva je od javnog mnjenja.

Osim navedenih argumenata, u korist kazne lišavanja slobode, danas se u teoriji ističu i sljedeći argumenti:

- a) *resocijalizacija* učinilaca krivičnih djela najbolje se može ostvariti primjenom kazne lišenja slobode u sklopu koje se realizuju programi resocijalizacije;
- b) lišenje slobode za određene vrste delinkvenata je *neophodna mjera kažnjavanja*, jer se ne vidi drugi način reakcije na njihovo ponašanje, i
- c) u zakonodavstvima koja *ne poznaju smrtnu kaznu*, posebno je neophodno postojanje ove kazne.

Iako je kazna lišenja slobode prihvaćena u krivičnom zakonodavstvu sa puno povjerenja, te se očekivalo da će kao takva predstavljati zaštitu društva od kriminaliteta, to se u praksi nije dogodilo. Stoga se, s druge strane, u savremenoj krivičnopravnoj nauci ističu i argumenti protiv kazni lišenja slobode. Navešćemo neke od tih argumenata.

-Kazna lišavanja slobode je u osnovi retributivnog karaktera, jer se, po pravilu, odmjerava u striktnoj funkciji sa težinom izvršenog krivičnog djela. Ocjena ličnosti učinioca vrši se na osnovu indeterminističkog shvatanja o slobodi njegove volje. U osnovi ova kazna je modifikovan oblik osvete, i to kolektivne zbog izvršenog krivičnog djela.

-Kazna zatvora nije efikasno sredstvo zaštite društva protiv kriminaliteta, iako ima zastrašujući uticaj na građane u smislu generalne prevencije. Izolacija učinioca krivičnog djela je

privremenog karaktera i nije nikakva efikasna zaštita. Učinitelj time nije onemogućen da i dalje vrši krivična djela u odnosu na zatvorsku populaciju. Osim toga, humanizacija zatvorskog tretmana ublažava njen zastrašujući efekat.

-Mogućnost kazne lišenja slobode u pogledu ostvarenja ciljeva specijalne prevencije, a posebno resocijalizacije osuđenih lica nisu velike i često se preuveličavaju. Najveći broj delinkvenata nisu ni asocijalne ni društveno neprilagodljive ličnosti, koje u zatvoru treba popravljati, pa stoga ne postoji nikakva potreba za tretmanom resocijalizacije. Često se postavlja pitanje, da li se neko može osposobljavati za život na slobodi, u sredini koja je vještački ambijent, između zidova, tj. da li je zatvor ambijent u kome se može vršiti resocijalizacija. Prema tome, može se zaključiti da je zatvor zastarjela i prevaziđena forma tretmana delinkvenata.

-Posebne kritike upućuju se kazni lišenja slobode dugog trajanja, jer se ovakve kazne negativno odražavaju na ličnost osuđenog. Zatvorski život teško opterećuje psihu zatvorenika, jer se kod osuđenika stvara osjećanje odbačenosti i izgubljenosti, što dovodi do čestih depresija i straha od slobode.

-Kazni lišenja slobode prigovara se i da predstavlja skupu krivičnu sankciju. Investicije potrebne za izgradnju ustanova za njihovo izvršenje, tehničku opremljenost i kadrovsku opremljenost, predstavljaju investiranje ogromnih materijalnih sredstava. Kratkotrajnim kaznama ciljeve resocijalizacije je nemoguće postići, dok kod dugotrajnih kazni umjesto resocijalizacije dolazi do desocijalizacije osuđenog lica. Kazna lišenja slobode, i pored nastojanja da se njena primjena što više danas ograniči kroz uvođenje alternativa, i dalje predstavlja najvažniju kaznu u savremenom kaznenom sistemu. Kaznom lišenja slobode često se postiže upravo suprotan cilj od željnog. Iako bi na učinioca trebalo da djeluje preventivno, ona od njega stvara ličnost koja se još više udaljava od društva.

Protiv kratkotrajnih kazni lišenja slobode i dalje se iznose prigovori, ali u novije vrijeme ta kritika slabi, a javljaju se i novi argumenti u prilog toj kazni.

Iako je moguće predvidjeti više vrsta kazni lišenja slobode, naš zakonodavac je predvidio samo jednu vrstu ove kazne, i to zatvor, tj. u našem krivičnom zakonodavstvu kazna zatvora je osnovna krivična sankcija. Kazna zatvora je propisana za svako krivično djelo, u nekim slučajevima kao jedina kazna, dok je u nekim slučajevima propisana alternativno sa novčanom kaznom. Kod nas se kazna zatvora još uvijek češće izriče nego novčana kazna, za razliku od zemalja u okruženju. Naše krivično zakonodavstvo određuje opšti minimum i maksimum kazne, odnosno najmanju i najvišu mjeru kazne. Prema tome, opšti minimum je trideset dana, a opšti maksimum dvadeset godina. Svrha propisivanja opšteg minimuma i opšteg maksimuma jeste, prije svega, da se u okviru njega kod pojedinih krivičnih djela propišu posebni minimum i posebni maksimum, tj. po pravilu opšti minimum i maksimum ne primjenjuju se neposredno. Kod nekih krivičnih djela kod kojih je propisan samo posebni minimum ili samo posebni maksimum, opšti minimum ili opšti maksimum primjenjuju se neposredno. Naš zakonodavac se opredijelio da je opšti minimum trideset dana, a opšti maksimum dvadeset godina. Zatvorska kazna od trideset dana prihvaćena je u najvećem broju krivičnih zakonodavstava, kada je u pitanju zatvorski maksimum od dvadeset godina. Postojanje ovakve kazne opravdava se kada se radi o izuzetno teškim krivičnim djelima i opasnosti njihovih izvršilaca. U pogledu odmjeravanja kazni postoje tri sistema, i to: 1) *sistem apsolutno neodređenih kazni*; 2) *sistem apsolutno određenih kazni*, i 3) *sistem relativno određenih kazni*.

Naš zakonodavac u pogledu propisivanja kazni opredijelio se za *sistem relativno određenih kazni*, kako bi se izbjegle posljedice, kako sistema apsolutno neodređenih kazni, tako i sistema apsolutno određenih kazni. Dakle, to znači da se za svako krivično djelo propisuje kazna u određenim okvirima, pri čemu se određuju njene donja i gornja granica, u kom slučaju se postupa na različite načine. U nekim slučajevima određena je i donja i gornja granica, tj. određeni su posebni minimum i posebni maksimum kazne zatvora. Ovakav sistem propisivanja kazne zatvora smatra se najboljim, jer se sudu ostavljaju široke granice za odmjeravanje kazne. Prema tome, zakonodavac se zadovoljava samo time da odredi granice u kojima se može kretati kazna za dato krivično djelo. U slučaju sticaja krivičnih djela, naš zakonodavac ne predviđa mogućnost prekoračenja opšteg maksimuma za razliku

od nekih krivičnih zakonodavstava. Kazna zatvora se izriče na pune godine i mjeseci, a ukoliko kazna zatvora ne prelazi šest mjeseci, onda i na pune dane. Ukoliko izrečena kazna ne prelazi jednu godinu, može se na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom (član 42a. KZ BiH).

Kazna dugotrajnog zatvora je formalno dobila status posebne kazne zatvora izmjenama zakonodavstva od 2010. godine. Kazna dugotrajnog zatvora je najteža krivična sankcija u našem krivičnom pravu. Iz tog razloga postoji niz ograničenja koje je opravdano predvidio zakonodavac za njeno propisivanje i izricanje (član 42b KZ BiH). Ograničenje se odnosi na težinu krivičnih djela i oblik krivice. Ova kazna izriče se za najteže oblike teških krivičnih djela učinjenih s umišljajem. Ona se može izreći u trajanju od 21 do 45 godina. Nikada se ne može propisati kao jedina glavna kazna za pojedino krivično djelo. Kazna dugotrajnog zatvora ne može se izreći počiniocu koji u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršio 21 godinu života. Izriče se samo na pune godine. Ako je izrečena ova kazna, pomilovanje se može dati tek nakon izdržavanja tri petine te kazne.

Kazna dugotrajnog zatvora propisana je za neka krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom iz glave XVII KZ BiH.

Kazna doživotnog zatvora predviđena je samo u Krivičnom zakoniku Republike Srpske. U principu, ova kazna je zamijenila kaznu dugotrajnog zatvora, koja je brisana iz Krivičnog zakonika Republike Srpske. Kazna doživotnog zatvora može se propisati za najteža krivična djela i najteže oblike krivičnih djela (čl. 45 KZ RS). Nikako se ne može propisati kao jedina kazna za određeno krivično djelo. Ne može se izreći učiniocu koji za vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršio 21 godinu života, trudnoj ženi, učiniocu koji je za vrijeme učinjenja krivičnog djela bio bitno smanjeno uračunljiv, kao ni za pokušaj krivičnog djela.

7. Rad u javnom interesu

Od alternativa kazni lišenja slobode koje su u novije vrijeme uvedene u evropskim zemljama (Engleska, Njemačka, Francuska, Irska, Italija, Švajcarska itd.), rad u javnom interesu ima najviše uspjeha. Riječ je o mjeri koja je izazvala najveći publicitet i koja je dočekanica sa velikim odobravanjem. Međutim, ima i onih koji na ovu mjeru gledaju sa osporavanjem. Osuđeni prihvatanjem takvog rada pokazuje spremnost da svjesno izvrši preuzetu obavezu, on čini nešto korisno, a njegova socijalna integracija i resocijalizacija ostvaruje se efikasnije nego klasičnim kaznama. Ova mjera je prvi put uvedena u Engleskoj 1972. godine, a kasnije se uvodi i u svim drugim zemljama zapadne i sjeverne Evrope. Ovom mjerom osuđenom se omogućava da u slobodno vrijeme, ne napuštajući svoje socijalno okruženje i ne gubeći svoje radno mjesto, obavi određene neplaćene poslove u korist društvene zajednice. Prema tome, ovom mjerom se ostvaruje kažnjavanje i rehabilitacija osuđenog i reparacija pričinjene štete, i kao takva prihvatljivija je od kratkotrajne kazne zatvora. Pored navedenih prednosti, učinilac se dobrovoljno saglašava sa izricanjem takve mjere, a sama sadržina, trajanje i vrsta rada prilagođena je njegovim sposobnostima i sklonostima. Dobrovoljni rad podrazumijeva rad u bolnicama i ustanovama za njegu, kao i svaki drugi rad u državnim ustanovama. Ovdje se radi o jednoj specifičnoj mjeri, koja podrazumijeva jednu novu tehniku kažnjavanja koja se sastoji od dobrovoljnog pristanka osuđenog i rada osuđenog na slobodi.

Prema članu 43. KZ BiH, kad sud odmjeri i izrekne kaznu zatvora do jedne godine, istovremeno može odrediti da se izrečena kazna uz pristanak optuženog zamijeni radom za opšte dobro na slobodi. Odluka da se kazna zatvora zamijeni radom za opšte dobro na slobodi zasniva se na ocjeni da, uzimajući u obzir sve okolnosti koje određuju vrstu i raspon kazne, izvršenje kazne zatvora ne bi bilo neophodno za ostvarenje svrhe kažnjavanja, ali istovremeno uslovna kazna ne bi bila dovoljna za postizanje opšte svrhe krivičnopravnih sankcija. Rad za opšte dobro na slobodi određuje se u trajanju srazmjernom izrečenoj kazni zatvora, od najmanje deset do najviše 90 radnih dana. Rok izvršenja rada za

opšte dobro na slobodi ne može biti kraći od jednog mjeseca niti duži od jedne godine.

Pri odmjeravanju trajanja rada za opšte dobro na slobodi, kao i roka izvršenja tog rada, sud će uzeti u obzir izrečenu kaznu zatvora koja se zamjenjuje i mogućnosti učinioca u pogledu njegove lične situacije i zaposlenja. U slučaju da osuđeni po isteku određenog roka nije izvršio ili je samo djelimično izvršio rad za opšte dobro na slobodi, sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora u trajanju srazmjernom vremenu preostalog rada za opšte dobro na slobodi.

Zamjena kazne zatvora radom za opšte dobro na slobodi može se primijeniti i u slučajevima kada se novčana kazna zamjenjuje kaznom zatvora. Raspoređivanje na rad za opšte dobro na slobodi u smislu vrste i radnog mjesta vrši Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, vodeći računa o sposobnostima i znanjima osuđenog.

Pored rada u javnom interesu u novije vrijeme kao alternativa kazni, tj. kazni lišenja slobode koristi se naknada štete oštećenom, ambulantni tretman, kućni zatvor, elektronsko nadziranje i dr.

8. Uslovni otpust

Uslovni otpust se sastoji u tome što se lice, koje se nalazi na izdržavanju kazne lišenja slobode, pušta na slobodu prije nego što je kaznu izdržalo, s tim da do isteka vremena za koje je kazna izrečena ne učini novo krivično djelo. Prema tome, uslovni otpust predstavlja fazu koja znači postepeno prilagođavanje osuđenog na život na slobodi. Sud nije u mogućnosti da unaprijed predvidi tačno vrijeme koje će biti neophodno za ostvarivanje svrhe kažnjavanja. Tek u fazi izvršenja kazne ta mogućnost postoji, i to je pravi razlog koji opravdava postojanje uslovnog otpusta. Ukoliko se ispune određene pretpostavke i ispoštuju postavljeni uslovi, osuđeni se prijevremeno uslovno otpušta sa izdržavanja zatvorske kazne.

Stavljanjem u izgled osuđenima da će se pustiti na slobodu i prije isteka kazne ako se budu dobro vladali, oni se stimulišu da svojim vladanjem za vrijeme izdržavanja kazne zasluže tu pogodnost. Uslovni otpust znači i potpuno osposobljavanje osuđenog za vođenje društveno korisnog života, s tim da u slučaju da počini novo krivično djelo, dolazi do opoziva uslovnog otpusta i reaktiviranja kazne. Poznata su dva modela uslovnog otpusta, *administrativni ili upravni i sudski model*. Kod administrativnog modela o uslovnom otpuštanju odlučuju upravni organi ili komisije za uslovni otpust, koje se nalaze pri ministarstvima pravde (naš model). Kod sudskog modela otpusta nadležnost pripada sudu, a ovaj model prihvata sve veći broj zemalja.

Prema *našem krivičnom zakonodavstvu* osuđeni koji je izdržao polovinu, ili izuzetno osuđeni koji je izdržao jednu trećinu kazne zatvora, može biti oslobođen izdržavanja kazne zatvora pod uslovom da ne učini novo krivično djelo prije isteka trajanja kazne (član 44. KZ BiH). Osuđeni koji je izdržao polovinu kazne zatvora može biti oslobođen izdržavanja kazne zatvora ako se za vrijeme izdržavanja kazne zatvora njegovo ponašanje popravi do te mjere da se može opravdano očekivati da će se nakon otpusta s izdržavanja kazne zatvora ponašati primjereno, a naročito da neće učiniti krivična djela. Prilikom odlučivanja o uslovnom otpustu osuđenog uzeće se u obzir njegovo ponašanje u toku izdržavanja kazne, kao i druge okolnosti koje ukazuju na to da je svrha kažnavanja postignuta. Osuđeni koji je izdržao jednu trećinu kazne zatvora može biti uslovno otpušten ukoliko postoje navedeni uslovi i ukoliko posebne okolnosti vezane za ličnost osuđenog jasno ukazuju da je postignuta svrha kažnjavanja. Osuđeni na kaznu dugotrajnog zatvora može biti uslovno otpušten nakon izdržane tri petine te kazne.

Uslovni otpust se može *opozvati* (član 45. KZ BiH). Sud će opozvati uslovni otpust ako osuđeni za vrijeme njegovog trajanja učini jedno ili više krivičnih djela za koja mu je izrečena kazna zatvora preko jedne godine ili teža kazna. Sud može opozvati uslovni otpust ako osuđeni na uslovnom otpustu učini jedno ili više krivičnih djela za koja je izrečena kazna zatvora do jedne godine. Prilikom odlučivanja da li da opozove uslovni otpust, sud naročito uzima u obzir sličnost učinjenih djela, njihov značaj, motive iz kojih su učinjena, kao i druge okolnosti koje ukazuju na prikladnost

opoziva uslovnog otpusta. Prilikom izricanja opoziva uslovnog otpusta, sud izriče kaznu uzimajući ranije izrečenu kaznu kao već utvrđenu. Dio kazne koji je osuđeni izdržao prema ranijoj presudi uračunava se u izdržavanje naknadne kazne, ali se vrijeme provedeno na uslovnom otpustu ne uračunava. Ova pravila se primjenjuju i kada se osuđenom na uslovnom otpustu sudi za krivično djelo učinjeno prije njegovog uslovnog otpusta. Ako je osuđeni na uslovnom otpustu osuđen na kaznu zatvora do jedne godine i ako sud ne opozove uslovni otpust, vrijeme uslovnog otpusta se produžava za vrijeme koje je osuđeni proveo na izdržavanju kazne zatvora.

9. Novčana kazna

Novčana kazna je imovinska kazna koja se sastoji u nametanju učiniocu krivičnog djela obaveze da plati određeni iznos zbog izvršenog krivičnog djela u korist društvene zajednice. Novčana kazna je nastala još u prvobitnoj zajednici, tako što se oduzimala imovina osuđenim licima, s tim da je jedan dio te imovine država za sebe zadržavala, dok je drugi dio u vidu naknade štete išao licu oštećenom krivičnim djelom. Tako je novčana kazna vremenom prerasla u jednu od kazni koja se najviše primjenjuje. Novčana kazna sadrži zlo za učinioca, tako što mu se njenim plaćanjem snižava životni standard. U sudskoj praksi ova krivična sankcija se vrlo često primjenjuje, pogotovo za lakša krivična djela. Novčana kazna i u našem krivičnom pravu predstavlja najlakšu kaznu. Ona teže pogađa lica slabijeg imovnog stanja, nego lica koja su bolje materijalno obezbijeđena, pa stoga nije pravedna. Iz tog razloga, za isto krivično djelo licu slabijeg imovnog stanja treba izricati novčanu kaznu u nižem iznosu u odnosu na lice koje je bolje situirano. Novčana kazna je humanija od kazne zatvora, za državu je mnogo jeftinija, ne ugrožava dostojanstvo učinioca i ne izlaže ga uticaju iskusnih delinkvenata, ne dovodi do gubitka radnog mjesta i, što je najbitnije, ne odvaja ga od porodice.¹⁶³ Novčanoj kazni danas se prigovara da

---

¹⁶³ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 208-209.

predstavlja materijalnu odmazdu za izvršeno krivično djelo. Nisu rijetki slučajevi da umjesto osuđenog teret plaćanja pada na druga lica (npr. roditelje), ili pogađa druga lica koja nisu uopšte kriva (osobe o kojima se brine osuđeni ili ih izdržava). S druge strane, osuđeni ovu kaznu osjeća kao bogaćenje države na njegov račun i zbog toga ona ne može popravno da djeluje na njega, već naprotiv, izaziva osjećanje nepravde i revolta prema društvu.¹⁶⁴

Novčana kazna je pogodna za zamjenu kratke kazne lišenja slobode. Opravdanije je izreći novčanu kaznu za lakša krivična djela nego kaznu lišenja slobode. U slučaju sudske zablude pri njenom izricanju, ova kazna je lako opoziva. Postoje mogućnosti da se otklone njeni materijalni efekti. Prijetnja visokom novčanom kaznom, takođe, djeluje zastrašujuće i pravilno odmjerena i opravdano izrečena kazna može da djeluje efikasno na suzbijanje kriminaliteta. Na drugoj strani, novčana kazna prema učiniocima krivičnih djela koji nisu u mogućnosti da je plate, gubi svaki značaj. I pored povećanog značaja novčanih kazni u posljednje vrijeme, one ne mogu u svim slučajevima zamijeniti kaznu zatvora.¹⁶⁵

Poznato je nekoliko sistema propisivanja i izricanja novčane kazne. Najstariji sistem je sistem fiksnih iznosa, tako da se u okviru postavljenog zakonskog minimuma i maksimuma propisuje i izriče u određenom novčanom iznosu. Sistem fiskalnih iznosa sve više potiskuje tzv. skandinavski model novčane kazne (koji se naziva dani-novčana kazna). U ovom sistemu, novčana kazna se određuje na dane-novčane kazne, što znači da se izriče u dnevnim iznosima, a sud u određenoj proceduri utvrđuje njen iznos na osnovu imovnog stanja učinioca. Postoji i treći sistem koji je prihvaćen kod nekih zakonodavstava, a koji se može pojaviti u dvije varijante. Kao prva varijanta je prosječni lični dohodak učinioca, a kao druga varijanta – prosječni lični dohodak na nivou države. Da bi se otklonile slabosti ovih sistema pribjegava se njihovom kombinovanju, tj. prihvata se mješoviti sistem. Dakle, primjenjuju se različiti sistemi kako bi se obezbedili optimalni učinci novčane kazne.

---

¹⁶⁴ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 361.

¹⁶⁵ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 324.

U našem krivičnom zakonodavstvu je prihvaćen mješoviti sistem novčanih kazni, odnosno kazna se izriče u dnevnim iznosima ili u određenoj iznosu (član 46. KZ BiH). Novčana kazna može da se izrekne kao glavna i kao sporedna kazna. Kao ozbiljnu prepreku za širu primjenu novčane kazne treba tražiti i u relativno niskom životnom standardu u našoj zemlji. Novčana kazna se izriče u dnevnim iznosima, a ako to nije moguće, može se izreći u određenom iznosu. Ako se novčana kazna izriče u dnevnim iznosima, može iznositi najmanje pet, a najviše tristotinešezdeset dnevnih iznosa, a za krivična djela učinjena iz koristoljublja, najviše hiljadu petsto dnevnih iznosa, osim u slučajevima propisanim zakonom. Ako se novčana kazna izriče u određenom iznosu, najniži iznos ne može biti manji od 500,00 KM, a najviši iznos ne može biti veći od 100.000,00 KM, a za krivična djela učinjena iz koristoljublja iznos ne može biti veći od 1.000.000,00 KM, osim u slučajevima propisanim zakonom. Prilikom izricanja novčane kazne za krivična djela učinjena iz koristoljublja, sud može izreći novčanu kaznu u većem iznosu od navedenog, ukoliko vrijednost protivpravne imovinske koristi koju je učinilac pribavio krivičnim djelom prelazi iznos od 1.000.000,00 KM. U tom slučaju, učiniocu se može izreći novčana kazna u iznosu koji ne može biti veći od dvostrukog iznosa od vrijednosti protivpravne imovinske koristi koju je pribavio krivičnim djelom zbog kojeg mu se izriče novčana kazna.

Broj dnevnih iznosa novčane kazne određuje sud primjenjujući opšta pravila o odmjeravanju kazne. Visinu dnevnog iznosa sud određuje tako što uzima u obzir visinu dnevnog dohotka učinioca prema iznosu njegove tromjesečne neto plate i njegove druge dohotke, kao i porodične obaveze. Prilikom određivanja visine iznosa sud se oslanja na podatke koji u trenutku izricanja kazne nisu stariji od šest mjeseci. Ako ovi podaci sudu nisu poznati, obezbjeđuje ih optuženi u roku koji odredi sud, a najkasnije do završetka glavnog pretresa u krivičnom postupku. Ako do završetka glavnog pretresa u krivičnom postupku sudu nisu poznate okolnosti bitne za određivanje visine dnevnog iznosa novčane kazne, novčana kazna se izriče u određenom iznosu, pri čemu se primjenjuju opšta pravila za odmjeravanje kazne.

Najniži dnevni iznos novčane kazne iznosi jednu šezdesetinu, a najviše jednu trećinu posljednje zvanično objavljene

prosječne mjesečne neto plate zaposlenih u Bosni i Hercegovini, koju objavljuje Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.

U presudi se određuje rok plaćanja novčane kazne, koji ne može biti kraći od petnaest dana, ni duži od šest mjeseci, ali u opravdanim slučajevima sud može dopustiti da osuđeni isplati novčanu kaznu i u otplatama, s tim da rok isplate ne može biti duži od jedne godine. Izrečene i naplaćene novčane kazne su prihod budžeta.

Novčana kazna se ne naplaćuje prinudno, već se vrši njena *zamjena* (član 47 KZ BiH). Ako se novčana kazna ne plati u roku koji je utvrđen presudom, sud će bez odlaganja donijeti odluku da se novčana kazna zamijeni kaznom zatvora. Novčana kazna će se zamijeniti kaznom zatvora tako što će se za svaki započeti dnevni iznos novčane kazne, odnosno ako je novčana kazna bila izrečena u određenom iznosu, za svakih započelih 100,00 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora, s tim da ne može prekoračiti propisanu kaznu za to djelo. Ako osuđeni isplati samo dio novčane kazne, ostatak će se srazmjerno pretvoriti u zatvor, a ako osuđeni isplati ostatak novčane kazne, izvršenje zatvora će se obustaviti.

Za razliku od kazne zatvora, koja se može izreći samo kao glavna kazna, novčana kazna se može izreći i kao glavna i kao sporedna kazna. Novčana kazna kao glavna kazna može se izreći onda kada je za određeno djelo propisana kao jedina kazna, onda kada je propisana alternativno sa kaznom zatvora, i izuzetno, kada se primjenom odredaba o ublažavanju kazne umjesto kazne zatvora može izreći novčana kazna. Novčana kazna se može izreći i kada nije propisana za određeno krivično djelo, samo onda kada je to djelo učinjeno iz koristoljublja. Novčana kazna se može izreći i kada je u pitanju sticaj krivičnih djela (npr. kada je sud za neka krivična djela u sticaju utvrdio kaznu zatvora kao glavnu kaznu i jednu ili jedinstvenu novčanu kaznu kao sporednu kaznu).

10. Konfiskacija imovine

Niko ne može zadržati imovinsku korist stečenu protivpravnom radnjom. Imovinskom korišću od krivičnog djela, smatra se neposredna imovinska korist od krivičnog djela, a koja se sastoji od svakog uvećanja ili sprječavanja umanjenja imovine do kojeg je došlo izvršenjem krivičnog djela, imovina u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od krivičnog djela, kao i svaka druga korist koja je dobijena od neposredne imovinske koristi od krivičnog djela ili imovine u koju je promjenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od krivičnog djela bez obzira nalazi li se na području Bosne i Hercegovine ili van teritorije.¹⁶⁶ Ovdje se radi o mjeri *sui generis* koja ne predstavlja krivičnu sankciju. Primjena ove mjere je značajno sredstvo borbe protiv kriminaliteta, odnosno organizovanog kriminaliteta u čijoj osnovi i jeste sticanje imovinske koristi.

U članu 110 KZ BiH propisano je da niko ne može zadržati imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljenu krivičnom djelom. Imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom oduzeće se sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno, pod uslovima propisanim zakonom. Predviđeno je i prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (član 110a KZ BiH). Naime, kada se krivični postupak vodi za krivična djela iz glava XVII, XVIII, XIX, XXI, XXI A i XXII KZ BiH, sud može oduzeti i onu imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi za koju tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem ovih krivičnih djela, a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito. U slučaju kada nisu ispunjeni zakonom utvrđeni uslovi za oduzimanje imovinske koristi, prihoda, profita ili druge koristi iz imovinske koristi stečene krivičnim djelom u krivičnom postupku, zahtjev za njeno oduzimanje može se podnijeti u parničnom postupku.

---

¹⁶⁶ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str. 471.

Prema članu 111 KZ BiH, od učinioca će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom, a ako oduzimanje nije moguće, učinilac će se obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom oduzeće se od osobe na koju je prenijeta bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ako je ona znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Kada je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena s imovinom stečenom na zakoniti način, takva imovina će biti predmet oduzimanja, ali u mjeri koja ne premašuje procijenjenu vrijednost imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Predmet navedenih mjera su i prihod ili druge koristi iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, ili iz imovine u koju je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom pretvorena ili iz imovine s kojom je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena, i to na isti način i u istoj mjeri kao i imovinska korist pribavljena krivičnim djelom.

Ako je oštećenom u krivičnom postupku dosuđen imovinskopravni zahtjev, sud će izreći oduzimanje imovinske koristi ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog (član 112 KZ BiH). Oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnični postupak, može tražiti da se namiri iz iznosa oduzete vrijednosti, ako pokrene parnični postupak u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnični postupak i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti. Oštećeni koji u krivičnom postupku nije istaknuo imovinskopravni zahtjev, može zahtijevati namirenje iz oduzete vrijednosti, ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnični postupak u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

11. Odmjeravanje kazne

11.1. Pojam i sistem odmjeravanja kazne

Pošto sud utvrdi da je učinilac izvršio krivično djelo, mora mu izreći određenu sankciju. Od toga kakva će se sankcija izreći učiniocu krivičnog djela zavisi mogućnost ostvarivanja svrhe kažnjavanja. U svakom slučaju to mora biti kazna, jer je ona nužna i kod rada u javnom interesu i uslovne osude, s tim da sud može izreći jednu ili više zaštitnih mjera, pa i neke kaznenopravne mjere koje zakon ne smatra sankcijama (oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalom).¹⁶⁷ Pojam odmjeravanja kazne shvata se u širem smislu tako da obuhvata izbor vrste kazne, pa i sankcije uopšte, a onda utvrđivanje i njene visine. Prema nekim autorima, odmjeravanje kazne može biti zakonsko i sudsko.¹⁶⁸ U pravom smislu riječi, samo sudsko odmjeravanje predstavlja odmjeravanje kazne, i ima izuzetan značaj za svako društvo, jer ono u suštini predstavlja ostvarivanje funkcije krivičnog prava i kaznene politike jedne države. Postoje tri osnovna sistema zakonskog propisivanja kazni: a) *sistem apsolutno određenih kazni*; b) *sistem arbitrarnih kazni*, i c) *sistem relativno određenih kazni*.

a) *Sistem apsolutno određenih kazni* je takav sistem po kome zakon tačno određuje vrstu i visinu kazne koja se u svakom konkretnom slučaju izriče učiniocu krivičnog djela. Ovaj sistem kazni nije pravičan, niti je pogodan, jer onemogućava individualizaciju kazne s obzirom na učinioca i okolnosti djela. Aktivnost suda pri odmjeravanju kazni kod ovog sistema svodi se na mehaničko primjenjivanje, tj. izriču se kazne koje su unaprijed uopšteno određene, bez obzira na razlike koje postoje između pojedinih konkretnih slučajeva.

b) *Sistem arbitrarnih kazni* (sistem neodređenih kazni) je takav sistem u kome zakon ne daje nikakva pravila za odmjeravanje kazne, niti postavlja ograničenja, već ovlašćuje sud da po svojoj ocjeni izrekne jednu ili više zakonom predviđenih

---

¹⁶⁷ P. Novoselec, I. Bojanić, *cit. djelo*, str.427.

¹⁶⁸ T. Živanović, *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, Opšti dio, II knjiga*, Beograd,1937, str. 325-328.

kazni ili drugih sankcija u mjeri koju smatra opravdanom. Zamjera se ovom sistemu neujednačenost u praksi kod izricanja kazni. Ovakav sistem može dovesti do proizvoljnosti i samovolje u izricanju krivičnih sankcija.

c) *Sistem relativno određenih kazni* predstavlja rješenje problema kod odmjeravanja kazni i prihvaćen je u najvećem broju savremenih krivičnih zakonodavstava. Kod ovog sistema za svako krivično djelo propisana je vrsta kazne, odnosno zakon određuje samo okvir u kome se sud mora kretati prilikom odmjeravanja kazne, što znači da zakon određuje minimum i maksimum kazne koja se može izreći za određeno konkretno izvršeno krivično djelo, dok je sudu ostavljena mogućnost da u zakonu određenim granicama odmjeri kaznu za svaki pojedini slučaj, s tim da sud mora uzeti u obzir sve relevantne okolnosti konkretno izvršenog krivičnog djela. Sistem relativno određenih kazni zastupljen je i u našem krivičnom pravu. Prema tome, smatra se da se kod odmjeravanja kazne nemoguće podvrgnuti strogim pravilima, odnosno da će konkretna kazna uvijek zavisiti o uvjerenjima sudija koji odmjeravaju kaznu.

11.2. Individualizacija kazne

Individualizacija kazne znači da se učiniocu krivičnog djela izriče kazna kojom će se, po ocjeni suda, najbolje ostvariti svrha izricanja krivične sankcije.¹⁶⁹ Individualizirati znači konkretizirati u zakonu utvrđenu kaznu, dok je sama suština individualizacije u ostvarenju takvih mehanizama koji će omogućiti da se na učinioca krivičnog djela primijeni ona kazna koja je u konkretnom slučaju adekvatna s obzirom na karakteristike ličnosti učinioca i izvršenog krivičnog djela. Termin „*individualizacija*“ upotrebljava se u teoriji u dva smisla, i to kao *individualizacija krivične sankcije i individualizacija tretmana*.

Individualizacija krivične sankcije podrazumijeva odlučivanje suda o tome koju će vrstu krivične sankcije primijeniti u konkretnom slučaju, da li kaznu ili uslovnu osudu ili mjeru bezbjednosti itd.

---

¹⁶⁹ B. Vučković, V. Vučković, *Krivično pravo Crne Gore*, Cetinje, 2009, str. 239.

Izraz *individualizacija tretmana* se koristi u penološkoj literaturi. Pod ovim izrazom se podrazumijeva prilagođavanje metoda postupanja prema različitim kategorijama učinilaca krivičnih djela u postupku izvršenja kazni zatvora.

Pojam individualizacije kazne može se svhatiti u *širem i užem smislu*. U *širem smislu* individualizacija kazne predstavlja ukupan proces koji počinje od izbora kazne, pa do njenog izricanja (pa i u toku njenog izvršenja), što znači da ona obuhvata i odmjeravanje kazne. U *užem smislu* individualizacija je jedan od principa na osnovu kojeg se vrši odmjeravanje kazne, što podrazumijeva, prije svega, i upoznavanje ličnosti učinioca. Prema tome, teško je postaviti granicu između značenja ova dva pojma, pojma odmjeravanja i individualizacije kazne.¹⁷⁰ Sprovođenje individualizacije praktično je uslovljeno nizom okolnosti (npr. propisivanje alternativno više kazni za određeno krivično djelo pruža sudu više mogućnosti da kaznu individualizira po vrsti, kod kazne koja se izriče u različitim iznosima, veće su mogućnosti za njenu individualizaciju po mjeri). Značajna su ovlašćenja suda posebno u primjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, zakonske mogućnosti ublažavanja ili pooštavanja kazne, način odmjeravanja kazne u sticaju itd. Individualizacija kazne treba da omogući da se lakše i potpunije ostvare ciljevi kriminalne politike u određenom društvu. Cilj individualizacije morao se tražiti samo u okviru opštih ciljeva krivičnopravne zaštite. Individualizacija sankcije i individualizacija tretmana predstavljaju dvije faze jedinstvenog procesa. S obzirom na činjenicu da se ovdje sudi čovjeku, a ne djelu, pretpostavlja se upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog djela, što znači da je potrebno medicinsko-psihološko i sociološko izučavanje delinkventa. U savremenom krivičnom zakonodavstvu ova pretpostavka ostvarena je samo u odnosu na maloljetne delinkvente, a kod punoljetnih izvršioaca krivičnih djela predviđa se sprovođenje tzv. socijalne ankete (prikupljanje podataka o njihovom ranijem životu, socijalnoj sredini u kojoj žive i sl.), ali ne i njihovo medicinsko-psihološko ispitivanje u fazi krivičnog postupka.

---

¹⁷⁰ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo Jugoslavije*, Beograd, 1996, str. 401-406.

11.3. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti su one okolnosti koje utiču na odmjeravanje kazne u granicama propisane kazne za izvršeno djelo. Pri odmjeravanju kazne sud prvenstveno mora imati u vidu kaznu koja je propisana za učinjeno krivično djelo, jer je kazneni okvir osnovno polazište za sud pri odmjeravanju kazne. Okolnosti koje utiču da se učiniocu izrekne blaža kazna nazivaju se olakšavajućim okolnostima, a okolnosti koje utiču da se izrekne strožija kazna, nazivaju se otežavajućim okolnostima. Primjenom olakšavajućih i otežavajućih okolnosti postiže se da se učiniocima istih krivičnih djela izriču različite kazne, u zavisnosti od okolnosti koje se odnose na djelo ili na učinioca. Sud sve okolnosti cijeni pri odmjeravanju kazne, izričući manju ili veću mjeru kazne u zavisnosti od toga koje je okolnosti uzeo kao odlučujuće pri kažnjavanju. Kod određivanja kazne u savremenom krivičnom pravu veoma je značajan element pravednosti, što znači da je pravedna kazna samo ona kazna koja ne prelazi granicu krivice učinioca. Dakle, opšta pravila kazne temelje se na načelu srazmjernosti između težine krivičnog djela i stepena učiniočeve odgovornosti, s jedne, i same kazne, s druge strane. U našem krivičnom zakonodavstvu olakšavajuće i otežavajuće okolnosti nisu sve iscrpno navedene, već zakon posebno ukazuje na neke od njih, a koje su vezane za ličnost učinioca. U te okolnosti spadaju: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, lične prilike učinioca, držanje učinioca poslije učinjenog krivičnog djela, imovno stanje učinioca i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.

Stepen krivične odgovornosti zavisi od stepena uračunljivosti i krivice učinioca. Uračunljivost, kao sposobnost učinioca da shvati značaj svog djela i upravlja svojim postupcima, može se stepenovati s obzirom na to da li je ona većeg ili manjeg intenziteta, dok se psihičko stanje učinioca može kretati od potpune uračunljivosti do bitno smanjene uračunljivosti, odnosno do neuračunljivosti.¹⁷¹ Bitno smanjena uračunljivost i otklonjiva pravna zabluda su fakultativni osnovi za ublažavanje kazne,

---

¹⁷¹ *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1987, str. 1368.

odnosno sam zakon je smatrao da u tim slučajevima niži stepen krivice može voditi ublažavanju kazne.

Pobude iz kojih je djelo učinjeno obuhvataju unutrašnje psihičke porive na određeno ljudsko ponašanje. Pri odmjeravanju kazne nije beznačajan motiv pri donošenju odluke da se izvrši djelo (npr. da li je neko izvršio krađu da bi obezbijedio neke svoje elementarne životne potrebe, ili da bi se kockao, ili radi kupovine luksuznih kola i sl.).

Jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra obuhvata manju ili veću težinu posljedice učinjenog djela. Kod odmjeravanja kazne ova okolnost se mora konkretizovati i tačno utvrditi u kojoj mjeri je učinjeno krivično djelo ugrozilo ili povrijedilo zaštićeno dobro (npr. život, tijelo, imovinu), a naročito je u ovom pogledu značajna posljedica.

Okolnosti pod kojima je djelo učinjeno su heterogenog karaktera, tj. ovo je zbirni pojam za niz subjektivnih ili objektivnih okolnosti koje su od značaja za odmjeravanja kazne. Objektivne okolnosti mogu biti: vrijeme izvršenja krivičnog djela (npr. danju ili noću), sredstvo izvršenja, broj lica koja su učestvovala u izvršenju krivičnog djela, iskorišćavanje nevolje ili nemoći lica koja su oštećena, izvršenje krivičnog djela za vrijeme poplava, požara, zemljotresa i sl.

Raniji život učinioca je takođe vrlo važna okolnost za odmjeravanje krivične sankcije, mada ima shvatanja da ova okolnost ne bi trebala da se cijeni prilikom odmjeravanja kazne, posebno kao olakšavajuća. Na osnovu proučavanja ranijeg života učinioca može se zaključiti da li je on sklon takvom ponašanju, da li se odao neradu, skitnji ili drugim negativnim ponašanjima. Kroz ovu okolnost sud treba da dođe do saznanja da li izvršeno djelo predstavlja slučajnu epizodu u životu učinioca, ili je ono rezultat jednog opšteg asocijalnog načina života. Ranija neosuđivanost, po pravilu, se smatra olakšavajućom okolnošću, odnosno sudska praksa redovno uzima raniju neosuđivanost kao olakšavajuću okolnost.

U sudskoj praksi pod *ličnim prilikama učinioca* najčešće se podrazumijeva zdravstveno stanje, starosna dob učinioca,

porodične prilike, ekonomsko stanje porodice, invalidnost učinioca, društveni položaj, njegova profesija itd. Iz predočenog možemo vidjeti da je ova okolnost dosta neodređena, a samim tim je teško odrediti kada ima značaj olakšavajuće, a kada značaj otežavajuće okolnosti. Poznavanje ličnih prilika učinioca je bitno za ostvarivanje svrhe kažnjavanja s obzirom da kazna treba da pogađa samo učinioca krivičnog djela.

Držanje učinioca poslije učinjenog krivičnog djela je okolnost koja ukazuje na stav učinioca prema učinjenom djelu. I ovdje se mogu razlikovati dvije grupe okolnosti. Jedna grupa okolnosti doprinosi ublažavanju kazne. Te okolnosti bi, na primjer, bile kada učinilac izražava kajanje za učinjeno djelo, kada nastoji da otkloni posljedice krivičnog djela, kada se izvini žrtvi, kada pruži pomoć žrtvi ili kada joj nadoknadi štetu. Druga grupa okolnosti doprinosi pooštavanju kazne. Te okolnosti bi, na primjer, bile kada se učinilac krivičnog djela saglašava sa djelom, smatra ga opravdanim i izražava žaljenje što nije došlo i do teže posljedice, kada laže na sudu, ili vrši uticaj na svjedoke itd. U sudskoj praksi je zauzet stav da se nepriznavanje krivičnog djela ne može učiniocu uzeti kao otežavajuća okolnost, dok se priznanje pod određenim uslovima uzima kao olakšavajuća okolnost.

Imovno stanje učinioca je posebno značajna okolnost kod odmjeravanja novčane kazne. Ona ne predstavlja olakšavajuću ili otežavajuću okolnost, već više materijalni osnov za utvrđivanje novčane kazne, posebno sa aspekta mogućnosti da je okrivljeni isplati.¹⁷² Ova okolnost se može uzeti i kao olakšavajuća pri odmjeravanju kazne zatvora kada se podvede pod lične prilike učinioca.

Navedenim okolnostima nije iscrpljena lista mogućih subjektivnih okolnosti, pa se pri odmjeravanju kazne uzimaju u obzir i *druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca*. Teško je navesti neku od tih „drugih“ okolnosti koja se ne bi mogla podvesti pod neku od prethodnih koje su izričito navedene. Kao subjektivne okolnosti mogu se uzeti još starosna dob učinioca, njegovo obrazovanje i vaspitanje, psihička labilnost, okolnost da li je djelo izvršeno iz straha, ispoljena drskost i bezobzirnost pri izvršenju

---

¹⁷² B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2009, str. 249.

krivičnog djela i sl. U praksi se pridaje značaj još nekim okolnostima, kao što je, na primjer, sticaj krivičnih djela, izvršenje djela prema bliskom srodniku, ubistvo roditelja od strane djeteta i sl. Sud mora u svakom konkretnom slučaju utvrditi okolnosti koje smatra značajnim za odmjeravanje kazne, i mora izvršiti njihovu klasifikaciju na olakšavajuće i otežavajuće. Prema tome, sud mora kod odmjeravanja kazne da izrekne pravičnu i logičnu kaznu kao rezultat uzimanja u obzir svih okolnosti. Kada su u pitanju olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, sud odmjerava kaznu samo u granicama posebnog minimuma i posebnog maksimuma, odnosno sud ne može izreći blažu, a niti težu kaznu od one koja je propisana za izvršeno djelo.

11.4. Kvalifikatorne i ublažavajuće okolnosti

Kvalifikatorne i ublažavajuće okolnosti su one okolnosti koje utiču na vrstu i visinu kazne u granicama koje zakon propisuje za izvršeno djelo. Kvalifikatorne okolnosti su one koje određenom krivičnom djelu daju poseban, teži vid, i kod postojanja tih okolnosti nastaje druga, *teža kvalifikacija krivičnog djela* (npr. ubistvo iz koristoljublja). Onda bi kod ovog krivičnog djela ta okolnost sa otežavajuće prerasla u novo, kvalifikatorno krivično djelo ubistva – teško ubistvo, a zakon za ovakva djela propisuje težu kaznu.

Za razliku od kvalifikatornih okolnosti, olakšavajuće okolnosti, koje djelo čine privilegovanim, takođe su okolnosti uslijed kojih krivično djelo dobija povoljniji status, s tim da djelo sada dobija lakši vid (npr. ubistvo izvršeno u jakoj razdrženosti, izazvanoj napadom), Ovakvo djelo ne bi imalo samo olakšavajuće okolnosti, nego bi imalo okolnost koja ga čini privilegovanim. I ovdje bi postojao lakši oblik ubistva, odnosno ubistvo na mah, za koje zakon propisuje blažu kaznu.

Krivični zakon poznaje još i *osobito težak slučaj*, a on postoji ako krivično djelo predstavlja pojačanu društvenu opasnost, upornost ili bezobzirnost, i što je djelo izazvalo naročito teške posljedice ili je učinjeno pod drugim osobito otežavajućim okolnostima. Težak slučaj prema okolnostima koje ga zasnivaju mogu se podijeliti u dvije grupe i to: *subjektivne i objektivne*.

Subjektivne okolnosti se tiču učinioca krivičnog djela, gdje dolazi do izražaja njegova naročita odlučnost, upornost i bezobzirnost pri izvršenju krivičnog djela. Da bi postojao osobito težak slučaj, potreban je veći intenzitet odlučnosti, upornosti ili bezobzirnosti.

Objektivne okolnosti ispoljavaju se kroz dva elementa. Prvo, potrebno je da je djelo izazvalo naročito teške posljedice. Drugo, potrebno je da je djelo izvršeno pod drugim osobito otežavajućim okolnostima. Naročito teške posljedice će postojati kada je izvršenjem krivičnog djela došlo do posljedice znatno većih razmjera nego što se događaju u redovnim slučajevima. Osobito otežavajuće okolnosti predstavljaju sve one okolnosti pri čijem postojanju učinjeno krivično djelo dobija naročito opasan vid, odnosno da pod takvim okolnostima učinjeno djelo predstavlja posebnu društvenu opasnost.¹⁷³ Za postojanje ovog djela nužno je da postoji bar jedna od subjektivnih i jedna od objektivnih okolnosti.

Osobito lak slučaj krivičnog djela nije, analogno osobito teškom slučaju, određen u Krivičnom zakonu kao opšti pojam. Dakle, niz olakšavajućih okolnosti može kod lakših krivičnih djela u tolikoj mjeri djelovati da učinjeno djelo dobije osobito lak vid. Sud u svakom konkretnom slučaju, polazeći od svih olakšavajućih okolnosti, ocjenjuje da li sve one zajedno učinjenom djelu daju karakter osobito lakog krivičnog djela.

11.5. Ublažavanje kazne

Kazna propisana u granicama minimuma i maksimuma za određeno krivično djelo primjerena je najčešćim slučajevima individualizacije kazne. Ma koliko se pri donošenju zakona vodilo računa o mogućim izuzecima, u praksi ima slučajeva u kojima bi se izricanje propisane kazne, pa makar ona bila i na granici posebnog minimuma, pokazalo prestrogom. Dakle, u određenim slučajevima i pod određenim okolnostima sud može izreći blažu kaznu od propisane za učinjeno krivično djelo. Prema tome, institut ublažavanja kazne, odnosno način odmjeravanja kazne omogućava sudu da pod određenim uslovima može izreći kaznu

---

¹⁷³ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 381.

koja je blaža od propisane za krivično djelo za koje se odmjerava kazna. Naš zakon, zapravo, proširuje mogućnost individualizacije kazne izvan propisanih kaznenih okvira za izvršeno krivično djelo. Na ovaj način, za ovakve slučajeve, zakonodavac, u stvari, postavlja nove i niže posebne minimume, odnosno proširuje mogućnost za sudsko određivanje kazne za krivična djela. U odnosu na maksimum propisane kazne, takva mogućnost ne postoji. Ublažavanje kazne se primjenjuje kod krivičnih djela gdje se ciljevi primjene kazne mogu postići i sa manjom kaznom od predviđene za izvršeno djelo, i u načelu može se primijeniti kod svih djela i prema svim učiniocima. Ublažavanje kazne je moguće kada to zakon izričito određuje i onda kada sud procijeni da postoje osobito olakšavajuće okolnosti, što znači da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Prvo ublažavanje se naziva *zakonsko*, a drugo *sudsko* ublažavanje kazne. Oba slučaja su predviđena u zakonu i oba vrši sud. Razlika je samo što je prvi slučaj vezan za unaprijed određene situacije, dok je u drugom slučaju ostavljeno sudu da cijeni da li u konkretnom slučaju postoje posebno olakšavajuće okolnosti koje predstavljaju osnov za ublažavanje kazne.

Kod *zakonskog ublažavanje kazne* zakonodavac navodi slučajeve kada se kazna može ublažiti. Postoje opšti i posebni osnovi za ublažavanje kazne, kao i neograničeno ublažavanje kazne (kao specifični osnov).

Opšti osnovi za ublažavanje kazne su: prekoračenje nužne odbrane, prekoračenje granice krajnje nužde, izazivanje opasnosti iz nehata kod krajnje nužde, bitno smanjena uračunljivost, pokušaj krivičnog djela, kao i neuspjelo podstrekavanje i pomaganje. Ublažavanje kazne se može činiti i u svim onim slučajevima u kojima je predviđena mogućnost oslobađanja od kazne, ali sud učinioca od kazne nije oslobodio. To su sljedeći slučajevi: izvršenje krivičnog djela u prekoračenju granice nužne odbrane uslijed jake razdraženosti ili straha izazvanog napadom, prekoračenje granice krajnje nužde pod osobito olakšavajućim okolnostima, ako je učinilac bio u pravnoj zabludi iz opravdanih razloga, kao i kod nepodobnog pokušaja i dobrovoljnog odustanka.

Posebni osnovi za ublažavanje kazne su predviđeni u posebnoj dijelu zakona kod pojedinih krivičnih djela. Takva

mogućnost postoji kod svih onih krivičnih djela kod kojih je predviđena mogućnost oslobađanja od kazne, s tim da sud učinioca krivičnog djela nije oslobodio od kazne, pa se tada može primijeniti i tzv. neograničeno ublažavanje kazne. Prema tome, zakonsko ublažavanje kazne može biti neograničeno i sud se ne mora držati ograničenja za ublažavanje kazne. Ublažavanje kazne je uvijek fakultativno, što znači da zakon ni u jednom momentu ne obavezuje sud da učiniocu ublaži kaznu.

Za *sudsko ublažavanje kazne* potrebno je da budu ispunjena dva uslova. Prvi uslov je da postoje dvije ili više naročito olakšavajućih okolnosti. Druga uslov je da sud ocijeni da se i sa ublaženom kaznom u konkretnom slučaju može postići svrha kažnjavanja. Sud ima generalno ovlašćenje da kaznu ublaži uvijek kada procijeni da postoje osobito olakšavajuće okolnosti, koje ukazuju da se može postići svrha kažnjavanja i sa ublaženom kaznom. Radi se o izuzetnim ovlašćenjima sudova koje naši sudovi koriste i često zloupotrebljavaju, odnosno izuzetak pretvaraju u pravilo. Naročito je sporno da li je dozvoljeno sudsko ublažavanje kazne u slučaju postojanja i neke otežavajuće okolnosti. Jedni smatraju da uz olakšavajuće mogu postojati i otežavajuće okolnosti, ali je bitno da se sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja, s tim da su olakšavajuće okolnosti dominantne. Ublažavanje kazne je uvijek fakultativno i kod sudskog ublažavanja kazne.

11.6. Oslobodjenje od kazne

Po pravilu, krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela izriče se kazna. Prilikom odmjeravanja kazne, a uzimajući sve olakšavajuće okolnosti, sud učiniocu može izreći blažu kaznu u granicama propisane, a može mu i ublažiti kaznu ako za to postoje zakonski uslovi. Prema tome, oslobađanje od kazne je odstupanje od pravila da se krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela uvijek mora izreći kazna. Dakle, riječ je o nekoj vrsti zakonsko-sudskog pomilovanja. Sud je utvrdio postojanje krivičnog djela, odnosno krivične odgovornosti učinioca, ali iz određenih razloga kazna se ne izriče, tj. odustaje se od kažnjavanja. U životu i praksi se javljaju slučajevi da učiniocu nije neophodno, a ni opravdano izreći nikakvu kaznu zbog izvršenog krivičnog djela. Ovdje se

osuđeno lice, koje je krivo i kome se upućuje prijekor za učinjeno krivično djelo, oslobađa od kazne. Za razliku od ublažavnja kazne, sud učinioca može osloboditi od kazne samo u onim slučajevima koji su izričito predviđeni u krivičnom zakonu.

Svi osnovi za oslobađanje od kazne se dijele na *opšte ili posebne*. *Opšti osnovi su*: prekoračenje granice nužne odbrane uslijed jake razdraženosti ili propasti izazvane napadom, prekoračenje granice krajnje nužde pod osobito olakšavajućim okolnostima, pravna zabluda iz opravdanih razloga, nepodobni pokušaj, dobrovoljni odustanak, dobrovoljno sprječavanje izvršenja krivičnog djela od saizvršioca, podstrekača ili pomagača. *Posebni osnovi*, prije svega iz kriminalno-političkih razloga, predviđeni su kod pojedinih krivičnih djela kao fakultativni osnovi za oslobađanje od kazne (npr. kada učinilac vrati oduzetu ili prisvojenu stvar, nadoknadi štetu ili na neki drugi način otkloni štetne posljedice krivičnog djela, ili kada postoji tzv. *iskreno kajanje*, prije nego što je saznao da je otkriven). Oslobađanje od kazne je, po pravilu, fakultativno. Izuzetno, ponekad zakon predviđa obavezno oslobađanje od kazne. Poseban slučaj oslobađanja od kazne zakon predviđa kod krivičnih djela učinjenih iz nehata, s tim da je i kao takav ograničen. Postoje i slučajevi kada posljedice djela tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne u takvom slučaju očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja, pa stoga u tom slučaju ni razlozi pravednosti, niti razlozi generalne ni specijalne prevencije ne zahtijevaju kažnjavanje, a eventualno izricanje kazne bi tek predstavljalo голу represiju (npr. kada učinilac prouzrokuje saobraćajnu nesreću u kojoj strada njegov bliski rođak, bračni drug ili neka druga bliska osoba).

Oslobađanjem od kazne se ne dira u postojanje krivičnog djela. Ono u svim elementima postoji, što znači da se oslobađa od kazne onaj učinilac krivičnog djela koji se u načelu može kazniti. Kod oslobađanja od kazne sud donosi osuđujuću presudu kojom se učinilac proglašava odgovornim za učinjeno krivično djelo, ali se oslobađa od kazne. Dakle, radi se osuđujućoj presudi, ona se upisuje u kaznenu evidenciju koja se briše nastupanjem zakonske rehabilitacije, pod uslovom da osuđeni u roku od jedne godine od dana pravosnažnosti sudske odluke ne učini novo krivično djelo.

11.7. Odmjeravanje kazne u slučaju povrata

Povrat predstavlja veoma značajan kriminološki i krivičnopravni problem. U teoriji krivičnog prava naročito je razmatrano pitanje pravne prirode povrata. Povrat postoji onda kada učinilac koji je osuđivan ponovo učini krivično djelo. Osnovni problem koji se tom prilikom postavlja jeste dilema da li povrat treba da bude samo okolnost koja će uticati na odmjerenje kazne ili okolnost koja utiče i na ocjenu odgovornosti učinioca, odnosno povratnika.¹⁷⁴ Prema ovome, prilikom odlučivanja o visini kazne, povrat predstavlja fakultativno otežavajuću okolnost. Do pooštavanja kazne dolazi iz kriminalno-političkih razloga, što znači da treba da se spriječi dalja kriminalna aktivnost učinioca, a kazna koja mu je izrečena za ranije učinjeno krivično djelo očigledno nije uticala na učinioca kao preventivno sredstvo. Povrat nije samo okolnost koja utiče na odmjerenje kazne učinioca krivičnog djela, nego je, u većoj mjeri, okolnost koja bitno utiče na odgovornost učinioca. Prema shvatanju koje se može smatrati prihvatljivim, povrat ukazuje na postojanje povećane odgovornosti učinioca, kao i na stepen opasnosti takvog lica. Ovo znači da kod učinioca postoje posebne sklonosti ka vršenju krivičnih djela, te da povrat nije samo slučajna okolnost, već je to izraz ličnosti koja predstavlja izvjesnu opasnost. I ako postoje razlike u određivanju krivičnog pojma povrata, opšte je prihvaćeno njegovo razlikovanje na opšti i specijalni. Specijalni povrat postoji kada je učinilac ponovo učinio isto ili istovrsno krivično djelo, a opšti povrat postoji kad je učinilac ponovo izvršio neko drugo krivično djelo, ali različito od onoga koje je ranije izvršeno. Međutim, u kriminološkoj literaturi pojam specijalnog i opšteg povrata se vezuje za prirodu izvršenih djela, pa će specijalni povrat postojati kad su sva krivična djela izvršena iz istih ili sličnih pobuda i takvi delinkventi se u kriminologiji nazivaju *homotropi*. Opšti povrat postoji kad krivična djela nisu vezana istom pobudom izvršenja i takvi delinkventi se nazivaju *politropi*. Podjela povrata na opšti i posebni može imati i praktične posljedice. Specijalni povrat kod nekih krivičnih djela je kvalifikatorna okolnost, dok u nekim zakonodavstvima se uzima kao otežavajuća okolnost pri odmjerenju kazne. Postoje shvatanja prema kojima u slučaju povrata teže kažnjavanje nije opravdano. Kao argumenti za takvo shvatanje iznose se da

---

¹⁷⁴ M. Radovanović, *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd, 1975, str. 270.

krivično djelo izvršeno od povratnika objektivno nije teže jer je proizvelo iste posljedice kao da ga je izvršio primarni učinilac, pa prema tome, izricanje teže kazne povređuje princip pravičnosti kažnjavanja.

Ako se gleda sa subjektivne strane, povrat ne mora nužno povlačiti viši stepen krivične odgovornosti nego što je slučaj kod primarnih delinkvenata.

Dosadašnje iskustvo pokazuje da povećanje kazne nije racionalno rješenje, jer se ovaj problem nije mogao rješavati strogim kažnjavanjem. Stroža kazna zasniva se na objektivnoj okolnosti – ponovnom izvršenju krivičnog djela, ali se zanemaruje niz različitih uzroka individualnog karaktera koji su doveli do povrata. Međutim, opravdanost težeg kažnjavanja u slučaju povrata danas se primarno razmatra s obzirom na društvenu potrebu. Teže kažnjavanje povratnika zasniva se na razlozima kriminalne politike koji vrijede pod uslovom da se pooštrenom kaznom mogu bolje ostvariti ciljevi generalne i specijalne prevencije. Istraživanja povrata koja su do sada sprovedena ne idu u prilog ispunjenju navedenih uslova, jer kretanje broja recidivista, po pravilu, nije uslovljeno kaznenom politikom, nego opštim kretanjem kriminaliteta. Rješenja savremenih zakonodavstava u pogledu krivičnog značaja povrata mogu se svrstati u tri osnovne grupe.

Prvu grupu čine zakonodavstva u kojima je povrat samo pooštavajuća okolnost kod odmjerenja kazne.

Drugu grupu čine zakonodavstva u kojima se prema *običnim* povratnicima primjenjuje pooštrena kazna, dok se prema profesionalnim delinkventima, odnosno delinkventima iz navike i delinkventima po tendenciji primjenjuju i kazna i posebna mjera bezbjednosti.

Treću grupu čine zakonodavstva koja predviđaju primjenu posebne krivične sankcije prema multi recidivistima.

Naše ranije krivično zakonodavstvo je razlikovalo tzv. obični i višestruki povrat. Današnji krivični zakon predviđa pooštavanje kazne samo u slučaju višestrukog povrata. Zakon predviđa više

uslova koji moraju biti ispunjeni da bi se učinilac krivičnog djela smatrao višestrukim povratnikom. Ti uslovi se odnose na: *raniju osuđivanost, izvršeno krivično djelo, ličnost učinioca, i vremenski razmak između ranije osude i novog krivičnog djela.*

Kada se imaju u vidu *uslovi koji se odnose na raniju osuđivanost*, učinilac treba da je osuđivan dva ili više puta, tj. moraju postojati najmanje dvije osude. Jedinствena kazna za krivična djela u sticaju smatra se jednom osudom. U obzir dolaze samo osude za krivična djela koja su izvršena sa umišljajem. Ukoliko se osuda odnosi na više krivičnih djela izvršenih u sticaju, najmanje jedno od tih djela mora biti izvršeno sa umišljajem. Potrebno je da je učinilac dva ili više puta bio osuđivan na kaznu zatvora od najmanje jednu godinu, što znači da ovaj uslov neće postojati ako je jedna osuda bila, na primjer, zatvor u trajanju od šest mjeseci, a druga zatvor od osamnaest mjeseci.

U pogledu *uslova koji se odnose na krivično djelo*, potrebno je da je djelo učinjeno sa umišljajem, a da je za učinjeno djelo propisana kazna zatvora. Ukoliko učinilac odgovara za više krivičnih djela u sticaju, prvi uslov je ispunjen ako umišljaj postoji bar u odnosu na jedno od izvršenih djela.

U pogledu *uslova koji se odnose na ličnost učinioca*, učinilac mora da pokazuje sklonost činjenju krivičnih djela. Ovaj element je najteže utvrditi. Dakle, radi se o uvjerenju suda, a koje mora biti zasnovano na određenim okolnostima. Ako učinilac često vrši krivična djela, to neće biti apsolutno dovoljan dokaz. Sud mora da stekne uvjerenje koje treba da se zasniva na sveukupnoj ocjeni ličnosti učinioca, pobuda iz kojih su vršena krivična djela, srodnosti izvršenih krivičnih djela, ponašanju učinioca, i njegovog načina života, itd.

Kada je u pitanju *vremenski razmak između ranije osude i novog krivičnog djela*, ovaj uslov je ispunjen ako od dana otpuštanja učinioca sa izdržavanja ranije izrečene kazne do izvršenja novog krivičnog djela nije proteklo pet godina. Kod izricanja strožije kazne, sud za slučaj višestrukog povrata ne smije izreći kaznu koja prelazi dvostruku mjeru propisane kazne, a niti petnaest godina zatvora.

11.8. Odmjeravanje kazne za krivična djela u sticaju

Posebne teškoće nastaju kod odmjeravanja kazne za krivična djela u sticaju. Postoje posebna pravila u svim zakonodavstvima kojima je to regulisano. Naš zakon ne pravi razliku, odnosno izjednačava idealni i realni sticaj, ali pri odmjeravanju kazne treba voditi računa o razlikama koje među njima postoje. Dakle, bilo da je riječ o idealnom ili realnom sticaju, sud uvijek izriče jednu jedinstvenu kaznu, koja obuhvata sva krivična djela koja čine sticaj. Kod odmjeravanja kazne, osnovno pitanje koje se postavlja za krivična djela u sticaju odnosi se na način određivanja zajedničke ili jedinstvene kazne za sva djela koja se nalaze u sticaju. U krivičnom zakonodavstvu uglavnom su prihvaćena tri osnovna mišljenja. Po jednom, jedinstvena kazna se odmjerava na osnovu kazni koje su utvrđene za pojedina izvršena krivična djela, a te kazne su osnov za izricanje – odmjeravanje jedinstvene kazne. Po drugom, jedinstvena kazna se odmjerava s obzirom na kazne koje su propisane za krivična djela izvršena u sticaju. Način odmjeravanja jedinstvene kazne određen je jednostavno. Ona se sastoji u povećanju najviše pojedinačno utvrđene kazne. Po trećem, jedinstvena kazna se ne odmjerava prema zaprijećenim kaznama, a niti se prethodno utvrđuju ili izriču kazne za svako krivično djelo u sticaju, nego se kazna izriče na osnovu sveukupne ocjene izvršenih krivičnih djela, u okviru opšteg minimuma i opšteg maksimuma određene vrste kazne. Ovo rješenje se uglavnom koristi kod maloljetnika.

U našem krivičnom zakonodavstvu prihvaćeno je prvo rješenje, tj. rješenje prema kojem se jedinstvena kazna odmjerava na osnovu prethodno utvrđenih pojedinačnih kazni za svako djelo u sticaju. U odnosu na maloljetnike ne utvrđuju se prethodno vaspitne mjere ili kazna maloljetničkog zatvora posebno za svako djelo u sticaju. U našem zakonodavstvu prihvaćena su tri osnovana sistema za odmjeravanje kazne, a to su: *sistem kumulacije, sistem asperacije i sistem apsorpcije.*

Prema *sistemu kumulacije* za svako od izvršenih djela utvrđuje se kazna, a jedinstvena kazna se izriče tako što se saberu sve pojedinačno odmjerene kazne, tako da jedinstvena kazna

odgovara zbiru pojedinačno utvrđenih kazni. Ovaj sistem kod nas se koristi, uglavnom, kod novčanih kazni.

Sistem asperacije primjenjuje se u slučaju kada su za pojedina djela u sticaju utvrđene kazne zatvora. Po principu asperacije, ako je za više djela utvrđeno više kazni zatvora, sud će izreći jedinstvenu kaznu koja mora biti veća od svake pojedinačne, ali ne smije dostići zbir utvrđenih kazni, niti prijeći opšti maksimum kazne zatvora (npr. ako je za tri djela utvrđena kazna zatvora od jedne, dvije i tri godine, jedinstvena kazna se mora kretati u rasponu od tri godine i jednog mjeseca do pet godina i jedanaest mjeseci).

Sistem apsorpcije je redovan u krivičnim sistemima koji poznaju najteže kazne, poput smrtno kazne ili kazne doživotnog zatvora. Ove kazne po svojoj prirodi, i kao najteže, apsorbuju druge kazne. Dakle, ovaj sistem se primjenjuje kada je za neko krivično djelo u sticaju sud utvrdio kaznu dugotrajnog zatvora koja u tom slučaju apsorbuje sve druge kazne. Postoji i tzv. nužna apsorpcija u slučaju da je za jedno krivično djelo utvrđena kazna zatvora od trideset dana, a za drugo u trajanju od šest mjeseci ili duže, iako se radi o kaznama zatvora, ovdje apsorpcija ne dolazi u obzir, jer se kazna preko šest mjeseci ne može izricati na dane, a prema apsorpcionom principu jedinstvena kazna ne može dostići zbir kazni zatvora. Ovi slučajevi se nazivaju nužnom apsorpcijom jer je njihova primjena nužna iz razloga što se ne može primijeniti asperacioni sistem koji se kod kazne zatvora primjenjuje kao osnovni princip.

11.9. Odmjeravanje kazne osuđenom licu

Pravila o odmjerenju kazne za djela u sticaju primjenjuju se i u slučaju suđenja osobi koja je već osuđena za neko krivično djelo. To ne vrijedi i za povrat, pa se izdržana kazna neće objedinjavati s kaznom za novo krivično djelo počinjeno nakon izdržane prethodne kazne. Međutim, odredbe o odmjerenju kazne za krivična djela u sticaju primijenit će se i na počinioca koji je pravosnažno osuđen za jedno krivično djelo, ali je, *prije nego što je počeo izdržavati kaznu* po toj osudi, počinio novo krivično djelo. Zakon u tom pogledu razlikuje dvije situacije: a) kada se sudi

osuđenoj osobi za krivično djelo učinjeno prije nego što je započelo izdržavanje kazne po ranijoj osudi, i b) kad se sudi osuđenom licu za krivično djelo učinjeno za vrijeme izdržavanja kazne.

a) Kada se sudi osuđenoj osobi za krivično djelo učinjeno prije nego što je započelo izdržavanje kazne po ranijoj osudi, može doći do dva slučaja. Prva situacija je da je krivično djelo bilo izvršeno i prije donošenja osude za drugo djelo, ali sud za to nije znao, inače bi primijenio odredbe o sticaju. Druga situacija, ako osuđeno lice prije nego što je započelo izdržavanje kazne po ranijoj osudi izvrši još neko krivično djelo. U oba ova slučaja primjenjuje se isto pravilo, izrečena kazna uzima se kao utvrđena, učiniocu se sudi za krivično djelo koje je učinjeno prije nego što je započelo sa izdržavanjem ranije osude i za to mu se utvrđuje kazna, pa se primjenom pravila o odmjeravanju kazne za djela u sticaju izriče jedinstvena kazna.

Kad se sudi osuđenom licu za krivično djelo učinjeno za vrijeme izdržavanja kazne, primjenjuju se iste odredbe kao i za krivična djela učinjena za vrijeme izdržavanja kazne dugotrajnog zatvora, zatvora ili maloljetničkog zatvora. I u ovakvim slučajevima za izvršeno krivično djelo utvrđuje se kazna, a ranije izrečena kazna se uzima kao utvrđena, pa se na osnovu toga izriče jedinstvena kazna, naravno uz uračunavanje dijela izdržane kazne. Zakon predviđa i mogućnost izuzetnog odstupanja od ovog pravila, ako se primjenom tih odredbi ne bi mogla ostvariti svrha kažnjavanja, obzirom na trajanje neizdržanog dijela ranije izrečene kazne. Sud je obavezan da učiniocu izrekne kaznu neovisnu od ranije izrečene kazne (npr. ako osuđeni, koji je osuđen na petnaest godina zatvora, koji poslije izdržanih dvanaest godina učini krivično djelo za koje se izrekne kazna od deset godina, ako se primjenjuju pravila o odmjeravanju kazne za djela u sticaju on bi praktično ostao nekažnjen za to novo krivično djelo, jer se ne može izreći jedinstvena kazna zatvora duže od petnaest godina). Osuđeni koji za vrijeme izdržavanja kazne zatvora ili maloljetničkog zatvora učini krivično djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, kažnjava se disciplinski.

11.10. Uračunavanje pritvora i ranije kazne

Pritvor je mjera koja se u krivičnom postupku primjenjuje radi obezbjeđenja prisustva osumnjičenog, odnosno optuženog i uspješnog vođenja krivičnog postupka. Pritvor kao mjera obezbjeđenja osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku razlikuje se od kazne. Vrijeme provedeno u pritvoru kao i svako lišenje slobode u vezi sa krivičnim djelom, uračunava se u izrečenu kaznu, bez obzira o kojoj se kazni radi.¹⁷⁵ Pritvor je prinudna mjera koja se određuje prema licu koje učini krivično djelo. Pritvor, kao i kazna, može teško pogoditi osumnjičenog, odnosno optuženog, iako je po svojim ciljevima različit od kazne. Postoje različita mišljenja da li trajanje pritvora treba uračunati u izrečenu kaznu. Po jednom mišljenju, pritvor uvijek treba uračunati u izrečenu kaznu, jer bi u suprotnom učinilac faktički izdržao dužu kaznu od one na koju je osuđen. Po drugom mišljenju, polazi se od toga da osumnjičeni, odnosno optuženi često svojim držanjem izaziva potrebu da se prema njemu odredi pritvor, dakle, na određeni način je kriv za preduzimanje ove mjere.

U našem krivičnom pravu vrijeme provedeno u pritvoru, kao i svako lišenje slobode u vezi sa krivičnim djelom, obavezno se uračunava u izrečenu kaznu lišenja slobode i novčanu kaznu. Pod *svakim drugim lišenjem slobode* podrazumijeva se, na primjer, zatvaranje učinioca djela do privođenja istražnom sudiji, vrijeme provedeno na posmatranju u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, izdržana kazna ili dio kazne u inostranstvu i sl. Pored navedenog, moguće je da neka osoba bude kažnjena za prekršaj, privredni prestup ili povredu vojne discipline, a da se istoj osobi kasnije sudi za krivično djelo čija obilježja obuhvataju i obilježja prekršaja, privrednog prestupa, odnosno povrede vojne discipline. U svim ovim slučajevima u kaznu izrečenu za krivično djelo uračunava se zatvor, vojnički pritvor ili novčana kazna koji su već izdržani odnosno plaćeni za pomenuti prekršaj, privredni prestup ili povredu vojne discipline. Pri svakom uračunavanju, dan lišenja slobode izjednačava se sa iznosom od 100 KM.

---

¹⁷⁵ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 262

Glava treća: MJERE UPOZORENJA

1. Opšta izlaganja o uslovnoj osudi i sudskoj opomeni	293
2. Uslovna osuda	294
2.1. Pojam uslovne osude	294
2.2. Uslovna osuda u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine	296
2.3. Opozivanje uslovne osude	300
2.4. Dejstvo uslovne osude	303
3. Sudska opomena	304
3.1. Pojam sudske opomene	304
3.2. Uslovi za izricanje sudske opomene	304
3.3. Dejstvo sudske opomene	305

1. Opšta izlaganja o uslovnoj osudi i sudskoj opomeni

Među krivičnim sankcijama posebno mjesto zauzimaju uslovna osuda i sudska opomena, i one predstavljaju upozoravajuće sankcije koje se nazivaju još i mjere upozorenja, odnosno admonitivne sankcije (*admonitio-opomena*). Gledano istorijski, ove krivične sankcije se po prvi put javljaju u krivičnim zakonima krajem devetnaestog vijeka, pojavom shvatanja da kazne nemaju za cilj odmazdu prema učiniocu krivičnog djela, nego treba da imaju za cilj popravljanje i osposobljavanje učinioca za društveno koristan rad. Od momenta kad je napušteno shvatanje da je kazna sredstvo za ostvarenje odmazde, otvoren je put saznanju da nije neophodno u slučaju izvršenja svakog krivičnog djela reagovati kaznom, odnosno da interesi politike suzbijanja kriminaliteta ne iziskuju uvijek da se izrečena kazna izvrši.¹⁷⁶ Drugim riječima, pojavila se potreba za krivičnim sankcijama koje će se iscrpljivati samo u izricanju, odnosno u prijekoru učinioca zbog krivičnog djela koje je učinio, i upozorenju da to više ne čini, jer će, u suprotnom, biti kažnjen nekom težom kaznom.¹⁷⁷ Dakle, radi se o krivičnim sankcijama koje su lišene retributivnog karaktera, odnosno to su krivične sankcije koje opominju, odnosno upozoravaju učinioca krivičnog djela, s tim da tog učinioca ne lišavaju slobode, niti ga ograničavaju u pravima.

Uslovna osuda u nekim zakonodavstvima sastoji se u nametanju određenih obaveza učiniocu krivičnog djela, a često i njegovom stavljanju pod nadzor odgovarajuće službe. U drugim zakonodavstvima uslovna osuda znači samo odlaganje izvršenja izrečene kazne, pod uslovom da osuđeni ne izvrši novo krivično djelo i da izvrši druge obaveze koje mu odredi sud. Kod sudske opomene, u stvari, to je mjera upozorenja učiniocu o nedozvoljenosti njegovog ponašanja sa stavljanjem u izgled izricanja kazne ako se ponovi vršenje krivičnog djela. Između sudske opomene i uslovne osude postoje razlike, ali one imaju i zajedničke karakteristike. Razlika je u tome što je sudska opomena mjera prijekora - opomena da je ponašanje učinioca nezakonito, a

---

¹⁷⁶ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 405.

¹⁷⁷ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 352.

uslovna osuda ima drugu dimenziju i smisao. Kao zajedničke karakteristike možemo navesti sljedeće: sudska opomena i uslovna osuda se, po pravilu, primjenjuju kod lakših krivičnih djela, obje ove mjere orijentisane su ka učiniocu krivičnih djela, a njihovom primjenom prvenstveno se nastoji vaspitno djelovati na učinioca da ne ponovi djelo. I sudska opomena i uslovna osuda objedinjuju ciljeve generalne i specijalne prevencije. Obje imaju izrazito humanistički karakter itd. Uslovna osuda i sudska opomena imaju, kao i druge krivične sankcije, za opšti cilj zaštitu društva od kriminaliteta putem suzbijanja društveno opasnih djelatnosti.¹⁷⁸

Prema tome, svrha uslovne osude i sudske opomene sastoji se u tome da se prema učiniocima lakših krivičnih djela ne primjenjuje kazna kad se može očekivati da će upozorenje uz prijetnju kazne (*uslovne osude*) ili samo upozorenje (*sudska opomena*) dovoljno uticati na učinioca da ne vrši krivična djela. Sudska opomena i uslovna osuda, za zamjenu kratkotrajne kazne zatvora, su najpogodnije krivičnopravne mjere. Uslovna osuda, istorijski posmatrana, nastala je kao pokušaj da se popravljajanje učinioca krivičnog djela ostvari bez kažnjavanja. Dakle, sud se rukovodi time da izricanje ovih krivičnih sankcija izbjegava izricanje kazne, jer kazna može da ima štetne posljedice za učinioca krivičnog djela, ma kakva ona bila.

2. Uslovna osuda

2.1. Pojam uslovne osude

Uslovna osuda nastala je u nekim državama SAD-a i u Engleskoj sredinom XIX vijeka. Kasnije se prenijela i u druge evropske države, dok je danas prihvaćena skoro u svim savremenim krivičnim zakonodavstvima kao alternativa kratkotrajnim kaznama zatvora, te jedna od mjera krivičnopravnog reagovanja na slučajeve lakšeg i srednjeg kriminaliteta. Nastala je prvobitno kao zamjena za katkotrajne kazne lišenja slobode.

---

¹⁷⁸ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1988, str. 407.

Uslovna osuda je nakon uvođenja u zakonodavstvo i praksu nekih zemalja pokazala i niz drugih pozitivnih strana. Osnovna karakteristika uslovne osude jeste težnja za postizanjem maksimalnih rezultat u suzbijanju određene vrste kriminaliteta uz minimalno angažovanje države. Uvođenje i prihvatnje u savremenom krivičnom pravu, kako neki tvrde, nije bila humanizacija krivičnih sankcija, već je razlog za njeno široko prihvatanje i čestu primjenu, bila upravo njena efikasnost bez nekog naročitog angažovanja od strane države.¹⁷⁹ Danas razlikujemo tri tipa uslovne osude: *anglosaksonski, kontinentalni i mješoviti*.

Anglosaksonski ili probacijski sistem predstavlja najstariji sistem uslovne osude koji je nastao u okviru anglosaksonskog pravnog sistema. Prvo se pojavio u Engleskoj, da bi se kasnije prenio u države SAD-a. Suština ovog sistema sastoji se u uslovnom odlaganju kažnjavanja, s tim da se učinilac krivičnog djela stavlja pod nadzor odgovarajuće službe. Dakle, sudi se učiniocu krivičnog djela i utvrđuje njegova krivična odgovornost, dok se utvrđivanje i izricanje kazne vremenski odlaže, na vrijeme koje sud odredi. To je vrijeme prokušavanja, a cijelo to vrijeme učinilac krivičnog djela je pod nadzorom odgovarajuće službe. Vrsta i visina kazne će se izreći učiniocu krivičnog djela ukoliko ne izvrši obaveze koje su mu uslovnom osudom nametnute i ukoliko izvrši novo krivično djelo u vrijeme provjeravanja. Osoba koja vrši nadzor nad uslovno osuđenim je posebno školovani socijalni radnik. Njegov je zadatak da vrši nadzor nad ponašanjem uslovno osuđenog lica, da mu pomaže u rješavanju konkretnih problema i da ga savjetuje, a sve sa ciljem njegove resocijalizacije i ponovne integracije u društvo. Od uslovno osuđenog se zahtijeva aktivno učešće, njegova aktivna saradnja sa osobom koja je zadužena za njegov nadzor. Ukoliko lice, koje je uslovno osuđeno ispuni postavljene uslove, odnosno ne učini novo krivično djelo, smatraće se da nije ni osuđivano. Dobra strana ovog sistema je da se lice koje je osuđeno ne tretira kao osuđenik, dok se kao loša strana ovom sistemu pripisuje veliki protek vremena do suđenja, u slučaju opoziva uslovne osude, a samim tim dokazi o krivičnom djelu u velikoj mjeri su već nestali, a onda je upitno i pravilno presuđivanje.

---

¹⁷⁹ T. Vasiljević, *Uslovna osuda*, Beograd, 1935, str. 36.

Kontinentalni ili francusko-belgijski sistem prihvaćen je u evropskim krivičnim zakonodavstvima, i u nekim državama Latinske Amerike. Uveden je prvi put u Belgiji 1888. godine, a zatim u Francuskoj 1891. godine. Uslovna osuda po ovom sistemu sastoji se u uslovnom odlaganju izvršenja izrečene kazne. Dakle, za učinjeno krivično djelo učiniocu se sudi i donosi osuđujuća presuda, s tim da se njeno izvršenje odlaže pod određenim uslovima, a uslovno osuđeno lice ne stavlja se pod nadzor u vrijeme trajanja uslovne osude. Dobra strana ovog sistema je što nema ponovnog suđenja u slučaju opoziva uslovne osude, nego se izvršava kazna iz ranije donijete presude. Loša strana ovog sistema je u tome što se učinilac krivičnog djela smatra osuđenim licem za sve vrijeme trajanja uslovne osude. Kod kontinentalnog sistema izricanje uslovne osude nije uslovljeno prethodnim pristankom učinioca krivičnog djela.

Mješoviti sistem se pokazuje kao najpogodniji sistem uslovne osude ako se imaju u vidu loše i dobre strane anglosaksonskog i kontinentalnog sistema. Prema tome, u mješovitom sistemu, uslovna osuda je odlaganje izvršenja izrečene kazne, uz istovremeno stavljanje osuđenog pod nadzor odgovarajuće službe. U osnovi ovog sistema je kontinentalni sistem uslovne osude, s tim da osuđeni nije prepušten sam sebi, odnosno pruža mu se pomoć i vrši nadzor nad njegovim ponašanjem. Neka zakonodavstva poznaju i tzv. *parcijalnu uslovnu osudu* (npr. francusko i austrijsko), kojim se uslovno odlaže samo jedan dio izrečene kazne (npr. sud osudi učinioca krivičnog djela na jednu godinu zatvora, s tim da se šest mjeseci uslovno odlaže).

Danas sve veći broj krivičnih zakonodavstava prihvata paralelno više modaliteta uslovne osude, tako što se najčešće uzima jedan kao osnovni, dok je primjena drugog namijenjena, po pravilu, posebnim kategorijama učinilaca krivičnih djela.

2.2. Uslovna osuda u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine

Krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini preuzelo je koncepciju uslovne osude iz jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva, gdje je bio dominantan kontinentalni sistem uslovne osude sve do 1959. godine, kada je izvršena reforma

dodavanjem zakonske mogućnosti mlađim punoljetnim licima (od 18-21 god.) da im se uz uslovnu osudu izrekne i vaspitna mjera pojačanog nadzora od strane organa starateljstva. Ovim je otvorena mogućnost mješovitog sistema uslovne osude, pa je Krivičnim zakonom SFRJ iz 1977. godine uslovna osuda predviđala zaštitni nadzor čime je uveden mješoviti sistem. Uslovnu osudu kao mjeru upozorenja predviđaju i KZ BiH u čl. 58-67, KZ FBiH u čl. 62-70, KZ RS u čl. 61-70, i KZ BD BiH u čl. 59-70.).

Uslovna osuda je prihvaćena u skoro svim zakonodavstvima kao krivična sankcija, ali su u vezi s njom u nauci krivičnog prava mišljenja podijeljena. Uslovna osuda u našem krivičnom pravu u izvjesnoj mjeri se oslanja na rješenja koja su prihvaćena u anglosaksonskom i kontinentalnom pravu, s tim da nije identičan ni sa jednim od tih sistema. Kao i u anglosaksonskom sistemu, i u našem pravu uslovna osuda predstavlja odlaganje izricanja kazne učiniocu krivičnog djela. Prema tome, radi se o upozorenju uz prijetnju kaznom, a ne o osudi na kaznu. Postoje dvije bitne razlike između anglosaksonskog i našeg sistema. Prva razlika, uslovna osuda u anglosaksonskom sistemu sastoji se u stavljanju pod nadzor i sama prijetnja kaznom ne postoji kao samostalna krivična sankcija, a u našem sistemu uslovna osuda može, ali i ne mora biti praćena zaštitnim nadzorom, odnosno moguće je izreći samo prijetnju kaznom. Druga razlika, u anglosaksonskom sistemu učiniocu se prijeti kaznom koja nije unaprijed određena, već se u slučaju potrebe ta kazna naknadno utvrđuje u posebnom sudskom postupku, dok je u našem pravu prijetnja kaznom određena. Za razliku od evropskog sistema, u kome se učiniocu kazna izriče, u našem sistemu kazna se samo utvrđuje, a izriče se tek onda kada dođe do opoziva uslovne osude.

Izricanje kazne kod uslovne osude dovodi do zaključka da je u pitanju osuda na kaznu, čime uslovna osuda gubi karakter samostalne krivične sankcije. Da bi se stvorili uslovi za izricanje uslovne osude, potrebno je da se ispune tri kumulativno postavljene pretpostavke.

Kao prvo, da je učinjeno krivično djelo i da je učinilac krivično odgovoran, što znači da se prije izricanja uslovne osude moraju utvrditi ove okolnosti.

Kao drugo, da je utvrđena kazna do dvije godine ili novčana kazna. Od značaja nije da su ove kazne utvrđene za jedno ili više krivičnih djela izvršenih u sticaju. U slučaju da se izrekne istovremeno zatvorska i novčana kazna, uslovna osuda može se odnositi samo na zatvorsku kaznu ili na obje kazne, s tim da kod ovog načela postoje dva izuzetka. Prvo, uslovna osuda se ne izriče za krivična djela na koja se ni primjenom odredaba o ublažavanju ne bi mogla izreći kazna manja od jedne godine zatvora. To su krivična djela za koja je kao najmanja mjera kazne propisan zatvor od tri godine ili više godina, a kod ovih djela kazna se može ublažiti najviše do jedne godine. Drugo ograničenje odnosi se na krivična djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža kazna. Za ova djela uslovna osuda se izriče samo ako je kazna zatvora do dvije godine utvrđena primjenom odredaba o ublažavanju kazne. Prema tome, ovdje se radi o teškim krivičnim djelima za koja se uslovna osuda može izreći samo ako su izvršena pod osobito olakšavajućim okolnostima, tj. da je postojao poseban zakonski osnov za ublažavanje.

Kao treće, mora postojati uvjerenje suda da se primjenom uslovne osude može postići svrha kažnjavanja, odnosno dovoljno uticati na učinioca da ne vrši nova krivična djela. Dakle, zakon obavezuje sud da, pri odlučivanju da li će izreći uslovnu osudu, posebno u obzir uzme ličnost učinioca, što znači njegov raniji život, njegovo ponašanje poslije izvršenog krivičnog djela, stepen krivične odgovornosti i sve ostale okolnosti pod kojim je krivično djelo učinjeno. Zakonodavac je propisao posebne uslove za njeno izricanje, koji se prema sadržini mogu podijeliti na formalne (objektivne) i materijalne (subjektivne). Formalni uslovi se tiču izvršenog krivičnog djela, odnosno utvrđene kazne, a materijalni su vezani za ličnost učinioca krivičnog djela. Za primjenu svih krivičnih sankcija, pa i uslovne osude, treba da je izvršeno krivično djelo i da je učinilac krivično odgovoran.

Formalni uslov za izricanje uslovne osude jeste da je u konkretnom slučaju izvršeno krivično djelo i utvrđena kazna zatvora u trajanju najduže do dvije godine, što podrazumijeva i kaznu od dvije godine. Ako je za krivično djelo utvrđena novčana kazna, u ovakvim slučajevima se ne može izreći uslovna osuda. Ovakvo rješenje je opravdano, jer je novčana kazna uvedena u

krivičnopravni sistem kako bi se izbjeglo izricanje kratkotrajnih kazni zatvora, pa je ona i alternativna krivična sankcija, te se iz tog razloga ne može javljati kao osnov za izricanje druge alternativne krivične sankcije, tj. uslovne osude. Uslovna osuda se ne može izreći za krivična djela za koja je predviđena kazna zatvora najmanje tri godine, odnosno, to su krivična djela za koja je kao poseban minimum kazne zatvora predviđena kazna zatvora od tri ili više godina. I pored činjenice što se primjenom pravila o ublažavanju kazne i za takva krivična djela može utvrditi kazna zatvora do dvije godine, u ovakvim slučajevima izricanje uslovne osude je apsolutno isključeno. Kao formalni uslov za izricanje uslovne osude, uzima se kombinacija utvrđene i propisane kazne zatvora koja je predviđena u svim krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini (KZ BiH, KZ FBiH, KZ RS, i KZ BD BiH). Dakle, uslovna osuda se može izreći učiniocu samo u slučajevima kada je utvrđena kazna zatvora do dvije godine ili novčana kazna, a ne može se izreći za ona krivična djela za koja se ni ublažavanjem kazne ne može izreći kazna zatvora od jedne godine (KZ BiH čl. 59. stav 4). Kada se radi o krivičnim djelima u sticaju, uslovna se osuda može izreći ako sud utvrdi jednu jedinstvenu kaznu zatvora do dvije godine.

Materijalni ili subjektivni uslov kod izricanja uslovne osude odnosi se ličnost učinioca krivičnog djela. Dakle, potrebno je da se sud uvjeri da se od učinioca osnovano može očekivati da u buduće neće vršiti krivična djela te da zbog toga nije nužno primijeniti kaznu. Sud uzima u obzir ličnost učinioca, raniji život učinioca, ponašanje učinioca poslije izvršenja krivičnog djela, stepen krivice i druge okolnosti koje su bitne za odlučivanje. Ako se zna da je svrha uslovne osude prvenstveno specijalna prevencija, onda materijalni uslov ima odlučujući značaj pri izboru uslovne osude. Uslovna osuda se može izreći samo punoljetnim učiniocima krivičnih djela, a lice kome je izrečena uslovna osuda stiče status osuđivanog lica. U kaznenu evidenciju se upisuje i uslovna osuda, a briše se iz kaznene evidencije poslije jedne godine, odnosno protekom vremena provjeravanja, pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo. Osuđenom licu uz uslovnu osudu se može izreći mjera bezbjednosti, odnosno od njega se može tražiti da ispuni i neke druge uslove, koji se mogu podijeliti na: *opšte fakultativne i posebne fakultativne uslove.*

Opšti fakultativni uslovi mogu se postaviti u svakoj uslovnoj osudi, bez obzira na krivično djelo i učinioca, a oni su: povrat imovinske koristi pribavljene vršenjem krivičnog djela i naknada prouzrokovane štete. Sud je uvijek dužan izreći mjeru oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom kad su ispunjeni zakonski uslovi njene primjene. Takođe, sud može osuđenom nametnuti obavezu naknade štete, ali samo u visini koju sud utvrdi i koja može biti utvrđena u istoj sudskoj odluci ili u sudskoj odluci o naknadi štete koja je donijeta u parničnom postupku. Postavljanje uslova osuđenom licu koje on ne može da ispuni bilo bi protivno svrsi i suštini uslovne osude.

Posebni fakultativni uslovi mogu se odnositi kako na ličnost učinioca, tako i na krivično djelo. Kada je u pitanju ličnost učinioca krivičnog djela, može se nametnuti obaveza liječenja u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, psihijatrijskog liječenja, posjećivanja savjetovaništa itd. Kada se radi o posebnim obavezama koje su vezane za krivično djelo, sud učiniocu može postaviti određene uslove (npr. slučaj kod krivičnog djela nepreduzimanja mjera zaštite na radu, kod krivičnog djela nedavanja izdržavanja ili nametanjem nekih drugih obaveza). Takođe se, u presudi kojom se izriče uslovna osuda, određuju i rokovi za ispunjenje obaveza, koji ne mogu biti duži od vremena provjeravanja.

2.3. Opozivanje uslovne osude

Opozivanje uslovne osude predstavlja povlačenje odluke o uslovnom odlaganju izvršenja kazne i donošenja odluke o njenom izvršenju. Do opozivanja uslovne osude može doći u tri slučaja: *a) zbog novog krivičnog djela; b) zbog ranije učinjenog krivičnog djela, i c) zbog neispunjenja određenih uslova.*

a) Osnovna obaveza učiniocu krivičnog djela kojem je izrečena uslovna osuda jeste da za vrijeme provjeravanja ne učini *novo krivično djelo*. Neispunjavanje ove obaveze predstavlja osnov za opozivanje uslovne osude. Opozivanje uslovne osude u ovakvim slučajevim može da bude obavezno i fakultativno. Opozivanje uslovne osude je *obavezno* ako uslovno osuđeni izvrši jedno ili više krivičnih djela (u sticaju) za koje mu bude izrečena

kazna zatvora od dvije godine ili strožija kazna. Uslovno osuđeni izvršenjem takvog krivičnog djela dok traje provjeravanje, pokazuje da nije bilo opravdano izricanje uslovne osude, odnosno da je ono bilo pogrešno. *Fakultativno* opozivanje postoji ako uslovno osuđeni u toku vremena provjeravanja učini krivično djelo za koje je izrečena kazna manja od dvije godine ili novčana kazna. Sud donosi odluku o opozivanju uslovne osude na osnovu ocjene svih okolnosti koje se odnose na učinjena krivična djela i učinioca, srodnost učinjenih krivičnih djela, njihov značaj i pobude učinioca. Dakle, sud će po slobodnom uvjerenju cijeliti da li će opozvati uslovnu osudu ili ne. Kada se opozove uslovna osuda, sud će izreći jedinstvenu kaznu i za ranije učinjeno krivično djelo i za novo krivično djelo, tako što će kaznu iz opozvane uslovne osude uzeti kao utvrđenu. U slučaju opoziva uslovne osude, sud može za novo krivično djelo izreći uslovnu osudu ili novčanu kaznu. Ako sud ponovo odluči da izrekne uslovnu osudu, utvrdiće jedinstvenu kaznu primjenom odredaba o odmjeravanja kazne za krivična djela u sticaju. Vrijeme provjeravanja u novoj uslovnoj osudi ne može biti kraće od jedne niti duže od pet godina, dok se proteklo vrijeme provjeravanja iz prethodne uslovne osude ne uračunava u vrijeme predviđeno novom uslovnom osudom. Vrijeme provjeravanja teče od dana pravosnažnosti presude.

b) Ranije učinjeno krivično djelo je fakultativni osnov za opozivanje uslovne osude. Sud će opozvati uslovnu osudu ako utvrdi da je osuđeni izvršio krivično djelo prije nego što je uslovno osuđen, a u pitanju je takvo djelo da ne bi bilo osnova za izricanje uslovne osude da se znalo za to djelo. Ukoliko sud opozove uslovnu osudu, izreći će jedinstvenu kaznu za sva krivična djela, s tim da će kaznu iz opozvane uslovne osude uzeti kao utvrđenu. U slučaju da se za ranije krivično djelo može izreći kazna ili uslovna osuda, onda se utvrđuje jedinstvena kazna za sva krivična djela i odrediće se novo vrijeme provjeravanja, ako se pak za ranije krivično djelo izrekne kazna zatvora, onda se vrijeme provedeno na izdržavanju ove kazne ne računa u vrijeme provjeravanja.

c) Neispunjenje određenih uslova koji su nametnuti uslovno osuđenom, takođe je fakultativni osnov za opozivanje uslovne osude. Ako je uslovnom osudom uslovno osuđenom određeno da vrati imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog djela, ili da nadoknadi štetu koju je prouzrokovao krivičnim djelom, ili da ispuni

neku drugu obavezu predviđenu krivičnopravnim odredbama, a uslovno osuđeni tu obavezu ne ispuni u roku određenom u presudi, sud može, u okviru vremena provjeravanja, produžiti rok za ispunjenje obaveze ili može opozvati uslovnu osudu i izreći kaznu koja je utvrđena u uslovnoj osudi.¹⁸⁰ Sud osuđenom, ako utvrdi da iz opravdanih razloga ne može da ispuni postavljene obaveze, može da produži rok ili da ga oslobodi te obaveze, ili da mu obavezu zamijeni nekom drugom, i na kraju može mu opozvati uslovnu osudu i izreći kaznu utvrđenu u uslovnoj osudi.

Uslovna osuda se može opozvati samo u toku vremena provjeravanja. Od ovog pravila postoji izuzetak, kada se dopušta opozivanje uslovne osude i poslije isteka vremena provjeravanja. U pitanju je situacija kada se poslije izricanja uslovne osude saznalo da je osuđeni izvršio krivično djelo prije nego što je uslovno osuđen. Ova uslovna osuda se može opozvati najkasnije u roku od jedne godine od dana kad je proteklo vrijeme provjeravanja.

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom je spoj elemenata anglosaksonskog i kontinentalnog sistema uslovne osude. Naše krivično pravo, pored obične uslovne osude, poznaje i uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom. Kod ove osude, prema uslovno osuđenim preduzimaju se aktivne radnje kroz koje im se pruža pomoć i zaštita, a istovremeno se prema njima određuje tretman, tj. nadzor, kako bi se spriječili da izvrše novo krivično djelo. Ovakva mjera se primjenjuje prema učiniocu kome prijetnja kaznom nije dovoljna da u buduću ne vrši krivična djela, pa je zaštitni nadzor samo jedna dopunska mjera. Trajanje zaštitnog nadzora može se kretati samo u okviru vremena provjeravanja, odnosno može trajati kraće, ali ne i duže od vremena provjeravanja. Obaveze koje čine sadržinu zaštitnog nadzora sastoje se u sljedećem: javljanje osuđenog organu koji je zadužen za nadzor u rokovima koji mu je određen, osposobljavanje učinioca za određena zanimanja, ispunjavanje obaveze izdržavanja porodice, liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi itd. U slučaju neispunjavanja obaveza uslovno osuđenog, sud ima nekoliko mogućnosti. Kao prvo, može ga opomenuti. Kao drugo, može mu izrečene obaveze zamijeniti drugim obavezama. Kao treće, može mu produžiti vrijeme trajanja zaštitnog nadzora u okviru vremena provjeravanja,

---

¹⁸⁰ Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2006, str. 302.

i kao četvrto, može mu opozvati uslovnu osudu. Pri izricanju mjere uslovno osuđenom u ovom slučaju, sud cijeni razloge zbog kojih osuđeni ne ispunjava postavljene obaveze, a opozivanje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom moguće je samo u toku vremena provjeravanja.

2.4. Dejstvo uslovne osude

S obzirom da je uslovna osuda samostalna krivična sankcija, ona proizvodi određeno pravno, tj. krivičnopravno dejstvo. Što znači, ukoliko osuđeni ispuni sve uslove pod kojima je ova sankcija izrečena, uslovna osuda se smatra izvršenom, u suprotnom, može doći do njenog opoziva i izricanja utvrđene kazne.¹⁸¹

Uslovna osuda povlači pravne posljedice osude, što znači da se lice koje je uslovno osuđeno smatra osuđenim licem. Uslovna osuda se upisuje u kaznenu evidenciju, iz koje se briše protekom određenog vremena, koje je određeno zakonom. Pri odmjeravanju kazne, ranije izrečena uslovna osuda može da bude od značaja, odnosno može da bude otežavajuća okolnost učiniocu krivičnog djela. Uslovna osuda daje ovlašćenje sudu da može uz nju da osuđenom licu izrekne mjeru oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Uz uslovnu osudu osuđenom licu mogu se izreći i određene mjere bezbjednosti (npr. zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta, obavezno liječenje narkomana i alkoholičara, zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti, protjerivanje stranaca iz zemlje i objavljivanje presude).

Samo punoljetnim učiniocima krivičnog djela se može izreći uslovna osuda, prema maloljetnim učiniocima krivičnog djela je isključena.

---

¹⁸¹ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 419.

3. Sudska opomena

3.1. Pojam sudske opomene

Sudska opomena je krivična sankcija koja se sastoji u opominjanju učinioca krivičnog djela, a po svojoj prirodi spada u mjere upozorenja. Dakle, sudskom opomenom se stavlja prijekor učiniocu krivičnog djela, kojim se upozorava da u buduće ne vrši krivična djela, jer će u tom slučaju biti strožije kažnjen. Sudska opomena, zajedno sa uslovnom osudom, predstavlja u našem krivičnom pravu samostalni tip sankcije koja se naziva mjerom upozorenja (admonitivnom sankcijom). Sudska opomena ima prvenstveno vaspitni karakter, ali istovremeno ona predstavlja upozorenje učiniocu, kao i kod uslovne osude, da će u slučaju ponovnog izvršenja krivičnog djela, prema njemu biti primijenjena strožija krivična sankcija. Sudska opomena je alternativna krivična sankcija, odnosno, supstitut za kratkotrajne kazne zatvora. U bivšoj Jugoslaviji sudska opomena je prvi put uvedena 1959. godine. Njeno uvođenje u naše krivično zakonodavstvo motivisano je željom da se izbjegnu negativni efekti kratkotrajnih kazni zatvora u slučajevima tzv. bagatelnog kriminaliteta. Za punoljetne učinioce krivičnih djela sudska opomena je najblaža sankcija koja ne dovodi do ograničavanja prava i sloboda učinioca. S obzirom na njenu sadržinu, moglo bi se reći da je sudska opomena prvenstveno orijentisana prema specijalnoj prevenciji, odnosno okrenuta je, prije svega, primarnim delinkventima, odnosno učiniocima lakših krivičnih djela. Kod izricanja sudske opomene treba voditi računa o tome kakav će dojam imati njeno izricanje u javnosti u odnosu na konkretan slučaj i konkretnog učinioca.

3.2. Uslovi za izricanje sudske opomene

Sudska opomena je najblaža krivična sankcija za punoljetne učinioce krivičnih djela.¹⁸² Da bi se izrekla sudska opomena potrebno je da budu kumulativno ispunjena dva uslova. Prvo, da se

---

¹⁸² M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 383.

radi o krivičnom djelu za koje je propisan zatvor do jedne godine ili novčana kazna. Drugo, da je krivično djelo učinjeno pod takvim olakšavajućim okolnostima koje ga u konkretnom slučaju čine naročito lakim. Sud utvrđuje da li je riječ o osobito lakom slučaju krivičnog djela, uzimajući u obzir svaku okolnost koja se odnosi na učinioca krivičnog djela ili samo djelo, kao što su, na primjer, stepen krivice, pobude iz kojih je djelo izvršeno, raniji život učinioca, njegovo držanje nakon izvršenog krivičnog djela, težina povrede zaštićenog dobra i sl. Za sud je bitno da sveukupnost svih ovih okolnosti ukazuje da se radi o naročito lakom izvršenom krivičnom djelu. Ovo znači da intenzitet društvene opasnosti treba da bude ispod onog nivoa koji se javlja u praksi, s tim da djelo ne pripada djelu malog značaja. Dakle, uslovi za izricanje sudske opomene postavljeni su kumulativno, i u slučaju kad su oba uslova ispunjena, sud nije u obavezi da izrekne ovu krivičnu sankciju. Sudska opomena se izriče samo u onim slučajevima kad se, prije svega, može očekivati da će se njenom primjenom ostvariti svrha krivičnih sankcija. Prema tome, sudu se ostavlja sloboda odlučivanja da li će izreći sudsku opomenu ili će učinioca kazniti, s tim da je sud u obavezi da vodi računa o svrsi sudske opomene, cijeneći pri tom ličnost učinioca krivičnog djela, stepen krivice, kao i sve druge okolnosti pod kojima je djelo učinjeno. Sudska opomena se može izreći i za više krivičnih djela u sticaju, pod uslovom da su za svako od tih djela ispunjena oba prethodno navedena uslova. Naime, nije moguće da se za neko krivično djelo izrekne kazna, a za drugo sudska opomena. Prema tome, sud jedinstveno cijeni sva izvršena krivična djela i za njih kao jedinstvenu sankciju izriče sudsku opomenu. Sudska opomena se može izuzetno izreći i kad je propisan zatvor do tri godine, ali samo za određena krivična djela i pod uslovima predviđenim zakonom.

3.3. *Dejstvo sudske opomene*

Slično uslovnoj osudi, i sudska opomena kao krivična sankcija proizvodi određena pravna dejstva. Karakteristike i pravna dejstva sudske opomene ogledaju se u sljedećem:

- 1) ova mjera može se izreći samo krivično odgovornom učiniocu;

- 2) sudska opomena izriče se rješenjem, koje ne sadrži izreku o krivici učinioca;
- 3) uz sudsku opomenu mogu se izreći mjere bezbjednosti zabrana upravljanja motornim vozilom i oduzimanje predmeta;
- 4) kad je izrečena sudska opomena, može se izreći i oduzimanje imovinske koristi;
- 5) učinilac kome je izrečena sudska opomena ima status osuđivanog lica, te mu se izrečena sudska opomena može uzeti kao otežavajuća okolnost pri odmjeravanju kazne za novo krivično djelo;
- 6) izrečena sudska opomena upisuje se u kaznenu evidenciju i iz nje se briše ako osuđeni u roku od jedne godine od dana pravosnažnosti sudske odluke ne učini novo krivično djelo;
- 7) sudska opomena ne može da bude osnov za nastupanje pravnih posljedica osude;
- 8) ne može se izreći sudska opomena vojnim licima za krivična djela protiv Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, i
- 9) sudska opomena se ne može izreći maloljetnom učiniocu krivičnog djela, kojoj po sadržaju i cilju odgovara vaspitna mjera ukor.

Glava četvrta: MJERE BEZBJEDNOSTI

1. Pojam mjera bezbjednosti i njihov nastanak	309
2. Pravna priroda mjera bezbjednosti	311
3. Mjere bezbjednosti u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine	312
3.1. Obavezno psihijatrijsko liječenje	313
3.2. Obavezno liječenje od zavisnosti	315
3.3. Zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti	317
3.4. Zabrana upravljanja motornim vozilom	319
3.5. Oduzimanje predmeta	321
3.6. Zabrana približavanja i komunikacije sa određenim licem ...	322
3.7. Obavezan psihosocijalni tretman	323
3.8. Udaljavanje iz zajedničkog domaćinstva	324
3.9. Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama ..	325

1. Pojam mjera bezbjednosti i njihov nastanak

Mjere bezbjednosti su u našem krivičnom pravu posebne vrste krivičnih sankcija. One se primjenjuju samo prema učiniocima krivičnih djela. Mjere bezbjednosti služe kao sredstvo zaštite društva od kriminaliteta. Sud ih izriče učiniocu krivičnog djela zbog njegovog opasnog stanja, u slučajevima i pod uslovima predviđenim u zakonu. Kao samostalne krivične sankcije javljaju se u krivičnom zakonodavstvu početkom XX vijeka. Njihovo prihvatanje vezuje se za učenje sociološke škole, čiji su predstavnici predlagali da se kazna izostavi iz sistema krivičnih sankcija, a da se umjesto nje, kao jedina krivičnopravna mjera, uvede mjera socijalne zaštite. Krivično djelo, prema učenju sociološke škole, je samo simptom za procjenu opasnosti učinoca. Ovakvo učenje izazvalo je neslaganje nekih škola, a naročito prestavnika klasične i neoklasične škole.

Prvi zakonski prijedlog koji je kao poseban tip sankcije predviđao mjere bezbjednosti, bio je prednacrt švajcarskog Krivičnog zakona iz 1883. godine. Zahvaljujući ovom prednacrtu, izvršen je uticaj na zakonodavstva drugih zemalja, pa kao samostalne krivične sankcije mjere bezbjednosti nalazimo već u KZ Norveške (1902.), KZ Velike Britanije (1905.), KZ Švedske (1927.) itd. Kraljevina Jugoslavija u svoj Krivični zakonik iz 1929. godine prihvata dualitet krivičnih sankcija, što znači da uz kaznu predviđa i mjere bezbjednosti, a koje se mogu izreći krivično odgovornim i neuračunljivim učiniocima krivičnog djela. Ovakav dualitet krivičnih sankcija prihvaćen je i u kasnijem jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu.

Danas mjere bezbjednosti, kao posebne krivične sankcije, uglavnom poznaju sva savremena krivična zakonodavstva. Dok se kazni kao cilj postavlja odmazda, moralna opomena i generalna prevencija kroz zastrašivanje, mjerama bezbjednosti se kao cilj postavljalo liječenje i popravljanje učinoca krivičnog djela.¹⁸³ U dualističkom sistemu, kao dopuna kaznama, koriste se mjere

---

¹⁸³ T. Živanović, *Dualitet krivičnih sankcija, kazne i mjere bezbjednosti*, Beograd, 1928, str. 38-39.

bezbjednosti, tj. zabrane i oduzimanja određenih prava i ovlašćenja, kojima se obezbjeđuje zaštita društva od kriminaliteta. Prema tome, dualistički sistem krivičnih sankcija zasnovan je na kazni i mjerama bezbjednosti, tj. određenom opasnom učiniocu krivičnog djela izriču se i kazna i mjera bezbjednosti kao dopuna i pojačanje preventivnog učinka kazne.

Mjera bezbjednosti se može izreći samo onda kada sud u konkretnom slučaju utvrdi da postoji opasnost da će učinilac ponovo izvršiti krivično djelo zbog određenog stanja njegove ličnosti, duševnog oboljenja, ovisnosti ili nekih drugih okolnosti, a koje mogu na njega djelovati kao kriminogeni faktor. U suštini, mjere bezbjednosti predstavljaju krivične sankcije koje se sastoje u ograničavanju ili oduzimanju određenih prava i sloboda učiniocu krivičnog djela, što znači da se u osnovi postojanja ovih mjera nalazi zaštita društva od kriminaliteta, kao i liječenje izvršilaca krivičnih djela koji su opasni za određeno društvo. Međutim, zaštita društva od kriminaliteta nije primaran cilj mjera bezbjednosti. Ove mjere moraju biti prilagođene za otklanjanje stanja opasnosti, odnosno one moraju biti okrenute ka ličnosti učinioca krivičnog djela, kako ne bi došlo do ponovnog vršenja krivičnog djela. Svrha mjera bezbjednosti se sastoji u otklanjanju stanja ili uslova koji mogu uticati da učinilac u buduće vrši krivična djela. Trajanje mjera bezbjednosti vezuje se za prestanak razloga zbog kojih su izrečene, s tim da je zakonodavac odredio maksimalno vrijeme njihovog trajanja.

Polazeći od pravnog dobra koje se pogađa mjerama bezbjednosti, ove mjere se mogu podijeliti na *lične ili personalne i stvarne ili realne*. *Lične* su one u kojima se učinilac lišava ili ograničava u nekim njegovim slobodama ili pravima (npr. obavezno psihijatrijsko liječenje), dok su *stvarne* one koje se odnose na neka imovinska prava (npr. oduzimanje predmeta). Neke mjere bezbjednosti pogađaju istovremeno i lična i stvarna prava učinioca krivičnog djela (npr. mjera bezbjednosti zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti može biti i ličnog i stvarnog karaktera).

Mjere bezbjednosti se još mogu podijeliti na: *preventivne, vaspitne ili kurativne i eliminatorne*. *Preventivne mjere* su one mjere kod kojih se učiniocu ograničavaju neka prava sa ciljem da

se onemogućiti da ponovo izvrši krivično djelo. Kad su u pitanju *vaspitne ili kurativne mjere bezbjednosti*, one se primjenjuju na dva načina, prvi u zdravstvenim ustanovama, primjenom odgovarajućih tretmana ili na drugi način, primjenom odgovarajućih tretmana učinioaca krivičnog djela koji se nalazi na slobodi uz odgovarajući nadzor. Kod *eliminatornih mjera bezbjednosti* učinilac krivičnog djela se izoluje iz društvene zajednice i na takav način se sprječava da ponovo vrši krivična djela.

Mjere bezbjednosti se dijele i na: *vremenski određene i vremenski neodređene*. *Vremenski određene* su one mjere bezbjednosti koje su vremenski već određene u momentu njihovog izricanja od strane suda (npr. zabrana upravljanja motornim vozilom). *Vremenski neodređene mjere bezbjednosti* su one kod kojih se u trenutku njihovog izricanja ne zna koliko će trajati (npr. mjera psihijatrijskog liječenja traje dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena, s tim da ne može trajati duže od same krivične sankcije uz koju je izrečena).

2. Pravna priroda mjera bezbjednosti

Određene kategorije učinilaca krivičnog djela, prilikom izvršenja krivičnih djela, ispoljavaju izvjesno stanje koje se ne sreće kod drugih učinilaca krivičnih djela, a takvo stanje se naziva *opasno stanje*.¹⁸⁴ Opasno stanje se uglavnom sreće kod dvije kategorije učinilaca krivičnih djela. U prvu kategoriju spadaju neuračunljiva i smanjeno uračunljiva lica, dok u drugu kategoriju spadaju krivci iz navike i povratnici, a mogu se ovoj kategoriji dodati još učiniooci koji vrše krivična djela pod uticajem alkohola i droga. Takođe, postoje i neke druge grupe učinilaca krivičnih djela, koje ispoljavaju opasno stanje (npr. krivična djela protiv bezbjednosti saobraćaja). Po svojoj sadržini mjere bezbjednosti predstavljaju ograničavanje ili oduzimanje određenih prava i sloboda učinioocu krivičnog djela. Na primjer, kod učinioaca krivičnog djela koji ispoljava *opasno stanje* sama kazna nije u stanju da zaštiti društvo od kriminaliteta, pa se prema ovakvim licima

---

¹⁸⁴ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 365.

preduzimaju posebne krivične sankcije koje se sastoje u prvom redu u liječenju i popravljanju ovakvih učinilaca. Nad licima kod kojih je prije izvršenja krivičnih djela utvrđeno postojanje tzv. *opasnog stanja*, ne može se primijeniti mjera bezbjednosti, jer se ona može primijeniti tek poslije izvršenja krivičnih djela. Dakle, mjere bezbjednosti imaju za cilj liječenje i popravljavanje učinioca krivičnog djela, te se ovim mjerama želi postići zaštita društva od kriminaliteta i sprječavanje učinioca da ponovo izvrši krivično djelo, čime se postiže tj. specijalna prevencija.

3. Mjere bezbjednosti u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine

U našem krivičnom pravu sistem mjera bezbjednosti formirao se kroz razvoj našeg krivičnog zakonodavstva i u skladu sa ciljevima i potrebama suzbijanja kriminaliteta na različitim stepenima našeg društvenog razvoja. Kazna ima dominantnu ulogu u dualističkom sistemu krivičnih sankcija, a koji je prihvaćen u našem krivičnom zakonodavstvu, dok mjere bezbjednosti predstavljaju dopunske krivične sankcije, što znači da se njima pojačava preventivni učinak kazne. Razlog njihovog uvođenja je u otklanjanju opasnog stanja učinioca, pošto se samo izriču prema učiniocu krivičnog djela. Kod kazne je svrha kažnjavanja generalna i specijalna prevencija, dok mjere bezbjednosti imaju samo jednu svrhu, a to je specijalna prevencija. U Bosni i Hercegovini je reformom krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine došlo do značajnih izmjena u sistemu mjera bezbjednosti koje se posebno odnose na mjere bezbjednosti medicinskog karaktera. Svrha mjera bezbjednosti je da se otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja da učinilac i u buduće vrši krivična djela, što znači da se mjerama bezbjednosti, u prvom redu, ostvaruju ciljevi individualne prevencije. Takođe, mjere bezbjednosti imaju za cilj otklanjanje svih drugih uslova koji su potpomagali nastupanje *opasnog stanja*. Prema tome, postupak primjene mjera bezbjednosti okrenut je budućnosti učinioca, odnosno da učinilac u buduće ne vrši krivična djela. Njima se teži postizanju takvog stanja u kome učinilac neće više vršiti krivična djela. U našem zakonodavstvu postoji čitav niz

mjera bezbjednosti, što znači da treba izborom najadekvatnije mjere bezbjednosti postići cilj da se otklone stanja vezana za ličnost učinioca ili određeni uslovi koji mogu negativno uticati na učinioca krivičnog djela. Učiniocu krivičnog djela mogu se izreći sljedeće mjere bezbjednosti:

- obavezno psihijatrijsko liječenje;
- obavezno liječenje od zavisnosti;
- zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti;
- zabrana upravljanja motornim vozilom;
- oduzimanje predmeta;
- zabrana približavanja i komunikacije sa određenim licem;
- obavezan psihosocijalni tretman;
- udaljavanje iz zajedničkog domaćinstva, i
- zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama.

3.1. Obavezno psihijatrijsko liječenje

Obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi (čl. 71 KZ BiH; čl. 74 KZ FBiH; čl. 74 KZ RS, i čl. 74 KZ BD BiH) spada u mjere bezbjednosti medicinskog karaktera. Ova mjera može se primijeniti prema učiniocu koji je krivično djelo učinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti, ili učiniocu koji je u stanju neuračunljivosti učinio protivpravno djelo predviđeno u zakonu kao krivično djelo. Da bi se izrekla ova mjera potrebno je da su ispunjeni i sljedeći zakonom predviđeni uslovi: 1) *kod učinioca krivičnog djela treba u vrijeme izvršenja krivičnog djela postojati stanje neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti;* 2) *učinilac mora biti opasan po okolinu,* i 3) *da je radi otklanjanja ove opasnosti potrebno liječenje učinioca.*

Za izricanje ove mjere potrebno je da je kod učinioca krivičnog djela u vrijeme izvršenja krivičnog djela postojalo *stanje neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti*, te da je za otklanjanje te opasnosti potrebno njegovo liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. Sud mora u krivičnom postupku utvrditi da je sposobnost učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela da shvati značaj svog djela ili da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena uslijed duševnog oboljenja, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja. Kao osnov za obavezno psihijatrijsko liječenje kod učinioca kod kog je nastupilo

stanje bitno smanjene računljivosti nakon izvršenja krivičnog djela, takvo psihičko stanje nije osnov za primjenu ove mjere bezbjednosti. Dakle, da bi se primijenila ova mjera bezbjednosti, učinilac mora da ima onu smanjenu računljivost koja za posljedicu ima opasnost učinioca, da ukoliko se ne podvrgne liječenju mogao bi ponovo učiniti krivično djelo. Bitna je povezanost između izvršenog krivičnog djela i samog stanja učinioca, jer krivično djelo treba da proizlazi iz tog stanja. Ovaj uslov će biti ispunjen ako je duševno stanje učinioca trajnije prirode, a ne bilo kakva smanjena računljivost učinioca djela. Cilj primjene ove mjere je otklanjanje opasnog stanja učinioca, a sud ne određuje vrijeme njenog trajanja, već ustanova u kojoj se nalazi periodično dostavlja izvještaje o stanju lica kome je mjera izrečena, kako bi se donijela odluka o obustavi njenog izvršenja. Ukoliko je prestala potreba za daljim liječenjem i čuvanjem u zdravstvenoj ustanovi, sud donosi takvu odluku, s tim da sud može donijeti i odluku da se njegovo liječenje nastavi na slobodi, ako za to postoji potreba. Ova mjera se izriče uz kaznu ili samostalno. Neuračunljivom učiniocu krivičnog djela izriče se samo mjera bezbjednosti, pošto on nije odgovoran, dok učiniocu krivičnog djela, koje je izvršeno u stanju bitno smanjene računljivosti, ova mjera se izriče uz kaznu. Ukoliko se mjera bezbjednosti izriče uz kaznu, prvo se izvršava mjera bezbjednosti, a tek nakon obustave njenog izvršenja se pristupa izvršenju kazne.

Učiniilac mora biti opasan po okolinu, tj. mora postojati opasnost od ponovnog izvršenja krivičnog djela, što se procjenjuje s obzirom na težinu izvršenog krivičnog djela i stepen duševne poremećenosti učinioca. Pod tim se, po pravilu, podrazumijeva vjerovatnoća da će, s obzirom na svoje duševno stanje, i dalje vršiti krivična djela. Postojanje ove opasnosti se mora utvrđivati u svakom konkretnom slučaju. Ovu mjeru bezbjednosti zakonodavac je ograničio na postojanje mogućnosti da učinilac izvrši isto ili teže krivično djelo, ali se isključuje mogućnost njene primjene na slučajeve u kojima postoji opasnost od ponovnog izvršenja lakšeg krivičnog djela. Da bi se ova mjera primijenila, mora da postoji visok stepen vjerovatnoće da će učinilac ponovo vršiti ista ili teža krivična djela. Ta opasnost mora postojati u trenutku donošenja presude. Kao osnov za primjenu ove mjere ne može biti opasnost koja je postojala u trenutku izvršenja krivičnog djela, ali je do

momenta suđenja prestala, prestankom razloga stanja bitno smanjene uračunljivosti.

Posljednji uslov za primjenu ove mjere je otklanjanje opasnog stanja kod učinioca, odnosno potrebno je *liječenje učinioca* u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi. Da bi došlo do primjene ove mjere bezbjednosti potrebno je da sud stekne uvjerenje da je potrebno liječenje kako bi se opasno stanje učinioca otklonilo. Po svojoj prirodi ovaj uslov je takav da njegovo postojanje može utvrditi samo sud na osnovu stručnog mišljenja vještaka – ljekara. Da bi došlo do izricanja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja potrebno je da se ispune uslovi koji su kumulativno postavljeni, a sud je dužan da u sudskoj odluci kojom izriče ovu mjeru bezbjednosti utvrdi postojanje svih navedenih uslova. Ukoliko se utvrdi da postoje svi uslovi, sud je obavezan izreći mjeru. Ovakvu mjeru sud ne može izreći samostalno, što znači da se ona izriče uz izdržavanje kazne zatvora ili uz rad za opšte dobro na slobodi ili uz uslovnu osudu. Ova mjera bezbjednosti se može izdržavati u kazneno-popravnoj ustanovi i na slobodi u zavisnosti od toga uz koju je krivičnu sankciju izrečena. Ova mjera bezbjednosti traje dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena, ali ne duže od isteka izdržavanja kazne zatvora ili izvršenja rada za opšte dobro na slobodi ili isteka vremena provjeravanja uz uslovnu osudu. Sud je dužan pratiti izvršenje ove mjere bezbjednosti. Ukoliko ne dođe zbog kratkoće vremena do uspješnog djelovanja na učinioca krivičnog djela u smislu otklanjanja onih duševnih poremećaja koji su u osnovi opasnog stanja, obavezno psihijatrijsko liječenje se može nastaviti izvan medicinske ustanove nakon što je uslovno pušten. U slučaju da osuđeni ne nastavi liječenje, uslovni otpust će se opozvat.

3.2. Obavezno liječenje od zavisnosti

Bezbjednosnu mjeru obaveznog liječenja od zavisnosti (čl. 72. KZ BiH; čl. 75. KZ FBiH; čl. 76. KZ RS, i čl. 75. KZ BD BiH) sud će izreći učiniocu koji je krivično djelo počinio pod odlučujućim djelovanjem zavisnosti od alkohola, droge ili druge vrste zavisnosti, ako postoji opasnost da će zbog te zavisnosti u budućnosti počiniti teže kazneno djelo. Dakle, mjera bezbjednosti obaveznog liječenja od zavisnosti je medicinske prirode, a koja se sastoji od

odvikavanja učinioca od upotrebe alkohola, droga ili druge vrste zavisnosti.

Prvi i osnovni uslov kada se izriče ova mjera bezbjednosti je da se kod učinioca utvrdi postojanje stanja zavisnosti od alkohola, droge ili drugih vrsta zavisnosti. Utvrditi takvo stanje sigurno nije lako. Ono se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Dakle, riječ je o takvom stanju u kome učinilac osjeća permanentnu želju za upotrebom alkohola, droga ili drugih opojnih sredstava, ali kojoj se on ne može da odupre ni svojom voljom, a niti svojom sviješću, jer je toliko zavisan da ne može da kontroliše svoje ponašanje. Ova medicinska mjera bezbjednosti ima dodirnih tačaka sa psihijatrijskim liječenjem. To nužno ne znači da učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela treba da bude u stanju smanjene uračunljivosti, odnosno da je djelo izvršio u stanju drogiranosti ili u alkoholiziranom stanju. On može biti u normalnom stanju, ali je bitno da je djelo učinjeno uslijed zavisnosti. Bitno je da postoji uzročna veza između zavisnosti i učinjenog krivičnog djela (npr. često će alkoholičari i narkomani počinili krivično djelo u trijeznom stanju, ili kad nisu pod uticajem opojne droge, ali provale u apoteke, falsifikovanje recepata, razbojništva itd, čine kako bi došli do sredstava za alkohol ili drogu). Postoje slučajevi kada je krivično djelo učinjeno u stanju akutnog pijanstva ili drogiranosti, ali da još ne postoji ovisnost kod učinioca. Ukoliko bi pored zavisnosti postojala i smanjena uračunljivost (*tempore criminis*), a i opasnost od ponavljanja krivičnog djela, treba dati prednost sigurnosnoj mjeri obaveznog psihijatrijskog liječenja koja obuhvata i liječenje od alkoholizma i narkomanije. Prema tome, uslov za primjenu ove mjere bezbjednosti nije stanje drogiranosti ili alkoholiziranosti u momentu izvršenja krivičnog djela, već uzročna veza između zavisnosti od opojnih droga ili alkohola i izvršenog krivičnog djela.

Drugi uslov koji mora postojati da bi došlo do primjene mjere bezbjednosti je taj da postoji opasnost da bi učinilac zbog zavisnosti od opojnih droga ili alkohola i u buduće mogao činiti krivična djela. Da li će postojati opasnost od ponovnog vršenja krivičnih djela uslijed ove zavisnosti, sud utvrđuje na osnovu opšte ocjene ličnosti učinioca i izvršenog djela, pri čemu poseban značaj ima intenzitet zavisnosti od upotrebe alkohola ili opojnih droga, kao i činjenica da li je učinilac i ranije vršio krivična djela uslijed zavisnosti od upotrebe alkohola ili opojnih droga. Ova opasnost

mora postojati u vrijeme donošenja presude, a ne u vrijeme izvršenja krivičnog djela, a koja je kasnije otklonjena (zbog liječenja kojem se učinilac podvrgnuo u međuvremenu). Zakonodavac dopušta primjenu mjere bezbjednosti i u slučajevima kada se opasnost od ponovnog izvršenja krivičnog djela odnosi i na krivično djelo manje težine od izvršenog krivičnog djela. Ova mjera bezbjednosti se izriče samo uz kaznu zatvora, rad za opšte dobro na slobodi ili uz uslovnu osudu, a ne može se izreći samostalno. Dok traju razlozi radi kojih je izrečena, traje i mjera bezbjednosti, ali ne duže od isteka izdržavanja kazne zatvora ili izvršenja rada za opšte dobro na slobodi ili vremena provjeravanja. Sud može učiniocu krivičnog djela, koji se ne podvrgne liječenju u toku izvršavanja rada za opšte dobro na slobodi kao zamjenu za kaznu zatvora tokom vremena provjeravanja određenog u uslovnoj osudi odrediti izvršenje kazne zatvora.

3.3. *Zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti*

Zabranom vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti (čl. 73. KZ BiH, čl. 76. KZ FBiH; čl. 77. KZ RS, i čl. 76. KZ BD BiH) može biti obuhvaćeno vršenje određenog poziva, samostalne djelatnosti ili dužnosti vezane za upravljanje, korišćenje, raspolaganje ili čuvanje povjerene imovine. Riječ je o posebnoj mjeri bezbjednosti, koja u sadržajnom smislu znači zabranu vršenja u određeno vrijeme, određenog poziva, samostalne djelatnosti i određene dužnosti.

Pod *pozivom* se uglavnom podrazumijeva djelatnost kojom se neko lice profesionalno bavi, odnosno ima dozvolu za bavljenje tom djelatnošću (npr. sudija, ljekar, advokat, notar, profesor, itd.).

Pod pojmom *djelatnosti* podrazumijevaju se djelatnosti koje se obavljaju ličnim radom pojedinaca, i one se obavljaju, po pravilu, u vidu zanata (npr. trgovina, vodoinstalaterske, mehaničarske, ugostiteljske i druge zanatske usluge).

Treći oblik zabrane obuhvata *dužnosti* koje se odnose na raspolaganje, korišćenje, upravljanje, rukovođenje ili čuvanje tuđe imovine.

S obzirom na sadržinu ove mjere bezbjednosti, moglo bi se reći da je njena prvenstvena svrha zaštita društva od kriminaliteta putem otklanjanja uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac u buduće vrši krivična djela.¹⁸⁵ Kod ove mjere bezbjednosti na određeni vremenski period učinilac se onemogućava da potpuno ili djelimično obavlja svoj poziv, djelatnosti ili dužnosti, pa prema tome, ne ostvaruje ni određenu imovinsku dobit. Da bi se izrekla ova mjera potrebno je da se ispune neki uslovi: *da je učinilac izvršio krivično djelo zloupotrebom svog poziva, dužnosti ili djelatnosti, i da postoji opasnost da bi daljim obavljanjem poziva, djelatnosti ili dužnosti, učinilac mogao učiniti novo krivično djelo zloupotrebom svog poziva, djelatnosti ili dužnosti.*

Učinilac je izvršio krivično djelo zloupotrebom svog poziva, dužnosti ili djelatnosti kada svjesno i voljno koristi svoj poziv, djelatnosti i dužnosti za izvršenje krivičnog djela, tj. za ostvarivanje protivpravnog cilja (npr. magacioner vrši pronevjeru povjerenih stvari). Prema tome, mora postojati uzročna veza između krivičnog djela i zloupotrebe poziva, djelatnosti ili dužnosti.

Da bi se smatralo da postoji opasnost *da bi učinilac daljim obavljanjem poziva, djelatnosti ili dužnosti mogao učiniti novo krivično djelo zloupotrebom svog poziva, djelatnosti i dužnosti*, potrebno je da sud na osnovu ličnosti učinioca krivičnog djela i na osnovu svih drugih okolnosti slučaja dođe do uvjerenja da bi dalje obavljanje navedenih djelatnosti moglo na učinioca podsticajno djelovati da ponovo izvrši krivično djelo zloupotrebom svog poziva, djelatnosti ili dužnosti.

Pošto su navedeni uslovi postavljeni kumulativno, da bi sud izrekao ovu mjeru, mora utvrditi da, pored toga što je djelo učinjeno zloupotrebom svog poziva, djelatnosti ili dužnosti, mora postojati opasnost da će obavljanje navedenih djelatnosti djelovati na učinioca podsticajno u pravcu ponovnog vršenja krivičnih djela. I ova mjera bezbjednosti izriče se u određenom vremenskom trajanju, s tim da ne može biti kraća od jedne, a niti duža od deset godina, računajući od dana pravosnažnosti odluke. Pri tom se vrijeme provedeno u zatvoru, odnosno u zdravstvenoj ustanovi za čuvanje i liječenje ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere.

---

¹⁸⁵ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 398.

Takođe, sud može odrediti da mjera bezbjednosti prestane i prije njenog isteka. Sud će uzeti u obzir ponašanje osuđenog poslije osude, cijeniće i njegovu spremnost da nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom i da vrati imovinsku korist stečenu krivičnim djelom. Sud će cijiniti i sve druge okolnosti koje su od uticaja za opravdanost prestanka mjere bezbjednosti. I kod ove mjere bezbjednosti, njeno izricanje je fakultativno. Ona se izriče samo kada postoje uslovi za njeno izricanje, a načelno se može izreći uz svaku krivičnu sankciju.

3.4. Zabrana upravljanja motornim vozilom

Zabrana upravljanja motornim vozilom predstavlja posebnu vrstu mjere bezbjednosti, koja je predviđena samo u entitetskom krivičnom zakonodavstvu i zakonodavstvu Brčko distrikta¹⁸⁶ (čl. 77. KZ FBiH, čl. 82a. KZ RS i čl. 77. KZ BD BiH). U savremenim uslovima razvijenog saobraćaja dolazi često do saobraćajnih nezgoda koje su praćene velikim ljudskim žrtvama i ogromnom materijalnom štetom. Saobraćajne nezgode, po pravilu, predstavljaju veoma kompleksne događaje, na čiji nastanak, tok i posljedice utiču mnogobrojni, kako objektivni, tako i subjektivni faktori.¹⁸⁷ Njihovi uzroci se najčešće nalaze u samoj ličnosti učesnika u javnom saobraćaju. Među te uzroke mogu se navesti: nepridržavanje saobraćajnih propisa, alkoholisanost vozača, agresivnost, bezobzirnost prilikom vožnje, neprilagođena brzina uslovima puta, fizička ili psihička nesposobnost za vožnju, itd. Prema tome, sigurnosnu mjeru zabrane upravljanja motornim vozilom sud će izreći učinocu krivičnog djela protiv bezbjednosti saobraćaja uvijek kad postoji opasnost da će, upravljajući motornim vozilom, ugroziti bezbjednost saobraćaja, što znači da se određena lica onemogućavaju da se za određeno vrijeme pojave kao vozači motornog vozila u javnom saobraćaju. Motornim vozilom smatra se svako saobraćajno sredstvo na motorni pogon u suhozemnom, vodenom i vazdušnom saobraćaju. Kriminalistički značaj ove mjere bezbjednosti je izuzetno veliki, s obzirom na

---

¹⁸⁶ KZ BiH ne sadrži ovu mjeru bezbjednosti, jer u svom posebnom dijelu ovaj zakon ne sadrži krivična djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja.

¹⁸⁷ N. Stanković, *Forensic Science in Criminal Procedure*, European University „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 619

rastući broj vozila koja se koriste u javnom saobraćaju. Dakle, zabrana upravljanjem motornim vozilom može se izreći učiniocu krivičnog djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja kada postoji opasnost da će upravljajući motornim vozilom ponovo učiniti takvo krivično djelo. Da bi se izrekla ova mjera potrebni su posebni uslovi za njeno izricanje, a to su: *da je izvršeno krivično djelo protiv bezbjednosti saobraćaja, i da postoji opasnost da će učinilac upravljajući motornim vozilom ponovo učiniti takvo krivično djelo.*

Da bi postojao prvi uslov, potrebno je da je učinilac izvršio neko od krivičnih djela iz grupe krivičnih djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja.

Da bi postojao drugi uslov, potrebno je da postoji opasno stanje učinioca, odnosno da će učinilac upravljajući motornim vozilom ponovo izvršiti takvo krivično djelo. Izricanje ove mjere je fakultativno, a izriče se uglavnom kada sud utvrdi da je izricanje takve mjere neophodno. Uslovi koji se traže su kumulativno postavljeni. U slučaju da su uslovi u konkretnom slučaju ispunjeni, sud može, ali i ne mora, izreći ovu mjeru bezbjednosti. Ukoliko sud dođe do uvjerenja da bi dalje upravljanje motornim vozilom od strane učinioca krivičnog djela bilo opasno, iz razloga što je to lice sklono kršenju saobraćajnih propisa i da je zbog toga već kažnjavano, radi otklanjanja te opasnosti, izreće učiniocu ovu mjeru. Zabrana upravljanja motornim vozilom može se odnositi na određenu vrstu motornog vozila i na određenu kategoriju tih vozila (npr. učiniocu se zabranjuje upravljanje motornim vozilom C kategorije, ali mu je ostavljena mogućnost da upravlja motornim vozilom B kategorije).

Zabrana upravljanja motornim vozilom može se izreći licu koje nema položen vozački ispit. Takođe se zabrana može izreći i licu koje ima stranu dozvolu za upravljanje motornim vozilom. Zakonodavac je predvidio zabranu upravljanja motornim vozilom kao dopunsku krivičnu sankciju koja se obavezno izriče uz neku drugu krivičnu sankciju, s tim da nije precizno odredio uz koju krivičnu sankciju se može izreći. Proizlazi da se može izreći uz svaku krivičnu sankciju, pod uslovom da su ispunjeni uslovi za njeno izricanje. Zabrana upravljanja motornim vozilom izriče se vremenski ograničeno, računajući od dana pravosnažne odluke kojom je izrečena i ne može biti kraća od tri mjeseca, niti duža od

pet godina. Ukoliko je učinilac proveo vrijeme u zatvoru ili zdravstvenoj ustanovi, to provedeno vrijeme mu se ne računa u trajanje mjere bezbjednosti. Kada je mjera izrečena uz uslovnu osudu, postoji mogućnost opozivanja uslovne osude, ako učinilac prekrši zabranu upravljanja motonim vozilom. Aktom pomilovanja ova mjera bezbjednosti se može ukinuti ili se može skratiti vrijeme njenog trajanja.

3.5. Oduzimanje predmeta

Primjenom mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta (čl. 74. KZ BiH; čl. 78. KZ FBiH; čl. 82. KZ RS, i čl. 78. KZ BD BiH) učiniocu se oduimaju predmeti koji su upotrijebljeni ili su bili namijenjeni za izvršenje krivičnog djela, ili predmeti koji su nastali izvršenjem krivičnog djela, a koji su vlasništvo učinioca. Oduzimanje predmeta je jedna specifična sankcija, odnosno to je jedina mjera bezbjednosti u našem sistemu mjera bezbjednosti koja je isključivo realnog – stvarnog karaktera. Njenom primjenom učiniocu se oduzimaju predmeti koji su korišćeni za izvršenje djela (npr. razna oružja – revolveri, puške; razna oruđa – alatke, kalauz, itd.) ili su, pak, bili namijenjeni za izvršenje tog djela, a oduzimaju se i predmeti koji su nastali izvršenejm krivičnog djela. U svakom konkretnom slučaju sud će utvrditi da li se radi o predmetu koji je namijenjen za izvršenje krivičnog djela, što znači da je oduzimanje ovih predmeta moguće kada je učinilac pomoću njih ostvario kažnjivu pripremnu radnju, ali se mogu oduzeti i onda kada nisu upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela. Prema tome, oni predmeti, koji su upotrijebljeni za izvršenje krivičnog ili koji su bili namijenjeni za izvršenje krivičnog djela, označavaju se kao sredstva za izvršenje krivičnog djela (*instrumenta sceleris*). Pored ovih predmeta, postoje i predmeti koji su nastali izvršenjem krivičnog djela (*producta sceleris*), odnosno koji su nastali u samom postupku izvršenja krivičnog djela (npr. falsifikovani novac, isprave, proizvodnja opojnih droga i sl.). Treba razlikovati predmete koji su nastali izvršenjem krivičnog djela od predmeta do kojih se došlo izvršenjem krivičnog djela. Imovinsku korist predstavljaju predmeti koje je učinilac pribavio ili koje je dobio kao nagradu za izvršeno krivično djelo, i takvi se predmeti oduzimaju primjenom krivičnopravne mjere oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Predmeti koji su upotrijebljeni ili namijenjeni, ili

koji su nastali izvršenjem krivičnog djela, mogu se oduzeti samo ako su svojina učinioca. Oduzimanje predmeta može biti i obavezno (npr. kod proizvodnje i prometa oružja ili eksplozivnih materija, proizvodnja i promet opojnih droga itd.). Za primjenu ove mjere potrebno je da su predmeti svojina učinioca, s tim da se izuzetno predmeti mogu oduzeti i ako nisu svojina učinioca, ako oduzimanje predmeta zahtijevaju interesi opšte bezbjednosti. Dakle, tu spadaju predmeti koji su po svojoj prirodi opasni i kao takvi ugrožavaju opštu bezbjednost (npr. eksplozivni materijali, oružje, otrovi i sl.). Od ove mjere treba razlikovati privremeno oduzimanje predmeta kao mjeru u krivičnom postupku.

3.6. Zabrana približavanja i komunikacije sa određenim licem

Mjera bezbjednosti zabrane približavanja i komunikacije sa određenim licem predviđena je samo u KZ Republike Srpske (čl. 79.) i KZ Brčko distrikta BiH (čl. 77b.). Ova mjera sastoji se u zabrani približavanja žrtvi, drugoj osobi ili grupi osoba, ili određenom mjestu. Sud može da zabrani učiniocu krivičnog djela da se približava oštećenom na određenoj udaljenosti. Može mu zabraniti pristup u prostor oko mjesta stanovanja ili mjesta rada oštećenog, kao i dalje uznemiravanje oštećenog, što znači i dalju komunikaciju sa oštećenim. Da bi se ova mjera izrekla potrebno je da se ispune određeni uslovi: da je djelo izvršeno sa elementima nasilja, i da se opravdano može očekivati da bi približavanje ili komunikacija sa oštećenim ili drugim licem bilo opasno po oštećenog, tj. da bi to bilo psihičko uznemiravanje oštećenog. I kod ove mjere su uslovi postavljeni kumulativno, što znači da bi došlo do izricanja mjere moraju biti ispunjena oba uslova. Ukoliko sud izrekne ovakvu mjeru, ona može da traje dok traju razlozi zbog kojih je izrečena, ali ne duže od dvije godine računajući od dana pravosnažnosti presude. Vrijeme provedeno u zatvoru ili u ustanovi za čuvanje i liječenje ne uračunava se u vrijeme trajanja ove mjere. Ova mjera može se izvršiti uz izdržavanje kazne zatvora ili uz rad za opšte dobro na slobodi ili uz uslovnu osudu.

3.7. Obavezan psihosocijalni tretman

Mjera bezbjednosti obaveznog psihosocijalnog tretmana predviđena je samo u KZ Republike Srpske (čl. 80.) i KZ Brčko distrikta BiH (čl. 77c.). Ova mjera se izriče učiniocu koji je učinio krivično djelo sa elementima nasilja ako postoji opasnost da će učiniti isto ili slično djelo, a koja se utvrđuje na osnovu ranijeg života učinioca i psihičkih karakteristika njegove ličnosti. Da bi se primijenila ova mjera moraju se kumulativno ispuniti tri uslova: *da je izvršeno krivično djelo sa elementima nasilja, da postoji opasnost da će izvršilac ponoviti takvo ili slično djelo, i da je radi otklanjanja te opasnosti potreban psihosocijalni tretman učinioca.*

Za izricanje ove mjere potrebno je da je *izvršeno krivično djelo sa elementima nasilja*. Sud treba da utvrdi da li je konkretno krivično djelo istovremeno i krivično djelo sa elementima nasilja.

Da li postoji *opasnost da će izvršilac ponoviti isto ili slično djelo* sud utvrđuje na osnovu ranijeg života učinioca i psihičkih karakteristika njegove ličnosti. Ova mjera se izvršava u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili u zdravstvenoj ustanovi. Da li je učinilac i prije izvršenja konkretnog krivičnog djela pokazivao sklonost ka agresivnom i nasilničkom ponašanju dokazuje se na osnovu izjava svjedoka, kaznene evidencije ili nalaza i mišljenja vještaka o psihičkoj strukturi učinioca. Prema tome, sud stiče uvjerenje na osnovu prethodno navedenih činjenica da je za otklanjanje takve opasnosti potreban psihosocijalni tretman učinioca krivičnog djela.

Sud ovu mjeru izriče kada utvrdi da je, radi otklanjanja opasnosti od budućeg vršenja krivičnih djela, *potreban psihosocijalni tretman izvršioca*. Ova mjera može se izvršiti u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili uz rad za opšte dobro na slobodi ili uz uslovnu osudu. Njeno trajanje je ograničeno. Ona može da traje najduže do isteka izdržavanja kazne zatvora ili izvršenja rada za opšte dobro na slobodi ili isteka vremena provjeravanja uz uslovnu osudu. Ako osuđeni ne nastavi psihosocijalni tretman, ili se ne podvrgne obaveznom psihosocijalnom tretmanu, sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora, u slučajevima uslovnog otpusta, dok traje provjeravanje ili rad za opšte dobro na slobodi.

3.8. Udaljavanje iz zajedničkog domaćinstva

Mjera bezbjednosti udaljavanja iz zajedničkog domaćinstva predviđena je samo u KZ Republike Srpske (čl. 81.) i KZ Brčko distrikta BiH (čl. 77d.). Ova mjera se može izreći učiniocu krivičnog djela nasilja prema osobi sa kojom živi u zajedničkom domaćinstvu, ako postoji visok stepen opasnosti da bi bez preduzimanja ove mjere učinilac mogao ponovo učiniti nasilje prema članu zajedničkog domaćinstva. Žrtve se na ovakav način pokušavaju zaštititi od stresnih situacija preseljenjem u neku drugu socijalnu sredinu. U prvom redu se kao žrtve ovdje pojavljuju djeca, pa je pravično i logično da se izvršilac udalji iz zajedničkog domaćinstva, a ne žrtva. Da bi sud izrekao ovu mjeru, moraju biti ispunjeni sljedeći uslovi: da je krivično djelo izvršeno sa elementima nasilja prema licu sa kojim učinilac živi u zajedničkom domaćinstvu, da postoji visok stepen opasnosti da će učinilac ponovo izvršiti nasilje prema članu zajedničkog domaćinstva, i da je radi otklanjanja ove opasnosti neophodno njegovo udaljavanje iz zajedničkog domaćinstva.

Učinilac krivičnog djela kome je izrečena ova mjera bezbjednosti, dužan je odmah po pravosnažnosti presude da napusti stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor koji čini zajedničko domaćinstvo sa žrtvom. Ova mjera ne može trajati kraće od šest mjeseci, niti duže od dvije godine. U vrijeme njenog trajanja ne uračunava se vrijeme koje je učinilac proveo u kaznenopopravnoj ustanovi ili ustanovi za liječenje. Dakle, i ova mjera se može izreći uz kaznu zatvora, uz uslovnu osudu, uz rad za opšte dobro na slobodi i uz mjeru bezbjednosti medicinskog karaktera. U slučajevima kada učinilac prekrši mjeru bezbjednosti (npr. u vrijeme izvršavanja rada za opšte dobro na slobodi, koji mu je izrečen kao zamjena za kaznu zatvora), sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora. Uslovni otpust će se opozvati ako osuđeni ne postupi po mjeri bezbjednosti ili prekrši ovu mjeru.

3.9. *Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama*

Mjera bezbjednosti zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama predviđena je samo u KZ Republike Srpske (čl. 78). Sud može učiniocu krivičnog djela izreći ovu mjeru kada je to neophodno radi zaštite opšte bezbjednosti. Ova mjera se izvršava na taj način što je učinilac krivičnog djela dužan da se neposredno prije početka vremena održavanja određenih sportskih priredbi lično javi službenom licu u policijskoj stanici na području na kojem se učinilac zatekao i da boravi u njihovim prostorijama tokom održavanja sportske priredbe. Sud određuje trajanje mjere s tim da ne može biti kraće od jedne niti duže od pet godina, računajući od dana pravnosnažnosti odluke. Vrijeme provedeno u zatvoru ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere.

Glava peta: ZASTARJELOST

1. Pojam i vrste zastarjelosti	329
2. Zastarjelost krivičnog gonjenja	331
3. Zastarjelost izvršenja kazne	336
4. Zastarjelost izvršenja mjera bezbjednosti	338
5. Nezastarijevanje krivičnog gonjenja i izvršenja kazne	338

1. Pojam i vrste zastarjelosti

Zastarjelost je jedan od zakonskih osnova uslijed koga se učiniocu krivičnog djela ne može izreći krivična sankcija ili se izrečena sankcija ne može izvršiti. Zastarjelost predstavlja osnov po kome država gubi pravo krivičnog gonjenja, odnosno izvršenja izrečene sankcije, a nastupa automatski protekom određenog vremena.¹⁸⁸ Prema tome, pravno dejstvo zastarjelosti nastupa po sili zakona i nijedan učesnik u postupku ne može ga eliminisati. Učinioc krivičnog djela ne može se odreći instituta zastarjelosti, niti nadležni državni organ može uskratiti njegovu primjenu. Sud je obavezan da po službenoj dužnosti utvrđuje da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja, odnosno izvršenja izrečene krivične sankcije. U krivičnopravnoj teoriji sporno je pitanje opravdanosti postojanja ovog instituta. Zastarjelost izvršenja krivičnih sankcija često nastaje zbog toga što osuđeni svojim djelovanjem otežava ili čak onemogućava izvršenje kazne koja mu je izrečena.

Zastarjelost slabi efikasnost generalne prevencije, te je zastarjelost izvršenja kazne protivna autoritetu sudske odluke. U starijoj krivičnopravnoj literaturi bila su zastupljena uglavnom ovakva shvatanja. Danas preovladava mišljenje, gledano sa kriminalno-političkog gledišta, da zastarjelost ima svoje opravdanje iz više razloga. Kao prvo, protekom dužeg vremena od izvršenja krivičnog djela slabi društveni zahtjev za gonjenjem i kažnjavanjem učinioca, krivično djelo postepeno pada u zaborav, jer javnost zaboravlja i krivično djelo i njegovog učinioca. Osim toga, učinilac ne osjeća kaznu kao pravednu ako se ona izrekne nakon dužeg vremena od izvršenja djela, odnosno kad se insistira na njenom izvršenju nakon dužeg vremena od njenog izricanja. Na taj način slabi preventivno dejstvo kazne na učinioca. Zastarjelost je opravdana i sa aspekta krivične procedure zbog otežanog ili onemogućenog prikupljanja dokaza, odnosno dokazi gube svoju vrijednost, svjedoci zaboravljaju da je krivično djelo izvršeno, vrijeme, mjesto, sredstvo izvršenja krivičnog djela, itd. Ako bi do primjene krivične sankcije došlo pod takvim okolnostima, princip

---

¹⁸⁸ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 262.

zakonitosti bio bi doveden u pitanje, a time posljedično i pravna sigurnost građana.¹⁸⁹

Postavlja se pitanje u čemu je društveno opravdanje izricanja kazne, tj. njenog izvršenja, ako učinilac nije i bez toga učinio novo krivično djelo za duže vrijeme poslije izvršenja ranijeg djela, odnosno poslije izricanja kazne. Najzad, mogućnost gubljenja prava na primjenu krivične sankcije mogla bi se shvatiti i kao upozorenje za nadležne organe zbog nepreduzimanja procesnih radnji u toku određenog vremenskog perioda. S obzirom na jedne i druge argumente, u teoriji krivičnog prava zastarjelost ima svoje opravdanje. Takvo mišljenje prevladava u većini krivičnih zakonodavstava u svijetu, pa i u našem krivičnom pravu, tj. zakonodavstvu. Postoje dvije vrste zastarjelosti i to: *zastarjelost krivičnog gonjenja i zastarjelost izvršenja kazni i drugih krivičnih sankcija*. Zajedničko za obje zastarjelosti je da učinioca krivičnog djela praktično ne pogađa nikakva krivična sankcija.

Zastarjelost krivičnog gonjenja znači nemogućnost da se protiv određenog lica pokrene ili vodi krivični postupak protekom određenog vremena od izvršenja krivičnog djela. Dakle, nastupanjem zastarjelosti gasi se državno pravo na kažnjavanje nezavisno od toga o kojem se krivičnom djelu, učiniocu ili sankciji radi. Od ovog pravila Krivični zakon BiH predviđa samo jedan izuzetak, prema kome krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarijeva za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, kao ni za krivična djela za koja po međunarodnom pravu ne može nastupiti zastarjelost (čl. 19. KZ BiH). Zastarjelost ne može nastupiti u odnosu na krivično djelo genocida (KZ BiH čl. 171.), krivično djelo zločina protiv čovječnosti (čl. 172. KZ BiH) i krivično djelo ratnih zločina (čl. 173, 174. i 175. KZ BiH). Kod ovih krivičnih djela protek vremena ne može donijeti zaborav ili oprost, pa se kažnjavanje smatra kriminološki opravdanim i služi zadovoljenju pravde i pravičnosti. U krivičnom zakonodavstvu Federacije BiH i Brčko distrikta BiH nisu propisana krivična djela za koja ne zastarijeva krivično gonjenje, dok je u Republici Srpskoj propisano da krivično gonjenje za ona krivična djela za koja je propisana kazna doživotnog zatvora ne zastarijeva.

---

¹⁸⁹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 389.

Zastarjelost izvršenja kazni i drugih krivičnih sankcija znači da se poslije određenog vremena izrečena sankcija ne može više izvršiti. U krivičnom pravu bivše Jugoslavije nezastarjelost krivičnih djela genocida i ratnih zločina, kao i krivičnih djela za koja po međunarodnom pravu zastarjelost ne može nastupiti, bila je predviđena i prije nego što je bila usvojena i ratifikovana Konvencija o nezastarivosti ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti iz 1968. godine. Jugoslavija je ova rješenja ugradila u svoje krivično zakonodavstvo 1965. godine, trećom po redu novelom KZ-a iz 1951. godine, uvažavanjem već postojećeg principa međunarodnog krivičnog prava u odnosu na ovo pitanje.

S obzirom na obim primjene, zastarjelost može još biti *opšta ili neograničena* i *posebna ili ograničena*. Kod *opšte ili neograničene zastarjelosti*, zastarjelost nastupa u odnosu na svako izvršeno krivično djelo i na svakog učinioca, a postoji mogućnost zastarjelosti svake izrečene krivične sankcije. *Posebna ili ograničena* zastarjelost označava zastarjelost koja je isključena u odnosu na neka krivična djela, odnosno prema određenim učiniocima krivičnih djela.

U našem krivičnom pravu prihvaćena je *opšta ili neograničena* zastarjelost.

2. Zastarjelost krivičnog gonjenja

Zastarjelost krivičnog gonjenja je zakonski osnov za prestanak ovlašćenja nadležnih organa da protiv određene osobe preduzmu krivično gonjenje, odnosno da protiv određenog lica pokrenu ili vode krivični postupak. Ovo znači da protek određenog vremena od izvršenog krivičnog djela, odnosno roka zastarjelosti, ima za posljedicu nemogućnost krivičnog gonjenja. Zastarjelost krivičnog gonjenja je procesna smetnja za pokretanje i vođenje krivičnog postupka, što joj daje karakter procesnopravnog instituta. Sud donosi presudu kojom se optužba odbija ako se zbog zastarjelosti krivično gonjenje ne može preduzeti. S druge strane, zastarjelošću gonjenja nastupa i nemogućnost izricanja krivične

sankcije, što zastarjelost čini institutom materijalnog krivičnog prava. Opšte je pravilo da kod krivičnog gonjenja, kod težih krivičnih djela, zastarjelost nastupa protekom dužeg vremenskog perioda, dok kod lakših krivičnih djela protekom kraćeg vremenskog perioda. Zastarjelost krivičnog gonjenja nastupa protekom određenog vremena od izvršenja krivičnog djela, a to se vrijeme naziva *rok zastarjelosti*.

Rok zastarjelosti određen je prema vrsti i najvišoj mjeri propisane kazne. U krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, shodno odredbama krivičnih zakona Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Brčko distrikta BiH (čl. 14. KZ BiH, čl. 15. KZ FBiH, čl. 95. KZ RS i čl. 15. KZ BD BiH), krivično gonjenje se ne može preduzeti kad od učinjenja krivičnog djela protekne:

- tridesetpet godina za krivično djelo s propisanom kaznom dugotrajnog zatvora;
- dvadeset godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko deset godina;
- petnaest godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko pet godina;
- deset godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko tri godine;
- pet godina za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko jedne godine, i
- tri godine za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora do jedne godine ili novčanom kaznom.

U Republici Srpskoj je nešto drugačije uređeno (čl. 95 KZ RS), tako da krivično gonjenje ne zastarijeva za ona krivična djela za koja je propisana kazna doživotnog zatvora. Za ostala krivična djela zastara nastupa:

- četrdeset godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna preko dvadeset godina;
- trideset godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora preko petnaest godina;
- dvadeset pet godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora preko deset godina;
- dvadeset godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora preko pet godina;

-petnaest godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora preko tri godine;

-deset godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora preko jedne godine, i

-pet godina od izvršenja krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna.

Ako je za krivično djelo propisano više kazni, tada se kao rok zastarjelosti krivičnog gonjenja određuje po najtežoj propisanoj kazni. Ukoliko su kazne propisane alternativno, zastarjelost se određuje prema težoj od propisanih kazni, a kada su propisane kumulativno, mjerodavna je ona kazna koja se smatra glavnom. Ako je u pitanju gonjenje zbog krivičnog djela koje je ostalo u pokušaju, za računanje zastarjelog roka mjerodavna je kazna koja je propisana za to djelo. Ako su u pitanju krivična djela u sticaju, bez obzira da li je riječ o realnom ili idealnom sticaju, rok zastare se računa za svako krivično djelo posebno. Ako su u pitanju krivična djela nečinjenja, rok zastarjelosti počinje teći od momenta kada je učinilac propustio obavezu na činjenje. Kod produženih krivičnih djela rok zastarjelosti počinje teći od vremena izvršenja posljednjeg krivičnog djela, a koje ulazi u konstrukciju produženog krivičnog djela. Ako je u pitanju trajno krivično djelo, zastarijevanje počinje teći od momenta kada je prestalo protivpravno stanje kao posljedica tog djela (npr. kod protivpravnog lišenja slobode, zastarijevanje krivičnog gonjenja ne počinje od momenta kada je nekom licu protivpravno oduzeta sloboda kretanja, već od momenta kada je to lice pušteno na slobodu). Rok zastarjelosti isti je za sve učesnike u izvršenju krivičnog djela (saizvršioce, podstrekače i pomagače) i počinje teći od dana kada je krivično djelo izvršeno. U slučajevima kada je nastupio zastarni rok u toku vođenja krivičnog postupka, krivični postupak se prekida, ukoliko je postupak bio u fazi presuđenja, sud će donijeti presudu kojom se optužba odbija. Zastarjelost krivičnog gonjenja počinje teći od dana kada je djelo učinjeno, a ukoliko posljedica prouzrokovana tim djelom nastupi kasnije, zastarjelost krivičnog gonjenja teče od dana nastupanja posljedice. Kao što smo već rekli, dok teče rok zastarjelosti krivičnog gonjenja, a koji počinje da teče od dana kad je krivično djelo učinjeno, moguća su dva slučaja kada se taj rok produžava, a to su *obustava i prekid zastarjelosti*. Ovakvu

zastarjelost u literaturi poznajemo kao *relativna zastarjelost* i *apsolutna zastarjelost*.

Obustava (mirovanje) zastarjelosti krivičnog gonjenja, znači postojanje neke smetnje zbog koje se krivično gonjenje ne može otpočeti ili produžiti za vrijeme dok smetnja traje. Cilj obustave zastarjelosti je da onemogući nastupanje zastarjelosti u slučajevima u kojima vođenje krivičnog postupka nije bilo moguće zbog zakonskih smetnji i nastavlja se nakon prestanka smetnji koje su obustavu izazvale (npr. kod učinioca krivičnog djela nastupi privremena duševna poremećenost i sl.). Obustava znači produženje zastarjelosti za onoliko vremena koliko je trajala obustava, što znači nastupanjem obustave zastarjelost miruje, tj. rok zastarjelosti ne teče. Kao osnov obustave krivičnog gonjenja ne mogu biti smetnje faktičke prirode (npr. nepoznato prebivalište ili boravište okrivljenog, ratno stanje, razne elementarne nepogode i sl.). Obustava zastarjelosti u slučajevima kada je više lica učestovalo u izvršenju krivičnog djela ima dejstvo samo prema onom saizvršiocu, odnosno saučesniku na kojeg se odnose zakonske smetnje, a u odnosu na ostale zastarjevanje i dalje teče.

Relativna zastarjelost se prekida svakom procesnom radnjom koja je preduzeta radi gonjenja učinioca zbog izvršenog krivičnog djela, naime, rok zastarjelosti počinje ponovo da teče, što znači da se ranije proteklo vrijeme prije nastupanja prekida ne uračunava u rok zastarjelosti krivičnog gonjenja.

Zastarijevanje krivičnog gonjenja počinje od dana kad je krivično djelo učinjeno. Zastarijevanje ne teče za vrijeme za koje se po zakonu krivično gonjenje ne može preduzeti ili nastaviti. Zastarijevanje se prekida svakom procesnom radnjom koja se preduzima radi gonjenja učinioca zbog učinjenog krivičnog djela. Zastarijevanje se prekida i kad učinilac, u vrijeme dok teče rok zastarjelosti, učini isto tako teško ili teže krivično djelo. Sa svakim prekidom zastarijevanje počinje ponovno teći.

Prema članu 112 stav 7 KZRS zastarijevanje za krivična djela protiv polnog integriteta, braka i porodice učinjena na štetu lica mlađih od 18 godina počinje teći od dana punoljetstva oštećenog.

Relativna zastarjelost bi za posljedicu mogla imati trajno produženje roka zastarjelosti, odnosno da zastarjelost krivičnog gonjenja uopšte ne nastupi. Da bi se to izbjeglo zakonodavac je predvidio tzv. *apsolutnu zastarjelost* krivičnog gonjenja. *Apsolutna zastarjelost* krivičnog gonjenja nastaje u svakom slučaju kada protekne dvaput onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarjelost krivičnog gonjenja (npr. ako je rok zastarjelosti za neko krivično djelo deset godina, protekom dvadeset godina nastupiće apsolutna zastarjelost). Učinilac se protekom tog roka ne može krivično goniti, bez obzira na obustavu i prekid zastarjelosti. Apsolutna zastarjelost može nastupiti sve do donošenja pravosnažne presude.

Prekid zastarjelosti znači produženje roka zastarjevanja krivičnog gonjenja uslijed postojanja neke zakonske okolnosti zbog kojih rok zastarjelosti prestaje teći, a nakon nestanka tih okolnosti zastarjelost ponovo počinje teći s tim što se vrijeme proteklo prije prekida ne uračunava u rok zastarjelosti (npr. ako zastarjelost krivičnog gonjenja za neko krivično djelo nastupa poslije deset godina, a poslije pet godina došlo do prekida zastarjelosti, ovo vrijeme se ne uračunava u rok zastarjelosti), da bi nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja za ovo krivično djelo, potrebno je da prođe deset godina. Krivični zakon predviđa dva osnova za nastanak prekida zastarjelosti: *preduzimanje procesne radnje radi gonjenja učinioca krivičnog djela i izvršenje novog krivičnog djela*.

Preduzimanje procesne radnje radi gonjenja učinioca krivičnog djela predstavljaju radnje ovlašćenih procesnih subjekta, kao što su sud, javni tužilac, privatni tužilac i oštećeni. Ovi subjekti mogu preduzeti izuzetno veliki broj procesni radnji (npr. djelatnosti vezane za sprovođenje istrage, radnje koje sud preduzima u toku i u vezi sa optuženjem, i radnje vazane za glavni pretres). Procesna radnja mora biti preduzeta protiv određenog lica za koje postoji sumnja da je učinilo krivično djelo bez obzira da li je riječ o izvršiocu ili saučenicu. To lice mora biti prije preduzimanja procesne radnje potpuno indetifikovano po imenu i prezimenu. Ovdje je cilj otkrivanja učinioca krivičnog djela i njegovo gonjenje, pa iz prijave mora proizilaziti na koje se lice odnosi.

Da bi nastupio prekid zastarjelosti uslijed *izvršenja novog krivičnog djela*, moraju biti ispunjena dva uslova: 1) učinilac treba

da je izvršio novo krivično djelo za vrijeme dok teče rok zastarjelosti, i 2) učinjeno djelo treba da bude jednako teško ili teže od onog za koje teče rok zastarjelosti.

Ako je učinilac za vrijeme roka zastarjelosti krivičnog gonjenja učinio više teških ili težih krivičnih djela, izvršenjem svakog djela prekida se rok zastarjelosti. Kao i kod obustave zastarjelosti, postoji mogućnost da zastarjelost uopšte ne nastupi, tako što će se povremeno preduzimati održene procesne radnje, pa samim tim rok zastarjelosti bi se mogao produžiti u nedogled. Institut apsolutne zastarjelosti važi i u ovom slučaju, što znači da prekid zastarjelosti ne utiče na nastupanje apsolutne zastarjelosti protekom dvostrukog vremena koji se traži za zastarjelost gonjenja za određeno djelo.

3. Zastarjelost izvršenja kazne

Zastarjelost izvršenja kazne predstavlja osnov po kome država gubi poslije određenog vremena pravo na izvršenje izrečene kazne. Dakle, protekom zakonom određenog roka (roka zastarjelosti) krivična sankcija koja je izrečena pravosnažnom presudom se ne može izvršiti. Da bi došlo do nastupanja zastarjelosti izvršenja kazne potrebno je da je postupak pravosnažno okončan, odnosno da je izrečena neka od kazni predviđenih u zakonu, te da se protiv te odluke više ne mogu ulagati redovni pravni lijekovi. Rokovi zastarjelosti izvršenja kazne određeni su prema vrsti i visini kazne koja je izrečena pravosnažnom presudom, s tim da zakonodavac pravi razliku između *zastarjelosti izvršenja kazne i zastarjelosti izvršenja sporedne kazne i mjere bezbjednosti*.

Prema čl. 16 KZ BiH, čl. 17 KZ FBiH, čl. 113 KZ RS i čl. 17 KZ BD BiH izrečena kazna neće se izvršiti kad od dana pravosnažnosti presude kojom je kazna izrečena protekne:

1) tridesetpet godina ako je izrečena kazna dugotrajnog zatvora;

- 2) dvadeset godina ako je izrečena kazna zatvora preko deset godina;
- 3) petnaest godina ako je izrečena kazna zatvora preko pet godina;
- 4) deset godina ako je izrečena kazna zatvora preko tri godine;
- 5) pet godina ako je izrečena kazna zatvora preko jedne godine, i
- 6) tri godine ako je izrečena kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna.

Zastarjelost izvršenja novčane kazne kao sporedne kazne nastupa kad protekne dvije godine od dana pravosnažnosti presude kojom je ta kazna izrečena.

Dakle, zakonodavac je predvidio rokove zastarjelosti, a koji se razlikuju zavisno od vrste i dužine kazne. Prema tome, rok zastarjelosti izvršenja kazne isključivo se određuje prema kazni izrečenoj u presudi. Sva kasnija smanjenja kazne (zamjenom blaže kazne, amnestijom, pomilovanjem), nema uticaja na tok zastarjelosti. Ni izdržani pritvor koji je osuđenom uračunat u kaznu, nema uticaja na utvrđivanje roka zastarjelosti. Kod krivičnih djela sticaja zastarjelost se određuje prema jedinstvenoj kazni koja je izrečena za sva krivična djela koja su izvršena u sticaju.

Zastarjelost izvršenja kazne zatvora počinje teći od dana kada je presudom kojom je kazna izrečena postala pravosnažna, a u slučaju opoziva uslovne osude, od dana pravosnažnosti odluke o opozivu uslovne osude. Zastarjevanje ne teče za vrijeme za koje se po zakonu izvršenje kazne ne može preduzeti. Zastarjevanje se prekida svakom radnjom nadležnog organa koja se preduzima radi izvršenja kazne. Sa svakim prekidom zastarjevanje počinje ponovno teći. Zastarjelost izvršenja kazne nastupa u svakom slučaju kad protekne dvaput onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarjelost izvršenja kazne (*apsolutna zastarjelost*).

Nastupanjem zastarjelosti izvršenja kazne gasi se samo pravo na izvršenje izrečene kazne, s tim da se presuda iz kaznene evidencije ne briše, niti ona utiče na pravne posljedice osude.

4. Zastarjelost izvršenja mjera bezbjednosti

Zastarjelost izvršenja mjere bezbjednosti znači da se protekom određenog vremena izrečena mjera bezbjednosti ne može više izvršiti. Rok zastarjelosti različito je određen kod mjera bezbjednosti čije se trajanje unaprijed ne određuje sudskom odlukom i mjera bezbjednosti koje se izriču u određenom vremenskom trajanju. Tako je u čl. 17. KZ BiH, čl. 18 KZ FBiH, čl. 114 KZ RS i čl. 18 KZ BD BiH propisano da zastarjelost izvršenja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja, mjere bezbjednosti obaveznog liječenja od zavisnosti i mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta nastupa kad protekne pet godina od dana pravosnažnosti odluke kojom su te mjere izrečene. S druge strane, zastarjelost izvršenja mjere bezbjednosti zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti i mjere bezbjednosti zabrane upravljanja motornim vozilom nastupa kad protekne onoliko vremena koliko je sud odredio za trajanje tih mjera.

Zastarijevanje izvršenja mjere bezbjednosti ne teče za vrijeme za koje se po zakonu izvršenje ne može preduzeti. Zastarijevanje se prekida svakom radnjom nadležnog organa koja se preduzima radi izvršenja mjere. Sa svakim prekidom zastarijevanje počinje ponovno teći. Zastarjelost izvršenja mjere bezbjednosti nastupa u svakom slučaju kad protekne dvaput onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarjelost njenog izvršenja (*apsolutna zastarjelost*).

5. Nezastarijevanje krivičnog gonjenja i izvršenja kazne

U našem zakonodavstvu predviđen je izuzetak od pravila da pravo na krivično gonjenje i izvršenje kazne zastarijeva. Naime, prema čl. 19 KZ BiH krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarijeva za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti te ratnih zločina, kao ni za krivična djela za koja po međunarodnom pravu zastarjelost ne može nastupiti.

Kod ovih krivičnih djela protek vremena ne može donijeti zaborav ili oprost, pa se smatra krimiološki opravdano kažnjavanje njihovih izvršilaca bez obzira na protek vremena, što služi zadovoljenju pravde i pravičnosti. Po pravilu, izvršioци ovih krivičnih djela pokazuju posebnu bezobzirnost pri njihovom izvršenju i motivisani su neljudskim i krajnje amoralnim pobudama.

Glava šesta: AMNESTIJA I POMILOVANJE

1. Opšta izlaganja o amnestiji i pomilovanju	343
2. Amnestija	344
3. Pomilovanje	345

1. Opšta izlaganja o amnestiji i pomilovanju

Amnestijom i pomilovanjem državna vlast ukida svojom odlukom kaznu kao posljedicu kažnjivog djela, tj. državna vlast se odriče svog prava na kaznu, koje je činjenjem kažnjivog djela nastalo. Dakle, amnestijom i pomilovanjem se nastoje postići ne samo kriminalno-politički, već i određeni politički ciljevi. Do amnestije i pomilovanja najčešće dolazi zbog promjene političkih i socijalnih prilika. Korist od amnestije i pomilovanja imaju lica na koja se odnose, ali određenu političku korist od njih imaju i oni koji o njima odlučuju. Često se amnestijom nastoje riješiti, ili bar ublažiti, određeni društveni i politički problemi. Davanje amnestije i pomilovanja predstavlja diskreciono pravo najviših državnih organa i zato njihova primjena nije uslovljena prethodnim pristankom onoga na koga se odnose, a lica na koja se odnose ne mogu ih odbiti.

Amnestija i pomilovanje poznati su još od rimskog prava, a danas ih imaju svi savremeni pravni sistemi, ali im se i danas upućuju značajni prigovori. Prije svega, ističe se da akti amnestije i pomilovanja predstavljaju neopravdano miješanje vansudskih organa u sudsku vlast, pri čemu se ne daju nikakva objašnjenja razloga zbog kojih je to učinjeno, a koji bi ukazivali na opravdanost takvog čina. Takođe, postoji veliki broj argumenata kojima se opravdava postojanje ovih instituta. Amnestijom ili pomilovanjem može da se ispravi sudska nepravda koja je učinjena osuđenom licu neopravdanom osudom, a u slučajevima kada ne postoje pravni lijekovi koji bi omogućili ispravku učinjene greške.

Najzad, mogućnošću dobijanja amnestije i pomilovanja može se stimulatивно djelovati i na osuđenika da aktivno učestvuje u svom procesu resocijalizacije. Danas amnestija i pomilovanje predstavljaju opšteprihvaćene institute krivičnog prava. Njima se zakonitost sudske odluke i njena osnovanost ne dovode u pitanje. Prava trećih lica koja su zasnovana na osudi se ne diraju davanjem amnestije i pomilovanja.

Postoji određena razlika između amnestije i pomilovanja kako u pogledu nadležnosti za njihovo davanje, tako i u pogledu forme i sadržine.

2. Amnestija

Amnestija (*zaboravljanje*) je akt zakonodavnog organa kojim se u formi zakona *poimenično neodređenom broju lica* daje oslobođenje od krivičnog gonjenja (*abolicija*), potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjena izrečene kazne blažom kaznom, rehabilitacija, ukidaju pravne posljedice osude ili određene mjere bezbjednosti (čl. 118 st. 2 KZ BiH). Amnestija je akt milosti zakonodavca, daje se u formi zakona pa se njome, za razliku od pomilovanja, ne imenuju osobe kojima se daje. Može se usloviti određenim okolnostima (npr. da su krivična djela koja se odnose na određenu vrstu, ili visinu kazne i za djela učinjena u određenom vremenskom periodu), pa je za njenu primjenu potreban akt suda kojim se utvrđuje da su u pojedinim slučajevima ispunjene sve pretpostavke predviđene u zakonu.

U Bosni i Hercegovini postoji podijeljena ili paralelna nadležnost u oblasti krivičnog zakonodavstva, pa tako svaki entitet i Brčko distrikt BiH, kao i Bosna i Hercegovina imaju svoje krivične zakone, pa i sama nadležnost za davanje amnestija za krivična djela propisana tim zakonima pripada njihovim zakonodavnim organima. U Bosni i Hercegovini amnestiju može dati Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine putem zakona. Prema tome, u trenutku davanja amnestije nisu poznata lica na koja se odnosi, niti je poznat njihov broj. Kao što smo već rekli, amnestija je akt milosti zakonodavca i može se odnositi na sva krivična djela i sve učinioce krivičnih djela, pri čemu se misli samo na izvršena, a ne i na buduća krivična djela. Amnestijom se mogu obuhvatiti i pravne posljedice osude kao i one koje se odnose na gubitak određenih prava, a isto tako i na one koje se odnose na zabranu sticanja određenih prava. Jednom data amnestija više se ne može opozvati, a niti može biti uslovna. Amnestijom se ne dira u prava trećih lica koja se zasnivaju na osudi. Protiv učinilaca krivičnih djela koji su obuhvaćeni abolicijom ne može se pokrenuti

krivični postupak, ili se taj postupak prekida ako je bio već pokrenut.

3. Pomilovanje

Između amnestije i pomilovanja postoje određene razlike, kako u pogledu sadržaja, tako i u pogledu nadležnosti i postupaka za njihovo davanje. Pomilovanje je akt milosti čije davanje nije ograničeno nekim materijalnopравnim uslovima.

Pomilovanje je institut kojim se mijenja dejstvo sudske odluke u pogledu izrečene krivične sankcije ili pak sprečava donošenje te odluke u slučaju da do krivičnog gonjenja još nije došlo.¹⁹⁰ Pomilovanjem se poimenično određenim osobama daje potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjenjuje se izrečena kazna blažom kaznom ili se određuje brisanje osude ili se ukida, odnosno određuje kraće trajanje mjere bezbjednosti zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, odnosno određene pravne posljedice osude (čl. 119 KZ BiH). Pomilovanje za krivična djela utvrđena prema krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine može dati Predsjedništvo Bosne i Hercegovine svojom odlukom na osnovu posebnog zakona. Pomilovanje za krivična djela koja spadaju u nadležnost Federacije BiH može dati predsjednik Federacije na osnovu posebnog zakona. Pomilovanje za krivična djela koja spadaju u nadležnost Republike Srpske može dati Predsednik Republike Srpske u skladu sa zakonom. Pomilovanje osuđenim licima u Brčko distriktu BiH može dati gradonačelnik, i to za kaznenopravne sankcije koje su izrečene od sudova Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Prema čl. 101 st. 2 KZRS licu koje je osuđeno na kaznu doživotnog zatvora pomilovanje se ne može dati prije nego što je izdržalo dvadesetpet godina zatvora. Pomilovanje se uvijek odnosi na poimenično lice, jedno ili više, što znači da u aktu o pomilovanju mora biti izričito naznačeno kome se ono daje i tačan sadržaj pomilovanja. Kao ni amnestijom, ni pomilovanjem se ne dira u prava trećih lica koja se zasnivaju na presudi.

---

¹⁹⁰Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2014, str. 183.

**Odjeljak peti: KRIVIČNE SANKCIJE ZA
MALOLJETNIKE**

Glava prva: KRIVIČNE SANKCIJE ZA MALOLJETNIKE

1. Specifičnost maloljetničkog kriminaliteta i mjere za njegovo sprječavanje	351
2. Krivičnopravni položaj maloljetnih izvršilaca krivičnih djela	353
3. Mjera upozorenja i vaspitne preporuke	354
4. Krivične sankcije prema maloljetnicima	357
4.1. Vrsta i svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima	357
4.2. Vaspitne mjere	358
4.2.1. Opšte karakteristike i vrste vaspitnih mjera	358
4.2.2. Mjere upozorenja i usmjeravanja	361
4.2.3. Mjere pojačanog nadzora	363
4.2.4. Zavodske mjere	365
4.2.5. Obustava izvršenja i zamjena odluke o izrečenoj vaspitnoj mjeri	367
4.3. Maloljetnički zatvor	368
4.3.1. Opšte karakteristike i uslovi za izricanje maloljetničkog zatvora	368
4.3.2. Odmjeravanje i izricanje kazne maloljetničkog zatvora	369
4.3.3. Zastarjelost izvršenja kazne maloljetničkog zatvora, davanje podataka iz kaznene evidencije, brisanje osude i rehabilitacija	371
4.4. Mjere bezbjednosti	372
4.5. Izricanje krivičnih sankcija punoljetnim licima za djela koja su učinili kao maloljetnici	373

1. Specifičnosti maloljetničkog kriminaliteta i mjere za njegovo sprječavanje

Krivično pravo se primjenjuje i na lica koja nisu dostigla određenu starosnu dob. Kod njih ne može postojati krivica, pa samim tim ne može postojati krivično djelo. Dakle, kao učinioci krivičnih djela pojavljuju se i maloljetnici, s tim da je njihov broj mnogo manji od broja punoljetnih učinilaca krivičnih djela. Danas maloljetnička delinkvencija predstavlja značajan društveni problem u gotovo svim zemljama. Maloljetnički kriminal sadrži mnoga obilježja kriminaliteta odraslih lica, ali postoje i značajne razlike između ova dva kriminaliteta. Razlika je u biopsihološkoj strukturi ličnosti, ličnost maloljetnika je u razvoju, odnosno u razdoblju između djetinstva i zrelosti, što znači da je osoba u toj dobi psihički nestabilna, duševno napeta, previše osjećajna, itd. Ovdje se radi o izvršiocima krivičnih djela kod kojih proces sazrijevanja još nije završen. Naučna saznanja kada se radi o razvoju ljudske ličnosti ukazuju da se taj razvoj odvija kroz određene stadijume, a maloljetstvo je jedan od tih stadijuma.¹⁹¹ Pubertet je veoma složena i osjetljiva faza u razvoju ličnosti.

Izučavanja koja su vršena ukazuju na sve veći rast maloljetničke delinkvencije, a u strukturalnom smislu nema značajne razlike između maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta odraslih. Dakle, krivična djela koja vrše punoljetna lica vrše ih takođe i maloljetnici. Maloljetnici se sve češće pojavljuju kao izvršiocima teških krivičnih djela. Značajan je broj maloljetnih povratnika, a najznačajnije je to što je najveći broj punoljetnih učinilaca kriminalnu karijeru započinjao u doba maloljetstva. Uglavnom sva evropska zakonodavstva, pa tako i naše, prihvataju da se proces razvoja ličnosti završava sa osamnaest godina života, pa se ta dob ujedno i računa kao gornja starosna granica krivičnog maloljetstva, dok se donjom granicom maloljetstva u našem krivičnom pravu smatra navršenih četrnaest godina. Proces sazrijevanja ličnosti se ne završava sa 18 godina, već on traje i dalje, samo su njegove

---

¹⁹¹ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 277.

vanjske manifestacije drugačije. Iz tog razoga, savremena krivična zakonodavstava poznaju kategoriju mlađih punoljetnih lica, pa se prema njima na isti način, ali pod određenim uslovima, može postupati kao i prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela. Sve ovo ukazuje na značaj sprečavanja i suzbijanja maloljetničke delinkvencije. Moraju se preduzeti mjere socijalnog i vaspitnog karaktera u saradnji sa porodicom, školom, i sa drugim ustanovama koje imaju vaspitnu ulogu u cilju uspješne borbe protiv delinkvencije maloljetnika.

Posebno značajnu ulogu u suzbijanju maloljetničke delikvencije imaju krivično-pravne mjere, odnosno kazne. Maloljetni učinioci krivičnih djela u savremenim krivičnim zakonodavstvima imaju drugačiji krivičnopravni status u odnosu na punoljetne učinioce krivičnih djela, pa se prema licu koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo četrnaest godina života ne mogu primijeniti krivične sankcije, ali se mogu primijeniti mjere koje predviđaju zakonski propisi. Postoje i obaveze prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, koje proizlaze iz međunarodnih dokumenata (npr. Standardna minimalna pravila UN za primjenu sudskih postupaka prema maloljetnicima, Pekinška pravila iz 1985. godine, Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine, Tokijska pravila itd.).

Tokijska pravila, kao alternativne mjere predlaže usmene kazne, uslovni otpust, statusne kazne, novčane kazne, nadzor socijalne službe i sudskih organa itd. U većini država koje su nastale raspadom Jugoslavije donešeni su posebni zakoni kojima je u potpunosti regulisan krivičnopravni položaj maloljetnih učinilaca krivičnih djela. Ovaj zakon sadrži odredbe materijalnog, procesnog i izvršnog krivičnog prava, i on se odnosi na djecu koja su u sukobu sa zakonom, na mlađa punoljetna lica, kao i na djecu koja su žrtve ili svjedoci u krivičnom postupku.

2. Krivičnopravni položaj maloljetnih izvršilaca krivičnih djela

Kao poseban, prihvaćen je u savremenom krivičnom zakonodavstvu režim za maloljetne učinioce krivičnih djela. Konvencija o pravima djeteta predviđa obavezu država da utvrde najnižu starosnu granicu djeteta, odnosno granicu ispod koje djeca ne mogu biti smatrana sposobnom za kršenje krivičnih zakona. U najvećem broju evropskih krivičnih zakona donja starosna granica maloljetstva je četrnaest godina, dok su Skandinavske zemlje prihvatile donju starosnu granicu petnaest ili šesnaest godina (Danska, Švedska, Norveška). Dakle, ne mogu se izreći krivične sankcije niti primjeniti druge mjere prema djetetu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo 14 godina, što ne znači da lice ispod 14 godina ne može izvršiti krivično djelo, odnosno da neće postojati krivično djelo ako je njegov izvršilac dijete. Postoje tri kategorije maloljetnih učinilaca koje su od značaja za odabir krivične sankcije. Maloljetnik je dijete koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 14 godina, a nije navršilo 18 godina. Mlađi maloljetnik je maloljetnik koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 14 godina, ali nije navršilo 16 godina, dok je stariji maloljetnik, maloljetnik koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 16 godina, a nije navršilo 18 godina života. S obzirom na specifične karakteristike maloljetnih učinilaca krivičnih djela, priroda krivičnih sankcija, koje se primjenjuju prema njima, mora biti prilagođena tim karakteristikama. Prema maloljetnicima se kao sankcije u prvom redu predviđaju vaspitne mjere, s tim da im se pod određenim uslovima može izreći i kazna maloljetničkog zatvora. Prema tome, možemo razlikovati alternativne mjere i krivične sankcije koje se mogu preduzeti prema maloljetnicima. Alternativnim mjerama se želi izbjeći vođenje krivičnog postupka i stigmatizacija maloljetnika. Sve je značajnija uloga društvenih organa, posebno u izvršenju određenih vaspitnih mjera, kao i u pogledu izricanja krivičnih sankcija. Prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela uglavnom se primjenjuju vaspitne mjere za suzbijanje maloljetničke delikvencije i njima se ne može izreći ni jedna kazna koja je predviđena za punoljetne učinioce krivičnih djela. Naše krivično pravo predviđa različit broj vaspitnih mjera koje

možemo svrstati u tri grupe: *disciplinske mjere, mjere pojačanog nadzora i zavodske vaspitne mjere.*

Posebna pravila postupanja prema djeci koja se nalaze u sukobu sa zakonom, mlađim punoljetnim licima i djeci koja su žrtve ili svjedoci po kojima su dužni da postupaju sudovi, tužilaštva, uključujući ovlašćena službena lica, organi starateljstva, porodice, škole, institucije na svim nivoima društvene zajednice, kao i drugi učesnici uključeni u krivičnu proceduru na način kojim se bez diskriminacije unapređuje osjećaj dostojanstva i lične vrijednosti djeteta, uzima u obzir uzrast djeteta, najbolji interesi djeteta, njegovo pravo na život, opstanak i razvoj, omogućava da dijete u skladu sa uzrastom i zrelošću izrazi svoje mišljenje po svim pitanjima koja se na njega odnose, pri čemu sva zalaganja treba da vode rehabilitaciji i socijalnoj reintegraciji djeteta i njegovom preuzimanju konstruktivne uloge u društvu – uređena su posebnim entitetskim zakonima i zakonom u Brčko distriktu. Ovaj zakon u oba entiteta i u Distriktu nosi naziv Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku¹⁹².

3. Mjera upozorenja i vaspitne preporuke

U čl. 23 Zakona FBiH, čl. 22 Zakona RS i čl. 22 Zakona BD propisano je da se prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela može izreći policijsko upozorenje za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (u Brčko distriktu – do jedne godine), ako su ispunjeni propisani uslovi i ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela u skladu sa zakonom.

Policijsko upozorenje se može izreći pod sljedećim uslovima:

- a) da maloljetnik priznaje krivično djelo,

---

¹⁹² U Federaciji BiH Zakon je objavljen u “Službenim novinama FBiH”, broj 7/14 i 74/20. U Republici Srpskoj Zakon je objavljen u “Službenom glasniku RS”, broj 13/10, 61/13 i 68/20. U Brčko distriktu Zakon je objavljen u “Službenom glasniku BD”, broj 44/11.

- b) da je priznanje dato slobodno i dobrovoljno,
- c) da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo i
- d) da prema maloljetniku nije ranije izricano policijsko upozorenje, primjenjena vaspitna preporuka ili izricana krivična sankcija.

Policijsko upozorenje izriče ovlašćeno službeno lice sa posebnim znanjima uz odobrenje tužioca. Policijski organi vode evidenciju izrečenih mjera upozorenja koja nema karakter krivične evidencije o osuđivanosti maloljetnika i ne mogu se upotrijebiti na bilo koji način koji bi štetio maloljetniku.

Prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela mogu se primijeniti vaspitne preporuke za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (u Zakonu RS – do pet godina), a za krivična djela za koja je propisana kazna teža od tri godine – ako su ispunjeni propisani uslovi i ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela u skladu sa zakonom.

Vaspitne preporuke mogu se primijeniti uz uslov:

- a) da maloljetnik priznaje krivično djelo,
- b) da je priznanje dato slobodno i dobrovoljno,
- c) da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo,
- d) da maloljetnik u pisanoj formi izražava spremnost za pomirenje sa oštećenim,
- e) da maloljetnik u pisanoj formi dâ pristanak za primjenu vaspitne preporuke, a mlađi maloljetnik i uz pristanak roditelja ili staraoca i
- f) da u pisanoj formi pristanak dâ i oštećeni u slučaju kada se to po zakonu zahtjeva.

Vaspitne preporuke imaju svrhu:

- a) da se ne pokreće krivični postupak prema maloljetniku i
- b) da se primjenom vaspitnih preporuka utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako u buduće ne bi činio krivična djela.

Vaspitne preporuke su:

- a) lično izvinjenje oštećenom,

- b) naknada štete oštećenom,
- c) redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao,
- d) uključivanje u rad, bez naknade, u humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja,
- e) liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulantno) i
- f) uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman vaspitnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta.

Tužilac ili sudija mogu za konkretni slučaj odrediti primjenu jedne ili više vaspitnih preporuka. Kada za primjenu vaspitne preporuke pristanak u pisanoj formi treba da da i lice oštećeno krivičnim djelom, posredovanje (medijaciju) vrši službeno lice organa starateljstva osposobljeno za sprovođenje postupka posredovanja, praćenja i izvještavanja. Ako u okviru nadležnog organa starateljstva nema osposobljenog lica za sprovođenje postupka posredovanja (medijacije), tužilac ili sudija može odrediti da postupak posredovanja između maloljetnika i oštećenog sprovede organizacija ovlašćena za sprovođenje medijacije, u kom je slučaju službeno lice organa starateljstva obavezno da prati proces medijacije i da o postignutom sporazumu i njegovoj primjeni obavještava tužilaštvo, odnosno sud.

Pri izboru vaspitnih preporuka tužilac ili sudija uzimaju u obzir mišljenje i sveukupne interese maloljetnika, kao i interese oštećenog, vodeći računa da se primjenom vaspitnih preporuka ne ometa redovno školovanje ili rad maloljetnika. Vaspitne preporuke mogu trajati najduže jednu godinu i izriču se na pune sate, dane i mjesece. Vaspitne preporuke se mogu tokom njihovog trajanja zamijeniti drugom vaspitnom preporukom ili ukinuti. Izbor i primjenjivanje vaspitnih preporuka vrši se u saradnji sa roditeljima, usvojiocem ili staraocem maloljetnika i nadležnim organom starateljstva. Maloljetniku se omogućava savjetovanje i sa braniocem.

Evidencije o izrečenim vaspitnim preporukama koje vode tužilaštva i sudovi nemaju karakter kaznene evidencije o osuđivanosti maloljetnika i ne mogu se upotrijebiti na bilo koji način koji bi štetio maloljetniku.

4. Krivične sankcije prema maloljetnicima

4.1. Vrste i svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima

Maloljetnicima se za učinjena krivična djela mogu izreći: 1) vaspitne mjere; 2) kazna maloljetničkog zatvora i 3) mjere bezbjednosti. Prema mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere, a prema starijem maloljetniku, osim vaspitnih mjera, izuzetno se može izreći kazna maloljetničkog zatvora. Pod propisanim uslovima maloljetniku se mogu izreći mjere bezbjednosti. Maloljetniku se ne može izreći uslovna osuda.

U okviru opšte svrhe krivičnih sankcija, svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima je da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora, kao i obezbjeđenjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloljetnika obezbijedi vaspitanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbijedilo ponovno uključivanje maloljetnika u društvenu zajednicu. Svrha maloljetničkog zatvora je i vršenje pojačanog uticaja na maloljetnog učinioca krivičnog djela da u buduće ne vrši krivična djela, kao i na druge maloljetnike da ne vrše krivična djela.

Vaspitne mjere i maloljetnički zatvor su dvije različite krivične sankcije, s tim da je njihova primjena usmjerena ka postizanju istih ciljeva. Njihova svrha je da se, pružanjem zaštite i pomoći maloljetnim učiniocima krivičnih djela, vršenjem nadzora nad njima, stručnim osposobljavanjem i razvijanjem lične odgovornosti, obezbijedi njihovo vaspitavanje, prevaspitavanje i pravilan razvoj. Primjenom vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora žele se postići isti ciljevi, s tim da maloljetnički zatvor ima za svrhu i ciljeve koji se, uglavnom ne ostvaruju primjenom vaspitnih mjera. Zajedničko kod vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora se ogleda u *vaspitanju, prevaspitanju i pravilnom razvoju maloljetnog delikventa*.

Vaspitanje je svjesno i namjerno prenošenje iskustava starijih generacija na mlađe, sa ciljem da se mlađe generacije osposobe za svoju društvenu ulogu u sadašnjosti i budućnosti, tj. da se osposobe za vođenje društveno korisnog života.

Prevaspitanje je jedan od oblika vaspitanja, koji se sprovodi u odgovarajućim vaspitnim ustanovama od strane lica koja su za to stručno osposobljena, s ciljem da se isprave posljedice lošeg vaspitanja ili zanemarenog vaspitanja maloljetnih učinilaca krivičnog djela.

Pod *pravilnim razvojem maloljetnog delikventa* podrazumijeva se stvaranje takvih životnih uslova koji će doprinijeti da se maloljetnik formira i razvija u smislu opšte opredjeljenosti za poštivanje društvenih pravila ponašanja.

Dakle, vaspitanje, prevaspitanje, i pravilan razvoj maloljetnih delikvenata obezbjeđuje se pružanjem pomoći i zaštite, vršenjem nadzora stručnih lica nad njima, te njihovim stručnim osposobljavanjem i razvijanjem njihove lične odgovornosti.

Vaspitne mjere i kazna maloljetničkog zatvora ne mogu imati pravne posljedice osude koje se sastoje u zabrani sticanja određenih prava, i to:

- 1) zabranu obavljanja određenih poslova ili funkcija u organima vlasti, privrednim društvima ili drugim pravnim licima;
- 2) zabranu istupanja u štampi, na radiju, televiziji ili javnim skupovima;
- 3) zabranu sticanja određenih zvanja, poziva ili zanimanja ili unapređenja u službi, i
- 4) zabranu sticanja određenih dozvola ili odobrenja koja se izdaju odlukom organa vlasti.

4.2. Vaspitne mjere

4.2.1. Opšte karakteristike i vrste vaspitnih mjera

Osnovne krivične sankcije za maloljetne izvršioce krivičnih djela su vaspitne mjere. One su posebna vrsta krivičnih sankcija čija primjena je moguća samo ako je izvršeno krivično djelo. Vaspitne mjere sastoje se u pružanju zaštite i pomoći maloljetnim učinocima krivičnih djela, na način, što se stručno osposobljavaju i razvijanja njihova lična odgovornost, s ciljem obezbjeđivanja njihovog vaspitanja, prevaspitanja i pravilnog razvoja. Vaspitne mjere se primjenjuju prema maloljetnim učinocima, s tim da se

mogu primijeniti, ali izuzetno i prema punoljetnim učiniocima krivičnih djela. Zaštita društva od kriminaliteta ostvaruje se, kako primjenom krivičnih sankcija, tako i primjenom vaspitnih mjera i to na poseban način. Vaspitne mjere se razlikuju od drugih krivičnih sankcija. Posebna svrha ovih sankcija je specijalna prevencija, dok je njihov cilj uticaj na maloljetnika koji je izvršio krivično djelo, da u buduće ne vrši krivična djela. Taj cilj se postiže pružanjem pomoći i zaštite, primjenom nadzora nad maloljetnikom u cilju njegovog vaspitanja, prevaspitanja i pravilnog razvoja.

Zakonodavac je propisao nekoliko vrsta vaspitnih mjera. Vaspitne mjere su:

a) *mjere upozorenja i usmjeravanja*: 1) sudski ukor; 2) posebne obaveze, i 3) upućivanje u vaspitni centar;

b) *mjere pojačanog nadzora*: 1) pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca; 2) pojačani nadzor u drugoj porodici, i 3) pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja, i

c) *zavodske mjere*: 1) upućivanje u vaspitnu ustanovu; 2) upućivanje u vaspitno-popravni dom, i 3) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

Pri izboru vaspitne mjere odlučujući značaj ima ličnost maloljetnog delikventa i težina izvršenog djela. Sud uzima u obzir uzrast i zrelost maloljetnika, druga svojstva njegove ličnosti i stepen poremećaja u društvenom ponašanju, njegove sklonosti, težinu djela, pobude iz kojih je djelo učinio, sredinu i prilike u kojima je živio, dotadašnje vaspitanje, njegovo ponašanje nakon izvršenja krivičnog djela, posebno da li je spriječio ili pokušao da spriječi nastupanje štetne posljedice, naknadio ili pokušao naknaditi pričinjenu štetu, da li je prema njemu ranije bila izrečena krivična sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izbor one vaspitne mjere kojom se može najbolje ostvariti svrha vaspitnih mjera. Prednost u izricanju vaspitnih mjera uvijek će imati mjere upozorenja, zatim mjere pojačanog nadzora, zavodske mjere i kazna maloljetničkog zatvora.

Ako je maloljetnik učinio *više krivičnih djela u sticaju*, a sud odluči da izrekne vaspitnu mjeru, cijeni jedinstveno sva djela i izriče, po pravilu, samo jednu vaspitnu mjeru. Na ovaj način sud

postupa i kada poslije izrečene vaspitne mjere utvrdi da je maloljetnik prije ili poslije njenog izricanja učinio neko krivično djelo.

Zakon za primjenu vaspitnih mjera ne traži postojanje krivične odgovornosti maloljetnika, odnosno ne poznaje podjelu maloljetnih delinkvenata na uračunljive i neuračunljive. Za izbor vaspitne mjere kod maloljetnika je od uticaja i stanje duševnog zdravlja, a među krivičnim sankcijama nalaze se i vaspitne mjere namjenjene maloljetnim učiniocima koji imaju poremećen duševni razvoj ili imaju druge fizičke ili mentalne defekte. Ukoliko sud utvrdi da izrečena vaspitna mjera nije adekvatna, može da je zamjeni drugom mjerom ili u potpunosti obustavi izvršenje zbog protoka vremena, pod uslovom da je svrha mjere ostvarena i bez njenog izvršenja. Vaspitne mjere se izriču na neodređeno vrijeme, a traju koliko treba da traje pomoć i zaštita maloljetnog lica, kao i nadzor nad njim. Postoje posebna pravila za izricanje vaspitnih mjera kod krivičnih djela izvršenih u sticaju, odnosno izriču se na osnovu jedinstvene ocijene izvršenih svih krivičnih djela. Izvršenje vaspitnih mjera u načelu ne zastarjeva, ali protekom određenog vremena od izricanja mjere, a pod uslovom da izvršenje nije započelo, neke vaspitne mjere se ne mogu više izvršiti, dok za neke sud može odlučiti da se ne izvrše.

Vansudski organi imaju određenu ulogu u izricanju vaspitnih mjera. Organ starateljstva ima pravo da se upozna sa tokom krivičnog postupka koji se vodi prema maloljetnicima. Osim što učestvuje, tj. stavlja prijedloge, ukazuje na činjenice i dokaze, od ovog organa se traži mišljenje o cjelishodnosti pokretanja krivičnog postupka, odnosno o prijedlogu za obustavu postupka. Takođe, organ starateljstva izvršava ili vrši nadzor nad izvršenjem tih mjera.

Evidenciju o izrečenim vaspitnim mjerama vode nadležni organi starateljstva. Podaci o izrečenim vaspitnim mjerama mogu se dati samo tužilaštvu, sudu, organima unutrašnjih poslova i organima starateljstva u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica kome je izrečena vaspitna mjera. Lica koja su na bilo koji način došla do ovih podataka, ne smiju upotrijebiti te podatke na način koji bi bio od štete za rehabilitaciju lica protiv koga je vođen krivični postupak. Podaci o izrečenoj vaspitnoj mjeri brišu se iz evidencije nakon proteka roka od tri godine od dana kada je

prestalo izvršenje vaspitne mjere, a u svakom slučaju kada evidentirano lice napuni 23 godine života. Ako evidentirano lice bude u međuvremenu osuđeno na kaznu zatvora ili maloljetničkog zatvora, podaci o vaspitnoj mjeri brišu se iz evidencije kada proteknu rehabilitacijski rokovi utvrđeni zakonom.

4.2.2. Mjere upozorenja i usmjeravanja

Mjere upozorenja i usmjeravanja izriču se kada je potrebno i dovoljno takvim mjerama uticati na ličnost i ponašanje maloljetnika. U ove mjere spadaju: 1) sudski ukor; 2) posebne obaveze, i 3) upućivanje u vaspitni centar.

Sudski ukor se izriče ako se iz odnosa maloljetnika prema učinjenom krivičnom djelu i njegove spremnosti da u buduće ne čini krivična djela može zaključiti da će se i prijekorom postići svrha vaspitnih mjera. Pri izricanju sudskog ukora sud maloljetniku ukazuje na društvenu neprihvatljivost i štetnost njegovog ponašanja, posljedice koje takvo ponašanje može na njega imati, kao i da mu u slučaju ponovnog izvršenja krivičnog djela može biti izrečena druga sankcija.

Sud može maloljetniku izreći jednu ili više *posebnih obaveza*, ako ocijeni da je odgovarajućim nalogima ili zabranama potrebno uticati na maloljetnika i njegovo ponašanje. Sud maloljetniku može izreći obavezu:

- 1) da redovno pohađa školu;
- 2) da ne izostaje s posla;
- 3) da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima;
- 4) da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja;
- 5) da se uzdrži od posjećivanja određenih lokala, odnosno priredbi i klona društva i određenih lica koja na njega mogu štetno uticati;
- 6) da se maloljetnik uz saglasnost zakonskog zastupnika podvrgne stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih vrsta zavisnosti;
- 7) da se uključi u pojedinačni ili grupni rad u savjetovalištu za mlade;

8) da pohađa kurseve za stručno osposobljavanje ili da se priprema i polaže ispite na kojima se provjerava određeno znanje;

9) da se uključi u određene sportske i rekreativne aktivnosti,

i

10) da bez posebne saglasnosti suda ne može da napusti mjesto prebivališta ili boravišta.

Pri izboru pojedinih obaveza sud vodi računa o spremnosti maloljetnika da saraduje u njihovom ostvarivanju, kao i o tome da one budu prilagođene njemu i uslovima u kojima maloljetnik živi. Izrečene obaveze mogu trajati najduže jednu godinu. Obaveze maloljetnika da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili na poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja može trajati najviše 120 sati u periodu od šest mjeseci, koliko može trajati ova posebna obaveza, ali tako da se ne ometa njegovo školovanje ili zaposlenje i da ne šteti njegovom zdravlju.

Nadzor nad izvršenjem posebnih obaveza vrši sud koji o tome može tražiti izvještaj i mišljenje organa starateljstva. Sud može, dok traje izvršenje, obavezu naknadno izmijeniti ili je obustaviti od izvršenja. Kada izriče ovu mjeru, sud posebno ukazuje maloljetniku, njegovim roditeljima ili usvojiocu, odnosno staraocu da se u slučaju nemogućnosti ispunjenja jedna ili više posebnih obaveza, one mogu zamijeniti drugim obavezama, a u slučaju kada maloljetnik posebne obaveze ne izvršava bez opravdanog razloga, da može biti upućen u vaspitni centar.

Sud izriče mjeru *upućivanja u vaspitni centar* kada je potrebno da se odgovarajućim kratkotrajnim mjerama utiče na ličnost i ponašanje maloljetnika. Maloljetnika kome je izrečena ova mjera sud može uputiti u vaspitni centar:

1) na određeni broj časova tokom dana u trajanju od najmanje 14 dana, a najduže 30 dana, i

2) na neprekidni boravak u trajanju od najmanje 15 dana, ali ne duže od tri mjeseca.

Pri izricanju ove mjere sud će voditi računa da zbog njenog izvršenja maloljetnik ne izostane s redovne školske nastave ili posla. Boravak maloljetnika u vaspitnom centru mora biti ispunjen djelatnostima primjerenim njegovim osobinama, učenjem, korisnim radom koji odgovara njegovim sposobnostima i interesima, kao i

drugim vaspitnim sadržajima usmjerenim na razvijanje osjećaja odgovornosti. Uz odluku o upućivanju u vaspitni centar, sud može izreći i neku od mjera pojačanog nadzora. Ako maloljetnik neopravdano odbija, ili na drugi način ometa izvršenje izrečenih posebnih obaveza, sud može odlučiti da ga zbog toga uputi u vaspitni centar na neprekidni boravak u trajanju od najduže mjesec dana.

4.2.3. Mjere pojačanog nadzora

Mjere pojačanog nadzora izriču se kada za vaspitanje i razvoj maloljetnika treba preduzeti trajnije mjere vaspitanja i prevaspitanja, uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno potpuno odvajanje maloljetnika iz dotadašnje sredine. U ove mjere spadaju: 1) pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca; 2) pojačani nadzor u drugoj porodici, i 3) pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja.

Mjeru *pojačanog nadzora roditelja, usvojioca ili staraoca* sud izriče ako su roditelji, usvojilac ili staralac propustili da vrše brigu i nadzor nad maloljetnikom, a u mogućnosti su da ovakvu brigu i nadzor vrše. Pri izricanju ove mjere sud može roditelju, usvojiocu ili staraocu dati potrebna uputstva i naložiti mu određene dužnosti u pogledu mjera koje treba preduzeti radi vaspitanja maloljetnika, njegovog liječenja i otklanjanja štetnih uticaja na njega. Pri izricanju mjere, sud određuje da nadležni organ starateljstva provjerava njeno izvršavanje i ukazuje pomoć roditelju, usvojiocu ili staraocu.

Ova mjera može da traje najmanje šest mjeseci, a najviše dvije godine, s tim da sud naknadno odlučuje o njenom prestanku. Kada organ starateljstva zadužen za sprovođenje ove mjere utvrdi da roditelj, usvojilac ili staralac ne postupa po posebnim uputstvima i ne saraduje sa stručnim licem, mora o tome obavijestiti tužioca. U tom slučaju tužilac sudu podnosi prijedlog za zamjenu ove mjere drugom vaspitnom mjerom.

Mjeru *pojačanog nadzora u drugoj porodici* sud izriče kada roditelj, usvojilac ili staralac maloljetnika nisu u mogućnosti da nad njim vrše nadzor, ili ako se od njih opravdano ne može očekivati da takav nadzor vrše. U tom slučaju maloljetnik se smješta u drugu

porodicu koja je voljna da ga primi i koja ima mogućnosti da nad njim vrši pojačani nadzor. Izvršenje ove mjere obustavit će se kada roditelji, usvojlac ili staralac maloljetnika steknu mogućnost da nad njim vrše pojačani nadzor ili kada prema rezultatu izvršenja mjere prestane potreba za pojačanim nadzorom. Pri izricanju ove vaspitne mjere, sud određuje da organ starateljstva provjerava njeno izvršavanje i ukazuje potrebnu pomoć porodici u kojoj je maloljetnik smješten.

Ova mjera može da traje najmanje šest mjeseci, a najduže dvije godine, s tim da sud naknadno odlučuje o njenom prestanku. Kada organ starateljstva zadužen za sprovođenje mjere pojačanog nadzora u drugoj porodici utvrdi da porodica u kojoj je maloljetnik smješten ne postupa po posebnim uputstvima i ne saraduje sa stručnim licem, mora o tome obavijestiti tužioca. U tom slučaju tužilac sudu podnosi prijedlog za zamjenu ove mjere drugom vaspitnom mjerom.

Mjeru *pojačanog nadzora nadležnog organa socijalnog staranja* sud izriče kada roditelji, usvojlac, odnosno staralac maloljetnika nisu u mogućnosti da nad njim vrše pojačani nadzor, a ne postoje uslovi za izricanje vaspitne mjere pojačanog nadzora u drugoj porodici. U tom slučaju maloljetnik se stavlja pod pojačani nadzor organa starateljstva. Dok traje ova mjera maloljetnik ostaje kod svojih roditelja, usvojioca, odnosno kod drugih lica koja se o njemu staraju, a pojačani nadzor nad njim vrši određeno lice nadležnog organa starateljstva ili drugo stručno lice koje odredi organ starateljstva. Organ starateljstva brine se o školovanju maloljetnika, njegovom zaposlenju, odvajanju iz sredine koja na njega štetno utiče, potrebnom liječenju i sređivanju prilika u kojima živi.

Ova mjera može da traje najmanje šest mjeseci, a najviše dvije godine, s tim da sud naknadno odlučuje o njenom prestanku. Kada organ starateljstva zadužen za sprovođenje mjere pojačanog nadzora utvrdi da roditelj ne postupa po posebnim uputstvima i ne saraduje sa stručnim licem, mora o tome obavijestiti tužioca. U tom slučaju tužilac sudu podnosi prijedlog za zamjenu ove mjere drugom vaspitnom mjerom.

Pri izricanju neke od navedenih vaspitnih mjera pojačanog nadzora, sud može maloljetniku odrediti jednu ili više *posebnih obaveza*, o kojima je napred bilo riječi u izlaganju o mjerama upozorenja i usmjeravanja, ako je to potrebno za uspješno izvršenje izrečene vaspitne mjere. Posebne obaveze traju koliko i izrečena mjera pojačanog nadzora, s tim da sud može u tom vremenu izmijeniti ili obustaviti obaveze koje je izrekao.

4.2.4. Zavodske mjere

Zavodske mjere izriču se maloljetniku prema kome treba preduzeti trajnije i intenzivnije mjere vaspitanja ili liječenja, uz njegovo potpuno odvajanje iz dotadašnje sredine. Zavodske mjere primjenjuju se kao posljednje sredstvo i smiju trajati u granicama određenim zakonom samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha vaspitnih mjera. U ove mjere spadaju: 1) upućivanje u vaspitnu ustanovu; 2) upućivanje u vaspitno-popravni dom, i 3) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

Sud izriče mjeru *upućivanja u vaspitnu ustanovu* kada je potrebno maloljetnika izdvojiti iz sredine u kojoj živi i obezbijediti mu pomoć i stalni nadzor stručnih vaspitača u ustanovi za vaspitanje maloljetnika. U vaspitnoj ustanovi maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže dvije godine, s tim da sud svakih šest mjeseci razmatra da li ima osnova za obustavu izvršenja mjere ili zamjenu nekom drugom vaspitnom mjerom.

Sud izriče mjeru *upućivanja u vaspitno-popravni dom* maloljetniku kada ga je neophodno izdvojiti iz dotadašnje sredine i ako je potrebno primijeniti pojačane mjere i stručne programe prevaspitanja. Pri odlučivanju hoće li izreći ovu mjeru, sud posebno uzima u obzir težinu i prirodu učinjenog krivičnog djela i okolnosti da li je prema maloljetniku ranije bila izrečena neka vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora. U vaspitno-popravnom domu maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže četiri godine, s tim da sud svakih šest mjeseci razmatra da li postoje osnovi za obustavu izvršenja ove mjere ili za njenu zamjenu nekom drugom vaspitnom mjerom.

Kada je maloljetniku izrečena zavodska vaspitna mjera, sud ga može *uslovno otpustiti* iz zavodske ustanove ako je u toj ustanovi proveo najmanje šest mjeseci i ako se na osnovu uspjeha postignutog u vaspitanju može opravdano očekivati da maloljetnik u buduće neće činiti krivična djela i da će se u sredini u kojoj bude živio dobro ponašati. Sud može odlučiti da se prema maloljetniku za vrijeme uslovnog otpusta izrekne mjera pojačanog nadzora uz mogućnost primjene jedne ili više *posebnih obaveza*. Uslovni otpust traje najduže do isteka zakonskog roka trajanja izrečene zavodske mjere ili dok sud ovu mjeru ne obustavi od izvršenja ili je zamijeni nekom drugom mjerom. Ako za vrijeme trajanja uslovnog otpusta maloljetnik učini novo krivično djelo, ili ako određena mjera pojačanog nadzora ne postiže svrhu, ili maloljetnik ne ispunjava posebne obaveze koje su mu određene uz vaspitnu mjeru pojačanog nadzora, sud može opozvati uslovni otpust. Vrijeme provedeno na uslovnom otpustu se neće uračunati u vrijeme zakonskog trajanja izrečenih zavodskih vaspitnih mjera.

Maloljetniku ometenom u psihičkom ili fizičkom razvoju sud može umjesto vaspitne mjere upućivanja u vaspitnu ustanovu ili vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom, izreći mjeru *upućivanja u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje*. Maloljetnik kome je izrečena mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja može se uputiti u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje maloljetnika samo ako se u toj ustanovi može obezbijediti čuvanje i liječenje i ostvariti svrha mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja. Maloljetnik ostaje u posebnoj ustanovi za liječenje i osposobljavanje dok je to potrebno radi njegovog liječenja ili osposobljavanja, ali ne duže od tri godine, s tim da će sud svaka tri mjeseca ispitati da li postoje osnovi za obustavu izvršenja ove mjere ili njenu zamjenu drugom mjerom. Ako maloljetnik u toku izvršenja ove mjere postane punoljetan, ispituje se potreba njegovog daljnjeg zadržavanja u toj ustanovi, a kada navršši 23 godine života, izvršenje mjere se nastavlja u ustanovi u kojoj se izvršava mjera bezbjednosti.

4.2.5. Obustava izvršenja i zamjena odluke o izrečenoj vaspitnoj mjeri

Ako se poslije donošenja odluke o izricanju posebne obaveze, mjere pojačanog nadzora ili zavodske mjere pojave okolnosti kojih nije bilo u vrijeme donošenja odluke ili se za njih nije znalo, a one bi značajno uticale na izbor mjere ili ako se odluka ne može izvršiti uslijed odbijanja maloljetnika ili njegovih roditelja, usvojioca, odnosno staraoca da postupe po izrečenoj vaspitnoj mjeri ili po nalogu onoga ko mjeru izvršava, ili nastupe druge okolnosti predviđene zakonom, a one bi bile od uticaja za donošenje odluke, sud može *obustaviti izvršenje ili izrečenu mjeru zamijeniti drugom* mjerom.

Sud može tokom izvršenja posebnih obaveza, mjera pojačanog nadzora ili zavodskih mjera, s obzirom na postignuti uspjeh u vaspitanju, *obustaviti ih ili zamijeniti drugom* takvom mjerom kojom se bolje postiže svrha vaspitnih mjera, s tim što se:

1) izvršenje mjere pojačanog nadzora ne može obustaviti prije isteka roka od šest mjeseci, a do isteka ovog roka zamjena mjere se može vršiti kada je to zakonom predviđeno;

2) izvršenje mjere upućivanja u vaspitnu ustanovu ne može obustaviti prije isteka roka od šest mjeseci, a do isteka ovog roka može se zamijeniti samo mjerom u skladu sa zakonom, i

3) izvršenje mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom ne može obustaviti prije isteka roka od šest mjeseci, a do isteka ovog roka može se zamijeniti samo mjerom u skladu sa zakonom.

Ako je od pravosnažnosti odluke kojom je izrečena neka od posebnih obaveza, mjera pojačanog nadzora ili zavodska vaspitna mjera, prošlo šest mjeseci, a izvršenje nije započeto, sud ponovo cijeni potrebu izvršenja izrečene mjere. Pri tome sud može odlučiti *da se ranije izrečena mjera izvrši, ne izvrši, ili da se zamijeni nekom drugom* mjerom. Ako je od pravosnažnosti odluke kojom je izrečena vaspitna mjera upućivanja u vaspitni centar prošlo više od šest mjeseci, a izvršenje nije započeto, sud ponovo cijeni potrebu izvršenja izrečene mjere. Pri tome sud može odlučiti *da se ranije izrečena mjera izvrši, ne izvrši ili da se zamijeni nekom od mjera pojačanog nadzora.*

Ako za vrijeme trajanja vaspitne mjere sud izrekne starijem maloljetniku kaznu maloljetničkog zatvora, vaspitna mjera prestaje kada maloljetnik započne izdržavanje te kazne. Ako za vrijeme trajanja vaspitne mjere sud izrekne punoljetnom licu kaznu maloljetničkog zatvora ili kaznu zatvora najmanje šest mjeseci, *vaspitna mjera prestaje kada to lice započne izdržavanje kazne*. Ako sud u navedenom slučaju izrekne kaznu maloljetničkog zatvora ili zatvora u trajanju kraćem od šest mjeseci, sud u presudi odlučuje hoće li se po izdržanoj kazni nastaviti izvršenje izrečene vaspitne mjere ili se izvršenje mjere obustavlja.

4.3. Maloljetnički zatvor

4.3.1. Opšte karakteristike i uslovi za izricanje maloljetničkog zatvora

Uspješno suzbijanje maloljetničke delinkvencije može se ostvariti samo primjenom organizovanog i usklađenog sistema opštih i posebnih preventivnih mjera socijalnog, medicinskog, pedagoškog i sličnog karaktera.¹⁹³ Naše krivično pravo poznaje samo jednu kaznu koja se može primijeniti prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela, a to je maloljetnički zatvor, koja se može primijeniti samo izuzetno i to prema starijim maloljetnicima koji su navršili 16 godina, a nisu navršili 18 godina života. Razlika između vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora je velika, s tim da ove krivične sankcije imaju i zajedničku svrhu, koja se ogleda u vaspitanju i prevaspitanju maloljetnika. Maloljetnički zatvor po svojoj sadržini i nekim obilježjima je sličan kazni zatvora. Ako se gleda koje ciljeve treba postići, onda je maloljetnički zatvor bliži vaspitnim mjerama nego kazni. Kao najteža kazna koja je predviđena za maloljetne učinioce krivičnih djela, maloljetnički zatvor po svojoj sadržini predstavlja jedan oblik kazne lišenja slobode.

Za izricanje kazne maloljetničkog zatvora potrebno je da postoje i određeni uslovi, a to su:

---

¹⁹³ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *cit. djelo*, 1990, str. 515.

1) da je u pitanju stariji maloljetnik, tj. da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela maloljetnik navršio 16 godina, a da nije navršio 18 godina života;

2) da je ispunjen uslov u pogledu težine krivičnog djela, odnosno da je izvršio krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina;

3) da postoji visok stepen krivične odgovornosti maloljetnika, odnosno da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i kriv, odnosno da je postupao umišljajno ili nehatno, i

4) da se sud uvjeri da zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano maloljetniku izreći vaspitnu mjeru.

Kada sud utvrdi ispunjenost svih navedenih uslova za izricanje maloljetničkog zatvora, mora da cijeni i da li bi se njegovo vaspitanje i popravljanje, kao i njegovo sprječavanje da vrši dalje krivična djela moglo postići primjenom vaspitnih mjera. Dakle, kazna maloljetničkog zatvora je supsidijarnog karaktera, što znači da se primjenjuje samo u slučajevima kada izricanje vaspitne mjere nije opravdano, odnosno, to je posljednje sredstvo suda kojim se pokušava suzbiti maloljetnička delinkvencija.

4.3.2. Odmjeravanje i izricanje kazne maloljetničkog zatvora

Kazna maloljetničkog zatvora koja se izriče maloljetnom učiniocu krivičnog djela ne može biti kraća od jedne, ni duža od deset godina (čl. 96 KZ BiH i čl. 100 KZ FBiH), a izriče se na pune godine ili na pola godine. Za krivično djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za sticaj najmanje dva krivična djela za koja je propisana kazna zatvora teža od 10 godina, maloljetnički zatvor može trajati do 10 godina. Pri odmjeravanju kazne starijem maloljetniku za krivično djelo, sud ne može izreći kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od kazne zatvora propisane za to krivično djelo, a nije vezan za najmanju propisanu mjeru te kazne. Pri odmjeravanju kazne maloljetničkog zatvora sud uzima u obzir sve propisane okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, imajući posebno u vidu stepen zrelosti maloljetnika i vrijeme potrebno za njegovo vaspitanje i stručno osposobljavanje.

Ako stariji maloljetnik učini više krivičnih *djela u sticaju*, a sud nađe da za svako krivično djelo treba izreći kaznu maloljetničkog zatvora, odmjeriće po slobodnoj ocjeni za sva djela jednu kaznu u propisanim granicama do pet, odnosno 10 godina. Ako sud nađe da bi za neko djelo u sticaju starijeg maloljetnika trebalo kazniti, a za druga krivična djela izreći vaspitnu mjeru, za sva djela u sticaju izriče samo kaznu maloljetničkog zatvora. Ako je sud za krivična djela u sticaju utvrdio kazne zatvora i maloljetničkog zatvora, izriče zatvor kao jedinstvenu kaznu primjenom opštih pravila za sticaj krivičnih djela. Ako sud nađe da za neka krivična djela u sticaju treba izreći vaspitnu mjeru, a za druga kaznu zatvora, izriče samo kaznu zatvora. Na ovaj način sud postupa i u slučaju ako poslije izrečene kazne utvrdi da je osuđeni prije ili poslije njenog izricanja učinio drugo krivično djelo.

Lice osuđeno na kaznu maloljetničkog zatvora može biti *uslovno otpušteno* ako je izdržalo najmanje trećinu izrečene kazne i ako se na osnovu postignutog uspjeha izvršenja može opravdano očekivati da će se na slobodi dobro ponašati i da neće vršiti krivična djela, ali ne prije nego što je provelo šest mjeseci u kazneno-popravnoj ustanovi. Uz uslovni otpust sud može izreći neku od vaspitnih mjera pojačanog nadzora, uz mogućnost primjenjivanja jedne ili više posebnih obaveza.

Propisana je i mogućnost *odloženog izricanja kazne maloljetničkog zatvora*. Naime, sud može izreći kaznu maloljetničkog zatvora i istovremeno odrediti da je neće izvršiti kada se opravdano može očekivati da se i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može uticati na maloljetnika da u buduće ne vrši krivična djela. Uz kaznu maloljetničkog zatvora sud može izreći neku od vaspitnih mjera pojačanog nadzora i odrediti uz tu mjeru jednu ili više posebnih obaveza. Sud naknadno može izreći izvršenje izrečene kazne maloljetničkog zatvora ako maloljetnik za vrijeme koje sud odredi, a koje ne može biti kraće od jedne ni duže od tri godine (vrijeme provjeravanja), učini novo krivično djelo ili ako odbija da postupi po izrečenoj vaspitnoj mjeri pojačanog nadzora ili izvršenju posebnih obaveza. Nakon što protekne najmanje jedna godina vremena provjeravanja, sud može nakon što pribavi izvještaj organa starateljstva, izreći konačni odustanak od izricanja kazne, ako nove činjenice potvrđuju uvjerenje da maloljetnik neće učiniti nova krivična djela.

Ako maloljetnik kojem je odloženo izricanje kazne maloljetničkog zatvora bude osuđen ili mu bude izrečena vaspitna mjera zbog novog krivičnog djela učinjenog prije isteka vremena provjeravanja, sud izriče kaznu za ranije učinjeno djelo, ako bi to, s obzirom na novoizrečenu kaznu ili vaspitnu mjeru, bilo potrebno radi odvrćanja maloljetnika od izvršenja krivičnih djela. Kazna za ranije učinjeno djelo može se izreći i ako maloljetnik i pored izrečenog upozorenja suda odbija da postupi po izrečenoj vaspitnoj mjeri ili izvršenju posebnih obaveza. Ako sud u ovom slučaju ne izrekne kaznu, odlučuje ostaju li na snazi već izrečene mjere ili izriče druge mjere. Kazna se može izreći najkasnije šest mjeseci nakon protoka vremena provjeravanja ili nakon okončanja postupka zbog novog krivičnog djela.

4.3.3. Zastarjelost izvršenja kazne maloljetničkog zatvora, davanje podataka iz kaznene evidencije, brisanje osude i rehabilitacija

Kazna maloljetničkog zatvora *neće se izvršiti* kada od dana pravosnažnosti presude kojom je kazna izrečena protekne:

- 1) deset godina ako je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od pet godina;
- 2) pet godina ako je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od tri godine, i
- 3) tri godine ako je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju do tri godine.

Podaci o osudi na kaznu maloljetničkog zatvora mogu se dati samo kada to traži sud, tužilaštvo, policijski organ i organ starateljstva, a u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica kome je izrečena kazna maloljetničkog zatvora. Lica koja su na bilo koji način došla do ovih podataka, ne smiju upotrijebiti te podatke na način koji bi bio od štete za rehabilitaciju lica protiv koga je vođen krivični postupak.

Osuda na kaznu maloljetničkog zatvora briše se iz kaznene evidencije u roku od jedne godine od dana izdržane, zastarjele ili oproštene kazne, ako za to vrijeme osuđeni maloljetnik ne učini novo krivično djelo. Osuda se ne može brisati dok traje primjena

mjere bezbjednosti. Ako je u toku roka za brisanje osude maloljetniku izrečena kazna maloljetničkog zatvora ili zatvora preko pet godina, ne briše se ni ranija ni kasnija osuda. Ako maloljetnik ima više osuda, može se iz kaznene evidencije brisati svaka osuda pojedinačno ili istovremeno ako postoje uslovi za brisanje svake od tih osuda.

Zakonodavac je uredio i pitanje *rehabilitacije*. Naime, poslije izdržane, oprostene ili zastarjele kazne maloljetničkog zatvora, maloljetnici uživaju sva prava utvrđena ustavom, zakonom i drugim propisima, osim ako ta prava nisu ograničena izvršenjem mjera bezbjednosti.

4.4. Mjere bezbjednosti

Maloljetnim učinocima krivičnih djela mogu se izricati i mjere bezbjednosti, i to:

- 1) obavezno psihijatrijsko liječenje;
- 2) obavezno liječenje od zavisnosti, i
- 3) oduzimanje predmeta.

Maloljetniku i mlađem punoljetnom licu kojem je izrečena vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora mogu se, pod uslovima propisanim zakonom, izreći jedna ili više mjera bezbjednosti. Kada je god moguće mjere liječenja na slobodi imaju prednost nad smještajem maloljetnika u zdravstvenu ustanovu radi sprovođenja mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i obaveznog liječenja od zavisnosti.

Kada su ispunjeni zakonski uslovi, maloljetniku se izriče mjera bezbjednosti *obaveznog psihijatrijskog liječenja*, koja traje dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena, ali najduže do isteka trajanja vaspitne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora ili dok traje odloženo izvršenje ove kazne ili uslovni otpust iz zavoda ili ustanove. Umjesto mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja, maloljetniku se na osnovu nalaza i mišljenja vještaka može izreći vaspitna mjera upućivanja u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje, ili mjera bezbjednosti obaveznog ambulantnog liječenja na slobodi, ako se na takav način može obezbijediti liječenje i postići svrha mjere bezbjednosti umjesto koje se izriče.

Ova mjera bezbjednosti se ne može izreći uz vaspitnu mjeru sudskog ukora i posebnih obaveza.

Kada su ispunjeni zakonski uslovi, maloljetniku se izriče mjera bezbjednosti *obaveznog liječenja od zavisnosti* u skladu sa zakonom. Umjesto mjere obaveznog liječenja od zavisnosti, maloljetniku se na osnovu nalaza i mišljenja vještaka može izreći mjera ambulantnog liječenja na slobodi, ako postoji opasnost da će maloljetnik zbog zavisnosti od alkohola ili opojnih droga i u buduće činiti krivična djela, a za otklanjanje te opasnosti je dovoljno njegovo ambulantno liječenje na slobodi.

Prema maloljetniku može se izreći mjera bezbjednosti *oduzimanje predmeta* u skladu sa zakonom.

4.5. Izricanje krivičnih sankcija punoljetnim licima za djela koja su učinila kao maloljetnici

Punoljetnom licu koje je navršilo 21 godinu života ne može se suditi za krivično djelo koje je učinilo kao mlađi maloljetnik. Međutim, punoljetnom licu koje je krivično djelo učinilo kao maloljetnik, a u vrijeme suđenja nije navršilo 21 godinu života, može se izreći odgovarajuća vaspitna mjera (posebna obaveza, mjera pojačanog nadzora nadležnog organa starateljstva i zavodska mjera upućivanja u vaspitno-popravni dom), a iz razloga predviđenih zakonom i kazna maloljetničkog zatvora.

Pri ocjeni da li će izreći vaspitnu mjeru ili maloljetnički zatvor, sud uzima u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito težinu učinjenog krivičnog djela, vrijeme koje je proteklo od njegovog izvršenja, porodične prilike, ponašanje izvršioca, kako se izvršilac uključio u redovni život, kao i svrhu koju želi postići primjenom ove sankcije.

Izuzetno, punoljetnom licu koje je u vrijeme suđenja navršilo 21 godinu života, sud može, umjesto maloljetničkog zatvora, izreći kaznu zatvora ili uslovnu osudu. Kazna zatvora izrečena u ovom slučaju ima u pogledu rehabilitacije, zastarjelosti, uslovnog otpusta i pravnih posljedica osude isto pravno dejstvo kao i kazna maloljetničkog zatvora.

Navedenim punoljetnim licima uz izrečenu sankciju može se izreći odgovarajuća mjera bezbjednosti pod uslovima predviđenim zakonom.

Licu koje je kao punoljetno učinilo krivično djelo, a u vrijeme suđenja nije navršilo 21 godinu života, sud može izreći bilo koju mjeru posebnih obaveza, mjeru pojačanog nadzora nadležnog organa starateljstva ili odgovarajuću zavodsku vaspitnu mjeru ako se, s obzirom na njegovu ličnost i okolnosti pod kojima je krivično djelo učinilo, može očekivati da će se i vaspitnom mjerom postići svrha koja bi se ostvarila izricanjem kazne. Mlađem punoljetnom licu kome je izrečena vaspitna mjera sud može, pod uslovima propisanim zakonom, izreći odgovarajuće mjere bezbjednosti. Izrečena vaspitna mjera može trajati najduže dok učinilac ne navrši 23 godine života.

**Odjeljak šesti: REHABILITACIJA I KAZNENA
EVIDENCIJA, PRAVNE POSLJEDICE OSUDE,
ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI
PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM**

Glava prva: REHABILITACIJA I KAZNENA EVIDENCIJA

1. Rehabilitacija	379
2. Kaznena evidencija i brisanje osude	380

1. Rehabilitacija

Institut rehabilitacije uveden je tek u novija krivična zakonodavstva. Rehabilitacija se sastoji u tome da osoba koja je izdržala kaznu uživa sva prava i može steći sva prava kao i svaki drugi građanin, osim onih koja su joj ograničena izrečenom mjerom bezbjednosti ili nastupanjem pravnih posljedica osude.¹⁹⁴ Kad osuđeno lice izdrži izrečenu kaznu, ono se u društvo ne vraća kao ravnopravan član toga društva, i to iz više razloga. Kao prvi razlog može se navesti da se u nekim slučajevima osuđeno lice stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na ostale građane, jer krivični propisi u nekim slučajevima određuju nastupanje posljedica. Kao drugi razlog može se navesti da sredina u koju se vraća osuđeno lice, nije spremna da ga prihvati iz razloga što još uvijek nije zaboravila njegovu prošlost.

Sam pojam rehabilitacije potiče od latinske riječi *re-ponovo i habilis-prikladan*, što bi u prevodu značilo ponovno uspostavljanje dobrog glasa, povjerenja, ugleda i časti. Suština rehabilitacije se ogleda u tome da se njome pokušava obezbijediti licu koje je osuđivano, da mu ranija presuda za izvršeno krivično djelo u kasnijem redovnom životu pravno ni u čemu ne smeta. U interesu cijelog društva je skidanje etikete osuđivanosti i reintegracija osuđenog lica u društvenu zajednicu. Nastupanjem rehabilitacije osuđeni stiče sva prava kao i ostali građani i ne smatra se osuđivanim, a djelo koje je izvršio pada u zaborav. Rehabilitovani građanin ima pravo poricati raniju osuđivanost i zbog toga ne može biti pozvan na odgovornost, niti može imati bilo kakve pravne posljedice, a u službenim ispravama se ne spominje njegva osuda. Rehabilitacijom se stimulira osuđenik da se dobro vlada nakon izdržane kazne i da u buduće ne vrši krivična djela.

Prema čl. 117. KZ BiH, čl. 121 KZ FBiH, čl. 89 KZ RS i čl. 121. KZ BD BiH poslije izdržane, oprostene ili zastarjele kazne zatvora, kazne dugotrajnog zatvora ili kazne maloljetničkog zatvora, osuđena lica uživaju sva prava utvrđena ustavom, zakonom i drugim propisima i mogu sticati sva prava, osim onih

---

¹⁹⁴ P. Veić, S. Glušić, *Osnove kaznenog prava*, Zagreb, 2004, str. 29.

koja su im ograničena mjerom bezbjednosti ili nastupanjem pravne posljedice osude. Ova pravila primjenjuju se i na lica na uslovnom otpustu, ako njihova prava nisu ograničena posebnim propisima o uslovnom otpustu s izdržavanja kazne zatvora.

U KZ RS rehabilitacija je šire uređena. Prema čl. 89.-94. KZ RS rehabilitacijom se briše osuda i prestaju sve njene pravne posljedice, a osuđeni se smatra neosuđivanim. Rehabilitacijom prestaje i sporedna kazna koja nije izvršena. Rehabilitacijom se ne dira u prava trećih lica koja se zasnivaju na osudi. U ovom zakonu razlikuju se dvije vrste rehabilitacije, i to: zakonska i sudska. *Zakonska rehabilitacija* nastupa automatski po sili zakona pošto budu ispunjeni određeni uslovi koje propisuje zakon. Zakonska rehabilitacija može nastati samo u odnosu na lica koja ranije nisu osuđivana ili se po zakonu smatraju neosuđivanim. *Sudska rehabilitacija* nastaje na osnovu sudske odluke po molbi osuđenog. Sud može odrediti da se iz kaznene evidencije briše osuda na kaznu zatvora preko deset godina, ako je proteklo dvadeset godina od dana izdržane, oprostene ili zastarjele kazne, a u tom vremenu osuđeni nije izvršio novo krivično djelo. Prilikom odlučivanja o brisanju osude, sud vodi računa o vladanju osuđenog poslije izdržane kazne, o prirodi krivičnog djela i o drugim okolnostima koje mogu biti od značaja za ocjenu opravdanosti brisanja osude. Sudska rehabilitacija se ne može dati ako traje krivični postupak za novo krivično djelo ili oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom nije u potpunosti izvršeno.

2. Kaznena evidencija i brisanje osude

Kaznena evidencija predstavlja zbirku podataka o određenim osuđenim osobama i sankcijama. Vođenje ove evidencije je, kako u društvenom interesu, tako i u interesu pojedinaca. Kaznena evidencija se vodi u svakoj državi, tako što nadležni organ upisuje podatke o osuđivanom licu, krivičnom djelu za koje je osuđen, sankciju koja mu je izrečena i u kom trajanju i dr. Već sam upis u kaznenu evidenciju, a pogotovo korišćenje podataka iz kaznene evidencije, predstavlja veliko ograničenje

prava čovjeka. S druge strane, opravdanost postojanja podataka o osuđivanosti nije upitna. Podaci iz kaznene evidencije su veoma značajni, prije svega, za sprječavanje i suzbijanje kriminaliteta.

Zamjena izrečene novčane kazne radom za opšte dobro na slobodi ili kaznom zatvora, kao i zamjena izrečene kazne zatvora radom za opšte dobro na slobodi ili novčanom kaznom, upisuju se u kaznenu evidenciju. Ono što je sporno, a od posebnog je značaja za osuđenog i za njegovu društvenu reintegraciju poslije izdržane osude, jeste koliko vremenski dugo se mogu koristiti ovi podaci, u koje svrhe se mogu koristiti, i kome se mogu dati. Podaci iz kaznene evidencije nisu javni podaci. Građanin ima pravo tražiti i dobiti podatke iz kaznene evidencije o sebi ako su mu ti podaci potrebni za ostvarivanje prava ili interesa.

Prema čl. 93. KZRS podaci iz kaznene evidencije mogu se dati sudu, tužilaštvu i organima unutrašnjih poslova u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica koje je ranije bilo osuđeno, nadležnim organima za izvršenje krivičnih sankcija i nadležnim organima koji učestvuju u postupku davanja amnestije, pomilovanja ili brisanja osude. Podaci iz kaznene evidencije mogu se na obrazložen zahtjev dati nadležnim organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima, ako još traju određene pravne posljedice osude ili mjere bezbjednosti ili ako za to postoji opravdan interes zasnovan na zakonu. Podaci o brisanoj osudi ne mogu se dati nikome. Niko nema prava da traži od građana da podnese dokaze o svojoj osuđivanosti ili neosuđivanosti.

Razlikuju se dvije vrste *brisanja osude*, i to: zakonsko i sudsko. *Zakonsko* brisanje osude nastupa automatski po sili zakona pošto budu ispunjeni određeni uslovi koje propisuje zakon. Prema čl. 121. stav 1 KZ BiH, čl. 125. stav 1 KZ FBiH i čl. 125 stav 1 KZ BD BiH pod uslovom da počinitelj krivičnog djela nije ponovo osuđen za novo krivično djelo osuda se briše po sili zakona kada isteknu sljedeći rokovi:

1) osuda kojom je počinitelj oslobođen kazne briše se iz kaznene evidencije ako osuđeni u roku od jedne godine od dana pravosnažnosti presude ne počini novo krivično djelo;

2) uslovna osuda briše se iz kaznene evidencije po isteku roka od jedne godine od dana prestanka vremena provjeravanja, ako za to vrijeme osuđeni ne počini novo krivično djelo;

3) osuda na novčanu kaznu i na kaznu zatvora do jedne godine briše se iz kaznene evidencije po isteku roka od tri godine od dana izvršene, zastarjele ili oprostene kazne, ako za to vrijeme osuđeni ne počini novo krivično djelo;

4) osuda na kaznu zatvora preko jedne do tri godine briše se iz kaznene evidencije po isteku roka od pet godina od dana izvršene, zastarjele ili oprostene kazne, ako za to vrijeme osuđeni ne počini novo krivično djelo;

5) osuda na kaznu zatvora preko tri do pet godina briše se iz kaznene evidencije po isteku roka od deset godina od dana izvršene, zastarjele ili oprostene kazne, ako za to vrijeme osuđeni ne počini novo krivično djelo, i

6) osuda na kaznu zatvora preko pet do deset godina briše se iz kaznene evidencije po isteku roka od 15 godina od dana izvršene, zastarjele ili oprostene kazne, ako za to vrijeme osuđeni ne počini novo krivično djelo.

Brisanje osude po sili zakona u RS nastupa u momentu kad su ispunjeni uslovi propisani zakonom. Tako je u čl. 90. stav 2 KZ RS propisano da se:

1) osuda kojom je izrečeno oslobođenje od kazne briše iz kaznene evidencije poslije isteka jedne godine od pravnosnažnosti sudske odluke pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo;

2) uslovna osuda briše iz kaznene evidencije poslije isteka jedne godine od kad je proteklo vrijeme provjeravanja pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo;

3) osuda na novčanu kaznu, kaznu oduzimanja vozačke dozvole ili kaznu zatvora do jedne godine brišu iz kaznene evidencije kad proteknu tri godine od dana izvršene, izdržane, oprostene ili zastarjele kazne – pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo;

4) osude na kaznu zatvora preko jedne do tri godine brišu iz kaznene evidencije kad protekne pet godina od dana izvršene, izdržane, oprostene ili zastarjele kazne – pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo;

5) osude na kaznu zatvora preko tri do pet godina brišu iz kaznene evidencije kad protekne deset godina od dana izvršene, izdržane, oprostene ili zastarjele kazne – pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne učini novo krivično djelo, i

6) osuda na kaznu zatvora preko pet do deset godina briše iz kaznene evidencije kad protekne petnaest godina od dana izdržane, oprostene ili zastarjele kazne – pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne izvrši novo krivično djelo.

Sudsko brisanje osude nastaje na osnovu sudske odluke. Prema čl. 121. stav 2 KZ BiH, čl. 125. stav 2 KZ FBiH i čl. 125. stav 2 KZ BD BiH sud može, na molbu osuđenog, odrediti da se iz kaznene evidencije briše osuda na kaznu zatvora preko deset godina, ako je protekao rok od 20 godina od dana izdržane, zastarjele ili oprostene kazne, a u tom vremenu osuđeni nije počinio novo krivično djelo. Prilikom odlučivanja o brisanju osude, sud će voditi računa o vladanju osuđenog poslije izdržane kazne, o prirodi krivičnog djela i o drugim okolnostima koje mogu biti od značaja za ocjenu opravdanosti brisanja osude.

Osuda na kaznu dugotrajnog zatvora se *ne briše*. Osuda se ne može brisati iz kaznene evidencije dok traje krivični postupak za novo krivično djelo. Osuda se ne može brisati iz kaznene evidencije dok traje primjena mjera bezbjednosti niti dok oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom nije potpuno izvršeno. Brisanjem osude iz kaznene evidencije počinilac krivičnog djela smatra se neosuđivanim.

Glava druga: PRAVNE POSLJEDICE OSUDE I ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM

1. Pravne posljedice osude	387
2. Pojam oduzimanja imovinske koristi	389
3. Način oduzimanja imovinske koristi	390
4. Zaštita oštećenog lica	392

1. Pravne posljedice osude

Pravne posljedice osude su, kako u našem, tako i u stranom zakonodavstvu mnogobrojne i predviđene su u velikom broju zakona. One po svom dejstvu mogu pogoditi učinioca mnogo više nego sama krivična sankcija. Pravne posljedice osude nastaju po sili zakona nakon osude za određeno krivično djelo ili na određenu kaznu. Stoga bi se moglo reći da su u pitanju takve mjere koje pogađaju učinioca krivičnog djela nakon pravosnažnosti presude kojom mu je izrečena osuda na određenu kaznu ili osuda za određeno krivično djelo, nakon izdržane, oprostene ili zastarjele kazne.

Opravdanost pravnih posljedica osude se ogleda u tome što se raznim ograničenjima i zabranama korišćenja ili sticanja određenih prava, otklanjaju situacije koje mogu ponovo dovesti do vršenja krivičnih djela. Pravne posljedice osude, po svojoj sadržini, bliže su kaznama, a po cilju koji se njima želi postići, bliže su mjerama bezbjednosti. One u principu nisu ni jedno ni drugo, već su specifične, samostalne krivičnopravne mjere, koje ne izriče sud, nego nastupaju po sili zakona. Pravne posljedice osude ne mogu nastupiti kad je za krivično djelo učiniocu izrečena novčana kazna, sudska opomena ili uslovna osuda, ili kad je učinilac oslobođen od kazne. One se mogu propisati samo zakonom i nastupaju po sili zakona kojim su propisane.

Postoje dvije vrste pravnih posljedica osude: prve, koje se sastoje u gubitku ili prestanku određenih prava, a druge, koje se sastoje u zabrani sticanja određenih prava (čl. 114 KZ BiH, čl. 118 KZ FBiH i čl. 118 KZ BD BiH).¹⁹⁵

Pravne posljedice osude koje se odnose na *prestanak ili gubitak određenih prava* jesu:

---

¹⁹⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 309.

- a) prestanak vršenja određenih poslova ili funkcija u organima vlasti, privrednim društvima ili u drugim pravnim licima;
- b) prestanak zaposlenja ili prestanak vršenja određenog zvanja, poziva ili zanimanja;
- c) oduzimanje dozvola ili odobrenja koja se izdaju odlukom organa vlasti ili statusa koji se priznaje odlukom organa vlasti, i
- d) oduzimanje odlikovanja.

Pravne posljedice osude koje se sastoje u *zabrani sticanja određenih prava* jesu:

- a) zabrana obavljanja određenih poslova ili funkcija u organima vlasti, privrednim društvima, ili u drugim pravnim licima;
- b) zabrana sticanja određenih zvanja, poziva ili zanimanja, ili unapređenja u službi, i
- c) zabrana sticanja dozvola ili odobrenja koja se izdaju odlukom organa vlasti ili statusa koji se priznaje odlukom organa vlasti.

Prema čl. 87 stav 2 tačka 2 KZ RS pored navedenih zabrana sticanja prava, pravna posljedica osude je i zabrana istupanja u štampi, na radiju, televiziji ili javnim skupovima, zabrana vršenja izdavačke djelatnosti ili zabrana učestvovanja u osnivanju udruženja.

Pravne posljedice osude nastupaju danom pravosnažnosti presude. Pravne posljedice osude koje se sastoje u zabrani sticanja određenih prava traju najduže deset godina (u RS pet godina) od dana izdržane, oprostene ili zastarjele kazne, ako za pojedine pravne posljedice nije zakonom propisano kraće trajanje. Pravne posljedice osude prestaju brisanjem osude.

Sud može odlučiti da prestane primjena mjere bezbjednosti zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, ako su protekle tri godine od dana njenog izricanja. Sud može odrediti da prestane pravna posljedica osude koja se sastoji u zabrani sticanja određenog prava kad proteknu tri godine od dana izdržane, zastarjele ili oprostene kazne. Pri ocjeni hoće li odrediti prestanak primjene mjere bezbjednosti, odnosno pravne posljedice osude,

sud će uzeti u obzir ponašanje osuđenog poslije osude, njegovu spremnost da naknadi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom i da vrati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, kao i druge okolnosti koje ukazuju na opravdanost prestanka primjene mjere bezbjednosti, odnosno pravne posljedice osude.

Prestankom pravne posljedice osude ne dira se u prava trećih osoba koja se zasnivaju na osudi.

2. Pojam oduzimanja imovinske koristi

Niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, što znači da se ona mora u zakonski propisanom postupku oduzeti.¹⁹⁶ Do pribavljanja imovinske koristi može se doći na različite načine, odnosno izvršenjem različitih krivičnih djela. Imovinska korist je pribavljena, prije svega, kada je učinilac djela uvećao svoju ili tuđu imovinu, tj. kada je ona obogaćena nekim novim predmetima ili novcem.¹⁹⁷ Imovinska korist će se oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog djela, pod uslovima predviđenim zakonom.¹⁹⁸ Ova mjera ima za cilj da spriječi bilo kakvo bogaćenje koje se zasniva na izvršenju nekog krivičnog djela, kao i da se obešteti lice koje je oštećeno izvršenjem krivičnog djela.¹⁹⁹

Pod oduzimanjem imovinske koristi podrazumijeva se oduzimanje od učinioca krivičnog djela novca, predmeta od vrijednosti i svake druge imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Oduzimanje imovinske koristi vrši se isključivo na osnovu sudske odluke kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog djela. Ovom mjerom vrši se preventivna funkcija, tako što se njome djeluje na potencijalne učinioce stavljanjem do znanja da se neće moći

---

¹⁹⁶N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2022, str. 442.

¹⁹⁷ Ibid. str. 442.

¹⁹⁸ H. Sijerčić-Čolić, B. Petrović, S. Kreho, M. Bisić, *Zbirka zakona iz oblasti Krivičnog prava*, Sarajevo, 1997, str. 37.

¹⁹⁹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 379.

zadržati imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Oduzimanjem imovinske koristi od izvršioca ili trećeg lica, kod izvršioca djela stvara se uvjerenje da nije korisno da ponovo vrši krivična djela.²⁰⁰ Oduzimanje imovinske koristi može se smatrati posebnom krivičnopравnom mjerom koja se primjenjuje prema učiniocu krivičnog djela.

Dakle, od učinioca će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom. U slučaju da oduzimanje nije moguće, učinilac će se obavezati da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Takođe će se oduzeti imovinska korist pribavljena krivičnim djelom od lica na koja je prenijeta bez naknade ili uz naknadu koja očigledno ne odgovara stvarnoj vrijednosti. Ova mjera je supsidijarnog karaktera, što znači da će se primijeniti samo ako oštećenom nije dosuđen imovinskopravni zahtjev, odnosno ako mu je dosuđen imovinskopravni zahtjev u iznosu koji dostiže iznos imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Ova mjera se po svojim karakteristikama približava krivičnim sankcijama.

3. Način oduzimanja imovinske koristi

Izvršenjem nekih krivičnih djela učinilac ostvaruje imovinsku korist, zbog toga je pravično da se ovakva korist oduzme od učinioca krivičnog djela. Niko ne može zadržati imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljenu krivičnom djelom. Imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi oduzima se sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno, pod uslovima propisanim zakonom.

U čl. 110a KZ BiH, čl. 114a KZ FBiH i čl. 114a KZ BD BiH propisano je prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Prema ovim odredbama kada se krivični postupak vodi za krivična djela iz: 1) glava XVII, XVIII, XIX, XXI,

---

²⁰⁰ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 378.

XXIA i XXII KZ BiH; 2) glava XXII, XXIX i XXXI KZ FBiH, i 3) glava XVIII, XXII, XXIII, XXIX i XXXI KZ BD BiH, sud može oduzeti i onu imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi za koju tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem ovih krivičnih djela, a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito.

U slučaju kada nisu ispunjeni zakonom utvrđeni uslovi za oduzimanje imovinske koristi, prihoda, profita ili druge koristi iz imovinske koristi stečene krivičnim djelom u krivičnom postupku, zahtjev za njeno oduzimanje može se podnijeti u parničnom postupku.

Od učinioca će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom, a ako oduzimanje nije moguće, učinilac će se obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom oduzeće se od lica na koju je prenijeta bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ako je ona znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Lice na koje je prenijeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom može biti i fizičko i pravno lice.

Kada je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena s imovinom stečenom na zakoniti način, takva imovina će biti predmet oduzimanja, ali u mjeri koja ne premašuje procijenjenu vrijednost imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Prihod ili druge koristi iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, ili iz imovine u koju je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom pretvorena ili iz imovine s kojom je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena, su predmet navedenih mjera na isti način i u istoj mjeri kao i imovinska korist pribavljena krivičnim djelom.

Kada sud izriče krivičnopravnu mjeru oduzimanje imovinske koristi, dužan je da navede koji predmet, odnosno koji novčani iznos se oduzima.

4. Zaštita oštećenog lica

Oduzimanjem imovinske koristi od izvršioca krivičnog djela ne umanjuju se prava lica kojima je pričinjena šteta. Naprotiv, zadovoljenje interesa lica koje je neposredno oštećeno krivičnim djelom ima prednost u odnosu na mjeru oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. U pogledu zaštite oštećenog lica, mogu se razlikovati dvije situacije: kada je to lice istaklo imovinskopravni zahtjev i situaciju kada ono nije to učinilo.²⁰¹

Ako je oštećeni *istakao* u krivičnom postupku koji se vodi protiv učinioca krivičnog djela svoj imovinskopravni zahtjev, sud može postupiti dvojako: može oštećenom dosuditi imovinskopravni zahtjev, ili ga uputiti na parnični postupak. Ako je oštećenom u krivičnom postupku dosuđen imovinskopravni zahtjev, sud će izreći oduzimanje imovinske koristi ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog. Oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnični postupak, može tražiti da se namiri iz iznosa oduzete vrijednosti ako pokrene parnični postupak u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnični postupak i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

Oštećeni koji u krivičnom postupku nije istakao imovinskopravni zahtjev, može zahtijevati namirenje iz oduzete vrijednosti ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnični postupak u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

---

²⁰¹ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 380.

Odjeljak sedmi: ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DJELA

1. Opšte napomene	395
2. Modeli krivične odgovornosti pravnih lica	397
3. Odgovornost pravnih lica za krivična djela u našem zakonodavstvu	398
3.1. Osnovi i granice odgovornosti pravnog lica za krivično djelo	398
3.2. Odgovornost za krivično djelo pri promjeni statusa pravnog lica	400
3.3. Odgovornost pravnog lica za pokušaj, produženo krivično djelo i saučesništvo pravnih lica	400
3.4. Krivične sankcije za pravna lica	401
3.4.1. Kazne za pravna lica	401
3.4.2. Mjere bezbjednosti za pravna lica	403
3.5. Oduzimanje imovinske koristi od pravnog lica, prave posljedice osude i zastarjelost krivičnog gonjenja i izvršenje krivičnih sankcija izrečenih pravnim licima	404

1. Opšte napomene

Privredni ili ekonomski kriminalitet predstavlja vrstu delinkvencije i takav tip kriminalnih pojava koje su uslovljene povredom propisa u privrednom poslovanju ili finansijskim transakcijama, a može se izvršiti činjenjem ili nečinjenjem.²⁰² Načelo rimskog prava po kome pravno lice ne može učiniti krivično djelo (*societas delinquere non potest*), iako nikada nije ni vrijedilo bez izuzetka, u novije vrijeme sve se više napušta. Do ovakve promjene došlo je, prije svega, porastom privrednog kriminala, gdje je pojedinac kao delinkvent potisnut, dok u prvi plan dolaze pravna lica kao istiniti nosioci kriminalne djelatnosti, a samim tim i kao korisnici protivpravno ostvarene koristi.

Po navedenom ranijem shvatanju pravna lica ne mogu biti izvršioци krivičnih djela, jer im nedostaje volja koja je bitan element radnje, a samo kažnjavanje pravnih lica se protivi prirodi, smislu i funkciji kazne i u suprotnosti je sa svrhom kažnjavanja. U uslovima nemilosrdne konkurencije, a u želji da se ostvari što veća dobit, privredni subjekti često ne biraju sredstva. Dolazi do prevara, utaje poreza, zloupotrebe stečaja, pranja novca, falsifikovanja poslovnih ili trgovačkih knjiga, nelojalne utakmice i drugih sličnih krivičnih djela, a ovakva djela nisu samo djela pojedinca, nego i pravnih lica u čije ime i za čiji račun se čine.

U pojedinoj literaturi se osporava uvođenje odgovornosti pravnih lica za krivična djela, jer bi to zapravo značilo uvođenje u krivično pravo kolektivne odgovornosti. Iza učinjenih krivičnih djela pravnih lica stoje uvijek pojedinci, te se smatra da je dovoljno kazniti samo njih, dok pravnim licima treba oduzeti protivpravnu korist koju su dobili iz tih krivičnih djela.

Razvojem društva dolazi do razvoja kriminaliteta, pa se smatra opravdanim uvođenje krivične odgovornosti pravnih lica, odnosno da je to kriminalnopolitička nužnost. Razvojem tehnike dolazi i do razvoja novih oblika kriminaliteta u kojima je pojedinačni

---

²⁰² N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str.40.

učinilac postao nevažan, a pravno lice se pojavljuje kao istinski učinilac krivičnog djela. Istraživanja pokazuju stalni porast privrednog kriminaliteta čiji su akteri pravna lica. Legalno se osnivaju preduzeća u kojima se pod okriljem dopuštenih preduzetničkih aktivnosti obavljaju kriminalne djelatnosti. Društvena opasnost ovakvih djela je izuzetno velika. Iza ovakvih krivičnih djela stoje upravo pravna lica koja imaju značajnu ekonomsku i političku moć, a često su povezana sa nedemokratski izabranim vladama, te postoji obostrana motivisanost za profitom.

Kažnjavanjem fizičkog lica koje je u službi pravnog lica nije dovoljno, jer upravo pravno lice ostvaruje korist izvršenjem krivičnog djela, dok je fizičko lice samo paravan za nedopuštene radnje pravnog lica. Moderno krivično pravo omogućava da se pravnom licu oduzme imovina stečena krivičnim djelom. Međutim, sprječavanju kriminaliteta pravnih lica najbolje mogu doprinijeti krivične sankcije kojima se pogađa imovina pravnog lica, poslovanje, pa i samo postojanje pravnog lica. O odgovornosti pravnog lica raspravljalo se tokom cijelog dvadesetog vijeka. Na II međunarodnom kongresu održanom 1922. godine u Bukureštu i na VII kongresu održanom u Atini 1957. godine, donijeto je i nekoliko konvencija u vezi sa krivičnopravnom odgovornošću pravnih lica. Tako su donijete Konvencija o zabrani podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama iz 1997. godine, Konvencija o transnacionalnom organizovanom kriminalitetu iz 2000. godine, i dr.

Proces uvođenja krivične odgovornosti pravnih lica u evropsko krivično zakonodavstvo kontinentalnog tipa je tekao prilično sporo, dok krivična odgovornost pravnih lica u anglosaksonskom pravu već odavno postoji. Holandija je prva zemlja evropskog kontinentalnog prava koja je uvela odgovornost pravnih lica, posebnim zakonom iz 1950. godine, kao i izmjenom Krivičnog zakona iz 1976. godine, kada je uvedena opšta krivična odgovornost pravnih lica. Među državama koje su kasnije uvele krivičnu odgovornost pravnih lica su: Portugalija (1984.), Švedska (1986.), Norveška (1991.), Island (1993.), Francuska (1994.), i druge države. U Bosni i Hercegovini odgovornost pravnih lica uvedena je 2003. godine.

2. Modeli krivične odgovornosti pravnih lica

Među autorima koji su se opredijelili za odgovornost pravnih lica za krivična djela, do sada su se iskristalisala tri temeljna modela: a) *autonomna ili izvedena*; b) *subjektivna ili objektivna*, i c) *supsidijarna ili kumulativna*.

a) *Autonomna ili izvedena* odgovornost pravnih lica spominje se najčešće kao krivica zbog organizacije (*Organisationsverschulden*). Ovaj model se u Njemačkoj zove model uračunavanja, a prema njemu se prvo utvrđuje krivična odgovornost fizičkog lica, odnosno krivica fizičkog lica, pa se taj oblik odgovornosti, odnosno krivice i prijekora koji je upućen fizičkom licu uračunava pravnom licu, te se pravno lice kažnjava za krivično djelo kao da ga je samo izvršilo. Ovaj model je nastao početkom 20-ih godina prošlog vijeka u SAD-u i bio je poznat pod nazivom *vikarijanski model*. Prema ovom modelu krivična odgovornost pravnih lica se može temeljiti i na postupcima nižerangiranih službenika, a ne samo na postupcima lica na rukovodećim položajima. Smatra se da je ovakav model krivične odgovornosti pravnih lica najprihvatljiviji iz razloga što ne zahtijeva uspostavljanje posebne kolektivne odgovornosti pravnih lica, nego se pravnom licu pripisuju već postojeće krivične materijalno-pravne kategorije individualne krivične odgovornosti. Postoje dva oblika autonomne krivične odgovornosti. Prvi, zbog nedostatka u organizaciji i naziva se krivica u organizaciji ili pogrešna organizacija upravljanja. Drugi oblik se zasniva na propustu u obavezama nadzora, a koje pravno lice ima prilikom preduzimanja određenih različitih radnji.

b) Prema modelu *subjektivne ili objektivne* krivične odgovornosti pravnih lica dovoljno je utvrditi da je pravno lice prouzrokovalo povredu ili ugrožavanje pravnih dobara uz eventualni dodatni uslov da je pri tom prekoračilo granice dopuštenog rizika. Ovakav model u kome je priznata *objektivna* odgovornost nalazi se u angloameričkom pravu. *Subjektivna* odgovornost pravnih lica postoji onda kada se utvrđuje subjektivni odnos učinioca prema krivičnom djelu.

c) Prema modelu *supsidijarne ili kumulativne* krivične odgovornosti pravnih lica za izvršeno krivično djelo odgovara samo pravno ili samo fizičko lice ili za izvršeno krivično djelo odgovaraju i pravno i fizičko lice. Dakle, prema modelu *supsidijarne* odgovornosti pravnog lica nije potrebno kazniti pravno lice za krivična djela ako se može utvrditi odgovornost fizičkog lica. Dopunskim učiniocem se smatra pravno lice čija je odgovornost *supsidijarna* u odnosu na odgovornost fizičkog lica. Međunarodni akti izričito propisuju da odgovornost pravnog lica za krivična djela ne oslobađa odgovornosti fizičko lice koje je učestvovalo u izvršenju krivičnog djela. Prema *kumulativnom* modelu za krivična djela odgovaraju i fizička i pravna. Primjenom ovog modela krivični postupak se vodi i protiv pravnog i protiv fizičkog lica, a pokretanje krivičnog postupka protiv pravnog lica ne isključuje odgovornost fizičkog lica.

3. Odgovornost pravnih lica za krivična djela u našem zakonodavstvu

3.1. Osnovi i granice odgovornosti pravnog lica za krivično djelo

U Bosni i Hercegovini je tek 2003. godine uvedena u krivično zakonodavstvo krivična odgovornost pravnih lica. Ova odgovornost unijeta je u krivične zakone BiH, entiteta i Brčko distrikta BiH. Zakonodavac nije u potpunosti riješio koja pravna lica mogu biti odgovorna za krivična djela, potom za koja krivična djela može postojati krivična odgovornost pravnih lica, i koje se krivične sankcije mogu izreći odgovornim pravnim licima.

U krivičnim zakonima BiH, entiteta i Brčko distrikta BiH propisana je odgovornost pravnog lica, izuzimajući Bosnu i Hercegovinu, Republiku Srpsku, Federaciju Bosne i Hercegovine, Brčko distrikt Bosne i Hercegovine, kanton, grad, opštinu i mjesnu zajednicu, za krivično djelo koje je učinilac učinio u ime, za račun ili u korist pravnog lica. Pod uslovima propisanim zakonom, za određena pravna lica može biti isključena ili ograničena primjena

pojedinih kazni ili drugih krivičnopравnih sankcija koje se mogu izreći pravnim licima.

Domaće i strano pravno lice u skladu sa zakonom, odgovorno je za krivična djela učinjena na teritoriji Bosne i Hercegovine. Domaće i strano pravno lice koje ima sjedište na teritoriji Bosne i Hercegovine ili u njoj obavlja svoju djelatnost je, u skladu sa zakonom, odgovorno za krivično djelo učinjeno izvan Bosne i Hercegovine, ako je krivično djelo učinjeno protiv Bosne i Hercegovine, njenih državljana ili domaćih pravnih lica. Domaće pravno lice je, u skladu sa zakonom, odgovorno za krivično djelo učinjeno izvan Bosne i Hercegovine protiv strane države, stranih državljana ili stranih pravnih lica pod uslovima predviđenim zakonom.

Za krivično djelo koje je učinilac učinio u ime, za račun ili u korist pravnog lica, odgovorno je pravno lice:

- a) kada obilježja učinjenog krivičnog djela proizlaze iz odluke, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravnog lica, ili
- b) kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica uticali na učinioca ili mu omogućili da učini krivično djelo, ili
- c) kada pravno lice raspolaže s protivpravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete nastale krivičnim djelom, ili
- d) kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika.

Pravno lice je odgovorno za krivično djelo i kada učinilac za učinjeno krivično djelo nije krivično odgovoran. Odgovornost pravnog lica ne isključuje krivičnu odgovornost fizičkih, odnosno odgovornih lica za učinjeno krivično djelo. Za krivična djela učinjena iz nehata, pravno lice može biti odgovorno pod propisanim uslovima, i u tom se slučaju pravno lice može blaže kazniti. Kada u pravnom licu osim učinioca nema drugog lica ili organa koji bi mogli usmjeravati ili nadzirati počinioca, pravno lice odgovara za učinjeno krivično djelo u granicama odgovornosti učinioca.

3.2. *Odgovornost za krivično djelo pri promjeni statusa pravnog lica*

Pravno lice u stečaju može biti krivično odgovorno za krivično djelo bez obzira je li krivično djelo učinjeno prije početka stečajnog postupka ili u međuvremenu, ali se pravnom licu u stečaju ne izriče kazna, već se izriče mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta ili se oduzima imovinska korist pribavljena krivičnim djelom.

Kada je do prestanka pravnog lica došlo prije pravosnažnog okončanja krivičnog postupka, a u krivičnom je postupku utvrđena krivica tog pravnog lica, kazne i ostale krivičnopravne sankcije izriču se pravnom licu koje je pravni sljednik lica kojem je utvrđena krivica, ako su rukovodeći ili nadzorni organi prije prestanka pravnog lica znali za učinjeno krivično djelo.

Pravnom licu koje je pravni sljednik pravnog lica kojem je utvrđena krivica i čiji su rukovodeći ili nadzorni organi znali za učinjeno krivično djelo, izriče se mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta ili se oduzima imovinska korist pribavljena krivičnim djelom.

Ako je do prestanka pravnog lica došlo po pravosnažno okončanom krivičnom postupku, izrečena krivičnopravna sankcija se izvršava u skladu sa zakonom.

3.3. *Odgovornost pravnog lica za pokušaj, produženo krivično djelo i saučesništvo pravnih lica*

Ako je učinilac planirano krivično djelo započeo, ali ga nije dovršio, pod uslovima propisanim zakonom odgovorno je pravno lice, ako je zakonom propisano kažnjavanje i za pokušaj tog krivičnog djela. Pravno lice se kažnjava za pokušaj kaznom propisanom za dovršeno krivično djelo, a može se i blaže kazniti. Ako su rukovodeći ili nadzorni organi spriječili učinioca da dovrši započeto krivično djelo, pravno lice se može osloboditi kazne.

Kada je kod pravnog lica prisutan isti osnov odgovornosti u pogledu više istovrsnih i vremenski povezanih krivičnih djela više učinilaca, pravno lice je krivično odgovorno kao da je učinjeno jedno krivično djelo.

U slučaju da dva ili više pravnih lica saučestvuje pri izvršenju krivičnog djela, svako je odgovorno u skladu sa zakonom. Pri saučesništvu pravnih lica, svako pravno lice odgovara kao da je jedino pravno lice krivično odgovorno za krivično djelo.

3.4. Krivične sankcije za pravna lica

Pravnim licima se za krivična djela mogu izreći kazne i zaštitne mjere.

3.4.1. Kazne za pravna lica

Pravnim licima se za krivična djela mogu izreći sljedeće kazne:

- 1) novčana kazna;
- 2) kazna oduzimanja imovine, i
- 3) kazna prestanka pravnog lica.

Novčana kazna ne može biti manja od 5.000 KM niti veća od 5.000.000 KM. Ako je krivičnim djelom pravnog lica prouzrokovana drugome imovinska šteta ili pribavljena protivpravna imovinska korist, najveća mjera izrečene novčane kazne može iznositi dvostruki iznos te štete, odnosno koristi. Ako se novčana kazna ne plati u roku koji je utvrđen presudom, bez odgađanja će se sprovesti postupak prinudne naplate.

U čl. 144 KZ BiH, čl. 148 KZ FBiH i čl. 148 KZ BD BiH propisane su posebne kazne za krivična djela. Prema ovim odredbama, za krivična djela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, pravno lice će se kazniti novčanom kaznom do 850.000 KM ili do deseterostrukog iznosa štete prouzrokovane ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Za ova krivična djela pravnom licu se umjesto novčane kazne može

izreći kazna prestanka pravnog lica, pod uslovima propisanim zakonom. Za krivična djela s propisanom kaznom zatvora preko tri godine, pravno lice će se kazniti novčanom kaznom najmanje 2.500.000 KM ili do dvadeseterostrukog iznosa štete prouzrokovane ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Za krivična djela s propisanom kaznom zatvora od pet godina ili težom kaznom, pravno licu se umjesto novčane kazne može izreći kazna oduzimanja imovine.

Kazna oduzimanja imovine se može izreći za krivična djela s propisanom kaznom zatvora od pet godina ili težom kaznom. Pravnom licu se može oduzeti najmanje polovina imovine ili veći dio imovine ili cjelokupna imovina, ako je djelatnost pravnog lica u cjelosti ili u pretežnoj mjeri korišćena za izvršenje krivičnog djela. U slučaju stečajnog postupka kao posljedice izrečene kazne oduzimanja imovine, povjerioci se mogu namiriti iz oduzete stečajne mase.

Kazna prestanka pravnog lica može se izreći ako je djelatnost pravnog lica u cjelosti ili u pretežnoj mjeri korišćena za izvršenje krivičnog djela. Uz kaznu prestanka pravnog lica, sud može izreći kaznu oduzimanja imovine. Uz izrečenu kaznu prestanka pravnog lica, sud će predložiti otvaranje postupka likvidacije. Iz imovine pravnog lica kojem je izrečena kazna prestanka pravnog lica, mogu se isplatiti povjerioci.

Pri odmjeravanju kazne pravnom licu sud uzima u obzir, pored opštih pravila za odmjeravanje kazne, i ekonomsku moć pravnog lica. Pri odmjeravanju novčane kazne za krivična djela za koja se uz novčanu kaznu izriče i kazna oduzimanja imovine, izrečena kazna ne smije preći polovinu imovine pravnog lica.

Pravno lice čiji rukovodeći ili nadzorni organ dobrovoljno prijavi učinioca nakon što je krivično djelo učinjeno, može se blaže kazniti. Pravno lice čiji rukovodeći ili nadzorni organ po učinjenom krivičnom djelu odluči da se vrati protivpravno ostvarena imovinska korist ili otklone prouzrokovane štetne posljedice ili saopšte podaci o osnovanosti odgovornosti drugih pravnih lica, može se osloboditi kazne.

Sud može pravnom licu za krivično djelo izreći uslovnu osudu umjesto novčane kazne. Uslovnom osudom sud može utvrditi pravnom licu novčanu kaznu do 1.500.000 KM i ujedno odlučiti da se ta kazna neće izvršiti ako pravno lice u roku koji odredi sud, a koji ne može biti kraći od jedne ni duži od pet godina, ne bude odgovorno za novo krivično djelo.

3.4.2. Mjere bezbjednosti za pravna lica

Pravnom licu mogu se za krivično djelo, pored mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta, izreći ove mjere bezbjednosti:

- 1) objavljivanje presude, i
- 2) zabrana obavljanja određene privredne djelatnosti.

Mjera bezbjednosti *objavljivanja presude* izriče se kada bi bilo korisno da javnost sazna za osudu, posebno ako bi objavljivanje bilo od koristi da se otkloni opasnost za život ili zdravlje ljudi ili da se osigura bezbjednost saobraćaja ili kakva korist privredi. S obzirom na značaj krivičnog djela i potrebu da javnost sazna za osudu, sud cijeni da li da se osuda objavi u štampi, radiju ili televiziji ili u više sredstava informisanja i ujedno da li da se objavi njeno obrazloženje u cjelosti ili u izvodu, uzimajući u obzir da se načinom objavljivanja omogući obaviještenost svih u čijem interesu je objavljivanje presude.²⁰³

Mjerom bezbjednosti *zabrane obavljanja određene djelatnosti* sud može pravnom licu zabraniti proizvodnju određenih proizvoda ili obavljanje određenih poslova ili mu zabraniti da se bavi određenim poslovima prometa robe ili drugim poslom, odnosno djelatnostima. Ova mjera bezbjednosti izriče se pravnom licu ako bi njegovo dalje bavljenje određenom djelatnošću bilo opasno po život i zdravlje ljudi ili štetno za privredno ili finansijsko poslovanje drugih lica ili za privredu ili ako je pravno lice u posljednje dvije godine prije izvršenja krivičnog djela bilo već kažnjeno za isto ili slično krivično djelo. Ova mjera može se izreći u trajanju od šest mjeseci do pet godina, računajući od pravosnažnosti osude.

---

²⁰³ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 325.

3.5. Oduzimanje imovinske koristi od pravnog lica, pravne posljedice osude pravnog lica i zastarjelost krivičnog gonjenja i izvršenje krivičnih sankcija izrečenih pravnim licima

Ukoliko pravno lice pribavi *imovinsku korist* učinjenim krivičnim djelom, imovinska korist pribavljena krivičnim djelom će se oduzeti od pravnog lica.

Pravne posljedice osude pravnog lica za krivično djelo su:

- a) zabrana rada na osnovu dozvole, ovlašćenja ili koncesije, izdatih od organa strane države, i
- b) zabrana rada na osnovu dozvole, ovlašćenja ili koncesije, izdatih od institucija u Bosni i Hercegovini.

Pravne posljedice osude pravnog lica za krivično djelo mogu nastupiti i kada je pravnom licu za učinjeno krivično djelo izrečena novčana kazna.

Na *zastarjelost krivičnog gonjenja* pravnog lica primjenjuju se odredbe krivičnih zakona o zastarjelost krivičnog gonjenja, o kojima je ranije bilo riječi.

Zastarjelost izvršenja kazne izrečene pravnom licu nastupa kad od pravnosnažnosti presude kojom je kazna izrečena protekne:

- a) tri godine za izvršenje novčane kazne, i
- b) pet godina za izvršenje kazne oduzimanja imovine i kazne prestanka pravnog lica.

Zastarjelost izvršenja mjere bezbjednosti nastupa protekom:

- a) šest mjeseci od pravosnažnosti odluke kojom je izrečena mjera bezbjednosti objavljivanja presude, i
- b) vremena jednakog onome koje je određeno za trajanje mjere bezbjednosti zabrane obavljanja određene privredne djelatnosti.

POSEBNI DIO

UVOD

Krivično pravo dijeli se na opšti i posebni dio. Opšti i posebni dio nauke krivičnog prava su dva osnovna dijela u sistemu nauke krivičnog prava kao jedinstvene grane pravnih nauka.

U opštem dijelu krivičnog prava proučavaju se osnovni pojmovi i instituti krivičnog (materijalnog) prava, a u posebnom dijelu krivičnog prava se proučavaju grupe krivičnih djela i pojedina krivična djela, krivične sankcije predviđene za ta djela, jednog određenog sistema. Dakle, opšti dio krivičnog prava kao grane zakonodavstva predstavlja skup odredaba kojima se određuju zajednički ili opšti uslovi za primjenu krivičnih sankcija za sva krivična djela. Posebni dio krivičnog prava sadrži norme čija primjena treba da obezbijedi ostvarivanje osnovnih funkcija krivičnog prava, a prije svega, njegovu zaštitnu funkciju. U posebnom dijelu se određuju pojedina ponašanja kao krivična djela, propisuju se sankcije za ta krivična djela koja se mogu izreći njihovim učiniocima, kako fizičkim, tako i pravnim licima. Ako se posmatra istorijski, posebni dio krivičnog prava je nastao mnogo prije opšteg dijela, odnosno izgradnja posebnog dijela je prethodila izgradnji opšteg dijela. Tek početkom druge polovine XVIII vijeka dolazi do podjele krivičnog prava na opšti i posebni dio. Krivični zakonik Bavarske (1751.) je prvi zakonik koji jasno odvaja odredbe opšteg i posebnog dijela. Kasnije se javlja zakonik poznat kao *Theresiana* (1768.), pa slijedi *Josephina* (1787.), *Code Napoleon* (1810.), a potom ih slijede krivična zakonodavstva drugih zemalja.

Odredbe posebnog dijela krivičnog prava sadržane su kod najvećeg broja zemalja u istom zakonu ili zakoniku. Naše krivično zakonodavstvo, takođe, prihvata ovu podjelu, tako da krivični zakoni u Bosni i Hercegovini imaju opšte i posebne dijelove. Kroz odredbe posebnog dijela, zakonodavac određuje zonu kažnjivosti, jer te odredbe u svojoj ukupnosti utvrđuju granice i mjere krivičnopravne zaštite, predviđajući za koja ponašanja može biti primijenjena krivična sankcija. Što znači da zakonodavac određuje za koja ponašanja smatra da je potrebno da ih propiše kao krivična djela, s tim da se za svako od tih djela propisuje vrsta i visina kazne koja se može izreći učiniocu. Posebni dio krivičnog prava svake zemlje predstavlja specifičan izraz opštih stavova o primjeni

krivične represije, njenim granicama i oblicima. Odredbe posebnog dijela krivičnog prava imaju veliki značaj kada je u pitanju sprovođenje načela zakonitosti u određivanju krivičnih djela i propisivanju krivičnih sankcija. Da bi se dosljedno sprovedilo načelo zakonitosti, krivična djela moraju da budu jasno određena, što podrazumijeva precizno propisane krivične sankcije. Zajedničko im je da se najveći broj odredaba posebnog dijela sastoji iz dva dijela, i to: 1) dispozicije (*u kojoj je dat opis djela*), i 2) sankcije (*u kojoj je propisana kazna koja se za to djelo izriče*).

1) *Dispozicija* je onaj dio zakonske odredbe koji sadrži opis zabranjenog ponašanja, nešto što zakon zabranjuje ili naređuje. Dispozicije se klasifikuju na različite načine i prema različitim kriterijumima, ali je najznačajnija njihova podjela na: jednostavne i složene, te alternativne i blanketne.

Jednostavne dispozicije su one koje se najčešće koriste kod krivičnih djela i koje ne treba opisivati, odnosno čiji je pojam poznat i uobičajen. Složene dispozicije se dijele na *alternativne i kumulativne*. *Alternativna dispozicija* je ona kod koje je jedno ili više obilježja nekog krivičnog djela određeno na alternativni način. *Kumulativne dispozicije* su rjeđi slučajevi, što znači da moraju biti preduzete dvije kumulativno određene radnje izvršenja.

Blanketne dispozicije su one kojima se u zakonskom opisu ne daju svi elementi krivičnog djela, odnosno kod kojih se radi o nepotpunom zakonskom opisu krivičnog djela, radi čijeg se kompletiranja mora upućivati na neke druge propise.

2) *Sankcija* je dio odredbe u kome su utvrđene granice kazne ili druge sankcije, i to veoma često na način koji pretpostavlja primjenu odredbi opšteg dijela o granicama izricanja te sankcije. U posebnom dijelu za svako krivično djelo propisana je kazna ili druga sankcija, s tim da kod većeg broja krivičnih djela nije propisana i gornja i donja granica te kazne, nego samo posebni minimum ili posebni maksimum. U odredbama posebnog dijela može biti propisano da, ukoliko su ispunjeni određeni uslovi, ili su se formirale određene okolnosti, može doći do ublažavanja kazne ili čak do osobađanja učinioca od kazne. Kod nekih krivičnih djela zakonodavac je propisao i obaveznu primjenu mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta. Postojanje stanja

uračunljivosti, smanjene uračunljivosti ili neuračunljivosti, procjenjuje se na osnovu odredbi opšteg dijela krivičnog prava.

Dakle, nauka krivičnog prava mora da izvrši analizu pojedinih krivičnih djela, izdvajanjem pojedinih elemenata krivičnog djela i njegovim opisom, kao i definisanjem pojma svakog krivičnog djela.²⁰⁴ Krivična djela su sistematski obrađena s obzirom na njihove oblike, radnju izvršenja, posljedicu, objekt radnje i dr.

---

²⁰⁴ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 404.

Glava prva: KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA I KRIVIČNA DJELA PROTIV IZBORNIH PRAVA

I Opšte karakteristike	413
II Pojedina krivična djela	414
1. Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina	414
2. Sprječavanje povratka izbjeglica i raseljenih lica	416
3. Protivpravno lišenje slobode	417
4. Povreda prava na podnošenje žalbi i molbi	420
5. Nedožvoljeno korišćenje ličnih podataka	421
6. Uskraćivanje biračkog prava	422
7. Povreda slobode opredjeljenja birača	423
8. Prevara pri glasanju	424
9. Povreda tajnosti glasanja	425
10. Izborna prevara	426
11. Uništenje izbornih isprava	427
12. Prinuda	428
13. Otmica	429
14. Iznuđivanje iskaza	430
15. Zlostavaljanje u obavljanju službe	431
16. Ugrožavanje sigurnosti	432
17. Narušavanje nepovredivosti stana (doma)	434
18. Povreda tajnosti pisma ili druge pošiljke	435
19. Neovlašćeno prisluškivanje i tonsko snimanje	437
20. Sprječavanje ili ometanje javnog okupljanja	438

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Ako gledamo istorijski, čovjek se uvijek borio za svoje dostojanstvo i svoja prava. To je suština ljudske prirode, jer se radi o vrijednostima koje su nametnute ljudskoj ličnosti i pripadaju svakom čovjeku u podjednakoj mjeri od njegovog rođenja kao prirodna prava. Još od antike poznati su naponi da se utvrde slobode i prava čovjeka koji bi bili priznati svakom čovjeku koji se smatraju imanentnim ljudskoj ličnosti. Sloboda i prava čovjeka i građanina posebno su naglašena u Povelji Organizacije Ujedinjenih nacija iz 1945. godine i Opštoj deklaraciji o pravima čovjeka iz 1948. godine, te u Konvenciji Vijeća Evrope o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, i protokolima iz 1950. godine. Danas postoje i djeluju posebna međunarodna tijela za zaštitu ljudskih prava i Evropski sud za ljudska prava. Krivična djela iz ove grupe su od posebnog značaja ako se ima u vidu važnost zaštite sloboda i prava čovjeka u našem društvu. Krivičnim djelima iz ove glave ostvaruje se zaštita sloboda i prava čovjeka i građanina kao dobra bez kojih nema ljudske ličnosti dostojne života ni društva dostojnog poštovanja. Dakle, zaštita čovjeka i drugih osnovnih društvenih vrijednosti predstavlja osnov i granice za određivanje krivičnih djela. Slobode i prava građana koja se ovdje zaštićuju, jesu takozvane lične slobode i prava. Prava i slobode građanina nisu objekat samo ove, već i mnogih drugih grupa krivičnih djela u krivičnom zakonodavstvu, kojima se štite upravo ova prava. Tako, na primjer, krivično djelo ubistva nije inkriminisano u ovoj glavi, iako se njime štiti ljudski život kao osnovno i, bez sumnje, najznačajnije pravo koje podjednako pripada svakom čovjeku. Svi navedeni razlozi doveli su do potrebe da se krivična djela koja se tiču sloboda i prava čovjeka i građanina svrstaju u jednu grupu, i pored toga što postoje velike razlike između pojedinih krivičnih djela. U pitanju su krivična djela sa dvostrukim grupnim zaštitnim objektom, s obzirom da se ne povređuju samo slobode i prava građana, već i službena dužnost. Međutim, primat je dat zaštiti sloboda i prava građanina, pa su ta krivična djela svrstana u ovu grupu. Kao objekt zaštite kod ovih krivičnih djela javljaju se lične slobode i lična prava koja uživa svaki čovjek odnosno građanin. Dakle, slobode i prava su dvije samostalne ljudske i društvene vrijednosti, a koje su nerazdvojno povezane.

Sloboda je mogućnost čovjeka da samostalno odlučuje o svom ponašanju i da se ponaša po svom nahođenju (npr. da nešto čini, ne čini, trpi ili ne trpi). *Prava* predstavljaju ovlašćenja data zakonima i drugim propisima za preduzimanje ili nepreduzimanje određenih radnji.

Krivična djela protiv slobode i prava građanina se mogu vršiti na razne načine (npr. neovlašćeno, protivpravno, silom, prijetnjom i sl.). Kao izvršioc krivičnih djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina mogu se pojaviti sljedeća lica: a) svako lice, b) službeno ili odgovorno lice, c) svako lice – službeno lice, ali je u pitanju teži oblik kada je izvršilac službeno lice, d) ljekar, advokat, ili drugo lice koje neovlašćeno otkrije tajnu. Krivična djela iz ove glave mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina (član 145 KZ BiH, član 177 KZ FBiH, član 139 KZ RS i član 174 KZ BD BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina vrši onaj ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti, političkom ili drugom uvjerenju, polu, seksualnom opredjeljenju, jeziku, obrazovanju, društvenom položaju ili socijalnom porijeklu, uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena ustavom, ratifikovanim međunarodnim ugovorom, zakonom, drugim propisom ili opštim aktom, ili ko na osnovu ove razlike ili pripadnosti ili kojem drugom položaju daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti.

Radnja izvršenja ovog krivičnog djela je alternativno određena i to kao uskraćivanje, odnosno kao ograničavanje prava građanina, ili kao davanje pojedincima povlastica i pogodnosti koje im ne pripadaju, a sve to na osnovu pomenutih razlika. Očigledno, riječ je o diskriminaciji, ali ne samo po rasnoj ili vjerskoj osnovi, nego uopšte. Uskraćivanje, u smislu ovog krivičnog djela, znači nedavanje prava građanima u potpunosti, dok ograničavanje znači davanje prava građanima, ali ne u onom obliku u kome oni na to

imaju pravo. Davanje neopravdanih povlastica ili pogodnosti označava favorizovanje jednih građana u odnosu na druge, tako što se daju povlastice onome ko na njih nema pravo. I u jednom i drugom slučaju, bez značaja je zbog čega se to čini i da li se time pričinjava šteta, ili korist nekome. Posljedica krivičnog djela se sastoji u povredi prava građanina ili u povredi njegovog pravnog interesa, a krivično djelo je svršeno samim uskraćivanjem nekog prava ili davanjem neopravdane povlastice ili pogodnosti.

Izvršilac ovog oblika krivičnog djela iz KZ BiH može da bude službeno ili odgovorno lice u institucijama BiH, dok izvršilac djela iz KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH može da bude svako lice koje umišljajno vrši neku od navedenih djelatnosti, ali po prirodi ovog krivičnog djela proizilazi da njegov učinilac može da bude samo ono lice koje je po funkciji koju obavlja u mogućnosti da građanima uskrati ili ograniči pravo koje im pripada ili da pojedinim građanima daje povlastice ili pogodnosti koje im ne pripadaju.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS predviđena kazna zatvora do tri godine.

Drugi osnovni oblik djela iz člana 139 stav 2 KZ RS izvršava onaj ko vrši proganjanje lica ili organizacija zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Lakši oblik djela iz člana 145 stav 2 KZ BiH, člana 177 stav 3 KZ FBiH i člana 174 stav 3 KZ BD BiH nastaje kada službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta, koje suprotno propisima o ravnopravnoj upotrebi jezika i pisama konstitutivnih naroda i ostalih koji žive na teritoriji BiH, uskrati ili ograniči građaninu pravo da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćanju organima vlasti i institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, privrednim društvima i drugim pravnim licima upotrijebi svoj jezik ili pismo. Za ovaj oblik djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Prvi teži oblik djela iz člana 177 stav 2 KZ FBiH i člana 174 stav 2 KZ BD BiH izvršava službeno ili odgovorno lice u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distriktu BiH, koje učini krivično djelo iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 145 stav 3 KZ BiH i drugi teži oblik iz člana 177 stav 4 KZ FBiH i člana 174 stav 4 KZ BD BiH izvršava službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta, koje uskrati ili ograniči pravo građaninu na slobodno zapošljavanje na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine i pod jednakim propisanim uslovima. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 139 stav 3 KZ RS nastaje kada iz stava 1 i 2 učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

2. Sprječavanje povratka izbjeglica i raseljenih lica (član 146 KZ BiH, član 178 KZ FBiH, član 148 KZ RS i član 175 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela sprječavanja povratka izbjeglica i raseljenih lica iz člana 146 stav 1 KZ BiH, nastaje kada neko silom, ozbiljnom prijetnjom ili na drugi protivpravan način, u većem razmjeru ili sa širim posljedicama, spriječi izbjeglice ili raseljena lica da se vrate u svoj dom ili da koriste svoju imovinu koje su bili lišeni u toku neprijateljstava od 1991. godine.

Osnovni oblik ovog djela iz člana 178 stav 1 KZ FBiH i člana 175 stav 1 KZ BD BiH nastaje kada neko silom, ozbiljnom prijetnjom ili na drugi protivpravan način spriječi izbjeglicu ili raseljeno lice da se vrati u svoj dom ili da koristi svoju imovinu koja mu je bila oduzeta tokom neprijateljstava od 1991. godine.

Osnovni oblik djela iz člana 148 stav 1 KZ RS nastaje kada neko upotrebom sile, ozbiljnom prijetnjom ili na drugi protivpravan način uskrati ili ograniči raseljenom, izbjeglom ili drugom licu pravo

da se vrati u mjesto prethodnog boravka ili drugo mjesto na području Republike Srpske ili pravo da koristi svoju imovinu.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Za postojanje djela potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je KZ RS propisana kazna zatvora od od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 146 stav 2 KZ BiH, člana 178 stav 2 KZ FBiH i člana 175 stav 2 KZ BD BiH vrši onaj ko učestvuje u grupi ljudi koja učini krivično djelo iz stava 1. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje tri godine.

Teži oblik djela iz člana 148 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 učinjeno organizovanim djelovanjem ili u grupi ljudi, ili je nekom licu nanesena teška tjelesna povreda. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 146 stav 3 KZ BiH, člana 178 stav 3 KZ FBiH i člana 175 stav 3 KZ BD BiH vrši onaj ko organizuje ili bilo kako rukovodi grupom ljudi koja učini krivično djelo iz stava 1. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 148 stav 3 KZ RS postoji ako je pri izvršenju djela iz stava 1 i 2 neko lice lišeno života. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje deset godina.

3. Protivpravno lišenje slobode (član 147 KZ BiH, član 179 KZ FBiH, član 143 KZ RS i član 176 KZ BD BiH)

Ovim krivičnim djelom zaštićuje se sloboda kretanja koja podrazumijeva slobodu ostvarivanja volje da se napusti mjesto boravka.²⁰⁵ Dakle, djelo se sastoji u protivpravnom zatvaranju, držanju zatvorenim ili na neki drugi način oduzimanju slobode kretanja nekom licu, odnosno u njegovom onemogućavanju da prema svojoj slobodnoj volji odlazi na određena mjesta, da se na

---

²⁰⁵ T. Živanović, *cit. djelo*, 1935, str. 81.

njima zadržava i da ih po svojoj volji napušta i ponovo na njih vraća.

Radnja krivičnog djela se sastoji u protivpravnom zatvaranju, držanju zatvorenim ili na drugi način protivpravnom oduzimanju ili ograničenju slobode kretanja. Pri tome nije od značaja na koji način se to vrši. Radnja se može preduzeti na različite načine: zatvaranjem, držanjem zatvorenim ili na bilo koji drugi način. Razlika između zatvaranja i držanja zatvorenim sastoji se u tome što držanje zatvorenim podrazumijeva zatvaranje koje bi vremenski duže trajalo. Dakle, zatvaranje je onemogućavanje nekom licu da izađe iz zatvorenog prostora. Zatvaranje se čini različitim radnjama (npr. zaključavanjem lica u određenu prostoriju ili zgradu, ostavljanje u zaključanoj prostoriji, postavljanje straže ispred vrata, stavljanje prepreka na izlaz itd.). Izlazak iz prostorije kroz prozor, preko krova, terase, niz oluk, koji u sebi nosi povećani rizik, uz poseban napor, ne isključuje radnju zatvaranja. Takođe, protivpravno lišenje slobode može biti izvršeno i na druge načine (npr. vezivanjem, vezivanjem za neki predmet koji je nepokretan ili težak, oduzimanjem odjeće, primjenom hipnoze, psihičkom prinudom, oduzimanjem raznih pomagala za kretanje invalidnim osobama itd.).

Pasivni subjekt može da bude svako lice bez obzira da li se ono kreće samostalno ili uz pomoć tehničkih pomagala. Prema paralizovanim ili nepokretnim licima ovo djelo može biti izvršeno samo kad im se onemogućava kretanje uz pomoć drugih lica. Oduzimanje slobode kretanja treba da bude izvršeno na protivpravan način, tj. da ne postoji neki pravni osnov za lišenje slobode. Lišenje slobode u slučaju nužne odbrane i krajnje nužde neće biti protivpravno. Isto tako, neće biti protivpravno kratkotrajno lišenje slobode maloljetnog lica od strane roditelja, staraoca, usvojioca, ili vaspitača koje je preduzeto kao vaspitna mjera.

Protivpravno lišenje slobode je trajno krivično djelo i postoji dok je pasivni subjekt lišen slobode kretanja. Zastarjelost krivičnog djela počinje teći od momenta prestanka posljedice. Djelo je svršeno samim lišenjem slobode drugog lica bez pravnog osnova. Za postojanje djela nije od značaja koliko je trajalo protivpravno stanje, ali dužina trajanja može biti od značaja za kvalifikaciju djela i za odmjeravanje kazne.

Izvršilac djela prema KZ BiH može biti samo službeno ili odgovorno lice zaposleno u institucijama Bosne i Hercegovine, dok prema drugim krivičnim zakonima to može biti svako lice koje umišljajno izvrši krivično djelo. Ovo krivično djelo može se izvršiti samo sa umišljajem. Pobude iz kojih je djelo izvršeno od značaja su za odmjeravanje kazne.

Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u Krivičnom zakoniku RS predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Prvi teži oblik krivičnog djela iz člana 147 stav 2 KZ BiH, člana 179 stav 2 KZ FBiH i člana 176 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je protivpravno lišenje slobode trajalo duže od trideset dana ili je učinjeno na svirep način ili je licu koje je protivpravno lišeno slobode uslijed toga teško narušeno zdravlje ili su nastupile druge teške posljedice. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 143 stav 2 KZ RS postoji ako djelo učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora do tri godine. U članu 143 stav 5 KZ RS propisano je da je pokušaj osnovnog i prvog težeg oblika ovog djela kažnjiv. Drugi teži oblik djela iz člana 143 stav 3 KZ RS postoji ako je protivpravno lišenje slobode osnovnog i prvog težeg oblika ovog djela učinjeno prema djetetu ili maloljetnom licu, ili je trajalo duže od petnaest dana, ili je izvršeno na svirep način, ili je licu koje je protivpravno lišeno slobode uslijed toga teško narušeno zdravlje ili su nastupile druge teške posljedice. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Najteži oblik ovog krivičnog djela iz člana 147 stav 3 KZ BiH, člana 179 stav 3 KZ FBiH, člana 143 stav 4 KZ RS i člana 176 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je nastupila smrt lica koje je bilo protivpravno lišeno slobode. Za ovo djelo u KZ RS propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina, dok je u ostalim KZ predviđena kazna zatvora najmanje pet godina.

4. Povreda prava na podnošenje žalbi i molbi (član 148 KZ BiH, član 192 KZ FBiH, član 158 KZ RS i član 189 KZ BD BiH)

Djelo se sastoji u sprječavanju drugog da koristi pravo na podnošenje nekog pravnog sredstva ili podneska. Objekt zaštite je pravo čovjeka na podnošenje žalbe ili drugog pravnog sredstva koje je zagantovano propisima, a koja su usmjerena protiv odluka kojima se rješava o nekom njegovom pravu ili nekom interesu zasnovanom na zakonu.

Radnja izvršenja u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH sastoji se u sprječavanju drugog da se koristi svojim pravom podnošenja žalbe, prigovora, molbe, predstavke ili pritužbe. Radnja izvršenja u KZ RS sastoji se u sprječavanju drugog da koristi pravo na podnošenje tužbe, žalbe, prigovora ili nekog drugog pravnog sredstva ili podneska. Sprječavanje se sastoji u preduzimanju takvih radnji kojim se drugo lice sprječava u korišćenju svog prava (npr. odbijanje da se podnesak primi, ili pogrešno upućivanje podnosioca u pogledu nadležnosti i sl.). Djelo će postojati ako izvršilac stvarno spriječi pasivnog subjekta da se koristi svojim pravom podnošenja pravnog sredstva koje mu po zakonu pripada.

Izvršilac djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH može biti samo službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH. Da bi postojalo krivično djelo neophodno je da službeno ili odgovorno lice sprječavanje vrši zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja. Izvršilac osnovnog oblika djela iz KZ RS može da bude svako lice.

U pogledu krivice potreban je direktni umišljaj kojim je obuhvaćena svijest o tome da se preduzima neka radnja kojom se drugo lice sprječava da koristi pravo na podnošenje nekog pravnog sredstva ili podneska. Umišljajem kod krivičnih djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH treba da bude obuhvaćena i svijest da se djelo čini zloupotrebom položaja ili ovlašćenja, što podrazumijeva svijest da je učinilac službeno ili odgovorno lice.

Za ovo djelo u KZ BiH i KZ FBiH predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS i KZ BD BiH predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 158 stav 2 KZ RS predviđen je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada djelo iz stava 1 učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlašćenja. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

5. Nedoizvoljeno korišćenje ličnih podataka (član 149 KZ BiH, član 193 KZ FBiH, član 157 KZ RS i član 190 KZ BD BiH)

Krivično djelo nedozvoljenog korišćenja ličnih podataka sastoji se u prikupljanju, obrađivanju ili korišćenju ličnih podataka nekog lica bez pristanka tog lica i protivno zakonskim uslovima, ili u korišćenju tih podataka suprotno dozvoljenoj svrsi utvrđenoj zakonom radi koje se ti podaci prikupljaju.

Objekt zaštite su lična prava i slobode građana. Svaki građanin ima pravo da mu se garantuje sigurnost i tajnost ličnih podataka. Lični podaci bez pristanka pojedica mogu se prikupljati, obrađivati i koristiti samo pod uslovima koji su određeni zakonom.

Radnja krivičnog djela alternativno je određena, i to kao: a) prikupljanje ličnih podataka nekog lica bez pristanka tog lica i protivno zakonskim uslovima, b) obrađivanje ličnih podataka nekog lica bez pristanka tog lica i protivno zakonskim uslovima, c) korišćenje ličnih podataka nekog lica bez pristanka tog lica i protivno zakonskim uslovima, ili d) korišćenje ličnih podataka nekog lica suprotno dozvoljenoj svrsi utvrđenoj zakonom radi koje se ti podaci prikupljaju.

U članu 157 stav 2 KZ RS predviđen je drugi oblik ovog djela, koji nastaje kada neko neovlašćeno uđe u tuđu zaštićenu kompjutersku bazu podataka sa namjerom da njihovim korišćenjem za sebe ili drugoga pribavi kakvu korist ili da drugome nanese kakvu štetu.

Izvršilac djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH može biti samo službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine,

odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH. Izvršilac oba navedena oblika djela iz KZ RS može da bude svako lice.

Za krivičnu odgovornost potreban je direktni umišljaj, kojim je obuhvaćena svijest o nekom od ostvarenih modaliteta radnje izvršenja, kao i svijest o protivpravnosti takvog postupka. Umišljajem izvršioca djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH treba da bude obuhvaćena i svijest o vlastitom ličnom svojstvu, odnosno izvršilac treba da bude svjestan činjenice da je on službeno ili odgovorno lice.

Za djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je za oba navedena oblika djela iz KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 157 stav 3 KZ RS predviđen je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada djelo iz st. 1 i 2 učini službeno lice zloupotrebom položaja ili ovlašćenja. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine. U članu 157 stav 4 KZ RS propisano je da je pokušaj svih oblika ovog krivičnog djela kažnjiv.

6. Uskraćivanje biračkog prava (član 150 KZ BiH, član 194 KZ FBiH, član 217 KZ RS i član 191 KZ BD BiH)

Krivično djelo se sastoji u protivzakonitom neupisivanju drugog u birački spisak, brisanju iz tog spiska ili na drugi protivpravan način uskraćivanju vršenja biračkog prava, u namjeri da mu onemogući vršenje biračkog prava. Objekt zaštite je pravo građanina da bude uveden u popis birača kao preduslov za vršenje biračkog prava.

Radnja izvršenja krivičnog djela alternativno je određena kao: a) neupisivanje drugog u birački spisak, b) brisanje drugog iz biračkog spiska ili c) na drugi protivpravan način uskraćivanje drugom vršenja biračkog prava. Radnja djela je određena kao činjenje ili nečinjenje, pa samim tim ovo djelo spada u komisiono-omisivne delikte. Svi navedeni elementi radnje moraju biti protivzakoniti, a djela neće biti ako postoji neki od osnova koji taj element isključuju.

Izvršilac djela iz KZ RS može da bude svako lice, dok izvršilac djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH može da bude samo lice koje obavlja povjerene dužnosti u vezi s izborima za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH.

Krivično djelo je dovršeno kada je neko lice onemogućeno u vršenju biračkog prava. Za krivičnu odgovornost potreban je direktni umišljaj kojim je obuhvaćena svijest o nekom od modaliteta radnje izvršenja, kao i svijest o protivpravosti takvog postupanja. Kod izvršioca djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH treba da postoji i svijest o tome da djelo čini u obavljanju povjerene mu dužnosti u vezi s izborima za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH.

Za djela iz KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je za djelo iz KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

7. Povreda slobode opredjeljenja birača (član 151 KZ BiH, član 195 KZ FBiH, član 218 KZ RS i član 192 KZ BD BiH)

Krivično djelo se sastoji u uticanju na drugog na protivpravan način da na izborima ili glasanju glasa za ili protiv određenog prijedloga, da uopšte ne glasa ili da glasa u određenom smislu.

Radnja izvršenja djela iz člana 151 stav 1 KZ BiH, člana 195 stav 1 KZ FBiH i člana 192 stav 1 KZ BD BiH sastoji se u uticanju na birača u Bosni i Hercegovini, odnosno Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distriktu, silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korišćenjem njegovog teškog ekonomskog stanja ili na drugi protivpravan način, da na izborima za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu, glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, odnosno da glasa za ili protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kome se odlučuje referendumom, ili da uopšte ne glasa.

Radnja izvršenja djela iz člana 218 stav 1 KZ RS sastoji se u prinuđavanju drugog ili uticanju na njega silom, ozbiljnom prijetnjom, podmićivanjem, obmanom ili na drugi protivpravan način, da na izborima ili glasanju glasa za ili protiv određenog prijedloga, da uopšte ne glasa ili da glasa u određenom smislu. Izvršilac djela može biti svako lice, a krivično djelo je dovršeno preduzimanjem bilo koje radnje kojom je izvršen uticaj na protivpravan način na birača. Za krivičnu odgovornost je potreban direktni umišljaj, kojim je obuhvaćena svijest o protivzakonitom djelovanju na slobodu odlučivanja birača.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 151 stav 2 KZ BiH, članu 195 stav 2 KZ FBiH, članu 218 stav 2 KZ RS i članu 192 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada krivično djelo iz stava 1 izvrši član biračkog odbora ili drugo lice u vršenju povjerene joj dužnosti u vezi sa izborima, glasanjem ili referendumom. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 218 stav 3 KZ RS propisano je obavezno oduzimanje datih poklona ili druge imovinske koristi.

8. Prevara pri glasanju (član 152 KZ BiH, član 196 KZ FBiH, član 193 KZ BD BiH) / Zloupotreba biračkog prava (član 219 KZ RS)

U KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH ovo djelo nosi naziv *prevara pri glasanju*. Djelo izvršava onaj ko na izborima za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, ili pri glasanju o opozivu predstavnika u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, ili na referendumu u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, ponovo glasa, glasa umjesto drugoga pod njegovim imenom. Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo izvršava i onaj ko pokušava ponovo da glasa iako je već glasao, a prema KZ BD BiH i onaj ko glasa iako zna da nema biračko pravo, odnosno pravo glasa.

U KZ RS ovo krivično djelo nosi naziv *zloupotreba biračkog prava*. Djelo ima dva oblika. Prvi oblik djela iz člana 219 stav 1 izvršava onaj ko na izborima ili glasanju glasa umjesto drugog lica pod njegovim imenom ili na istom glasanju ponovo glasa ili pokuša da glasa iako je već glasao. Drugi oblik djela iz stav 2 izvršava onaj ko učestvuje na izborima ili glasanju, iako zna da nema biračko pravo.

Izvršilac svih navedenih oblika krivičnih djela može da bude svako lice, a za krivičnu odgovornost potreban je direktni umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina. U KZ RS za oba oblika djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ BD BiH predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

9. Povreda tajnosti glasanja (član 153 KZ BiH, član 197 KZ FBiH, član 221 KZ RS i član 194 KZ BD BiH)

Ovim krivičnim djelom se štiti tajnost glasanja, tj. sankcionišu se postupci i radnje kojima se ovaj princip povređuje. Prema članu 153 stav 1 KZ BiH, članu 197 stav 1 KZ FBiH i članu 194 stav 1 KZ BD BiH ovo djelo izvršava onaj ko pri izboru za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, ili pri glasanju o opozivu predstavnika u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, ili na referendumu u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, povrijedi tajnost glasanja.

Prema članu 221 stav 1 KZ RS ovo krivično djelo nastaje povredom tajnosti glasanja na izborima ili glasanju. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u povredi tajnosti glasanja, a ono može biti izvršeno na različite načine (npr. označavanjem glasačkog listića, tajnim posmatranjem, ili na neki drugi način). Krivično djelo je dovršeno kada je uslijed preduzete radnje došlo do povrede tajnosti glasanja.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

U članu 153 stav 2 KZ BiH, članu 197 stav 2 KZ FBiH i članu 194 stav 2 KZ BD BiH predviđen je prvi teži oblik djela, koji nastaje kada neko silom, ozbiljnom prijetnjom ili na drugi protivpravan način traži od građanina da kaže za koga je glasao ili kako je glasao ili da li je glasao za ili protiv opoziva. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 221 st. 2 i 3 KZ RS predviđena su dva teža oblika ovog djela. Prvi teži oblik iz stava 2 nastaje ako djelo iz stava 1 učini član biračkog odbora, izborne komisije ili drugo lice u vršenju dužnosti u vezi sa izborima ili glasanjem. Drugi teži oblik iz stava 3 vrši onaj ko silom, ozbiljnom prijetnjom, iskorišćavanjem službene, radne ili ekonomske zavisnosti ili na drugi način, izdejtvuje od drugog da kaže da li je glasao ili kako je glasao. Za oba ova oblika djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 153 stav 3 KZ BiH, članu 197 stav 3 KZ FBiH i članu 194 stav 3 KZ BD BiH predviđen je najteži oblik djela, koji može izvršiti član biračkog odbora ili drugo lice koje učini krivično djelo iz stava 1 u vršenju povjerene mu dužnosti u vezi s izborima ili glasanjem. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

10. Izborna prevara (član 154 KZ BiH, član 198 KZ FBiH, član 222 KZ RS i član 195 KZ BD BiH)

Prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo vrši se falsifikovanjem rezultata izbora ili glasanja za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, dodavanjem, oduzimanjem ili brisanjem glasova ili potpisa, netačnim brojanjem glasova, neistinitim upisivanjem rezultata u izborne isprave ili na drugi način, ili objavljivanjem kao konačne rezultate izbora ili glasanja koji ne odgovaraju obavljenom glasanju.

Prema KZ RS ovo krivično djelo vrši se falsifikovanjem rezultata izbora ili glasanja dodavanjem, oduzimanjem, brisanjem glasova ili na neki drugi način.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Ona se može izvršiti na različite načine – npr. dodavanjem ili brisanjem glasova, netačnim brojanjem glasova, i sl. Krivično djelo je dovršeno kada su preduzimanjem neke od navedenih radnji falsifikovani rezultati izbora ili glasanja.

Izvršilac ovog krivičnog djela može biti svako lice. To će, po pravilu, biti lice koje je član biračkog odbora ili neko drugo lice koje vrši dužnost u vezi sa izborima ili glasanjem. Za krivičnu odgovornost potreban je direktan umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

11. Uništenje izbornih isprava (član 155 KZ BiH, član 199 KZ FBiH, član 223 KZ RS i član 196 KZ BD BiH)

Ovom inkriminacijom štite se dokumenti o izborima ili glasanju i predmeti koji su tome namijenjeni. Prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo vrši onaj ko na izborima za institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, pri glasanju o opozivu predstavnika u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, ili na referendumu u Bosni i Hercegovini, odnosno Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distriktu BiH, uništi, prikrije, ošteti ili oduzme kakvu ispravu o izborima ili o glasanju o opozivu ili kakav predmet koji služi za izbor ili za glasanje o opozivu.

U članu 223 stav 1 KZ RS propisan je osnovni oblik ovog djela koji izvršava onaj ko na izborima ili glasanju uništi, ošteti, prikrije, falsifikuje ili neovlašćeno odnese kakvu ispravu o izborima ili glasanju ili kakav predmet namijenjen izborima ili glasanju. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Krivično djelo je dovršeno kada je neka izborna isprava ili predmet koji služi za izbor ili glasanje uništen, oštećen, prikriven ili oduzet. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice. U pogledu krivice, krivično djelo može da bude izvršeno samo sa umišljajem.

Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 223 stav 2 KZ RS propisan je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada djelo iz stava 1 učini član biračkog odbora, izborne komisije ili drugo lice u vršenju dužnosti u vezi sa izborima ili glasanjem. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

12. Prinuda (član 141 KZ RS)

Ovo krivično djelo predviđeno je samo u KZ RS. Djelo čini onaj ko drugog silom ili ozbiljnom prijetnjom prinudi da nešto učini ili ne učini ili trpi. Prinudivanje, kao oblik nedopuštenog ponašanja sastoji se u prisilnom uticaju na volju drugog čovjeka čime mu se onemogućava sloboda izbora ponašanja. Kod nekih krivičnih djela, prinuda se pojavljuje kao sredstvo za izvršenje krivičnih djela (npr. kod krivičnog djela iznude). Kod nekih krivičnih djela, prinuda se javlja kao poseban element koji mijenja kvalifikaciju određenog krivičnog djela, dajući pojam jednog novog krivičnog djela (npr. razbojništva).²⁰⁶

Objekt krivičnog djela je sloboda odlučivanja, pa se smatra da se ovo krivično djelo ne može izvršiti prema licima koja su duševno bolesna, ili iz drugih razloga nisu sposobna za slobodno odlučivanje. Po drugom mišljenju, i lica koja nisu sposobna da odlučuju o značaju svojih postupaka, kao na primjer djeca ili duševno bolesna lica, mogu biti pasivni subjekt krivičnog djela.²⁰⁷

Za postojanje krivičnog djela prinude bez značaja je u čemu se sastoji činjenje, nečinjenje ili trpljenje na koje se prinudivanje odnosi. Neće postojati krivično djelo prinude ukoliko se ono odnosi na sprječavanje izvršenja krivičnog djela. Djelo je dovršeno sa preduzimanjem radnji činjenja, nečinjenja ili trpljenja od strane prinuđenog. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje postupa sa umišljajem. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

---

²⁰⁶ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 425.

²⁰⁷ M. Radovanović, M. Đorđević, *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd, 1975, str. 84.

U stavu 2 predviđen je teži oblik djela, koji nastaje kada se djelo iz stava 1 učini prijetnjom ubistvom, teškom tjelesnom povredom, otmicom ili u sastavu grupe ili zločinačke organizacije. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora do tri godine.

13. Otmica (član 180 KZ FBiH, član 142 KZ RS i član 177 KZ BD BiH)

Otmica je relativno novo krivično djelo, ne samo u našem, nego i u stranim krivičnim zakonodavstvima. Ovo krivično djelo uvedeno je šezdesetih godina s pojavom pojačanog vršenja krivičnih djela sa elementima terorizma.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo vrši onaj ko drugog protivpravno zatvori, drži zatvorenim ili mu na drugi način oduzme ili ograniči slobodu kretanja s ciljem da njega ili koga drugog prisili da što učini, ne učini ili trpi.

Prema KZ RS djelo vrši onaj ko silom, prijetnjom, obmanom ili na drugi način odvede ili zadrži neko lice u namjeri da od njega ili drugog lica iznudi novac ili kakvu drugu imovinsku korist ili da njega ili koga drugog prinudi da nešto učini, ne učini ili trpi.

Radnja izvršenja se sastoji u otmici nekog lica, što podrazumijeva i zadržavanje takvog lica. Krivično djelo je svršeno samom otmicom, u pomenutoj namjeri. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice koje umišljajno preduzima radnju izvršenja. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

U članu 180 stav 2 KZ FBiH, članu 142 stav 2 KZ RS i članu 177 stav 2 KZ BD BiH predviđen je prvi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada se djelo iz stava 1 učini prema djetetu ili maloljetniku, ili kada izvršilac radi ostvarivanja cilja otmice iz stava 1 prijeti da će oteto lice lišiti života ili da će ga teško tjelesno povrijediti, ili kada je krivično djelo učinjeno u sastavu grupe ljudi ili organizovane grupe ljudi. Prema KZ RS ovaj oblik djela postoji i kada se djelo iz stava 1 izvrši na svirep način. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 142 stav 3 KZ RS predviđen je drugi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada je oteto lice zadržano duže od petnaest dana, ili je licu koje je oteto teško narušeno zdravlje ili su nastupile druge teške posljedice. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za prvi teži oblik djela, odnosno predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 142 stav 4 KZ RS predviđen je najteži oblik ovog djela, koji nastaje kada uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupi smrt otetog lica, kada će se učinilac kazniti zatvorom od dvije do petnaest godina.

U članu 180 stav 3 KZ FBiH, članu 142 stav 5 KZ RS i članu 177 stav 3 KZ BD BiH predviđeno je da se učinilac djela iz st. 1 i 2, a u KZ RS učinilac djela iz st. 1,2 i 3, koji dobrovoljno pusti na slobodu oteto lice prije nego što je ostvaren njegov zahtjev zbog kojeg je izvršio otmicu, može osloboditi od kazne.

14. Iznudivanje iskaza (član 181 KZ FBiH, član 328 KZ RS i član 178 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo čini službeno lice koje u vršenju službe upotrijebi silu, prijetnju ili drugo nedopušteno sredstvo ili nedopušten način u namjeri da iznudi iskaz ili neku drugu izjavu od osumnjičenog, optuženog, svjedoka, vještaka ili drugog lica. Objekt zaštite je sloboda odlučivanja lica koja daju iskaz ili na bilo koji način učestvuju u sudskom ili nekom drugom postupku.

Radnja izvršenja sastoji se u upotrebi sile, prijetnje, ili nekog drugog nedopuštenog sredstva ili načina dobijanja iskaza od lica koje se ispituje. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) upotreba sile, b) upotreba prijetnje, ili c) upotreba nekog drugog protivpravnog načina. Krivično djelo je svršeno samom primjenom sile, prijetnje, ili drugog protivpravnog načina prema navedenim licima u namjeri da se iznudi iskaz ili izjava. Kod ovog krivičnog djela pokušaj nije moguć.

Sila i prijetnja čine srž prinude. U vezi sa nedopuštenim sredstvima i načinima dobijanja iskaza, naročito se mnogo govori o primjeni medicinskih sredstava kojima se utiče na volju lica koja daju iskaz (npr. narkoanaliza, primjena „seruma istine“ – amital,

pentotal, i sl.). Iskaz dat u takvim uslovima nije odraz njegove slobodne volje. Pasivni subjekt djela su osumnjičeni, optuženi, svjedok, vještak, ili neko drugo licu koje učestvuje u postupku.

Iznuđivanje iskaza treba da se čini u okviru službe. Izvršilac djela može biti samo službeno lice koje vrši neku funkciju ili radnju u prikupljanju i utvrđivanju dokaza i njihovog provjeravanja. Krivično djelo se može izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 181 stav 2 KZ FBiH, člana 328 stav 2 KZ RS i člana 178 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada je iznuđivanje iskaza ili izjave praćeno teškim nasiljem ili ako su uslijed iznuđenog iskaza nastupile naročito teške posljedice za osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od od jedne do osam godina.

15. Zlostavljanje u obavljanju službe (član 182 KZ FBiH i član 179 KZ BD BiH) / Zlostavljanje, mučenje i drugo neljudsko i ponižavajuće postupanje (član 149 KZ RS)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *zlostavljanje u obavljanju službe*, a u KZ RS – *zlostavljanje, mučenje i drugo neljudsko i ponižavajuće postupanje*.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo vrši službeno lice koje u obavljanju službe drugog zlostavlja, nanosi mu teže tjelesne ili duševne patnje, zastrašuje ga ili vrijeđa.

Prema KZ RS djelo vrši onaj ko zlostavlja drugog ili prema njemu postupa na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo.

Ovim krivičnim djelom povređuje se sloboda ličnosti i pravo građana da druga lica prema njima postupaju na način kojim se ne vrijeđa njihovo ljudsko dostojanstvo. Objekt zaštite su sloboda i dostojanstvo ljudske ličnosti. Radnja izvršenja je alternativno

određena. Posljedica djela sastoji se u povredi ljudskog dostojanstva. Ona nastaje samim izvršenjem neke od navedenih djelatnosti. Izvršilac djela iz KZ FBiH i KZ BD BiH može biti samo službeno lice koje djelo preduzima u vršenju službe, dok izvršilac djela iz KZ RS može da bude svako lice. Djelo se može izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora do dvije godine.

U članu 149 st. 2 i 3 KZ RS propisani su teži oblici ovog djela. Teži oblik iz stava 2 vrši onaj ko primjenom sile, prijetnje ili na drugi nedozvoljen način drugome nanese veliku bol ili teške patnje s ciljem da od njega ili nekog drugog lica dobije priznanje, iskaz ili obavještenje, ili da se on ili neko drugo lice zastraši ili nezakonito kazni ili to učini iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Drugi teži oblik djela iz stava 3 nastaje kada djelo iz st. 1 i 2 učini službeno lice u vršenju službe, u kom slučaju će se izvršilac kazniti za djelo iz stava 1 – zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a za djelo iz stava 2 – zatvorom od jedne do deset godina.

16. Ugrožavanje sigurnosti (član 183 KZ FBiH, član 150 KZ RS i član 180 KZ BD BiH)

Prema KZ FBiH ovo krivično djelo izvršava onaj ko ugrozi sigurnost nekog lica ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog lica ili na taj način izazove uznemirenje građana.

Prema KZ RS i KZ BD BiH ovo krivično djelo izvršava onaj ko ugrozi sigurnost nekog lica ozbiljnom prijetnjom da će njega ili njemu blisko lice lišiti života, teško tjelesno povrijediti, lišiti slobode ili oteti, ili nanijeti zlo podmetanjem požara, eksplozijom ili nekom drugom opšteopasnom radnjom ili sredstvom.

Objekt zaštite kod ovog djela je lična sigurnost čovjeka koja predstavlja osnov i uslov postojanja svake slobode i ostvarivanje prava. Pod ugrožavanjem sigurnosti, u smislu ovog krivičnog djela, podrazumijeva se stvaranje nespokoјstva, straha i narušavanje

osjećanja da postoji pravna sigurnost u tom smislu što se lice kome se ozbiljno prijeti nekim zlom osjeća ugroženo i, uslijed straha, lišeno onog osjećanja slobode koje predstavlja osnovni psihološki osnov za osjećaj lične sigurnosti.²⁰⁸

Radnja izvršenja je ozbiljna prijetnja da će se nanijeti određeno zlo nekom licu. Prijetnja koja se iznosi treba da bude ozbiljna, što znači da treba da bude takva da je podobna da izazove kod oštećenog osjećanje ugrožene sigurnosti. Međutim, sigurno je da jedna ista prijetnja kod dva lica različitih psihičkih osobina neće izazvati isti osjećaj ugrožavanja sigurnosti. Izvršilac djela može da bude svako lice koje umišljajno vrši ovo djelo.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do šest mjeseci, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 183 stav 2 KZ FBiH propisan je prvi teži oblik ovog djela koji vrši onaj ko ugrozi sigurnost više lica ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život ili organ tih lica ili na taj način izazove uznemirenje građana. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

U članu 150 stav 2 KZ RS i članu 180 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela koji nastaje kada je djelo iz stava 1 učinjeno prema službenom licu u vezi sa vršenjem njegove funkcije, ili prema više lica, ili je učinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije. Za ovaj oblik djela u KZ RS predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine, a u KZ BD BiH – kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

U članu 183 stav 3 KZ FBiH i članu 180 stav 3 KZ BD BiH predviđen je drugi teži oblik ovog djela, koji izvršava onaj ko prikradanjem, učestalim praćenjem ili uznemiravanjem na drugi način ugrožava sigurnost bračnog partnera, lice s kojim živi u vanbračnoj zajednici, roditelja svog djeteta ili drugo lice s kojim održava ili je održavao bliske veze. Za ovaj oblik djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

---

²⁰⁸ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 366.

Krivičnim zakonikom RS propisano je i to da se krivično gonjenje za krivično djelo ugrožavanje sigurnosti preduzima po prijedlogu oštećenog.

17. Narušavanje nepovredivosti stana (doma) (član 184 KZ FBiH, član 151 KZ RS i član 181 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo nastaje neovlašćenim prodiranjem u tuđi stan ili druge zatvorene prostore ili neudaljavanjem iz stana ili drugih prostorija na zahtjev ovlašćenog lica. Objekt zaštite je tuđi stan ili druga zatvorena prostorija. Ovim krivičnim djelom pruža se zaštita pravu na nepovredivost stana koje predstavlja jedno od osnovnih prava. Niko bez rješenja donijetog na osnovu zakona ne može ući u tuđi stan ili druge zatvorene prostorije, niti u njima vršiti pretresanje protiv volje lica koje ih koristi. Pod stanom se podrazumijeva svaki prostor koji služi ili je namijenjen stanovanju (npr. sobe, kuhinje, kupatila, mansarde, šupe, i druge prostorije, kao i kabine na brodovima, prikolice na motornim vozilima, kolibe i sl.).

Radnja izvršenja je prodiranje u tuđi stan ili zatvorenu prostoriju ili neudaljavanje iz ovih na zahtjev ovlašćenog lica, odnosno držaoca stana. Radnja krivičnog djela može se pojaviti u dva oblika, i to: a) kao neovlašćeno prodiranje u tuđi stan ili zatvorene prostorije, i b) kao neudaljavanje iz tih prostorija na zahtjev ovlašćenog lica. U pravnom smislu, prodiranje se označava kao svako neovlašćeno ulaženje u tuđi stan ili zatvoreni prostor, bez obzira na to da li se to čini fizičkim uklanjanjem prepreka ili na drugi način (npr. uvlačenjem kroz postojeće otvore, korišćenjem nekih naprava i sl.).²⁰⁹ U slučaju neudaljavanja iz stana ili zatvorenih prostorija, radi se o tome da je lice ušlo u stan na dozvoljen način, ali da se nije udaljilo iz tih prostorija i pored zahtjeva ovlašćenog lica. Za postojanje djela potrebno je da su stan ili prostorija tuđi. Krivično djelo je svršeno samim prodiranjem u tuđi stan ili neudaljavanjem na zahtjev ovlašćenog lica (držaoca stana).

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

---

²⁰⁹ J. Tahović, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1961, str. 122.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 151 stav 2 KZ RS predviđen je drugi oblik ovog djela, koji nastaje neovlašćenim pretresanjem tuđeg stana ili druge zatvorene prostorije. I za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 184 stav 2 KZ FBiH, članu 151 stav 3 KZ RS i članu 181 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik djela, koji nastaje kada djelo iz stava 1 učini službeno lice u obavljanju službe. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH predviđena je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, a u KZ RS – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

U članu 151 stav 4 KZ RS propisano je da je pokušaj krivičnog djela iz st. 1, 2 i 3 kažnjiv.

18. Povreda tajnosti pisma ili druge pošiljke (član 186 KZ FBiH, član 153 KZ RS i član 183 KZ BD BiH)

Krivično djelo nastaje neovlašćenim otvaranjem tuđeg pisma ili telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pisma ili pošiljke, ili povredom njihove tajnosti na drugi način, ili neovlašćenim zadržavanjem, prikrivanjem, uništavanjem ili predajom drugome tuđeg pisma, telegrama, zatvorenog pisma ili pošiljke.

Ovom inkriminacijom štiti se nepovredivost tajnosti pisama i drugih sredstava saopštavanja i komuniciranja. Objekt zaštite su tuđa pismena i pošiljke, tj. tuđe pismo, telegram, ili drugo zatvoreno pismo, odnosno elektronska pošta. Sam sadržaj pisma ili pošiljke nije od značaja za postojanje ovog krivičnog djela.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) neovlašćeno otvaranje tuđeg pisma ili telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pisma ili pošiljke, b) povreda tajnosti tuđeg pisma ili telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pisma ili pošiljke na drugi način, i c) neovlašćeno zadržavanje, prikrivanje, uništavanje ili predaja drugome tuđeg pisma, telegrama, zatvorenog pisma ili pošiljke.

Izvršilac ovog djela može da bude svako lice. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do šest mjeseci, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. U članu 153 stav 4 KZ RS predviđeno je da se gonjenje za djelo iz stava 1 preduzima po prijedlogu.

U članu 186 stav 2 KZ FBiH i članu 183 stav 2 KZ BD BiH propisan je posebni oblik ovog djela, koji nastaje neovlašćenim prodiranjem u kompjutersku bazu ličnih podataka, ili neovlašćenim korištenjem tih podataka, ili činjenjem dostupnim tih podataka drugom licu. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora do šest mjeseci.

U članu 153 stav 2 KZ RS predviđen je teži oblik djela koji izvršava onaj ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu, saopšti drugom sadržinu koju je saznao povredom tajnosti tuđeg pisma, telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pismena ili pošiljke, ili se tom sadržinom posluži. Za ovaj oblik djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 186 stav 3 KZ FBiH i članu 183 stav 3 KZ BD BiH propisan je teži oblik djela koji vrši onaj ko djelo iz st. 1 i 2 učini s ciljem da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora do tri godine.

U članu 153 stav 3 KZ RS predviđen je drugi teži oblik djela koji nastaje kada djelo iz st. 1 i 2 učini službeno lice zloupotrebom položaja ili ovlašćenja, poštanski ili drugi službenik kome je povjereno preuzimanje, prenos ili uručivanje tuđih pisama, telegrama ili drugih pošiljki, u kom slučaju će se izvršilac kazniti za djelo iz stava 1 – zatvorom od šest mjeseci do tri godine, a za djelo iz stava 2 – zatvorom od jedne do pet godina.

U članu 186 st. 4 i 5 KZ FBiH i članu 183 stav 4 KZ BD BiH propisani su teži oblici ovog djela, koji nastaju kada službeno lice učini djelo iz st. 1, 2 i 3 u obavljanju službe, u kom slučaju će se izvršilac kazniti za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od tri mjeseca do tri

godine, a za djelo iz stava 3 – zatvorom od šest mjeseca do pet godina.

19. Neovlašćeno prisluškivanje i tonsko snimanje (član 188 KZ FBiH, član 155 KZ RS i član 185 KZ BD BiH)

Ovo djelo nastaje neovlašćenim prisluškivanjem posebnim uređajima od strane nekog lica ili tonskim snimanjem razgovora ili izjave koja mu nije namijenjena, ili omogućavanjem nepozvanom licu da se upozna sa razgovorom ili izjavom koja je neovlašćeno prisluškivana ili snimana. U KZ FBiH i KZ BD BiH djelo nastaje i neovlašćenim prisluškivanjem ili snimanjem tuđe poruke u računarskom sistemu.

Objekt zaštite kod ovog djela je lična tajna koja se može otkriti time što se prisluškuje ili tonski snima neki razgovor, izjava ili neko saopštenje. Neovlašćenim prisluškivanjem se zadire u lični život drugih lica.²¹⁰ Radnja izvršenja je alternativno određena. Djelo je svršeno izvršenjem neke od navedenih radnji. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 155 stav 2 KZ RS propisan je drugi oblik ovog djela, koji čini onaj ko tonski snimi izjavu koja je njemu namijenjena, bez znanja i odobrenja onoga ko je daje, u namjeri da takvu izjavu zloupotrijebi, ili ko omogući nepozvanom licu da se upozna sa takvom izjavom. Za ovaj oblik djela predviđena je, kao i za prvi oblik djela, novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 188 stav 2 KZ FBiH, članu 155 stav 3 KZ RS i članu 185 stav 2 KZ BD BiH propisan je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada djelo iz stava 1, a u KZ RS i iz stava 2, učini službeno lice u vršenju službe. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je

---

²¹⁰ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2021, str. 290.

kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

20. Sprječavanje ili ometanje javnog okupljanja (član 190 KZ FBiH i član 187 KZ BD BiH) / Povreda prava na javno okupljanje (član 164 KZ RS)

Sloboda okupljanja je jedno od garantovanih ustavnih prava građana, pa stoga onemogućavanje ovakvog prava građana zahtijeva odgovarajuću krivičnopravnu zaštitu. Ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH ima naziv *sprječavanje ili ometanje javnog okupljanja*, a u KZ RS *povreda prava na javno okupljanje*.

U KZ FBiH i KZ BD BiH djelo nastaje uskraćivanjem ili ometanjem prava građana na javno okupljanje. U KZ RS djelo nastaje uskraćivanjem ili ograničavanjem prava građana na mirno okupljanje ili javno održavanje skupa koji su u skladu sa zakonom. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) sprječavanje, ili b) ometanje, odnosno ograničavanje javnog skupa na koji građani imaju pravo po zakonu. Sprječavanje se vrši upotrebom sile, ozbiljne prijetnje, obmane ili na drugi način. Ometanje znači svaku radnju koja je usmjerena na onemogućavanje ili otežavanje sazivanja ili održavanja javnog skupa. Posljedica krivičnog djela se sastoji u neodržavanju javnog skupa ili u njegovom otežanom održavanju.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice koje umišljajno vrši neku od navedenih radnji. Za osnovni oblik ovog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 190 stav 2 KZ FBiH i članu 187 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada djelo iz stava 1 učini službeno lice zloupotrebom svoga položaja ili ovlašćenja. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 164 stav 2 KZ RS propisan je teži oblik djela, koji izvršava onaj ko silom, ozbiljnom prijetnjom, obmanom ili na drugi način spriječi ili omete mirno okupljanje ili održavanje javnog skupa

koji su u skladu sa zakonom. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do dvije godine.

**Glava druga: KRIVIČNA DJELA PROTIV
INTEGRITETA BOSNE I HERCEGOVINE,
PROTIV USTAVNOG PORETKA FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE, PROTIV USTAVNOG
UREĐENJA REPUBLIKE SRPSKE I PROTIV
STATUTOM UTVRĐENOG PORETKA BRČKO
DISTRIKTA BIH**

I Opšte karakteristike	443
II Pojedina krivična djela	444
1. Napad na ustavni poredak	444
2. Ugrožavanje teritorijalne cjeline	445
3. Sprječavanje borbe protiv neprijatelja	446
4. Služba u neprijateljskoj vojsci	447
5. Pomaganje neprijatelju	448
6. Podrivanje vojne i odbrambene moći	449
7. Oružana pobuna	450
8. Špijunaža	451
9. Odavanje tajnih podataka	454

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine, protiv ustavnih poredaka njenih entiteta i protiv Statutom utvrđenog poretka Brčko distrikta BiH, usmjerena su na ugrožavanje ili povredu onih vrijednosti na kojima počiva društveno i državno uređenje u Bosni i Hercegovini. Država je već od svog nastanka, i u gotovo svim etapama svog razvoja, propisivanjem i primjenom strogih krivičnih sankcija, nastojala da zaštiti svoje osnovne institucije, postojeći sistem vlasti i njene nosioce od svih napada koji bi je mogli ugroziti. To su, prije svega, ustavno uređenje i bezbjednost.

Osnovne karakteristike tog uređenja su: demokratsko i zakonito vršenje vlasti, razvijen i ustavom garantovan sistem sloboda, prava i dužnosti građana, sistem pravosuđa i dr. Prema tome, objekt krivičnopravne zaštite je široko postavljen. Krivičnim djelima iz ove glave štite se ustavni poredak Bosne i Hercegovine, kao i njena spoljna i unutrašnja bezbjednost. Ova djela spadaju u red političkih krivičnih djela čiji je nastanak usko povezan sa nastankom države i potrebom zaštite njenih najznačajnijih dobara i vrijednosti. Imajući ovo u vidu, inkriminisano je pripremanje svih krivičnih djela iz ove glave, bilo da se radi o stvaranju udruženja za njihovo činj enje, ili da se radi o nabavljanju sredstava za njihovo izvršenje.

Zaštitni objekt kod ovih krivičnih djela jeste društveno i državno uređenje Bosne i Hercegovine kao subjekta međunarodnog prava, entiteta u njenom sastavu, kao i uređenje Brčko distrikta BiH. Pored radnje izvršenja i pokušaja, kažnjavaju se i pripremne radnje (npr. osnivanje udruženja ili nabavljanje sredstava za izvršenje krivičnog djela). Zaštita društveno-ekonomskog, političkog i državnog uređenja i očuvanje bezbjednosti zemlje zahtijeva da budu inkriminisane sve one djelatnosti koje realno mogu ugroziti ove vrijednosti, pa tako i pripremne radnje. Kod najvećeg broja djela iz ove grupe posljedica se sastoji u ugrožavanju ustavnog poretka i bezbjednosti. Vrijeme izvršenja krivičnog djela predstavlja posebno značajnu karakteristiku, tako da neka od ovih krivičnih djela mogu biti

izvršena samo u određeno vrijeme (npr. u vrijeme rata ili oružanog sukoba).

Motivi napada na ove vrijednosti su podrivanje društvenog, političkog i ekonomskog poretka zemlje. Kod nekih krivičnih djela iz ove glave pojedini oblici saučesništva određeni su kao samostalne radnje izvršenja (npr. sprječavanje borbe protiv neprijatelja, pomaganje i služenje u neprijateljskoj vojsci).

Izvršilac krivičnog djela iz ove glave može biti svako lice, kako domaći tako i strani državljanin, ili lice bez državljanstva. U nekim slučajevima učinilac može biti samo državljanin Bosne i Hercegovine (npr. dovođenjem države u potčinjeni položaj, sprječavanje borbe protiv neprijatelja, služenje u neprijateljskoj vojsci, pomaganje neprijatelju i sl.).

Ova krivična djela mogu biti izvršena samo sa umišljajem, a neka djela samo sa direktnim umišljajem (npr. ubistvo predstavnika najviših institucija ili otmica predstavnika najviših vlasti).

Za krivična djela iz ove glave propisane su stroge kazne zatvora, dok je za kvalifikovane oblike nekih krivičnih djela alternativno, uz kaznu zatvora, propisana i kazna dugotrajnog zatvora.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Napad na ustavni poredak (član 156 KZ BiH, član 149 KZ FBiH, član 279 KZ RS i član 149 KZ BD BiH)

Ovo djelo u KZ BiH nosi naziv *napad na ustavni poredak*, u KZ FBiH – *napad na ustavni poredak Federacije Bosne i Hercegovine*, u KZ RS – *napad na ustavno uređenje*, a u KZ BD BiH – *napad na ustavno uređenje i Statutom utvrđeni poredak Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*.

Prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH ovo djelo nastaje upotrebom fizičke sile ili prijetnjom upotrebe fizičke sile radi

promjene ustavnog poretka Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Ustavom BiH i Statutom Brčko distrikta BiH utvrđeni poredak Brčko distrikta BiH, ili radi svrgavanja njihovih najviših institucija. Prema KZ RS ovo djelo nastaje upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili primjenom drugog protivpravnog sredstva radi promjene ustavnog uređenja Republike Srpske.

Napad na ustavni poredak (veleizdaja) predstavlja osnovno krivično djelo u ovoj grupi krivičnih djela. Objekt zaštite kod ovog djela je ustavni poredak u Bosni i Hercegovini. Pod ustavnim poretkom se podrazumijeva organizacija vlasti, njena nadležnost i funkcionisanje kroz institucionalne forme, kao što su zakonodavna, izvršna i sudska vlast. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela predstavlja svaki pokušaj nasilne promjene ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini, odnosno svrgavanje njenih najviših institucija. Krivično djelo je svršeno kada su preduzete radnje nasilne promjene ustavnog uređenja ili svrgavanje najviših državnih organa i njihovih predstavnika.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Krivično djelo se može izvršiti samo sa direktnim umišljajem. Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora najmanje pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

2. Ugrožavanje teritorijalne cjeline (član 157 KZ BiH, član 150 KZ FBiH, član 279 KZ RS i član 150 KZ BD BiH)

Prema KZ BiH djelo vrši onaj ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile pokuša da otcijepi dio teritorije Bosne i Hercegovine ili da dio njene teritorije pripoji drugoj državi. Prema KZ FBiH djelo vrši onaj ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile pokuša da otcijepi dio teritorije Federacije Bosne i Hercegovine ili da dio njene teritorije pripoji drugom entitetu. Prema KZ RS djelo vrši onaj ko silom ili drugim protivustavnim putem pokuša da otcijepi dio teritorije Republike Srpske ili da dio njene teritorije pripoji drugom entitetu. Prema KZ BD BiH djelo vrši onaj ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile pokuša da otcijepi dio teritorije Brčko distrikta ili da dio njegove teritorije pripoji jednom od entiteta. Objekt napada, odnosno zaštite kod ovog krivičnog djela je

teritorijalna cjelina Bosne i Hercegovine, odnosno njenih entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Djelo je dovršeno preduzimanjem bilo koje navedene radnje izvršenja. Posljedica djela je ugrožavanje u vidu apstraktne opasnosti teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, odnosno njenih entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj. Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora najmanje pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od tri do petnaest godina.

3. Sprječavanje borbe protiv neprijatelja (član 158 KZ BiH, član 152 KZ FBiH, član 284 KZ RS i član 152 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo izvršava građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta, koji za vrijeme rata ili oružanog sukoba sprječava građane Bosne i Hercegovine ili građane njenih saveznika, odnosno građane Federacije Bosne i Hercegovine ili građane njenih saveznika, odnosno građane Republike Srpske ili građane njenih saveznika, odnosno građane Brčko distrikta BiH ili građane njegovih saveznika, da vode borbu protiv neprijatelja.

Radnja krivičnog djela sastoji se u sprječavanju borbe protiv neprijatelja. Sprječavanje znači svako onemogućavanje građana da se bore protiv neprijatelja, a može se ostvariti na razne načine (npr. prinudom, razoružavanjem, uništavanjem oružja, itd.). Za postojanje ovog djela potrebno je da se to čini u odnosu na najmanje dvije osobe, građane Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH, ili građane njihovih saveznika. Vrijeme izvršenja je posebno obilježje ovog krivičnog djela, što znači da treba da se vrši za vrijeme rata ili oružanog sukoba. Posljedica krivičnog djela je ugrožavanje odbrambene moći Bosne i Hercegovine, s tim da je djelo dovršeno samim preduzimanjem radnje koja znači sprječavanje borbe protiv neprijatelja.

Izvršilac krivičnog djela može da bude samo građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

4. Služba u neprijateljskoj vojsci (član 159 KZ BiH, član 153 KZ FBiH, član 285 KZ RS i član 153 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH, koji za vrijeme rata ili oružanog sukoba služi u neprijateljskoj vojsci ili drugim neprijateljskim oružanim formacijama, ili učestvuje u ratu ili oružanom sukobu boreći se protiv Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH ili njihovih saveznika.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) služenje u neprijateljskoj vojsci ili drugim neprijateljskim oružanim formacijama, ili b) učešće u ratu ili oružanom sukobu boreći se protiv Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH ili njihovih saveznika. Pod služenjem u neprijateljskoj vojsci podrazumijeva se, na primjer, snabdijevanje neprijateljske vojske sanitetskim ili intendantskim materijalom, čuvanje objekata, održavanje reda i sl. Pod učestvovanjem u ratu ili oružanom sukobu podrazumijeva se neposredno učešće u ratu ili oružanom sukobu na strani neprijatelja. Vrijeme izvršenja je bitno obilježje ovog djela, što znači da se ono može izvršiti samo za vrijeme rata ili oružanog sukoba, s tim da se u ratu ili oružanom sukobu nalazi Bosna i Hercegovina ili njeni saveznici.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude samo građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora najmanje tri godine, dok je u KZ RS – kazna zatvora od tri do petnaest godine.

U članu 159 stav 2 KZ BiH, članu 153 stav 2 KZ FiH, članu 285 stav 2 KZ RS i članu 153 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela, koji vrši onaj ko vrbuje građane Bosne i Hercegovine, odnosno građane Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građane Republike Srpske, odnosno građane Brčko distrikta BiH, za službu u neprijateljskoj vojsci ili drugim neprijateljskim oružanim formacijama ili za učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu protiv Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske. odnosno Brčko distrikta BiH, ili njihovih saveznika. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora najmanje tri godine, dok je u KZ RS – kazna zatvora od tri do petnaest godine.

5. Pomaganje neprijatelju (član 160 KZ BiH, član 154 KZ FBiH, član 286 KZ RS i član 154 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH, koji za vrijeme rata pomaže neprijatelju u sprovođenju prinudnih mjera prema stanovništvu Bosne i Hercegovine, odnosno stanovništvu Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno stanovništvu Republike Srpske, odnosno stanovništvu Brčko distrikta BiH. Objekt zaštite kod ovog djela je ustavni poredak i bezbjednost zemlje.

Radnja izvršenja sastoji se u različitim oblicima pomaganja neprijatelju. Ovu radnju može predstavljati djelatnost kojom se omogućava ili olakšava trgovina sa neprijateljem, ili se vrši kreditiranje neprijatelja, ili se na bilo koji drugi način doprinosi sprovođenju prinudnih mjera, a na štetu domaćeg stanovništva. Djelo može biti izvršeno samo za vrijeme rata, odnosno za vrijeme i u uslovima djelimične ili potpune okupacije teritorije Bosne i Hercegovine. Posljedica ovog krivičnog djela se sastoji u slabljenju otpora stanovništva protiv neprijatelja, čime se ugrožava uspostavljanje suvereniteta Bosne i Hercegovine.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude samo građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 160 stav 2 KZ BiH, članu 154 stav 2 KZ FBiH, članu 286 stav 2 KZ RS i članu 154 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela, koji vrši građanin Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno građanin Republike Srpske, odnosno građanin Brčko distrikta BiH, koji u cilju pomaganja neprijatelja politički ili privredno saraduje s neprijateljem za vrijeme rata. Za ovaj oblik djela u svim krivičnim zakonima predviđena je kazna zatvora najmanje tri godine, dok je u KZ RS predviđena kazna zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina.

6. Podrivanje vojne i odbrambene moći (član 161 KZ BiH, član 155 KZ FBiH i član 288 KZ RS)

Ovo djelo predviđeno je samo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ RS. U KZ RS naziv djela je *podrivanje odbrambene moći*. Njega vrši onaj ko u namjeri da umanju odbrambenu moć Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, uništi, učini neupotrebljivim ili omogući da pređu u ruke neprijatelja odbrambena postrojenja, objekti, položaji, naoružanje ili druga vojna i odbrambena sredstva ili preda trupe neprijatelju, ili ko u istoj namjeri omete ili dovede u opasnost vojne ili odbrambene mjere.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) uništenje vojnih i odbrambenih sredstava, b) činjenje neupotrebljivim vojnih i odbrambenih sredstava, c) omogućavanje da pređu u ruke neprijatelja vojna i odbrambena sredstva, d) predaja trupa neprijatelju, e) ometanje vojnih ili odbrambenih mjera, ili f) dovođenje u opasnost vojnih ili odbrambenih mjera.

Krivično djelo je dovršeno kad je preduzeta neka od navedenih radnji izvršenja.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a djelo se može izvršiti samo sa umišljajem. Za postojanje djela neophodno je da kod izvršioca postoji namjera, odnosno cilj da umanjí odbrambenu moć Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske.

Za ovo djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, dok je u KZ RS – kazna zatvora u trajanju od tri do dvadeset godina.

U članu 161 stav 2 KZ BiH, članu 155 stav 2 KZ FBiH i članu 288 stav 2 KZ RS predviđen je teži oblik ovog djela, koji vrši onaj ko nabavlja sredstva za vršenje krivičnog djela iz stava 1, a u KZ RS i ko planira, dogovara s drugim ili na neki drugi način priprema izvršenje krivičnog djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

7. Oružana pobuna (član 162 KZ BiH, član 156 KZ FBiH, član 283 KZ RS i član 155 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo čini onaj ko učestvuje u oružanoj pobuni koja je usmjerena protiv ustavnog poretka Bosne i Hercegovine, odnosno koja je usmjerena protiv ustavnog poretka Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno koja je upravljena na ugrožavanje ustavnog uređenja ili bezbjednosti Republike Srpske, odnosno koja je upravljena protiv, Ustavom Bosne i Hercegovine i Statutom Brčko distrikta BiH, utvrđenog poretka Brčko distrikta BiH ili koja je usmjerena protiv najviših institucija Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH. Ovdje se radi o jednom klasičnom političkom deliktu, koji u sebi podrazumijeva skup više neodređenih lica, čija je zajednička aktivnost usmjerena da uz upotrebu oružja djeluje na ugrožavanje ustavnog uređenja, bezbjednosti ili teritorijalne cijeline.

Oružanu pobunu čine sljedeći elementi: a) da postoji oružana akcija većeg broja individualno neodređenih ljudi; b) da je ta oružana akcija organizovana i usmjerena na određene ciljeve, i c)

da se politički ciljevi sastoje u ugrožavanju ustavnog poretka ili najviših institucija Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta. Cilj oružane pobune je rušenje, odnosno nasilna promjena ustavnog poretka, odnosno rušenje najviših organa vlasti. Za postojanje djela nije neophodno da su ciljevi oružane pobune ostvareni. Objekt zaštite kod ovog djela je ustavni poredak i najviše institucije Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH. Djelo je dovršeno samim učestvovanjem u oružanoj pobuni. Pokušaj ovog krivičnog djela nije moguć.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice koje je učesnik oružane pobune. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj. Za odgovornost učesnika u oružanoj pobuni dovoljan je eventualni umišljaj, dok je za odgovornost organizatora potreban direktni umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, a u KZ RS – kazna zatvora od tri do petnaest godina.

U članu 162 stav 2 KZ BiH, članu 156 stav 2 KZ FBiH, članu 283 stav 2 KZ RS i članu 155 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela, koji vrši onaj ko organizuje ili bilo kako rukovodi vršenjem krivičnog djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od pet do petnaest godina.

U članu 162 stav 3 KZ BiH, članu 156 stav 3 KZ FBiH i članu 155 stav 3 KZ BD BiH predviđen je lakši oblik ovog djela, koji čini onaj ko nabavlja sredstva za vršenje krivičnog djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

8. Špijunaža (član 163 KZ BiH, član 157 KZ FBiH, član 291 KZ RS i član 156 KZ BD BiH)

Krivično djelo špijunaže sastoji se u saopštavanju, predaji ili činjenju dostupnim tajnih podataka stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi. Prema KZ FBiH potrebno je da se

radi o tajni Federacije Bosne i Hercegovine ili vojnoj ili službenoj tajni, prema KZ RS – o tajnim vojnim, ekonomskim ili službenim podacima ili dokumentima, a prema KZ BD BiH – o tajni Brčko distrikta ili službenoj tajni. Objekt zaštite je bezbjednost zemlje, a objekt krivičnog djela su tajni vojni, ekonomski, ili službeni podaci ili dokumenta.

Radnja izvršenja osnovnog oblika špijunaže se sastoji u saopštavanju, predaji ili činjenju dostupnim tajnih podataka ili dokumenata stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi. Krivično djelo se smatra svršenim kada su tajni podaci ili dokumenta saopšteni ili predati ili učinjeni dostupnim stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, domaći ili strani državljanin, ili lice bez državljanstva. Djelo se može izvršiti samo sa umišljajem.

Za osnovi oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

U članu 163 stav 2 KZ BiH, članu 157 stav 2 KZ FBiH, članu 291 stav 2 KZ RS i članu 156 stav 2 KZ BD BiH predviđen je poseban oblik ovog djela koji nastaje kada se na štetu Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH, za stranu državu ili organizaciju stvara obavještajna služba u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Republici Srpskoj, odnosno u Brčko distriktu BiH, ili njom rukovodi. Stvaranje obavještajne službe za stranu državu ili organizaciju znači organizovanje obavještajne mreže na teritoriji Bosne i Hercegovine radi prikupljanja tajnih podataka. Mreža se organizuje pronalaženjem, vrbovanjem, povezivanjem pojedinih lica u raznim krajevima zemlje radi prikupljanja podataka ili dokumenata, koji predstavljaju državnu ili vojnu ili službenu tajnu, te da te podatke dostavljaju određenom licu ili na određeno mjesto radi njihovog saopštavanja ili predaje stranoj državi ili stranoj organizaciji. Lica koja se vrbuju mogu biti domaći i strani državljani. Pored stvaranja obavještajne službe, kažnjava se i za samo rukovođenje ovom službom. Kao i kod osnovnog oblika, izvršilac krivičnog djela može

biti svako lice koje umišljajno stvori obavještajnu službu ili njome rukovodi. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od pet do petnaest godina.

U članu 163 stav 3 KZ BiH, članu 157 stav 3 KZ FBiH, članu 291 stav 3 KZ RS i članu 156 stav 3 KZ BD BiH predviđen je drugi poseban oblik ovog djela koji nastaje stupanjem u stranu obavještajnu službu, prikupljanjem za nju podataka ili na drugi način pomaganjem njenog rada. Riječ je o stupanju u stranu obavještajnu službu koja je već stvorena. Pored stupanja u stranu obavještajnu službu, djelo se može sastojati i u prikupljanju podataka za nju, odnosno u pomaganju njene aktivnosti na bilo koji način. Izvršilac ovog oblika krivičnog djela može da bude svako lice koje sa umišljajem stupa u stranu obavještajnu službu ili na bilo koji način pomaže njenu aktivnost. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 163 stav 4 KZ BiH, članu 157 stav 4 KZ FBiH, članu 291 stav 4 KZ RS i članu 156 stav 4 KZ BD BiH predviđen je treći poseban oblik ovog djela koji nastaje pribavljanjem tajnih podataka u cilju saopštavanja ili predaje stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi. Prema KZ FBiH potrebno je da se pribavlja tajna Federacije Bosne i Hercegovine ili vojna ili službena tajna, prema KZ RS – da se pribavljaju tajni podaci ili dokumenti, a prema KZ BD BiH – da se pribavlja tajna Brčko distrikta BiH ili službena tajna. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od jedne do osam godina.

U članu 163 stav 5 KZ BiH, članu 157 stav 5 KZ FBiH i članu 156 stav 4 KZ BD BiH predviđen je četvrti poseban oblik ovog djela koji nastaje nabavljanjem sredstava za vršenje djela iz st. 1 i 2. U ovom slučaju pripremne radnje predviđene su kao samostalna radnja izvršenja. Ovdje se radi o nabavljanju sredstava (npr. mašina, uređaja, tehničkih sredstava veze, novca i sl.), kojima se omogućava lakše izvršenje djela. I kod ovog krivičnog djela potreban je umišljaj učinioca. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 291 stav 5 KZ RS propisan je teži oblik ovog djela, koji nastaje ako uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupe teške posljedice za bezbjednost, ekonomsku ili vojnu moć zemlje, kada se izvršilac može kazniti zatvorom od pet do dvadeset godina.

9. Odavanje tajnih podataka (član 164 KZ BiH) / Odavanje tajne Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH (član 158 KZ FBiH, član 292 KZ RS i član 157 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH nosi naziv *odavanje tajnih podataka*, u KZ FBiH – *odavanje tajne Federacije Bosne i Hercegovine*, u KZ RS – *odavanje tajne Republike Srpske*, a u KZ BD BiH – *odavanje tajne Brčko distrikta BiH*. Prema KZ BiH ovo djelo čini službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine ili vojno lice, koje je ovlašćeno za određivanje tajnosti podataka ili za pristup tajnim podacima a koje bez ovlašćenja drugome saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim tajni podatak, ili pribavi tajni podatak s ciljem da ga saopšti ili preda neovlašćenom licu. Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo djelo čini ovlašćeno lice koje protivno zakonu ili drugom propisu donijetom na osnovu zakona, drugome saopšti, preda ili učini dostupnim tajnu Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, koja joj je povjerena. Prema KZ RS ovo djelo čini onaj ko neovlašćeno nepozvanom licu saopšti, preda ili učini dostupnim podatke ili dokumente koji su mu povjereni ili do kojih je na drugi način došao, a koji predstavljaju tajnu Republike Srpske.

Objekt zaštite kod ovog djela je unutrašnja i spoljna bezbjednost zemlje. Objekt napada su podaci ili dokumenti koji predstavljaju tajnu. Za razliku od odavanja drugih vrsta tajni, ovdje je riječ o podacima i dokumentima koji imaju opšti značaj, tako da se njihovim odavanjem nanosi ili može nanijeti velika šteta cijeloj društvenoj zajednici.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) saopštavanje; b) predaja, ili c) činjenje dostupnim podataka ili dokumenata koji se smatraju tajnom, a u KZ BiH i d) pribavljanje tajnih podatak s ciljem da se saopšte ili predaju neovlašćenom licu. Krivično djelo će postojati samo ako su ovi oblici radnje preduzeti protivno zakonu ili propisu koji je donijet na osnovu zakona.

Za razliku od špijunaže, kod ovog krivičnog djela saopštavanje, predaja ili činjenje dostupnim odgovarajućih podataka vrši se drugom licu, a ne stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi, kako je to slučaj kod špijunaže. Izvršilac ovog krivičnog djela prema KZ BiH može da bude službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine ili vojno lice. Prema KZ FBiH i KZ BD BiH izvršilac djela može da bude ovlašćeno lice, a prema KZ RS izvršilac djela može da bude svako lice.

Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj, s tim da je predviđena i odgovornost za njegovo nehatno činjenje.

Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u ostalim KZ – kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi oblik djela iz člana 164 stav 2 KZ BiH vrši onaj ko, s ciljem da ga neovlašćeno upotrijebi, protivpravno pribavi tajni podatak ili ko drugome saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim tajni podatak bez dozvole, kao i ko drugome saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim ili posreduje u saopštavanju, predaji ili na drugi način drugome učini dostupnim činjenice ili sredstva koje sadrže informaciju i za koje zna da su tajni podatak, a u čiji je posjed došao protivpravno. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik, odnosno predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 164 stav 3 KZ BiH predviđen je prvi teži oblik ovog djela koji nastaje kada neko počini krivično djelo iz st. 1 i 2 ovog člana: a) iz koristoljublja; ili b) u pogledu podatka koji je u skladu sa zakonom označen kao „strogo povjerljivo“ ili stepenom „tajno“ ili kao „državna tajna“ ili stepenom „vrlo tajno“; ili c) radi saopštavanja, predaje ili na drugi način činjenja dostupnim tajnog podatka ili njegove upotrebe izvan Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 164 stav 4 KZ BiH predviđen je drugi teži oblik ovog djela koji nastaje kada krivično djelo iz st. 1 i 3 počini lice koje, po Zakonu o zaštiti tajnih podataka, ima zakonsko ovlašćenje za određivanje tajnosti podatka ili za pristup tajnim podacima onog

stepena u pogledu kojeg je počinjeno krivično djelo, kada će se izvršilac kazniti: a) za krivično djelo iz stava 1 kaznom zatvora najmanje tri godine, i b) za krivično djelo iz stava 3 – kaznom zatvora najmanje pet godina.

U članu 158 stav 2 KZ FBiH i članu 157 stav 2 KZ BD BiH propisan je lakši oblik ovog djela, koji nastaje saopštavanjem ili predajom drugome, ili posredovanjem u saopštavanju ili predaji podatka ili isprave za koju izvršilac zna da je tajna Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, a do koje je protivpravno došao. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 164 stav 5 KZ BiH predviđen je treći teži oblik djela, koji nastaje kada je krivično djelo iz st. 1, 2 i 3 izvršeno za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja ili kada je izdata naredba za angažovanje i upotrebu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje pet godina.

U članu 158 stav 3 KZ FBiH i članu 157 stav 3 KZ BD BiH predviđen je teži oblik djela, koji nastaje kada se djelo iz stava 1 izvrši za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, ili ako je dovelo do ugožavanja sigurnosti, privredne ili vojne moći Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje tri godine.

U članu 292 stav 2 KZ RS propisan je teži oblik djela, koji nastaje kada je djelo iz stava 1 izvršeno za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti ili oružanog sukoba, ili je dovelo do ugrožavanja bezbjednosti, ekonomske ili vojne moći zemlje. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od pet do dvadeset godina.

U članu 164 stav 6 KZ BiH predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje kada je djelo iz st. 1 i 4 izvršeno iz nehata, kada se izvršilac može kazniti: a) za krivično djelo iz stava 1 novčanom kaznom ili kaznom zatvora najmanje tri godine, i b) za krivično djelo iz stava 4 – kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine. Ako je krivično djelo iz stava 6 počinjeno u pogledu podatka koji je u skladu sa zakonom označen kao „strogo povjerljivo“ ili stepenom

„tajno“ ili kao „državna tajna“ ili stepenom „vrlo tajno“, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina (stav 7).

U članu 164 stav 8 KZ BiH predviđeno je da se odredbe st. 1 i 3-7 primjenjuju i na lice koje bez ovlašćenja drugome saopšti, preda ili učini tajne podatke dostupnim nakon što mu je prestala dužnost službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine ili vojnog lica ili lica ovlašćenog za određivanje tajnosti podatka ili za pristup tajnim podacima.

U članu 158 stav 4 KZ FBiH, članu 292 stav 3 KZ RS i članu 157 stav 4 KZ BD BiH predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje kada je djelo iz stava 1 izvršeno iz nehata. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 292 stav 4 KZ RS predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje kada je djelo iz stava 2 učinjeno nehatno, kada će se izvršilac kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

U članu 164 stav 9 KZ BiH navedeno je da nema krivičnog djela odavanja tajnih podataka ako neko objavi ili posreduje u objavljivanju tajnih podataka čiji je sadržaj suprotan ustavnom poretku Bosne i Hercegovine, s ciljem da javnosti otkrije nepravilnosti vezane uz organizovanje, djelovanje ili vođenje službe ili s ciljem da javnosti otkrije činjenice koje predstavljaju povredu ustavnog poretka ili međunarodnog ugovora, ako objavljivanje nema ozbiljne štetne posljedice za Bosnu i Hercegovinu.

U članu 158 stav 5 KZ FBiH i članu 157 stav 5 KZ BD BiH navedeno je da nema krivičnog djela iz stava 2 ako neko objavi ili posreduje u objavljivanju tajne Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, čija je sadržina suprotna ustavnom poretku Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno čiji je sadržaj suprotan Ustavu Bosne i Hercegovine i Statutom utvrđenom poretku Brčko distrikta BiH, s ciljem da javnosti otkrije povredu ustavnog poretka Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno utvrđenog poretka Brčko distrikta BiH, ako objavljivanje nema štetne posljedice za sigurnost Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH.

Glava treća: KRIVIČNA DJELA PROTIV ČOVJEČNOSTI I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM I KRIVIČNA DJELA TERORIZMA

I Opšte karakteristike	461
II Pojedina krivična djela	462
1. Genocid	462
2. Zločini protiv čovječnosti	463
3. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	465
4. Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika	467
5. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	468
6. Organizovanje grupe ljudi i podstrekavanje na izvršenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina	469
7. Protivpravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja	470
8. Protivpravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu	471
9. Povrede zakona ili običaja rata	471
10. Povreda parlamentara	472
11. Neopravdano odlaganje povratka ratnih zarobljenika	473
12. Uništavanje kulturnih, istorijskih i religijskih spomenika	473
13. Zloupotreba međunarodnih znakova	474
14. Međunarodna trgovina ljudima	474
15. Uzimanje talaca	476
16. Neovlašćeni promet opojnim drogama	477
17. Otmica aviona ili broda ili zauzimanje fiksne platforme	478
18. Terorizam	479
19. Finansiranje terorističkih aktivnosti	481

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom predstavljaju djelatnosti kojima se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili konvencije i narušava ili ugrožava mir među narodima, bezbjednost čovječanstva, kao i druge vrijednosti koje su zaštićene međunarodnim pravom, ili kojima se krše ratna pravila o ponašanju zaraćenih strana prema ratnim zarobljenicima, ranjenicima, bolesnicima i civilnom stanovništvu. Nastankom međunarodnog krivičnog prava u drugoj polovini XIX vijeka nastoji se da se međunarodnim ugovorima utvrde određena pravila kojima bi se regulisali odnosi između država u doba rata, odnosno da se utvrde određena pravila ratovanja kojih bi se pridržavale strane koje su u sukobu. Cilj ovih pravila je humano postupanje kako sa učesnicima u sukobu tako i postupanje prema neboraćkom stanovništvu. Tako je pravo država na apsolutnu slobodu započinjanja i vođenje rata postepeno ograničeno, odnosno nepotrebna razaranja, ubijanja i mučenja su zabranjena. Države potpisnice su prihvatile međunarodne obaveze da na osnovu potpisivanja i ratifikovanja navedenih međunarodnih konvencija, preuzmu obavezu osiguranja primjene pravila sadržana u tim konvencijama. Kršenjem ratnih pravila i običaja nastaju ratna krivična djela. Dakle, krivična djela iz ove glave nastaju kršenjem pravila sadržanih u međunarodnim konvencijama.

Objekt zaštite kod ovih krivičnih djela su čovječnost i druge univerzalne, odnosno opštecivilizacijske vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom. Zaštita čovječnosti je, u stvari, zaštita osnovnih ljudskih dobara kao što su: život, tjelesni integritet, svjetski mir, pravo na opstanak nacionalnih, rasnih, etničkih ili vjerskih grupa, itd. Najveći broj krivičnih djela iz ove grupe može se izvršiti za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije.

Izvršilac ovih krivičnih djela može biti svako lice, a mogu biti izvršena samo sa umišljajem. Pojedina krivična djela iz ove glave ne zastarijevaju u pogledu krivičnog gonjenja ili izvršenja izrečenih kazni, kao što je slučaj sa genocidom, zločinom protiv čovječnosti,

ratnim zločinima, kao ni ostala krivična djela za koja po međunarodnom pravu ta zastarjelost ne može nastupiti.

II POJEDINA KRIVIČNA DELA

1. Genocid (član 171 KZ BiH)

Riječ „genocid“ predstavlja grčko-latinsku kovanicu, i to od grčke riječi *genos* (rod ili narod) i latinske riječi *occidere* (ubiti), usvojen je na zasjedanju Generalne skupštine UN-a 1946. godine i označava uskraćivanje prava na opstanak cijelim ljudskim grupama, kao što je ubistvo (*homicid*), odnosno uskraćivanje prava na život pojedinim ljudskim bićima.²¹¹

Ovo krivično djelo nastaje naređivanjem da se učini ili činjenjem, u cilju da se potpuno ili djelimično istrijebi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa ljudi, koje od ovih djela: a) ubijanje pripadnika grupe ljudi; b) nanošenje teške tjelesne povrede ili duševne povrede pripadnicima grupe ljudi; c) smišljeno nametanje grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji bi mogli prouzrokovati njeno potpuno ili djelimično istrebljenje; d) uvođenje mjera kojima je cilj sprječavanje rađanja unutar grupe ljudi, ili e) prisilno preseljenje djece iz te u drugu grupu ljudi. Objekt zaštite kod ovog djela je čovječnost i međunarodno pravo.

Radnja izvršenja može se ostvariti na dva načina, i to: a) izdavanjem naređenja, i b) neposrednim preduzimanjem određenih djelatnosti. Krivično djelo genocida se uglavnom vrši organizovano i po utvrđenom planu, gdje naređenje pretpostavljenog ima posebnu snagu dejstva, pa je, prema tome, i njegova odgovornost samostalne prirode. Zbog toga se s pravom ističe da genocid predstavlja plansko i sistematsko uništenje jedne određene grupe ljudi, a ne jedan prolazni akt, kao kod ostalih krivičnih djela iz ove grupe.²¹² Naredbodavac će biti odgovoran kao izvršilac ovog djela i u slučaju da njegova naredba nije izvršena, pa i onda kada nije ni pokušano njeno izvršenje. Krivično djelo je svršeno samim

---

²¹¹ N. Stanković, *Krivično pravo, posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 388.

²¹² M. Radovanović, M. Đorđević, *cit. djelo*, str. 48.

izdavanjem naređenja da se izvrši neka od navedenih djelatnosti.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji karakteriše „genocidna namjera“. Genocid se može izvršiti za vrijeme rata ili oružanog sukoba, kao i za vrijeme mira, pa se po tom obilježju, osim postojanja genocidne namjere, razlikuje od ratnih zločina.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Zakonom je izričito predviđeno (član 19 KZ BiH) da za ovo djelo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarijevaju.

U pogledu ekstradicije ovo djelo se smatra političkim krivičnim djelom prema odrebi članu VI Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.

2. Zločini protiv čovječnosti (član 172 KZ BiH)

Zločin protiv čovječnosti čini onaj ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela: 1) lišenje drugog lica života (ubistvo); 2) istrebljenje; 3) odvođenje u ropstvo; 4) deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva; 5) zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava; 6) mučenje; 7) prisiljavanje drugog lica na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja; 8) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, polnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom koje spada u zločin protiv čovječnosti, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u KZ BiH, ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine; 9) prisilni nestanak osoba; 10) zločin aparthejda, ili 11) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja.

U članu 172 stav 2 KZ BiH definisani su pojedini pojmovi koji

su upotrijebljeni pri određivanju bića ovog krivičnog djela. Tako je određeno da napad usmjeren bilo protiv kojeg civilnog stanovništva jeste ponašanje koje uključuje višestruko činjenje ovog djela bilo protiv kojeg civilnog stanovništva na osnovi ili u cilju državne politike ili politike neke organizacije da se učini takav napad. Istrebljenje uključuje namjerno nametanje takvih životnih uslova, a posebno uskraćivanje pristupa hrani i lijekovima, koji mogu prouzrokovati uništenje dijela stanovništva. Odvođenje u ropstvo jeste vršenje nad licem bilo kojeg ili svih ovlašćenja inače vezanih za pravo svojine, uključujući vršenje takvog ovlašćenja pri trgovanju ljudima, posebno ženama i djecom. Deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva jeste prisilno iseljenje lica s teritorije na kojoj su zakonito prisutna protjerivanjem ili drugim mjerama prisile, bez osnova dopuštenih po međunarodnom pravu. Mučenje jeste namjerno nanošenje snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje licu zadržanom od strane izvršioca ili pod njegovim nadzorom, izuzimajući bol ili patnju koja je posljedica isključivo izvršenja zakonitih sankcija. Prisilna trudnoća jeste nezakonito zatočeništvo žene kojoj je prisilno prouzrokovana trudnoća, s namjerom da se utiče na etnički sastav bilo kojeg stanovništva ili da se učine druge teške povrede međunarodnog prava. Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti grupi ljudi ili zajednici. Prisilni nestanak lica jeste hapšenje, pritvaranje ili otimanje lica, od strane ili s dopuštenjem, podrškom ili pristankom države ili političke organizacije, uz odbijanje da se prizna takvo lišenje slobode ili da se pruži informacija o sudbini ili o mjestu gdje se nalaze takva lica, s namjerom da se uklone od zaštite zakona na duže vrijeme. Zločin aparthejda su nečovječne radnje učinjene u kontekstu institucionalizovanog režima sistematskog potlačivanja i dominacije jedne rasne grupe nad bilo kojom drugom rasnom grupom ili grupama ljudi, učinjene s namjerom održavanja takvog režima.

Objekt zaštite kod ovog djela su čovječnost i međunarodno pravo. Djelo je svršeno preduzimanjem neke od navedenih radnji izvršenja. Posljedica djela se javlja u vidu povrede ili uskraćivanja korišćenja osnovnih ljudskih prava i sloboda civilnom stanovništvu. Za postojanje djela je bitno da se navedene radnje preduzimaju kao dio širokog ili sistematskog napada uperenog protiv civilnog stanovništva.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj. Svakako da naređenje da se izvrši ovo djelo može izdati samo lice koje ima odgovarajući položaj ili dužnost. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Zakonom je izričito predviđeno (član 19 KZ BiH) da za ovo djelo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarijevaju.

3. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 173 KZ BiH)

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva se sastoji u raznovrsnim oblicima nečovječnog postupanja prema civilnom stanovništvu koje predstavlja najteže povrede ljudskih prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije. Objekt zaštite je civilno stanovništvo.

Ovo djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi ili učini koje od ovih djela: 1) napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, a taj je napad prouzrokovao smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušenje zdravlja ljudi; 2) napad bez izbora cilja kojim se povređuje civilno stanovništvo; 3) ubijanja, namjerno nanošenje licu snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenje), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; 4) raseljenje, preseljenje ili prisilno odnarodnjenje ili prevođenje na drugu vjeru; 5) prisiljavanje drugog lica na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), prisiljavanje na prostituciju, primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivpravno odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, oduzimanje prava na pravično i nepristrasno suđenje, prisiljavanje na službu u neprijateljskim oružanim snagama ili u neprijateljskoj obavještajnoj službi ili upravi, ili 6) prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjivanje stanovništva, konfiskaciju imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivpravno, samovoljno i vojnim potrebama neopravdano uništavanje ili prisvajanje imovine u velikim

razmjerama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjenje vrijednosti domaće novčane jedinice ili protivzakonito izdavanje novca.

Kod ovog djela postoji više alternativno određenih radnji izvršenja. Uslov je da se navedene radnje vrše protivno pravilima međunarodnog prava, odnosno da se vrše kršenjem međunarodnog prava koje predviđa određena pravila za vođenje ratnih operacija. Djelo je dovršeno samim izdavanjem naređenja da se izvrši radnja, odnosno preduzimanjem neke od djelatnosti koja predstavlja radnju izvršenja. Dakle, za postojanje djela nije potrebno da je naređenje i izvršeno. Krivično djelo može biti izvršeno samo za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje naređuje njegovo izvršenje ili neposredno izvršava neku od navedenih radnji izvršenja. Krivično djelo može biti izvršeno samo sa umišljajem. Za osnovni oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Zakonom je izričito predviđeno (član 19 KZ BiH) da za ovo djelo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarijevaju.

U stavu 2 predviđen je poseban oblik krivičnog djela, a čini ga onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi ili učini koje od ovih djela: 1) napad na objekte posebno zaštićene međunarodnim pravom ili opšteopasne objekte i postrojenja kao što su brane, nasipi i nuklearne elektrane; 2) napad bez izbora cilja na civilne objekte koji su pod posebnom zaštitom međunarodnog prava, nebranjena mjesta i demilitarizovane zone, ili 3) dugotrajno oštećenje prirodne okoline velikih srazmjera, koje može da šteti zdravlju ili opstanku stanovništva. Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo, kao i kod osnovnog oblika, propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 3 predviđen je drugi poseban oblik ovog krivičnog djela, a čini ga onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije, kao okupator naredi ili učini preseljenje dijelova civilnog stanovništva svoje pripadnosti na okupiranu teritoriju. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude

samo lice koje je pripadnik okupacionih snaga, bilo kao naredbodavac ili neposredni izvršilac djela. I za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

4. Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika (član 174 KZ BiH)

Ovo krivično djelo obuhvata različite oblike nečovječnog postupanja prema ranjenicima, bolesnicima, brodolomcima ili sanitetskom ili vjerskom osoblju u vrijeme rata ili oružanog sukoba. Djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba, prema ranjenicima, bolesnicima, brodolomcima ili sanitetskom ili vjerskom osoblju naredi ili učini koje od ovih djela: 1) lišenja drugih lica života (ubistva), namjerna nanošenja licima snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenja), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije; 2) nanošenje velikih patnji ili povreda tijela ili povreda zdravlja, ili 3) protivpravno, samovoljno, vojnim potrebama neopravdano uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerima materijala, sredstava sanitetskog transporta i zaliha sanitetskih ustanova ili jedinica.

Objekt zaštite su ranjenici, bolesnici, brodolomci, i sanitetsko ili vjersko osoblje. Prema tome, ovim krivičnim djelom se štite osnovna prava koja u ratu ili oružanom sukobu pripadaju ranjenicima, bolesnicima, brodolomcima, sanitetskom ili vjerskom osoblju. Radnja izvršenja se sastoji u naređenju da se vrše navedene djelatnosti, ili u samom njihovom neposrednom izvršenju. Radnja izvršenja se ostvaruje alternativno, a za postojanje djela dovoljna je samo jedna od tih radnji i samo prema jednom licu. I kod ovog krivičnog djela potrebno je da navedene radnje predstavljaju kršenje pravila međunarodnog prava. Prema odredbama Ženevske konvencije iz 1949. godine, prema licima koja su izbačena iz borbe uslijed ranjavanja ili bolesti, mora se postupati čovječno i mora im se pružiti potrebna ljekarska pomoć. Vrijeme izvršenja djela je njegovo bitno obilježje. Ono se može izvršiti samo za vrijeme rata ili oružanog sukoba.

Izvršilac ovog krivičnog djela može biti svako lice koje se

pojavljuje u ulozi naredbodavca ili izvođača zabranjenih radnji. U pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo predviđena je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Zakonom je izričito predviđeno (član 19 KZ BiH) da za ovo djelo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarijevaju.

5. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 175 KZ BiH)

Istorijski gledano, ovaj ratni zločin je poznat još od antičke Grčke koja je poštovala status zarobljenika i humano postupala prema neprijatelju koji je razoružan i onesposobljen da se brani.

Djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava prema ratnim zarobljenicima naredi ili učini koje od ovih djela: 1) lišenja drugih lica života (ubistva), namjerna nanošenja licima snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenja), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije; 2) nanošenje velikih patnji ili povreda tijela ili povreda zdravlja, ili 3) prisiljavanje na službu u neprijateljskim oružanim snagama ili lišavanje prava na pravično i nepristrasno suđenje.

Objekt zaštite su ratni zarobljenici, koje prema pravilima međunarodnog prava čine lica koja pripadaju oružanim snagama, dobrovoljačkim odredima ili policiji jedne strane u sukobu, civilno stanovništvo koje nosi oružje i pridržava se ratnih običaja i zakona, potom politički i državni funkcioneri zarobljeni od strane neprijatelja. Ratni zločin protiv zarobljenika može se izvršiti u vrijeme rata i u vrijeme mira, što znači da ratni zarobljenici uživaju status zaštićenih lica po međunarodnom pravu sve do momenta repatrijacije.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Zakonom je izričito predviđeno da za ovo djelo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarijevaju (član 19 KZ BiH).

6. Organizovanje grupe ljudi i podstrekavanje na izvršenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina (član 176 KZ BiH)

U novije vrijeme, organizovani kriminal uzima sve više maha i kao takav predstavlja najopasniji vid kriminaliteta, pa je postao jedno od najaktuelnijih pitanja na međunarodnom planu i domaćem nivou. Objekt zaštite kod ovog djela su čovječnost i međunarodno pravo. Ovo djelo čini onaj ko organizuje grupu ljudi radi vršenja krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina protiv civilnog stanovništva, ratnih zločina protiv ranjenika i bolesnika i ratnih zločina protiv ratnih zarobljenika. Stvaranje grupe podrazumijeva grupu ljudi koja je formirana, odnosno koja nije spontano nastala, dok članovi grupe ne moraju imati određene uloge u vršenju krivičnih djela. Djelo je dovršeno samim organizovanjem, odnosno stvaranjem grupe.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 2 predviđen je blaži oblik djela, koji vrši onaj ko postane pripadnik grupe ljudi za izvršenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Za ovo djelo predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 3 propisano je da se pripadnik grupe ljudi za izvršenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, koji otkrije tu grupu prije nego što je u njenom sastavu ili za nju učinio krivično djelo, kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.

U stavu 4 predviđen je poseban oblik djela, koji vrši onaj ko poziva ili podstrekava na vršenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina protiv civilnog stanovništva, ratnih zločina protiv ranjenika i bolesnika i ratnih zločina protiv ratnih zarobljenika. Za ovo djelo predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

7. Protivpravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja (član 177 KZ BiH)

Haški pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu od 1907. godine zabranjuje ubijanje ili ranjavanje neprijatelja koji je odložio oružje ili nema sredstava za odbranu ili se bezuslovno predao. Ovo krivično djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba ubije ili rani neprijatelja koji je odložio oružje ili se bezuslovno predao ili nema sredstava za odbranu. Ovim krivičnim djelom se štite prava pripadnika neprijateljskih snaga u ratu ili oružanom sukobu, koja su regulisana međunarodnim ratnim pravom. Pasivni subjekt je neprijatelj (pripadnik protivničke strane) koji se bezuslovno predao, ili nema sredstava za odbranu. Dakle, radi se o licu koje neće ili nije u mogućnosti da pruži bilo kakav otpor i koje još nije zarobljeno, odnosno koje nije steklo status ratnog zarobljenika, jer bi se u protivnom radilo o ratnom zločinu protiv ratnih zarobljenika.

Djelo postoji ako se ubijanje ili ranjavanje neprijatelja vrši za vrijeme rata ili oružanog sukoba. Ono mora biti protivpravno, a djelo je dovršeno samim lišavanjem života jednog lica ili ranjavanjem jednog ili više lica koji su pasivni subjekt djela.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik ovog djela iz stava 2 nastaje ako je ubistvo iz stava 1 učinjeno na svirep ili podmukao način, iz koristoljublja ili iz drugih niskih pobuda, ili ako je ubijeno više lica. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 3 predviđen je poseban oblik djela, koji vrši onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba naredi da u borbi ne smije biti preživjelih pripadnika neprijateljske vojske ili vodi borbu protiv neprijatelja na toj osnovi. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

8. Protivpravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu (član 178 KZ BiH)

Ovo krivično djelo čini onaj ko naredi da se protivpravno oduzimaju stvari od ubijenih ili ranjenih na ratištu, ili ko učini takvo oduzimanje. Radnja izvršenja je alternativno određena, i to kao: a) naređivanje da se protivpravno oduzimaju stvari od ubijenih ili ranjenih na ratištu, ili b) vršenje protivpravnog oduzimanja stvari od ubijenih ili ranjenih na ratištu.

Izvršilac krivičnog djela može biti savako lice koje na ratištu oduzima stvari od ubijenih, odnosno ranjenih, ali će to, prije svega, biti lice koje je učestvovalo u oružanom sukobu, ili je pripadnik oružanih snaga ili je lice koje po svom položaju i ovlašćenju može da izda naređenje da se od ubijenih ili ranjenih oduzimaju stvari. Ovo krivično djelo se može izvršiti samo na ratištu u vrijeme ratnih ili oružanih sukoba. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik ovog djela iz stava 2 postoji ako je djelo iz stava 1 učinjeno na svirep način. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

9. Povrede zakona ili običaja rata (član 179 KZ BiH)

Ovo krivično djelo čini onaj ko za vrijeme rata ili oružanog sukoba naredi da se povrijede zakoni ili običaji rata ili ih sam povrijedi. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) naređivanje da se povrijede zakoni ili običaji rata, odnosno da se upotrijebe sredstva ili načini borbe koji su zabranjeni međunarodnim pravom, ili b) neposredna povreda zakona ili običaja rata, odnosno neposredna upotreba takvih sredstava ili načina borbe. Djelo je dovršeno izdavanjem naređenja da se povrijede zakoni ili običaji rata ili kada su zakoni ili običaji rata povrijeđeni, odnosno kada je došlo do upotrebe nedozvoljenog sredstva ili nedozvoljenih načina borbe koji su zabranjeni međunarodnim pravom.

U stavu 2 propisano je da povrede zakona ili običaja rata, u smislu radnje izvršenja ovog djela, uključuju: 1) upotrebu bojnih

otrova ili drugih ubojitih sredstava s ciljem izazivanja nepotrebne patnje; 2) bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnim potrebama; 3) napad ili bombardovanje bilo kojim sredstvima nebranjenih gradova, sela, nastambi ili zgrada; 4) pljenidbu, uništavanje ili namjerno oštećenje ustanova namijenjenih vjerskim, dobrotvornim ili obrazovnim potrebama, nauci i umjetnosti, istorijskih spomenika i naučnih i umjetničkih djela, ili 5) pljačku javne ili privatne imovine.

Ovo krivično djelo može se izvršiti samo u vrijeme rata ili oružanog sukoba. Izvršilac krivičnog djela može biti lice koje učestvuje u ratu, oružanom sukobu ili po svojoj funkciji može da izdaje naređenja za upotrebu pojedinih borbenih sredstava, ili izvođenja određenog načina borbe. U pogledu krivice izvršioca potreban je umišljaj.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

10. Povreda parlamentara (član 181 KZ BiH)

Ovo krivično djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba vrijeđa, zlostavlja ili zadrži parlamentara ili njegovu pratnju ili im spriječi povratak, ili na drugi način povrijedi njihovu nepovredivost. Objekt zaštite je lice koje je parlamentar ili lice koje se nalazi u njegovoj pratnji.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena i sastoji se u: a) vrijeđanju, b) zlostavljanju, c) zadržavanju, d) sprječavanju povratka, ili e) na drugi način povređivanju nepovredivosti parlamentara ili njegove pratnje.

Vrijeme izvršenja je bitno obilježje ovog krivičnog djela, što znači da povreda parlamentara ili njegove pratnje treba da se vrši u vrijeme rata ili oružanog sukoba. Izvršilac krivičnog djela može biti samo učesnik u ratu ili oružanom sukobu, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

11. Neopravdano odlaganje povratka ratnih zarobljenika (član 182 KZ BiH)

Ovo djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava, nakon završetka rata ili oružanog sukoba naredi ili izvrši neopravdano odlaganje povratka ratnih zarobljenika ili civilnih lica. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) naređivanje da se izvrši neopravdano odlaganje povratka ratnih zarobljenika ili civilnih lica, i b) vršenje neopravdanog odlaganja povratka ratnih zarobljenika ili civilnih lica. Da bi postojalo djelo, potrebno je da se neopravdano odlaže povratak ratnih zarobljenika ili civilnih lica nakon završetka rata ili oružanog sukoba. Isto tako, za postojanje djela potrebno je da se neopravdano odlaganje vrši kršenjem pravila međunarodnog prava.

Izvršilac ovog djela može da bude svako lice, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

12. Uništavanje kulturnih, istorijskih i religijskih spomenika (član 183 KZ BiH)

Ovo djelo čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata ili oružanog sukoba uništava kulturne, istorijske ili religijske spomenike, građevine ili ustanove namijenjene nauci, umjetnosti, vaspitanju, humanitarnim ili religijskim ciljevima. Objekt zaštite su spomenici i građevine koje imaju posebni kulturni, religijski i istorijski značaj, odnosno vrijednost za neku državu. Radnja krivičnog djela se sastoji u uništavanju navedenih spomenika ili njihovom oštećenju do te mjere da više nemaju svoju vrijednost, odnosno da više ne mogu koristiti svojoj namjeni.

Ovo krivično djelo se može izvršiti samo u vrijeme rata ili oružanog sukoba. Isto tako, za postojanje djela potrebno je da se njegova radnja izvršenja vrši kršenjem pravila međunarodnog prava. Izvršilac ovog djela može da bude svako lice, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina zatvora.

Teži oblik djela iz stava 2 nastaje ako je djelom iz stava 1 uništen jasno prepoznatljiv objekt koji je kao kulturno i duhovno

naslijeđe naroda pod posebnom zaštitom međunarodnog prava. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

13. Zloupotreba međunarodnih znakova (član 184 KZ BiH)

Ovo djelo čini onaj ko zloupotrijebi ili neovlašćeno nosi zastavu ili znak Organizacije Ujedinjenih nacija, ili znakove ili zastave Crvenog krsta ili znakove koji njima odgovaraju, ili druge priznate međunarodne znakove kojima se obilježavaju određeni objekti radi zaštite od vojnih djelovanja. Radnja izvršenja se sastoji u zloupotrebi ili u neovlašćenom nošenju navedenih međunarodnih znakova. Po pravilu, zloupotreba međunarodnih znakova se vrši u vrijeme rata ili oružanog sukoba, s tim da se može izvršiti i u mirnodopskim uslovima.

Izvršilac ovog djela može da bude svako lice, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik ovog djela iz stava 2 postoji kada se djelo iz stava 1 učini za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

14. Međunarodna trgovina ljudima (član 186 KZ BiH)

Krivično djelo međunarodne trgovine ljudima, pored osnovnog, ima tri posebna i dva teža oblika. Osnovni oblik djela iz stava 1 čini onaj ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlašćenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi, kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorišćavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin. Pod iskorišćavanjem se podrazumijeva: prostitucija drugog lica ili drugi oblici seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorišćavanje (stav 7).

Objekt zaštite kod ovog djela je dostojanstvo i integritet личности kao osnovne ljudske vrijednosti u smislu atributa čovječnosti koje je zaštićeno međunarodnim pravom. Radnja izvršenja je alternativno određena. Djelo je svršeno preduzimanjem neke od navedenih djelatnosti na neki od navedenih načina, uz postojanje navedenog cilja.

Izvršilac ovog djela može da bude svako lice, dok je u pogledu krivice potreban direktni umišljaj. Za osnovni oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

U stavu 2 predviđen je poseban oblik ovog djela, koji izvršava onaj ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu iskorišćavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorišćavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili u svrhu kakvog drugog iskorišćavanja u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

U stavu 3 predviđen je prvi teži oblik krivičnog djela, koji nastaje kada krivično djelo iz st. 1 i 2 izvrši službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

U stavu 4 predviđen je drugi poseban oblik krivičnog djela, koji izvršava onaj ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja međunarodne trgovine ljudima. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

U stavu 5 predviđen je treći poseban oblik ovog djela, koji nastaje korišćenjem usluga žrtve međunarodne trgovine ljudima. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U stavu 6 predviđen je drugi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada su izvršenjem krivičnog djela iz st. 1 i 2 prouzrokovane teže posljedice, narušavanje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica

iz st. 1 i 2. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 8 propisano je da se predmeti, prevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima oduzimaju.

Na postojanje krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva međunarodne trgovine ljudima pristalo na iskorišćavanje (stav 9). Protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koju je izvršilac krivičnog djela prisilio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve međunarodne trgovine ljudima (stav 10).

15. Uzimanje talaca (član 191 KZ BiH, član 200 KZ FBiH, član 305 KZ RS i član 197 KZ BD BiH)

Za razliku od klasične otmice, ovo krivično djelo predstavlja jedan poseban, ili bolje rečeno specifičan oblik otmice, koja se vrši u namjeri da se prinudi neka država ili međunarodna organizacija na neko činjenje ili nečinjenje, odnosno u namjeri postizanja određenog cilja koji je, po pravilu, političke prirode. Ovo krivično djelo (čl. 191 st. 1 KZ BiH) čini onaj ko drugoga zatvori, drži zatvorenog ili mu na drugi način oduzme ili ograniči slobodu kretanja, ili ga drži i prijeti da će ga ubiti, povrijediti ili dalje držati kao taoca, u cilju da primora Bosnu i Hercegovinu, odnosno Federaciju Bosne i Hercegovine, odnosno Republiku Srpsku, odnosno Brčko distrikt BiH, neku državu ili međunarodnu međuvladinu organizaciju da nešto učini ili ne učini, kao izričiti ili prećutni uslov za oslobađanje taoca. Objekt zaštite je međunarodni mir i bezbjednost koji su ugroženi napadom na život ili tijelo nekog čovjeka. Pasivni subjekt je talac, koji može biti svako lice, bez obzira na pol ili starosno doba.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, a u ostalim KZ – kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 191 stav 2 KZ BiH, članu 200 stav 2 KZ FBiH, članu 305 stav 2 KZ RS i članu 197 stav 2 KZ BD BiH propisan je prvi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada uslijed djela iz stava 1 nastupi smrt otežog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, a u KZ RS u trajanju od pet do dvadeset godina.

U članu 191 stav 3 KZ BiH, članu 200 stav 3 KZ FBiH, članu 305 stav 3 KZ RS i članu 197 stav 3 KZ BD BiH propisan je drugi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 učinilac otežog lice s umišljajem lišio života. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora, a u KZ RS u trajanju od deset godina ili kaznom doživotnog zatvora.

16. Neovlašćeni promet opojnim drogama (član 195 KZ BiH)

Upotreba opojnih droga je višestruko štetna. Štetne posljedice nastaju, prije svega, za zdravlje onih koji ih koriste, a to su, po pravilu, mladi ljudi. Suzbijanje narkomanije se vrši, prije svega, preventivnim djelovanjem, odnosno vaspitnim uticajem na mlade, a sa druge strane, nastojanjima da se onemogući neovlašćena proizvodnja i promet opojnih droga. Ovo djelo čini onaj ko neovlašćeno vrši međunarodnu prodaju ili prenos ili nudi na prodaju ili radi prodaje kupuje, drži, prevozi ili prenosi, ili posreduje u međunarodnoj prodaji ili kupovini, šalje, isporučuje, uvozi, izvozi ili na drugi način neovlašćeno stavlja u međunarodni promet supstance ili preparate koji su propisom proglašeni opojnim drogama. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Djelo je svršeno preduzimanjem bilo koje djelatnosti koja je označena kao radnja izvršenja.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Teži oblik djela iz stava 2 nastaje kada neko organizuje grupu ljudi radi vršenja krivičnog djela iz stava 1, ili kada neko postane član takve organizovane grupe ljudi. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

U stavu 3 propisan je poseban oblik ovog djela, koji nastaje kada neko u međunarodnoj transakciji neovlašćeno pravi, nabavlja, posreduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstancu znajući da će biti upotrijebljeni za proizvodnju opojnih droga. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 4 izričito je propisano da će se opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju oduzeti.

17. Otmica aviona ili broda ili zauzimanje fiksne platforme (član 197 KZ BiH)

Haškom konvencijom o suzbijanju nezakonite otmice aviona od 1970. godine, nezakonita otmica vazduhoplova proglašena je za delikt međunarodnog prava, a države potpisnice su se obavezale da u svom nacionalnom zakonodavstvu odrede kao krivično djelo svaku nasilnu otmicu aviona, dok se on nalazi u letu.²¹³ Objekt zaštite kod ovog djela je bezbjednost morskog, prekomorskog i vazdušnog saobraćaja, tj. opšta sigurnost ljudi i imovina. Ovo djelo čini onaj ko silom ili prijetnjom da će upotrijebiti silu, ili drugim oblikom zastrašivanja, preuzme ili vrši kontrolu nad avionom koji se nalazi u letu, nad brodom ili plutajućim objektom bilo koje vrste ili fiksnom platformom.

Radnja izvršenja je alternativno određena. Djelo se smatra dovršenim kada je učinilac preuzeo kontrolu nad avionom u letu, ili nad brodom, odnosno plutajućim objektom. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje jednu godinu.

U stavu 2 propisan je prvi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada je uslijed krivičnog djela iz stava 1 nastupila smrt jednog ili više lica, ili je prouzrokovano uništenje otetog aviona, broda ili plutajućeg objekta ili fiksne platforme, ili je nastupila druga imovinska šteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

U stavu 3 propisan je drugi teži oblik ovog djela, koji nastaje

---

²¹³ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 711.

kada je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 učinilac neko lice s umišljajem lišio života. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

18. Terorizam (član 201 KZ BiH, član 201 KZ FBiH, član 299 KZ RS i član 198 KZ BD BiH)

U cilju suzbijanja i sprječavanja terorizma donijeto je više međunarodno-pravnih akata, među kojima je i Evropska konvencija o suzbijanju terorizma iz 1977. godine, a koja je stupila na snagu 1978. godine. Ovo krivično djelo nastaje kada neko učini teroristički akt s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Republici Srpskoj, odnosno u Brčko distriktu BiH, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što učini ili ne učini, ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Republici Srpskoj, odnosno u Brčko distriktu BiH, druge zemlje ili međunarodne organizacije.

U članu 201 stav 5 KZ BiH, članu 201 stav 4 KZ FBiH, članu 299 stav 1 KZ RS i članu 198 stav 4 KZ BD BiH definisan je pojam terorističkog akta. U tom smislu, teroristički akt podrazumijeva koju od sljedećih namjernih radnji koja s obzirom na svoju prirodu ili okolnost može ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju: 1) napad na život lica koje može prouzrokovati njegovu smrt; 2) napad na tjelesni integritet lica; 3) protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenog ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja drugom licu s ciljem da se to lice ili neko drugi prisili da što učini, ne učini ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca; 4) nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH, vlade druge države ili javnim objektima, saobraćajnom sistemu, objektima infrastrukture uključujući informatički sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne materijalne štete; 5) otmicu vazduhoplova, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili prevoza robe; 6) proizvodnju, posjedovanje, sticanje, prevoz, snabdijevanje, korišćenje ili

osposobljavanje za korišćenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnih materijala, te istraživanje i razvoj biološkog, hemijskog ili radioaktivnih materijala; 7) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s ciljem ugrožavanja ljudskih života; 8) ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim prirodnim resursom s ciljem ugrožavanja ljudskih života, ili 9) prijetnja izvršenjem kojeg djela iz tačke 1. do 8.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, u KZ FBiH i KZ BD BiH kazna zatvora od najmanje tri godine, dok je u KZ RS propisana najstrožija kazna – zatvor u trajanju od najmanje osam godina.

U članu 201 stav 2 KZ BiH, članu 201 stav 2 KZ FBiH, članu 299 stav 3 KZ RS i članu 198 stav 2 KZ BD BiH propisan je prvi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada je uslijed krivičnog djela iz stava 1 nastupila smrt jednog ili više lica, a u KZ RS alternativno je predviđeno da su nastupila velika razaranja. Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od najmanje osam godina, u KZ FBiH i KZ BD BiH – kazna zatvora od najmanje pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna doživotnog zatvora.

U članu 201 stav 3 KZ BiH, članu 201 stav 3 KZ FBiH, članu 299 stav 4 KZ RS i članu 198 stav 3 KZ BD BiH propisan je drugi teži oblik ovog djela, koji nastaje kada je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 učinilac neko lice s umišljajem lišio života. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora, a u KZ RS kazna zatvora u trajanju od najmanje petnaest godina ili kazna doživotnog zatvora.

U članu 201 stav 4 KZ BiH propisan je poseban oblik ovog djela, koji izvršava onaj ko nabavi ili pripremi sredstvo ili ukloni prepreku ili preduzme neku drugu radnju kojom stvori uslove za izvršenje krivičnog djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U KZ RS propisano je članom 299 stav 5 da će se obavezno oduzeti objekti i druge nepokretnosti koje su korišćene za terorističke aktivnosti, kao i predmeti ili sredstva koji su namijenjeni ili su korišćeni za izvršenja djela terorizma.

19. Finansiranje terorističkih aktivnosti (član 202 KZ BiH, član 202 KZ FBiH, član 300 KZ RS i član 199 KZ BD BiH)

Finansiranje terorizma predstavlja prikupljanje i distribuciju finansijskih sredstava, s namjerom da se iskoriste za vršenje terorističkih akata, kao i finansiranje aktivnosti terorističkih organizacija ili individualnih terorista.²¹⁴ Osnov ove inkriminacije je međunarodna Konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma koja je usvojena 9. decembra 1990. godine od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija.

Prema KZ BiH ovo krivično djelo čini onaj ko na bilo koji način, neposredno ili posredno, da, prikupi ili na drugi način osigura sredstva s ciljem njihove upotrebe ili znajući da će biti upotrijebljena, u cjelini ili djelimično, za izvršenje nekog od krivičnih djela iz čl. 191 (uzimanje talaca), 192 (ugrožavanje lica pod međunarodnopravnom zaštitom), 194 (neovlašćeno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a (ugrožavanje nuklearnog objekta), 196 (piratstvo), 197 (otmica aviona ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198 (ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi), 199 (uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti vazdušnog saobraćaja), 200 (zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201 (terorizam), 202a (javno podsticanje na terorističke aktivnosti), 202b (vrbovanje radi terorističkih aktivnosti), 202c (obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) ili svakog drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civila ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine ili drugih vlasti ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini, bez obzira na to da li su terorističke aktivnosti izvršene i da li su sredstva korišćena za izvršavanje terorističkih aktivnosti.

---

²¹⁴ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 60.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo čini onaj ko bilo na koji način, direktno ili indirektno, daje ili prikuplja sredstva s ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti u cijelini ili djelimično, za vršenje: 1) krivičnih djela uzimanje talaca i terorizam, ili 2) drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civilnog lica ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kad je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili okolnosti, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distriktu BiH, da što učine ili ne učine.

Prema KZ RS ovo krivično djelo čini onaj ko, direktno ili indirektno, daje ili na bilo koji način obezbjeđuje ili prikuplja novac, imovinu ili neka druga sredstva u namjeri da se koriste ili znajući da će se koristiti ili da će biti upotrijebljena u cijelosti ili djelimično za vršenje jednog ili više djela navedenih u Glavi XXIII Krivičnog zakonika, kao i krivičnog djela oštećenje ili uništenje javnih uređaja (član 397. st. 1. i 2), oštećenje brana i vodoprivrednih objekata (član 398. st. 1. i 2) ili nekog drugog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civilnog lica ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, ako je takvo djelo upravljeno na zastrašivanje građana ili prisiljavanje organa vlasti u Republici Srpskoj da izvrši ili ne izvrši neku radnju.

Objekt zaštite kod ovog djela su međunarodna bezbjednost i druge vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Za postojanje djela je bitno da se novčana ili druga sredstva prikupljaju ili daju za izvršenje navedenih djela, ali se ne traži da je došlo do učinjenja nekog od krivičnih djela za koja su sredstva data ili prikupljena. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, u KZ FBiH i KZ BD BiH – kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje osam godina.

U članu 202 stav 2 KZ BiH predviđen je drugi oblik ovog djela koji može da izvrši onaj ko na bilo koji način, neposredno ili posredno, da ili prikupi ili na drugi način osigura sredstva: 1) s ciljem da se ona, u potpunosti ili djelimično, upotrijebe u bilo koju svrhu od terorističkih organizacija ili pojedinačnih terorista, ili 2) znajući da će, u potpunosti ili djelimično, biti upotrijebljena za izvršenje krivičnih djela iz stava 1 od terorističkih organizacija ili pojedinačnih terorista. I za ovaj oblik djela, kao i za osnovni, propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

U članu 202 stav 3 KZ BiH propisano je da se prikupljena sredstva namijenjena za izvršenje ili nastala izvršenjem krivičnog djela iz stava 1 oduzimaju.

U članu 202 stav 4 KZ BiH propisano je da se pod sredstvima prikupljenim za izvršenje djela iz st. 1 i 2 smatraju sredstva svake vrste, bilo da se sastoje u stvarima ili pravima, bilo materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, bez obzira na to kako su stečena te pravni dokumenti ili instrumenti u svakom obliku, uključujući i elektronske ili digitalne, koji dokazuju vlasništvo ili pravo vlasništva nad imovinom, uključujući, ali ne ograničavajući se na bankarske kredite, putničke čekove, bankarske čekove, novčane naloge, udjele, vrijednosne papire, obveznice, mjenice i kreditna pisma.

U KZ RS propisana su I dva posebna oblika ovog krivičnog djela. Naime, službeno ili odgovorno lice u banci ili drugoj finansijskog instituciji ili lice koje vrši poslove od javnog interesa koje je ovlašćeno za preduzimanje mjera ili radnji za sprječavanje finansiranja terorizma, koje svjesno propusti da preduzme zakonom propisane mjere i time omogući izvršenje djela finansiranja terorizma, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina. Istom kaznom kazniće se i službeno ili odgovorno lice koje neovlašćeno otkrije klijentu ili nepozvanom licu podatke koji se odnose na postupak ispitivanja sumnjivih transakcija ili drugih mjera ili radnji koje se preduzimaju za sprječavanje finansiranja terorizma. Za oba ova oblika propisano je da se učinilac može blaze kazniti ukoliko su učinjena iz nehata, i to kaznom zatvora od jedne do osam godina. Takođe je propisana odgovornost pravnog lica za ovo djelo. Pravno lice će se kazniti novčanom kaznom i mjerom prestanka pravnog lica.

Glava četvrta: KRIVIČNA DJELA PROTIV PRIVREDE, JEDINSTVA TRŽIŠTA, POSLOVANJA I SIGURNOSTI PLATNOG PROMETA, TE KRIVIČNA DJELA IZ OBLASTI CARINA I POREZA

I Opšte karakteristike	487
II Pojedina krivična djela	489
1. Povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti	489
2. Nesavjesno privredno poslovanje	490
3. Lažni stečaj / Zloupotreba lažnog stečaja	491
4. Zloupotreba u stečajnom postupku / Zloupotreba u stečajnom postupku ili postupku restrukturiranja	492
5. Oštećenje povjerilaca	493
6. Zloupotreba ovlašćenja u privrednom poslovanju / Nezakonito postupanje u privrednom poslovanju	494
7. Sklapanje (zaključenje) štetnog ugovora	495
8. Stvaranje monopolističkog položaja na tržištu	496
9. Odavanje i neovlašćeno pribavljanje poslovne tajne	497
10. Falsifikovanje ili uništenje poslovnih ili trgovačkih knjiga ili isprava	498
11. Obmanjivanje kupaca / potrošača	499
12. Krivotvorenje novca	500
13. Krivotvorenje hartija od vrijednosti	501
14. Krivotvorenje znakova za vrijednost	503
15. Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i tegova	504
16. Pranje novca	505
17. Poreska utaja	508
18. Nedozvoljena trgovina	510
19. Krijumčarenje	511
20. Carinska prevara	512

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Privreda je u svakom društvu i svim fazama njegovog razvoja imala veliki društveni i politički značaj. Privreda predstavlja jednu od osnovnih društvenih aktivnosti koja je pokretačka snaga svakog društva, pa je suvišno govoriti kakav je značaj privrede za razvoj i opstanak jedne zemlje. Pravno lice može biti pogodan oblik za izvršenje krivičnih djela, što ujedno i potvrđuje da pravna lica trebaju odgovarati za krivična djela.²¹⁵ Samim tim pokretanje krivičnog postupka protiv pravnog lica ne isključuje odgovornost fizičkog lica.²¹⁶ Ako se opet gleda s druge strane na odgovornost pravnog lica za krivična djela, ona se može opisati kao kriminalnopolitička nužnost, jer pravna lica zauzimaju izuzetno važno mjesto u savremenim ekonomskim, političkim i socijalnim odnosima i relacijama.²¹⁷ Prema tome, društveno-politički sistem svake zemlje zasniva se i razvija na bazi odgovarajućih društveno-ekonomskih odnosa, što ukazuje na tijesnu povezanost, tj. uslovljenost privrede i politike. To je i razlog što se ovi odnosi ne prepuštaju stihiji, već se organizovano uređuju i usmjeravaju. Privredni sistem jedne zemlje se štiti kako ekonomskom politikom, tako i preduzimanjem neophodnih interventnih ekonomskih mjera. Sprovođenje tih mjera obezbjeđuje se i primjenom krivičnih i drugih sankcija, kako bi se u što je moguće većoj mjeri smanjio uticaj društveno-negativnih i štetnih djelatnosti na integritet privrede neke zemlje.

Kao izvršioци ovih krivičnih djela javljaju se različiti subjekti. Izvršilac većine krivičnih djela iz ove glave može biti svako lice, dok kod nekih djela to može biti samo lice koje ima određena svojstva, odnosno to može biti lice na odgovornim radnim mjestima u privrednim društvima.

---

²¹⁵ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 429.

²¹⁶ N. Stanković, *Krivično pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 320.

²¹⁷ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 430.

Zajednička karakteristika ovih krivičnih djela je da su podložna čestim izmjenama. Dinamičnost društvenih odnosa koji se njima štite iziskuje da se oblici krivičnopravne zaštite blagovremeno prilagođavaju čestim promjenama koje se dešavaju u privrednim djelatnostima i njihovom pravnom regulisanju.²¹⁸ Inkriminacije koje su odgovarale periodu administrativnog socijalizma, sa centralnom ulogom države u privredi, danas bi predstavljale anahronizam, ali i novoformirani odnosi u privredi iziskivali su nove oblike krivičnopravne zaštite.²¹⁹

Krivična djela protiv privrede, s obzirom na svoju prirodu, dijele se na: a) opšta krivična djela protiv privrede, i b) posebna krivična djela protiv privrede.

a) *Opšta krivična djela protiv privrede* mogu da se izvrše u svakoj, odnosno bilo kojoj grani privrede (npr. povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti, nesavjesno privredno poslovanje, zloupotreba ovlašćenja u privredi, zaključenje štetnog ugovora, stvaranje monopolističkog položaja na tržištu, i dr.).

b) *Posebna krivična djela protiv privrede* mogu da se izvrše samo u određenim granama privrede, pa se mogu podijeliti u sljedeće podgrupe:

1) *krivična djela u vezi sa proizvodnjom i trgovinom*, gdje spadaju (krijumčarenje, nedozvoljena proizvodnja, nedozvoljena trgovina, obmanjivanje kupaca, i dr.).

2) *krivična djela protiv državnih finansija*, gdje spadaju (falsifikovanje i upotreba hartija od vrijednosti, falsifikovanje novca, falsifikovanje kreditnih kartica i kartica za bezgotovinsko plaćanje, falsifikovanje znakova od vrijednosti, utaja poreza i doprinosa, pranje novca, i dr.).

---

²¹⁸ Lj. Lazarević, *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1981, str. 206.

²¹⁹ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 605.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti (član 204 KZ BiH, član 241 KZ FBiH i član 235 KZ BD BiH)

U Bosni i Hercegovini postoji jedinstvo tržišta, a čine ga slobodno kretanje i udruživanje rada i sredstava reprodukcije i slobodna razmjena roba i usluga, jedinstven novac, jedinstven monetarni sistem, jedinstvena carina, slobodno nastupanje na tržištu i dr.

Prema KZ BiH ovo djelo čini onaj ko zloupotrebom svog službenog ili uticajnog položaja ili ovlašćenja u institucijama Bosne i Hercegovine ograniči slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala, između entiteta ili između entiteta i Brčko distrikta BiH, uskrati ili ograniči pravo privrednog društva ili drugog pravnog lica da se na teritoriji drugog entiteta ili Brčko distrikta BiH bavi prometom robe i usluga, ili stavi privredno društvo ili drugo pravno lice u neravnopravan položaj prema drugim pravnim licima u pogledu uslova za rad ili za vršenje prometa robe i usluga, ili ograniči slobodnu razmjenu robe i usluga između entiteta i Brčko distrikta BiH.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo djelo čini onaj ko zloupotrebom svog službenog ili uticajnog položaja ili ovlašćenja ograniči slobodno kretanje ljudi, roba i kapitala na području Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, uskrati ili ograniči pravo privrednog društva ili drugog pravnog ili fizičkog lica da se na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, bavi prometom robe i usluga, ili ko stavi privredno društvo ili drugo pravno ili fizičko lice u neravnopravan položaj prema drugim licima u pogledu uslova za rad ili za vršenje prometa robe i usluga ili ograniči slobodnu razmjenu robe i usluga na području Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH. Ovo krivično djelo više ne postoji u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske.

Objekt zaštite kod ovog djela je ravnopravnost u vršenju privredne djelatnosti. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Izvršilac krivičnog djela može da bude službeno ili odgovorno lice. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 241 stav 2 KZ FBiH i članu 235 stav 2 KZ BD BiH propisan je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada službeno ili odgovorno lice u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distriktu BiH, koje zloupotrebom svog službenog položaja ili ovlašćenja ograniči slobodno kretanje ljudi, robe i kapitala između entiteta ili između entiteta i Brčko distrikta BiH, uskrati ili ograniči pravo privrednog društva ili drugog pravnog ili fizičkog lica da se na području drugog entiteta ili Brčko distrikta BiH bavi prometom robe i usluga, ili stavi privredno društvo ili drugo pravno ili fizičko lice u neravnopravan položaj prema drugim licima u pogledu uslova rada ili uslova obavljanja prometa robe i usluga, ili ograniči slobodnu razmjenu robe i usluga između entiteta i Brčko distrikta BiH. Za ovo djelo predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

2. Nesavjesno privredno poslovanje (član 242 KZ FBiH i član 236 KZ BD BiH)

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo djelo čini odgovorno lice u pravnom licu koje kršenjem zakona ili drugog propisa u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, očito nesavjesno posluje pa time prouzrokuje znatnu imovinsku štetu tom pravnom licu. Ovo krivično djelo više ne postoji u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske.

Krivično djelo nesavjesno privredno poslovanje je blanketnog karaktera. Radnja izvršenja se sastoji u nesavjesnom poslovanju, koje mora biti očigledno, tj. da se sastoji u činjenju ili nečinjenju, odnosno, nebrizi ili neurednosti koja prelazi običnu nebrigu ili neurednost. Posljedica se sastoji u šteti koja je prouzrokovana pravnom licu nesavjesnim poslovanjem izvršioca. Izvršilac ovog krivičnog djela može biti samo odgovorno lice u pravnom licu, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik ovog djela iz člana 242 stav 2 KZ FBiH i člana 236

stav 2 KZ BD BiH nastaje ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila prinudna likvidacija ili je pravno lice došlo pod stečaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

3. Lažni stečaj / Zloupotreba lažnog stečaja (član 244 KZ FBiH, član 252 KZ RS i član 238 KZ BD BiH)

Ovo je novije krivično djelo u našem krivičnom zakonodavstvu i ono u KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *lažni stečaj*, a u KZ RS – *zloupotreba lažnog stečaja*. Stečajni postupak nastupa kada privredno društvo, ili drugi subjekt privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica, ne može da odgovori svojim finansijskim ili drugim materijalnim obavezama. Ova inkriminacija upravo ima za cilj sprječavanje i suzbijanje raznih oblika zloupotreba u privredi, koji bi vodili prouzrokovanju lažnog stečaja.

Ovo krivično djelo čini onaj ko u namjeri da izbjegne plaćanje svojih obaveza, prividnim ili stvarnim umanjenjem svoje imovine prouzrokuje stečaj na taj način što:

1) cijelu ili dio imovine prividno ili ispod tržišne vrijednosti proda, prikrije, besplatno ustupi ili uništi;

2) zaključi fiktivne ugovore o dugu ili prizna nepostojeća potraživanja;

3) prikrije, uništi, preinači ili tako vodi poslovne knjige, isprave ili spise koje je po zakonu ili drugom propisu obavezno voditi da se iz njih ne može utvrditi stvarno imovno stanje, ili ovo stanje sačinjavanjem lažnih isprava ili na drugi način prikaže takvim da se na osnovu njega može otvoriti stečaj.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Izvršilac djela može da bude svako lice. Kod izvršioca djela mora da postoji posebna namjera, što znači da se djelo može izvršiti samo sa direktnim umišljajem.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, a u KZ RS – kazna zatvora od jedne do pet godina i novčana kazna.

Teži oblik ovog djela iz člana 244 stav 2 KZ FBiH, člana 252 stav 2 KZ RS i člana 238 stav 2 KZ BD BiH nastaje ako su uslijed djela iz stava 1 nastupile teške posljedice za povjerioca. Za ovo

djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od dvije do deset godina i novčanom kaznom.

4. Zloupotreba u stečajnom postupku / Zloupotreba u stečajnom postupku ili postupku restrukturiranja (član 245 KZ FBiH, član 253 KZ RS i član 239 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo predstavlja novinu u našem krivičnom pravu i ono u KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *zloupotreba u stečajnom postupku*, a u KZ RS – *zloupotreba u stečajnom postupku ili postupku restrukturiranja*. Ovo krivično djelo čini onaj ko u stečajnom postupku (u KZ RS – u stečajnom postupku ili postupku restrukturiranja) prijavi lažno potraživanje ili potraživanje u lažnom isplatnom redu da bi time ostvario pravo koje mu ne pripada. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: 1) prijavljivanje lažnog potraživanja, i b) prijavljivanje potraživanja u lažnom isplatnom redu.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a u RS-u do dvije godine i novačana kazna.

U članu 245 stav 2 KZ FBiH i članu 239 stav 2 KZ BD BiH propisan je drugi oblik ovog krivičnog djela koji vrši povjerilac, član odbora povjerilaca ili stečajni upravnik, koji za sebe ili drugoga primi imovinsku korist ili obećanje imovinske koristi da bi se donijela ili da se ne bi donijela određena odluka, ili da bi se na drugi način oštetio barem jedan povjerilac u stečajnom postupku. Za ovo djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

U članu 253 stav 2 KZ RS propisan je teži oblik ovog krivičnog djela koji vrši povjerilac, član povjerilačkog odbora ili stečajni upravnik koji za sebe ili drugoga primi imovinsku korist ili obećanje imovinske koristi da se donese ili da se ne donese određena odluka, ili da se na drugi način ošteti barem jedan povjerilac u stečajnom postupku ili postupku restrukturiranja. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora do tri godine i novčana kazna.

U članu 245 stav 3 KZ FBiH, članu 253 stav 3 KZ RS i članu 239 stav 3 KZ BD BiH predviđen je poseban oblik ovog djela koji vrši onaj ko povjeriocu, članu upravnog odbora ili stečajnom upravniku da ili obeća imovinsku korist radi izvršenja djela iz stava 2. Za ovo djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela, odnosno – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH, a u RS-u kazna zatvora do dvije godine i novčana kazna.

5. Oštećenje povjerilaca (član 246 KZ FBiH, član 254 KZ RS i član 240 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši onaj ko znajući da je postao nesposoban za plaćanje, isplatom duga ili na drugi način stavi kojeg povjerioca u povoljniji položaj i time znatno oštetiti najmanje jednog od svojih povjerilaca. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela je stavljanje nekog povjerioca u povoljniji položaj u odnosu na druge povjerioce. Posljedica krivičnog djela se sastoji u oštećenju drugih povjerilaca, odnosno najmanje jednog povjerioca. Ovdje nije riječ o bilo kakvom oštećenju, već to mora biti znatno oštećenje, a stepen oštećenje će se procjenjivati u svakom konkretnom slučaju. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo odgovorno lice u pravnom licu, a za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a u KZ RS – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

U članu 254 stav 2 KZ RS predviđen je drugi oblik ovog djela, koji vrši onaj ko znajući da je postao nesposoban za plaćanje, a u namjeri da izigra povjerioce, prizna neistinito potraživanje, sastavi lažan ugovor ili nekom drugom prevarnom radnjom oštetiti najmanje jednog od svojih povjerilaca. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 246 stav 2 KZ FBiH i člana 240 stav 2 KZ BD BiH izvršava odgovorno lice u pravnom licu koje, znajući da je pravno lice postalo nesposobno za plaćanje, u cilju izigravanja ili oštećivanja povjerilaca prizna neistinito potraživanje, sastavi lažni ugovor ili drugom prevarnom radnjom oštetiti povjerioca pravnog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci

do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 246 stav 3 KZ FBiH i člana 240 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 prouzrokovana šteta koja prelazi 500.000 KM, ili postupak sanacije ili stečaja prema oštećenom. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 254 stav 3 KZ RS predviđen je teži oblik ovog djela, koji nastaje ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila znatna šteta ili ako je radi toga prema oštećenom pokrenut postupak restrukturiranja ili stečaj. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora u trajanju od dvije do deset godina.

6. Zloupotreba ovlašćenja u privrednom poslovanju/ Nezakonito postupanje u privrednom poslovanju (član 247 KZ FBiH, član 248 KZ RS i član 241 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo je tipično djelo privrednog kriminala. U KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *zloupotreba ovlašćenja u privrednom poslovanju*, a u KZ RS – *nezakonito postupanje u privrednom poslovanju*.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo čini odgovorno lice u pravnom licu koje s ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi za to pravno lice:

- 1) stvara ili drži nedozvoljene fondove u zemlji ili van nje;
- 2) sastavljanjem isprava neistinitog sadržaja, lažnim bilansama, procjenama ili inventarisanjem ili drugim lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje i kretanje sredstava i ishoda poslovanja, pa time dovede u zabludu upravu pravnog lica pri donošenju odluka o poslovima upravljanja;
- 3) uskrati plaćanje poreskih i drugih fiskalnih obaveza utvrđenih zakonom;
- 4) sredstva kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni, ili
- 5) na drugi način grubo povrijedi ovlašćenja raspolaganja, korišćenja ili upravljanja imovinom pravnog lica.

Prema KZ RS ovo krivično djelo čini odgovorno lice u preduzeću ili drugom subjektu privrednog poslovanja koje u

namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi za svoje ili drugo pravno lice:

- 1) stvara ili drži nedozvoljene fondove u zemlji ili inostranstvu;
- 2) sastavljanjem isprava neistinitog sadržaja, lažnim bilansima, procjenama ili inventarisanjem ili drugim lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje i kretanje sredstava i rezultata poslovanja;
- 3) pravno lice stavi u povoljniji položaj prilikom dobijanja sredstava ili drugih pogodnosti koje se pravnom licu ne bi priznale prema postojećim propisima;
- 4) pri izvršavanju poreskih ili drugih zakonskih obaveza uskrati sredstva koja predstavljaju javni prihod;
- 5) namjenska sredstva sa kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni, ili
- 6) na drugi način grubo prekrši zakon ili pravila poslovanja u odnosu na raspolaganje, korišćenje i upravljanje imovinom.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena, a može da se sastoji u preduzimanju bilo koje od navedenih djelatnosti. Izvršilac krivičnog djela u svim slučajevima može da bude samo odgovorno lice u pravom licu, a za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u KZ RS predviđena je pored toga i novčana kazna kao kumulativna.

Teži oblik ovog djela iz člana 247 stav 2 KZ FBiH i člana 241 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist koja prelazi 200.000,00 KM. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina

Teži oblik ovog djela iz člana 248 stava 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena znatna imovinska korist ili je nastupila znatna šteta. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina i novčana kazna.

7. Sklapanje (zaključenje) štetnog ugovora (član 252 KZ FBiH, član 255 KZ RS i član 246 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši onaj ko kao predstavnik ili zastupnik pravnog lica u njegovoj privrednoj djelatnosti, zaključi ugovor za koji zna da je štetan za pravno lice ili zaključi ugovor suprotno

ovlašćenjima i time nanese štetu pravnom licu. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to kao: a) sklapanje štetnog ugovora, i b) sklapanje ugovora protivno ovlašćenjima. Štetnost ugovora se utvrđuje u svakom konkretnom slučaju. Izvršilac krivičnog djela može biti predstavnik ili zastupnik pravnog lica, a za krivičnu odgovornost traži se umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do tri godine i novčana kazna.

Teži oblik ovog djela iz člana 252 stav 2 KZ FBiH i člana 246 stava 2 KZ BD BiH nastaje ako je učinilac krivičnog djela iz stava 1 za to primio protivpravnu korist ili obećanje koristi ili ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana šteta koja prelazi 200.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik ovog djela iz člana 244 stava 2 KZ RS nastaje ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila velika šteta za pravno lice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina i novčana kazna.

8. Stvaranje monopolističkog položaja na tržištu (član 253 KZ FBiH i član 247 KZ BD BiH)

Razlog uvođenja ove inkriminacije u naše krivično zakonodavstvo je, prije svega, zaštita slobodnog tržišta, odnosno stvaranje nesmetane konkurencije privrednih i drugih subjekata na tržištu. Ovo krivično djelo postoji samo u krivičnom zakonodavstvu Federacije BiH i Brčko distrikta BiH.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo vrši onaj ko u pravnom licu sklopi sporazum kojim se drugo pravno ili fizičko lice ograničava u slobodnom prometu robe ili usluga na određenom području ili s određenim pravnim ili fizičkim licima, ili sklopi sporazum kojim se na drugi način stvara monopolistički položaj određenih pravnih ili fizičkih lica na tržištu.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Izvršilac djela je lice u pravnom licu koje sklopi monopolistički sporazum, a to će

biti lice koje ima ovlaštenje da sklapa sporazume, kao što su predstavnici pravnog lica, odnosno zastupnici ili ovlašćeni punomoćnici. Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

9. Odavanje i neovlašćeno pribavljanje poslovne tajne (član 254 KZ FBiH, član 259 KZ RS i član 248 KZ BD BiH)

Krivično djelo odavanja i neovlašćenog pribavljanja poslovne tajne se sastoji u neovlašćenom saopštavanju, predaji ili na drugi način činjenju dostupnim drugome podataka koji predstavljaju poslovnu tajnu, ili u pribavljanju takvih podataka u namjeri njihove predaje nepozvanom licu. Poslovnom tajnom, u smislu ovog krivičnog djela smatraju se podaci i dokumenti koji su zakonom, drugim propisom ili odlukom nadležnog organa donijetom na osnovu zakona proglašeni poslovnom tajnom čije bi odavanje prouzrokovalo ili bi moglo da prouzrokuje štetne posljedice za preduzeće ili drugi subjekt privrednog poslovanja. Objekt zaštite su podaci koji su zakonom proglašeni poslovnom tajnom.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Posljedica krivičnog djela je apstraktna opasnost za poslovanje pravnog lica. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice koje posjeduje navedene podatke, odnosno kome su ti podaci poznati, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 254 stav 2 KZ FBiH i člana 248 stav 2 KZ BD BiH vrši onaj ko počini krivično djelo iz stava 1 s ciljem odnošenja poslovne tajne van zemlje, ili ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 259 stav 2 KZ RS predviđen je poseban oblik ovog djela koji vrši onaj ko, s namjerom da ih neovlašćeno upotrijebi, na

protivpravan način dođe do podataka koji predstavljaju poslovnu tajnu. Za ovo djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Teži oblik djela iz člana 259 stav 3 KZ RS nastaje ako je odavanje, odnosno pribavljanje podataka izvršeno radi njihovog odnošenja u inostranstvo ili ako je djelo učinjeno iz koristoljublja. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina I novčana kazna.

U članu 259 stav 4 KZ RS predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje ako je djelo iz st. 1 i 3 učinjeno nehatno. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

10. Falsifikovanje ili uništenje poslovnih ili trgovačkih knjiga ili isprava (član 261 KZ FBiH, član 262 KZ RS i član 255 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *falsifikovanje ili uništenje poslovnih ili trgovačkih knjiga ili isprava*, dok se u KZ RS naziva *povreda obaveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga i sastavljanja finansijskih izvještaja i njihovo falsifikovanje ili uništavanje*. Njega vrši onaj ko u poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spise koje je dužan da vodi na osnovu zakona ili drugog propisa, unese neistinite podatke ili ne unese neki važan podatak, ili svojim potpisom ili pečatom ovjeri poslovnu ili trgovačku knjigu, ispravu ili spis sa neistinitom sadržinom, ili svojim potpisom ili pečatom omogući pravljenje poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spisa sa neistinitom sadržinom.

Radnja izvršenja je alternativno određena kao: a) unošenje neistinitih podataka u poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spise, b) neunošenje nekog bitnog podatka u poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spise, c) ovjera poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spisa sa neistinitim sadržajem, i d) omogućavanje izrade poslovne ili trgovačke knjige, isprave ili spisa s neistinitim sadržajem. Krivično djelo je svršeno u trenutku stavljanja potpisa, odnosno pečata od strane izvršioca djela na poslovnu ili trgovačku knjigu, ispravu ili spis sa neistinitim sadržajem. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, ali će to ipak biti ono lice koje je ovlašćeno da preuzima radnje u vezi sa izradom, odnosno

vođenjem poslovnih ili trgovačkih knjiga, isprava ili spisa, tj. lice koje je ovlašteno da vrši ovjere svojim potpisom ili pečatom poslovnih ili trgovačkih knjiga, isprava ili spisa. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

U članu 261 stava 2 KZ FBiH, članu 262 stava 2 KZ RS i članu 255 stav 2 KZ BD BiH predviđen je drugi oblik ovog djela, koji nastaje kada neko neistinitu poslovnu ili trgovačku knjigu, ispravu ili spis upotrijebi kao da su istiniti, ili kada uništi, ošteti, prikrije ili na drugi način učini neupotrebljivom poslovnu knjigu, ispravu ili spis. Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

U KZ RS je predviđen još jedan poseban oblik ovog krivičnog djela, a onog ko ne sastavlja finansijske izvještaje ili iste sastavlja u suprotnosti sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja i drugim propisima iz ove oblasti, s namjerom da sebi ili drugom određenom licu pribavi imovinsku korist, odnosno drugom licu nanese bilo kakvu štetu. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

11. Obmanjivanje kupaca / potrošača (član 265 KZ FBiH, član 272 KZ RS i član 259 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši onaj ko u namjeri obmanjivanja kupaca stavi u promet proizvode (u KZ RS – u većem obimu) s oznakom u koju su uneseni podaci koji ne odgovaraju sadržini, porijeklu ili kvalitetu proizvoda, ili stavlja u promet proizvode koji po svojoj težini ili kvalitetu ne odgovaraju onome što se redovno pretpostavlja kod takvih proizvoda, ili na proizvode stavlja oznaku zaštite za proizvode koji nisu zaštićeni, ili stavi u promet proizvode bez oznake o sadržini, vrsti, porijeklu (u KZ RS – i roku trajanja) ili kvalitetu proizvoda kad je ovakva oznaka propisana. Pasivni subjekti su kupci robe u redovnom prometu. Radnja krivičnog djela je alternativno određena: a) stavljanje u promet proizvoda s oznakom u koju su uneseni podaci koji ne odgovaraju sadržini, vrsti, porijeklu, ili kvalitetu proizvoda, b) stavljanje u promet

proizvoda koji po težini ili kvalitetu ne odgovara onome što se kod tih proizvoda redovno očekuje, i c) stavljanje proizvoda u promet bez oznake o sadržini, vrsti, porijeklu ili kvalitetu proizvoda, kada je takva oznaka propisana. Krivično djelo je dovršeno kada su proizvodi stavljeni u promet, odnosno kada su dostupni kupcima, s tim da za postojanje djela nije bitno da li je neki od njih i kupljen.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, ali to će ipak biti lice iz proizvodnih ili trgovačkih organizacija, a za krivicu je potreban umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine i novčana kazna.

U članu 265 stav 2 KZ FBiH, članu 272 stav 2 KZ RS i članu 259 stav 2 KZ BD BiH predviđen je teži oblik ovog djela koji izvršava onaj ko u namjeri obmanjivanja kupaca lažno objavi da je snižena cijena robe ili da se vrši rasprodaja robe (u KZ RS – ili da predstoji povišenje cijena) ili na drugi način lažnom reklamom obmanjuje kupce u pogledu cijene proizvoda koje prodaje. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a u KZ RS – zatvor do dvije godine i novčana kazna.

12. Krivotvorenje novca (član 205 KZ BiH)

Krivotvorenje novca je izrada lažnih novčanica radi rasturanja i pribavljanja protivpravne imovinske koristi, i kao takva spada u najozbiljniju kriminalnu pojavu iz oblasti falsifikata koja se smatra međunarodnim deliktom.²²⁰ Osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši ko načini lažan novac s ciljem da ga stavi u opticaj kao pravi, ili ko preinači pravi novac s ciljem da ga stavi u opticaj, ili ko lažan novac stavi u opticaj. Prema radnji krivičnog djela, koja je alternativno određena, može se razlikovati: a) pravljenje lažnog novca, b) preinačavanje pravog novca, i c) stavljanje lažnog novca u opticaj.

Pod novcem se podrazumijeva metalni i papirni novac ili novac izrađen od drugog materijala koji je na osnovu zakona u

---

²²⁰ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str. 379.

optičaju u Bosni i Hercegovini ili stranoj državi. Smatra se da novac koji se pravi mora da imitira, tj. da liči na pravi novac, odnosno da se radi o takvoj sličnosti da se imitacija ne može uočiti lako na prvi pogled, i da se kao takav pusti u optičaj kao pravi. Ukoliko je lažni novac pušten u optičaj, a da ne postoji takva sličnost, tada neće postojati krivično djelo falsifikovanja novca, već može da postoji samo krivično djelo prevare.

Djelo je svršeno samim pravljenjem lažnog novca u namjeri da se stavi u optičaj kao pravi, odnosno preinačavanjem pravog novca, odnosno stavljanjem lažnog novca u optičaj. Za postojanje djela nije bitna količina napravljenog, odnosno preinačenog novca, odnosno količina stavljenog lažnog novca u optičaj.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 2 predviđen je drugi oblik djela, koji nastaje kada neko pribavlja lažan novac s ciljem da ga stavi u optičaj kao pravi. Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Ako je usljed ovog krivičnog djela došlo do poremećaja u privredi Bosne i Hercegovine, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

U stavu 4 predviđen je lakši oblik djela koji čini onaj ko lažan novac koji je primio kao pravi stavi u optičaj, ili onaj ko zna da je lažan novac načinjen ili da je lažan novac stavljen u optičaj, pa to ne prijavi. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Najzad, u stavu 5 propisano je i obavezno oduzimanje lažnog novca, odnosno propisana je odredba po kojoj će se, u slučaju izvršenja krivičnog djela, lažni novac oduzeti.

13. Krivotvorenje hartija od vrijednosti (član 206 KZ BiH, član 256 KZ FBiH, član 353 KZ RS i član 250 KZ BD BiH)

Prema KZ BiH ovo krivično djelo čini onaj ko načini lažne

vrijednosne papire izdate na osnovu propisa Bosne i Hercegovine s ciljem da ih stavi u opticaj kao prave, ili ko preinači takve prave vrijednosne papire s ciljem da ih stavi u opticaj, ili ko stavi takve lažne vrijednosne papire u opticaj.

Prema KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH djelo čini onaj ko izradi lažne vrijednosne papire s ciljem da ih stavi u opticaj kao prave, ili ko preinači takve prave vrijednosne papire s ciljem da ih stavi u opticaj, ili ko pribavlja lažne vrijednosne papire s ciljem da ih stavi u opticaj kao prave. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Objekt radnje je vrijedonosni papir, kojim se njen izdavalac obavezuje da ispuni obavezu upisanu na toj ispravi njenom zakonitom imaocu (npr. dionice, obveznice, certifikati i sl.). Djelo je svršeno ako je preduzet bilo koji od navedenih oblika radnje izvršenja, s navedenim ciljem učinioca.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, osim u KZ RS, gdje je propisana novčana kazna i kazna zatvora do dvije godine.

U članu 206 stav 2 KZ BiH propisan je teži oblik ovog djela, koji nastaje kada uslijed krivičnog djela iz stava 1 dođe do poremećaja u privredi Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 256 stav 2 KZ FBiH, članu 353 stav 3 KZ RS i članu 250 stav 2 KZ BD BiH predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje kada neko lažni vrijedonosni papir koji je primio kao pravi, znajući ili saznajući da je lažno načinjen ili preinačen, stavi u opticaj. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Najzad, u članu 206 stav 3 KZ BiH, članu 256 stav 3 KZ FBiH, članu 353 stav 4 KZ RS i članu 250 stav 3 KZ BD BiH propisano je obavezno oduzimanje lažnih vrijedonosnih papira.

U članu 353 stavu 2 KZ propisan je jedan teži oblik ovog krivičnog djela, i to u slučaju da ukupan iznos na koji glase hartije od vrijednosti prelaze 10.000 KM. Tada će se učinilac kazniti

kaznom zatvora od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina.

14. Krivotvorenje znakova za vrijednost (član 207 KZ BiH, član 258 KZ FBiH, član 355 KZ RS i član 252 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo prema KZ BiH vrši onaj ko načini lažne taksene ili poštanske marke ili druge znakove za vrijednost izdate na osnovu propisa Bosne i Hercegovine, ili onaj ko preinači koji od takvih pravih znakova za vrijednost s ciljem da ih upotrijebi kao prave ili da ih drugom da na upotrebu, ili onaj ko takve lažne znakove za vrijednost upotrijebi kao prave ili ih s tim ciljem pribavi.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo izvršava onaj ko izradi lažne biljege, poštanske marke ili druge znakove za vrijednost izdate na osnovu propisa, ili onaj ko preinači koji od takvih pravih znakova za vrijednost s ciljem da ih upotrijebi kao prave ili da ih drugome da na upotrebu, ili onaj ko takve lažne znakove za vrijednost upotrijebi kao prave ili ih s tim ciljem pribavi.

Prema KZ RS djelo izvršava onaj ko napravi lažne znakove za vrijednost ili ko preinači koji od pravih znakova u namjeri da ih upotrijebi kao prave ili da ih drugome da na upotrebu ili ko takve lažne znakove upotrijebi kao prave, ili ih u toj namjeri pribavi.

Objekt zaštite kod ovog djela je monetarni sistem kao osnova privrednog sistema zemlje. Objekt napada su znaci za vrijednost koji su izdati na osnovu propisa. Falsifikovanje znakova za vrijednost može da dovede do sličnih poremećaja na tržištu kao i falsifikovanje novca. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Djelo je dovršeno, kada su znaci za vrijednost napravljeni, preinačeni, upotrijebljeni ili pribavljeni. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik ovog djela iz člana 207 stav 2 KZ BiH, člana 258 stav 2 KZ FBiH i člana 252 stav 2 KZ BD BiH postoji ako su

znakovi za vrijednost iz stava 1 veće vrijednosti. Za ovaj oblik djela propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 355 stav 2 KZ RS predviđena su dva teža oblika ovog djela. Prvi teži oblik postoji ako ukupna vrijednost znakova iz stava 1 prelazi iznos od 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Drugi teži oblik nastaje ako ukupna vrijednost znakova iz stava 1 prelazi iznos od 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Poseban oblik ovog djela iz člana 207 stav 3 KZ BiH, člana 258 stav 3 KZ FBiH i člana 252 stav 3 KZ BD BiH postoji kada neko odstranjenjem žiga kojim se znakovi iz stava 1 poništavaju ili kojim drugim načinom u svrhu ponovne upotrebe ide za tim da takvim znakovima da izgled kao da nisu upotrijebljeni, ili kada neko takve upotrijebljene znakove za vrijednost upotrijebi ili proda kao da važe. Za ovo djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela, odnosno predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Istovremeno, ovaj oblik djela u članu 355 stav 3 KZ RS predviđen je kao lakši oblik, za koji je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 207 stav 4 KZ BiH, članu 258 stav 4 KZ FBiH, članu 355 stav 4 KZ RS i članu 252 stav 4 KZ BD BiH propisano je obavezno oduzimanje lažnih znakova za vrijednost.

15. Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i tegova (član 208 KZ BiH, član 259 KZ FBiH, član 357 KZ RS i član 253 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo vrši onaj ko s ciljem da ih upotrijebi kao prave, načini lažne pečate, žigove, marke ili druge znakove za obilježavanje domaće ili strane robe, kojima se žigoše zlato, srebro, stoka, drvo ili neka druga roba, ili ko s istim ciljem takve prave znakove preinači, ili ko takve lažne znakove upotrijebi kao prave. Prema KZ BiH potrebno je još i da takvo djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine. Objekt radnje kod ovog djela su znaci za obilježavanje domaće i strane robe, žigovi ili marke kojima se žigoše zlato, srebro, stoka, drvo ili kakva druga roba. Radnja krivičnog djela je alternativno određena, i to

kao: a) izrada lažnih znakova, b) preinačavanje pravih znakova, ili c) upotreba lažnih znakova kao pravih. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 208 stav 2 KZ BiH, članu 259 stav 2 KZ FBiH, članu 357 stav 2 KZ RS i članu 253 stav 2 KZ BD BiH predviđen je poseban oblik ovog djela, koji nastaje kada neko krivotvori mjere ili tegove. Prema KZ BiH potrebno je da se ovim djelom ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za osnovni oblik.

U članu 357 stav 3 KZ RS propisan je lakši oblik ovog djela, koji nastaje kada neko pravi, nabavlja, prodaje ili daje drugom na upotrebu sredstva za pravljenje znakova za obilježavanje robe, lažnih mjera i tegova. Za ovaj oblik djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 208 stav 3 KZ BiH, članu 259 stav 3 KZ FBiH, članu 357 stav 4 KZ RS i članu 253 stav 3 KZ BD BiH propisano je da će se lažni znakovi, mjere i tegovi oduzeti.

16. Pranje novca (član 209 KZ BiH, član 272 KZ FBiH, član 263 KZ RS i član 265 KZ BD BiH)

Pranje novca predstavlja poseban oblik privrednog kriminaliteta koji poprima ogromne razmjere u posljednje vrijeme i kao takav predstavlja veliku opasnost po privredni sistem svake države.²²¹ Termin „pranje novca“ nastao je u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu prohibicije u trećoj deceniji prošlog vijeka kada su kriminalci novac zarađen od ilegalne proizvodnje i krijumčarenja alkoholnih pića, kao i drugih nedozvoljenih radnji, prikazivali kao zaradu koju su ostvarili u lancu svojih perionica za pranje rublja i pranje automobila.²²² Prema tome „pranje novca“ je

---

²²¹ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str. 382.

²²² N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2014, str. 65.

stari kriminalni akt s kojim se države bore dugo vremena s više ili manje uspjeha.²²³ Dakle, pod pojmom pranja novca podrazumijevaju se one radnje koje su usmjerene na legalizaciju novca stečenog nedozvoljenim aktivnostima, odnosno imovine koja je stečena takvim novcem.

Ovo krivično djelo prema KZ BiH vrši onaj ko novac ili drugu imovinu za koje zna da su pribavljeni počinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, raspolaže njima, koristi u privrednom ili drugom poslovanju, vrši konverziju ili njihov prenos ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti njihovu prirodu, izvor, lokaciju, raspolaganje, kretanje, vlasništvo ili drugo pravo, a takav novac ili imovinska korist su pribavljeni počinjenjem krivičnog djela: a) u inostranstvu ili na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine ili na teritoriji dva entiteta ili na teritoriji jednog entiteta i Brčko distrikta, ili b) koje je popisano KZ BiH ili drugim zakonom na državnom nivou.

Prema KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH ovo krivično djelo vrši onaj ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, njome raspolaže, upotrijebi u privrednom ili drugom poslovanju ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti. Objekt zaštite kod ovog djela je monetarni sistem Bosne i Hercegovine. Objekt napada su novac kao zakonsko sredstvo plaćanja u Bosni i Hercegovini ili drugoj državi, kao i pokretna i nepokretna imovina. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Za postojanje djela bitno da su novac ili imovina pribavljeni krivičnim djelom.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, u KZ FBiH i KZ BD BiH – kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina i novčana kazna.

Teži oblik djela iz člana 209 stav 2 KZ BiH, člana 272 stav 2 KZ FBiH, člana 263 stav 2 KZ RS i člana 265 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada je izvršilac djela iz stava 1 istovremeno i izvršilac ili

---

²²³ N. Stanković, *Forensic Science in Criminal Procedure*, Evropski univerzitet "Kallos" Tuzla, 2020, str. 689.

saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovinska korist iz stava 1. Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u ostalim KZ – kazna zatvora od od jedne do osam godina. U KZ RS je, pored toga, propisana i novčana kazna.

U članu 209 stav 3 KZ BiH i članu 263 stav 3 KZ RS predviđen je teži oblik djela, koji nastaju kada vrijednost novca ili imovinske koristi iz stava 1 (a u KZ RS iz st. 1 i 2) prelazi iznos od 200.000 KM. Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, a u KZ RS kazna zatvora od dvije do deset godina i novčana kazna. U članu 272 stav 3 KZ FBiH i članu 265 stav 3 KZ BD BiH predviđen je teži oblik djela, koji nastaje kada je novac ili imovinska korist iz stava 1 (a u KZ BD BiH iz st. 1 i 2) velike vrijednosti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U članu 272 stav 4 KZ FBiH, članu 263 stav 4 KZ RS i članu 265 stav 4 KZ BD BiH propisan je najteži oblik ovog djela, koji nastaje kada djela iz st. 1-3 izvrši više lica koja su se udružila za vršenje takvih djela, a u KZ RS isto tako ako je pranje novca izvršeno u svrhu finansiranja terorizma. u kom slučaju će se učinilac kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina, a u KZ RS tri do petnaest godina i novčanom kaznom.

U članu 209 stav 4 KZ BiH, članu 272 stav 5 KZ FBiH, članu 263 stav 5 KZ RS i članu 265 stav 5 KZ BD BiH predviđen je lakši oblik djela, koji nastaje kada je pri izvršenju djela iz st. 1 i 2 učinilac postupio nehatno u odnosu na okolnost da su novac ili imovinska korist pribavljeni krivičnim djelom. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 209 stav 5 KZ BiH, članu 272 stav 6 KZ FBiH, članu 263 stav 6 KZ RS i članu 265 stav 6 KZ BD BiH predviđeno je da se novac, imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi ostvarene ovim krivičnim djelom oduzima.

U članu 209 stav 6 KZ BiH propisano je da se znanje, namjera ili svrha kao elementi radnje krivičnog djela iz stava 1 mogu cijeniti na osnovu objektivnih činjeničnih okolnosti.

17. Poreska utaja (član 210 KZ BiH, član 273 KZ FBiH, član 264 KZ RS i član 267 KZ BD BiH)

Krivično djelo poreska utaja spada u tzv. fiskalne delikte, jer je njegov osnovni cilj da se u državne blagajne obezbijedi izvršavanje propisanih materijalnih obaveza.²²⁴ Činjenica da postoji obaveza plaćanja poreza, doprinosa ili drugih propisanih dadžbina, navodi obveznika da svoje ponašanje prilagodi tako da ovo plaćanje izbjegne ili umanju, prije nego što nastupi obaveza njegovog plaćanja.²²⁵ Ovo krivično djelo u KZ BiH naziva se *poreska utaja ili prevara*, u KZ FBiH i KZ BD BiH – *poreska utaja*, a u KZ RS – utaja poreza i doprinosa. Njime je inkriminisano izbjegavanje plaćanja poreza, doprinosa i drugih propisanih dažbina. Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ BiH vrši onaj ko izbjegne da plati davanja propisana poreskim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine nepružanjem zahtijevanih podataka ili pružanjem lažnih podataka o svojim stečenim oporezivim prihodima ili o drugim činjenicama koje su od uticaja na utvrđivanje iznosa obaveza, a iznos poreza čije se plaćanje izbjegava prelazi iznos od 10.000 KM.

Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH vrši onaj ko za sebe ili drugog izbjegne plaćanje davanja propisanih poreskim zakonodavstvom u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Republici Srpskoj, odnosno u Brčko distriktu BiH, ili doprinosa socijalnog osiguranja propisanih u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Republici Srpskoj, odnosno u Brčko distriktu BiH, ne dajući zahtijevane podatke ili dajući lažne podatke o svom stečenom oporezivom prihodu ili o drugim činjenicama koje su od uticaja na utvrđivanje iznosa takvih obaveza, a iznos obaveze čije se plaćanje izbjegava prelazi 10.000 KM.

Objekt zaštite kod ovog djela je fiskalni sistem. Objekt napada su davanja propisana poreskim zakonodavstvom i doprinosi socijalnog osiguranja. Posmatran u širem smislu, porez obuhvata sve vrste javnih prihoda – poreze u užem smislu, doprinose, takse, naknade i druge vrste javnih prihoda, dok posmatran u užem

---

²²⁴ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str. 376.

²²⁵ M. Kulić, *Poreska krivična djela*, Beograd, 2010, str. 51.

smislu, porez predstavlja samo jedan, i to najznačajniji oblik javnih prihoda.²²⁶ Radnja izvršenja ovog krivičnog djela određena je alternativno. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice koje je obavezno da plati porez, doprinos ili neke druge propisane dadžbine, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, u KZ RS kazna zatvora u trajanju od jedno do pet godina i novčana kazna, a u KZ BD BiH – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 210 stava 2 KZ BiH vrši onaj ko, u namjeri da ostvari pravo na povraćaj ili kredit po osnovu indirektnih poreza propisanih poreskim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, podnese poresku prijavu neistinitog sadržaja sa iskazanim iznosom za povraćaj ili kredit indirektnih poreza koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

U članu 264 stav 2 KZ RS propisano je da će se istom kaznom kao i za osnovni oblik kazniti onaj ko poresku olakšicu u iznosu većem od 10.000 KM koristi suprotno uslovima pod kojima je poreske olakšice dobio.

Prvi teži oblik djela iz člana 210 stav 3 KZ BiH, člana 273 stav 2 KZ FBiH, člana 264 stav 3 KZ RS i člana 267 stav 2 KZ BD BiH izvršava onaj ko počini krivično djelo iz stava 1, a iznos obaveze čije se plaćanje izbjegava prelazi 50.000 KM. Prema KZ BiH ovaj oblik djela postoji i kada neko počini krivično djelo iz stava 2, a iskazani iznos povraćaja ili kredita po osnovu indirektnih poreza prelazi 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS kazna zatvora od dvije do deset godina i novčana kazna, a ako taj iznos prelazi 200.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od tri do dvadeset godina i novčanom kaznom.

Drugi teži oblik djela iz člana 210 stav 4 KZ BiH, člana 273 stav 3 KZ FBiH i člana 267 stav 3 KZ BD BiH izvršava onaj ko počini krivično djelo iz stava 1, a iznos obaveze čije se plaćanje

---

²²⁶ M. Kulić, *Poresko pravo*, Novi Sad, 2012, str. 19.

izbjegava prelazi 200.000 KM. Prema KZ BiH ovaj oblik djela postoji i kada neko počini krivično djelo iz stava 2, a iskazani iznos povraćaja ili kredita po osnovu indirektnih poreza prelazi 200.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

18. Nedoovoljena trgovina (član 212 KZ BiH, član 267 KZ FBiH, član 271 KZ RS i član 261 KZ BD BiH)

Nedoovoljena trgovina je delikt privrednog kriminala koji se sastoji u neovlašćenom bavljenju trgovinom ili zabranjenom trgovinom.²²⁷ Trgovina predstavlja privrednu djelatnost koja je od velikog značaja za ekonomski život svake zemlje. Ovim djelom se štiti zakonito obavljanje trgovine. Prema KZ BiH ovo djelo vrši onaj ko neovlašćeno prodaje, kupuje ili vrši razmjenu robe ili predmeta čiji je promet zabranjen ili ograničen propisima Bosne i Hercegovine ili međunarodnim pravom, ako takvim djelom nije učinjeno drugo krivično djelo za koje je propisana teža kazna.

Prema KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH djelo izvršava onaj ko, nemajući ovlašćenja za trgovinu, nabavi robu ili druge predmete opšte potrošnje u vrijednosti koja prelazi 10.000 KM (prema KZ RS – nabavi robu ili druge predmete u većoj količini ili vrijednosti) u cilju prodaje, ili ko se neovlašćeno u većem obimu bavi trgovinom ili posredovanjem u trgovini ili zastupanjem (prema KZ RS – domaćih privrednih subjekata) u prometu roba i usluga.

Objekt zaštite kod ovog djela je zakonita trgovina kao privredna grana koja predstavlja sponu između proizvodnje i potrošnje. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Za postojanje svršenog krivičnog djela potrebno je da je preduzeta bilo koja od navedenih radnji i da su te radnje preduzete neovlašćeno. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, u KZ FBiH i KZ BD BiH – kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, a u KZ RS –kazna zatvora do tri godine i novčana kazna.

---

²²⁷ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str. 387.

Teži oblik djela iz člana 267 stav 2 KZ FBiH i člana 261 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada je izvršilac djela iz stava 1 organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, ili je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist koja prelazi 30.000 KM, ili se radi o robi ili predmetima čiji je promet zabranjen ili ograničen propisima. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 271 stav 2 KZ RS izvršava onaj ko se bavi prodajom robe čiju je proizvodnju neovlašćeno organizovao. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina i novčana kazna. Drugi teži oblik djela iz člana 271 stav 3 KZ RS izvršava onaj ko neovlašćeno prodaje, kupuje ili vrši razmjenu robe ili predmeta čiji je promet zabranjen ili ograničen. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna. Najteži oblik djela iz člana 271 stav 4 KZ RS nastaje kada izvršilac djela iz st. 1-3 organizuje mrežu preprodavaca ili posrednika, ili postigne imovinsku korist koja prelazi iznos od 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina i novčana kazna.

U članu 212 stav 2 KZ BiH, članu 267 stav 3 KZ FBiH, članu 271 stav 5 KZ RS i članu 261 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se roba i predmeti nedozvoljene trgovine oduzimaju.

19. Krijumčarenje (član 214 KZ BiH)

Carinskim zakonom se uređuje carinsko područje, carinski pojas, carinski prelaz, carinska roba, carinska osnovica, mjera carinskog nadzora, kao i prava, obaveze i ovlašćenja carinskih organa u vezi sa prelaskom robe i lica preko carinske linije.²²⁸ Pod carinskim područjem se podrazumijeva teritorija Bosne i Hercegovine koja je istovjetna sa državnom granicom. Krivično djelo krijumčarenje vrši onaj ko preko carinske linije prenese robu veće vrijednosti, izbjegavajući mjere carinske kontrole, ili ko se izbjegavajući mjere carinske kontrole bavi prenošenjem robe preko carinske linije. Objekt zaštite je carinski sistem kojim se uređuje unošenje ili iznošenje iz zemlje roba i dobara. Radnja izvršenja je alternativno određena kao: a) prenošenje robe veće vrijednosti

---

²²⁸ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 617.

preko carinske linije, izbjegavajući mjere carinske kontrole, ili b) bavljenje prenošenjem robe preko carinske linije, izbjegavajući mjere carinske kontrole. Kod prvog oblika radnje radi se o nezakonitom prenošenju robe veće vrijednosti preko carinske linije. Kod drugog oblika radnje treba da bude o višekratnom, odnosno u dužem vremenskom periodu, odnosno u vidu zanimanja, bavljenju nezakonitom prenošenju robe preko carinske linije. Djelo je svršeno preduzimanjem bilo koje od navedenih radnji. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz stava 2 izvršava onaj ko bez odgovarajućeg odobrenja, izbjegavajući mjere carinske kontrole, preko carinske linije prenese robu čiji je uvoz ili izvoz zabranjen, ograničen ili zahtijeva posebno odobrenje ili dozvolu nadležnog organa. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik djela iz stava 3 postoji kada su krivičnim djelom iz st. 1 i 2 preko carinske linije preneseni predmeti, roba ili supstance koji su opasni po život ili zdravlje ljudi ili predstavljaju opasnost za javnu sigurnost, ili je to krivično djelo učinjeno upotrebom oružja, sile ili prijetnje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Odredbom stava 4 propisano je da će roba, supstance i drugi predmeti iz st. 1-3 biti oduzeti.

Odredbom stava 5 propisano je da će se prevozno sredstvo čija su tajna ili skrovića mjesta iskorišćena za prenos robe iz st. 1-3, ili koje je namijenjeno za izvršenje krivičnog djela iz st. 1-3 oduzeti ako je vlasnik ili korisnik prevoznog sredstva to znao ili je mogao ili bio dužan znati.

20. Carinska prevara (član 216 KZ BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko u namjeri da on ili ko drugi izbjegne plaćanje carine ili drugih dažbina koje se

plaćaju prilikom uvoza robe, a čiji iznos prelazi 5.000 KM, načini ili podnese carinskom organu krivotvorenu carinsku ispravu, uvjerenje ili drugi dokument koji je lažan. Objekt zaštite je carinski sistem kao i dio jedinstvenog sistema javnih prihoda. Objekt napada su carinska isprava, uvjerenje ili drugi dokument. Radnja ovog krivičnog djela je alternativno određena. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj.

Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Prvi teži oblik djela iz stava 2 postoji ako obaveza iz stava 1 prelazi iznos od 20.000 KM. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik iz stava 3 postoji ako obaveza iz stava 1 prelazi iznos od 80.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Glava peta: KRIVIČNA DJELA KORUPCIJE I KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE I DRUGE ODGOVORNE DUŽNOSTI

I Opšte karakteristike	517
II Pojedina krivična djela	518
1. Primanje poklona / dara / mita i drugih oblika koristi	518
2. Davanje poklona / dara / mita i drugih oblika koristi	521
3. Zloupotreba položaja ili ovlašćenja	523
4. Pronevjera (u službi)	524
5. Prevara u službi	526
6. Posluga (u službi)	527
7. Nesavjestan rad u služni	528
8. Odavanje službene tajne	529
9. Krivotvorenje službene isprave / Falsifikovanje ili uništavanje službene isprave	530
10. Protivzakonita naplata i isplata	531
11. Protivzakonito oslobođenje lica lišenog slobode (lica kome je oduzeta sloboda)	532

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Pojave zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, kao i uopšte nezakonita postupanja službenih lica su poznata kako u starijim, tako i u savremenim društvima. Krivična djela protiv službene dužnosti predstavljaju protivpravna ponašanja upravljena protiv pravilnog funkcionisanja javnih službi koja vrše službena ili ovlašćena lica u vršenju svoje službene dužnosti ili u vezi sa njenim vršenjem.²²⁹ Izvršiocu ovih krivičnih djela su službena lica i ona se najčešće izvršavaju u vršenju službene dužnosti. Prema opšteprihvaćenom mišljenju, pod krivičnim djelima protiv službene dužnosti podrazumijevaju se povrede službene dužnosti od strane službenih lica, u vršenju službene dužnosti koje u sebi imaju obilježje krivičnih djela u zakonu određenih.²³⁰ Danas ova krivična djela spadaju u kategoriju kriminaliteta, koji predstavlja visok stepen opasnosti za društvo.

Objekt zaštite ovih krivičnih djela je službena dužnost. Takođe se ovim krivičnim djelima povređuje, odnosno ugrožava niz drugih društvenih vrijednosti kao što su: slobode i prava čovjeka i građanina i njihova imovina, privreda, pravni saobraćaj i sl. Povredom službenog položaja ili ovlašćenja postiže se neki cilj, pri čemu se ova povreda pojavljuje kao nužna posljedica ostvarenja tog cilja. Zajedničko za sva krivična djela iz ove grupe je da se ona najčešće mogu izvršiti samo u vršenju službe. Izvršilac ovih djela u najvećem broju slučajeva može biti službeno lice. Međutim, u ovoj grupi postoje i neka specifična krivična djela koja nisu čisto službenička i koja pored službenih, mogu vršiti i druga lica, kao što su, na primjer, krivična djela: protivzakonito posredovanje, davanje mita i dr.

Izvršiocu krivičnih djela korupcije su, uglavnom, pripadnici najviših društvenih slojeva, tj. lica na položaju i od ugleda, visokopozicionirani nosioci državnih i ekonomskih funkcija i ovlašćenja, lica na odgovornim radnim mjestima u komercijalnom, finansijskom i carinskom poslovanju, u robnom prometu, trgovački putnici, poslovođe, itd.

---

²²⁹ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 288.

²³⁰ J. Tahović, *cit. djelo*, str. 454.

Za krivična djela iz ove grupe odgovara se samo ako su učinjena s umišljajem. Izuzetak je krivično djelo odavanja službene tajne, gdje je propisano da se odgovara i za nehatno izvršenje.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. **Primanje poklona / dara / mita i drugih oblika koristi** (član 217 KZ BiH, član 380 KZ FBiH, član 319 KZ RS i član 374 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH nosi naziv *primanje poklona i drugih oblika koristi*, u KZ FBiH i KZ BD BiH *primanje dara i drugih oblika koristi*, a u KZ RS – *primanje mita*. U pitanju je veoma opasno krivično djelo.

Ovo krivično djelo prema KZ BiH izvršava službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika ili arbitra ili sudiju porotnika, koje zahtijeva ili primi poklon ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugo lice ili koja primi obećanje poklona ili kakve koristi za sebe ili za drugo lice, da u okviru svoje funkcije izvrši što ne bi smjelo izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica ili da ne izvrši što bi moralo izvršiti.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo izvršava službeno ili odgovorno lice u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice, koje zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugo lice, ili koje primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugo lice, da u okviru svog ovlašćenja učini što ne bi smjelo učiniti ili da ne učini što bi moralo učiniti.

Prema KZ RS djelo izvršava službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti.

Radnja izvršenja je alternativno određena. Darom, odnosno poklonom se smatra svaka imovinska vrijednost koja se nekome daje bez naknade, tako da primalac poklona na taj način ostvaruje imovinsku korist. Poklon se može sastojati u raznim predmetima (npr. novcu, hartijama od vrijednosti, umjetničkim slikama, i drugim pokretnim stvarima), s tim da predmet poklona može biti i nepokretna imovina (npr. stan, kuća, zemljište, šuma i sl.). Kada se radi o obećanju poklona, on se može odnositi na vrijednosti koje davalac ima i na one vrijednosti koje davalac treba da stekne u budućnosti. Za postojanje djela je bitno da se radi o službenoj radnji koju izvršilac preduzima u okviru svog službenog ovlaštenja, a krivično djelo je svršeno samim zahtijevanjem, odnosno primanjem poklona ili primanjem obećanja poklona ili kakve druge koristi. Prema tome, svi oblici radnje ovog krivičnog djela mogu se izvršiti neposredno ili posredno preko nekog drugog lica. Posljedica krivičnog djela se ogleda u ugrožavanju službene dužnosti, tj. službe. Izvršilac krivičnog djela može biti samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od dvije do deset godina.

Drugi oblik krivičnog djela iz člana 217 stava 2 KZ BiH vrši službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika ili arbitra ili sudiju porotnika, koje zahtijeva ili primi poklon ili kakvu korist za sebe ili za drugo lice, ili koje primi obećanje poklona ili kakve koristi za sebe ili za drugo lice, da u okviru svoje funkcije izvrši što bi moralo izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica ili da ne izvrši što ne bi smjelo izvršiti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik krivičnog djela iz člana 380 stav 2 KZ FBiH i člana 374 stav 2 KZ BD BiH vrši službeno ili odgovorno lice u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice, koje zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist za sebe ili za drugo lice, ili koje primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugo lice, da u okviru svog ovlaštenja učini što bi

moralo učiniti ili da ne učini što ne bi smjelo učiniti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 319 stava 2 KZ RS vrši službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist, ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog ovlašćenja ili u vezi sa svojim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Treći oblik krivičnog djela iz člana 217 stava 3 KZ BiH nastaje kada službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika ili arbitra ili sudiju porotnika, poslije vršenja ili nevršenja iz st. 1 i 2, a u vezi s tim, zahtijeva ili primi poklon ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugo lice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Treći oblik krivičnog djela iz člana 380 stav 3 KZ FBiH i člana 374 stav 3 KZ BD BiH vrši službeno ili odgovorno lice u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice, koje poslije činjenja ili nečinjenja iz st. 1 i 2, a u vezi s tim zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugo lice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Treći oblik krivičnog djela iz člana 319 stava 3 KZ RS nastaje kada službeno ili odgovorno lice poslije izvršenja, odnosno neizvršenja službene radnje, navedene u st. 1 i 2, a u vezi sa njom, zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 319 stav 4 KZ RS predviđeno je da kada strano službeno ili odgovorno lice učini djelo iz st. 1-3, kazniće se kaznom propisanom za to djelo.

U članu 217 stav 4 KZ BiH, članu 380 stava 4 KZ FBiH, članu 319 stav 5 KZ RS i članu 374 stav 4 KZ BD BiH propisano je da se primljeni poklon ili imovinska korist stečena izvršenjem ovog djela oduzima.

2. Davanje poklona / dara / mita i drugih oblika koristi (član 218 KZ BiH, član 381 KZ FBiH, član 320 KZ RS i član 375 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ BD BiH nosi naziv *davanje poklona i drugih oblika koristi*, u KZ FBiH – *davanje dara i drugih oblika koristi*, a u KZ RS – *davanje mita*. Za razliku od krivičnog djela primanja mita, gdje se radi o pasivnom podmićivanju, ovdje se radi o davanju mita, odnosno o aktivnom podmićivanju.

Ovo krivično djelo prema KZ BiH izvršava onaj ko službenom ili odgovornom licu u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika, ili arbitra ili sudiju porotnika učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, za njega ili drugo lice da u okviru svoje funkcije izvrši što ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši što bi moralo izvršiti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo izvršava onaj ko službenom ili odgovornom licu u institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika, ili arbitra ili sudiju porotnika, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svog ovlašćenja učini što ne bi smjelo učiniti ili da ne učini što bi moralo učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica.

Prema KZ RS ovo krivično djelo izvršava onaj ko službenom ili odgovornom licu učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist da u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog lica.

Radnja izvršenja je alternativno određena. Krivično djelo je svršeno samim obećavanjem ili davanjem dara u vezi sa izvršenjem nezakonite radnje ili neizvršenjem zakonite službene radnje. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivične odgovornosti potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 218 stav 2 KZ BiH čini onaj ko službenom ili odgovornom licu u institucijama Bosne i Hercegovine, uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika, ili arbitra ili sudiju porotnika učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, za njega ili drugo lice da u okviru svoje funkcije izvrši što bi moralo izvršiti ili da ne izvrši što ne bi smjelo izvršiti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 381 stava 2 KZ FBiH i člana 375 stava 2 KZ BD BiH izvršava onaj ko službenom ili odgovornom licu u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svog ovlašćenja učini što bi moralo učiniti ili da ne učini što ne bi smjelo učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 320 stav 2 KZ RS izvršava onaj ko službenom ili odgovornom licu učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist da u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

U članu 320 stav 3 KZ RS propisano je da se odredbe st. 1 i 2 primjenjuju i kada je mito dato, ponuđeno ili obećano stranom službenom ili odgovornom licu.

Zakonodavac je propisao poseban fakultativni osnov za oslobađanje od kazne. Tako je u članu 218 stav 3 KZ BiH propisano je da se izvršilac krivičnog djela iz st. 1 i 2 koji je dao mito na zahtjev službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine, uključujući i strano službeno lice ili međunarodnog službenika, ili arbitra, ili sudiju porotnika i prijavio krivično djelo prije njegovog otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno, može se

osloboditi od kazne. Isto tako, u članu 381 stav 3 KZ FBiH i članu 375 stav 3 KZ BD BiH propisano je se izvršilac krivičnog djela iz st. 1 i 2 koji je dao mito na zahtjev službenog ili odgovornog lica u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, uključujući i strano službeno lice, i prijavio krivično djelo prije njegovog otkrivanja ili saznanja da je otkriveno, može se osloboditi kazne. Zatim je u članu 320 stav 4 KZ RS uređeno da se učinilac djela iz st. 1 i 3 koji je djelo prijavio prije nego što je saznao da je ono otkriveno, može osloboditi od kazne.

U članu 218 stav 4 KZ BiH i članu 381 stav 4 KZ FBiH, propisano je da se primljeni dar ili imovinska korist oduzima, s tim što se prema KZ FBiH taj dar ili imovinska korist mogu vratiti licu koje je dalo mito, u slučaju da je to lice prijavilo krivično djelo prije njegovog otkrivanja ili saznanja da je otkriveno.

3. Zloupotreba položaja ili ovlašćenja (član 220 KZ BiH, član 383 KZ FBiH, član 315 KZ RS i član 377 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo nastaje kada službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, iskorišćavanjem svog službenog položaja ili ovlašćenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlašćenja ili neizvršavanjem svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog.

Radnja izvršenja je alternativno određena kao: a) iskorišćavanje svog službenog položaja ili ovlašćenja, b) prekoračenje granica svog službenog ovlašćenja, ili c) neizvršavanje svoje službene dužnosti. Posljedica djela se sastoji u pribavljanju sebi ili drugom kakve koristi, ili u nanošenju kakve štete drugome, ili u težoj povredi prava drugog.

Izvršilac krivičnog djela može da bude samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 220 stav 2 KZ BiH, člana 383 stav 2 KZ FBiH i člana 377 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik djela iz člana 315 stav 2 KZ RS nastaje ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

Drugi teži oblik ovog djela iz člana 220 stav 3 KZ BiH, člana 383 stav 3 KZ FBiH i člana 377 stav 3 KZ BD BiH nastaje kada je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

U članu 315 stav 3 i 4 KZ RS predviđena su dva posebna oblika ovog krivičnog djela, i to: kada djelo izvrši strano službeno lice ili odgovorno lice u stranom pravnom licu koje ima predstavništvo ili vrši djelatnost u Republici Srpskoj, ili lice koje vrši poslove od javnog interesa, ako je djelo izvršeno u periodu vršenja njegovih ovlaštenja ili dužnosti, kao i ako je djelo izvršeno pri vršenju javnih nabavki ili na štetu sredstava budžeta Republike Srpske, javnih fondova ili drugih javnih sredstava. Za prvi posebni oblik predviđena je ista kazna kao i za djela iz stava 1 i 2 tog člana, a za drugi posebni oblik učinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

U članu 220 stav 4 KZ BiH, članu 383 stav 4 KZ FBiH i članu 377 stav 4 KZ BD BiH propisano je da će se pribavljena korist ovim djelom oduzeti.

4. Pronevjera (u službi) (član 221 KZ BiH, član 384 KZ FBiH, član 316 KZ RS i član 378 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH nosi naziv *pronevjera u službi*, a u KZ RS i KZ BD BiH – *pronevjera*. Prema KZ BiH i KZ FBiH djelo vrši onaj ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi

protivpravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopšte na radu u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Prema KZ RS i KZ BD BiH djelo vrši onaj ko protivpravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene ili uopšte na radu u državnom organu ili pravnom licu (prema KZ BD BiH – koje su mu povjerene u službi ili uopšte na radu u institucijama Brčko distrikta BiH ili pravnom licu).

Radnja djela se sastoji u protivpravnom prisvajanju novca, vrijednosnih papira ili drugih pokretnih stvari. Posljedica djela se sastoji u pribavljanju sebi ili drugom kakve koristi, ili u nanošenju kakve štete drugome, ili težoj povredi prava drugog. Djelo je svršeno nastupanjem posljedice. Izvršilac krivičnog djela može biti samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik ovog djela iz člana 221 stav 2 KZ BiH i člana 384 stav 2 KZ FBiH nastaje ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 221 stav 3 KZ BiH i člana 384 stav 3 KZ FBiH nastaje ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Lakši oblik ovog djela iz člana 316 stav 2 KZ RS i člana 378 stav 2 KZ BD BiH nastaje ako vrijednost pronevjerenih stvari iz stava 1 ne prelazi iznos od 300 KM (prema KZ BD BiH od 500 KM), a učinilac je išao za tim da pribavi malu vrijednost. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 316 stav 3 KZ RS i članu 378 stav 3 KZ BD BiH predviđena su dva teža oblika ovog djela. Prvi oblik nastaje ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina. Drugi oblik nastaje ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

U članu 221 stav 4 KZ BiH, članu 384 stav 4 KZ FBiH i članu 378 stav 4 KZ BD BiH propisano je da će se novac, vrijednosni papiri ili druge pokretne stvari, kao i pribavljena korist ovim krivičnim djelom oduzeti.

5. Prevara u službi (član 222 KZ BiH, član 385 KZ FBiH, član 317 KZ RS i član 379 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo izvršava službeno ili odgovorno lice (u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH – službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu), koje s ciljem da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, podnošenjem lažnih obračuna ili na drugi način dovede u zabludu ovlašćeno lice da izvrši nezakonitu isplatu.

Posljedica krivičnog djela se sastoji u nezakonitoj isplati. Djelo je svršeno kada je ovlašćeno lice dovođenjem u zabludu izvršilo nezakonitu isplatu. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj. Za postojanje djela potrebno je utvrditi da je izvršilac postupao s ciljem da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 222 stav 2 KZ BiH, člana 385 stav 2 KZ FBiH i člana 379 stav 2 KZ BD BiH nastaje ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 222 stav 3 KZ BiH, člana 385 stav 3 KZ FBiH i člana 379 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

U članu 317 stav 2 KZ RS predviđena su dva teža oblika ovog djela. Prvi oblik nastaje ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina. Drugi oblik nastaje ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

U članu 222 stav 4 KZ BiH, članu 385 stav 4 KZ FBiH i članu 379 stav 4 KZ BD BiH propisano je da će se imovinska korist pribavljena ovim djelom oduzeti.

6. Posluga (u službi) (član 223 KZ BiH, član 386 KZ FBiH, član 318 KZ RS i član 380 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH nosi naziv *posluga u službi*, a u KZ RS i KZ BD BiH – *posluga*. Ovo djelo izvršava onaj ko se neovlašćeno posluži novcem, vrijednosnim papirom ili drugim pokretnim stvarima koje su mu povjerene u službi ili uopšte na radu u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine (prema KZ RS – koje su mu povjerene u službi ili uopšte na radu u republičkom organu ili pravnom licu, a prema KZ BD BiH – koje su mu povjerene u službi ili uopšte na radu u institucijama Brčko distrikta BiH ili pravnom licu), ili te stvari drugom neovlašćeno da na poslugu. Djelo je dovršeno preduzimanjem bilo koje radnje koja se može smatrati posluživanjem navedenim predmetima.

Izvršilac krivičnog djela može biti samo lice u službi ili uopšte na radu u institucijama, a prema KZ RS i KZ BD BiH i lice na radu u pravnom licu. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine, a u KZ BD BiH novčana kazna ili

kazna zatvora do tri godine.

7. Nesavjestan rad u službi (član 224 KZ BiH, član 387 KZ FBiH, član 322 KZ RS i član 381 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo izvršava službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, koje povredom zakona (prema KZ BiH – koje svjesnim kršenjem zakona), drugog propisa ili opšteg akta ili propuštanjem dužnosti nadzora, očigledno nesavjesno postupi u obavljanju dužnosti, pa zbog toga nastupi teža povreda prava drugog ili imovinska šteta koja prelazi 1.000 KM.

Prema KZ RS djelo izvršava službeno lice koje svjesnim kršenjem zakona ili drugih propisa, propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavjesno postupa u vršenju službe, iako je bilo svjesno ili je bilo dužno i moglo biti svjesno da uslijed toga može nastupiti teža povreda prava drugog ili veća imovinska šteta, pa takva povreda ili šteta i nastupi.

Za postojanje djela nije bitno da li se radi o materijalnoj ili formalnoj povredi propisa. Posljedica krivičnog djela je ugrožavanje pravilnog i zakonitog funkcionisanja službe koja se ogleda u teškoj povredi prava drugog ili prouzrokovanje imovinske štete.

Izvršilac ovog djela može biti samo službeno ili odgovorno lice. Za postojanje djela dovoljan je i nehat.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, u KZ RS propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine, dok je u KZ BD BiH propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 224 stav 2 KZ BiH, člana 387 stav 2 KZ FBiH, člana 322 stav 2 KZ RS i člana 381 stav 2 KZ BD BiH nastaje ako je uslijed krivičnog djela iz stava 1 došlo do teške povrede prava drugog ili je nastupila imovinska šteta koja prelazi iznos od 10.000 KM (u KZ RS – koja prelazi iznos od 50.000 KM). Za ovaj oblik krivičnog djela u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, u KZ RS – kazna zatvora od

jedne do osam godina, a u KZ BD BiH – kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

8. Odavanje službene tajne (član 388 KZ FBiH, član 323 KZ RS i član 382 KZ BD BiH)

Krivično djelo odavanja službene tajne izvršava službeno lice (u KZ FBiH i KZ BD BiH – službeno ili odgovorno lice u Federaciji, odnosno Brčko distriktu) koje neovlašćeno drugom saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim podatke koji predstavljaju službenu tajnu, ili koje pribavlja takve podatke u namjeri da ih preda nepozvanom licu. U članu 323 stav 6 KZ RS definisano je da se službenom tajnom smatraju podaci ili dokumenti koji su zakonom, drugim propisom ili odlukom nadležnog organa donesenim na osnovu zakona proglašeni službenom tajnom i čije bi odavanje imalo ili moglo da ima štetne posljedice za službu. Izvršilac djela može biti samo službeno i odgovorno lice (u KZ RS – samo službeno lice), a u pogledu krivice potreban je umišljaj, s tim da se djelo može izvršiti i iz nehata.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 388 stav 2 KZ FBiH, člana 323 stav 2 KZ RS i člana 382 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada lice, s ciljem da neovlašćeno upotrijebi takve podatke, nezakonito iskoristi podatke koji se čuvaju kao službena tajna (prema KZ RS – na protivpravan način dođe do podataka koji se čuvaju kao službena tajna), ili kada neko lice bez odobrenja te podatke objavi. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Teži oblik djela iz člana 388 stav 3 KZ FBiH, člana 323 stav 3 KZ RS i člana 382 stav 3 KZ BD BiH nastaje kada je krivično djelo iz stava 1 učinjeno iz koristoljublja ili u pogledu naročito povjerljivih podataka, ili radi objavljivanja ili korišćenja podataka u inostranstvu (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ili radi objavljivanja ili korišćenja podataka izvan Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno izvan Brčko distrikta BiH). Za ovaj oblik djela u KZ BiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od jedne do osam godina.

U članu 388 stav 4 KZ FBiH, članu 323 stav 4 KZ RS i članu 382 stav 4 KZ BD BiH propisan je lakši oblik ovog djela, koji nastaje kada je djelo iz stava 1 učinjeno nehatno. Za ovaj oblik djela u KZ BiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 388 stav 5 KZ FBiH, članu 323 stav 5 KZ RS i članu 382 stav 5 KZ BD BiH propisano je da nema krivičnog djela iz stava 2, ako ko službenu tajnu (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ako ko službenu tajnu institucije u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH) čija je sadržina suprotna ustavnom poretku Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno čija je sadržina suprotna ustavnom ili statutarnom ustrojstvu Brčko distrikta BiH, objavi ili posreduje u objavljivanju u namjeri da javnosti otkrije nepravilnosti u organizovanju, djelovanju i rukovođenju službom, ako objava nema štetne posljedice za Federaciju Bosne i Hercegovine, odnosno Republiku Srpsku, odnosno Brčko distrikt BiH.

U članu 388 stav 6 KZ FBiH i članu 382 stav 6 KZ BD BiH predviđeno je da se odredbe st. od 1 do 4 primjenjuju i prema licu koje je odalo službenu tajnu nakon što mu je služba ili odgovornost u Federaciji BiH, odnosno Brčko distriktu BiH prestala.

9. Krivotvorenje službene isprave / Falsifikovanje ili uništavanje službene isprave (član 226 KZ BiH, član 389 KZ FBiH, član 349 KZ RS i član 383 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *krivotvorenje službene isprave*, a u KZ RS – *falsifikovanje ili uništavanje službene isprave*. Ovo krivično djelo nastaje kada službeno ili odgovorno lice (prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH – kada službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH), koje u službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis, unese neistinite podatke ili ne unese kakav važan podatak, ili svojim potpisom, odnosno službenim pečatom ovjeri službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis s neistinitim sadržajem, ili koje svojim potpisom, odnosno službenim pečatom omogući izradu takve isprave, knjige ili spisa s neistinitim sadržajem. Objekt zaštite

kod ovog djela je dvojako određen, i to kao: a) pravni saobraćaj, i b) službena dužnost. Objekt radnje je službena ili poslovna isprava, knjiga ili spis. Radnja izvršenja je unošenje neistinitih podataka ili neunošenje kakvog važnog podatka u službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis. Krivično djelo je svršeno sa unošenjem neistinitog sadržaja, odnosno neunošenjem nekog važnog podatka u službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Drugi oblik krivičnog djela iz člana 226 stav 2 KZ BiH, člana 389 stav 2 KZ FBiH, člana 349 stav 2 KZ RS i člana 383 stav 2 KZ BD BiH izvršava službeno ili odgovorno lice koje neistinitu službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis upotrijebi u službi ili poslovanju kao da su istiniti, ili koje službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis uništi, prikrije, u većoj mjeri ošteti, ili na drugi način učini neupotrebljivom. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

10. Protivzakonita naplata i isplata (član 227 KZ BiH, član 390 KZ FBiH, član 326 KZ RS i član 384 KZ BD BiH)

Krivično djelo protivzakonite naplate i isplate vrši službeno ili odgovorno lice (prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH – službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH), koje od nekog naplati nešto što ovaj nije dužan da plati, ili naplati više nego što je dužan da plati, ili koje pri isplati ili predaji stvari manje isplati, odnosno preda. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Krivično djelo je svršeno naplatom onoga što pasivni subjekt nije dužan da plati, ili naplatom većeg iznosa nego što je dužan da plati, odnosno manjom isplatom ili predajom novca ili stvari. Izvršilac ovog djela može da bude samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

11. Protivzakonito oslobođenje lica lišenog slobode (lica kome je oduzeta sloboda) (član 228 KZ BiH, član 391 KZ FBiH, član 327 KZ RS i član 385 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ RS nosi naziv *protivzakonito oslobođenje lica lišenog slobode*, a u KZ BD BiH – *protivzakonito oslobođenje lica kome je oduzeta sloboda*. Ovo djelo se pojavljuje kao posebni oblik zloupotrebe službenog položaja, s tim da se kod ovog djela ne mora utvrđivati namjera izvršioca da time sebi ili drugome pribavi neku korist, tj. drugome nanese kakva štetu. Ovo krivično djelo izvršava službeno lice (prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH – službeno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH), koje protivzakonito oslobodi lice lišeno slobode koje mu je povjereno na čuvanje, ili mu pomogne da pobjegne, ili mu omogućava nedozvoljenu vezu ili prepisku radi pripremanja bjekstva. Radnja izvršenja alternativno je određena kao: a) protivzakonito oslobađanje lica lišenog slobode koje je učiniocu povjereno na čuvanje; b) pomaganje licu lišenom slobode da pobjegne, ili c) omogućavanje licu lišenom slobode nedozvoljene veze ili prepiske radi pripremanja bjekstva. Krivično djelo je dovršeno kada je lice lišeno slobode protivzakonito oslobođeno ili kada mu je omogućeno da pobjegne, što znači da je uslijed preduzetih radnji izvršioca došlo do bjekstva. Izvršilac krivičnog djela može biti samo službeno lice kome je lice lišeno slobode povjereno na čuvanje. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ BD BiH – kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Glava šesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA

I Opšte karakteristike	535
II Pojedina krivična djela	536
1. Neprijavlivanje krivičnog djela ili učinioca	537
2. Neprijavlivanje lica koje je optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda	538
3. Pomoć učiniocu poslije učinjenog krivičnog djela	539
4. Pomoć licu optuženom od strane Međunaordnog krivičnog suda ...	540
5. Lažno prijavljivanje	540
6. Davanje lažnog iskaza	541
7. Povreda tajnosti postupka	542
8. Kršenje zakona od strane sudije	544
9. Neizvršenje sudske odluke	545
10. Otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka	546
11. Ometanje rada pravosuđa	548
12. Pobuna lica lišenih slobode	548
13. Bjekstvo lica lišenog slobode	549

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivičnim djelima iz ove glave štiti se pravosuđe, odnosno njegovo pravilno i nesmetano funkcionisanje. Pravosuđe i pravosudni odnosi u svakoj državi imaju veliki značaj, jer je njihovo pravilno funkcionisanje uslov za uspostavljanje pravnog poretka i ostvarivanje principa zakonitog postupanja sa građanima u kome će svi biti jednaki pred zakonom u svojim pravima i dužnostima. Pojam pravosuđa se može shvatiti u užem i širem smislu. Pod pravosuđem u užem smislu se podrazumijevaju sudovi svih vrsta, dok pravosuđe u širem smislu, pored sudova, obuhvata i druge organe koji učestvuju u ostvarivanju pravosudne funkcije: javna tužilaštva, javna pravobranilaštva, organi policije i prekršajni organi. Pravilno i zakonito vršenje pravosudnih funkcija može biti ugroženo radnjama lica izvan pravosuđa, ali i nezakonitim radnjama lica koja rade u pravosudnim organima ili drugih službenih lica. Iz ovoga se vidi da kod nekih krivičnih djela izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, dok kod nekih krivičnih djela to može biti lice sa određenim svojstvom (npr. službeno ili odgovorno lice, svjedok, vještak, tumač, itd.). Kod krivičnih djela iz ove glave umišljaj je redovni oblik krivice, pri čemu se najčešće radi o direktnom umišljaju.

Kod nekih krivičnih djela iz ove glave propisan je poseban lični osnov isključenja kažnjivosti za određeni krug lica koja se pojavljuju kao izvršilac djela (npr. bračni partner, lica sa kojima se živi u trajnoj vanbračnoj zajednici, vjerski ispovjednik učinioca krivičnog djela, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat ili sestra, usvojilac ili usvojenik, branilac, ljekar, itd.). Takav je slučaj kod krivičnog djela neprijavlivanja krivičnog djela ili izvršioca i kod krivičnog djela pomoći izvršiocu poslije izvršenog krivičnog djela.

Krivična djela iz ove glave mogu se podijeliti u tri podgrupe, i to: *a) krivična djela onemogućavanja vršenja funkcije pravosuđa*, gdje spadaju: 1) neprijavlivanje pripremanja krivičnih djela, 2) neprijavlivanje krivičnog djela i učinioca, i 3) pomoć učiniocu poslije izvršenog krivičnog djela, *b) krivična djela ometanja vršenja funkcija pravosuđa*, gdje spadaju: 1) lažno prijavljivanje, 2) davanje lažnog iskaza, 3) ometanje rada pravosuđa, 4) povreda tajnosti

postupka, i c) *krivična djela protiv odluka pravosudnih organa*, gdje spadaju: 1) pobuna lica lišenih slobode, 2) bjekstvo lica lišenog slobode, 3) omogućavanje bjekstva licu lišenom slobode, 4) neizvršavanje sudske odluke i druga djela.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. **Neprijavljivanje krivičnog djela ili učinioca (član 230 KZ BiH, član 345 KZ FBiH, član 332 KZ RS i član 339 KZ BD BiH)**

Prijavljivanje izvršenih krivičnih djela, odnosno njihovih učinilaca doprinosi da organi pravosuđa izvrše svoje funkcije u pogledu krivičnog gonjenja, suđenja i izricanja krivičnih sankcija. U određenim slučajevima to je zakonska obaveza. Ovo krivično djelo prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH izvršava onaj ko zna za učinioca krivičnog djela za koje se može izreći kazna dugotrajnog zatvora, ili ko samo zna da je takvo djelo učinjeno, pa to ne prijavi, iako od takve prijave zavisi blagovremeno otkrivanje učinioca ili krivičnog djela.

Ovo djelo prema KZ RS izvršava onaj ko zna da je neko lice učinilo krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od dvadeset godina ili doživotni zatvor ili samo zna da je takvo djelo učinjeno, pa to ne prijavi prije nego što su djelo, odnosno učinilac otkriveni.

Objekt zaštite je pravosudna funkcija otkrivanja izvršenih krivičnih djela i njihovih učinilaca radi suđenja i kažnjavanja. Radnja izvršenja je neprijavljivanje učinioca krivičnog djela ili samog djela. Djelo je dovršeno nepodnošenjem prijave o učiniocu ili djelu. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 230 stav 2 KZ BiH, člana 345 stav 2

KZ FBiH i člana 339 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada službeno ili odgovorno lice ne prijavi krivično djelo za koje je saznalo u obavljanju svoje dužnosti, ako se za to krivično djelo može izreći pet godina zatvora ili teža kazna. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Teži oblik djela iz člana 332 stav 2 KZ RS izvršava službeno lice koje svjesno propusti da prijavi krivično djelo za koje je saznalo u vršenju svoje dužnosti, ako se za to djelo po zakonu može izreći pet godina zatvora ili teža kazna, a djelo se goni po službenoj dužnosti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest do pet godina.

U članu 230 stav 3 KZ BiH, članu 345 stav 3 KZ FBiH, članu 332 stav 3 KZ RS i članu 339 stav 3 KZ BD BiH propisano je da nema krivičnog djela iz st. 1 i 2 ako djelo nije prijavilo lice kome je učinilac bračni drug, lice koje sa njim živi u vanbračnoj zajednici, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat, sestra, usvojlac ili usvojenik, kao i bračni drug nekog od navedenih lica, odnosno lice koje sa nekim od njih živi u vanbračnoj zajednici, kao i branilac, ljekar ili vjerski ispovjednik učinioca.

U članu 345 stav 4 KZ FBiH i članu 339 stav 4 KZ BD BiH propisano je da će se za krivična djela iz st. 1 i 2 kazniti i doktor medicine, doktor stomatologije, babica ili zdravstveni radnik, psiholog, javni bilježnik i radnik socijalne zaštite, ako je krivično djelo počinjeno prema djetetu ili maloljetniku.

2. Neprijavljivanje lica koje je optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda (član 231 KZ BiH)

Krivično djelo neprijavljivanja lica koje je optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda izvršava onaj ko, znajući za optužnicu i znajući gdje se kreće ili nalazi lice optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda, ne prijavi kretanje ili mjesto gdje se to lice nalazi, iako blagovremen pronalazak tog lica zavisi od takve prijave. Objekt zaštite kod ovog djela je ostvarivanje pravosudne funkcije od strane Međunarodnog suda. Radnja izvršenja je neprijavljivanje, odnosno propuštanje da se nadležnim organima u Bosni i Hercegovini podnese usmena ili pismena prijava o kretanju ili mjestu gdje se nalazi lice za koje se zna da je optuženo od

strane Međunarodnog krivičnog suda. Djelo se smatra dovršenim u trenutku nastanka obaveze na činjenje, odnosno od trenutka kada je učinilac saznao za kretanje i mjesto gdje se optuženo lice nalazi. Za postojanje djela je nužno da je izvršilac znao za optužnicu od Međunarodnog krivičnog suda, te da je znao gdje se kreće i gdje se nalazi optuženo lice. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora do tri godine.

U stavu 2 je propisano da se neće kazniti za krivično djelo iz stava 1 lice kome je učinilac bračni drug, lice koje živi s njim u vanbračnoj zajednici, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat ili sestra, usvojilac ili usvojenik i njihov bračni drug ili lice s kojom žive u vanbračnoj zajednici, ili koje je branilac, ljekar ili vjerski ispovjednik učinioca.

3. Pomoć učiniocu poslije učinjenog krivičnog djela (član 232 KZ BiH, član 346 KZ FBiH, član 333 KZ RS i član 340 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo spada u grupu krivičnih djela kojima se onemogućavaju pravosudni organi da vrše svoje zakonom određene funkcije. Djelo čini onaj ko krije učinioca krivičnog djela (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – za koje se može izreći kazna zatvora tri godine, a prema KZ RS – koje se goni po službenoj dužnosti), ili mu prikrivanjem oruđa, tragova ili na drugi način pomaže da ne bude otkriven, ili ko krije osuđeno lice ili preduzima druge radnje kojima se ide za tim da se ne izvrši kazna, izrečena mjera bezbjednosti, ili da se ne primijene vaspitne zavodske mjere. Radnja izvršenja alternativno je određena. Djelo je svršeno preduzimanjem neke od navedenih radnji. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ RS propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik djela iz člana 232 stav 2 KZ BiH vrši onaj ko pruži pomoć učiniocu krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna. Za ovaj oblik djela propisana je

kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 346 stav 2 KZ FBiH i člana 340 stav 2 KZ BD BiH vrši onaj ko pruži pomoć iz stava 1 učiniocu krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora pet godina ili teža kazna, ali ne i kazna dugotrajnog zatvora. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 333 stav 2 KZ RS vrši onaj ko pruži pomoć učiniocu krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora preko pet godina. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 232 stav 3 KZ BiH, člana 346 stav 3 KZ FBiH, člana 333 stav 3 KZ RS i člana 340 stav 3 KZ BD BiH vrši onaj ko pruži pomoć učiniocu krivičnog djela za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora, odnosno u RS-u doživotnog zatvora. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ RS – kazna zatvora od jedne do osam godina.

U članu 232 stav 4 KZ BiH, članu 346 stav 4 KZ FBiH, članu 333 stav 4 KZ RS i članu 340 stav 4 KZ BD BiH propisano je da kazna izrečena za krivično djelo iz stava 1 (u KZ FBiH i KZ BD BiH – iz st. 1 do 3) ne može biti teža ni po vrsti ni po visini od kazne na koju je osuđeno lice kome je učinilac pružio pomoć.

U članu 232 stav 5 KZ BiH, članu 346 stav 5 KZ FBiH, članu 333 stav 5 KZ RS i članu 340 stav 5 KZ BD BiH propisano je da nema krivičnog djela iz st. 1 do 3 ako je pomoć pružilo lice kome je učinilac bračni drug, lice koje sa njim živi u vanbračnoj zajednici, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat, sestra, usvojlac ili usvojenik, kao i bračni drug nekog od navedenih lica, odnosno lice koje sa nekim od njih živi u vanbračnoj zajednici (prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH – ili koje je branilac, ljekar ili vjerski ispovjednik učinioca).

4. Pomoć licu optuženom od strane Međunarodnog krivičnog suda (član 233 KZ BiH)

Ovo krivično djelo vrši onaj ko pruži pomoć ili krije lice optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda ili mu pomogne

da ne bude otkrivena. Pružanje pomoći obuhvata svaku djelatnost kojom se pomaže licu koje je optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda (npr. davanje novčanih sredstava, nabavka i doturanje hrane, odjevnih predmeta i obuće, pružanje medicinske pomoći, itd.). Za postojanje djela je bitno da se radi o pružanju pomoći licu koje je optuženo od strane Međunarodnog krivičnog suda, s tim da nije bitna kvalifikacija djela za koje je podignuta optužnica, niti svojstvo optuženog. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora do tri godine.

U stavu 2 je propisano da se za ovo djelo neće kazniti lice kome je učinilac bračni drug, lice koje živi s njim u vanbračnoj zajednici, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat ili sestra, usvojlac ili usvojenik i njihov bračni drug ili lice s kojim žive u vanbračnoj zajednici, ili koje je branilac, ljekar ili vjerski ispovjednik učinioca.

5. Lažno prijavljivanje (član 234 KZ BiH, član 347 KZ FBiH, član 334 KZ RS i član 341 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ RS nosi naziv *lažno prijavljivanje krivičnog djela*, a u ostalim KZ – *lažno prijavljivanje*. Djelo se sastoji u prijavljivanju nekog određenog lica da je učinilo krivično djelo (prema KZ RS – za koje se goni po službenoj dužnosti), iako zna da to lice nije učinilac. Ovom inkriminacijom se sprječava ometanje rada pravosudnih organa i doprinosi da se pojedinci zaštite od lažnih prijava da su izvršili neko krivično djelo. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela sastoji se u lažnom prijavljivanju određenog lica da je izvršilo krivično djelo. Djelo postoji ako učinilac zna da lice koje prijavljuje nije izvršilo krivično djelo. Prema tome, znanje te činjenice je bitno obilježje ovog krivičnog djela. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi oblik krivičnog djela iz člana 234 stav 2 KZ BiH, člana 347 stav 2 KZ FBiH, člana 334 stav 2 KZ RS i člana 341 stav 2 KZ

BD BiH izvršava onaj ko podmetanjem tragova krivičnog djela ili na drugi način izazove pokretanje krivičnog postupka (prema KZ RS – zbog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti) protiv lica za koje zna da nije učinilac tog djela. Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Poseban oblik ovog djela iz člana 234 stav 3 KZ BiH, člana 347 stav 3 KZ FBiH, člana 334 stav 3 KZ RS i člana 341 stav 3 KZ BD BiH čini onaj ko sam sebe prijavi da je učinio kakvo krivično djelo (prema KZ RS – za koje se goni po službenoj dužnosti), iako ga nije učinio. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

Drugi poseban oblik ovog djela iz člana 234 stav 4 KZ BiH, člana 347 stav 4 KZ FBiH, člana 334 stav 4 KZ RS i člana 341 stav 4 KZ BD BiH čini onaj ko prijavi da je učinjeno krivično djelo (prema KZ RS – za koje se goni po službenoj dužnosti), iako zna da to djelo nije učinjeno. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

6. Davanje lažnog iskaza (član 235 KZ BiH, član 348 KZ FBiH, član 335 KZ RS i član 342 KZ BD BiH)

Odluke organa pravosuđa ili drugih organa često se zasnivaju na iskazima koje druga lica daju pred tim organima. Lažne izjave dovode u zabludu organ koji odlučuje i može imati za posljedicu donošenje nepravilne odluke. Krivično djelo davanja lažnog iskaza vrši svjedok, vještak, prevodilac ili tumač koji u sudskom, prekršajnom, upravnom ili disciplinskom postupku (prema KZ RS – ili drugom zakonom propisanom postupku), da lažan iskaz. Objekt zaštite je istina na kojoj se zasniva donošenje odluke u sudskom ili drugom postupku pred nadležnim institucijama. Radnja krivičnog djela se sastoji u davanju lažnog iskaza, odnosno davanju izjave ili saopštenja o postojanju ili nepostojanju nekih činjenica značajnih za donošenje odluke pred nadležnim institucijama. Djelo je svršeno samim davanjem lažnog iskaza u nekom od navedenih postupaka. Izvršilac krivičnog djela može da može da bude samo svjedok, vještak, prevodilac ili tumač, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi oblik djela iz člana 235 stav 2 KZ BiH, člana 348 stav 2 KZ FBiH, člana 335 stav 2 KZ RS i člana 342 stav 2 KZ BD BiH vrši stranka koja prilikom izvođenja dokaza saslušanjem stranaka u parničnom ili upravnom postupku (u KZ RS – u sudskom ili upravnom postupku), da lažan iskaz, a na tom je iskazu zasnovana odluka donijeta u tom postupku. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Teži oblik djela iz člana 235 stav 3 KZ BiH, član 348 stav 3 KZ FBiH, član 335 stav 3 KZ RS i član 342 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je lažan iskaz dat u krivičnom postupku. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 235 stav 4 KZ BiH, člana 348 stav 4 KZ FBiH, člana 335 stav 4 KZ RS i člana 342 stav 4 KZ BD BiH nastaje ako su uslijed krivičnog djela iz stava 3 nastupile osobito teške posljedice za okrivljenog. Za ovaj oblik djela u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Lakši oblik djela iz člana 235 stav 5 KZ BiH, člana 348 stav 5 KZ FBiH, člana 335 stav 5 KZ RS i član 342 stav 5 KZ BD BiH nastaje ako učinilac dobrovoljno opozove svoj lažni iskaz prije nego što se donese konačna odluka. Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u KZ RS propisana samo novčana kazna. U ovom slučaju prema svim KZ učinilac se može i osloboditi od kazne.

7. Povreda tajnosti postupka (član 237 KZ BiH, član 350 KZ FBiH, član 337 KZ RS i član 344 KZ BD BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ BiH vrši onaj ko neovlašćeno drugom otkrije činjenicu ili sredstvo koje sadrži informaciju i u čiji je posjed došao iz istražnog, sudskog, prekršajnog ili upravnog postupka pred institucijama Bosne i Hercegovine, a što se po zakonu ne smije objaviti ili je odlukom

Suda Bosne i Hercegovine ili od strane ovlaštenog lica označeno kao tajni podatak. Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH čini onaj ko neovlašćeno otkrije ono što je saznao u sudskom, prekršajnom ili upravnom postupku (prema KZ RS – ili drugom zakonom propisanom postupku), a što se po zakonu ne može objaviti ili je odlukom nadležne institucije (prema KZ RS – odlukom suda ili nadležnog organa), proglašeno kao tajna. Ovim krivičnim djelom pruža se zaštita onome što je proglašeno tajnim u sudskom, upravnom, prekršajnom ili drugom zakonom propisanom postupku. Radnja izvršenja sastoji se u neovlašćenom otkrivanju onoga što je proglašeno tajnim, odnosno onoga što se po zakonu ne smije objaviti. Krivično djelo je svršeno kad je ono što je saznato u nekom od navedenih postupaka, a što se po zakonu ne smije objaviti ili odlukom nadležne institucije proglašeno tajnom, neovlašćeno saopšteno ili objavljeno. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik djela iz člana 237 stav 2 KZ BiH vrši onaj ko neovlašćeno objavi, posreduje u objavljivanju, omogući objavljivanje ili učini dostupnim činjenicu ili sredstvo koje sadrži informaciju i u čiji je posjed došao iz istražnog, sudskog, prekršajnog ili upravnog postupka pred institucijama Bosne i Hercegovine, a što se po zakonu ne smije objaviti ili je odlukom Suda Bosne i Hercegovine ili od strane ovlaštenog lica označeno kao tajni podatak. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 337 stav 2 KZ RS vrši onaj ko bez dozvole suda objavi tok krivičnog postupka koji se vodi protiv maloljetnika, njegovo ime ili odluku koja je u tom postupku donijeta. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

8. Kršenje zakona od strane sudije (član 238 KZ BiH, član 357 KZ FBiH, član 346 KZ RS i član 351 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH nosi naziv *kršenje zakona od strane sudije*, u KZ FBiH i KZ BD BiH – *povreda zakona od (strane) sudije*, a u KZ RS – *povreda zakona od strane sudije ili javnog tužioca*. Krivično djelo vrši sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ili Suda Bosne i Hercegovine, odnosno sudija Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine ili sudija suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno sudija Ustavnog suda Republike Srpske ili sudija suda ili javni tužilac u Republici Srpskoj, odnosno sudija suda u Brčko distriktu BiH (prema KZ RS – u sudskom postupku), koji s ciljem da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonitu odluku ili na drugi način prekrši zakon (prema KZ BiH – u vršenju svoje službene dužnosti). Po svojoj suštini ovo djelo predstavlja poseban oblik zloupotrebe službenog položaja. Izvršilac krivičnog djela može biti samo sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, odnosno sudija suda Bosne i Hercegovine, odnosno sudija suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno sudija suda u Republici Srpskoj, odnosno javni tužilac u Republici Srpskoj, odnosno sudija suda u Brčko distriktu, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za postojanje djela potrebno je da se radnja izvršenja vrši s ciljem da se drugom pribavi kakva korist ili da mu se nanese kakva šteta, dok za postojanje djela nije bitno da li je taj cilj i postignut.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 346 stav KZ RS predviđen je teži oblik djela kada je djelom iz st. 1. ili 2. ovog člana pribavljena korist ili nanijeta šteta u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Učinilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina.

9. Neizvršenje sudske odluke (član 239 KZ BiH, član 351 KZ FBiH, član 341 KZ RS i član 345 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH nosi naziv *neizvršenje odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Doma za ljudska prava ili Evropskog suda za ljudska prava*, a u ostalim KZ – *neizvršenje sudske odluke*. Neizvršenje sudske odluke je krivično djelo kojim su sankcionisane djelatnosti kojima se onemogućava sprovođenje pravosnažnih sudskih odluka ili kojima se sprječava ostvarivanje prava koja svoj osnov imaju u pravosnažnim sudskim odlukama.²³¹ Ovo djelo prema KZ BiH izvršava službeno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, institucijama entiteta ili institucijama Brčko distrikta BiH, koje odbije da izvrši konačnu i izvršnu odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Doma za ljudska prava ili Evropskog suda za ljudska prava, ili sprječava da se takva odluka izvrši, ili na drugi način onemogućava njeno izvršenje. Prema KZ FBiH i KZ BD BiH djelo vrši odgovorno lice u organu vlasti ili pravnom licu ili drugim institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, koje ne postupi po pravosnažnoj odluci suda (prema KZ FBiH – koje ne postupi po pravosnažnoj odluci suda u Federaciji Bosne i Hercegovine). Prema KZ RS djelo vrši službeno ili odgovorno lice koje svjesno ne postupi po pravosnažnoj sudskoj odluci. Izvršilac krivičnog djela prema KZ BiH može biti samo službeno lice u institucijama Bosne i Hercegovine, institucijama entiteta ili institucijama Brčko distrikta BiH. Prema KZ FBiH i KZ BD BiH izvršilac može biti odgovorno lice u organu vlasti ili pravnom licu ili drugim institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH. Prema KZ RS izvršilac ovog djela može da bude službeno ili odgovorno lice. Za postojanje ovog djela, potreban je umišljaj kao oblik krivice.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u ostalim KZ – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz člana 351 stav 2 KZ FBiH izvršava odgovorno lice koje odbije izvršiti odluku Doma za ljudska prava za Federaciju Bosne i Hercegovine ili odluku Ustavnog suda

---

²³¹Z. Tomić, *cit. djelo*, 2007, str. 345.

Federacije Bosne i Hercegovine koju je dužno izvršiti. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Drugi oblik djela iz člana 341 stav 2 KZ RS izvršava službeno lice ili odgovorno lice koje odbije da izvrši odluku Ustavnog suda koju je dužno da izvrši. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Drugi oblik djela iz član 345 stav 2 KZ BD BiH izvršava odgovorno lice koje odbije izvršiti odluku Doma za ljudska prava ili odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine koju je dužno izvršiti. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Teži oblik djela iz člana 351 stav 3 KZ FBiH, člana 341 stav 3 KZ RS i član 345 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 prouzrokovana teža povreda prava drugoga ili značajna materijalna šteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

10. Otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka (član 240 KZ BiH, član 352 KZ FBiH, član 338 KZ RS i član 346 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo predstavlja novinu u našem krivičnom zakonodavstvu. Njime se posebnim kategorijama učesnika u krivičnom postupku pruža pojačana zaštita. Prema KZ BiH ovo krivično djelo vrši onaj ko neovlašćeno drugome saopšti, preda ili preduzme drugu radnju s ciljem otkrivanja podataka o identitetu ili informacija koje mogu dovesti do otkrivanja identiteta lica koje je pružilo dokaz ili treba pružiti dokaz pred institucijama Bosne i Hercegovine, a koje se po zakonu ne smiju objaviti ili su odlukom Suda Bosne i Hercegovine ili od strane ovlašćenog lica proglašene tajnim podacima.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivičnog djelo vrši sudija (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – sudija suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH), ili drugo službeno lice koje je učestvovalo u ispitivanju zaštićenog svjedoka u krivičnom postupku (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – koji se vodi po zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH), koje

neovlašćenom licu učini pristupačnim podatke o identitetu zaštićenog svjedoka.

Objekt zaštite kod ovog djela je službena tajna o identitetu zaštićenog svjedoka (imenu i prezimenu, adresi stanovanja ili mjestu gdje ga nadležni državni organi kriju u sistemu „zaštite“). Radnja izvršenja je činjenje dostupnim podataka o identitetu zaštićenog svjedoka neovlašćenom licu. Izvršilac krivičnog djela može da bude sudija i drugo službeno lice koje je učestvovalo u saslušanju zaštićenog svjedoka u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 240 stav 2 KZ BiH vrši sudija Suda Bosne i Hercegovine ili drugo službeno lice koje neovlašćenom licu učini dostupnim podatke ili informacije iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik iz člana 240 stav 3 KZ BiH vrši onaj ko neovlašćeno objavi, posreduje u objavljivanju, omogući objavljivanje ili učini dostupnim podatke ili informacije iz stave 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 240 stav 4 KZ BiH vrši onaj ko slučajno došavši do otkrivenih, ali ne i objavljenih podataka ili informacija iz stava 1, te podatke ili informacije prenese ili učini dostupnima, znajući za njihovu prirodu. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Treći teži oblik djela iz člana 240 stav 5 KZ BiH vrši učinilac krivičnog djela iz st. 1 i 3, koji na zahtjev nadležnog organa ne otkrije izvor i način saznanja podataka. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi lakši oblik djela iz člana 240 stav 6 KZ BiH vrši učinilac krivičnog djela iz stava 4, koji na zahtjev nadležnog organa ne otkrije izvor i način saznanja podataka ili informacija iz stava 1. Za

ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

11. Ometanje rada pravosuđa (član 241 KZ BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko koristi fizičku silu, prijetnju, zastrašivanje ili obećava, nudi ili daje nedopuštenu korist, kako bi naveo na davanje lažnog iskaza ili spriječio davanje iskaza ili izvođenje dokaza u krivičnom postupku koji se vodi po zakonu Bosne i Hercegovine. Radnja izvršenja se sastoji u korišćenju fizičke sile, prijetnje, zastrašivanja ili u obećavanju, nuđenju ili davanju nedozvoljene koristi. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi oblik ovog djela iz stava 2 vrši onaj ko koristi fizičku silu, prijetnju ili zastrašivanje kako bi spriječio sudiju, tužioca ili službeno lice organa za sprovođenje zakona da vrše službenu dužnost u vezi s krivičnim postupkom koji se vodi po zakonu Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

12. Pobuna lica lišenih slobode (član 354 KZ FBiH, član 343 KZ RS i član 348 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo prema KZ FBiH i KZ BD BiH nastaje kada lice kome je na osnovu zakona oduzeta sloboda, koje se udruži s drugim licima kojima je na osnovu zakona oduzeta sloboda s ciljem da se nasilno oslobodi ili da ta lica zajednički napadnu lica čijem su nadzoru povjerene, ili da ih silom ili prijetnjom da će neposredno upotrijebiti silu prinude da učine ili propuste nešto što je protivno njihovoj dužnosti. Ovo krivično djelo prema KZ RS nastaje kada lica koja su na osnovu zakona lišena slobode, koja se skupe u namjeri da se nasilno oslobode, ili da zajednički napadnu lica čijem su nadzoru povjerena, ili da ih silom ili prijetnjom da će neposredno upotrijebiti silu prinude da učine ili propuste nešto što je protivno njihovoj dužnosti. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela alternativno je određena. Djelo je svršeno preduzimanjem bilo koje

od navedenih radnji. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo lice kome je na osnovu zakona oduzeta sloboda, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik ovog djela iz člana 354 stav 2 KZ FBiH i člana 348 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 neko lice teško tjelesno povrijeđeno ili je prouzrokovana imovinska šteta većih razmjera. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik ovog djela iz člana 343 stav 2 KZ RS vrše učesnici u djelu iz stava 1 koji upotrijebe silu ili ozbiljnu prijetnju. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Najteži oblik ovog djela iz člana 354 stav 3 KZ FBiH i člana 348 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do dvanaest godina.

U članu 373 stav 3 KZ RS propisano je da će se osloboditi od kazne izvršilac djela iz stava 1, koji dobrovoljno odustane od pobune prije upotrebe sile ili ozbiljne prijetnje.

13. Bjekstvo lica lišenog slobode (član 355 KZ FBiH, član 344 KZ RS i član 349 KZ BD BiH)

Djelo se prema KZ FBiH i KZ BD BiH sastoji u bjekstvu iz krivično-popravne ustanove ili zatvora lica upotrebom sile ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo drugog lica.

Prema KZ RS djelo se sastoji u bjekstvu lica koje je na osnovu zakona lišeno slobode, upotrebom sile protiv nekog lica ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo.

Radnja izvršenja se sastoji u bjekstvu lica koje je zakonito lišeno slobode. Izvršilac ovog krivičnog djela može biti samo lice kome je po nekom zakonskom osnovu oduzeta sloboda.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Glava sedma: KRIVIČNA DJELA POVREDE AUTORSKIH PRAVA

I Opšte karakteristike	553
II Pojedina krivična djela	553
1. Zloupotreba autorskih prava	553
2. Nedoovoljeno korišćenje autorskih prava	555

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Objekt zaštite kod ovih krivičnih djela jesu autorska prava i druga srodna prava iz oblasti intelektualne svojine. Zaštita intelektualne svojine ostvarivala se u našem pravu sporo. Ona je imala prevashodno oblik građanske i moralne zaštite. Bila je regulisana propisima iz oblasti građanskog, privrednog i upravnog prava. U okviru ove grupe se nalaze krivična djela blanketnog karaktera, što znači da se uvijek mora imati u vidu odgovarajuće zakonodavstvo koje inače reguliše pojedine oblike intelektualne svojine.

U ovu grupu spadaju sljedeća krivična djela: 1) zloupotreba autorskih prava; 2) nedozvoljeno korišćenje autorskih prava; 3) nedozvoljeno korišćenje prava proizvođača zvučnog snimka; 4) nedozvoljeno korišćenje prava radiodifuzije, i 5) nedozvoljena distribucija satelitskog signala.

Radnja izvršenja kod ovih djela se sastoji u kršenju zakonskih i podzakonskih propisa, činjenjem ili nečinjenjem, protivno ovim propisima, a kojima se određuje način stvaranja, korišćenja i zaštite autorskih i drugih intelektualnih prava. Posljedica krivičnih djela iz ove grupe javlja se u vidu povrede autorskog ili srodnog prava, koja se manifestuje u imovinskoj ili neimovinskoj šteti. Izvršilac ovih djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Zloupotreba autorskih prava (član 242 KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela zloupotrebe autorskih prava nastaje kada lice koje pod svojim imenom ili pod imenom drugoga, objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo koje se u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine smatra autorskim djelom ili dozvoli da se to učini. Objekt zaštite je tuđe djelo koje se u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine

smatra autorskim djelom. Bitno je da se radi o tuđem djelu, odnosno djelu drugog lica, bilo da je poznato po imenu, ili pod pseudonimom. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz stava 2 vrši onaj ko bez navođenja imena ili pseudonima autora objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo iz stava 1 na kojem je označeno ime ili pseudonim autora, ili na nedozvoljen način unese dijelove tuđeg djela iz stava 1 u svoje autorsko djelo ili dozvoli da se to učini. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Treći oblik djela iz stava 3 vrši lice koje uništi, izobličići, nagrdi ili na drugi način bez odobrenja autora, izmijeni tuđe djelo iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Četvrti oblik djela iz stava 4 nastaje kada neko bez navođenja imena ili pseudonima umjetnika izvođača, osim ako umjetnik izvođač želi ostati anoniman, objavi, prikaže, prenese ili na drugi način saopšti javnosti njegovo izvođenje. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Peti osnovni oblik djela iz stava 5 nastaje kada neko uništi, izobličići, nagrdi, sakati ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljeno izvođenje umjetnika izvođača. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za treći oblik djela.

Teži oblik djela iz stava 6 nastaje ako je činjenjem krivičnog djela iz st. 1 do 5 pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

2. Nedozvoljeno korišćenje autorskih prava (član 243 KZ BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela izvršava onaj ko bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašćeno dati odobrenje kada je odobrenje prema zakonu Bosne i Hercegovine potrebno, ili protivno njihovoj zabrani, fiksira na materijalnu podlogu, reprodukuje, umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti, prevede, prilagodi, obradi, preradi ili na drugi način upotrijebi autorsko djelo. Objekt zaštite kod ovog djela je autorsko djelo u bilo kom obliku i vidu. Iz zakonske odredbe se vidi da je ovo krivično djelo blanketnog karaktera, pa će u praktičnoj primjeni biti neophodno da se njegova dispozicija upotpuni odgovarajućim propisima koji se odnose na prava proizvođača zvučnih snimaka. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik djela iz stava 2 nastaje kada neko bez odobrenja umjetnika izvođača, odnosno lica koje je ovlašćeno dati odobrenje, kada je prema odredbama zakona Bosne i Hercegovine ono potrebno ili protivno njihovoj zabrani, snimi, reprodukuje, umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti ili na drugi način upotrijebi izvođenje umjetnika izvođača. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Treći oblik djela iz stava 3 nastaje kada neko u namjeri da omogući neovlašćenu upotrebu autorskog djela ili izvođenje umjetnika izvođača proizvede, uveze, prenese preko državne granice, stavi u promet, iznajmi, omogući drugome upotrebu ili korišćenje bilo koje vrste opreme ili sredstva kojem je osnovna ili pretežna svrha omogućiti neovlašćeno otklanjanje ili osujećivanje kojeg tehničkog sredstva ili računarskog programa namijenjenog zaštiti prava autora ili umjetnika izvođača od neovlašćene upotrebe. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Lakši oblik djela iz stava 4 nastaje kada lice kod kojeg se zateknu predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za činjenje, ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1 do 3, a koje je to znalo ili moglo ili bilo dužno znati. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

Teži oblik ovog djela iz stava 5 postoji ako je izvršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U stavu 6 propisano je da će se oduzeti i uništiti predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela, ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1 do 3.

Glava osma: KRIVIČNA DJELA PROTIV ORUŽANIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE

I Opšte karakteristike	559
II Pojedina krivična djela	561
1. Neizvršenje i odbijanje izvršenja naređenja	651
2. Odbijanje primanja i upotrebe oružja	562
3. Protivljenje nadređenom	562
4. Napad na vojno lice u obavljanju službe	563
5. Zlostavljanje podređenog ili mlađeg	564
6. Podnošenje neistinitih prijava i izvještaja	564
7. Nepreduzimanje mjera za zaštitu vojne jedinice	565
8. Samovoljno udaljenje i bijeg iz vojne jedinice ili službe	566
9. Prelazak i predaja neprijatelju	567
10. Neispunjenje dužnosti za vrijeme borbe	568
11. Neosiguranje vojne jedinice	568

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivičnim djelima iz ove glave štite se Oružane snage Bosne i Hercegovine. Krivična zaštita oružanih snaga datira još od nastanka države. Oružane snage imaju veoma značajnu ulogu u svakom društvu. Njihova funkcija se ne svodi samo na zaštitu spoljnih granica, odnosno na zaštitu od napada na bezbjednost države, nego se često koriste i za obezbjeđenje postojećeg društveno-ekonomskog i političkog sistema, kao i za ostvarivanje ekspanzionističkih ciljeva. Oružane snage čine dio državnog aparata koji je specijalizovan za očuvanje poretka, kao i za odbranu državne teritorije od spoljnog neprijatelja i zauzimanje tuđih teritorija. Zbog toga država nastoji da ima što opremljeniju vojsku, kako bi imala borbenu sposobnost i efikasnost. Oružane snage Bosne i Hercegovine, pored inkriminacija iz ove glave, štite se i nekim drugim inkriminacijama koje su sadržane u drugim glavama zakona (npr. služba u neprijateljskoj vojsci, špijunaža, kao i podrivanje vojne i odbrambene moći).

Objekt zaštite kod ovih krivičnih djela su Oružane snage Bosne i Hercegovine, kao posebna organizaciona struktura društvene zajednice, koja brani nezavisnost, suverenost i državnu teritoriju u skladu sa principima međunarodnog prava o upotrebi sile i može biti u sastavu međunarodnih snaga. Vrijeme izvršenja je bitna karakteristika ovih krivičnih djela, što znači da se neka mogu izvršiti samo za vrijeme rata ili oružanog sukoba.

Izvršilac najvećeg broja krivičnih djela protiv oružanih snaga može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice, po pravilu, je potreban umišljaj, s tim da se jedan broj krivičnih djela može izvršiti i iz nehata (npr. povreda stražarske dužnosti, neosiguranje pri vojnim vježbama, i sl.). Vojno lice, u smislu člana 1 stav 9 KZ BiH, je profesionalno vojno lice i lice u rezervnom sastavu, dok su na službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, u skladu sa Zakonom o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Sa pitanjem izvršioca krivičnog djela neposredno je povezano i pitanje važnosti naređenja nadređenog. Ovo pitanje ima posebno mjesto i u posebnom dijelu krivičnog prava. Naređenje nadređenog je obavezno za podređeno lice, a neizvršenje tog naređenja smatra

se posebnim krivičnim djelom. Kada je u pitanju odgovornost za krivično djelo učinjeno po naređenju nadređenog, u članu 246njinj propisano je da nema krivičnog djela ako njegova zakonska obilježja ostvari podređeni po naređenju nadređenog, a to naređenje dato je u okviru službene dužnosti, osim ako se naređenje odnosi na činjenje genocida, ratnog zločina, zločina protiv čovječnosti ili drugog krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža kazna, ili ako je očigledno da se izvršenjem naređenja čini krivično djelo.

Krivična djela protiv Oružanih snaga Bosne i Hercegovine mogu se podijeliti u nekoliko podgrupa, kao što su: a) krivična djela neposlušnosti prema nadređenom, odnosno ponašanje protivno pravilima službe i discipline u oružanim snagama, gdje spadaju: neizvršenje i odbijanje izvršenja naređenja, odbijanje primanja i upotrebe oružja, protivljenje nadređenom itd; b) krivična djela ometanja vojne službe, kao što su: prinuda prema vojnom licu u vršenju službene dužnosti, napad na vojno lice u obavljanju službe, itd; c) vojna službena krivična djela, kao što su: zlostavljanje podređenog ili mlađeg, povreda stražarske, čuvarske, patrolne ili druge slične službe; d) krivična djela izbjegavanja vojne službe, kao što je samovoljno udaljenje i bijeg iz vojne jedinice ili službe; e) krivična djela kojim se izaziva opasnost za lica i objekte, kao što su: nepreduzimanje mjera za zaštitu vojne jedinice i neosiguranje na vojnim vježbama; f) krivična djela protiv vojne imovine, kao što su: krađa oružja i vojne opreme, nepropisan i nepažljiv odnos prema povjerenom oružju i vojnoj opremi, protivzakonito raspolaganje povjerenim oružjem ili vojnom opremom, itd.²³²

Pored ove podjele postoji i podjela tih djela na prava i neprava. Prava krivična djela su ona čiji je izvršilac vojno lice, dok u neprava spadaju opšta krivična djela koja, ukoliko ih izvrši vojno lice, dobijaju kvalifikovani oblik.

---

²³² Z. Tomić, *cit. djelo*, 2007, str. 493.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Neizvršenje i odbijanje izvršenja naređenja (član 246a KZ BiH)

Krivično djelo nastaje kada vojno lice ne izvrši ili odbije izvršiti naređenje nadređenog u vezi sa službom, pa zbog toga nastupi nemogućnost vršenja ili otežano obavljanje službe ili opasnost po život ljudi ili imovinu velike vrijednosti. Odbijanje izvršenja naređenja je poseban oblik neizvršenja naređenja. Ono obuhvata svaku djelatnost kojom se stavlja do znanja da se izdato naređenje neće izvršiti. Naređenje nadređenog mora biti u vezi sa službom, i mora biti izdato od ovlašćenog nadređenog lica. Posljedica krivičnog djela je ugrožavanje pravilnog i efikasnog vršenja vojne službe i ona je ostvarena samim neizvršavanjem ili odbijanjem izvršenja naređenja. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora do pet godina.

Drugi oblik ovog krivičnog djela iz stava 2 vrši vojno lice koje se protivi stražaru, patroli, službenom ili drugom vojnom licu u sličnoj službi dok obavljaju svoju dužnost, kao i vojno lice koje ne posluša njihov poziv ili ne izvrši ili odbije izvršiti njihovo naređenje. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik ovog krivičnog djela iz stava 3 postoji ako su krivičnim djelom iz st. 1 i 2 prouzrokovane izrazito teške posljedice za vojnu službu. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Lakši oblik ovog krivičnog djela iz stava 4 vrši vojno lice koje krivično djelo iz stava 1 počini iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U stavu 5 propisano je da se izvršilac krivičnog djela iz st. 1, 2 i 4, koji je bio izazvan protivzakonitim ili nepravilnim postupanjem nadređenog, stražara, patrole, službenog ili drugog vojnog lica, može blaže kazniti ili osloboditi kazne.

2. Odbijanje primanja i upotrebe oružja (član 246b KZ BiH)

Krivično djelo odbijanja primanja i upotrebe oružja nastaje kada vojno lice protivno propisima i bez opravdanog razloga odbije primiti oružje ili ga upotrijebiti po naređenju ili po pravilima službe. Djelo je svršeno kada vojno lice odbije da primi oružje, odnosno kada odbije da ga upotrijebi. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

3. Protivljenje nadređenom (član 246c KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela protivljenja nadređenom vrši vojno lice koje zajedno s drugim vojnim licima pruži otpor naređenju nadređenog datom u vezi sa službom ili odbije izvršiti naređenje ili odbije izvršiti svoju dužnost. Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Posljedica djela se sastoji u apstraktnoj opasnosti za pravilno i zakonito vršenje vojne službe, dok je djelo dovršeno kada je preduzeta neka od navedenih oblika radnje izvršenja. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Teži oblik djela iz stava 2 postoji ako je krivično djelo iz stava 1 počinjeno na organizovan način. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Drugi teži oblik djela iz stava 3 vrši vojno lice koje pri izvršenju krivičnog djela iz st. 1 i 2 upotrijebi oružje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Treći teži oblik djela iz stava 4 vrši onaj ko organizuje ili bilo kako rukovodi izvršenjem krivičnog djela iz st. 1, 2 i 3. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

Četvrti teži oblik djela iz stava 5 vrši vojni starješina koji učestvuje u izvršenju krivičnog djela iz st. 1, 2 i 3. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

Peti teži oblik djela iz stava 6 vrši vojno lice koje pri izvršenju krivičnog djela iz stava 3 usmrti neko lice iz nehata. Za ovaj oblik

djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Najteži oblik djela iz stava 7 vrši vojno lice koje pri izvršenju krivičnog djela iz stava 3 usmrti neko lice s namjerom. Za ovaj oblik djela propisan je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 8 propisano je da se učinilac krivičnog djela iz stava 1, koji je bio izazvan protivzakonitim ili nepravilnim postupanjem nadređenog, može blaže kazniti ili osloboditi kazne.

4. Napad na vojno lice u obavljanju službe (član 246f KZ BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela nastaje kada neko napadne ili ozbiljno prijeti da će napasti vojno lice dok vojno lice obavlja službenu dužnost. Radnja krivičnog djela se sastoji u napadu ili u ozbiljnoj prijetnji da će se napasti na vojno lice koje obavlja službu. Posljedica djela se sastoji u povredi ili ugrožavanju tjelesnog integriteta vojnog lica, kao i u ugrožavanju pravilnog vršenja vojne službe. Djelo je svršeno samim napadom ili ozbiljnom prijetnjom napada. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Prvi teži oblik djela iz stava 2 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 vojno lice lako tjelesno povrijeđeno, ili je to krivično djelo počinjeno upotrebom oružja. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz stava 3 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 vojno lice teško tjelesno povrijeđeno, ili su prouzrokovane teške posljedice za službu. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Najteži oblik djela iz stava 4 postoji ako je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 vojno lice s namjerom usmrćeno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U stavu 5 propisano je da se učinilac krivičnog djela iz st. 1 i

2, koji je bio izazvan protivzakonitim ili nepravilnim postupanjem vojnog lica, može blaže kazniti ili osloboditi kazne.

5. Zlostavljanje podređenog ili mlađeg (član 246g KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela zlostavljanja podređenog ili mlađeg vrši vojni starješina koji u službi ili u vezi sa službom zlostavlja podređenog ili mlađeg ili s njim postupa na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo. Objekt zaštite je vojno lice koje se nalazi u položaju podređenog ili mlađeg prema izvršiocu, odnosno vojnom licu kao izvršiocu djela. Radnja krivičnog djela se sastoji u zlostavljanju ili postupanju na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo podređenog ili mlađeg. Krivično djelo je svršeno preduzimanjem bilo koje radnje kojom se podređeni ili mlađi zlostavlja ili se vrijeđa njegovo ljudsko dostojanstvo. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojni starješina, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz stava 2 vrši vojni starješina koji počini krivično djelo iz stava 1 prema više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do pet godina.

6. Podnošenje neistinitih prijava i izvještaja (član 246h KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela podnošenja neistinitih prijava i izvještaja vrši vojno lice koje u obavljanju službene dužnosti ili službe podnese prijavu ili izvještaj neistinitog sadržaja, ili u prijavi ili izvještaju prećuti činjenicu koju nije smjelo prećutati, pa zbog toga prouzrokuje teške štetne posljedice za službu ili službu teško ugrozi i time dovede u opasnost život ljudi ili imovinu velike vrijednosti. Radnja krivičnog djela se sastoji u podnošenju neistinite prijave ili izvještaja. Posljedica krivičnog djela se sastoji u prouzrokovanju teške štetne posljedice za službu ili teškom ugrožavanju službe, čime se dovodi u opasnost život ljudi ili imovina velike vrijednosti. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik ovog djela iz stava 2 postoji ako je krivično djelo iz stava 1 počinjeno podnošenjem izrazito važne prijave ili davanjem izvještaja izrazito važnog sadržaja ili su prouzrokovane izrazito štetne posljedice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik ovog djela iz stava 3 nastaje kada izvršilac počini krivično djelo iz stava 2 iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

7. Nepreduzimanje mjera za zaštitu vojne jedinice (član 246i KZ BiH)

Osnovni oblik djela nepreduzimanja mjera za zaštitu vojne jedinice vrši vojni starješina koji ne preduzme propisane, naređene ili druge očigledno potrebne mjere za očuvanje života i zdravlja ljudi koji su mu povjereni, za osiguranje i održavanje u ispravnom stanju objekata, predmeta i sredstava koji služe borbenoj gotovosti, za uredno snabdijevanje jedinice koja mu je povjerena hranom, opremom ili materijalom, za očuvanje života i zdravlja stoke, ili mjere potrebne radi blagovremenog i urednog izvršenja radova osiguranja ili osiguranja objekata koji su mu povjereni, pa time prouzrokuje teške štetne posljedice za službu ili službu teško ugrozi ili dovede u opasnost život ljudi ili teško ugrozi zdravlje ljudi ili imovinu velike vrijednosti. Radnja krivičnog djela se sastoji u nepreduzimanju propisanih, naređenih ili drugih očigledno potrebnih mjera za očuvanje života i zdravlja ljudi, odnosno za zaštitu vojne jedinice. Posljedica krivičnog djela se sastoji u prouzrokovanju teške štetne posljedice za službu ili teškom ugrožavanju službe ili u dovođenju u opasnost života ljudi ili u ugrožavanju zdravlja ljudi ili imovine velike vrijednosti. Prema prihvaćenom pravnom shvatanju pod „imovinom velike vrijednosti“ podrazumijeva se imovina čija vrijednost prelazi 50.000 KM.

Djelo je svršeno dovođenjem u opasnost života ljudi ili teškim ugrožavanjem njihovog zdravlja ili imovine velike vrijednosti, uslijed nepreduzimanja propisanih, naređenih ili drugih očigledno potrebnih mjera. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojni starješina, a u pogledu krivice potreban je umišljaj, s tim da je i za nehatno postupanje predviđena odgovornost. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Teži oblik djela iz stava 2 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 neko lice teško tjelesno povrijeđeno ili je prouzrokovana imovinska šteta velikih razmjera ili druge teške posljedice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik ovog djela iz stava 3 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Lakši oblik djela iz stava 4 vrši vojni starješina koji učini krivično djelo iz stava 1 iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Poseban oblik djela iz stava 5 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 4 prouzrokovana posljedica iz stava 2. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Drugi posebni oblik djela iz stava 6 postoji ako je krivičnim djelom iz stava 4 prouzrokovana posljedica iz stava 3. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do pet godina.

8. Samovoljno udaljenje i bijeg iz vojne jedinice ili službe (član 246o KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela samovoljnog udaljenja i bjega iz vojne jedinice ili službe vrši vojno lice koje samovoljno napusti svoju jedinicu ili službu i ne vrati se na dužnost u roku od deset dana, ili se u istom roku ne vrati na dužnost s dozvoljenog odsustva izvan jedinice ili službe. Radnja krivičnog djela može imati dva oblika: 1) samovoljno napuštanje vojne jedinice ili službe, i 2) nevratanje na dužnost s dopuštenog odsustva izvan jedinice ili službe. Samovoljno odsustvovanje je krivično djelo samo ako je trajalo duže od deset dana, odnosno ako se izvršilac za to vrijeme ne vrati na dužnost. Djelo se smatra svršenim onog momenta kad je vojno lice samovoljno napustilo jedinicu ili službu pod uslovom da takvo prouzrokovano stanje traje najmanje deset dana. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi oblik ovog djela iz stava 2 vrši vojno lice koje više od dva puta u periodu kraćem od deset dana bez dopuštenja ostane izvan svoje jedinice ili službe, kao i vojno lice koje samovoljno napusti svoju jedinicu ili službu za vrijeme izvršenja važnog zadatka ili povećanog stepena borbene gotovosti jedinice. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik djela iz stava 3 vrši vojno lice koje se krije s ciljem izbjegavanja službe u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ili koje samovoljno napusti svoju jedinicu ili službu i ne vrati se na dužnost u roku od trideset dana ili se u istom roku ne vrati na dužnost s dozvoljenog odsustva izvan jedinice ili službe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik djela iz stava 4 vrši vojno lice koje napusti zemlju ili ostane izvan zemlje s ciljem izbjegavanja službe u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Poseban oblik djela iz stava 5 vrši vojno lice koje se priprema pobjeći izvan zemlje s ciljem izbjegavanja službe u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U stavu 6 propisano je da se počinitelj krivičnog djela iz stava 1 koji se dobrovoljno javi nadležnom organu može blaže kazniti ili osloboditi kazne.

U stavu 7 propisano je da se počinitelj krivičnog djela iz st. 3 i 4 koji se dobrovoljno javi nadležnom organu može blaže kazniti.

9. Prelazak i predaja neprijatelju (član 246r KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela prelaska i predaje neprijatelju vrši vojno lice koje se za vrijeme ratnog stanja ili vanrednog stanja ili kad je izdato naređenje za angažovanje i upotrebu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine pridruži neprijateljskoj vojsci. Radnja krivičnog djela se sastoji u pridruživanju neprijatelju, odnosno prelasku na stranu neprijatelja, što predstavlja klasični oblik izdaje zemlje. Za postojanje djela bitno je vrijeme njegovog izvršenja, što

znači da vrijeme pridruživanja treba da je učinjeno za vrijeme ratnog stanja, vanrednog stanja, donosno kada je izdato naređenje za angažovanje i upotrebu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo vojno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Drugi oblik djela iz stava 2 vrši vojno koje se za vrijeme ratnog stanja ili vanrednog stanja ili kad je izdato naređenje za angažovanje i upotrebu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine preda neprijatelju prije nego što su iscrpljena sva sredstva i načini odbrane. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

10. Neispunjenje dužnosti za vrijeme borbe (član 246s KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela neispunjenja dužnosti za vrijeme borbe vrši vojno lice koje za vrijeme borbe ili neposredno pred borbu ne izvrši svoju dužnost, pa time prouzrokuje štetne posljedice za vojnu jedinicu, sigurnosnu operaciju ili za borbenu situaciju. Radnja krivičnog djela se sastoji u neizvršenju vojne dužnosti. Za postojanje djela nije bitno koja dužnost nije izvršena, ali je bitno da je neizvršenjem vojne dužnosti došlo do štetnih posljedica za vojnu jedinicu. Ovo krivično djelo se može izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Djelo je svršeno kada je nastupila neka od navedenih posljedica, što podrazumijeva dovođenje jedinice u tešku situaciju, njeno zarobljavanje, gubitak u ljudstvu, naoružanju itd. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo vojni starješina, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik djela iz stava 2 postoji ako su krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovane naročito teške posljedice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

11. Neosiguranje vojne jedinice (član 246x KZ BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela neosiguranja vojne jedinice vrši vojno lice koje za vrijeme ratnog stanja ili vanrednog stanja ili kad je izdato naređenje za angažovanje i upotrebu Oružanih snaga

Bosne i Hercegovine propusti da osigura jedinicu koja mu je povjerena, pa time prouzrokuje teške posljedice za jedinicu. Radnja krivičnog djela se sastoji u propuštanju izvršioca da preduzme odgovarajuće mjere kojim osigurava vojnu jedinicu koja mu je povjerena. Posebnim vojnim propisima je određeno koje obaveze ima vojni starješina, a takve mjere su, na primjer: postavljanje straže, slanje izvidnice, redovno snabdijevanje jedinice oružjem, municijom, drugom vojnom opremom, i dr. Djelo je svršeno ako je neosiguranje vojne jedinice dovelo do teške posljedice za jedinicu (npr. izlaganje jedinice napadu neprijatelja, opkoljavanje jedinice, gubici u ljudstvu, vojnoj opremi itd.). Izvršilac krivičnog djela može biti samo vojno lice, dok se djelo može izvršiti činjenjem i nečinjenjem, a u pogledu krivice potreban je umišljaj mada se djelo može izvršiti i iz nehata. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od dvije do dvanest godina.

U stavu 2 propisan je teži oblik djela. On postoji ako su krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovane naročito teške posljedice za jedinicu. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

U stavu 3 propisan je blaži oblik djela, koji nastaje kada vojno lice počini krivično djelo iz stava 1 iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U stavu 4 propisan je poseban oblik djela, koji nastaje kada je krivičnim djelom iz stava 3 prouzrokovana posljedica iz stava 2. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Glava deveta: DOGOVOR, PRIPREMANJE, UDRUŽIVANJE I ORGANIZOVANI KRIMINAL

I Opšte karakteristike	573
II Pojedina krivična djela	573
1. Dogovor za izvršenje krivičnog djela	573
2. Pripremanje krivičnog djela	574
3. Uruživanje radi činjenja krivičnih djela	575
4. Organizovani kriminal	577

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Ova krivična djela nemaju strogo određeni grupni zaštitni objekt koji bi predstavljao kriterijum za razvrstavanje krivičnih djela u posebnu grupu. Njihovim zaštitinim objektom smatra se pravni poredak i pravna sigurnost građana Bosne i Hercegovine, odnosno osnovne slobode i prava čovjeka i građanina. Krivičnim djelima iz ove grupe krivičnih djela prvenstveno se ugrožava javni red i mir svih građana uopšte. Posljedica se javlja u vidu apstraktne opasnosti – ugrožavanja zaštićenog dobra, a opasnost nastupa u momentu preduzimanja djelatnosti koja je predviđena kao radnja izvršenja. Izvršilac ovih krivičnih djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Dogovor za izvršenje krivičnog djela (član 247 KZ BiH, član 338 KZ FBiH, član 364 KZ RS, član 332 KZ BD BiH)

Prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH ovo krivično djelo vrši onaj ko s drugim dogovori izvršenje krivičnog djela propisanog zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, ako za dogovor izvršenja takvog pojedinog krivičnog djela nije propisana teža kazna. Prema KZ RS djelo vrši onaj ko se sa drugim dogovori da izvrši krivično djelo za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna. Radnja krivičnog djela sastoji se u dogovaranju sa drugim licem izvršenja krivičnog djela. Ovdje se radi o kažnjivoj pripremljenoj radnji u vidu samostalnog krivičnog djela. Inkrimisanje samog dogovora, zbog njegove posebne društvene opasnosti, može preventivno djelovati na buduće vršenje krivičnih djela. Posljedica djela se sastoji u apstraktnoj opasnosti po pravni poredak, a djelo je svršeno u momentu postizanja dogovora ili saglasnosti da se pristupi izvršenju konkretnog krivičnog djela. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna

zatvora do jedne godine.

2. Pripremanje krivičnog djela (član 248 KZ BiH, član 339 KZ FBiH i član 333 KZ BD BiH)

U principu savremena krivična zakonodavstva ne predviđaju kažnjivost za pripremne radnje, jer kao takve ne dovode do neposrednog ugrožavanja vrijednosti koje se štite krivičnim pravom. Zbog težine krivičnog djela na koje su te radnje usmjerene ili zbog značaja dobra koja se tim djelima štite, savremena krivična zakonodavstva, ipak, prave izuzetke i odstupaju od tog načelnog stava o nekažnjivosti za pripremne radnje. Tako je i naš zakonodavac propisao kažnjavanje za pripremanje krivičnog djela. Djelo vrši onaj ko nabavi ili pripremi sredstva ili ukloni prepreke ili preduzme kakvu drugu radnju koja stvara uslove za neposredno izvršenje, ali nije dio izvršenja krivičnog djela propisanog zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, ukoliko za pripremanje pojedinog krivičnog djela nije propisana teža kazna. Kao objekt zaštite kod ovog djela javljaju se pravni poredak i osnovne slobode i prava čovjeka i građanina. Radnja krivičnog djela se sastoji u nabavljanju ili pripremanju sredstava ili uklanjanju prepreka i u preduzimanju drugih radnji kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog djela. Kao posljedica djela javlja se apstraktna opasnost za zaštićeno dobro. Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U KZ RS je ovo pitanje drugačije riješeno. Pripremanje krivičnog djela nije inkriminisano kao posebno krivično djelo, nego je u opštem dijelu u članu 21 propisano da se za pripremanje krivičnog djela ima kazniti počinitelj koji s umišljajem priprema izvršenje krivičnog djela, ali samo kada to zakon izričito propisuje. Pripremanje krivičnog djela može se zakonom odrediti kao samostalno krivično djelo ili se zakonom može predvidjeti kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog djela. Kad zakon propisuje kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog djela, pripremanje se može sastojati u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog djela, stvaranju uslova ili otklanjanju prepreka za njegovo izvršenje, u dogovaranju,

planiranju ili organizovanju izvršenja krivičnog djela sa drugim licima, kao i u drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog djela.

3. Udruživanje radi činjenja krivičnih djela (član 249 KZ BiH, član 340 KZ FBiH, član 365 KZ RS i član 334 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ RS nosi naziv – *udruživanje radi vršenja krivičnih djela*, dok se u ostalim KZ naziva – *udruživanje radi činjenja krivičnih djela*. Ovo djelo je u principu pripremna radnja kao samostalno krivično djelo. Prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko organizuje grupu ljudi ili na drugi način udružuje tri ili više lica u cilju izvršenja krivičnih djela propisanih zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu BiH, (prema KZ BD BiH – za koja se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna), ako za takvo organizovanje ili udruživanje radi izvršenja pojedinog krivičnog djela nije propisana teža kazna (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ako za takvo organizovanje ili udruživanje radi izvršenja pojedinog krivičnog djela nije propisana posebna kazna). Prema KZ RS osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko organizuje ili rukovodi grupom koja ima za cilj vršenje krivičnih djela za koja je propisana kazna zatvora od tri godine ili teža kazna, ako zakonom za takvo organizovanje nije propisana teža kazna. Objekt zaštite kod ovog krivičnog djela je pravni poredak. Radnja krivičnog djela se sastoji u organizovanju grupe ljudi za vršenje krivičnih djela. Djelo postoji bez obzira da li je došlo do izvršenja nekog od djela zbog kojeg je grupa i organizovana. Izvršilac krivičnog djela, odnosno organizator može bit svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ BiH, KZ FBiH propisana je kazna zatvora od od jedne do deset godina, dok je u KZ RS i KZ BD BiH propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Prvi teži oblik propisan je članom 365 stav 2 u KZ RS, kojim se propisuje da će se onaj ko organizuje ili rukovodi organizovanom kriminalnom grupom koja ima za cilj vršenje krivičnih djela utvrđenih KZ RS, ako zakonom za takvo organizovanje nije propisana teža kazna, kazniti kaznom zatvora

od jedne do osam godina. Ovdje je napravljena distinkcija između grupe i kriminalne grupe.

Lakši oblik djela iz člana 249 stav 2 KZ BiH, člana 340 stav 2 KZ FBiH, člana 365 stav 3 KZ RS i člana 334 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko postane pripadnik ili član grupe ljudi ili udruženja iz stava 1 (u KZ RS i kriminalne grupe iz stava 2). Za ovaj oblik djela u KZ BiH i KZ FBiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a u KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. U KZ RS pripadnik grupe kazniće se kaznom zatvora do tri godine, a pripadnik organizovane kriminalne grupe kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Drugi teži oblik ovog krivičnog djela propisan je u članu 365 stav 4 KZ RS. Naime, ako se djelo iz st. 1. i 2. ovog člana odnosi na grupu ili organizovanu kriminalnu grupu koja ima za cilj vršenje krivičnih djela za koje se može izreći kazna zatvora od dvadeset godina ili kazna doživotnog zatvora, organizator grupe ili organizovane kriminalne grupe će se kazniti kaznom zatvora od pet do dvadeset godina, a pripadnik grupe ili organizovane kriminalne grupe kaznom zatvora od jedne do deset godina.

U članu 249 stav 3 KZ BiH, članu 340 stav 3 KZ FBiH, članu 365 stav 6 KZ RS i članu 334 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se pripadnik grupe ljudi (ili organizovane kriminalne grupe u KZ RS), koji otkrije grupu ili pripadnik udruženja koji otkrije udruženje prije nego što je u njihovom sastavu ili za njih učinio krivično djelo, a u KZ RS ili koji otkrije vodeće članove grupe ili organizovane kriminalne grupe, može osloboditi od kazne, a u KZ RS kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine, a može se i osloboditi od kazne.

U članu 249 stav 4 KZ BiH, članu 340 stav 4 KZ FBiH i članu 334 stav 4 KZ BD BiH propisano je da kada organizator otkrivanjem grupe ljudi ili udruženja ili na drugi način spriječi učinjenje krivičnog djela iz stava 1, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine, a može se i osloboditi od kazne.

U članu 365 stav 5 KZ RS propisano je da će se organizator

grupe ili organizovane kriminalne grupe iz st. 1, 2. i 4. ovog člana koji pravovremeno prijavi ili otkrije grupu ili organizovane kriminalne grupe, ili koji otkrivanjem grupe ili organizovane kriminalne grupe ili na neki drugi način spriječi izvršenje krivičnog djela radi čijeg vršenja je grupa ili organizovana kriminalna grupa organizovana, kazniti kaznom zatvora do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.

4. Organizovani kriminal (član 250 KZ BiH, član 342 KZ FBiH, član 366 KZ RS i član 336 KZ BD BiH)

Organizovani kriminal se smatra istinskim međunarodnim problemom, koji je predmet pažnje brojnih međunarodnih organizacija, državnih institucija i javnog mnjenja u mnogim državama, odakle potiču i brojne inicijative za odlučnu borbu protiv njega.²³³ U KZ RS ovo krivično djelo naziva se *izvršenje krivičnog djela u sastavu kriminalnog udruženja*. Osnovni oblik krivičnog djela organizovani kriminal iz člana 250 stav 1 KZ BiH, člana 342 stav 1 KZ FBiH i člana 336 stav 1 KZ BD BiH vrši ko učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, kao pripadnik grupe za organizovani kriminal, tj. zločinačkog udruženja, ako za pojedino krivično djelo nije propisana posebna, odnosno teža kazna. U KZ RS ovo djelo čini onaj ko u sastavu grupe ili organizovane kriminalne grupe izvrši krivično djelo utvrđeno u KZ RS, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna.

Pripadanje grupi ili drugom udruženju znači prihvatanje svog učešća u ostvarenju ciljeva, odnosno izražavanje svoje saglasnosti da se učestvuje u takvoj grupi. Grupa ili drugo udruženje treba da su organizovani radi vršenja krivičnih djela koja nisu pojedinačno određena po vremenu, mjestu i načinu i dr. (npr. da bi vršili krađe, da bi se bavili nedozvoljenom trgovinom, proizvodili i stavljali u promet droge ili druga opojna sredstva). Radnja krivičnog djela je dvoaktna kontinuirana aktivnost, koju čine: a) pripadanje organizovanoj kriminalnoj grupi, što znači davanje usmene ili pismene saglasnosti da se pristupi grupi, ili faktičko vršenje zadatka u sastavu grupe, i b) radnja vršenja krivičnog djela koje je propisano zakonom. Djelo je svršeno preduzimanjem neke od

---

²³³ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str. 64.

djelatnosti navedenih u zakonu. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, osim u KZ RS, gdje je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do petnaest godina.

Teži oblik ovog djela iz člana 250 stav 2 KZ BiH, člana 342 stav 2 KZ FBiH i člana 336 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko kao pripadnik, odnosno član grupe za organizovani kriminal, odnosno zločinačkog udruženja, učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH, za koje se može izreći kazna zatvora pet godina (prema KZ BD BiH – tri godine) ili teža kazna, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža, odnosno posebna kazna, Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

U KZ RS je teži oblik propisan st. 2 člana 365, a čini ga onaj ko u sastavu grupe ili organizovane kriminalne grupe izvrši krivično djelo utvrđeno u KZ RS za koje je propisana kazna zatvora od tri godine ili teža kazna, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kazniće se kaznom zatvora od tri do dvadeset godina.

Najteži oblik djela iz člana 250 stav 3 KZ BiH, člana 342 stav 3 KZ FBiH, člana 366 stav 3 KZ RS i člana 336 stav 3 KZ BD BiH vrši onaj ko organizuje ili bilo kako rukovodi grupom za organizovani kriminal (u KZ RS organizovanom kriminalnom grupom), koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH, (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ako za pojedino krivično djelo nije propisana posebna kazna). Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora najmanje deset godina ili dugotrajni zatvor, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje osam godina ili doživotni zatvor.

Lakši oblik djela iz člana 250 stav 4 KZ BiH, člana 342 stav 4 KZ FBiH, člana 366 stav 4 KZ RS i člana 336 stav 4 KZ BD BiH vrši onaj ko postane pripadnik, odnosno član grupe za organizovani kriminal ili zločinačkog udruženja (u KZ RS ili

organizovane kriminalne grupe), koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, odnosno Brčko distrikta BiH, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža, odnosno posebna kazna. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje jednu godinu, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina.

U članu 250 stav 5 KZ BiH, članu 342 stav 5 KZ FBiH, članu 366 stav 5 KZ RS i članu 336 stav 5 KZ BD BiH propisano je da se pripadnik grupe za organizovani kriminal, odnosno zločinačkog udruženja iz stava 1 do 4 (u KZ RS organizovane kriminalne grupe, koji otkrije tu grupu (u KZ RS ili njihove vodeće članove), može osloboditi od kazne (u KZ RS može se kazniti kaznom zatvora do dvije godine ili osloboditi od kazne).

Glava deseta: KRIVIČNA DJELA PROTIV ŽIVOTA I TIJELA

I Opšte karakteristike	583
II Pojedina krivična djela	584
1. Ubistvo	584
2. Teško ubistvo	585
3. Ubistvo na mah	586
4. Ubistvo iz nehata	588
5. Ubistvo djeteta pri porođaju	588
6. Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu	589
7. Protivpravni prekid trudnoće	591
8. Teška tjelesna povreda	592
9. Laka tjelesna povreda	595
10. Učestvovanje u tuči	595
11. Napuštanje nemoćnog lica	596

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela protiv života i tijela spadaju u red društveno opasnih djela koja su odavno poznata, i u zakonodavstvu i u pravnoj literaturi.²³⁴ Jedan od najznačajnijih prirodnih, fundamentalnih, opštecivilizacijskih ljudskih prava predstavlja pravo na život, pa je ono osnov i uslov postojanja svih drugih ljudskih prava i sloboda. Krivičnopravna zaštita prava na život i tjelesni integritet bila je različita tokom razvoja krivičnog prava, i ona predstavlja najznačajniji segment krivičnopravne zaštite u svim savremenim krivičnim zakonodavstvima. Napadi na život i tijelo čovjeka, u svim oblicima ljudskog društva, smatrani su društveno opasnim ponašanjem na koje se reagovalo veoma oštrim krivičnim sankcijama. Dakle, krivična djela koja spadaju u ovu grupu predstavljaju takozvani opšti ili klasični kriminalitet, jer su poznata još od najstarijih vremena. Danas, u savremenim uslovima razvoja i funkcionisanja krivičnog prava, krivična djela protiv života i tijela imaju posebno veliki značaj, a za ova krivična djela su propisane stroge kazne.

Pored života, ovom grupom krivičnih djela obezbjeđuje se zaštita tjelesnog integriteta čovjeka, što znači da je čovjekov život u funkcionalnoj i neraskidivoj vezi sa njegovim tjelesnim integritetom. Dakle, zaštićuje se tjelesni integritet drugoga, odnosno već rođenog čovjeka od protivpravnih povređivanja i ugrožavanja, pa sve do smrti. Prema tome, život čovjeka se zaštićuje od samog začeca, dok se tijelo čovjeka štiti od rođenja. Zaštita života i tjelesnog integriteta je društvena funkcija i ona ne zavisi od volje pojedinca. Ova krivična djela mogu biti izvršena samo prema drugom licu, ali ne i prema samom sebi. Samopovređivanje, kao i samoubistvo, nije kažnjivo izuzev kada se vrši radi ostvarivanja neprihvatljivih ciljeva (npr. izbjegavanje vojne službe ili zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja). Zajednički objekt zaštite kod svih krivičnih djela iz ove grupe je život i tijelo, koji se odnosi na svako ljudsko biće, bez obzira na starosnu dob i zdravstveno stanje.

---

²³⁴ A. Stajić, M. Vešović, *Krivično pravo-posebni dio*, Sarajevo, 1987, str. 78.

Osnovna djela iz ove glave, ubistvo i tjelesna povreda, mogu se izvršiti kako sa umišljajem, tako i iz nehata, s tim da se u praksi veći broj djela vrši sa umišljajem.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Ubistvo (član 166 stav 1 KZ FBiH, član 124 KZ RS i član 163 stav 1 KZ BD BiH)

Ubistvo (*Homocidium*) u sudskomedicinskom smislu jeste svjesno i namjerno uništenje tuđeg čovječijeg života,²³⁵ odnosno uništavanje života drugog lica.²³⁶ Objekt ovog krivičnog djela je živ čovjek, odnosno ljudsko biće i to od trenutka rađanja, pa do smrti.²³⁷ Objekt napada je čovjek kao ljudsko biće, odnosno njegov život. Rađanje se određuje kao trenutak kada je stvarno otpočeo proces rađanja u smislu fizičkog odvajanja ploda iz majčine utrobe, dok za postojanje djela nije bitno zdravstveno stanje rođenog djeteta, kao ni da li je dijete sposobno za život. Nastupanje smrti se različito određuje. Danas je prihvaćeno shvatanje da je trenutak nastupanja smrti onaj trenutak kada je došlo do smrti mozga. Djelo se sastoji u protivpravnom lišavanju života drugog lica sa umišljajem pri čemu ne postoje posebne okolnosti koje ga čine teškim. Sredstva za izvršenje djela mogu biti fizička (npr. tjelesna snaga, oružje, otrov, i sl.) ili psihička (npr. izazivanje teške duševne boli, straha ili drugih psihičkih stanja koja mogu da prouzrokuju smrt čovjeka).

Radnja krivičnog djela sastoji se u lišavanju života drugog živog lica. Radnja se može izvršiti činjenjem, što se u stvarnosti najčešće i događa, s tim da se može izvršiti i nečinjenjem. Za krivičnu odgovornost nije bitno sredstvo kojim je djelo izvršeno. Posljedica krivičnog djela ubistva je smrt osobe koja se lišava života, s tim da mora postojati uzročna veza između preduzete radnje i nastupjele posljedice. Izvršilac krivičnog djela može da

---

²³⁵ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2022, str.349.

²³⁶ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 166.

²³⁷ B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 183.

bude svako lice koje protivpravno liši života drugo lice, a u pogledu krivice potreban je direktni ili eventualni umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, a u KZ RS od pet do davdeset godina.

Lakši oblik djela iz člana 124 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

2. Teško ubistvo (član 166 stav 2 KZ FBiH, član 125 KZ RS i član 163 stav 2 KZ BD BiH)

Još je u starom njemačkom pravu, kada se radilo o ubistvu, postojala razlika između običnog ubistva i umorstva, kao teže vrste ubistva. Savremena krivična zakonodavstva razlikuju obično, teško kao kvalifikovano i lako kao privilegovano ubistvo. Razlikovanje se vrši na osnovu nekoliko kriterijuma.

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH teško ubistvo postoji kada neko:

- a) drugog usmrti na okrutan ili podmukao način;
- b) drugog usmrti pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju;
- c) drugog usmrti iz mržnje;
- d) drugog usmrti iz koristoljublja, radi učinjenja ili prikrivanja kog drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda;
- e) u KZ FBiH teško ubistvo postoji i ako neko usmrti sudiju ili tužioca u vezi sa vršenjem njihove sudijske ili tužilačke dužnosti, službenu ili vojnu osobu pri obavljanju poslova sigurnosti ili dužnosti čuvanja javnog reda, hapšenja učinioca krivičnog djela ili čuvanja osobe kojoj je oduzeta sloboda;
- f) u KZ BD BiH teško ubistvo postoji i ako neko liši života službeno ili vojno lice pri obavljanju poslova sigurnosti ili dužnosti čuvanja javnoga reda, hvatanja učinioca krivičnog djela ili čuvanja lica koje je lišeno slobode.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

Prema članu 125 stav 1 KZ RS teško ubistvo postoji kada

neko:

- a) drugog liši života na svirep ili podmukao način;
- b) drugog liši života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikriivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete, mržnje ili iz drugih naročito niskih pobuda;
- c) liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao;
- d) drugog liši života pri bezobzirnem nasilničkom ponašanju;
- e) drugog liši života i pri tom umišljajno dovede u opasnost život još nekog lica;
- f) umišljajno liši života dva ili više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu djeteta pri porođaju ili ubistvu učinjenom pod posebno olakšavajućim okolnostima;
- g) liši života djeteta ili žensko lice za koje zna da je trudna;
- h) liši života sudiju ili javnog tužioca u vezi sa vršenjem njihove sudijske ili tužilačke dužnosti, ili ko liši života službeno ili vojno lice pri vršenju poslova bezbjednosti ili dužnosti čuvanja javnog reda, hvatanja učinioca krivičnog djela ili čuvanja lica lišenog slobode, i
- i) drugog liši života pri izvršenju krivičnog djela razbojništva ili razbojničke krađe.

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna doživotnog zatvora. U članu 125 stav 2 KZ RS propisano je da će se kazna propisana za djela iz stava 1 primjenjivati i kad je lišenje života izvršeno organizovano ili po narudžbi.

3. Ubistvo na mah (član 167 KZ FBiH, član 126 KZ RS i član 164 KZ BD BiH)

Djelo postoji kada jedno lice liši života drugo lice na mah, tj. u stanju jake razdraženosti u koju je izvršilac doveden bez svoje krivice, napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane ubijenog.²³⁸ Ovo ubistvo je poznato pod imenom ubistva u afektnom stanju, ili provociranim ubistvom. Pod afektnim stanjem podrazumijevaju se duševni potresi izazvani navalom osjećanja,

---

²³⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, 2020, str. 319.

komplikovanim predstavama koje nastupaju i prolaze najčešće naglo, većinom sužavaju svjesnost i praćeni su tjelesnim pojavama. Ovdje se radi o afektnom stanju koje dovodi do jake razdraženosti, stoga ubistvo u ovakvom stanju smatra se lakšom vrstom ubistva, odnosno privilegovanim ubistvom. Stanje jake razdraženosti je posebno duševno stanje u kojem se može naći duševno bolesna, ali i potpuno duševno zdrava osoba. Kada se radi o ubistvu na mah, mora se imati u vidu da afektno stanje, kao uslov za postojanje ovog krivičnog djela, još uvijek predstavlja normalno stanje izvršioca, odnosno stanje u kome je izvršilac uračunljiv. Pored stanja jake razdraženosti izvršilac može ponašanjem usmrćenog biti doveden i u stanje prepasti, što podrazumijeva patološki afekat straha jakog intenziteta što najprije dovodi do prikočenosti, a poslije toga dolazi do odbrambenih reakcija sa svrhom spašavanja. Svako lice ne reaguje isto na stanje jake razdraženosti i stanje prepasti.

U teoriji krivičnog prava često se raspravlja o pitanju razlikovanja ubistva na mah od ubistva u nužnoj odbrani, odnosno prekoračenju nužne odbrane. Postoje izvjesne sličnosti koje zahtijevaju razgraničenje: a) kod ubistva u nužnoj odbrani, kao i kod ubistva u prekoračenju nužne odbrane, ubistvo kao odbijanje napada jeste jedini način da se napad otkloni, b) kod ubistva na mah izvršilac krivičnog djela, uslijed afektnog stanja u kome se nalazi, nije uopšte u mogućnosti da razmišlja o tome može li se napad, odnosno teško vrijeđanje otkloniti na neki drugi način osim ubistvom.²³⁹

Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je posebni umišljaj, odnosno umišljaj na mah – *dolus repentimus* ili iznenadni napad.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina.

---

²³⁹ J. Tahović, *cit. djelo*, str. 83.

4. Ubistvo iz nehata (član 168 KZ FBiH, član 128 KZ RS i član 165 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH naziva se – *prouzrokovanje smrti iz nehata*, a u KZ RS – *nehatno lišenje života*, dok se u KZ BD BiH naziva – *ubistvo iz nehata*. Krivično djelo postoji onda kada je učinilac bio svjestan da svojom radnjom može drugog da liši života, ali je olako držao da do toga neće doći ili da će to moći da spriječi, kao i u slučaju kada učinilac nije bio svjestan da svojom radnjom može nekoga da liši života, iako je prema okolnostima pod kojima je učinio djelo i prema svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svjestan te mogućnosti.²⁴⁰

Privilegujuća okolnost kod ovog krivičnog djela javlja se nehat kao oblik krivice, po čemu se ovo djelo razlikuje od običnog ubistva. Djelo postoji bez obzira na to da li se radi o svjesnom ili nesvesnom nehatu. Radnja djela sastoji se u lišavanju drugog života nehatno. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je svjesni ili nesvjesni nehat.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do osam godina.

5. Ubistvo djeteta pri porođaju (član 169 KZ FBiH, član 127 KZ RS i član 166 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH naziva se – *čedomorstvo*, a u KZ RS i KZ BD BiH – *ubistvo djeteta pri porođaju*. Djelo vrši majka koja liši života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja, pod uticajem stanja koje je izazvano porođajem.²⁴¹ Objekt zaštite je život rođenog djeteta i to od trenutka početka porođaja do prekida fiziološke veze sa majkom i neposredno nakon toga. S medicinskog aspekta smatra se da porođaj traje od pojave prvih trudova do izbacivanja posteljice. Vrijeme neposredno nakon poroda se utvrđuje u svakom

---

²⁴⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 169.

²⁴¹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, 2020, str. 329.

konkretnom slučaju, ali se u medicinskoj literaturi uglavnom uzima da to vrijeme traje dvadesetčetiri sata nakon poroda. Prema tome, usmrćenje djeteta nakon tog vremena smatralo bi se ubistvom, a ne čedomorstvom. Za postojanje djela bitno je da je dijete živo rođeno, s tim da nije bitno da li je novorođenče sposobno za život. Djelo je svršeno lišenjem života novorođenčeta, s tim da je kod ovog djela pokušaj moguć, koji je takođe kažnjiv. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo majka, i to samo prema svom djetetu, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

6. Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu (član 170 KZ FBiH, član 129 KZ RS i član 167 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH naziva se – *učestvovanje u samoubistvu*, a u KZ RS i KZ BD BiH – *navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu*. Za razliku od ranijih perioda, u savremenom krivičnom pravu samoubistvo se ne smatra kažnjivom radnjom. Jedan od razloga koji opravdava ovakav stav, jeste da bi kažnjavanje lica koje je pokušalo da izvrši samoubistvo samo dovelo do toga da takvo lice stvarno izvrši samoubistvo. Pravo svakog čovjeka je da potpuno slobodno i neograničeno raspolaže svojim životom sve do njegovog potpunog uništenja. Međutim, iako je samoubistvo dekriminisano, navođenje nekog lica na samoubistvo, ili pomaganje da se izvrši samoubistvo, predstavlja djelatnosti koje su društveno veoma opasne. Prema tome, navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu predstavlja samostalni delikt.

Osnovni oblik krivičnog djela iz člana 170 stav 1 KZ FBiH, član 129 stav 1 KZ RS i člana 167 stav 1 KZ BD BiH vrši ko navede drugog na samoubistvo ili mu pomogne u samoubistvu, odnosno izvršenju, pa ono bude učinjeno. Radnja krivičnog djela sastoji se u navođenju na samoubistvo ili pomaganju u izvršenju samoubistva. Potrebno je da je radnjom navođenja koju preduzima izvršilac kod nekog lica izazvana ili učvršćena odluka da izvrši samoubistvo, tj. da se radnjom pomaganja doprinese izvršenju samoubistva. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ

FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 170 stav 2 KZ FBiH i člana 167 stav 2 KZ BD BiH vrši ko djelo iz stava 1 učini prema maloljetniku ili prema licu čija je sposobnost shvatanja značenja svog djela ili upravljanja svojim postupcima bitno smanjena. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 170 stav 3 KZ FBiH i člana 167 stav 3 KZ BD BiH vrši ko djelo iz stava 1 učini prema djetetu ili prema osobi koja nije mogla shvatiti značaj svog djela ili upravljati svojim postupcima. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina. U KZ RS ova dva teža oblika propisana su članom 129 stav 3 i 4, a za počinioca predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina, odnosno za drugi oblik od pet do dvadeset godina.

Poseban oblik djela iz člana 170 stav 4 KZ FBiH, člana 129 stav 2 KZ RS i člana 167 stav 4 KZ BD BiH vrši ko okrutno, odnosno surovo ili nečovječno postupa s osobom koja se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, pa ono uslijed takvog postupanja izvrši samoubistvo koje se može pripisati nehatu učinioca. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 129 stav 5 KZ RS vrši ko drugome pomogne u samoubistvu koje je izvršeno, pri čemu su postojale osobito olakšavajuće okolnosti. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 129 stav 6 KZ RS propisano je da ako je uslijed djela iz st. 1 do 5 samoubistvo samo pokušano, sud učinioca može blaže kazniti.

7. Protivpravni prekid trudnoće (član 171 KZ FBiH, član 130 KZ RS i član 168 KZ BD BiH)

Krivično djelo se sastoji u prekidanju trudnoće bremenite žene, odnosno u uništavanju čovječijeg ploda i njegovo izbacivanje iz žene prije nego što je započelo rađanje. Dugo je bilo nedopustivo namjerno prekidanje trudnoće uništenjem ploda u utrobi majke sa stanovišta prava, ali i morala.²⁴² Pod pobačajem se, uopšte, podrazumijeva prekid trudnoće i uništenje ploda, s tim da pobačaj može da bude prirodni (spontani) i nasilni.²⁴³ Prirodni ili spontani pobačaj nastaje iz različitih uzroka (npr. neka oboljenja, hormonalni poremećaj, anatomske anomalije žene i sl.). Kada se govori o krivičnopravnom značenju pobačaja, misli se samo na nasilni prekid trudnoće, odnosno pobačaj. Postoje i legalni prekidi trudnoće, odnosno oni koji se vrše prema propisima o vršenju prekida trudnoće, tj. kao mjera planiranja porodice. Osnovni oblik krivičnog djela iz člana 171 stav 1 KZ FBiH, člana 130 stav 1 KZ RS i člana 168 stav 1 KZ BD BiH vrši ko protivno propisima o prekidu trudnoće trudnoj ženi s njenim pristankom izvrši prekid trudnoće, započne da vrši prekid trudnoće ili joj pomogne da prekine trudnoću. Objekt krivičnopravne zaštite su zdravlje žene i plod u majčinoj utrobi, od začeća, pa do trenutka rađanja. Plod mora da bude živ. Pasivni subjekt je trudna žena koja je pristala na prekid trudnoće. Radnja krivičnog djela sastoji se u izvršenju ili započinjanju prekida trudnoće trudnoj ženi sa njenim pristankom ili u pomaganju trudnoj ženi da izvrši prekid trudnoće. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, osim u KZ RS, gdje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 171 stav 2 KZ FBiH i člana 168 stav 2 KZ BD BiH vrši ko trudnoj ženi bez njenog pristanka započne činiti ili učini prekid trudnoće. Za ovaj oblik djela propisana je kazna

---

²⁴² N. Stanković, DŽ. Hadžić, A. Fazlović, *Osnove zdravstvenog prava*, Evropski univerzitet „Kallós“ Tuzla, 2019, str. 109.

²⁴³ Ibid. str. 110.

zatvora od jedne do osam godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 130 stav 2 KZ RS vrši ko se bavi vršenjem djela iz stava 1. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora u trajanju od dvije do pet godina.

Drugi teži oblik iz člana 130 stav 3 KZ RS vrši onaj ko trudnoj ženi bez njenog pristanka, a ako je mlađa od šesnaest godina, i bez pismene saglasnosti njenog roditelja, usvojioca ili staraoca, izvrši ili započne da vrši prekid trudnoće. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do osam godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 171 stav 3 KZ FBiH i člana 168 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 trudna žena teško tjelesno povrijeđena, ili joj je zdravlje teško narušeno ili je prouzrokovana smrt trudne žene. Za ovaj oblik propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Treći teži oblik djela iz člana 130 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 3 nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ženskog lica nad kojim je vršen prekid trudnoće. Za ovaj oblik djela učinilac će se kazniti za djelo iz stava 1 – zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a za djelo iz stava 3 – zatvorom od tri do dvanaest godina.

Najteži oblik djela iz člana 171 stav 4 KZ FBiH i člana 168 stav 4 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 2 trudna žena teško tjelesno povrijeđena, ili joj je zdravlje teško narušeno ili je prouzrokovana smrt trudne žene. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje jednu godinu.

8. Teška tjelesna povreda (član 172 KZ FBiH, član 132 KZ RS i član 169 KZ BD BiH)

Tjelesna povreda u najopštijem smislu predstavlja oštećenje ili narušavanje tjelesnog integriteta ili tjelesnog ili duševnog zdravlja drugog lica. S obzirom na obim i intenzitet oštećenja tjelesnog integriteta ili narušavanja zdravlja postoji više oblika teške tjelesne povrede, a to su: a) obična teška tjelesna povreda, b) osobito teška tjelesna povreda, c) teška tjelesna povreda sa smrtnom posljedicom, d) teška tjelesna povreda iz nehata, i e) teška tjelesna povreda na mah.

Osnovni oblik krivičnog djela iz člana 172 stav 1 KZ FBiH, člana 132 stav 1 KZ RS i člana 169 stav 1 KZ BD BiH vrši ko drugoga teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši. Objekt zaštite je tjelesni integritet čovjeka koji obuhvata njegovu fizičku i psihičku konstituciju, a koja se štiti od rođenja, pa do smrti, pri čemu je nebitno njegovo zdravstveno stanje. Radnja krivičnog djela sastoji se u svakoj radnji kojom se teško povređuje tjelesni integritet čovjeka ili teško narušava njegovo zdravlje, s tim da se to može izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, osim u KZ RS, gdje je propisana kazna zatvora do jedne do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 172 stav 2 KZ FBiH i člana 169 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 učini prema bračnom partneru ili osobi s kojom živi u vanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 132 stav 2 KZ RS vrši ko drugog tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je uslijed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegovog tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog, ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost ili je djelo izvršeno iz mržnje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 172 stav 3 KZ FBiH i člana 169 stav 3 KZ BD BiH vrši ko drugog tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je zbog toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegovog tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Najteži oblik djela iz člana 132 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila smrt povrijeđenog lica. Za ovaj

oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do dvanaest godina.

Treći teži oblik djela iz člana 172 stav 4 KZ FBiH i člana 169 stav 4 KZ BD BiH nastaje kada neko krivično djelo iz stava 1 učini iz mržnje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna od jedne do deset godina.

Lakši oblik djela iz člana 132 stav 4 KZ RS vrši ko djelo iz st. 1 i 2 učini nehatno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi lakši oblik djela iz člana 132 stav 5 KZ RS vrši ko djelo iz st. 1, 2 i 3 učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, teškim zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane povrijeđenog. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora, i to: za djelo iz st. 1 i 2 – do tri godine, a za djelo iz stava 3 – od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik djela iz člana 172 stav 5 KZ FBiH i člana 169 stav 5 KZ BD BiH postoji ako povrijeđeni umre zbog povrede iz st. od 1 do 4. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do dvanaest godina.

Lakši oblik djela iz člana 172 stav 6 KZ FBiH i člana 169 stav 6 KZ BD BiH postoji kada neko krivično djelo iz st. od 1 do 3 učini iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Drugi lakši oblik djela iz člana 172 stav 7 KZ FBiH i člana 169 stav 7 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. od 1 do 3 učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom ili teškim vrijeđanjem od ozlijeđenog. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Treći lakši oblik djela iz člana 172 stav 8 KZ FBiH i člana 169 stav 8 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 4 učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom ili teškim vrijeđanjem od povrijeđenog. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

9. Laka tjelesna povreda (član 173 KZ FBiH, član 131 KZ RS i član 170 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS naziva samo *tjelesna povreda*. Osnovni oblik djela iz člana 173 stav 1 KZ FBiH, člana 131 stav 1 KZ RS i člana 170 stav 1 KZ BD BiH vrši ko drugog lako tjelesno povrijedi ili mu zdravlje lako naruši. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Objekt zaštite je tjelesni integritet, a posljedica se ogleda u oštećenju tjelesnog integriteta ili narušenju zdravlja koje se ne bi moglo podvesti pod tešku tjelesnu povredu. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Prema članu 131 stav 3 KZ RS gonjenje za osnovni oblik ovog djela preduzima se po prijedlogu.

Teži oblik djela iz člana 173 stav 2 KZ FBiH i člana 170 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 učini prema bračnom partneru ili licu s kojom živi u vanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik djela iz člana 131 stav 2 KZ RS postoji ako je laka tjelesna povreda nanescena oružjem, opasnim oruđem ili drugim sredstvom podobnim da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši. Za ovaj oblik djela u KZ RS propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Prema članu 173 stav 3 KZ FBiH sud može učiniocu krivičnog djela iz stava 1 izreći sudsku opomenu ako je učinilac bio izazvan nepristojnim ili grubim ponašanjem oštećenog. Prema članu 170 stav 3 KZ BD BiH sud može učinioca krivičnog djela iz stava 1 osloboditi od kazne ako je učinilac bio izazvan nepristojnim ili grubim ponašanjem oštećenog.

10. Učestvovanje u tuči (član 174 KZ FBiH, član 135 KZ RS i član 171 KZ BD BiH)

Djelo se sastoji u učestvovanju u tuči u kojoj je neko lišen života ili je drugome nanescena teška tjelesna povreda. Ovdje se kažnjava za samo učestvovanje u tuči. Pod tučom se podrazumijeva svako fizičko obračunavanje u kojoj učestvuju tri ili

više lica. Saučesništvo u vidu postrekavanja i pomaganja, takođe može postojati ako su se radnje postrekavanja i pomaganja odvijale prije početka tuče i izvan njenog odvijanja. Prema članu 135 stav 2 KZ RS nema ovog krivičnog djela ako je lice bez svoje krivice bilo uvučeno u tuču ili se samo branilo ili razdvajalo druge učesnike tuče. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

11. Napuštanje nemoćnog lica (član 176 KZ FBiH, član 137 KZ RS i član 173 KZ BD BiH)

Osnovni oblik djela iz člana 176 stav 1 KZ FBiH, člana 137 stav 1 KZ RS i člana 173 stav 1 KZ BD BiH vrši ko nemoćno lice koje mu je povjereno ili o kojem je inače dužan da se stara, ostavi bez pomoći u stanju ili prilikama opasnim za život ili zdravlje. Radnja krivičnog djela sastoji se u ostavljanju bez pomoći nemoćnog lica, odnosno u uskraćivanje pomoći takvom licu. U pitanju je pravo krivično djelo nečinjenja. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a u KZ RS – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 176 stav 2 KZ FBiH i člana 173 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana smrt ostavljenog lica ili je ono teško tjelesno povrijeđeno ili mu je zdravlje teško narušeno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 137 stav 2 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ostavljenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Najteži oblik djela iz člana 137 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila smrt ostavljenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Glava jedanaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV POLNE SLOBODE I MORALA

I Opšte karakteristike	601
II Pojedina krivična djela	602
1. Silovanje	602
2. Spolni odnos s nemoćnim licem	604
3. Spolni odnos zloupotrebom položaja	606
4. Spolni odnos s djetetom	607
5. Rodoskrvnjenje	609

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Spolni život (*vita Sexualis*) sastoji se od spolnog nagona – libidinoznosti (*Libido Sexsualis*), od spolne ljubavi, erotičnosti, spolnog opštenja (*Copulatio Sexualis*) i polnog razmnožavanja, genitalnosti (*Generatio Sexualis*).²⁴⁴ Spolni život je od ogromnog značaja i važnosti za cjelokupni život, kako pojedinca, tako i društva u cjelini.²⁴⁵ Današnja shvatanja spolne slobode i spolnog morala se znatno razlikuju od shvatanja iz ranijih vremena. Razvojem društva mijenjala su se i shvatanja šta je u sferi seksualnosti prihvatljivo, a šta nije, odnosno šta je spolno moralno, a šta nije. Tako da se u tom pogledu i stav krivičnog prava, odnosno zakonodavstva znatno izmijenio. Kada se govori o djelima iz ove grupe može se reći da se ovdje radi o zaštiti slobode odlučivanja u spolnim odnosima. Motiv izvršenja ovih krivičnih djela je zadovoljavanje spolnog nagona krivičnim djelima kao što su: zadovoljenje spolnih strasti pred drugim, trgovina ljudima radi vršenja prostitucije, iskorištavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju, proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije, čime se povređuju moralna shvatanja i moralna osjećanja kod najvećeg broja ljudi, što predstavlja javni moral društva u određenom periodu. Ciljevi inkriminacije iz ove glave su usmjereni u pravcu ostvarivanja slobode odlučivanja u spolnom životu. Prema tome, krivična djela treba propisati samo za one radnje kojima se zadovoljenje spolnog nagona ostvaruje prinudom, odnosno kršenjem normi spolnog morala. Pitanje je da li krivično pravo treba da interveniše i u slučajevima kada se zadovoljenje spolnog nagona ostvaruje dobrovoljno uz uzajamnu saglasnost partnera samo zato što se time vrijeđa spolni moral koji je veoma ambivalentan.

Maloljetna lica su posebno zaštićena u pogledu spolne slobode, kao i u pogledu spolnog iskorištavanja od punoljetnih lica. Kažnjava se obljuba sa licem koje nije navršilo četrnaest godina, pa i kada to lice dobrovoljno pristane na obljubu. Pasivni subjekt

---

²⁴⁴ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, 2020, str. 505.

²⁴⁵ N. Stanković, *Forensic Science in Criminal Procedure*, European University „Kallos“ Tuzla, 2021, str. 505.

može biti svako lice, tj. lica i muškog i ženskog spola. U KZ RS ova krivična djela su smještena u posebnu glavu XV – Krivična djela

Krivična djela iz ove dvije glave mogu biti izvršena samo sa umišljajem.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Silovanje (član 203 KZ FBiH, član 165 KZ RS i član 200 KZ BD BiH)

Seksualna delinkvencija je pojava koja, u suštini, prevazilazi okvire prirodnosti i dobrovoljnosti partnera u seksualnom odnosu,²⁴⁶ dok su seksualna izopačenost i različiti oblici društvenog reagovanja stari koliko je staro i društvo.²⁴⁷ Osnovni oblik krivičnog djela silovanja iz člana 203 stav 1 KZ FBiH, člana 165 stav 1 KZ RS i člana 200 stav 1 KZ BD BiH vrši ko drugo lice upotrebom sile ili prijetnje da će neposredno napasti na njegov život ili tijelo ili na život ili tijelo njemu bliskog lica prisili na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Objekt zaštite kod ovog krivičnog djela je sloboda odlučivanja drugog lica u pogledu stupanja u spolne odnose, tj. vršenja druge spolne radnje.

Silovanje je nepravo složeno krivično djelo. Sastoji se iz prinude i spolnog odnosa, odnosno obljube, pri čemu je prinuda nedozvoljena, dok je spolni odnos prirodan čin između muškarca i žene. Pod obljubom se podrazumijeva prodiranje muškog spolnog organa u ženski. Prisiljavanje ili prinuda se sastoji u primjeni sile ili prijetnje da će se neposredno napasti na život ili tijelo tog lica ili njemu bliskog lica. Sila može biti apsolutna (npr. upotreba fizičke snage, primjena hipnoze, upotreba omamljujućih sredstava) da bi se lakše savladao otpor žrtve. Sila može biti još i kompluzivna, odnosno odoljiva (npr. pasivni subjekt nije lišen mogućnosti pružanja otpora, ali uslijed djelovanja te sile on je prinuđen da djeluje u određenom pravcu). Prijetnja mora biti ozbiljna, odnosno

---

²⁴⁶ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2107, str. 166.

²⁴⁷ Ibid. str. 166.

da izvršilac djela stvarno i želi nanijeti zlo žrtvi, što joj stavlja u izgled, s tim da prijetnja može biti usmjerena i prema njoj bliskim osobama.

Krivično djelo je svršeno kad je upotrebom prinude došlo do spolnog odnosa ili sa njim izjednačene spolne radnje. Pasivni subjekt je žrtva silovanja. Radnja krivičnog djela sastoji se u prisiljavanju na spolni odnos ili sa njim izjednačenu spolnu radnju. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice bez obzira na njen spol, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS i KZ BD BiH propisana kazna zatvora od tri do deset godina.

Teži oblik djela iz člana 203 stav 2 KZ FBiH i člana 200 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 učini na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više učinilaca. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Teži oblik djela iz člana 165 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 izvršeno prema djetetu starijem od petnaest godina, ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili od strane više lica, ili iz mržnje, ili je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća silovanog ženskog lica. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 203 stav 3 KZ FBiH i člana 200 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana smrt silovanog lica, ili je ono teško tjelesno povrijeđeno, ili joj je teško narušeno zdravlje, ili je silovano žensko lice ostalo trudno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 165 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

Poseban kvalifikovani oblik krivičnog djela iz člana 203 stav 4 KZ FBiH i člana 200 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 izvrši iz mržnje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Treći teži oblik djela iz člana 203 stav 5 KZ FBiH i člana 200 stav 5 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 učini prema maloljetniku. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Četvrti teži oblik djela iz člana 203 stav 6 KZ FBiH i člana 200 stav 6 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 2, 3 i 4 učini prema maloljetniku. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Peti teži oblik djela iz člana 203 stav 7 KZ FBiH i člana 200 stav 7 KZ BD BiH postoji ako su krivičnim djelom iz stava 2 prouzrokovane posljedice iz stava 3. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

2. Spolni odnos s nemoćnim licem (član 204 KZ FBiH, član 167 KZ RS i član 201 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS naziva *obljuba nad nemoćnim licem*. Osnovni oblik krivičnog djela spolni odnos sa nemoćnim licem vrši ko izvrši spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju s drugim licem, iskoristivši njegovu duševnu bolest, duševnu poremećenost, nedovoljnu duševnu razvijenost, neku drugu težu duševnu smetnju, ili kakvo drugo stanje tog lica zbog kojeg ono nije sposobno za otpor. Takve osobe su sa fizičkim defektom, oboljenjem, u paraliziranom stanju, ne mogu da se brane, ne mogu da spoznaju šta se obljubom postiže.²⁴⁸ Radnja krivičnog djela sastoji se u izvršenju obljuje, odnosno spolnog odnosa ili sa njom izjednačene spolne radnje s drugom osobom iskorišćavanjem duševnog oboljenja, duševne poremećenosti, nedovoljne duševne razvijenosti, nemoći ili kakvog drugog stanja te osobe uslijed čega to lice nije sposobno za otpor. Pasivni subjekt može biti lice muškog i ženskog spola koje je uslijed

---

²⁴⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, 2020, str. 617.

pomenutog stanja nesposobna za otpor. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice bez obzira na spol, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, dok je u KZ RS i KZ BD BiH propisana kazna zatvora od dvije do deset godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 204 stav 2 KZ BiH i člana 201 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 učini prema licu čije je stanje nesposobnosti za otpor sam izazvao ili je u tome učestvovao. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ BD BiH tri do petanest godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 167 stav 2 KZ RS postoji ako je krivično djelo iz stava 1 učinjeno na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili od strane više lica, ili iz mržnje, ili je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća nemoćnog ženskog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do dvadeset godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 204 stav 3 KZ FBiH i člana 201 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa, ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više počinilaca. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ BD BiH tri do petanest godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 167 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

Treći teži oblik djela iz člana 204 stav 4 KZ FBiH i člana 201 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 2 učini na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnošaja, ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više učinilaca. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Četvrti teži oblik djela iz člana 204 stav 5 KZ FBiH i člana 201 stav 5 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana smrt lica s kojim je izvršen spolni odnos ili s njim izjednačena spolna radnja, ili je ono teško tjelesno povrijeđeno, ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je žensko lice ostalo trudno. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, a u KZ BD BiH najmanje pet godina.

Najteži oblik djela iz člana 204 stav 6 KZ FBiH i člana 201 stav 6 KZ BD BiH nastaje ako su krivičnim djelom iz st. 3 i 4 prouzrokovane posljedice iz stava 5. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, a u KZ BD BiH najmanje deset godina.

3. Spolni odnos zloupotrebom položaja (član 205 KZ FBiH, član 168 KZ RS i član 202 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ FBiH i KZ BD BiH zove *obljuba zloupotrebom položaja*. Osnovni oblik krivičnog djela spolni odnos zloupotrebom položaja iz člana 205 stav 1 KZ FBiH i člana 202 stav 1 KZ BD BiH vrši onaj ko zloupotrebom svoga položaja navede na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju drugo lice koje se zbog imovinskog, porodičnog, društvenog, zdravstvenog ili drugog stanja ili teških prilika nalazi prema njemu u odnosu zavisnosti. Osnovni oblik djela iz člana 168 stav 1 KZ RS vrši ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili drugu spolnu radnju lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti. Radnja izvršenja djela sastoji se u navođenju na obljubu lica koje se nalazi prema izvršiocu u položaju zavisnosti. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje obljubu izvršava zloupotrebom svog položaja, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za osnovni oblik ovog krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je za osnovni oblik ovog djela u KZ RS propisana kazna zatvora od dvije do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 205 stav 2 KZ FBiH i člana 202 stav 2 KZ BD BiH vrši nastavnik, vaspitač, roditelj, staralac, usvojilac, očuh, maćeha ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja izvrši obljubu ili drugu spolnu radnju sa maloljetnim licem koje mu je

povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

4. Spolni odnos s djetetom (član 207 KZ FBiH, član 172 KZ RS i član 204 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH *naziva se spolni odnos s djetetom*, a u KZ RS – *obljuba sa djetetom mlađim od petnaest godina*. Krivično djelo postoji kada se izvrši obljuba ili sa njom izjednačen čin sa djetetom (u KZ RS mlađim od petnaest godina). Objekt zaštite je spolna sloboda djeteta koje nije navršilo četrnaest godina života, bez obzira na spol. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u izvršenju spolnog odnosa sa djetetom. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice muškog ili ženskog spola, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, a u KZ RS i KZ BD BiH – kazna zatvora od dvije do deset godina.

Teži oblik djela iz člana 207 stav 2 KZ FBiH i člana 204 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko izvrši nasilnu obljubu ili drugu spolnu radnju sa djetetom (silovanje) ili sa nemoćnim licem (spolni odnos s nemoćnim licem). Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od najmanje osam godina.

Prvi teži oblik djela propisan u članu 172 stav 2 KZ RS postoji ako ovo djelo izvrši srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, očuh, maćeha, usvojlac, staralac, nastavnik, vaspitač, ljekar, vjerski službenik ili drugo lice kojem je dijete povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja, staranja ili njege. Za ovo djelo učinilac će se kazniti kaznom zatvora od pet do petnaest godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 207 stav 3 KZ FBiH i člana 204 stav 3 KZ BD BiH nastaje kada neko izvrši spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom zloupotrebom položaja (člana 205 stav 2 KZ FBiH i član 202 stav 2 KZ BD BiH – spolni odnos zloupotrebom položaja). Za ovaj oblik djela u KZ FBiH

propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Drugi teži oblik djela iz 172 stav 3 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 izvršeno upotrebom sile ili prijetnje, ili iskorišćavanjem duševne poremećenosti ili nemoćnog stanja djeteta, ili na naročito svirep ili ponižavajući način, ili od strane više lica, ili postoji velika nesrazmjera u zrelosti i uzrastu između učinioca i žrtve, ili je uslijed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili trudnoća lica prema kojem je djelo izvršeno. Kazna za ovo djelo je zatvor u trajanju od najmanje osam godina.

Treći teži oblik djela iz člana 207 stav 4 KZ BiH i člana 204 stav 4 KZ BD BiH nastaje kada neko izvrši krivično djelo iz st. od 1 do 3 na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više učinilaca. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od najmanje osam godina.

Najteži oblik djela iz člana 207 stav 5 KZ FBiH i člana 204 stav 5 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. od 1 do 3 prouzrokovana smrt djeteta, ili je dijete teško tjelesno povrijeđeno, ili mu je zdravlje teško narušeno, ili je žensko dijete ostalo trudno. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina ili kazna dugotrajnog zatvora, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

Najteži oblik djela iz člana 172 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 do 3 nastupila smrt djeteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna doživotnog zatvora.

U KZ RS propisan je lakši oblik ovog djela, a koji se odnosi na učinioca koji je bio u otklonjivoj zabludi u odnosu na životnu dob djeteta iz stava 1. ovog člana. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

U članu 172 stav 6 KZ RS propisano je da se neće kazniti za djelo iz stava 1 člana učinilac ako između njega i djeteta ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i tjelesnoj zrelosti.

U članu 172 stav 7 KZ RS je određeno da će se učinilac, ako je pod uslovima iz st. 1. ili 2. ovog člana izvršena neka druga spolna radnja, kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je neka druga spolna radnja izvršena pod uslovima iz stava 3. ovog člana, onda će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

5. Rodoskrvnjenje (član 213 KZ FBiH, član 193 KZ RS i član 210 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo sastoji se u vršenju spolnog odnosa (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ili druge sa njom izjednačene spolne radnje) između srodnika po krvi u pravoj liniji ili između brata i sestre. Ovo krivično djelo poznato je i pod nazivom *incest*. Riječ *incest* dolazi od latinske riječi *incestare*, što znači okaljati, onečistiti.²⁴⁹

Radnja izvršenja krivičnog djela je obljuba (prema KZ FBiH i KZ BD BiH – ili druga sa njom izjednačena spolna radnja) sa određenim srodnikom po krvi. Za postojanje djela dovoljno je jednokratno preduzimanje radnje izvršenja. Srodnici po krvi su lica koja potiču jedna od drugog, kao i lica koja potiču od zajedničkih predaka ili pretka. Dakle, postoje dvije vrste krvnog srodstva: a) u pravoj liniji, i b) pobočnoj liniji. Krvno srodstvo u pravoj liniji čine sva lica koja potiču jedna od drugih u uzlaznoj ili silaznoj liniji. Krvno srodstvo po pobočnoj liniji čine braća i sestre i njihovo dalje potomstvo, ali se ovo djelo može izvršiti samo između braće i sestara, ali ne i između daljih pobočnih srodnika. Izvršilac krivičnog djela može biti samo srodnik po krvi u prvoj liniji, odnosno brat ili sestra, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik ovog krivičnog djela u KZ FBiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora od šest mjeseci do dvije godine. Za isto djelo u KZ RS propisana je kazna zatvora od jedne do pet

---

²⁴⁹ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 170.

godina, dok je u KZ BD BiH propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik djela iz člana 213 stav 2 KZ FBiH i člana 210 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini s maloljetnikom. Za ovo djelo u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina, a u KZ BD BiH – kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik iz člana 213 stav 3 KZ FBiH i člana 210 stav 3 KZ BD BiH vrši ko djelo iz stava 1 učini s djetetom. Za ovo krivično djelo u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Glava dvanaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I OMLADINE

I Opšte karakteristike	613
II Pojedina krivična djela	614
1. Dvobračnost	614
2. Omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka	615
3. Vanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom	615
4. Oduzimanje djeteta ili maloljetnika	616
5. Promjena porodičnog stanja	617
6. Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika	618
7. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	620

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Brak i porodica predstavljaju osnovne ustanove društva u okviru kojih se stvaraju uslovi za normalan razvoj svake ličnosti. Objekt zaštite kod ovih krivičnih djela jesu brak i porodica, tj. njihovi članovi, a u prvom redu spadaju djeca i maloljetnici.²⁵⁰ Brak je zakonom uređena zajednica života između muškarca i žene koja nastaje na osnovu ljubavi, odnosno zajedničkih želja i interesa, pa iz takve zajednice nastaju određena prava i obaveze. Prema tome, brak je zajednica muškaraca i žene koji ima za cilj, ne samo zadovoljenje polne potrebe supružnika, već i biološku reprodukciju ljudi. Ova zajednica je najuža i najintimnija zajednica iz koje nastaje porodica, koja predstavlja najvažniju ćeliju društva. Dakle, porodica je najprisnija i najhomogenija ljudska zajednica koja je povezana krvno, emotivno, interesno i materijalno. Ovo znači da je porodica osnovna ćelija svakog društva, koja u prvom redu služi za podizanje i vaspitanje podmlatka u duhu korisnih i sposobnih članova društva.

Pravni odnosi vezani za brak i porodicu uređuju se, na prvom mjestu, porodičnim pravom. Pravom se ne mogu regulisati, a niti zaštititi svi odnosi u braku i porodici. Takav stav je razumljiv ako se ima u vidu da su odnosi u braku i porodici intimne prirode i da bi miješanje zakona u tu sferu moglo da naruši prirodu. Regulišu se samo oni odnosi koji su bitni za zaključenje i pravno postojanje braka, dok intervencija krivičnim sankcijama nastaje samo tamo gdje su sve ostale moralne i pravne sankcije nedovoljne da brak i porodica budu zaštićeni u dovoljnoj mjeri.

Ova krivična djela obuhvataju, uglavnom, nezakonita postupanja bračnih drugova i službenih lica prilikom zaključenja braka, koja se uglavnom odnose na uslove za njegovo postojanje. Brak je zajednica koja stvara međusobna prava i obaveze između supružnika, s tim da neispunjenje bračnih dužnosti ili bračno nevjerstvo ne predstavljaju krivična djela, ali su osnov za razvod braka.

---

²⁵⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Eropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 187.

Sva krivična djela iz ove glave spadaju u tzv. vlastoručna krivična djela, što znači da njihov izvršilac, po pravilu, može biti samo određeno lice.

Sva krivična djela iz ove glave mogu se izvršiti samo sa umišljajem, dok se kod nekih krivičnih djela pored umišljaja traži i postojanje koristoljubive namjere.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Dvobračnost (član 214 KZ FBiH, član 181 KZ RS i član 211 KZ BD BiH)

Djelo se sastoji u zaključenju novog braka od strane lica koje se već nalazi u braku. Ovo krivično djelo predstavlja napad na brak kao zajednicu jednog muškarca i jedne žene (monogamija).²⁵¹ Objekt zaštite je zakonito zaključeni monogamni brak kao zajednica jednog muškarca i jedne žene, kao i njihova ravnopravnost. Radnja krivičnog djela sastoji se u zaključenju novog braka, uz postojanje već ranije zaključenog braka. Krivično djelo je svršeno samim stvaranjem protivpravnog stanja, nezavisno što posljedica stvorena tim stanjem traje. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje se nalazi u braku, bez obzira na spol, a u pogledu krivce potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do jedne godine, dok u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi oblik krivičnog djela iz člana 214 stav 2 KZ FBiH, člana 181 stav 2 KZ RS i člana 211 stav 2 KZ BD BiH vrši se sklopi braka s licem za koje zna da se već nalazi u braku. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela iz stava 1.

---

²⁵¹ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Eropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 188.

U članu 1812 stav 3 KZ RS i članu 211 stav 3 KZ BD BiH propisano je da ukoliko je raniji brak prestao ili je poništen, gonjenje se neće preduzeti, a ako je preduzeto obustaviće se.

2. Omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka (član 215 KZ FBiH, član 182 KZ RS i član 212 KZ BD BiH)

Krivično djelo omogućavanja sklapanja nedozvoljenog braka prema KZ FBiH i KZ BD BiH nastaje kada ovlašćeno lice pred kojom se brak sklapa ili matičar koji obavljajući svoju službenu dužnost omogući sklapanje braka koji je po zakonu zabranjen, ništav ili se smatra nepostojećim. Prema KZ RS ovo djelo nastaje kada službeno lice ovlašćeno za zaključenje braka koje u vršenju svoje službene dužnosti svjesno dozvoli da se zaključi brak koji je po zakonu zabranjen ili ništav. Radnja krivičnog djela sastoji se u omogućavanju sklapanja braka koji je po zakonu zabranjen, ništav ili se smatra nepostojećim. Izvršilac krivičnog djela može biti samo službeno lice, tj. ovlašćeno lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do jedne godine, a u KZ RS – novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

3. Vanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom (član 216 KZ FBiH, član 184 KZ RS i član 213 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo nastaje kada punoljetno lice živi u vanbračnoj zajednici sa maloljetnim licem uzrasta do 16 godina. U nekim krajevima naše zemlje postoji pojava, koja je plod zastarjelih shvatanja i običaja, da se ugovara stvaranje vanbračne zajednice između punoljetnog i maloljetnog lica, najčešće radi pribavljanja materijalne koristi, ili radi obezbjeđenja radne snage.²⁵² Radnja krivičnog djela sastoji se u življenju u vanbračnoj zajednici, a ne samo u održavanju spolnih odnosa sa maloljetnim licem. Pasivni subjekt je maloljetno lice u dobi od četrnaest do šesnaest godina, bez obzira na pol. U slučaju da je izvršilac u stvarnoj zabludi u pogledu starosne dobi pasivnog subjekta, to će biti razlog isključenja njegove krivične odgovornosti. Izvršilac krivičnog djela

---

²⁵² B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 454.

može biti svako punoljetno lice suprotnog spola, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Poseban oblik djela iz člana 216 stav 2 KZ FBiH, člana 184 stav 2 KZ RS i člana 213 stav 2 KZ BD BiH vrši roditelj, usvojilac ili staralac koji maloljetniku u životnoj dobi između četrnaest i šesnaest godina života omogući vanbračni život s drugim licem ili ga na to navede. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za onovni oblik djela.

Teži oblik djela iz člana 216 stav 3 KZ FBiH, člana 184 stav 3 KZ RS i člana 213 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je djelo iz stava 2 učinjeno iz koristoljublja. Za ovaj oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina i novčana kazna.

Prema članu 216 stav 4 KZ FBiH, članu 184 stav 4 KZ RS i članu 213 stav 4 KZ BD BiH, krivično gonjenje neće se preduzeti, a ako je preduzeto, obustaviće se, u slučaju da dođe do sklapanja braka između lica koja žive u vanbračnoj zajednici.

4. Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (član 217 KZ FBiH, član 185 KZ RS i član 214 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela oduzimanja djeteta ili maloljetnika vrši ko dijete ili maloljetnika protivpravno oduzme roditelju, usvojiocu, staraocu ili licu kome je povjeren, ili ko ga protivpravno zadržava ili sprječava da bude s licem koje ima to pravo ili ko onemogućava izvršenje izvršne odluke o staranju prema djetetu ili maloljetniku. Objekt zaštite su djeca i maloljetnici. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u oduzimanju, zadržavanju ili sprječavanju maloljetnika da bude kod osobe koja na to ima pravo, ili u onemogućavanju izvršenja izvršne odluke o staranju prema djetetu ili maloljetniku. Da bi se radilo o krivičnom djelu svi navedeni oblici radnje moraju biti protivpravni, odnosno da nisu zasnovani na nekom zakonskom ovlaštenju. Izvršilac

krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je za isto djelo u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik ovog djela iz člana 217 stav 2 KZ FBiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 dijete ili maloljetnik napustio teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine ili teritoriju Bosne i Hercegovine. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

U članu 217 stav 3 KZ FBiH i članu 214 stav 2 KZ BD BiH propisano je da se učinilac koji dobrovoljno preda dijete ili maloljetnika, može osloboditi kazne.

Teži oblik ovog djela iz člana 185 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 učinjeno iz koristoljublja ili drugih niskih pobuda ili je uslijed djela teže ugroženo zdravlje, vaspitavanje ili školovanje maloljetnog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

U članu 185 stav 3 KZ RS propisano je da učinioca djela iz st. 1 i 2 koji dobrovoljno preda maloljetnika licu ili ustanovi kojoj je on povjeren ili omogućiti izvršenje odluke o povjeravanju maloljetnika, sud može osloboditi od kazne.

U članu 185 stav 4 KZ RS propisano je da pri izricanju uslovne osude za djelo iz st. 1 i 2 sud može odrediti obavezu učiniocu da u određenom roku preda maloljetnika licu ili ustanovi kojoj je maloljetnik povjeren ili omogućiti izvršenje odluke kojom je maloljetnik povjeren određenom licu ili ustanovi.

Takođe, u KZ RS propisuje se kažnjivost pokušaja djela iz stava 1.

5. Promjena porodičnog stanja (član 218 KZ FBiH, član 186 KZ RS i član 215 KZ BD BiH)

Krivično djelo promjene porodičnog stanja vrši onaj ko

podmetanjem, zamjenom ili na drugi način promijeni porodično stanje djeteta. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u promjeni porodičnog stanja djeteta, koja se može izvršiti podmetanjem, zamjenom ili na neki drugi način. Pod podmetanjem se podrazumijeva prikazivanje da je dijete rodila žena koja ga nije rodila. Ovom inkriminacijom se štiti pripadnost djeteta određenoj porodici, a djelo je svršeno nastupanjem promjene porodičnog stanja djeteta. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana novačna kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 186 stav 4 KZ RS propisano je da je i pokušaj djela iz stava 1 kažnjiv.

Teži boli propisan je članom 186 stav 2 KZ RS i čini ga onaj ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši iz koristoljublja, zlopotrebom položaja ili u sastavu grupe ili organizovane kriminalne grupe. Kazna za ovaj oblik je zatvor u trajanju od jedne do osam godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 186 stav 3 KZ RS vrši onaj ko zamjenom ili na drugi način nehatno promijeni porodično stanje djeteta. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

6. Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika (član 219 KZ FBiH, član 187 KZ RS i član 216 KZ BD BiH)

Opštepoznato je da kod nasilja u porodici najčešće strada najslabija strana, a to su u svakom slučaju djeca.²⁵³ Zlostavljana i zapuštena djeca imaju problem čitavog života sa psihosocijalnim razvojem.²⁵⁴ Zapuštanje i zlostavljanje maloljetnika je inkriminacija koja ima za cilj zaštitu maloljetne djece od neodgovornog i po njihov psihički i fizički razvoj štetnog ponašanja roditelja ili drugih

---

²⁵³ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, 2020, str. 348.

²⁵⁴ Ibid. str. 348-359.

lica koja imaju zakonsku obavezu staranja o maloljetnoj djeci.²⁵⁵ Osnovni oblik krivičnog djela zapuštanja ili zlostavljanja djeteta ili maloljetnika može da izvrši roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja zapusti maloljetno lice o kojem je dužno da se stara. Objekt krivičnog djela je maloljetno lice koje nije napunilo osamnaest godina. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u grubom zanemarivanju dužnosti zbrinjavanja ili vaspitanja djeteta ili maloljetnika. Izvršilac krivičnog djela može biti samo roditelj, usvojilac, staralac ili neko drugo lice čija se dužnost zasniva na nekom pravnom osnovu, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je za isto djelo u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi osnovni oblik djela iz člana 219 stav 2 KZ FBiH, člana 187 stav 2 KZ BD BiH i člana 216 stav 2 KZ BD BiH kazniče se roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje zlostavi maloljetno lice, prisili ga na rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi, ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njegov razvoj.

Za ovaj oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godine.

Teži oblik djela iz člana 219 stav 3 KZ FBiH, člana 187 KZ RS i člana 216 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 maloljetno lice teško tjelesno povrijeđeno, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se zbog krivičnog djela iz st. 1 ili 2 odalo prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja ili delinkvenciji. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

---

²⁵⁵M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 171.

7. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (član 222 KZ FBiH, član 190 KZ RS i član 218 KZ BD BiH)

Nasilje u porodici se najkraće definiše kao svaki čin ili propust u međusobnoj interakciji i dinamici međusobnih odnosa kojim se drugoj osobi nanosi fizičko ili psihičko zlo, fizičkom ili psihičkom silom pojedinačno ili kolektivno.²⁵⁶ Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *nasilje u porodici*, a u KZ RS – *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*. Djelo se sastoji u ugrožavanju mira, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja člana svoje porodice. Osnovni oblik krivičnog djela prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili duševno zdravlje člana svoje porodice. Osnovni oblik krivičnog djela prema KZ RS vrši onaj ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice. Prema članu 190 stav 6 KZ RS članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju se supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu, te lica koja su međusobno bila ili su još u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom. Objekt zaštite je prije svega, porodica kao cjelina, ali se štiti i svaki njen član od nasilja preduzetog od nekog člana porodice. Radnja izvršenja sastoji se u preduzimanju nasilja, ili u drskom ili bezobzirnem ponašanju prema članu svoje porodice. Posljedica ovog krivičnog djela ogleda se u ugrožavanju mira, tjelesnog integriteta i psihičkog zdravlja člana porodice. Izvršilac djela može biti svaki član porodice koji neku od navedenih radnji preduzima prema članu svoje porodice, a u

---

²⁵⁶ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 166.

pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, u KZ RS novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ BD BiH propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Prvi teži oblik ovog djela iz člana 222 stav 2 KZ FBiH i člana 218 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini prema članu porodice s kojime živi u zajedničkom domaćinstvu. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Prvi teži oblik djela iz člana 190 stav 2 KZ RS postoji ako je pri izvršenju djela iz stava 1 korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 222 stav 3 KZ FBiH i člana 218 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je pri izvršenju krivičnog djela iz st. 1 i 2 upotrijebljeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo prikladno da teško povrijedi tijelo ili naruši zdravlje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Drugi teži oblik iz člana 190 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su ona učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Treći teži oblik djela iz člana 222 stav 4 KZ FBiH i člana 218 stav 4 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. od 1 do 3 član porodice teško tjelesno povrijeđen ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je krivično djelo počinjeno prema maloljetniku. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Treći teži oblik djela iz člana 190 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Četvrti teži oblik djela iz člana 222 stav 5 KZ FBiH, člana 218 stav 5 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. od 1 do 4 prouzrokovana smrt člana porodice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do petnaest godina.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 222 stav 6 KZ FBiH i člana 218 stav 6 KZ BD BiH vrši ko usmrti člana porodice kojeg je prethodno zlostavljao. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

Članom 190 stav 5 KZ RS propisan je poseban oblik djela, kojeg čini onaj ko prekrši zaštitne mjere ili hitne mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna i kazna zatvora do tri godine.

Glava trinaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV ZDRAVLJA LJUDI

I Opšte karakteristike	625
II Pojedina krivična djela	626
1. Prenosjenje zarazne bolesti	626
2. Nesavjesno liječenje	627
3. Nedoovoljeno presađivanje dijelova ljudskog tijela	628
4. Nepružanje medicinske pomoći	630
5. Nadriijekarstvo	631
6. Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih životnih namirnica	632
7. Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	633
8. Posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga	635

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Postojanje krivičnih djela protiv zdravlja ljudi posljedica je brzog razvoja medicinske nauke, koja posljednjih godina postiže velike uspjehe na polju očuvanja čovjekovog zdravlja.²⁵⁷ Zdravlje ljudi je sve više ugroženo, stoga je objekt zaštite kod ovih krivičnih djela zdravlje ljudi. Pod zdravljem se ne podrazumijeva zdravlje pojedinca, odnosno individualna vrijednost koja pripada svakom čovjeku, već zdravlje kao opšta, zajednička vrijednost svih ljudi. Zdravlje predstavlja psihofizičko stanje čovjeka kod koga postoji harmonična funkcija svih organa i procesa koje ga čini sposobnim za normalan život, odnosno da je sposoban za rad i društvenu produktivnost.²⁵⁸ Za razliku od zdravlja, bolest je takvo psihofizičko stanje koje nastaje dejstvom bacila, bakterija i virusa na čovjekov organizam i koji dovodi do poremećaja u građi i funkciji pojedinih organa, tkiva, dijelova tijela, odnosno organizma u cjelini. Kada se govori o bolestima, posebnu opasnost predstavljaju zarazne bolesti koje se šire na veliki broj ljudi i na veliki prostor i koje izazivaju teške i trajne posljedice po zdravlje ljudi, a nerijetko mogu prouzrokovati i smrt. Krivična djela protiv zdravlja ljudi imaju dosta sličnosti sa krivičnim djelima protiv života i tijela i s krivičnim djelima protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine.

Posljedica krivičnih djela iz ove glave je ugrožavanje zdravlja ljudi, što znači da postoji opasnost oboljenja neodređenog broja ljudi. Najveći broj krivičnih djela iz ove glave su blanketne prirode, odnosno kod većeg broja djela radnja izvršenja se sastoji u kršenju propisa iz određene oblasti zdravstvene zaštite. Prema tome, ova djela se vrše upravo kršenjem propisa iz oblasti zdravstvene djelatnosti. Izvršilac većeg broja krivičnih djela iz ove glave može biti svako lice, a manjeg broja – samo određena lica kao što su: ljekar, zdravstveni radnik, veterinar itd. Ova djela mogu se vršiti i sa umišljajem i iz nehata. Krivično gonjenje za krivična djela iz ove glave preduzima se po službenoj dužnosti.

---

²⁵⁷B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 495.

²⁵⁸N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 197.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Prenošnje zarazne bolesti (član 225 KZ FBiH, član 194 KZ RS i član 221 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela prenošenja zarazne bolesti vrši ko ne postupi po propisima ili naredbama kojima nadležni organ zdravstvene službe određuje preglede, dezinfekciju, odvajanje bolesnika ili drugu mjeru za suzbijanje ili sprječavanje zarazne bolesti kod ljudi, pa zbog toga dođe do opasnosti od širenja zarazne bolesti. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nepostupanju po propisima ili naredbama kojima nadležni organi, odnosno organizacije, određuju mjere radi suzbijanja ili sprječavanja zaraznih bolesti. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi osnovni oblik djela iz člana 225 stav 2 KZ FBiH, člana 194 stav 2 KZ RS i člana 221 stav 2 KZ BD BiH vrši ko ne postupi po propisima ili naredbama iz stava 1 u pogledu suzbijanja ili sprječavanja zaraznih bolesti kod životinja, pa zbog toga dođe do opasnosti prenošenja zarazne bolesti na ljude. Za ovo djelo propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Teži oblik djela iz člana 194 stav 3 KZ RS postojaće ako je djelom iz stava 1 prenijeta neizlječiva zarazna bolest. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Lakši oblik djela iz člana 225 stav 3 KZ FBiH, člana 194 stav 4 KZ RS i člana 221 stav 3 KZ BD BiH postojaće ako su djela iz st. 1 i 2 učinjena nehatno. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u RS propisana novačana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 194 stav 5 KZ RS postojaće ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 4 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja jednog ili više lica. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od jedne do osam godina, a za djela iz stava 4 – do tri godine.

Treći teži oblik djela iz člana 194 stav 6 KZ RS postojaće ako je uslijed djela iz st. 1, 2, 3. i 4 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od dvije do dvanaest godina, za djelo iz stava 3 – od dvije do petnaest godina, a za djelo iz stava 4 – od jedne do osam godina.

2. Nesavjesno liječenje (član 229 KZ FBiH, član 197 KZ RS i član 225 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *nesavjesno liječenje*, a u KZ RS – *nesavjesno pružanje ljekarske pomoći*. Osnovni oblik krivičnog djela nasavjesnog liječenja prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši doktor medicine ili doktor stomatologije koji obavljajući svoju djelatnost primijeni očito neprikladno sredstvo ili očito neprikladan način liječenja ili ne primijeni odgovarajuće higijenske mjere, pa time prouzrokuje pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica. Osnovni oblik ovog djela prema KZ RS vrši ljekar koji se pri pružanju ljekarske pomoći ne pridržava pravila zdravstvene struke, pa time prouzrokuje znatnije pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica. Objekt zaštite kod ovog djela je čovjekovo zdravlje od nesavjesnih postupaka ljekara pri liječenju. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u primjeni očigledno nepodobnog sredstva ili očigledno nepodobnog načina liječenja, ili u neprimjenjivanju odgovarajućih higijenskih mjera. Djelo je svršeno kada je uslijed preduzetih radnji nesavjsnog liječenja prouzrokovano pogoršanje zdravstvenog stanja pasivnog subjekta, dok za postojanje djela nije bitno da li je pasivni subjekat dao svoj pristanak izvršiocu na takvo nesavjesno pružanje ljekarske pomoći. Izvršilac krivičnog djela može biti ljekar, stomatolog, odnosno lice sa diplomom medicinskog fakulteta ili diplomom stomatološkog fakulteta, a za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj ili nehat.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zavora do tri godine, a u KZ RS novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi osnovni oblik djela iz člana 229 stav 2 KZ FBiH, člana 197 stav 2 KZ RS i člana 225 stav 2 KZ BD BiH vrši drugi zdravstveni radnik koji pri pružanju medicinske pomoći ili njege postupi nesavjesno i time prouzrokuje pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica. Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik djela.

Lakši oblik djela iz člana 229 stav 3 KZ FBiH i člana 225 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako doktor medicine ili doktor stomatologije izvrši krivično djelo iz stava 1 iz nehata. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora do jedne godine.

Lakši oblik djela iz člana 197 stav 3 KZ RS nastaje ako su djela iz st. 1 i 2 učinjena nehatno. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi lakši oblik djela iz člana 229 stav 4 KZ FBiH i člana 225 stav 4 KZ BD BiH nastaje kada drugi zdravstveni radnik izvrši krivično djelo iz stava 2 iz nehata. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 197 stava 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja jednog ili više lica. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 – novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 197 stav 5 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 3 – od jedne do osam godina.

3. Nedožvoljeno presađivanje dijelova ljudskog tijela (član 231 KZ FBiH, član 200 KZ RS)

Ovo krivično djelo u KZ RS naziva se *nedoželjeno vršenje transplantacije*. Presađivanje nekog dijela tijela sa jednog lica na drugo, danas se u medicini smatra prihvaćenom metodom

liječenja. Ovakav način liječenja dugo se smatrao amoralnim i antireligioznim činom, pa ga ni pravo nije prihvatilo. Danas se smatra da je očuvanje zdravlja i spašavanje života iznad moralno-religioznih skrupula, pa je presađivanje dijelova tijela pravno regulisano. Osnovni oblik krivičnog djela nedozvoljenog presađivanja dijelova ljudskog tijela prema KZ FBiH vrši ko medicinski neopravdano uzme radi presađivanja dio ljudskog tijela s pristankom živog davaoca, ili ko medicinski neopravdano presadi dio ljudskog tijela s pristankom primaoca. Osnovni oblik ovog djela prema KZ RS vrši ko suprotno propisima izvrši transplantaciju ljudskih organa ili dijelova organa ljudskog porijekla, ljudskog tkiva ili ćelija.

Objekt zaštite kod ovog djela je zdravlje ljudi od nezakonitih postupanja pri presađivanju dijelova ljudskog tijela. Objekt napada su dijelovi ljudskog tijela, živog ili mrtvog lica, koji se mogu presađivati u skladu sa pravilima medicinske struke. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nedozvoljenom uzimanju radi presađivanja dijela ljudskog tijela ili u nedozvoljenom presađivanju dijela ljudskog tijela. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi osnovni oblik djela iz člana 231 stav 2 KZ FBiH vrši ko medicinski opravdano uzme, radi presađivanja, dio ljudskog tijela bez pristanka živog davaoca, ili ko medicinski opravdano presadi dio ljudskog tijela bez pristanka primaoca. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik djela iz člana 231 stav 3 KZ FBiH vrši ko medicinski neopravdano uzme, radi presađivanja, dio ljudskog tijela bez pristanka živog davaoca ili ko medicinski neopravdano presadi dio ljudskog tijela bez pristanka primaoca. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 231 stav 4 KZ FBiH vrši ko, radi presađivanja, uzme dio tijela umrle osobe prije nego što je smrt na

propisani način utvrđena. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Poseban oblik krivičnog djela iz člana 231 stav 5 KZ FBiH vrši ko, radi presađivanja, uzme dio tijela umrle osobe iako zna da se ta osoba za života tome izričito pisano protivila, ili ko uzme radi presađivanja dio tijela umrle maloljetne ili duševno bolesne osobe, bez izričitog pisanog pristanka njenog zakonskog zastupnika. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi poseban oblik krivičnog djela iz člana 231 stav 6 KZ FBiH vrši ko, za nagradu ili radi zarade, da dio svog tijela ili dio tijela druge žive ili umrle osobe, radi presađivanja, ili u tome posreduje. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Treći posebni oblik krivičnog djela iz člana 231 stav 7 KZ FBiH vrši doktor medicine koji učini krivično djelo iz st. od 1 do 4. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1, 2 i 4 – od šest mjeseci do pet godina, a za djelo iz stava 3 – od najmanje tri godine.

Najteži oblik iz člana 200 stav 2 KZ RS postojaće ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila smrt lica. Kazna za ovo djelo je zatvor u trajanju od dvije do deset godina.

4. Nepružanje medicinske pomoći (član 232 KZ FBiH, član 198 KZ RS, član 226 KZ BD BiH)

Tradicionalna pravila medicinske nauke, te kodeks ljekarske etike nalažu ljekaru da pruži pomoć bolesniku uvijek kada je to potrebno. Osnovni oblik djela nepružanja medicinske pomoći KZ FBiH i KZ BD BiH vrši doktor medicine, doktor stomatologije ili drugi zdravstveni radnik koji ne pruži neodložnu medicinsku pomoć licu kome je takva pomoć potrebna, iako je svjestan ili je mogao i morao biti svjestan da zbog toga može nastupiti teško narušenje zdravlja ili smrt tog lica. Prema KZ RS osnovni oblik ovog djela vrši ljekar ili drugi zdravstveni radnik koji protivno svojoj ljekarskoj dužnosti odbije da ukaže ljekarsku pomoć bolesniku ili licu kome je takva pomoć potrebna, a koje se nalazi u neposrednoj opasnosti

za život ili opasnosti od nastupanja teške tjelesne povrede ili teškog narušenja zdravlja. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u odbijanju da se ukaže ljekarska pomoć, što praktično znači da se radi o slučaju u kome blagovremeno pružena ljekarska pomoć može značiti spas za takvo lice. Posljedica krivičnog djela sastoji se u pogoršanju zdravstvenog stanja lica kome je potrebna pomoć. Izvršilac krivičnog djela može biti samo ljekar ili drugi zdravstveni radnik (doktor medicine i doktor stomatologije) i to onaj koji već obavlja ljekarsku praksu, a u pogledu krivice dovoljan je nehat.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ RS propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 1985 stav 2 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 kod lica kome nije ukazana ljekarska pomoć nastupila teška tjelesna povreda ili mu je zdravlje teško narušeno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 1985 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila smrt lica kojem nije ukazana ljekarska pomoć. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

5. Nadriljekarstvo (član 233 KZ FBiH, član 199 KZ RS i član 227 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *nadriljekarstvo*, a u KZ RS – *neovlašćeno pružanje medicinskih usluga*. Da bi došlo do poboljšanja čovjekovog zdravlja, jedan od uslova je da se liječenje, odnosno pružanje medicinske pomoći, vrši samo od strane lica koja su unaprijed stručno osposobljena za to. U praksi se još uvijek sreću slučajevi da se liječenjem bave lica koja nisu kvalifikovana za taj posao. Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko se, nemajući propisanu stručnu spremu, neovlašćeno bavi liječenjem ili drugom zdravstvenom djelatnošću. Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ RS vrši onaj ko se protivno propisima neovlašćeno bavi liječenjem ili pružanjem drugih medicinskih usluga. Objekt zaštite je zdravlje ljudi od nestručnog i nepodobnog liječenja. Radnja

krivičnog djela sastoji se u neovlašćenom bavljenju liječenjem ili drugom zdravstvenom djelatnošću. Bavljenje će postojati i u slučaju kada ono izvršiocu djela ne donosi nikakavu zaradu ili nagradu. Posljedica ovog krivičnog djela sastoji se u opasnosti za zdravlje ljudi. Radi se o apstraktnoj opasnosti. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje nema propisanu stručnu spremu za bavljenje liječenjem ili drugom zdravstvenom djelatnošću, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do jedne godine i novčana kazna, dok je u KZ RS – kazna zatvora do dvije godine i novčana kazna.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 199 stav 2 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 199 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do petnaest godina.

6. Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih životnih namirnica (član 234 KZ FBiH, član 204 KZ RS i član 228 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela proizvodnje i stavljanja u promet škodljivih životnih namirnica vrši ko proizvodi radi prodaje, prodaje ili na drugi način stavlja u promet škodljive životne namirnice, jelo, piće ili druge proizvode škodljive za zdravlje ljudi. Radnja krivičnog djela sastoji se u proizvodnji radi prodaje, prodaji, nuđenju na prodaju ili stavljanje u promet na drugi način životnih namirnica, jela, pića ili drugih proizvoda koji su škodljivi za zdravlje ljudi. Posljedica ovog krivičnog djela sastoji se u opasnosti za zdravlje ljudi. Radi se o apstraktnoj opasnosti. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do dvije godine i novčana kazna.

Drugi oblik djela iz člana 204 stav 2 KZ RS vrši ko proizvodi, prodaje ili na drugi način stavlja u promet sredstva za ličnu njegu, dječije igračke ili slične proizvode za masovno korišćenje ili potrošnju koji su štetni za zdravlje. Za ovaj drugi oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Lakši oblik djela iz člana 234 stav 2 KZ FBiH, člana 204 stav 3 KZ RS i člana 288 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko izvrši djelo iz stava 1 (prema KZ RS i iz stava 2) iz nehata. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do jedne godine i novčana kazna.

Teži oblik djela iz člana 204 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2. i 3 nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja jednog ili više lica. Za ove oblike djela propisane su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 – do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 204 stav 5 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela propisane su kazne zatvora, i to: za djela iz st. 1 i 2 – od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 3 – od jedne do osam godina.

U članu 234 stav 3 KZ FBiH, članu 204 stav 6 KZ RS i članu 228 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se škodljive namjernice i predmeti oduzimaju.

7. Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 238 KZ FBiH, član 207 KZ RS i član 232 KZ BD BiH)

Višestruko štetno dejstvo opojnih droga i opasnosti koja se u njima krije, dobro su poznati. U kriminalističkoj praksi uglavnom se otkrivaju i razjašnjavaju sljedeći oblici ovog krivičnog djela, a to su: neovlašćena proizvodnja i prodaja opojnih droga, držanje i prenošenje opojnih droga, kupovina opojnih droga u svrhu prodaje, prodaju ili nuđenje na prodaju droga, navođenje drugog na

uživanje opojnih droga, davanje droge na uživanje.²⁵⁹ Osnovni oblik krivičnog djela neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga vrši onaj ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju, ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi, ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge. Objekt zaštite kod ovog krivičnog djela je zdravlje ljudi. Radnja izvršenja djela sastoji se u proizvodnji, preradi, prodaji ili nuđenju na prodaju opojnih droga, kao i u kupovanju, držanju ili prenošenju opojnih droga radi prodaje.²⁶⁰ Posljedica djela ogleda se u apstraktnoj opasnosti za zdravlje ljudi. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik djela iz člana 238 stav 2 KZ FBiH i člana 232 stav 2 KZ BD BiH vrši onaj ko organizuje grupu ljudi u cilju izvršenja krivičnog djela iz stava 1, ili ko postane pripadnikom takve organizovane grupe ljudi. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Teži oblik djela iz člana 207 stav 2 KZ RS vrši onaj ko ponudi, proda ili posreduje u prodaji supstanci ili preparata koji su proglašeni za opojne droge djetetu, duševno poremećenom licu, ili to učini u školi ili drugim vaspitno-obrazovnim, sportskim, kulturnim ustanovama ili mjestima koja služe za obrazovanje, vaspitanje, sportsku ili neku drugu društvenu aktivnost djece ili u njihovoj neposrednoj blizini, u javnim lokalima ili na javnim priredbama, ili ko za izvršenje djela iz stava 1. ovog člana iskoristi dijete. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Poseban oblik djela iz člana 238 stav 3 KZ FBiH, člana 207 stav 6 KZ RS i člana 232 stav 3 KZ BD BiH vrši ko neovlašćeno pravi, nabavlja, posjeduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstance za koje zna da su namijenjene za proizvodnju opojnih droga. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna

---

²⁵⁹ N. Stanković, *Forensic Science in Criminal Procedure*, European University „Kallos“ Tuzla, 2020, str.183.

²⁶⁰Z. Stojanović, *cit. djelo*, 2014, str. 294.

zatvora od šest mjeseci do pet godina, a u KZ RS – kazna zatvora od tri do pet godina.

Drugi teži iz člana 207 stav 3 KZ RS vrši službeno lice, nastavnik, vaspitač, socijalni ili zdravstveni radnik ili sveštenik koji djelo izvrši koristeći svoj položaj, kao i lice koje organizuje mrežu preprodavaca ili posrednika za izvršenje djela iz st. 1 ili 2 ili je djelo izvršeno od strane više lica. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Najteži oblik ovog djela iz člana 207 stav 4 KZ RS vrši onaj ko krivičnim djelom iz st. 1, 2. ili 3 prouzrokuje znatno oštećenje zdravlja većeg broja ljudi ili smrt lica kojem je prodao supstancu ili preparat koji su proglašeni za opojne droge ili je posredovao u njihovoj prodaji. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora najmanje osam godina.

U članu 207 stav 7 KZ RS propisano je da učinioca, koji prijavi od koga nabavlja opojne droge, sud može blaže kazniti ili osloboditi od kazne.

U članu 238 stav 4 KZ FBiH, članu 207 stav 8 KZ RS i članu 232 stav 4 KZ BD BiH propisano je obavezno oduzimanje opojnih droga i sredstava za njihovu proizvodnju, a u KZ RS, pored toga, i biljke iz kojih se dobija opojna droga, sredstva prevoza preuređena za njihovo skrivanje i sredstva za njihovo trošenje.

8. Posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga (član 239 KZ FBiH, član 208 KZ RS i član 233 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS i KZ BD BiH naziva – *omogućavanje uživanja opojnih droga*. U savremenom krivičnom zakonodavstvu skoro da je opšteprihvaćeno rješenje da se za uživanje opojnih droga krivično ne odgovara. Prihvaćen je stav da je narkomanija bolest koja se ne može liječiti primjenom krivičnopravnih mjera prema licima koja su se odala uživanju droga, već njihovim liječenjem i mjerama prevencije.²⁶¹ Osnovni oblik krivičnog djela posjedovanja i omogućavanja uživanja opojnih droga vrši lice koje navodi drugog na uživanje opojne droge ili mu

---

²⁶¹ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 659.

daje opojnu drogu da je uživa on ili drugo lice, ili stavi na raspolaganje prostorije radi uživanja opojne droge ili na drugi način omogućava drugom da uživa opojnu drogu. Radnja izvršenja sastoji se u navođenju drugog na uživanje opojne droge, davanju drugome opojne droge da je uživa, on ili drugo lice ili u stavljanju na raspolaganje prostorija radi uživanja opojne droge, ili na neki drugi način omogućavanje drugom licu da je uživa. Objekt zaštite je zdravlje ljudi, a objekt napada su supstance i preparati koji su proglašeni za opojne droge. Krivično djelo je svršeno samim navođenjem na uživanje droga odnosno omogućavanjem njihovog uživanja davanjem prostorija ili na drugi način. Za postojanje djela je nebitno da li je došlo do uživanja ili ne i koliko je bilo lica. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivce potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Teži oblik djela iz člana 239 stav 2 KZ FBiH i člana 233 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini prema djetetu, maloljetniku, ili prema više lica, ili ako su prouzrokovane naročito teške posljedice. Za ovaj oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik djela iz člana 208 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo učinjeno prema djetetu, duševno poremećenom licu ili prema više lica ili u školi ili drugim vaspitno-obrazovnim, sportskim, kulturnim ustanovama ili mjestima koja služe za obrazovanje, vaspitanje, sportsku ili neku drugu društvenu aktivnost djece ili u njihovoj neposrednoj blizini, ili je djelo izvršilo službeno lice, zdravstveni radnik, socijalni radnik, nastavnik, vaspitač ili trener iskorištavajući svoj položaj. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina.

Lakši oblik djela iz člana 239 stav 3 KZ FBiH vrši ko neovlašćeno posjeduje opojnu drogu. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do jedne godine.

U članu 239 stav 4 KZ FBiH, članu 208 stav 4 KZ RS i članu

233 stav 3 KZ BD BiH propisano je obavezno oduzimanje opojnih droga.

Drugi teži oblik iz člana 208 stav 4 KZ RS vrši onaj ko djelom iz st. 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje smrt lica kojem je dao opojne droge. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Članom 208 stav 5 KZ RS propisano je da se učinilac krivičnog djela iz st. 1. ili 2. ovog člana, koji otkrije krivično djelo, može osloboditi od kazne.

Glava četrnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV RADNIH ODNOSA

I Opšte karakteristike	641
II Pojedina krivična djela	641
1. Povreda iz radnog odnosa	641
2. Povreda prava iz socijalnog osiguranja	643
3. Zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja	643
4. Nepreduzimanje mjera zaštite na radu	644

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Ovom grupom krivičnih djela štite se prava iz radnog odnosa, s tim da objekt krivičnopravne zaštite nisu sva prava koja proizlaze iz socijalnog osiguranja. Pravo na rad predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava i zagarantovano je ustavom, zakonom, opštim i pojedinačnim kolektivnim ugovorima, kao i nizom podzakonskih opštih akata.²⁶² Zaštitna uloga ovih krivičnih djela se ogleda u tome da se svakom radniku obezbijedi nesmetano korišćenje prava po osnovu svog tekućeg i minulog rada.

Osnovna karakteristika krivičnih djela iz ove grupe jeste da su to blanketna krivična djela koja se vrše povredom zakona, propisa ili drugih akata kojima se reguliše određeno pravo iz radnog odnosa ili socijalnog osiguranja. Posljedica kod ovih krivičnih djela javlja se u vidu uskraćivanja ili ograničavanja nekog prava koje radniku pripada na osnovu zakona ili drugog propisa.

Izvršioци ovih krivičnih djela su lica koja u vršenju svojih službenih ovlašćenja ili radnih obaveza postupaju po propisima kojima se utvrđuju prava iz radnog odnosa u primjeni na konkretna lica i u konkretnim situacijama, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj. Povrede propisa iz oblasti radnih odnosa koje su učinjene iz nehata ne predstavljaju krivično djelo, već disciplinski prekršaj.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Povreda prava iz radnog odnosa (član 280 KZ FBiH, član 209 KZ RS i član 274 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *povreda prava iz radnog odnosa*, a u KZ RS – *povreda osnovnih prava radnika*. Osnovni oblik krivičnog djela povrede prava iz radnog odnosa prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko kršenjem propisa ili opšteg akta ili kolektivnog ugovora o zasnivanju ili prestanku

---

²⁶² N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 209.

radnog odnosa, o plati ili drugim primanjima, o radnom vremenu, o odmoru ili odsustvu, zaštiti žena, omladine i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada, uskrati ili ograniči zaposlenom pravo koje mu pripada. Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ RS vrši onaj ko se svjesno ne pridržava propisa koji se odnose na zaključivanje ugovora o radu i prestanku radnog odnosa, plate i druga primanja iz radnog odnosa, radno vrijeme, pauze, odmore, godišnje odmore, ili odsustva, zaštitu žena, omladine i lica sa invaliditetom, zaštitu radnica zbog trudnoće i roditeljstva, zaštitu starijih radnika, zabranu prekovremenog ili noćnog rada ili plaćanja propisane naknade, i time uskrati radniku pravo koje mu pripada ili mu ga ograniči. Objekt zaštite su prava iz radnog odnosa koja se odnose na zasnivanje i prestanak radnog odnosa, plati i drugim primanjima, o radnom vremenu, odmoru, odsustvu, zaštiti žena, omladine i invalida, te o zabrani prekovremenog ili noćnog rada.

Radnja izvršenja je uskraćivanje ili ograničavanje prava zaposlenom koja mu pripadaju po propisima. Posljedica krivičnog djela je uskraćivanje ili ograničavanje nekog od navedenih prava. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, ali će to redovno biti lice koje je nadležno da se stara o primjeni pomenutih propisa, a kojih se svjesno ne pridržava, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je za osnovni oblik krivičnog djela u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 209 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 imalo za posljedicu neopravdano neplaćanje tri plate djelimično ili u cjelosti ili gubitak prava koje proističe iz neplaćenih doprinosa, a utvrdi se da su za isplatu postojala sredstva. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 209 stav 3 KZ RS vrši onaj ko radnici prekine radni odnos zbog trudnoće, ili od zaposlene radnice zahtijeva izjavu da će u tom slučaju dati otkaz ugovora o radu ili prihvatiti sporazumni raskid radnog odnosa. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

2. Povreda prava iz socijalnog osiguranja (član 282 KZ FBiH, član 212 KZ RS i član 276 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela povrede prava iz socijalnog osiguranja prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko kršenjem propisa ili opšteg akta o socijalnom osiguranju uskrati ili ograniči nekom licu pravo iz socijalnog osiguranja koje mu pripada. Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ RS vrši ko se svjesno ne pridržava zakona ili drugih propisa o socijalnom osiguranju i time uskrati ili ograniči nekom licu pravo koje mu pripada. Objekt zaštite su prava koja nekom licu pripadaju po osnovu socijalnog osiguranja.

Radnja izvršenja sastoji se u uskraćivanju ili ograničavanju prava iz socijalnog osiguranja nekom licu. Radnja krivičnog djela se može izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Za postojanje djela bitno je da se radnja izvršenja preduzima kršenjem propisa o socijalnom osiguranju, s tim da pasivni subjekt može da bude domaći i strani državljanin. Posljedica djela je povreda u vidu potpunog ili djelimičnog uskraćivanja ili ograničavanja nekog prava iz socijalnog osiguranja. Izvršilac djela može biti svako lice, ali će to, u principu, biti lice koje je po svom položaju ili funkciji koju obavlja u mogućnosti da odlučuje o pravu nekog lica po osnovu socijalnog osiguranja, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

3. Zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja (član 283 KZ FBiH, član 213 KZ RS i član 277 KZ BD BiH)

Djelo čini lice koje lažnim prikazivanjem da je bolestan ili prouzrokovanjem bolesti ili nesposobnosti za rad postigne da mu se prizna pravo iz socijalnog osiguranja koje mu po propisima ili opštem aktu ne pripada. Po svojoj prirodi ovo krivično djelo je blisko krivičnom djelu prevare. Radi se o jednom posebnom obliku prevare koje se izvršava na specifičan način, tj. lažnim prikazivanjem, odnosno simuliranjem i prouzrokovanjem bolesti i nesposobnosti za rad i na taj način stiče protivpravnu imovinsku korist. Objekt zaštite su prava iz socijalnog osiguranja od zloupotrebe njihovog korišćenja.

Radnja izvršenja sastoji se u postizanju nekog prava iz socijalnog osiguranja, a koje izvršiocu djela ne pripada po zakonu. Djelo neće postojati ako nije došlo do priznavanja prava koja licu ne pripadaju. Djelo je svršeno donošenjem akta nadležnog organa o priznavanju takvog prava. Pokušaj nije kažnjiv. Posljedica djela se sastoji u priznavanju prava koja učiniocu ne pripadaju i na taj način se ugrožavaju fondovi socijalnog osiguranja.

Izvršilac djela može biti svako lice, ali će to, u principu, biti lice koje je korisnik nekog prava iz socijalnog osiguranja, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

4. Nepreduzimanje mjera zaštite na radu (član 285 KZ FBiH, član 214 KZ RS i član 279 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela nepreduzimanja mjera zaštite na radu prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši odgovorno lice u pravnom licu ili samostalni privrednik koji kršenjem zakona ili drugog propisa ili opšteg akta o mjerama zaštite na radu, ne sprovede propisane mjere zaštite na radu. Osnovni oblik ovog krivičnog djela prema KZ RS vrši lice odgovorno za preduzimanje mjera zaštite na radu koje se svjesno ne pridržava zakona ili drugih propisa o mjerama zaštite na radu uslijed čega nastupi opasnost za život ili zdravlje radnika.

Radnja izvršenja sastoji se u nesprovođenju propisanih mjera zaštite na radu, a koja se može izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Posljedica ovog krivičnog djela je apstraktna opasnost za život i zdravlje ljudi. Izvršilac krivičnog djela može biti samo odgovorno lice u pravnom licu ili samostalni privrednik, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 285 stav 2 KZ FBiH, članu 214 stav 2 KZ RS i članu 279 stav 2 KZ BD BiH propisano je da pri izricanju uslovne osude sud može učiniocu odrediti obavezu da u određenom roku postupi po propisima i mjerama zaštite na radu.

Glava petnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV IMOVINE

I Opšte karakteristike	647
II Pojedina krivična djela	648
1. Krađa	648
2. Teška krađa	649
3. Razbojnička krađa	651
4. Razbojništvo	652
5. Utaja	653
6. Oštećenje tuđe stvari	655
7. Prevara	656
8. Iznuda	658
9. Ucjena	659
10. Zelenaštvo	660
11. Paljevina	662
12. Zloupotreba osiguranja	663

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela protiv imovine se vrše u najvećem broju i poznata su od najstarijih vremena. Krivičnim djelima iz ove glave štiti se imovina koja se sastoji od stvari, odnosno predmeta i imovinskih prava i interesa koji pripadaju fizičkom ili pravnom licu. S pravom je istaknuto da, s obzirom na društveno-ekonomsko uređenje pojedinih zemalja, kao i s obzirom na razlike u pojedinim političkim sistemima, postoje i različita shvatanja o tome koja se korist smatra protivpravnom, a koji su načini pribavljanja imovinske koristi dozvoljeni.²⁶³

Današnja krivična djela se razlikuju od onih koja su vršena u prošlosti po načinu, tj. tehnici izvršenja. Grupni objekt krivičnopravne zaštite krivičnih djela iz ove glave je imovina, koja se pojavljuje u vidu pokretnih stvari. Način vršenja krivičnih djela iz ove glave mijenjao se kroz istoriju i prilagođavao novim imovinskim odnosima, kao i savremenim tehničkim mogućnostima.

Osnovni motiv koji pokreće izvršioca ovih krivičnih djela je pribavljanje imovinske koristi za sebe ili za nekog drugog. U djela pribavljanja imovinske koristi spadaju npr. krađa, razbojništvo, prevara, ucjena, utaja i dr, dok u djela prisvajanja spadaju npr. oduzimanje tuđe pokretne stvari sa namjerom da stvar koju je oduzeo prisvoji. Postoje krivična djela kod kojih ne postoji ni jedna od navedenih namjera, nego namjera oduzimanja tuđe stvari radi posluge, a oduzeta stvar nakon posluge bi se vratila prijašnjem držaocu (npr. oduzimanje motornog vozila).

---

²⁶³N. Srzentić, A. Stajić, LJ. Lazarević, *cit. djelo*, 1998. str. 378.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Krađa (član 286 KZ FBiH, član 224 KZ RS i član 280 KZ BD BiH)

Krivična djela protiv imovine međusobno se razlikuju prema mnogim posebnim obilježjima. Krivično djelo krađe sastoji se u oduzimanju tuđe pokretne stvari u namjeri da se njenim prisvajanjem pribavi sebi ili drugom protivpravna imovinska korist. Osnovna obilježja ovog krivičnog djela su radnja oduzimanja, tuđa pokretna stvar – objekt djela, namjera učinioca – da za sebe ili nekog drugog pribavi, prisvajanjem stvari, protivpravnu imovinsku korist. Pod tuđom pokretnom stvari podrazumijevaju se samo predmeti materijalne prirode, bez obzira na to da li se nalaze u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju, kao i sama električna energija. Pod pokretnom stvari se, u smislu ovog krivičnog djela, treba podrazumijevati svaka stvar koja se može pokrenuti, tj. odvojiti od glavne stvari, a da tom prilikom ne dođe do njenog uništenja, odnosno oštećenja. Kada se radi o čovjeku, smatra se da on nije stvar i da ne može biti predmet krađe, dok dijelovi tijela koji su odvojeni od tijela, kao i leš tijela mogu da budu predmet krađe.

Pokretna stvar koja se oduzima treba da je tuđa. To znači da ta stvar nije svojina izvršioca krivičnog djela, ali nije od značaja da li je ta stvar svojina lica od koga se oduzima ili nekog drugog lica. Izuzetak su one stvari nad kojima je učinilac suvlasnik sa nekim drugim licem. Krađa postoji i kad se stvar oduzima od lica koje je i samo tu stvar pribavilo krađom. Radnja krivičnog djela je oduzimanje tuđe pokretne stvari. Krivično djelo se smatra izvršenim kada je stvar oduzeta od drugog lica, odnosno kada je učinilac djela svojom radnjom prekinuo ranije pritežanje na toj stvari i zasnovao svoje pritežanje. Što znači kada je u mogućnosti da faktički raspolaze tom stvari. Pritežanje ne gubi prodavac koji je kupcu dao stvar na razgledanje ili kada vlasnik da stvar na privremeno korišćenje i sl. Slično tome, privremeno udaljavanje od stvari ne znači i gubitak pritežanja nad njom, pa će, na primjer, u slučaju oduzimanja stvari od putnika u vozu ili nekom drugom prevoznom sredstvu, postojati krivično djelo krađe, iako se putnik

trenutno odvojio od svoje stvari. Kada su u pitanju izgubljene ili napuštene stvari, smatra se da je prestalo pritežanje i da ove stvari ne mogu da budu predmet krađe. Za pojam svršenog krivičnog djela nije obavezno da je namjera pribavljanja koristi i ostvarena (npr. oduzimanje blanko čeka, krađa je izvršena, nebitno je to što ga učinilac nije unovčio), ali je bitno da je takva namjera postojala u vrijeme vršenja krađe.

Kod ovog krivičnog djela moguć je i pokušaj koji postoji kada je započeto oduzimanje stvari, ali radnja nije dovršena, ili je dovršena, ali nije prekinuta državina ranijeg učinioca. Takođe, pokušaj djela postoji i u slučajevima kada radnja nije bila uspješna zbog odsustva predmeta (npr. zavlčenje ruke u prazan džep).

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Lakši oblik djela iz člana 286 stav 2 KZ FBiH, člana 224 stav 2 KZ RS i člana 280 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je ukradena stvar male vrijednosti (prema KZ RS – ako ne prelazi iznos od 300 KM), a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Specifično za krivično zakonodavstvo u RS-u jeste to da se gonjenje za ovo djelo preduzima po prijedlogu.

U članu 286 stav 3 KZ FBiH i članu 280 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se izvršilac djela st. 1 i 2 može osloboditi od kazne ako ukradenu stvar vrati oštećenom prije nego sazna da je otkriven.

U članu 224 stav 3 KZ RS propisano je da je i pokušaj djela kažnjiv.

2. Teška krađa (član 287 KZ FBiH, član 226 KZ RS i član 281 KZ BD BiH)

Teška krađa je poseban, odnosno kvalifikovani oblik krađe. Ona nastaje u slučaju kada se obična krađa učini pod određenim

kvalifikatornim okolnostima koje ga čine teškom krađom.

Osnovni oblik krivičnog djela teške krađe iz člana 287 stav 1 KZ FBiH i člana 281 stav 1 KZ BD BiH postoji kada se krađa učini:

- 1) obijanjem, provaljivanjem ili drugim savladavanjem većih prepreka da se dođe do stvari iz zatvorenih zgrada, soba, blagajni, ormara ili drugih zatvorenih prostorija ili prostora;
- 2) na naročito opasan ili naročito drzak način;
- 3) iskorišćavanjem stanja nastalog požarom, poplavom, potresom ili drugom nesrećom, ili
- 4) iskorišćavanjem bespomoćnosti ili drugog naročito teškog stanja drugog lica.

Prema KZ BD BiH osnovni oblik teške krađe postojaće i kada se krađa izvrši iz mržnje.

Osnovni oblik krivičnog djela teške krađe prema KZ RS postoji u slučaju kada se obična krađa učini:

- 1) obijanjem ili provaljivanjem ili drugim savlađivanjem većih prepreka da se dođe do stvari iz zatvorenih zgrada, soba, kasa, ormara, blagajni ili drugih zatvorenih prostora;
- 2) na naročito opasan ili naročito drzak način;
- 3) od strane lica koje je pri sebi imalo kakvo oružje ili opasno sredstvo radi napada ili odbrane;
- 4) od strane više lica koja su se udružila za vršenje krađa;
- 5) iskorišćavanjem stanja prouzrokovanog požarom, poplavom, zemljotresom ili sličnom nesrećom;
- 6) iskorišćavanjem nemoći ili drugog teškog stanja nekog lica, ili
- 7) iz mržnje.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi osnovni oblik krivičnog djela teške krađe iz člana 287 stav 2 KZ FBiH i člana 281 stav 2 KZ BD BiH postoji u slučaju:

- 1) ako je ukradena stvar velike vrijednosti, a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti;
- 2) ako ukradena stvar služi u vjerske svrhe ili je stvar ukradena iz vjerske ili druge zgrade ili prostorije koja služi za

vjerske obrede, ili

3) ako je ukradeno kulturno dobro ili stvar od naročito naučnog, umjetničkog, istorijskog ili tehničkog značaja ili se nalazi u javnoj zbirci, zaštićenoj privatnoj zbirci ili je izložena za javnost.

Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik ovog djela iz člana 226 stav 2 KZ RS postoji ako vrijednost ukradene stvari prelazi iznos od 10.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 287 stav 3 KZ FBiH i člana 281 stav 3 KZ BD BiH vrši ko učini krađu iz člana 280 stav 2 KZ FBiH, odnosno iz člana 286 stav 2 KZ BD BiH na način i pod okolnostima iz stava 1 ili stava 2 tačke 2 i 3. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 226 stav 3 KZ RS postoji ako je ukradena stvar od posebnog istorijskog, naučnog ili kulturnog značaja, ili vrijednost ukradene stvari prelazi iznos od 50.000 KM. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 281 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krađu (član 280 stav 1) počini u sastavu grupe ljudi, ili ako je sa sobom imao kakvo oružje ili opasno oruđe radi počinjenja djela. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 226 stav 4 KZ RS postoji ako su ostvarena obilježja teške krađe iz stava 1. t. 1), 2), 4) i 7) ovog člana, ali vrijednost ukradene stvari ne prelazi iznos od 300 KM, a učinilac je imao namjeru da prisvoji stvar takve vrijednosti. U tom slučaju učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

3. Razbojnička krađa (član 288 KZ FBiH, član 228 KZ RS i član 282 KZ BD BiH)

Krivično djelo razbojničke krađe postoji kada učinilac koji je

zatečen na djelu krađe u namjeri da zadrži ukradenu stvar upotrijebi silu protiv nekog lica ili prijetnju da će neposredno napasti na njegov život ili tijelo. Objekt zaštite kod ovog djela je imovina, dok je objekt napada tuđa pokretna stvar. Radnja izvršenja sastoji se u upotrebi sile ili prijetnje da će se neposredno napasti na život ili tijelo. Djelo je svršeno sa trenutkom otpočinjanja upotrebe sile ili prijetnje neposrednog napada na život ili tijelo, s ciljem zadržavanja oduzete stvari. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za osnovni oblik ovog krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 288 stav 2 KZ FBiH i člana 282 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 neka osoba s umišljajem teško tjelesno povrijeđena, ili je to krivično djelo učinjeno u sastavu grupe ljudi, ili ako je upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora najmanje pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 228 stav 2 KZ RS postoji ako je pri izvršenju djela iz stava 1 nekom licu umišljajno nanesena teška tjelesna povreda ili ako je učinjeno iz mržnje ili je djelo učinjeno od strane više lica ili je upotrijebljeno kakvo oružje ili opasno sredstvo, ili ako vrijednost ukradenih stvari prelazi iznos od 50.000 KM. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 288 stav 3 KZ FBiH i člana 282 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 neko lice s umišljajem lišeno života. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

4. Razbojništvo (član 289 KZ FBiH, član 227 KZ RS i član 283 KZ BD BiH)

Krivično djelo razbojništva postoji kada neko upotrebom sile protiv nekog lica ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo oduzme tuđu pokretnu stvar u namjeri da njenim prisvajanjem pribavi sebi ili drugom protivpravnu imovinsku korist. Objekt zaštite

kod ovog djela je imovina, dok je objekt napada tuđa pokretna stvar. Radnja izvršenja sastoji se u oduzimanju tuđe pokretne stvari, upotrebom sile ili prijetnje. Djelo je svršeno kada je nakon upotrebe sile ili prijetnje došlo do oduzimanja tuđe stvari. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za osnovni oblik ovog krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 289 stav 2 KZ FBiH i člana 283 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 neko lice s umišljajem teško tjelesno povrijeđeno, ili ako je učinjeno iz mržnje, ili ako je to krivično djelo izvršeno u sastavu grupe ljudi, ili ako je upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 227 stav 2 KZ RS postoji ako je pri izvršenju djela iz stava 1 nekom licu umišljajno nanesena teška tjelesna povreda ili ako je učinjeno iz mržnje ili je djelo učinjeno od strane više lica ili je upotrijebljeno kakvo oružje ili opasno sredstvo, ili ako vrijednost oduzetih stvari prelazi iznos od 50.000 KM. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 289 stav 3 KZ FBiH i člana 283 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 neko lice s umišljajem lišeno života. Za ovaj najteži oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

5. Utaja (član 290 KZ FBiH, član 229 KZ RS, član 284 KZ BD BiH)

Krivično djelo utaje se sastoji u protivpravnom zadržavanju, odnosno prisvajanju tuđe pokretne stvari koja je izvršiocu djela povjerena, a sve u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist.²⁶⁴ Razlika između krađe i utaje je u tome što je kod utaje tuđa pokretna stvar povjerena izvršiocu krivičnog djela. Dakle, radi se o tuđoj pokretnoj stvari koja se nalazi u priteženju

---

²⁶⁴ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 221.

izvršioca, a za to priteženje postoji pravni osnov.

Objekt zaštite je imovina, dok je objekt napada tuđa pokretna stvar. Radnja izvršenja sastoji se u protivzakonitom zadržavanju, odnosno prisvajanju tuđe pokretne stvari. Djelo je svršeno onog trenutka kada izvršilac počne sa tuđom stvari da postupa ili raspolaže kao sa svojom. Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik ovog krivičnog djela iz člana 290 stav 2 KZ FBiH, člana 229 stav 3 KZ RS i člana 284 stav 2 KZ BD BiH vrši staralac koji počini krivično djelo iz stava 1. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi teži oblik ovog krivičnog djela iz člana 290 stav 3 KZ FBiH i člana 284 stav 3 KZ BD BiH nastaje ako je utajena stvar od posebnog kulturnog, istorijskog, naučnog ili tehničkog značaja, ili ako je utajena stvar velike vrijednosti, a izvršilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 290 stav 4 KZ FBiH, člana 229 stav 2 KZ RS i člana 284 stav 4 KZ BD BiH postoji ako je utajena stvar male vrijednosti (prema KZ RS - ako ne prelazi iznos od 300 KM), a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 229 stav 4 KZ RS postoji ako je utajena stvar od posebnog istorijskog, naučnog ili kulturnog značaja ili ako vrijednost utajene stvari prelazi iznos od 10.000 KM, odnosno iznos od 50.000 KM. Za ove oblike predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina – ako je utajena stvar od posebnog istorijskog, naučnog ili kulturnog značaja ili ako vrijednost utajene stvari prelazi iznos od 10.000 KM, a ako iznos utajene stvari prelazi 50.000 KM propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi lakši oblik krivičnog djela iz člana 290 stav 5 KZ FBiH, člana 229 stav 5 KZ RS i člana 284 stav 5 KZ BD BiH vrši ko tuđu pokretnu tvar koju je našao ili do koje je slučajno došao protivpravno zadrži u namjeri da sebi ili drugome pribavi imovinsku korist. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 290 stav 6 KZ FBiH i članu 284 stav 6 KZ BD BiH propisano je da se učinilac krivičnog djela iz st. 1, 4 i 5 koji utajenu stvar vrati oštećenome prije nego sazna da je otkriven, može osloboditi kazne.

U članu 229 stav 6 KZ RS propisano je da se gonjenje za djela iz st. 1, 2 i 5 preuzima po prijedlogu.

6. Oštećenje tuđe stvari (član 293 KZ FBiH, član 240 KZ RS i član 287 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva *oštećenje tuđe stvari*, a u KZ RS *oštećenje i oduzimanje tuđe stvari*. Djelo se sastoji u oštećenju, uništenju ili činjenju neupotrebljivom tuđe stvari, a u KZ RS isto tako i ako je protivpravno oduzme radi privremene upotrebe. Objekt zaštite je imovina, dok je objekt napada tuđa stvar koja može biti pokretna ili nepokretna. Stvar ne mora imati novčanu vrijednost, ali mora imati neku vrijednost za njenog vlasnika. Radnja izvršenja sastoji se u oštećenju, uništenju ili činjenju neupotrebljivom tuđe stvari (ili protivpravnom oduzimanju radi privremene upotrebe u KZ RS). Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 293 stav 2 KZ FBiH i člana 287 stav 2 KZ BD BiH vrši ko oštetiti, izobličiti, uništiti ili učiniti neupotrebljivom tuđu stvar koja služi za vjerske svrhe, kulturno dobro koje se nalazi na javnom mjestu, posebno zaštićeni objekat

prirode, umjetnički predmet, stvar od naučnog ili tehničkog značenja, stvar koja se nalazi u javnoj zbirci ili je izložena za javnost ili stvar koja služi za javne potrebe ili koja uljepšava trgove, ulice ili parkove. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 240 stav 2 KZ RS postoji ako oduzme tuđe motorno vozilo koje je neovlašćeno upotrijebio za vožnju ili je na vozilu pričinjena veća šteta. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 293 stav 2 KZ FBiH vrši onaj ko učini djelo iz stava 1 iz mržnje. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 240 stav 3 KZ RS i člana 287 stav 3 KZ BD BiH nastaje kada neko izvrši krivično djelo iz st. 1 i 2 iz mržnje, ili iz obijesti ili je time prouzrokovana znatna šteta (samo u KZ RS). Za ovaj oblik djela u KZ RS propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U članu 240 stav 4 KZ RS propisano je da se gonjenje za djelo iz stava 1 i 2 preuzima po prijedlogu.

7. Prevara (član 294 KZ FBiH, član 230 KZ RS i član 288 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo sastoji se u dovođenju nekog lica lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu, ili održavanju u zabludi i na taj način navođenju tog lica da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, a u namjeri da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist. Objekt krivičnog djela je tuđa imovina, odnosno ekonomska prava i interesi. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u navođenju nekog lica da nešto učini ili ne učini, na štetu svoje ili tuđe imovine. Dakle, kod prevare izvršilac se koristi obmanom kao načinom, tj. sredstvom da se neko dovede u zabludu ili održava u zabludi, odnosno koristi se lažnim prikazivanjem nekih činjenica ili prikrivanjem stvarnih činjenica. Posljedica djela se sastoji u tome da pasivni subjekt učini ili ne učini nešto na štetu svoje ili tuđe imovine. Izvršilac krivičnog

djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovi oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 294 stav 2 KZ FBiH i člana 288 stav 2 KZ BD BiH postoji ako šteta pričinjena djelom iz stava 1 prelazi 30.000 KM, a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 230 stav 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist do 300 KM, a učinilac je išao za tim da pribavi malu imovinsku korist ili da prouzrokuje malu štetu. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 294 stav 3 KZ FBiH i člana 288 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je šteta male vrijednosti, a učinilac je postupao s ciljem pribavljanja imovinske koristi takve vrijednosti. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 230 stav 3 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist ili je prouzrokovana imovinska šteta u iznosu koji prelazi 10.000, odnosno 50.000 KM. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: od jedne do pet godina – ako imovinska korist ili šteta prelazi iznos od 10.000 KM, odnosno od dvije do deset godina – ako taj iznos prelazi 50.000 KM.

Drugi lakši oblik krivičnog djela iz člana 294 stav 4 KZ FBiH, člana 230 stav 4 KZ RS i člana 288 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini samo s ciljem da drugoga oštetiti, a bez cilja da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist. Za ovaj oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 230 stav 5 KZ RS propisano je da je i pokušaj djela iz

stava 1 kažnjiv, a stavom 6 da se gonjenje za djelo iz stava 2 preduzima po prijedlogu.

8. Iznuda (član 295 KZ FBiH, član 232 KZ RS, član 289 KZ BD BiH)

Krivično djelo iznude sastoji se u prinuđivanju, odnosno prisiljavanju drugog lica silom ili ozbiljnom prijetnjom da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, a u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu korist. Objekt zaštite je imovina i sloboda odlučivanja čovjeka u raspolaganju imovinom. Radnja izvršenja sastoji se u prisiljavanju drugog na neku djelatnost, a koja je štetna za njegovu ili tuđu imovinu. Prema tome, cilj preduzimanja radnje silom ili ozbiljnom prijetnjom je da se pasivni subjekt dovede u poziciju da protiv svoje volje preduzme radnje štetne za svoju ili tuđu imovinu. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 295 stav 2 KZ FBiH i člana 289 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je pri izvršenju krivičnog djela iz stava 1 upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe, ili je pribavljena znatna imovinska korist ili je krivično djelo učinjeno u sastavu grupe ljudi ili zločinačke organizacije, odnosno grupe za organizovani kriminal. Za teži oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana kazna zatvora od jedne do deset godina.

Prvi teži oblik djela u članu 240 stav 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Drugi teži oblik djela u članu 240 stav 3 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi odnosno 50.000 KM, ili je pri izvršenju pri izvršenju djela nekom licu nanesena teška tjelesna povreda ili je upućena prijetnja neposrednim napadom na život ili tijelo većeg broja lica ili je pri izvršenju djela upotrijebljeno oružje ili neko opasno sredstvo ili je

djelo izvršeno u sastavu grupe. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Treći teži oblik djela u članu 240 stav 4 KZ RS postoji ako je djelo iz st. 1, 2. i 3 izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do dvadeset godina.

Najteži oblik djela u članu 240 stav 5 KZ RS postoji ako je krivičnim djelom iznude prouzrokovana smrt nekog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora u trajanju od najmanje osam godina.

Poseban oblik ovog djela propisan je u članu 240 stav 6 KZ RS i čini ga onaj ko se za nagradu bavi vršenjem ovog djela. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri do dvadeset godina.

9. Ucjena (član 296 KZ FBiH, član 233 KZ RS i član 290 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela ucjene (šantaža) vrši onaj ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist zaprijeti drugom da će protiv njega ili njemu bliskih lica otkriti nešto što bi njihovoj časti ili ugledu škodilo i time ga prinudi da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine. Radi se o jednom posebnom vidu krivičnog djela iznude, s tim što se kod iznude prinuđavanje vrši upotrebom sile ili ozbiljnom prijetnjom, dok je kod ucjene u pitanju samo prijetnja i to određena prijetnja, odnosno da će se iznijeti nešto što može da škodi časti i ugledu lica kome se prijeti, ili njemu bliskih lica. Objekt zaštite je pokretna ili nepokretna imovina kao i sloboda odlučivanja čovjeka u pogledu raspolaganja imovinom. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u prijetnji otkrivanjem nečeg što se odnosi na lice kome se prijeti ili na neko njemu blisko lice. Posljedica krivičnog djela sastoji se, kao i kod iznude, u tome što pasivni subjekt preuzima izvjesno činjenje, odnosno nečinjenje na štetu svoje ili tuđe imovine. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je

kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina

Teži oblik krivičnog djela iz člana 296 stav 2 KZ FBiH i člana 290 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena znatna imovinska korist, ili je krivično djelo učinjeno u sastavu grupe ljudi ili grupe za organizovani kriminal (u KZ BD BiH zločinačke organizacije). Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 233 stav 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina

Drugi teži oblik krivičnog djela predviđen je članom 233 stav 3 KZ RS i čini ga onaj ko se bavi vršenjem djela ili je djelo izvršeno od strane grupe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

Najteži oblik krivičnog djela propisan je članom 233 stav 4 KZ RS i postojaće ako je djelo iz st. 1. i 2. izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora u trajanju od tri do petnaest godina.

10. Zelenaštvo (član 298 KZ FBiH, član 235 KZ RS i član 292 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *lihvarstvo*, a u KZ RS – *zelenaštvo*. Radi se o veoma staroj pojavi koja se sastoji u iskorišćavanju teške materijalne ili neke druge slične situacije nekog lica da bi se za dati novac ili za neku drugu potrošnu stvar datu na zajam ili za izvršenu uslugu, ugovorila imovinsku korist koja je u velikoj nesrazmjeri sa datom imovinskom vrijednosti ili učinjenom uslugom.²⁶⁵ Osnovni oblik krivičnog djela lihvarstva prema KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko iskorišćavajući nuždu, teške imovinske ili stambene prilike, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost rasuđivanja drugog lica,

---

²⁶⁵ M. Babić, I. Marković, *cit. djelo*, str. 234.

primi od njega ili sa njim ugovori za sebe ili drugoga imovinsku korist koja je u očiglednoj nesrazmjeri s onim što je on dao, učinio ili se obavezao dati ili učiniti. Osnovni oblik djela iz KZ RS vrši ko za davanje novca ili drugih potrošnih stvari na zajam ili za vršenje usluge koju učini nekom licu, primi ili ugovori za sebe ili drugog nesrazmjernu imovinsku korist iskorišćavajući njegovu teško imovinsko stanje, teške prilike, nuždu, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost rasuđivanja.

Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u primanju ili ugovaranju nesrazmjerne imovinske koristi. Nesrazmjerna imovinska korist može se ugovarati na različite načine (npr. ugovaranjem visokih kamata, naznačavanje u ugovoru većeg iznosa od onog koji je stvarno pozajmljen, itd.). Bitan element za postojanje ovog krivičnog djela je da se ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi vrši iskorišćavanjem teškog imovinskog stanja, teških prilika, nužde pasivnog subjekta, njegovu lakomislenost ili nedovoljne sposobnosti za rasuđivanje. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisan je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna.

Prvi teži oblik djela iz člana 298 stav 2 KZ FBiH i člana 292 stav 2 KZ BD BiH postoji ako su krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovane teške posljedice oštećenom. Za ovaj teži oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 235 stav 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 učinilac pribavio imovinsku korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina i novčana kazna.

Drugi teži oblik djela iz člana 298 stav 3 KZ FBiH i člana 292 stav 3 KZ BD BiH vrši ko se bavi davanjem zajmova uz ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 235 stav 3 KZ RS postojaće ako su usljed djela iz stava 1 nastupile teške posljedice za oštećenog ili je djelo izvršeno od strane grupe. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina i novčana kazna.

Najteži oblik djela iz člana 235 stav 4 KZ RS postojaće ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM ili je djelo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe. Za ovaj oblik djela učinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina i novčanom kaznom.

Poseban oblik djela iz člana 235 stav 5 KZ RS postojaće ako se neko bavi vršenjem djela zelenaštva. Za takvog učinioca propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina i novčana kazna.

11. Paljevina (član 301 KZ FBiH, član 243 KZ RS i član 295 KZ BD BiH)

Krivično djelo paljevine predstavlja novinu u našem krivičnom zakonodavstvu. Njegovim propisivanjem nastoji se pružiti jača krivičnopravna zaštita imovini, odnosno imovini koja je namijenjena za stanovanje ili za privredno korišćenje. Osnovni oblik krivičnog djela paljevine vrši ko zapali tuđu kuću ili drugu zgradu namijenjenu stanovanju ili privrednom korišćenju, ili tuđu poslovnu zgradu ili zgradu u javnoj upotrebi. Objekt zaštite je imovina, i to ona koja je namijenjena stanovanju ili privrednom poslovanju. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u paljenju tuđe kuće ili drugog objekta namijenjenog stanovanju ili privredno-ekonomskom korišćenju, ili paljenju tuđe poslovne zgrade ili zgrade u javnoj upotrebi. Dakle, ovdje se radi o uništavanju ili većem, odnosno težem oštećenju tuđe imovine podmetanjem požara. Djelo je svršeno samim paljenjem nekih od navedenih objekata. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 301 stav 2 KZ FBiH i člana 295 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1

prouzrokovana šteta koja prelazi 100.000 KM, ili je krivično djelo iz stava 1 učinjeno s ciljem prevare osiguravajućeg društva. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 243 stav 2 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 izvršeno nehatno. U tom slučaju učinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz stava 243 stav 3 KZ RS postojaće ako je djelom iz st. 1 i 2 prouzrokovana šteta velikih razmjera, pa će se učinilac za djelo iz stava 1 kazniti kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 2 kaznom zatvora od jedne do osam godina.

12. Zloupotreba osiguranja (član 302 KZ FBiH, član 273 KZ RS i član 296 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH nosi naziv *zloupotreba osiguranja*, a u KZ RS – *prevara u osiguranju*. Ono predstavlja novinu u našem krivičnom zakonodavstvu, i njenim propisivanjem nastoji se spriječiti i suzbiti pokušaji da se naplati fiktivna ili fingirana šteta od osiguranja. Osnovni oblik krivičnog djela zloupotrebe osiguranja u KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko u namjeri da od osiguravajućeg društva naplati osiguranu sumu, uništi, ošteti ili sakrije stvar koja je osigurana protiv uništenja, oštećenja, gubitka ili krađe, i zatim prijavi štetu. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se iz uništenja, oštećenja ili sakrivanja stvari koja je osigurana protiv uništenja, oštećenja, gubitka ili krađe, a zatim prijavljivanja štete. Djelo se smatra svršenim prijavljivanjem lažne štete. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Ovo krivično djelo se u KZ RS nalazi u sasvim drugoj glavi pod nazivom – *Krivična djela protiv privrede i platnog prometa*. Osnovni oblik ovog djela vrši onaj ko u namjeri da od osiguravajućeg društva naplati osiguranu sumu, ošteti ili sakrije stvar koja je osigurana od navedenih rizika, pa zatim prijavi štetu.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do tri godine.

Drugi osnovni oblik krivičnog djela iz člana 302 stav 2 KZ FBiH, člana 273 stav 2 KZ RS i člana 296 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko u namjeri da od osiguravajućeg društva naplati osiguranu sumu za slučaj tjelesnog oštećenja, tjelesne povrede ili narušenja zdravlja, prouzrokuje sebi takvo oštećenje, povredu ili narušenje zdravlja. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

U članu 302 stav 3 KZ FBiH i članu 296 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se učinilac djela iz st. 1 i 2 može osloboditi kazne ako odustane od odštetnog zahtjeva prije nego sazna da je otkriven.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 273 stav 3 KZ RS postoji ako je djelima iz st. 1 i 2 pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000, odnosno 50.000 KM. Za ove oblike djela predviđene su kazne zatvora, i to: od šest mjeseci do pet godina – ako imovinska korist prelazi iznos od 10.000 KM, odnosno od jedne do deset godina – ako taj iznos prelazi 50.000 KM.

U članu 273 stav 4 KZ RS propisano je da je i pokušaj djela iz st. 1 i 2 kažnjiv.

Glava šesnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV ŽIVOTNE SREDINE, POLJOPRIVREDE I PRIRODNIH DOBARA

I Opšte karakteristike	667
II Pojedina krivična djela	668
1. Zagađivanje životne sredine	668
2. Ugrožavanje životne sredine otpadom	670
3. Nesavjesno pružanje veterinarske pomoći	672
4. Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja	673
5. Šumska krađa	674
6. Protivzakoniti lov	675
7. Protivzakoniti ribolov	676

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Pravo na zdravu životnu sredinu spada u osnovno pravo čovjeka i građanina. Razvojem nauke i tehnologije, pored nesumnjivih koristi, donio je i mnoge nove izvore ugrožavanja života i zdravlja ljudi kroz uništenje i upropašćivanje životne i radne sredine čovjeka. Jedan od najvećih problema predstavljaju zagađenost vazduha, vode, šuma i zemljišta. Mnogobrojna industrijska postrojenja vršenjem svoje djelatnosti moraju zagađivati okolinu, pa se pokušava zagađenost svesti na određenu mjeru, iako i ta mjera nije bezopasna za život i zdravlje ljudi. Do koje mjere je dozvoljeno zagađivati životnu sredinu određena je posebnim propisima iz oblasti zaštite i unapređenja čovjekove sredine, u vidu određenih skala i količina zagađivanja vazduha i vode.

Krivičnim djelima iz ove glave štiti se čovjekova sredina, tj. čovjekova okolina u najširem smislu riječi. Osnov krivičnopravne zaštite čovjekove okoline nalazi se u međunarodnim i domaćim pravnim izvorima (npr. dokumentima Savjeta Evrope i Evropske unije). Posljedica krivičnih djela iz ove glave je ugrožavanje, odnosno konkretna opasnost za život ili zdravlje ljudi, biljni i životinjski svijet.

Izvršilac većeg broja krivičnih djela iz ove glave može da bude svako lice, a samo manji broj djela mogu izvršiti određena lica, kao što su službeno ili odgovorno lice. Ova djela mogu se izvršiti sa umišljajem ili iz nehata.

Sva krivična djela iz ove glave mogu se podijeliti na sljedeće podgrupe: a) opšta krivična djela protiv životne sredine, b) krivična djela u vezi sa opasnim materijama, c) krivična djela protiv biljnog i životinjskog svijeta, i d) krivična djela protiv nezakonitog lova i ribolova.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Zagađivanje životne sredine (član 303 KZ FBiH, član 370 KZ RS i član 297 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *onečišćenje okoliša*, a u KZ RS *zagađivanje životne sredine*. Osnovni oblik krivičnog djela onečišćenja okoliša iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko kršenjem propisa zagađi vazduh, zemljište, tekuću, stajaću ili podzemnu vodu, vodotok, more, morsko dno ili morsko podzemlje (samo u KZ FBiH) ili na drugi način ugrozi čistoću, kakvoću vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora, morskog dna ili morskog podzemlja, ili prirodnog genetskog sklada biološke raznovrsnosti na širem području i u mjeri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja. Osnovni oblik krivičnog djela iz KZ RS vrši ko kršenjem propisa o zaštiti, očuvanju i unapređenju životne sredine zagađi vazduh, zemljište ili vodu u većoj mjeri ili na širem prostoru.

Objekt zaštite je zdrava i očuvana životna sredina u cjelini ili pojedini njeni segmenti, vazduh, zemljište, voda, vodotok, more, morsko dno i morsko podzemlje. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u zagađivanju vazduha, vode ili zemljišta kršenjem propisa o zaštiti, čuvanju i unapređenju životne sredine. Posljedica krivičnog djela je konkretna opasnost za život ili zdravlje ljudi, odnosno biljni ili životinjski svijet. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi osnovni oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 2 KZ FBiH vrši onaj ko zagađi vazduh, zemljište, tekuću, stajaću ili podzemnu vodu, vodotok, more, morsko dno ili morsko podzemlje ili na drugi način ugrozi čistoću i kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora, morskog dna ili morskog podzemlja, ili prirodnog genetskog sklada biološke raznovrsnosti i time izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili

znatno oštećenje šuma, bilja ili drugog rastinja u širem području. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik oblik krivičnog djela iz člana 470 stav 2 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 došlo do uništenja ili znatnog oštećenja šuma, biljaka ili drugog rastinja na širem prostoru ili je životna sredina zagađena u toj mjeri da je ugroženo zdravlje ljudi ili životinja. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi osnovni oblik krivičnog djela iz člana 297 stav 1 KZ BD BiH vrši onaj ko zagadi vazduh, zemljište, tekuću, stajaću ili podzemnu vodu, vodotok, ili na drugi način ugrozi čistoću kvaliteta vazduha, zemljišta, vode, vodotoka, ili prirodnog genetskog sklada biološke raznovrsnosti i time izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili znatno oštećenje šuma, bilja ili drugog rastinja u širem području. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 3 KZ FBiH i člana 297 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 učini iz nehata. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Lakši oblik krivičnog djela iz člana 370 stav 3 KZ RS postoji ako su djela iz st. 1 i 2 učinjena nehatno. Za lakši oblik djela iz stava 1 propisana je kazna zatvora do dvije godine, dok je za djelo iz stava 2 propisana kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 4 KZ FBiH i člana 297 stav 4 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 neko lice teško tjelesno povrijeđeno ili je prouzrokovana imovinska šteta velikih razmjera. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 5 KZ FBiH i člana 297 stav 5 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stavova 1 i 2 ovoga člana prouzrokovana smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do dvanaest godina.

Treći teži oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 6 KZ FBiH i člana 297 stav 6 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 3 neko lice teško tjelesno povrijeđeno ili je prouzrokovana imovinska šteta velikih razmjera. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Četvrti teži oblik krivičnog djela iz člana 303 stav 7 KZ FBiH i člana 297 stav 7 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 3 prouzrokovana smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

2. Ugrožavanje životne sredine otpadom (član 305 KZ FBiH, član 371 KZ RS i član 299 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva – *ugrožavanje okoliša otpadom*, a u KZ RS – *zagađivanje životne sredine otpadnim materijama*. Osnovni oblik krivičnog djela ugrožavanja životne sredine otpadom iz KZ FBiH vrši onaj ko protivno propisima odbacuje, odlaže, skuplja, skladišti, obrađuje i prevozi otpad ili uopšte njime postupa na način kojim se ugrožava kakvoća zraka, zemljišta, vode, vodotoka, mora, morskog dna ili morskog podzemlja na širem području i u mjeri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja.

Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ RS vrši onaj ko suprotno propisima prerađuje, odlaže, odbacuje, sakuplja, skladišti, uvozi, izvozi ili prevozi opasan otpad, nuklearni materijal ili druge radioaktivne supstance ili opasne materije ili u tome posreduje ili sa njima postupa na način koji može trajnije ili u znatnoj mjeri ugroziti kvalitet vazduha, zemljišta, vode ili šuma, ili u znatnoj mjeri ili na širem području može ugroziti biljke ili životinje, ili može ugroziti život ili zdravlje ljudi.

Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ BD BiH vrši onaj ko protivno propisima odbacuje, odlaže, skuplja, skladišti, obrađuje i prevozi otpad ili uopšte njime postupa na način kojim se ugrožava kvalitet vazduha, zemljišta, vode ili vodotoka, na širem području i u mjeri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja.

Objekt zaštite je životna sredina od protivpravnih radnji vezanih za otpad bilo koje vrste. Radnja izvršenja krivičnog djela je alternativno određena. Za postojanje djela bitno je da se radnja preduzima u odnosu na otpad u bilo kom stanju, bilo koje vrste, odnosno količine i da je preduzimanje radnje protivno propisima. Posljedica ovog krivičnog djela sastoji se u apstraktnoj opasnosti za zdravlje ljudi. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 305 stav 2 KZ FBiH vrši ko odbacuje, odlaže, skuplja, obrađuje i prevozi otpad ili uopšte s njim postupa na način kojim se ugrožava kakvoća zraka, zemljišta, vode, vodotoka, mora, morskog dna ili morskog podzemlja i time izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje i uništenje ili znatno oštećenje šuma, bilja ili drugog rastinja na širem području. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Drugi oblik djela iz člana 299 stav 2 KZ BD BiH vrši ko odbacuje, odlaže, skuplja, obrađuje i prevozi otpad ili uopšte s njim postupa na način kojim se ugrožava kvalitet vazduha, zemljišta, vode ili vodotoka i time izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili znatno oštećenje šuma, bilja ili drugog rastinja na širem području. Za ovaj oblik djela predviđena je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Prvi teži oblik djela iz člana 371 stav 3 KZ RS vrši ko zloupotrebom svog službenog položaja ili ovlašćenja odobri vršenje djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

Lakši oblik djela iz člana 305 stav 3 KZ FBiH i člana 299 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini iz nehata. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Lakši oblik djela iz člana 371 stav 2 KZ RS postojaće ako je

djelo iz stava 1 izvršeno nehatno. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 371 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 3 došlo do uništenja životinjskog ili biljnog svijeta velikih razmjera ili do zagađenja životne sredine u toj mjeri da je time stvorena opasnost za život ili zdravlje ljudi. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina, a za djelo iz stava 2 kazna zatvora od jedne do pet godina.

3. Nesavjesno pružanje veterinarske pomoći (član 308 KZ FBiH, član 383 KZ RS i član 302 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela nesavjesnog pružanja veterinarske pomoći vrši veterinar ili ovlašćeni veterinarski pomoćnik koji pri pružanju veterinarske pomoći propiše ili primijeni očigledno nepodobno sredstvo ili očigledno nepravilan način liječenja ili uopšte nesavjesno postupa pri liječenju i time prouzrokuje uginuće životinja (u KZ RS stoke ili živine) u većem broju. Ovom inkriminacijom se štite život i zdravlje životinja od nesavjesnog pružanja veterinarske pomoći. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u propisivanju ili primjeni očigledno neprikladnog sredstva za liječenje, te uopšte nesavjesno postupanje pri liječenju. Posljedica krivičnog djela je prouzrokovanje uginuća životinja u većem broju.

Djelo je svršeno kad je uslijed preduzimanja nekog od navedenih oblika radnje izvršenja došlo do prouzrokovanja navedene posljedice. Za postojanje djela je bitno da je radnja izvršenja preduzeta prilikom pružanja veterinarske pomoći, odnosno liječenja. Izvršilac krivičnog djela može biti samo veterinar ili ovlašćeni veterinarski pomoćnik, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 308 stav 2 KZ FBiH, člana 383 stav 2 KZ RS i člana 302 KZ BD BiH nastaje ako se krivično djelo iz stava 1 izvrši iz nehata. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH

propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, a u KZ RS kazna zatvora do dvije godine.

4. Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja (član 310 KZ FBiH, član 381 KZ RS i član 304 KZ BD BiH)

Osnovni oblik ovog krivičnog djela nepostupanja po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko za vrijeme epidemije stočne bolesti koja može ugroziti stočarstvo ne postupi po naredbi ili odluci nadležnog organa donijetoj na osnovu propisa kojom se određuju mjere za suzbijanje ili sprječavanje bolesti. Osnovni oblik krivičnog djela iz KZ RS vrši ko ne postupi po propisima i naredbama kojima nadležno državno tijelo određuje mjere za suzbijanje ili sprječavanje zarazne bolesti kod životinja ili bilja i time izazove opasnost od širenja te bolesti ili njenih uzročnika ili biljnih štetočina.

Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nepostupanju po naredbi ili odluci nadležnog organa, koja je donijeta na osnovu propisa kojom se određuje mjere za suzbijanje ili sprječavanje bolesti životinja. Djelo se može izvršiti činjenjem ili nečinjenjem, dok nepostupanje mora postojati u vrijeme epidemije kakve stočne bolesti, koja ugrožava stočarstvo. Prema tome, vrijeme preduzimanja radnje izvršenja je bitno obilježje ovog krivičnog djela, odnosno ono može biti izvršeno samo u to vrijeme. Posljedica krivičnog djela se sastoji u apstraktnoj opasnosti za stočarstvo. Djelo je svršeno samim nepostupanjem po naredbama ili odlukama nadležnog organa.

Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisana zatvora od šest mjeseci do tri godine godine.

Drugi osnovni oblik krivičnog djela iz člana 310 stav 2 KZ FBiH, člana 381 stav 2 KZ RS i člana 304 stav 2 KZ BD BiH vrši ko za vrijeme dok traje opasnost od bolesti i štetočina koje mogu ugroziti biljni svijet, ne postupi po naredbi ili odluci nadležnog tijela

donijetoj na osnovu propisa kojom se određuju mjere za suzbijanje ili sprječavanje bolesti ili štetočina. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik ovog krivičnog djela iz člana 310 stav 3 KZ FBiH, člana 381 stav 3 KZ RS i člana 304 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 prouzrokovana znatna šteta. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedno do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 310 stav 4 KZ FBiH, člana 381 stav 4 KZ RS i člana 304 stav 4 KZ BD BiH nastaje kada se krivično djelo iz st. od 1 do 3 izvrši iz nehata. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a u KZ RS kazna zatvora do dvije godine.

5. Šumska krađa (član 316 KZ FBiH, član 224a KZ RS i član 310 KZ BD BiH)

Osnovni oblik djela šumske krađe vrši ko radi krađe obori u šumi jedno ili više stabala, a količina oborenog drveta je veća od dva kubna metra (prema KZ RS – veća od pet kubnih metara). Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u obaranju jednog ili više stabala u šumi radi krađe. Djelo se može izvršiti samo u tuđoj šumi. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik djela iz člana 316 stav 2 KZ FBiH i člana 310 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini s ciljem da se oboreno drvo proda, ili ako je količina oborenog drveta veća od pet kubnih metara, ili ako je krivično djelo iz stava 1 počinjeno u zaštićenoj šumi, nacionalnom parku ili drugoj šumi posebne namjene. Za ovaj oblik djela u propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Prvi teži oblik djela iz člana 224a stav 2 postoji ako je djelo iz

stava 1 učinjeno u namjeri prodaje ili ako je količina oborenog drveta veća od dvadeset kubnih metara. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina i novčana kazna.

Drugi teži oblik djela iz člana 224a stav 3 postoji ako je djelo iz st. 1 ili 2 učinjeno u zaštitnoj šumi, nacionalnom parku ili drugoj šumi s posebnom namjenom, ili je količina oborenog drveta veća od sto kubnih metara. Za ovaj oblik djela u propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina i novčana kazna.

U članu 224a stav 4 KZ RS propisano je da se oborena stabla oduzimaju.

6. Protivzakoniti lov (član 319 KZ FBiH, član 392 KZ RS i član 313 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS naziva – *nezakonit lov*. Osnovni oblik krivičnog djela protivzakonitog lova iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko protivpravno ubije, rani ili uhvati za vrijeme lovostaja divljač u većem broju ili u većoj vrijednosti, ili divljač čiji je lov stalno zabranjen, ili ko neovlašćeno iznese izvan zemlje vrhunski trofej veće vrijednosti ili vrhunske trofeje u većem broju, ili ko lovi zaštićenu životinjsku vrstu. Osnovni oblik ovog djela iz KZ RS vrši onaj ko lovi divljač za vrijeme lovostaja ili na području gdje je lov zabranjen.

Objekt zaštite je divljač kao dobro od opšteg interesa koja se štiti i koristi na način koji je predviđen zakonom i drugim propisima. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za osnovni oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 319 stav 2 KZ FBiH i člana 313 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini sredstvima ili na način koji je zabranjen ili kojim se divljač masovno uništava. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Poseban oblik djela iz člana 392 stav 2 KZ RS vrši onaj ko vrhunski trofej divljači trajno iznese u inostranstvo. Za ovaj oblik

djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

Prvi teži oblik djela iz člana 392 stav 3 KZ RS vrši onaj ko neovlašćeno lovi u ustanovljenom lovištu, ubije ili rani divljač ili je uhvati živu. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 392 stav 4 KZ RS postoji ako je djelo iz stava 1 učinjeno prema visokoj divljači. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Treći teži oblik djela iz člana 392 stav 5 KZ RS vrši ko lovi stalno zaštićenu ili privremeno zaštićenu divljač čiji lov je zabranjen ili ko lovi bez dozvole za lov određenu vrstu divljači za čiji je lov potrebna takva dozvola ili ko lovi na način ili sredstvima kojima se divljač masovno uništava. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od dvije do osam godina.

U članu 319 stav 3 KZ FBiH, članu 392 stav 6 KZ RS i članu 313 stav 3 KZ BD BiH propisano je da se ulovljena divljač i sredstva koja su upotrijebljena za lov oduzimaju.

7. Protivzakoniti ribolov (član 320 KZ FBiH, član 393 KZ RS i član 314 KZ BD BiH)

Djelo se sastoji u protivpravnom lovu ribe ili druge vodene životinje za vrijeme lovostaja ili u vodama u kojima je lov zabranjen. Osnovni oblik djela protivzakonitog ribolova iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko lovi ribu, druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme u vrijeme kad je to zabranjeno ili na teritoriji na kojoj je to zabranjeno, ili ko lovi ribu, druge slatkovodne ili morske životinje ili organizme eksplozivom, električnom strujom, otrovom, sredstvima za omamljivanje ili drugim načinom ili sredstvom koji su štetni za njihovo rasplodavanje ili koji su propisima zabranjeni. Osnovni oblik ovog djela iz KZ RS vrši onaj ko lovi ribu i druge slatkovodne životinje u vrijeme kada je to zabranjeno ili na područjima na kojima je to zabranjeno ili ko lovi ribu i druge slatkovodne životinje eksplozivom, električnom strujom, otrovom, sredstvom za omamljivanje i time prouzrokuje uginuće ribe ili ko lovi ribu na način štetan za njeno rasplodavanje. Radnja izvršenja određena je alternativno. Posljedica ovog

krivičnog djela je apstraktna opasnost za riblji fond, dok se za postojanje djela ne traži da je i nastupila konkretna opasnost. Izvršilac krivičnog djela može bit svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 320 stav 2 KZ FBiH i člana 314 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovano uginuće ribe ili drugih slatkovodnih ili morskih životinja ili organizama u širim razmjerima. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik djela iz člana 393 stav 2 KZ RS nastaje ako je djelom iz stava 1 prouzrokovano uginuće ribe ili drugih slatkovodnih životinja u većim razmjerama. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

U članu 320 stav 3 KZ FBiH, članu 393 stav 3 KZ RS i članu 314 stav 3 KZ BD BiH propisano je da će se ulov i sredstva koja su upotrijebljena za lov oduzeti.

Glava sedamnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV OPŠTE SIGURNOSTI LJUDI I IMOVINE

I Opšte karakteristike	681
II Pojedina krivična djela	682
1. Izazivanje opšte opasnosti	682
2. Uništenje ili oštećenje važnih privrednih objekata ili javnih naprava	683
3. Oštećenje zaštitnih naprava na radu	685
4. Npropisno i nepravilno izvođenje građevinskih radova	686
5. Npropisni prevoz eksplozivnog ili zapaljivog materijala	688

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine su ona djela čijim se izvršenjem, zbog opasnosti radnje izvršenja, upotrijebljenog sredstva ili uslijed neke druge okolnosti, dovodi u opasnost život manjeg ili većeg broja ljudi ili imovina većeg obima.²⁶⁶ Prema tome, osnovna karakteristika krivičnih djela iz ove grupe ogleda se u tome što ona izazivaju opštu opasnost za život ljudi i imovinu. Dakle, u pitanju je opasnost za život ili tijelo ljudi, koja prijete neodređenom broju lica, odnosno neodređenoj imovini. Može se raditi i samo o jednom licu ili jednoj stvari, s tim što se unaprijed ne smije znati o kom licu ili kojoj stvari se radi. Ovakva zaštita predstavlja posljedicu tehničko-tehnološkog razvoja. Čovjekov rad su umnogome zamijenile mašine koje su mu sa jedne strane olakšale i obogatile život, ali sa druge strane su ga istovremeno i ugrozile. Mašine koje su zamijenile ljude su automatizovane i imaju ogromnu proizvodnu moć, ali isto tako i moć kojom ugrožavaju živote i zdravlje ljudi i uništavaju materijalna dobra. Cilj ove inkriminacije je da se poveća ljudska pažnja u radu i postupanju sa opasnim sredstvima i energijama, što znači da je neophodno da se preduzmu sve mjere da se opasnost upotrebe tih sredstava i posljedica koje ona ostavljaju ograniče, odnosno da se obezbijedi kakva-takva sigurnost.

Radnja izvršenja ovih krivičnih djela je, u stvari, oslobađanje prirodnih ili vještačkih stvorenih sila koje čovjek nije u stanju da drži u svojoj vlasti. Kod ovih krivičnih djela, za razliku od drugih, radi se o posljedici ugrožavanja, koja zapravo proizlazi iz društveno korisnih i neophodnih radnji, koje same po sebi nose opasnost, do kojih dolazi greškom u postupanju ili samoj kontroli, izazivajući nesreće kod kojih stradaju ljudi i uništava se imovina. Posljedica ovih krivičnih djela je, kao što je već rečeno, izazivanje opšte opasnosti za život ljudi i imovinu.

Krivična djela iz ove glave su toliko specifična, s obzirom na svoju posljedicu, potom na sredstvo izvršenja, vrijeme i mjesto izvršenja, da ih treba izdvojiti u posebnu cjelinu, te da se na taj način istakne njihov značaj.

---

²⁶⁶ Lj. Lazarević, *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 2000, str. 137.

Izvršilac krivičnih djela iz ove glave može biti svako lice, dok kod nekih djela to može biti samo službeno ili odgovorno lice, a u pogledu krivice kod jednog broja djela potreban je umišljaj, s tim da se veći dio tih djela može izvršiti iz nehata. Prema posljedici krivična djela iz ove glave mogu se podijeliti u tri podgrupe, i to na: a) krivična djela konkretne opasnosti, b) krivična djela apstraktne opasnosti, i c) krivična djela povrede.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Izazivanje opšte opasnosti (član 323 KZ FBiH, član 394 KZ RS i član 317 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela izazivanja opšte opasnosti vrši onaj ko požarom, poplavom, eksplozijom, otrovom ili otrovnim gasom, jonizirajućim ili radioaktivnim zračenjem, motornom silom, električnom ili drugom energijom, pucanjem iz vatrenog oružja ili kakvom drugom opšteopasnom radnjom ili opšteopasnim sredstvom, izazove opasnost za život ljudi ili za imovinu većeg obima. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se preduzimanju opšteopasne radnje ili korišćenju opšteopasnog sredstva kojim se stvara opasnost za život ljudi i imovinu. Posljedica ovog krivičnog djela je konkretna opasnost za život ljudi, odnosno imovinu većeg obima. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovaj osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik ovog krivičnog djela iz člana 323 stav 2 KZ FBiH, člana 394 stav 2 KZ RS i člana 317 stav 2 KZ BD BiH vrši službeno ili odgovorno lice koje ne postavi propisane uređaje za zaštitu od požara, eksplozije, poplave, otrova, otrovnih gasova ili jonizirajućih ili radioaktivnih zračenja, električne energije ili drugih opasnih sredstava, ili ove uređaje ne održava u ispravnom stanju, ili ih u slučaju potrebe ne stavi u dejstvo, ili uopšte ne postupi po propisima ili tehničkim pravilima o zaštitnim mjerama, i time

izazove opasnost za život ljudi i imovinu većeg obima. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za prvi osnovni oblik.

Teži oblik djela iz člana 323 stav 3 KZ FBiH, člana 394 stav 3 KZ RS i člana 317 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini na mjestu gdje je okupljen veći broj ljudi. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Lakši oblik oblik djela iz člana 323 stav 4 KZ FBiH, člana 394 stav 4 KZ RS i člana 317 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini iz nehata. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisan novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 394 stav 5 KZ RS postoji ako su djela iz st. 1, 2 i 3 učinjena iz mržnje. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 394 stav 6 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2, 3 i 4 nastupila teška tjelesna povreda jednog ili više lica ili imovinska šteta velikih razmjera. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od jedne do deset godina, za djelo iz stava 3 – zatvorom od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 4 – zatvorom od jedne do osam godina.

Najteži oblik djela iz člana 394 stav 7 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2, 3 i 4 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djela iz st. 1, 2 i 3 – zatvorom od pet do dvadeset godina, a za djelo iz stava 4 – zatvorom od jedne do deset godina.

2. Uništenje ili oštećenje važnih privrednih objekata ili javnih naprava (član 324 KZ FBiH, član 397 KZ RS i član 318 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS zove – *oštećenje i uništenje javnih uređaja*. U savremenim društvima razvojem tehnike i

civilizacije uopšte došlo je do toga da se normalan život građana teško može zamisliti bez korišćenja određenih uređaja za javnu upotrebu kojima se omogućava zadovoljavanje nekih zajedničkih potreba građana.²⁶⁷ Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko rušenjem, paljenjem ili na drugi način uništi ili ošteti, važan industrijski, poljoprivredni ili drugi privredni objekt, napravu ili postrojenje za vodu, toplotu, plin, električnu ili drugu energiju, naprave sistema veza ili druge naprave javne upotrebe i time izazove njihov zastoje ili otežani rad. Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ RS vrši onaj ko uništi, ošteti, otuđi, izmijeni, učini neupotrebljivim ili ukloni uređaje javne upotrebe za vodu, toplotu, gas, električnu ili drugu energiju ili uređaje sistema veza, druge javne uređaje ili na bilo koji način ošteti ili učini neupotrebljivim infrastrukturne objekte. Objekt krivičnopravne zaštite kod ovog djela su važni industrijski, poljoprivredni i drugi privredni objekti, uređaji i postrojenja za vodu, toplotu, gas, električnu ili drugu energiju, uređaji sistema veza i drugi uređaji javne upotrebe. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u uništenju ili oštećenju važnih privrednih objekata ili javnih naprava. Krivično djelo je svršeno kada je uništenjem, oštećenjem, ili činjenjem neupotrebljivim ovih uređaja došlo do poremećaja u životu građana, odnosno funkcionisanju privrede. Posljedica djela sastoji se u zastoju, potpunog ili djelimičnog prestanka ili otežanog rada objekta uređaja ili postrojenja. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 324 stav 2 KZ FBiH i člana 318 stav 2 KZ BD BiH vrši ko protivpravno ukloni ili isključi iz rada sprave ili postrojenja iz stava 1 i time izazove poremećaj u redovnom životu građana. Za ovaj lakši oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 397 stav 2 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 nastao znatan poremećaj u korišćenju ovih uređaja, ili je tim djelom prouzrokovan poremećaj u životu građana

---

²⁶⁷Z. Stojanović, *Krivično pravo, posebni dio*, Sarajevo, 2001, str. 167-168.

ili funkcionisanju privrede. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Lakši oblik djela iz člana 324 stav 3 KZ FBiH i člana 318 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 397 stav 3 KZ RS postoji ako su djela iz st. 1 i 2 učinjena nehatno. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz stava 1 – kaznom zatvora do dvije godine, a za djelo iz stava 2 – kaznom zatvora do tri godine.

Drugi lakši oblik djela iz člana 324 stav 4 KZ FBiH i člana 318 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 2 učini iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je novča kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

3. Oštećenje zaštitnih naprava na radu (član 325 KZ FBiH, član 396 KZ RS i član 319 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela oštećenja zaštitnih naprava na radu vrši onaj ko u rudniku, tvornici, gradilištu ili nekom drugom mjestu gdje se obavlja rad uništi, ošteti, isključi ili ukloni zaštitne uređaje i tako prouzrokuje opasnost za život ljudi ili za imovinu većih razmjera. Objekt zaštite su život i tijelo ljudi za vrijeme rada na radnom mjestu, odnosno uređaji koje služe za zaštitu u procesu rada. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u uništenju, oštećenju ili uklanjanju zaštitnih naprava. Posljedica krivičnog djela je konkretna opasnost za život ljudi ili za imovinu vežeg obima. Za postojanje djela bitno je da se radnja izvršenja preduzima u rudnicima, fabrikama, radionicama, ili na svakom drugom mjestu gdje se obavlja bilo kakav rad. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 325 stav 2 KZ FBiH i člana 396 stav 2 KZ RS i člana 319 stav 2 KZ BD BiH vrši lice koje je odgovorno za preduzimanje mjera zaštite na radu u rudnicima, tvornicama,

gradilištima ili drugim mjestima gdje se obavljaju radovi, ne postavi zaštitne uređaje ili ih ne održava u ispravnom stanju, ili ih u slučaju potrebe ne stavi u funkciju, ili uopšte ne postupa po propisima o mjerama zaštite na radu i tako prouzrokuje opasnost za život ljudi ili imovinu većih razmjera. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 325 stav 3 KZ FBiH, člana 396 stav 3 KZ RS i člana 319 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini iz nehata. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

U članu 325 stav 4 KZ FBiH i članu 404 stav 4 KZ BD BiH propisano je da pri izricanju uslovne osude za krivično djelo iz st. 2 i 3 sud može učiniocu odrediti obavezu da u određenom roku postavi zaštitne naprave.

Teži oblik djela iz člana 396 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila teška tjelesna povreda jednog ili više lica ili imovinska šteta velikih razmjera. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od jedne do deset godina, a za djelo iz stava 3 – zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik djela iz člana 396 stav 5 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od tri do petnaest godina, a za djelo iz stava 3 – od jedne do osam godina.

4. Npropisno i nepravilno izvođenje građevinskih radova (član 326 KZ FBiH, član 395 KZ RS i član 320 KZ BD BiH)

Ovo djelo se u KZ RS naziva – *stvaranje opasnosti nepropisnim izvođenjem građevinskih radova*. Osnovni oblik krivičnog djela nepropisnog i nepravilnog izvođenja građevinskih radova vrši odgovorno lice koje pri projektovanju, rukovođenju ili izvođenju građevinskih radova (prema KZ RS – još i gradnji mostova ili puteva ili kakvoj drugoj gradnji), postupi protivno

propisima ili opštepriznatim tehničkim pravilima i time izazove opasnost za život ili tijelo ljudi ili za imovinu većeg obima. Odgovorno lice koje pri projektovanju, rukovođenju ili izvođenju građevinskih radova, gradnji mostova ili puteva ili kakvoj drugoj gradnji, postupi protivno propisima ili opštepriznatim tehničkim pravilima i time izazove opasnost za život ili tijelo ljudi ili za imovinu većeg obima. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u postupanju protivno propisima ili opštepriznatim tehničkim pravilima pri projektovanju, rukovođenju, ili izvođenju kakve gradnje ili građevinskih radova. Posljedica krivičnog djela sastoji se u izazivanju opasnosti za život i tijelo ljudi, odnosno za imovinu većeg obima. Izvršilac krivičnog djela može da bude samo lice koje je odgovorno za izvođenje građevinskih radova, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina, dok u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Lakši oblik djela iz člana 326 stav 2 KZ FBiH, člana 395 stav 2 KZ RS i člana 320 stav 2 KZ BD BiH nastaje kada neko krivično djelo iz stava 1 učini iz nehata. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 395 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila teška tjelesna povreda jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz stava 1 – zatvorom od jedne do deset godina, a za djelo iz stava 2 – zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 395 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz stava 1 – zatvorom od tri do petnaest godina, a za djelo iz stava 2 – zatvorom od jedne do osam godina.

Najteži oblik krivičnog djela iz člana 395 stava 5 KZ RS postoji ako je izvršenjem djela iz stava 1 pribavljena protivpravna imovinska korist ili je prouzrokovana šteta koja prelazi iznos od 10.000 KM. Za ovaj oblik djela učinilac se može kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako iznos štete prelazi 50.000 KM –

kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

5. Npropisni prevoz eksplozivnog ili zapaljivog materijala (član 329 KZ FBiH, član 407 KZ RS i član 323 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo se u KZ RS naziva – nepropisno prevoženje ili prenošenje opšteopasnih materija. Osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko protivno propisima o prometu eksplozivnog ili lako zapaljivog materijala preda na prevoz javnim saobraćajnim sredstvima eksplozivni ili lako zapaljivi materijal ili takav materijal sam prenosi koristeći se javnim saobraćajnim sredstvima. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nepropisnoj predaji na prevoz eksplozivnog ili lako zapaljivog materijala, ili u prenošenju takvog materijala uz korišćenje javnih prevoznih sredstava. Posljedica krivičnog djela je apstraktna opasnost za život ili tijelo ljudi ili imovinu većeg obima. Djelo je svršeno preduzimanjem radnje izvršenja. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Glava osamnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV BEZBJEDNOSTI JAVNOG SAOBRAĆAJA

I Opšte karakteristike	691
II Pojedina krivična djela	692
1. Ugrožavanje javnog saobraćaja	692
2. Nesavjestan nadzor nad javnim saobraćajem	693
3. Nepružanje pomoći licu povrijeđenom u saobraćajnoj nesreći	694

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Objekt krivičnopravne zaštite kod ovih krivičnih djela jeste bezbjednost javnog saobraćaja. Normalno i bezbjedno odvijanje javnog saobraćaja je od višestrukog društvenog značaja. Kada se radi o bezbjednosti saobraćaja, naročito kada je riječ o drumskom saobraćaju stanje kod nas je veoma nezadovoljavajuće. U javni saobraćaj uključuje se sve veći broj vozila čija se brzina kretanja konstantno povećava. Loše saobraćajnice, neispravna vozila, slaba tehnička opremljenost i druge okolnosti povećavaju stepen ugroženosti ljudi i imovine pri odvijanju saobraćaja. Uz pomoć saobraćajnih sredstava došlo je do velike pokretljivosti ljudi i robe. Sve to doprinosi da u saobraćaju često dolazi do saobraćajnih nesreća, gdje strada veliki broj ljudi i dolazi do velike materijalne štete. Zbog toga mjere prevencije imaju poseban značaj u sprječavanju saobraćajnih nesreća i suzbijanju saobraćajne delinkvencije.

Zaštita ljudskih života i imovine u saobraćaju ostvaruje se i primjenom sankcija prema onima koji ne poštuju obaveze i zabrane koje proizilaze iz saobraćajnih propisa. Cilj inkriminacije iz ove glave je da se kažnjavanjem učesnika u saobraćaju podigne njihova svijest u saobraćaju, da se poštuju saobraćajni propisi i tehnička pravila u vožnji i korišćenju saobraćajnih sredstava, kako bi se na taj način doprinijelo sprječavanju saobraćajnih nesreća. Krivična djela protiv bezbjednosti saobraćaja mogu se podijeliti na: a) krivična djela kojim se štiti javni saobraćaj na putevima, b) krivična djela zaštite željezničkog, brodskog, tramvajskog, trolejbuskog i prometa žičarom, i c) krivična djela kojim se štiti uopšte javni saobraćaj.

Posljedice ovih krivičnih djela je ugrožavanje, odnosno izazivanje opasnosti za život ljudi ili imovinu većeg obima, ali i ugrožavanje javnog saobraćaja. Izvršilac krivičnog djela je najčešće učesnik u saobraćaju, dok je sredstvo izvršenja vozilo u saobraćaju.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Ugrožavanje javnog saobraćaja (član 332 KZ FBiH, član 402 KZ RS i član 326 KZ BD BiH)

Ovim krivičnim djelom obuhvaćeni su razni oblici ugrožavanja javnog saobraćaja. Osnovni oblik djela vrši učesnik u saobraćaju na putevima koji se ne pridržava saobraćajnih propisa i time tako ugrozi javni saobraćaj da dovede u opasnost život ljudi ili imovinu većeg obima, pa uslijed toga kod drugoga nastupi imovinska šteta preko 5.000 KM (prema KZ RS – pa uslijed toga kod drugoga nastupi teška tjelesna povreda). Objekt zaštite kod ovog djela je bezbjednost svih vidova javnog saobraćaja, odnosno život i tijelo ljudi i imovina većeg obima. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nepridržavanju saobraćajnih propisa, odnosno svako postupanje učesnika u saobraćaju koje je suprotno propisima u saobraćaju. Posljedica krivičnog djela sastoji se u konkretnoj opasnosti za život ljudi ili za imovinu većeg obima. Izvršilac krivičnog djela može da bude učesnik u saobraćaju na putevima, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 332 stav 2 KZ FBiH i člana 326 stav 2 KZ BD BiH vrši ko ugrožavanjem željezničkog, broskog, tramvajskog, trolejbusnog ili saobraćaja žičarom dovede u opasnost život ili tijelo ljudi ili imovinu većih razmjera. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do pet godina.

Teži oblik djela iz člana 410 stav 2 KZ RS počinio izvršilac krivičnog djela iz stava 1 koji je prilikom izvršenja djela bio pod uticajem alkohola preko 1,50 g/kg alkohola u krvi ili pod uticajem narkotičkih sredstava ili koji je vozio brzinom koja prelazi 50 km/h iznad dopuštene brzine. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina i kazna oduzimanja vozačke dozvole.

Lakši oblik djela iz člana 332 stav 3 KZ FBiH, člana 402 stav 2 KZ RS i člana 326 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 (prema KZ RS – samo iz stava 1) počini iz nehata. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Najteži oblik djela iz člana 410 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1 ili 2 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz stava 1 – zatvorom od dvije do dvanaest godina i kazna oduzimanja vozačke dozvole, a za djelo iz stava 2 – zatvorom od tri do petnaest godina i kazna oduzimanja vozačke dozvole.

Treći teži oblik djela iz člana 410 stav 5 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 3 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina i kazna oduzimanja vozačke dozvole.

2. Nesavjestan nadzor nad javnim saobraćajem (član 335 KZ FBiH, član 405 KZ RS i član 329 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela nesavjesnog nadzora nad javnim saobraćajem vrši odgovorno lice kome je povjeren nadzor nad stanjem i održavanjem saobraćajnica i objekata na njima, prevoznim sredstvima ili javnim saobraćajem ili nad ispunjavanjem propisanih uslova rada vozača, ili kome je povjereno rukovođenje vožnjom, koje nesavjesnim vršenjem svoje dužnosti izazove opasnost za život ili tijelo ljudi ili za imovinu većeg obima. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u nesavjesnom nadzoru nad javnim saobraćajem. Ovo krivično djelo je blanketnog karaktera, što znači da će nesavjesno postupanje biti ono postupanje koje je suprotno obavezama, odnosno zabranama koje proizlaze iz odgovarajućih propisa kojima se reguliše javni saobraćaj. Posljedica krivičnog djela sastoji se u konkretnoj opasnosti za život i tijelo ljudi, odnosno za imovinu većeg obima. Izvršilac krivičnog djela može biti samo odgovorno lice kome su povjereni poslovi nadzora nad saobraćajem, odnosno licu kome je povjereno rukovođenje vožnjom, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi oblik djela iz člana 335 stav 2 KZ FBiH, člana 405 stav 2 KZ RS i člana 329 stav 2 KZ BD BiH vrši odgovorno lice koje izda nalog za vožnju ili dopusti vožnju iako zna da vozač zbog umora, bolesti, uticaja alkohola ili drugih razloga nije u stanju da bezbjedno upravlja vozilom ili da vozilo nije ispravno, pa tako izazove opasnost za život ili tijelo ljudi ili za imovinu većeg obima. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik djela.

Lakši oblik djela iz člana 335 stav 3 KZ FBiH, člana 405 stav 3 KZ RS i člana 329 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini iz nehata. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 405 stav 4 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila teška tjelesna povreda jednog ili više lica ili imovinska šteta velikih razmjera. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 – zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Najteži oblik djela iz člana 405 stav 5 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ove oblike djela učinilac se može kazniti: za djelo iz st. 1 i 2 – zatvorom od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 3 – zatvorom od jedne do osam godina.

3. Nepružanje pomoći licu povrijeđenom u saobraćajnoj nesreći (član 337 KZ FBiH, član 406 KZ RS i član 331 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela nepružanja pomoći licu povrijeđenom u saobraćajnoj nesreći iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši vozač motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva koji ostavi bez pomoći lice koje je povrijeđeno tim prevoznim sredstvom ili čiju je povredu prouzrokovao. Osnovni oblik ovog krivičnog djela iz KZ

RS vrši vozač motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva koji ostavi bez pomoći lice koje je tim prevoznim sredstvom ili radi njega povrijeđeno. Objekt zaštite kod ovog djela je život povrijeđenog lica u saobraćajnoj nesreći. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u ostavljanju bez pomoći lica koje je povrijeđeno u saobraćajnoj nesreći. Za postojanje djela nebitna je priroda i težina prouzrokovane povrede, već da je povrijeđeni u trenutku kada je postojala obaveza pružanja pomoći bio živ, a djelo je svršeno samim ostavljanjem lica bez pomoći. Izvršilac krivičnog djela može biti samo vozač motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik djela iz člana 337 stav 2 KZ FBiH i člana 331 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovana teška tjelesna povreda ili smrt povrijeđenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 406 stav 2 KZ RS nastaje ako je zbog neukazivanja pomoći nastupila teška tjelesna povreda povrijeđenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 406 stav 3 KZ RS postoji ako je zbog neukazivanja pomoći nastupila smrt povrijeđenog lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Glava devetnaesta: KRIVIČNA DJELA PROTIV JAVNOG REDA I PRAVNOG SAOBRAĆAJA

I Opšte karakteristike	699
II Pojedina krivična djela	700
1. Sprječavanje službenog lica u vršenju službene radnje	700
2. Učestvovanje u grupi ljudi koja spriječi službeno lice u vršenju službene radnje	701
3. Organizovanje otpora	702
4. Neučestvovanje u otklanjanju opšte opasnosti	703
5. Skidanje ili povreda službenog pečata ili znaka	703
6. Oduzimanje ili uništenje službenog pečata ili službenih spisa	704
7. Lažno predstavljanje	705
8. Samovlašće	705
9. Falsifikovanje isprave	706
10. Navođenje na ovjeravanje neistinitog sadržaja	708
11. Nadripisarstvo	709

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Krivična djela iz ove glave imaju dvojako određeni objekt zaštite, a to su: a) javni red i mir i b) pravni saobraćaj. Kada se radi o krivičnim djelima protiv javnog reda i mira, ona čine jednu heterogenu grupu djela. U ovu grupu svrstana su različita djela čiji se objekti međusobno i ne dodiruju, odnosno nemaju bližu povezanost, sem da se njima remeti javni red i mir. U ovu grupu svrstana su, na primjer, krivična djela sprječavanje službenog lica u vršenju službene dužnosti, nasilničko ponašanje, i dr.

Krivična djela protiv pravnog saobraćaja poznatija su pod imenom krivičnih djela falsifikovanja isprava. U ovu grupu spadaju, na primjer, falsifikovanje isprave, navođenje na ovjeravanje neistinitog sadržaja i dr. Krivičnopravna zaštita pravnog saobraćaja se, uglavnom, svodi na zaštitu vjerodostojnosti isprava, odnosno sigurnost pravnog saobraćaja. Prema tome, ono što je odlučujuće za razlikovanje ovih krivičnih djela od drugih jeste objekt krivičnopravne zaštite. To je saobraćaj, odnosno povjerenje u istinitost isprava koje treba da postoji u pravnim odnosima u koje stupaju fizička i pravna lica.²⁶⁸

Za postojanje djela iz ove grupe potrebno je da je radnja izvršenja preduzeta najčešće upotrebom nasilja, silom, prijetnjom ili na neki drugi protivpravni način.

Posljedica kod ovih djela javlja se u vidu povrede ili ugrožavanja, kao što je narušavanje javnog reda i mira, stvaranje opasnosti za spokojstvo i sl.

Izvršilac krivičnog djela iz ove glave može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

---

²⁶⁸B. Čejović, M. Kulić, *cit. djelo*, str. 560.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Sprječavanje službenog lica u vršenju službene radnje (član 358 KZ FBiH, član 306 KZ RS i član 352 KZ BD BiH)

U vršenju svojih ovlaštenja službena lica preduzimaju određene djelatnosti, tj. dužna su da ih preduzimaju. Osnovni oblik krivičnog djela sprječavanja službenog lica u vršenju službene radnje vrši onaj ko silom ili prijetnjom da će neposredno upotrijebiti silu spriječiti službeno lice u obavljanju službene radnje koju je preduzelo u okviru svojih ovlaštenja ili ga na isti način prisili na obavljanje službene radnje. Objekt zaštite je službena dužnost, što znači njeno neometano vršenje, odnosno samostalnost službenih lica u obavljanju službenih radnji. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u sprječavanju službenog lica u vršenju službene radnje. Posljedica djela je povreda u vidu spriječavanja službenog lica u izvršenju radnje koju je bio dužan da izvrši u okviru svojih ovlaštenja. Djelo je svršeno kada je službeno lice spriječeno da izvrši službenu radnju. Moguć je i pokušaj ovog djela, odnosno moguća je situacija da je upotrijebljena sila ili prijetnja, ali službeno lice nije spriječeno da izvrši službenu radnju. Izvršilac djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik krivičnog djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 358 stav 2 KZ FBiH, člana 306 stav 2 KZ RS i člana 352 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 službeno lice zlostavljano ili je lako tjelesno povrijeđeno (prema KZ FBiH – i ako je službeno lice uvrijeđeno), ili je krivično djelo iz stava 1 počinjeno prijetnjom upotrebe oružja. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

Najteži oblik djela iz člana 358 stav 3 KZ FBiH i člana 352 stav 3 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz st. 1 i 2 počini prema službenom licu pri obavljanju poslova javne bezbjednosti ili

bezbjednosti Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko distrikta BiH ili dužnosti čuvanja javnog reda, hapšenja počinitelja krivičnog djela ili čuvanja lica kome je oduzeta sloboda. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZ BD BiH propisana kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Teži oblik ovo djela iz člana 306 stav 3 KZ RS postojaće ako je krivičnim djelom iz st. 1 i 2 službenom licu nanosena teška tjelesna povreda ili su ta djela izvršena prema službenom licu prilikom vršenja poslova bezbjednosti, lišenja slobode učinioa krivičnog djela ili čuvanja lica koje je lišeno slobode. Za ovo djelo učinilac se može kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

U članu 306 stav 4 KZ RS propisano je da je i pokušaj djela iz stava 1 kažnjiv.

U članu 358 stav 4 KZ FBiH, članu 306 stav 5 KZ RS i članu 352 stav 4 KZ BD BiH propisano je da se učinilac krivičnog djela iz st. 1, 2 i 3 može osloboditi kazne ako je bio izazvan protivzakonitim ili grubim postupanjem službenog lica.

2. Učestvovanje u grupi ljudi koja spriječi službeno lice u vršenju službene radnje (član 360 KZ FBiH, član 307 KZ RS i član 354 KZ BD BiH)

Krivično djelo učestvovanja u grupi ljudi koja spriječi službeno lice u vršenju službene radnje sastoji se u učestvovanju u grupi ljudi koja zajedničkim djelovanjem spriječi ili pokuša da spriječi službeno lice u vršenju službene radnje ili ga na isti način prisili na vršenje službene radnje. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u učestvovanju u grupi lica koja zajedničkim djelovanjem spriječi službeno lice u vršenju službene radnje ili pokuša spriječiti službeno lice u vršenju službene radnje ili je prinudi na isti način na vršenje službene radnje. Djelo je svršeno kada je zajedničkim djelovanjem grupe službeno lice spriječeno u vršenju službene radnje ili je na tu radnju prinuđeno. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice koje je učesnik u grupi ljudi koja je povezana sa nekom namjerom, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je

kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 360 stav 2 KZ FBiH, članu 307 stav 2 KZ RS i članu 354 stav 2 KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina za onog ko organizuje ili bilo kako rukovodi grupom ljudi koja učini krivično djelo iz stava 1.

3. Organizovanje otpora (član 361 KZ FBiH i član 355 KZ BD BiH)

Krivično djelo organizovanja otpora se sastoji u organizovanju ili pozivanju drugih na pružanje nasilnog otpora prema zakonitim odlukama ili mjerama nadležnih organa ili prema službenom licu u vršenju službene radnje. Objekt zaštite je javni red i mir koji se sastoji u poštovanju na zakonu zasnovanih odluka i mjera organa vlasti. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u organizovanju ili pozivanju na pružanje nasilnog otpora zakonitim odlukama ili mjerama nadležnih organa, dok se posljedica djela sastoji u ugrožavanju izvršenja zakonitih odluka, mjera i službenih radnji. Djelo je svršeno samim organizovanjem drugih i pozivanjem na pružanje nasilnog otpora. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivce potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 361 stav 2 KZ FBiH i člana 355 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 prouzrokovano nesprovođenje ili je znatno otežano sprovođenje zakonite odluke ili mjere nadležnog organa. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U članu 361 stav 3 KZ FBiH i članu 355 stav 3 KZ BD BiH propisano je da će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kazniti onaj ko organizuje ili bilo kako rukovodi grupom ljudi koja učini krivično djelo iz stava 1.

Ovo djelo ne postoji u KZ RS.

4. Neučestvovanje u otklanjanju opšte opasnosti (član 365 KZ FBiH, član 401 KZ RS i član 359 KZ BD BiH)

Krivično djelo neučestvovanja u otklanjanju opšte opasnosti vrši onaj ko protivno naredbi nadležnoga organa, odnosno organizacije bez opravdanog razloga odbije da učestvuje u otklanjanju opasnosti od požara, poplave ili slične opasnosti. Radnja izvršenja djela sastoji se u neotklanjanju opasnosti od požara, poplave ili drugih opštih opasnosti. Da bi postojalo ovo krivično djelo mora da postoji naredba nadležnog organa koja je obavezujuća za otklanjanje opasnosti, a odbijanje izvršenja te obaveze mora biti bez opravdanog razloga, što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Djelo je svršeno odbijanjem učestvovanja u otklanjanju opasnosti od poplave, požara i drugih sličnih opasnosti. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice koje je po naredbi nadležnog organa obavezno da učestvuje u otklanjanju opšte opasnosti, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

5. Skidanje ili povreda službenog pečata ili znaka (član 366 KZ FBiH, član 311 KZ RS i član 360 KZ BD BiH)

Krivično djelo skidanja ili povrede službenog pečata ili znaka vrši onaj ko skine ili povrijedi službeni pečat ili znak koji je ovlašćeno službeno lice stavilo radi osiguranja predmeta ili prostorije, ili ko bez skidanja ili povrede pečata ili znaka uđe u takvu prostoriju ili otvori predmet na koji je bio stavljen službeni pečat ili znak. Objekt zaštite su predmeti ili prostorije na kojima su stavljeni službeni pečati ili znaci. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u skidanju službenog pečeta ili znaka, u povredi službenog pečata ili znaka, ili u otvaranju osiguranog predmeta, odnosno u ulasku u osiguranu prostoriju bez skidanja ili povrede službenog pečata ili znaka. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je u KZ RS propisana

novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U članu 311 stav 2 KZ RS propisano je da je i pokušaj kažnjiv.

6. Oduzimanje ili uništenje službenog pečata ili službenih spisa (član 367 KZ FBiH, član 312 KZ RS i član 361 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo čini onaj ko protivpravno oduzme, sakrije, uništi, ošteti ili na drugi način učini neupotrebljivim službeni pečat, knjigu, spis ili ispravu institucije u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ili drugog pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja ili se kod njih nalazi. Krivično djelo oduzimanja ili uništenja službenog pečata ili službenih spisa iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko protivpravno oduzme, sakrije, uništi, ošteti ili na drugi način učini neupotrebljivim službeni pečat, knjigu, spis ili ispravu institucije u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu, ili drugog pravnog lica koje vrši javno ovlašćenje, ili se kod njih nalazi. Ovo djelo prema KZ RS vrši onaj ko protivpravno oduzme, sakrije, uništi, ošteti ili na drugi način učini neupotrebljivim službeni pečat, knjigu, spis ili ispravu koja pripada državnom organu, preduzeću, ustanovi ili drugom pravnom licu koje vrši javna ovlašćenja ili se kod njih nalazi. Objekt zaštite su službeni pečati, knjige, spisi ili isprave koje pripadaju državnim organima, odnosno subjektima koji vrše javna ovlašćenja. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u oduzimanju, skrivanju, uništenju, oštećenju, ili činjenju neupotrebljivim na drugi način službenog pečata, knjige, spisa ili isprave. Djelo je svršeno oduzimanjem službenog pečata, knjige, isprave, ili spisa, odnosno činjenjem tih predmeta neupotrebljivim bilo da su oni uništeni ili oštećeni. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 312 stav 2 KZ RS propisano je da je pokušaj djela iz stava 1 kažnjiv.

7. Lažno predstavljanje (član 369 KZ FBiH, član 313 KZ RS i član 363 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela lažnog predstavljanja vrši onaj ko se u namjeri da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu lažno predstavlja kao službeno ili vojno lice, ili neovlašćeno nosi kakve znake službenog ili vojnog lica. Ovim djelom štiti se ugled i autoritet službenih i vojnih lica, odnosno njihove službe. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u lažnom predstavljanju ili u neovlašćenom nošenju oznaka službenog ili vojnog lica. Djelo je svršeno momentom lažnog predstavljanja, odnosno kada se izvršilac lažno predstavi kao službeno ili vojno lice ili kada neovlašćeno nosi znak službenog ili vojnog lica. Za postojanje djela potrebno je da se jedna od naprijed navedenih radnji izvršenja preduzima u određenoj namjeri, odnosno da izvršilac na ovaj način za sebe ili drugo lice pribavi kakvu imovinsku ili neimovinsku korist ili da nekome nanese štetu. Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Poseban oblik krivičnog djela iz člana 369 stav 2 KZ FBiH, člana 313 stav 2 KZ RS i člana 396 stav 2 KZ BD BiH vrši onaj ko izvrši kakvu radnju koju je ovlašćeno da izvrši samo određeno službeno lice. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

8. Samovlašće (član 370 KZ FBiH, član 314 KZ RS i član 364 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela samovlašća iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko upotrebom sile ili ozbiljnom prijetnjom pribavlja neko svoje pravo ili pravo za koje smatra da mu pripada. Osnovni oblik ovog djela iz KZ RS vrši onaj ko samovlasno pribavlja neko svoje pravo ili pravo za koje smatra da mu pripada. Objekt zaštite je autoritet državnih organa koji su po zakonu nadležni da obezbjeđuju ostvarivanje prava i obaveza građana i pravnih lica, te da uspostavljaju narušena prava na zakonu zasnovan način. Objekt napada mogu biti različita prava kao što su stvarna,

nasljedna, obligaciona, roditeljska i druga prava. Radnja izvršenja krivičnog djela određena je kao pribavljanje nekog svog prava, odnosno prava za koje izvršilac smatra da mu pripada. Krivično djelo će postojati samo onda ako se neko pravo pribavlja bez pravnog osnova. Djelo je svršeno kad je neko pribavio pravo koje mu pripada ili za koje smatra da mu pripada. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci, dok je KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do jedne godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 370 stav 2 KZ FBiH i člana 364 stav 2 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počinji u sastavu grupe ljudi ili udruženja organizovanog radi počinjenja tog krivičnog djela. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 314 stav 2 KZ RS vrši ko samovlasno pribavlja neko svoje pravo ili pravo za koje smatra da mu pripada upotrebom sile ili ozbiljne prijetnje da će napasti na život ili tijelo, ili u sastavu organizovane grupe. Za ovo djelo propisana kazna zatvora od šest mjeseca do tri godine.

Poseban oblik djela iz člana 314 stav 3 KZ RS nastaje kada izvršilac djela iz st. 1 i 2 učini za drugoga, kada će se kazniti kaznom propisanom za ta djela.

U članu 314 stav 4 KZ RS propisano je da se gonjenje za djelo iz st. 1 i 2 preduzima po prijedlogu.

9. Falsifikovanje isprave (član 373 KZ FBiH, član 347 KZ RS i član 367 KZ BD BiH)

Isprave imaju veliki značaj za pravni saobraćaj svake zemlje. Krivično djelo se sastoji u pravljenju lažne isprave, ili u preinačenju prave isprave u namjeri da se upotrijebi kao prava, ili u upotrebi lažne ili neistinite isprave kao prave, ili u nabavljanju ovakve

isprave radi upotrebe.²⁶⁹ Pravni saobraćaj se zasniva na povjerenju u istinitost isprava. On se ne bi mogao normalno odvijati, naročito u savremenim uslovima, ako bi se provjeravala istinitost svake upotrijebljene isprave.²⁷⁰ Objekt zaštite je pravni saobraćaj, odnosno isprava. Pod ispravom se smatra svaki predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz kakve činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose.

Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u pravljenju lažne isprave ili u preinačenju prave isprave u namjeri da se takva isprava upotrijebi kao prava ili u nabavljanju takve isprave radi upotrebe ili u upotrebi lažne ili preinačene isprave kao prave.

Objekt napada je isprava, a moguće je razlikovati isprave u *užem* i *širem* smislu. Isprava u širem smislu je svaki predmet koji je podoban i određen da služi kao dokaz kakve činjenice (npr. broj motora, broj šasije, kamen koji obilježava među, i dr.). Isprava u užem smislu je izjava volje ili misli nekog lica o pravno relevantnoj činjenici koja je data u pisanoj formi, koju čine sljedeća četiri elementa: 1) izjava mora da predstavlja izjavu volje ili misli nekog lica, 2) izjava mora da bude data u pisanoj formi, 3) izjava mora da sadrži neku pravno relevantnu činjenicu, i 4) izjava mora biti ovjerena od strane lica koju ju je dalo da bi se znalo da je autentična. Isprave mogu biti: *a) privatne* i *b) javne*. *Privatna isprava* je isprava koja je izdata od pojedinaca bez učešća državnih organa ili organizacija koje imaju javna ovlašćenja (npr. ugovor, priznanica, testament, i dr.). *Javna isprava* je ona isprava koju izdaje državni organ, odnosno ovlašćeni organ ustanove ili organizacije koja vrši javne funkcije u pismenoj formi u granicama svoje nadležnosti (npr. izvod iz matične knjige rođenih, vjenčanih, umrlih, i dr.). Postoji podjela isprava i na: *a) originale*, *b) duplikate*, *c) prepise* i *kopije*. *Original* je ona isprava koja potiče od izdavaoca. *Duplikat* je originalna isprava koja sadrži izjavu volje ili misli izdavaoca sačinjena u više primjeraka istovremeno ili naknadno. *Prepis* sadrži volju ili misao izdavaoca, s tim da nije izdat od njega, a dokaznu snagu ima samo onda ako je ovjeren od nadležnog organa. *Kopija* se razlikuje od prepisa, jer ona

---

²⁶⁹ N. Stanković, *Kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2022, str. 377.

²⁷⁰ LJ. Lazarević, *cit. djelo*, 2000. str. 346.

predstavlja od tehničkih sredstava umnoženu ispravu.

Djelo je svršeno samim pravljenjem lažne isprave, dok za postojanje djela nije obavezno da je i došlo do takve upotrebe. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 373 stav 2 KZ FBiH, člana 347 stav 2 KZ RS i člana 367 stav 2 KZ BD BiH vrši ko napravi lažnu javnu ispravu, testament, mjenicu, ček, javnu ili službenu knjigu ili drugu knjigu koja se mora voditi na osnovu zakona, (prema KZ RS – i ko preinači takvu pravu ispravu ili ko takvu lažnu ili preinačenu ispravu stavi u opticaj, ili je drži radi toga da je upotrijebi ili je upotrijebi kao pravu). Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora do pet godina.

U članu 347 stav 3 KZ RS propisano je da je pokušaj djela iz stava 1 kažnjiv.

10. Navođenje na ovjeravanje neistinitog sadržaja (član 375 KZ FBiH, član 351 KZ RS i član 369 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH naziva se *ovjeravanje neistinitog sadržaja*, dok se u KZ RS naziva *navođenje na ovjeravanje neistinitog sadržaja*. Osnovni oblik ovog krivičnog djela vrši onaj ko dovođenjem u zabludu navede nadležni organ da u javnoj ispravi, zapisniku ili knjizi ovjeri nešto neistinito što ima da služi kao dokaz u pravnom saobraćaju. Objekt krivičnog djela su javne isprave, zapisnici i knjige. Dakle, objekt krivičnog djela ne mogu da budu privatne isprave. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u navođenju nadležnog organa na ovjeravanje neistinitog sadržaja. Krivično djelo se može izvršiti kako navođenjem činjenica koje uopšte ne postoje, tako i poricanjem činjenica koje stvarno postoje, ili mijenjanjem njihove sadržine i smisla.²⁷¹ Djelo je svršeno kada nadležni organ, koji je doveden u zabludu, ovjeri

---

²⁷¹ J.Tahović, *cit. djelo*, str. 443.

nešto neistinito u javnoj ispravi, zapisniku ili knjizi, a koje treba da služi u pravnom prometu kao dokaz. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi oblik djela iz člana 357 stav 2 KZ FBiH, člana 351 stav 2 KZ RS i člana 369 stav 2 KZ BD BiH vrši ko ispravu, zapisnik ili knjigu iz stava 1 upotrijebi znajući da su neistiniti. Za ovaj oblik djela propisana je ista kazna kao i za osnovni oblik.

11. Nadripisarstvo (član 377 KZ FBiH i član 371 KZ BD BiH)

Krivično djelo nadripisarstva vrši onaj ko se, nemajući propisanu stručnu spremu, neovlašćeno za nagradu bavi ukazivanjem pravne pomoći. Objekt zaštite je zakonito ukazivanje pravne pomoći od ovlašćenih lica, na način i po postupku koji su određeni zakonom. Da li je pružanje pravne pomoći vršeno neovlašćeno, to se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju s obzirom na odgovarajuće propise kojima se reguliše ova djelatnost. Radnja izvršenja sastoji se u neovlašćenom bavljenju ukazivanja pravne pomoći za nagradu. Pravna pomoć se pruža na različite načine, od davanja pravnih savjeta i obavještenja, do pisanja podnesaka za postupanje pred sudom i drugim državnim organima, kao i zastupanje fizičkih i pravnih lica u odgovarajućim postupcima pred ovim organima. Za postojanje djela potrebno je da se neovlašćeno pružanje pomoći vrši za nagradu, što znači da nagrada mora biti ugovorena, odnosno primljena. Nagrada se uglavnom sastoji u novcu, ali je moguće da predstavlja i neku drugu imovinsku korist. Krivično djelo je svršeno bavljenjem neovlašćenim pružanjem pravne pomoći. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, s tim da to može biti i lice sa završenim pravnim fakultetom, ako nije ovlašćeno da drugima pruža pravnu pomoć.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Glava dvadeseta: KRIVIČNA DJELA PROTIV BEZBJEDNOSTI RAČUNARSKIH PODATAKA

I Opšte karakteristike	713
II Pojedina krivična djela	714
1. Oštećenje računarskih podataka i programa	714
2. Računarska prevara	716
3. Ometanje rada sistema i mreže elektronske obrade podataka	717
4. Neovlašćeni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka	717
5. Računarska sabotaza	719

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

Uvođenje računara (kompjutera) u informacijski sistem čini jednu od najznačajnijih tekovina razvoja savremene civilizacije.²⁷² U savremenom komuniciranju između pojedinaca ili između pojedinaca i pravnih lica, odnosno između pravnih lica, koriste se mnogobrojne i raznovrsne tehnologije.²⁷³ Na ovaj način omogućava se brže upućivanje određene informacije, kao i lakše i brže dolaženje do njih ili do nekih podataka. Pored prednosti koje računar nosi sa sobom i pored ogromne koristi za čovječanstvo, računar je vrlo brzo postao i sredstvo zloupotrebe nesavjesnih pojedinaca, grupa, pa i čitavih organizacija. Kompjuterski kriminalitet je danas postao jedan od društveno najopasnijih vidova kriminaliteta, čija se stopa iz dana u dan stalno povećava.²⁷⁴ Ovdje je riječ o krivičnim djelima koja su nova i koja ulaze u tzv. visokotehnološki ili kompjuterski kriminalitet, odnosno sajber (*cyber*) kriminalitet.

Ova krivična djela imaju za objekt zaštite zakonito, efikasno, pravilno i blagovremeno funkcionisanje sistema elektronske obrade podataka, kao i povjerenje u tačnost podataka unijetih u računarske, odnosno kompjuterske sisteme. Za različite oblike i vidove zloupotrebe kompjutera u teoriji se upotrebljavaju različiti nazivi, kao što su: zloupotreba računara, računarska prevara, informatički kriminalitet, sajber kriminalitet i dr.

Ovu grupu krivičnih djela karakteriše specifičan način izvršenja krivičnih djela i sredstvo kojim se izvršavaju krivična djela. Ova krivična djela se vrše upotrebom kompjutera, odnosno uz pomoć računara ili posredstvom računara. Pošto se radi o novoj tehnologiji koja ima velike mogućnosti primjene, računarski kriminalitet karakteriše velika dinamika i šarolikost pojavnih oblika, formi i vidova ispoljavanja. Izvršiocima ovih krivičnih djela su specifična kategorija lica, odnosno to su lica koja posjeduju određena specijalna, stručna i praktična znanja iz oblasti

---

²⁷² N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 189.

²⁷³ B. Vučković, V. Vučković, *cit. djelo*, 2011, str. 718.

²⁷⁴ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, str. 190.

informatike i računarske tehnike. Ova djela se teško otkrivaju, iz razloga što se vrše prikriveno, i bez vidljive prostorne i vremenski bliske povezanosti između izvršioca djela i pasivnog subjekta. Izvršilac ovih krivičnih djela može da bude svako lice, ali su to najčešće lica koja raspolažu sa određenim specijalnim znanjem i vještinama iz oblasti informatike i kompjuterske tehnologije. Ova djela vrše se isključivo sa umišljajem.

II POJEDINA KRIVIČNA DJELA

1. Oštećenje računarskih podataka i programa (član 393 KZ FBiH, član 407 KZ RS i član 387 KZ BD BiH)

Osnovni oblik krivičnog djela oštećenja računarskih podataka i programa vrši onaj ko neovlašćeno izbriše, izmijeni, ošteti, prikrije ili na drugi način učini neupotrebljivim računarski podatak ili program. Objekt zaštite je bezbjednost računarskih podataka ili programa. Objekt radnje je računarski podatak ili program. Radnja izvršenja sastoji se u brisanju, izmjeni, oštećenju, prikrivanju ili na drugi način činjenju neupotrebljivim računarskih podataka ili programa. Krivično djelo je svršeno kada je uslijed radnje izvršioca računarski podatak ili program postao neupotrebljiv. Podatak ili program se smatraju neupotrebljivim kada se uslijed preduzete radnje više uopšte ne mogu koristiti za svrhu kojoj su namijenjeni. Posljedica djela sastoji se u povredi zaštićenog dobra. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, ali će to najčešće biti lice koje raspolaže sa određenim specijalnim znanjem i vještinama iz oblasti informatike i kompjuterske tehnologije. U pogledu krivice, za postojanje djela potrebno je da je izvršilac postupao sa umišljajem.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 393 stav 2 KZ FBiH i člana 387 stav 2 KZ BD BiH vrši ko suprotno zaštitnim mjerama neovlašćeno pristupi računarskim podacima ili programima ili neovlašćeno presreće njihov prenos. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 407 stav 2 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi 10.000 KM. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Poseban oblik djela iz člana 393 stav 3 KZ FBiH i člana 387 stav 3 KZ BD BiH vrši onaj ko onemogućiti ili oteža rad ili korišćenje računarskog sistema, računarskih podataka ili programa ili računarsku komunikaciju. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi teži oblik djela iz člana 407 stav 3 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi 50.000 KM. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 393 stav 4 KZ FBiH i člana 387 stav 4 KZ BD BiH postoji ako je krivično djelo iz st. od 1 do 3 počinjeno u odnosu na računarski sistem, podatak ili program organa vlasti, javne službe, javne ustanove ili privrednog društva od posebnog javnog interesa, ili je prouzrokovana znatna šteta. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Poseban oblik djela iz člana 393 stav 5 KZ FBiH i člana 387 stav 5 KZ BD BiH vrši onaj ko neovlašćeno izrađuje, nabavlja, prodaje, posjeduje ili čini drugome dostupne posebne sprave, sredstva, računarske programe ili računarske podatke stvorene ili prilagođene za izvršenje krivičnog djela iz st. od 1 do 3. Za ovo djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U članu 393 stav 6 KZ FBiH i članu 387 stav 6 KZ BD BiH propisano je da će se oduzeti posebne sprave, sredstva, računarski programi ili podaci stvoreni, korišćeni ili prilagođeni za izvršenje krivičnih djela, kojima je izvršeno krivično djelo iz st. od 1 do 3, dok je u članu 407 stav 4 KZ RS propisano da se oduzimaju uređaji i sredstva kojima je učinjeno krivično djelo iz st. 1 i 2.

2. Računarska prevara (član 395 KZ FBiH, član 410 KZ RS i član 389 KZ BD BiH)

Po svojoj prirodi krivično djelo računarske prevare predstavlja poseban oblik prevare. Osnovni oblik djela iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši ko neovlašćeno unese, ošteti, izmijeni ili prikrije računarski podatak ili program ili na drugi način utiče na ishod elektronske obrade podataka s ciljem da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist i time drugom prouzrokuje imovinsku štetu. Osnovni oblik ovog djela iz KZ RS vrši onaj ko unese netačan podatak, propusti unošenje tačnog podatka ili na drugi način prikrije ili lažno prikaže podatak i time utiče na rezultat elektronske obrade i prenosa podataka u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist i time drugom prouzrokuje imovinsku štetu. Objekt zaštite kod ovog djela je bezbjednost računarskih sistema od unošenja neistinitih podataka i povjerenje u ove sisteme. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u neovlašćenom uticanju na rezultat elektronske obrade podataka. Da bi se radilo o ovom djelu potrebno je da su te radnje preduzete sa ciljem da se sebi ili drugom pribavi imovinska korist. Posljedica djela se ogleda u prouzrokovanju imovinske štete za drugog, bez obzira na iznos štete. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik djela iz člana 395 stav 2 KZ FBiH, člana 410 stav 2 KZ RS i člana 389 stav 2 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 395 stav 3 KZ FBiH i člana 389 stav 3 KZ BD BiH postoji ako je krivičnim djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

Drugi teži oblik djela iz člana 410 stav 3 KZ RS postoji ako je djelom iz stava 1 pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od 30.000 KM. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Lakši oblik djela iz člana 395 stav 4 KZ FBiH, člana 410 stav 4 KZ RS i člana 389 stav 4 KZ BD BiH vrši ko krivično djelo iz stava 1 počini samo s ciljem da drugoga ošteti. Za ovo djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

3. Ometanje rada sistema i mreže elektronske obrade podataka (član 396 KZ FBiH i član 390 KZ BD BiH)

Krivično djelo ometanja rada sistema i mreže elektronske obrade podataka vrši onaj ko neovlašćenim pristupom u sistem ili mrežu elektroničke obrade podataka izazove zastoje ili poremeti rad toga sistema ili mreže. Objekt zaštite ovog krivičnog djela je neometani rad sistema i mreže elektronske obrade podataka. Radnja izvršenja krivičnog djela je posljedična, odnosno određena je njenom posljedicom. Za postojanje djela mora se raditi o neovlašćenom pristupu u sistem, odnosno mrežu elektronske obrade podataka, te da je zbog toga došlo do zastoja ili poremećaja u njihovom radu. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

4. Neovlašćeni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka (član 397 KZ FBiH, član 411 KZ RS i član 391 KZ BD BiH)

Ovo krivično djelo u KZ BiH i KZ BD BiH naziva se *neovlašćeni pristup zaštićenom sistemu i mreži elektronske obrade podataka*, a u KZ RS – *neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži, telekomunikacionoj mreži i elektronskoj obradi podataka*. Ovim krivičnim djelom štiti se računarski sistem, pod kojim se podrazumijeva skup međusobno povezanih računara koji komuniciraju razmjenjujući podatke. Osnovni oblik ovog krivičnog

djela iz KZ FBiH i KZ BD BiH vrši onaj ko se neovlašćeno uključi u sistem ili mrežu elektronske obrade podataka kršenjem mjera zaštite. Osnovni oblik ovog djela iz KZ RS vrši onaj ko se, kršeći mjere zaštite, neovlašćeno uključi u računar ili računarsku mrežu ili neovlašćeno pristupi elektronskoj obradi podataka.

Objekt zaštite kod ovog djela je sigurnost sistema i mreže elektronske obrade podataka. Radnja izvršenja krivičnog djela određena je kao neovlašćeno uključivanje u sistem ili mrežu elektronske obrade podataka, pod uslovom da se to čini kršenjem mjera zaštite, odnosno bez pravnog osnova. Za postojanje djela nisu od značaja motivi neovlašćenog uključivanja, niti je važno da li se radi o uključivanju u cijeli sistem, odnosno mrežu, ili jedan njihov dio. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

Teži oblik djela iz člana 397 stav 2 KZ FBiH, člana 411 KZ RS i člana 391 stav 2 KZ BD BiH vrši ko upotrijebi (prema KZ RS – ili snimi) podatak dobijen na način iz stava 1. Za ovaj oblik djela u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana kazna zatvora do tri godine, dok je u KZ RS propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

Drugi teži oblik krivičnog djela iz člana 397 stav 3 KZ FBiH i člana 391 stav 3 KZ BD BiH postoji ako su krivičnim djelom iz stava 2 prouzrokovane drugome teške posljedice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 411 stav 3 KZ RS postoji ako je uslijed djela iz stava 1 došlo do zastoja ili ozbiljnog poremećaja funkcionisanja elektronske obrade i prenosa podataka ili mreže ili su nastupile druge teške posljedice. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora do tri godine.

Poseban oblik djela iz člana 411 stav 4 KZ RS čini onaj ko izradi, pribavi, proda ili da na korišćenje uputstvo ili sredstvo koje je namijenjeno za ulaženje u kompjuterski sistem. Za ovaj oblik djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

5. Računarska sabotaža (član 398 KZ FBiH, član 408 KZ RS i član 392 KZ BD BiH)

Krivično djelo računarske sabotaže iz KZ FBiH i KZ BD BiH postoji kada neko unese, izmijeni, izbriše ili prikrije računarski podatak ili program ili se na drugi način umiješa u računarski sistem, ili uništi ili ošteti sprave za elektronsku obradu podataka s ciljem da onemogući ili znatno ometa postupak elektronske obrade podataka značajnih organima vlasti, javnim službama, javnim ustanovama, trgovačkim društvima ili drugim pravnim licima od posebnog javnog interesa (prema KZ FBiH – pa time prouzrokuje štetu u iznosu većem od 500.000 KM). Prema KZ RS ovo djelo postoji kada neko unese, uništi, izbriše, izmijeni, ošteti, prikrije ili na drugi način učini neupotrebljivim računarski podatak ili program ili uništi ili ošteti računar ili drugi uređaj za elektronsku obradu i prenos podataka sa namjerom da onemogući ili znatno ometa postupak elektronske obrade i prenosa podataka koji su od značaja za državne organe, javne službe, ustanove, preduzeća ili druge subjekte.

Objekt zaštite kod ovog djela su elektronski sistemi i mreže za elektronsku obradu i prenos podataka koji imaju poseban društveni značaj. Radnja izvršenja krivičnog djela sastoji se u onemogućavanju ili znatnom ometanju postupka elektronske obrade i prenosa podataka koji su od značaja za državne organe, javne službe, ustanove, preduzeća ili druge subjekte. Za postojanje djela neophodno je da je radnja izvršenja preduzeta u određenoj namjeri. Krivično djelo je svršeno preduzimanjem djelatnosti koja predstavlja radnju izvršenja. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, ali će to, po pravilu, biti lice koje raspolaže određenim specijalnim znanjem i vještinama iz oblasti informatike i kompjuterske tehnologije. U pogledu krivice, potrebno je da je izvršilac postupao sa direktnim umišljajem.

Za ovo krivično djelo u KZ FBiH i KZ BD BiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, dok je u KZ RS propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

RECENZIJE

Pošto sam pregledao rukopis za udžbenik **Krivično pravo**, autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića, u svojstvu recenzenta, dostavljam sledeću

RECENZIJU

Predmet proučavanja nauke krivičnog prava su osnovni instituti krivičnog prava – krivično delo, krivična sankcija i učinilac krivičnog dela. Ovi instituti su pojave pravne, odnosno krivičnopravne prirode. Međutim, takvom njihovom posmatranju uvek prethodi njihovo sagledavanje kao pojava koje rezultiraju iz određenih društvenih odnosa koji predstavljaju predmet interesovanja i regulisanja krivičnog prava.

Nauka krivičnog prava ima zadatak da proučava i sve druge institute krivičnog prava, čije objašnjenje može doprineti razumevanju krivičnog prava kao posebne pravne discipline. Proučavajući postojeće krivično pravo, nauka krivičnog prava uočava, kako one njegove karakteristike koje efikasno doprinose borbi protiv kriminaliteta, tako i njegove nedostatke. S tim u vezi, ona daje i određene predloge za bolja rešenja problema krivičnog prava.

Materija krivičnog prava u Bosni i Hercegovini sadržana je u četiri zakona, i to: Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, Krivičnom zakoniku Republike Srpske, Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine i Krivičnom zakonu Brčko distrikta. Ovakvo zakonsko uređenje materije krivičnog prava autora neminovno dovodi do određenih poteškoća. Naime, pojedina pitanja krivičnog prava u navedenim zakonima su različito uređena, te je u takvim slučajevima trebalo uložiti dodatni napor da bi se ta pitanja obradila na jasan i sistematičan način. Ovaj problem autor je uspešno rešio.

Obrađivana materija svrstana je u dva dela – opšti i posebni. U opštem delu autor obrađuje pitanja krivičnog dela i krivične odgovornosti, kao i problematiku krivičnih sankcija. Izlaganje je

potkrepljeno raznim teorijskim shvatanjima pojedinih krivičnopравnih teoretičara.

U posebnom delu analiziraju se pojedina krivična dela, kao i krivične sankcije predviđene za ta dela. Pri obradi posebnog dela pošlo se od sistematika koje su suvojili zakonodavci u Bosni i Hercegovini. Autor je krivična dela pregledno i jasno obradio, polazeći od njihovih oblika, zaštitnog objekta, radnje izvršenja, posledice, objekta radnje i dr. prikazani su svi bitni elementi bića pojedinih krivičnih dela.

Rukopis sadrži i spisak korišćene literature. Može se konstatovati da je autor koristio aktuelnu i relevantnu literaturu, koja tretira materiju krivičnog prava.

Rukopis je napisan u skladu sa važećim standardima koji se primenjuju na univerzitetske udžbenike. Napisan je razumljivo i stručno. Analiza pojedinih pitanja krivičnog prava urađena je sistematično i sveobuhvatno. Između pojedinih poglavlja uspostavljena je neophodna funkcionalna povezanost.

Udžbenik je prvenstveno namenjen studentima prava na Evropskom univerzitetu Brčko distrikta i Evropskom univerzitetu „Kallos“ Tuzla. Međutima, udžbenik se može koristiti i na drugim visokoškolskim ustanovama širom Bosne i Hercegovine, na kojima s eizučava problematika krivičnog prava. Udžbenik se može koristiti i za pripremanje pravosudnog ispita, kao i za rešavanje svakodnevnih problema i dilema u sudovima, tužilaštvima, advokaturi, policiji, privredi i sl.

Imajući u vidu sve dobre strane rukopisa za udžbenike **Krivično pravo**, autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića, sa zadovoljstvom preporučujem njegovo objavljivanje, verujući da će naići na dobar prijem kod studenata, kao i kod šire naučne is tručne javnosti.

U Beogradu, 18. februara 2023. godine.

R E C E N Z E N T
Emeritus prof. dr Mirko Kulić

IZ RECENZIJE

Udžbenici su zbirke znanja, napisane u cilju prenošenja važnih informacija iz određene oblasti kojom se bave. Autor kreira sadržaj na način koji najbolje, široj čitalačkoj publici daje odgovor na pitanja koja se pojavljuju kao sporna, u teoriji i u praksi. Zato nije slučajno što se u oblasti krivičnopravne nauke izdvajaju određena imena, određeni autori i neosporivi autoritet naučne grane, kao što je Akademik prof. dr Nedeljko Stanković, autor udžbenika Krivično pravo.

Rad na ovoj knjizi, plod je detaljnog, višegodišnjeg rada i u svakoj njegovoj stranici, unutar korica, utkani su znanje i trud. Uz definiciju teksta data su objašnjenja i primjeri koji na pravi način oslikavaju ono o čemu se govori.

Knjiga je prvenstveno namijenjena kao udžbenik studentima pravnih fakulteta i drugih visokoškolskih ustanova, ali i svima onima koji se bave problematikom krivičnog prava.

Udžbenik se sastoji od dva dijela-Opšteg i Posebnog.

U Opštem dijelu studiozno je obradjen aspekt istorijskog razvoja krivičnog prava, odnos sa drugim granama prava, izvori krivičnog prava, pojam krivičnog djela, osnovi njegovog isključenja, krivične sankcije, kao i krivične sankcije prema maloljetnicima, odgovornost pravnih lica za krivična djela, zastarjelost, amnestija i svi drugi instituti krivičnog prava.

Unutrašnja sistematika Opšteg dijela slijedi kategorijalni sistem, nesumnjiv kvalitet ispoljava se kroz jasnost i preglednost izlaganja, kao i u iznalaženju mjere u razmatranju teoretskih, normativnih i praktičnih aspekata kod obrade pojedinih instituta.

Posebni dio krivičnog prava u Bosni i Hercegovini obuhvata četiri krivična zakona-Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakonik Republike Srpske, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i Krivični zakon Brčko distrikta.

U ovom udžbeniku obradjena je materija posebnog dijela sva četiri krivična zakona, što predstavlja poseban kvalitet. Krivična

djela su jasno analizirana, od oblika, radnje, radnje izvršenja, zaštitnog objekta, posljedice, sa primjerima sudske prakse, iako se na nju autor direktno ne poziva, to se iz analize krivičnog djela prepoznaje.

Prilikom pisanja su respektovani svi didaktičko-metodički principi, medju kojima se izdvaja princip povezanosti teorije i prakse i postupnost u izlaganju.

Autor je uložio mnogo vremena da na jedan studiozan način sistematizuje problematiku krivičnog prava, na zadovoljstvo svih budućih čitalaca i zato ovaj rad predstavlja visikoprofesionalno i stručno djelo, dragocjen izvor za sve one koji su zainteresovani za nauku krivičnog prava.

Čast nam je da preporučimo da se udžbenik Krivičnog prava, autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića objavi što prije i da time uđe u sale i hodnike kaznene pravde, služeći kao nezamjenljiva i korisna literatura za sve sudije, tužioce, advokate, policiju, studente i za sve koji se bave naučnim i praktičnim problemima krivičnog prava i njegove primjene.

Kotor, Crna Gora, februar 2023. godine

Recenzenti

Akademik prof. dr Branko Vučković, prof.emeritus

Akademik prof. dr Vesna Vučković

LITERATURA

- Aćimović, M. *Uvod u psihologiju krivičnog postupka*, Beograd, 1974.
- Aleksić, Ž; Škulić, M. *Kriminalistika*, Beograd, 2002.
- Atanacković, D. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1981.
- Babić, M; Marković, I. *Krivično pravo, opšti dio*, Banja Luka, 2015.
- Babić, M. *Međunarodno krivično pravo*, Banja Luka, 2011.
- Bačić, F. *Krivično pravo, Opći dio*, Zagreb, 1978.
- Bačić, F. *Kazneno pravo*, Zagreb, 1998.
- Čejović, B. *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 2002.
- Čejović, B; Kulić, M. *Krivično pravo*, Beograd, 2011.
- Čejović, B; Miladinović, V. *Krivično pravo, posebni dio*, Niš, 1995.
- Džouns, Dž. R.V.D; Pauls, S. *Međunarodna krivična praksa*, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2006.
- Frank, S. *Teorija kaznenog prava, Opšti dio*, Zagreb, 1955.
- Gramatica, F. *Principes de defenese sociale*, Paris, 1964.
- Grubiša, M. *Činjenično stanje u krivičnom postupku*, Zagreb, 1980.
- Horović, S. *Krivično pravo, posebni dio*, Mostar, 2000.
- Jovanović, Lj. *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 1995.
- Kambovski, V. *Kazneno pravo, opšti del*, Skopje, 2004.
- Kitarović, I; Simić, D. *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1984.
- Kitarović, I; Simić, D; Živković, S. *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1984.
- Knežević, S. *Maloljetničko krivično pravo*, Niš, 2010.
- Korajlić, N; Dautbegović, A. *Osnovi kriminalistike*, Travnik, 2012.
- Kulić, M. *Poresko pravo*, Beograd, 2012.
- Lazarević, Lj; Miljković, B; Kitarović, I. *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1995.
- Lazarević, Lj; Vučković, B; Vučković, V. *Komentar Krivičnog zakona Crne Gore*, Cetinje, 2004.
- Lazarević, Lj. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1981.
- Lazarević, Lj. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1998.
- Lazarević, Lj. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 2000.

- Lazarević, Lj; Perić, O. *Krivično pravo, posebni dio*, Novi Sad, 1979.
- Lazin, Đ. *Prividni idealni sticaj krivičnih djela*, Beograd, 1982.
- Nešić, Lj. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1987.
- Novoselec, P; Bojanić, I. *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2013.
- Petrović, B; Meško, G. *Kriminologija*, Sarajevo, 2008.
- Pravna enciklopedija*, IŠKRO, Savremena administracija, Beograd, 1979.
- Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd, 1987.
- Radovanović, M. *Krivično pravo – opšti dio*, Beograd, 1975.
- Radovanović, M; Đorđević, M. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1975.
- Riter fon List, F. E. *Njemačko krivično pravo (prevod)*, Beograd, 2006.
- Sijerčić-Čolić, H; Petrović, B; Kreho, S; Bisić, M. *Zbirka zakona iz oblasti Krivičnog prava*, Sarajevo, 1997.
- Simić, D. *Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*, Beograd, 1984.
- Srzentić, N; Stajić, A. *Krivično pravo, opšti i posebni dio*, Sarajevo, 1970.
- Srzentić, N; Stajić, A. *Krivično pravo FNRJ, opšti dio*, Beograd, 1957.
- Srzentić, N; Stajić, A. *Krivično pravo, Opšti i posebni dio*, Sarajevo, 1983.
- Srzentić, N; Stajić, A; Lazarević, Lj. *Krivično pravo Jugoslavije*, 1996.
- Srzentić, N; Stajić, A; Lazarević, Lj. *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 1994.
- Srzentić, N; Stajić, A; Lazarević, Lj. *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 1988.
- Srzentić, N; Stajić, A; Lazarević, Lj. *Krivično pravo, Opšti dio*, Beograd, 1990.
- Srzentić, N; Stajić, A; Lazarević, Lj. *Krivično pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1983.
- Stajić, A; Vešović, M. *Krivično pravo, posebni dio*, Sarajevo, 1987.
- Stanković, N. *Forenzika u krivičnom postupku*, Tuzla, 2020.
- Stanković, N; Hadžić, DŽ; Fazlović, A. *Osnove zdravstvenog prava*, Tuzla, 2019.

- Stanković, N. *Kriminalistika*, Brčko, 2022.
- Stanković, N. *Kriminologija*, Brčko, 2017.
- Stanković, N. *Krivično pravo, Opšti dio*, Brčko, 2016.
- Stanković, N. *Krivično pravo, Posebni dio*, Brčko, 2017.
- Stanković, N. *Krivično procesno pravo*, Brčko, 2021.
- Stanković, N. *Međunarodno krivično pravo*, Tuzla, 2019.
- Stanković, N. *Problemi naučnog definisanja manjina*, Brčko, 2014.
- Stanković, N; Tančić, D; Jakšić, M. *Osnovne kategorije i pojmovi u pravnoj i političkoj teoriji*, Brčko, 2013.
- Stanković, N. *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko, 2014.
- Stanković, N. *Uvod u kriminalistiku*, Brčko, 2016.
- Stojanović, Z. *Krivično pravo*, Beograd, 2014.
- Stojanović, Z. *Krivično pravo, opšti dio*, Beograd, 2006.
- Stojanović, Z. *Krivično pravo, posebni dio*, Sarajevo, 2001.
- Tahović, J. *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1961.
- Tomić, Z. *Krivično pravo I*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008.
- Tomić, Z. *Krivično pravo II, posebni dio*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.
- Trajnin, A. *Učenje o biću krivičnog djela*, Beograd, 1949.
- Vasiljević, T. *Uslovna osuda*, Beograd, 1935.
- Veić, P; Glušić, S. *Osnove kaznenog prava*, Zagreb, 2004.
- Vodinelić, V. *Kriminalistika*, Beograd, 1978.
- Vranj, V. *Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2009.
- Vučković, B; Vučković, V. *Krivično pravo Crne Gore*, Tivat, 2011.
- Vučkovic. B; Vučković, V. *Krivično pravo Crne Gore*, Cetinje, 2009.
- Živanović, T. *Dualitet krivičnih sankcija i mjere bezbjednosti*, Beograd, 1928.
- Živanović, T. *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, opšti dio*, I knjiga, Beograd, 1935.
- Živanović, T. *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, opšti dio*, II knjiga, Beograd, 1937.
- Zlatarić, B. *Krivično pravo, I svezak*, Zagreb, 1970.
- Zlatarić, B. *Krivični zakonik u praktičnoj primjeni*, Zagreb, 1958.

PROPISI

Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18 i 46/21);

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17);

Krivični zakonik Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, broj 64/17, 104/18, 15/21 i 89/21), i

Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 19/20 – prečišćen tekst).

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH (“Službene novine FBiH”, broj 7/14 i 74/20).

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku RS (“Službeni glasnik RS”, broj 13/10, 61/13 i 68/20).

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta BiH (“Službeni glasnik BD BiH”, broj 44/11).

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343(075.8)

СТАНКОВИЋ, Недељко, 1958-

Krivično pravo / Nedeljko Stanković. - Brčko [Distrikt] :
Evropski univerzitet Brčko Distrikta, 2023 (Banja Luka : Markos). -
728 стр. ; 25 cm

Тираж 500. - Библиографија: стр. 725-728.

ISBN 978-99955-99-65-2

COBISS.RS-ID 137809153